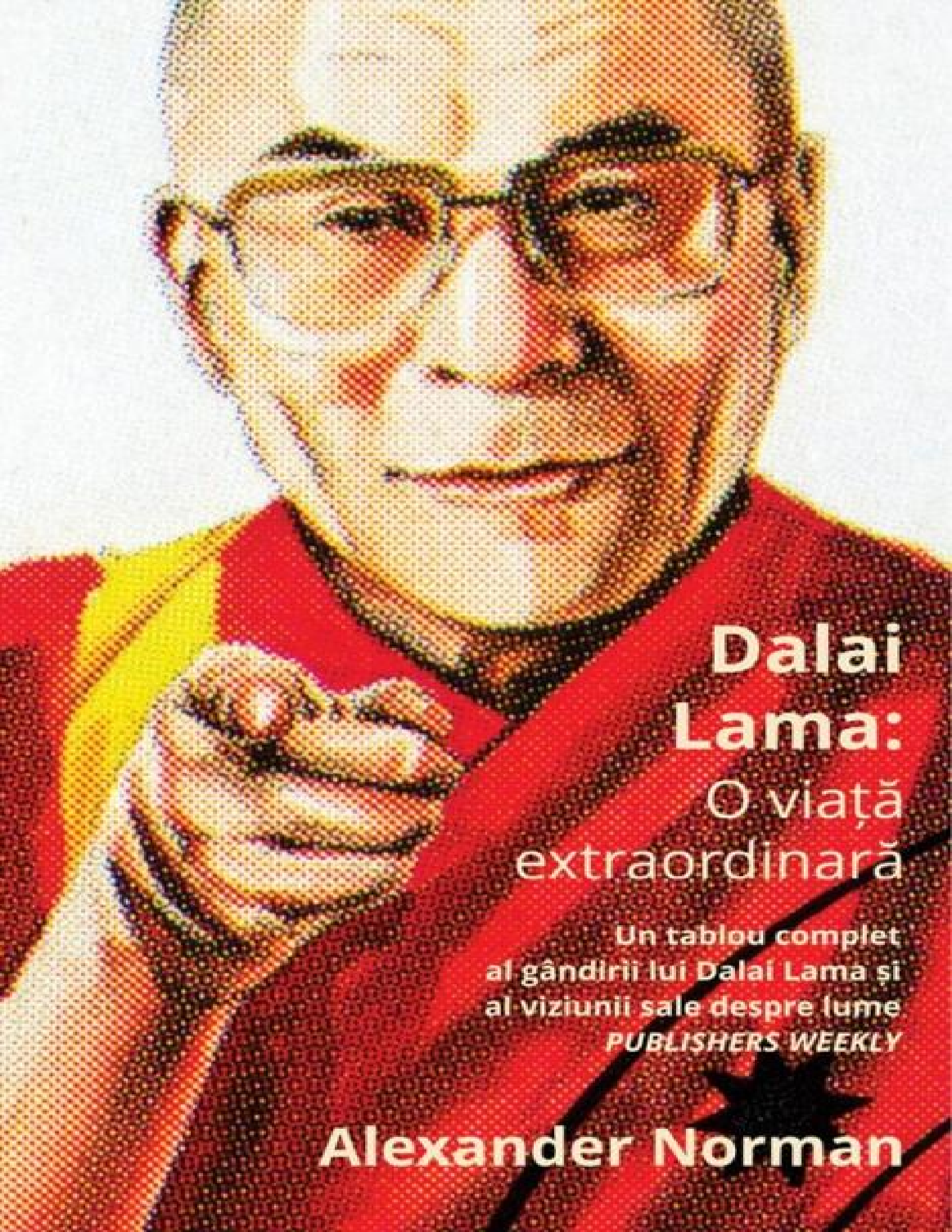

Dalai Lama:
O viață extraordinară

Un tablou complet
al gândirii lui Dalai Lama și
al viziunii sale despre lume
PUBLISHERS WEEKLY

Alexander Norman

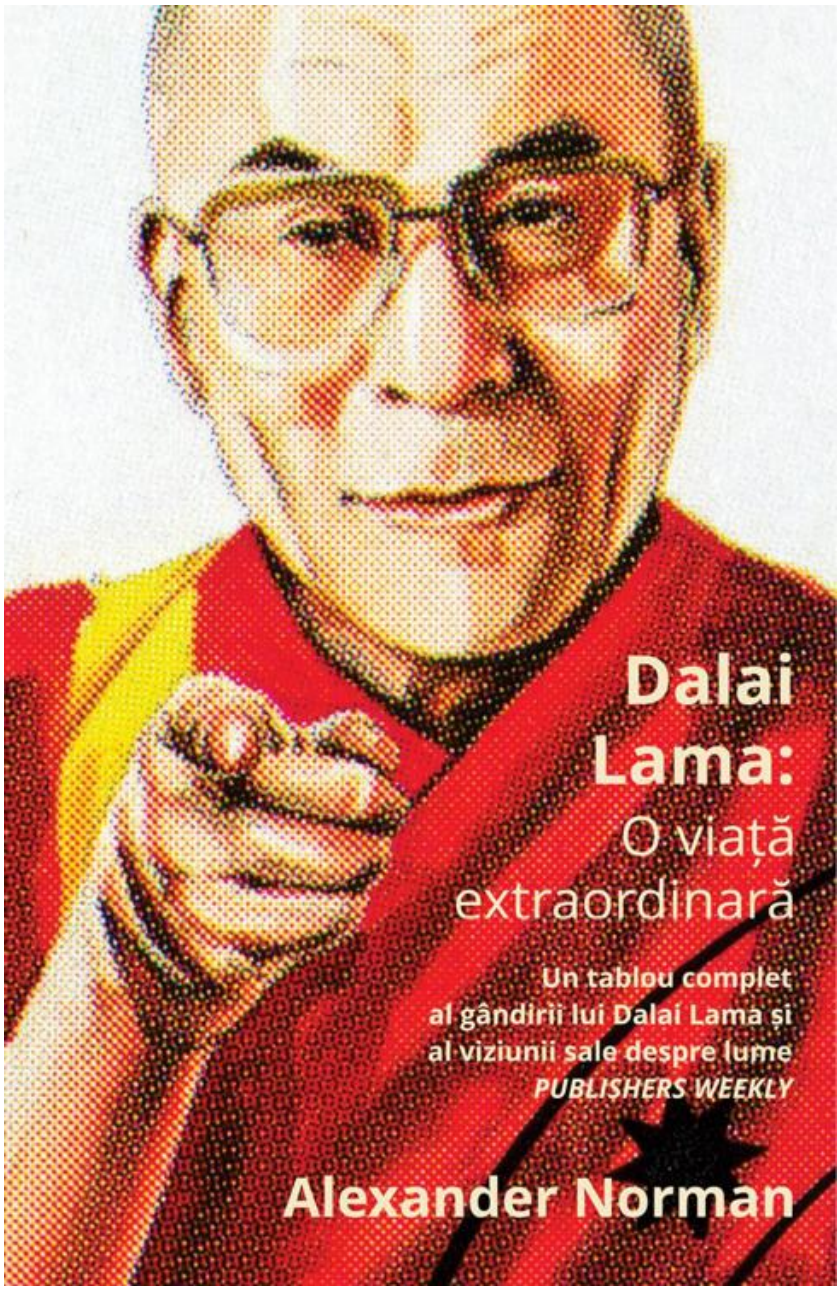
Dalai Lama:
O viață extraordinară
Un tablou complet al gândirii lui Dalai Lama și al viziunii sale despre lume
PUBLISHERS WEEKLY
Alexander Norman

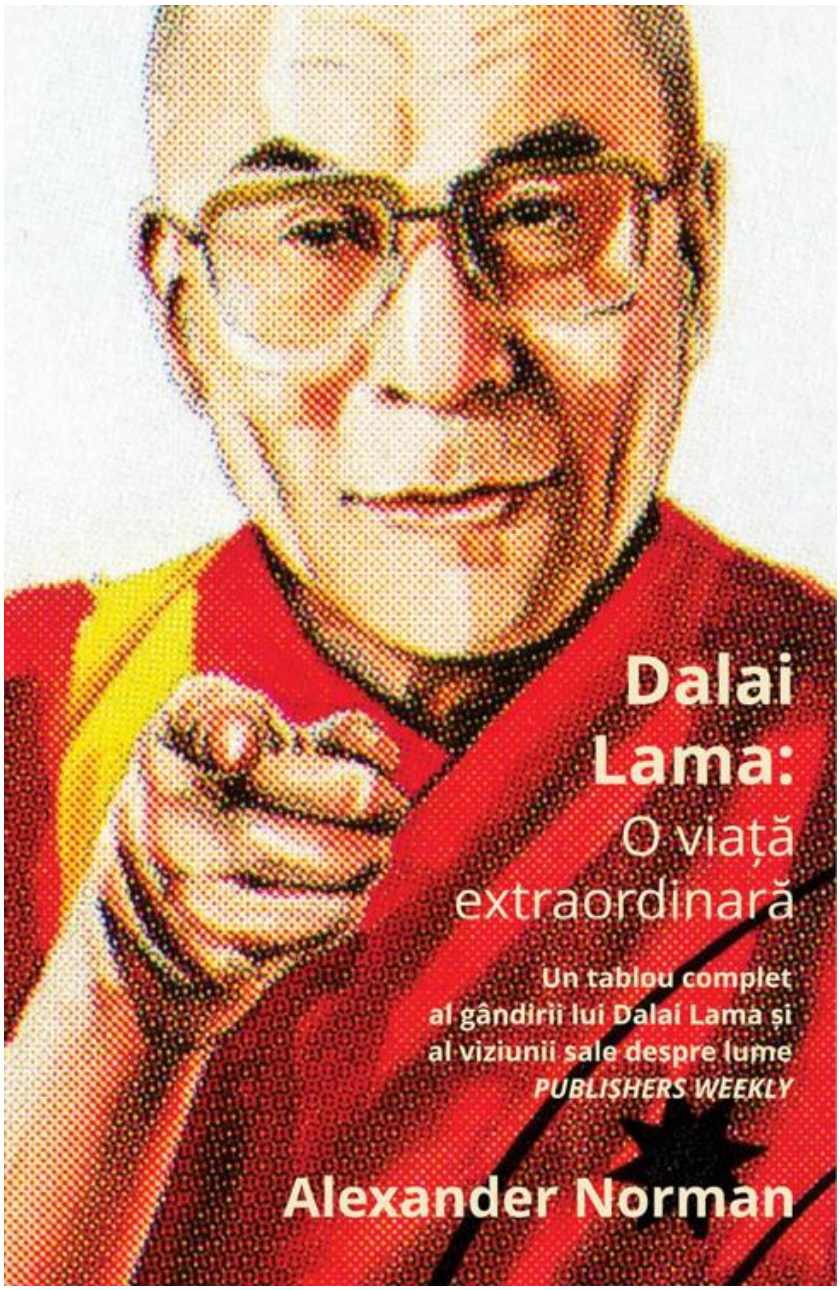
Dalai Lama:
O viață extraordinară
Un tablou complet al gândirii lui Dalai Lama și al viziunii sale despre lume
PUBLISHERS WEEKLY
Alexander Norman

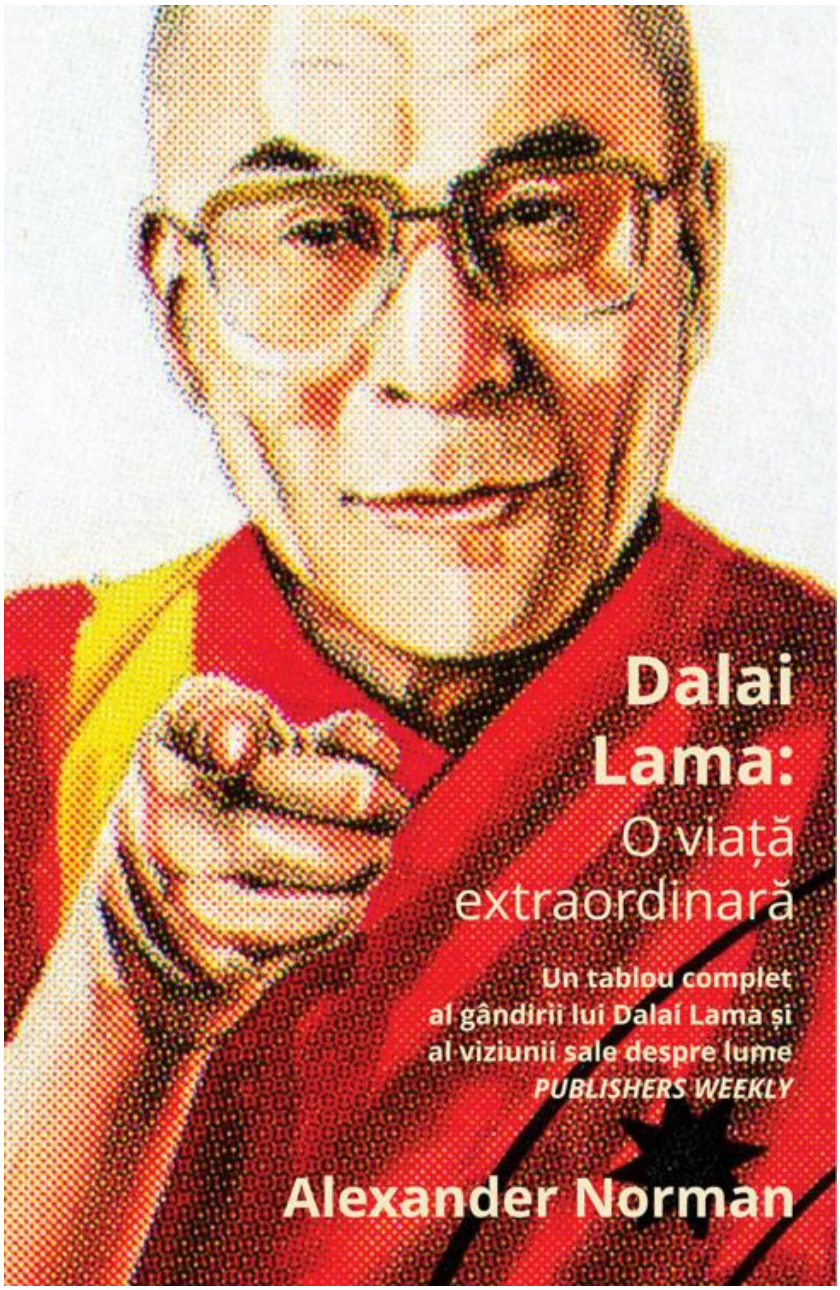
Dalai Lama:
O viață extraordinară
Un tablou complet al gândirii lui Dalai Lama și al viziunii sale despre lume
PUBLISHERS WEEKLY
Alexander Norman

Dalai Lama:
O viață extraordinară

Dalai Lama:
O viață extraordinară

Traducere din limba engleză de
Ruxandra Chiriță

Lifestyle

Alexander Norman

EDITORI:

Silviu Dragomir

Magdalena Mărculescu

DIRECTOR:

Crina Drăghici

REDACTARE:

Andreea Tudorică

DESIGN:

Alexe Popescu

DIRECTOR PRODUCȚIE:

Cristian Claudiu Coban

DTP:

Răzvan Nasea

CORECTURĂ:

Irina Mușătoiu

Andreea-Lavinia Dădârlat

Conținutul acestei lucrări electronice este protejat prin copyright (drepturi de autor), iar cartea este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sub orice formă sau prin orice mijloc, fără consimțământul editorului, sunt interzise. Dreptul de folosință al lucrării nu este transferabil.

Drepturile de autor pentru versiunea electronică în formatele existente ale acestei lucrări aparțin persoanei juridice Lifestyle Publishing SRL.

Titlul original: The Dalai Lama: An Extraordinary Life

Autor: Alexander Norman

Copyright © Alexander Norman, 2020

Copyright © Lifestyle Publishing, 2021 pentru prezenta ediţie

O.P. 16, Ghișeul 1, C.P. 0490, București

Tel.: +4 021 300 60 90 ; Fax: +4 0372 25 20 20

e-mail: comenzi@edituratrei.ro

www.lifestylepublishing.ro

ISBN (print): 978-606-789-268-0

ISBN (epub): 9786067893830

Pentru copiii mei:

M.R.N.

E.A.N.

T.F.H.N.

Notă asupra terminologiei și pronunției

Cei mai mulți dintre noi ar fi de acord că alfabetul tibetan, în fiecare dintre formele sale, este extrem de atractiv. Cu toate acestea, folosirea sa într-o carte care nu se adresează specialiștilor, așa cum este aceasta, nu poate fi luată în considerare. Mai mult decât atât, metoda standard de transcriere în caractere europene (Wylie), chiar dacă redă cu acuratețe limba tibetană, conduce la un rezultat la fel de derutant pentru cititorul obișnuit. Cine ar ghici faptul că bstan ’dzin rgya mthso (numele actualului Dalai Lama) se pronunță „Tenzin Gyatso“?

Având în vedere aceste impedimente, am ales transcrierea fonetică (adesea adaptată chiar de mine) pentru toate cuvintele și denumirile tibetane. Acolo unde apar mai mult de o singură dată, le-am inclus (în marea majoritate a cazurilor) în glosarul de la sfârșit, împreună cu transcrierea Wylie corectă.

Trebuie totodată să observăm că tibetanii folosesc tonalități diferite, astfel încât cuvinte care sunt similare din punct de vedere fonetic pot avea înțelesuri complet diferite. Un exemplu notoriu în acest sens îl reprezintă cuvântul folosit pentru „gheață“, „rahat“ și „grăsime“, care se pronunță la fel în toate cele trei cazuri, doar că pe tonalități diferite.

Tibetul cultural
Tibetul politic de astăzi
KAZAHSTAN
MONGOLIA
Provincia Qinghai
Provincia Gansu
C H I N A
Regiunea Autonomă Tibet
Provincia Sichuan
BHUTAN
INDIA
M U N Ţ I I K U N L U N
A M D O
CAŞMIR
Lacul Kokonor
Mănăstirea Kumbum
Taktser
Ü - T S A N G
Gartok
Lhasa
Shigatse
Gyantse
Mănăstirea Tashilhunpo
Dzong
Mantele Everest
Kathmandu
Garigtok
Thimphu
Kallimpong
K H A M
Chamdo
Batang
Litang
Yerkalo
Road to Lhasa
Road to Darjeeling
M U N Ţ I I N E P A L
H I M A L A Y E I
MYANMAR (BURMA)

Introducere

Hotelul Waldorf Astoria, New York, august 1989

Mă îndrept hotărât spre Recepție și îmi fac cunoscut scopul prezenței mele acolo.

— Îl caut pe domnul Tenzin Tethong, secretarul personal al Sanctității Sale Dalai Lama.

Am la subraț ciorna manuscrisului autobiografiei lui Dalai Lama, Libertate în exil, la care am lucrat în ultimele șapte luni.

Recepționera se uită la mine fără nicio expresie pe chip. O fi de vină puternicul meu accent britanic.

— Domnul Da… cum? întreabă ea încet și tărăgănat.

Trei decenii mai târziu, un astfel de răspuns este de neimaginat. Una dintre figurile cel mai rapid recognoscibile din lume, Dalai Lama, umple stadioane întregi, de la Sydney și până la São Paolo, de la Oslo la Johannesburg. Cu aproximativ douăzeci de milioane de urmăritori pe Twitter, Dalai Lama are mai mulți decât Papa, iar prezența sa în mediul online continuă să crească. Este laureat al premiului Nobel pentru Pace, a primit Medalia de Aur a Congresului și deține cea mai înaltă distincție dintre toate, premiul Templeton pentru progres spiritual. Deține chei ale orașelor și distincții onorifice, prea multe pentru a fi enumerate. Chipul său împodobește ceasuri de mână și ecrane de telefon, iar pagina sa de pe Amazon atribuie numelui său mai mult de două sute de cărți. Câteva dintre aceste titluri s-au vândut în milioane de exemplare. Fără discuție, Dalai Lama este una dintre figurile cele mai cunoscute și mai admirate ale timpurilor moderne.

Dar în ciuda acestei celebrități din ultima perioadă, sunt puțini cei care cunosc detalii despre Dalai Lama și cultura pe care o întruchipează. Iar din ceea ce se cunoaște, mare parte se înțelege greșit. De exemplu, mulți oameni presupun că Dalai Lama este un lider religios — un fel de Papă budist. Dar spre deosebire de Papă, care pretinde a avea autoritate asupra fiecărui preot și prelat din Creștinătate, Dalai Lama nu are jurisdicție asupra niciunui călugăr sau alt lama. Nici nu este liderul tradiției credinței sale particulare, sau al vreunui grup subsidiar din cadrul acestei tradiții. De fapt, nu este nici măcar starețul mănăstirii de care aparține. Așa că atunci când spune, și o face adesea, că este „un simplu călugăr budist", Dalai Lama nu este doar modest, așa cum îi e felul. Pur și simplu spune adevărul. Toți Dalai Lama — cel actual fiind al paisprezecelea — au fost simpli călugări budiști, chiar dacă Al Cincilea Mare Dalai Lama a fost unul dintre cei mai puternici oameni din Asia, și chiar dacă toți Dalai Lama au fost venerați de oameni aflați cu mult dincolo de granițele Tărâmului Zăpezilor (cum îi spun adesea tibetanii țării lor).

Totuși, din perspectivă politică, Dalai Lama nu erau niște oameni obișnuiți. Începând cu cel de-Al Cincilea Mare Dalai Lama, au fost — cel puțin teoretic — lideri politici ai unui popor a cărui țară are dimensiunile Europei occidentale, întinzându-se pe o distanță de mai bine de 2 000 de kilometri de la granița cu Pakistan, în vest, la cea cu China, în est, și pe mai mult de 1 600 de kilometri din Mongolia, în nord, până la vecinii din sud, India, Nepal și Burma. Dar puțini știu că, în 2011, actualul Dalai Lama a renunțat la pretenția de a-și conduce poporul ca șef de stat, în favoarea unui laic ales pe cale democratică. Drept rezultat, funcția de Dalai Lama este acum una pur educațională. Acest lucru are și o logică: termenul lama este traducerea tibetană a cuvântului sanscrit guru — un ghid spiritual.

Pe lângă aceste neclarități, imaginea lui Dalai Lama de sfânt mereu zâmbitor nu reflectă realitatea și nu este justă nici pentru Dalai Lama ca persoană, nici pentru tradiția pe care o reprezintă. Ignoră realizările sale extraordinare în stabilirea unei comunități în diaspora care acum numără un sfert de milion de oameni. Ignoră și felul în care a unit un popor extrem de divizat geografic în trecut, în triburi și secte. Ignoră și faptul că, făcând asta, a deschis instituția lui Dalai Lama pentru toți tibetanii într-un fel în care nu se mai întâmplase niciodată înainte. Ignoră reformele sale politice. Ignoră

rezultatele sale remarcabile ca învățat-practicant: este fără discuție unul dintre cei mai desăvârșiți și educați maeștri în budismul Vajrayana care a apărut în secolul trecut. Ignoră impactul uimitor pe care l-a avut Dalai Lama asupra felului în care arată lumea modernă. Și, mai presus de toate, ignoră una dintre culturile extraordinare ale umanității și istoria complexă, adesea turbulentă, care a creat-o.

Așadar, în scrierea acestei cărți am căutat mai presus de toate să prezint faptele lui Dalai Lama în contextul istoriei și tradiției tibetane, și din acest motiv am arătat în detaliu anumite circumstanțe ale felului în care s-a instituit și apoi a dispărut regența guvernatoare în Tibet până când Dalai Lama a devenit major. Fără a înțelege cum și de unde provine Dalai Lama, există riscul să nu ne dăm seama de nivelul realizărilor sale și să interpretăm greșit provocările extreme pe care le-a înfruntat.

Sper mai ales să arăt cum motivațiile lui Dalai Lama l-au determinat să acționeze în felul în care a făcut-o — aceste motivații fiind ele însele determinate de modul în care el a înțeles tradiția tibetană. Pornesc de la faptul că ceea ce l-a animat în principal a fost jurământul său bodhisattva, pe care l-a făcut la 15 ani. Din compasiune, s-a angajat să își direcționeze fiecare gând, cuvânt și faptă în beneficiul tuturor ființelor simțitoare aflate în încercarea de a depăși suferința. Povestea de viață a lui Dalai Lama poate fi astfel înțeleasă drept o povață care arată, din perspectiva tradiției, ce înseamnă cu adevărat compasiunea și cum se interpretează compasiunea în lumea de zi cu zi.

Aici, totuși, trebuie să spun câte ceva despre cuvintele „tradiție“ și, mai ales, „tradiție tibetană“, așa cum sunt ele folosite în această carte. Când afirm că Dalai Lama exemplifică tradiția tibetană, folosesc acest termen pentru a denumi ceea ce se moștenește, ceea ce trece din generație în generație; nu doar practicile obișnuite ale multor tibetani de-a lungul timpului, ci totodată un complex de idei și credințe sunt atașate acestor practici. Când, de exemplu, spun că, potrivit tradiției tibetane, există mai multe iaduri, unele fierbinți, altele reci ca gheața, spun că, potrivit înțelegerii majorității credincioșilor din cadrul acestei tradiții, așa stau lucrurile. Nu vreau să pretind că toți tibetanii de pretutindeni au împărtășit

dintotdeauna această credință, ci doar că majoritatea au făcut-o și încă o mai fac.

În același timp, pe lângă acest punct de vedere asupra tradiției, trebuie să mai subliniez și faptul că, în ceea ce privește tradiția religioasă tibetană, există un budism cu așa-zise accente locale, dar nu un anumit budism tibetan. Din punctul de vedere al tibetanilor, budismul păstrat în cadrul acestei tradiții este cea mai desăvârșită și complexă formă de budism — chiar dacă o parte dintre învățămintele și practicile sale sunt considerate nonconformiste de alții.

Ca urmare a interesului meu de a-l așeza pe Dalai Lama în contextul culturii și istoriei tibetane și de a-i prezenta biografia drept o lecție pe viu despre ceea ce, din perspectiva tradiției sale, înseamnă să fii cu adevărat plin de compasiune, am fost mai puțin interesat să povestesc ce spune Dalai Lama. Atât învățăturile sale spirituale, cât și viziunile sale politice sunt cuprinse în sutele de cărți și miile de ore de înregistrări video și audio făcute de-a lungul celor 60 de ani de când se află în exil. Acestea sunt sursele către care ar trebui să se îndrepte cei interesați de filosofia spirituală și politică a lui Dalai Lama.

Cât despre cum este cu adevărat Dalai Lama, privesc această chestiune ca pe una secundară celei legate de ce înseamnă Dalai Lama — nu numai prin ceea ce spune, ci totodată și prin ceea ce face. Sunt câteva detalii personale care merită menționate, dar după părerea mea, acestea ne spun mult mai puțin despre om decât, de exemplu, faptul că printre angajamentele sale religioase sunt incluse unele pe care mai mulți experți, inclusiv din cadrul propriei sale școli Gelug, le consideră a fi periculos de greșite. Felul în care Dalai Lama interpretează și modelează tradiția tibetană și, mai ales, unde ajunge plecând de la ea sunt, din punctul meu de vedere, mai concludente și, dintr-o perspectivă istorică, mai semnificative decât să știm care este programul său TV preferat sau ce hobby-uri are. Ca fapt divers, programele sale preferate sunt cele despre natură — este fan al lui David Attenborough —, iar ca hobbyuri, deși este mai puțin activ decât înainte, a fost un ceasornicar amator pasionat și continuă să fie foarte interesat de grădina care se află în jurul reședinței sale.

Acestea fiind spuse, dat fiind faptul că am avut imensul privilegiu de a lucra cu Dalai Lama la trei dintre cele mai importante cărți ale sale, inclusiv la a doua autobiografie a sa, ar trebui, cel puțin să încerc, să răspund la întrebarea cum este el ca persoană*. Cel mai bun mod prin care mă gândesc că aș putea face asta este să povestesc din nou începutul unei conversații pe care am avut-o cu el cu mulți ani în urmă. I-am povestit cum soția mea mă dojenise recent, considerând că era o rușine că, după mai bine de un sfert de secol de când o cunoșteam pe Sanctitatea Sa, tot nu eram în stare să întrețin cu el o conversație corectă în limba sa nativă. A trebuit să fiu de acord cu ea, am spus, și pentru asta i-am mărturisit că ar trebui să-mi cer scuze.

— Ei bine, dacă a venit vorba, a răspuns el în engleza lui cunoscută, cu un puternic accent, eu sunt cel care ar trebui să-și ceară scuze. Eu învăț limba dumneavoastră din 1947!

În aceste câteva cuvinte se aflau toată gentilețea, modestia și bunătatea acestui om.

L-am întâlnit prima oară pe Dalai Lama la Dharamsala, casa lui din exilul în India, în martie 1988, când m-am dus să-i iau un interviu pentru publicația londoneză Spectator. A fost ceva care m-a frapat la acea primă întâlnire, părându-mi-se ciudat la momentul acela, și de atunci încoace s-a dovedit a fi ceva profetic. Când am fost condus în camera sa de audiențe, abia am avut timp să constat că încăperea era goală înainte să-mi dau seama că, de fapt, Dalai Lama stătea aproape fix în fața mea. Nu ca și cum ar fi fost acolo de la început și eu abia atunci l-am observat; ci mai degrabă impresia mea a fost că efectiv apăruse din neant.

Ceva similar s-a petrecut vreun an mai târziu — dar aceasta ar trebui să fie o biografie, nu o autobiografie. Este astfel suficient să spun că destul de mult din colaborarea noastră ulterioară s-a desfășurat în timp ce Dalai Lama nu se afla la casa lui din exil, ci pe drum — în Statele Unite, Danemarca, Italia, Germania, Franța, Marea Britanie și în alte zone din India. Acest lucru mi-a permis să-l văd în diferite locuri, unde am observat diverse lucruri care poate merită povestite.

Știu, de exemplu, că este un tip foarte îngrijit — unghiile sunt întotdeauna tăiate cu atenție —, chiar dacă în privința hainelor nu este deloc genul care

să iasă în evidență. Ținutele sale sunt de bună calitate, dar nu dintre cele mai prețioase. Pantofii sunt rezistenți și mereu bine lustruiți, dar sunt de la producători respectabili, nu de la vreo mare casă de modă. Rupert Murdoch — magnat media și nu tocmai un moralist — l-a numit cândva pe Dalai Lama „un bătrân călugăr isteț, cu mocasini Gucci“. Nu avea dreptate. Dalai Lama poartă de regulă încălțări Hush Puppies, niciodată Gucci. Iar acasă poartă șlapi.

Este adevărat că lui Dalai Lama îi plac ceasurile bune, dar nu are o colecție. Poartă un Rolex simplu din aur. Invariabil dăruiește orice ceas pe care nu-l mai folosește. De fapt, chiar și eu am unul dintre ele (un ceas pe care îl dăruise mai întâi altcuiva). Este un ceas simplu din inox, Jaeger-LeCoultre Memovox, cu alarmă mecanică (fără îndoială, trebuie să-i fi plăcut), pe care l-a purtat o vreme în anii ’60.

Chiar dacă este exact opusul extravaganței când vine vorba de lucrurile pe care le posedă, Dalai Lama a recunoscut însă că este destul de „cheltuitor“. Când era copil, cumpăra câte animale putea dintre cele menite pentru sacrificare — până la punctul în care funcționarii săi nu au mai avut loc să le țină. Ca adult, în timpul primei sale vizite în Statele Unite, în 1979, a vizitat mallurile de mai multe ori. Tutorele său Ling Rinpoché l-a avertizat să nu cumpere lucruri care nu-i sunt de trebuință, totuși, și din câte știu, rareori a fost văzut într-un magazin de tip outlet de atunci. Nu folosește computerul, deci nu face cumpărături online. În schimb, extravaganța sa — dacă poate fi numită așa — se limitează în prezent la a dona bani, mai ales pentru cauze umanitare. Când a câștigat premiul Templeton în 2012, imediat a donat mare parte din premiul de aproape două milioane de dolari Fundației Salvați Copiii**. A făcut acest gest în onoarea generozității arătate de fundație refugiaților tibetani în perioada de început a exilului.

În particular, Dalai Lama este atent la nevoile celorlalți și te va întreba, de exemplu, dacă preferi cafeaua atunci când se servește doar ceai. Se va asigura că sunt nuci și prăjiturele disponibile pe lângă dri churra (o brânză uscată, tare de-ți rupi dinții în ea), care-i place lui foarte mult. Va coborî jaluzelele să nu-ți intre soarele în ochi. Poate să te întrebe dacă ți-e prea cald sau prea frig și va potrivi termostatul de căldură sau aerul condiționat în funcție de asta. Dacă i se pare că aranjamentul unei camere pentru

audiențe poate fi îmbunătățit, își va ruga personalul să mute mobilierul până când găsește formula care-l mulțumește. Îmi amintesc că odată, în perioada de început a întâlnirilor noastre, l-am găsit mutând scaunele din camera sa de hotel în timp ce se pregătea pentru o conferință de presă.

Dalai Lama mănâncă cu poftă, deși asta se datorează faptului că, fiind călugăr hirotonisit, are voie să mănânce doar de două ori pe zi și niciodată după prânz — deși poate alege să facă asta dacă este invitat la o masă când se află în străinătate și mai poate gusta uneori un biscuit sau doi după-amiaza, dacă a avut o zi extrem de plină. Cât privește dieta lui, nu este mofturos. În principiu, are înclinații vegetariene, dar, din cauza problemelor de sănătate și la sfatul medicului său, mănâncă și carne — deși nu trebuie să ne îndoim că se roagă pentru sufletul fiecărei creaturi pe care o consumă.

Cât privește atenția pentru propriile nevoi, uneori glumește spunând că nu știe nici măcar cum să facă un ceai. Nici nu gătește și, în afara momentelor când ajuta la prepararea khabse (prăjiturelele pentru Anul Nou) în bucătăriile de la Palatul Potala, în adolescență, a fost rareori văzut într-o bucătărie. Însă, cel puțin când era mai tânăr, făcea cu plăcere focul. Dar acțiunile pe care le întreprindea pentru sine însuși au fost întotdeauna limitate, fiind înconjurat de însoțitori și servitori încă de la o vârstă foarte fragedă. Dintre toți aceștia a păstrat doar un număr foarte restrâns de însoțitori. În gospodăria sa, sunt aproximativ zece membri ai personalului, inclusiv bucătari și cei care fac curățenie. Are patru sau cinci asistenți personali, toți călugări, precum și câțiva angajați care, datorită vârstei înaintate, au sarcinile cele mai ușoare și care rămân în preajma lui pur și simplu pentru că sunt prieteni. La această comunitate restrânsă apelează pentru conversație și relaxare la capătul fiecărei zile. În ceea ce privește personalul de la birou, aceștia sunt împărțiți în secțiunea tibetană și cea engleză, iar marea lor majoritate (chiar dacă nu toți) sunt laici. Are angajați patru (până de curând avea doi) secretari personali principali, care sunt, la rândul lor, ajutați de un mic număr de subordonați. Chiar dacă Dalai Lama numește el însuși acești oameni (și, din considerație pentru statutul său monastic, toți sunt bărbați), numele lor îi sunt prezentate de către Administrația Centrală Tibetană. Împreună, acești oameni sunt ochii și urechile sale dincolo de Ganden Phodrang, așa cum este denumit cartierul său general (tot la fel cum administrația de la Washington este cunoscută

drept „Casa Albă“). Ascultă cu atenție ceea ce îi spun vizitatorii, iar de la familie și prieteni află tot felul de informații.

Dacă este mai puțin informat asupra unui subiect, asta se întâmplă pentru că cei din jurul său nu au reușit, din cine știe ce motiv, să-l informeze corespunzător, așa cum ar fi trebuit. Probabil că este inevitabil ca acest lucru să se mai întâmple uneori, având în vedere grupul restrâns de oameni pe care trebuie să se bazeze.

Pe lângă personalul permanent, mai există și un număr mare de gărzi de corp. Acasă, Dalai Lama este păzit de un contingent din armata indiană împreună cu gărzile de corp tibetane. În privința relației sale cu aceștia, menține o oarecare formalitate, mai puțin cu cel mai în vârstă dintre ei, dar este atent la nevoile lor. Are întotdeauna un cuvânt amabil pentru cei care sunt de gardă peste noapte, atunci când iese la plimbările de dimineață, foarte devreme. (Obișnuiește să se plimbe pe afară sau pe holurile hotelurilor de îndată ce și-a terminat primele rugăciuni.) Iar când călătorește, invariabil își rezervă niște timp să stea de vorbă cu cei care îl servesc.

S-au spus multe despre simțul umorului lui Dalai Lama. M-am gândit adesea că umorul tibetan[1], în general, seamănă destul de mult cu cel englezesc: spontan, adesea necizelat și cu o apetență pentru ironie și absurd. Dintre mai multe bancuri pe care i le-am spus, cel mai mare succes l-am avut cu unul foarte inocent despre un șoarece. Oricum nu i-aș spune lui un banc vulgar. Cu siguranță nu ar gusta faptul că altcineva decât cei mai apropiați membri ai familiei sau colegii săi ar face una ca asta. Dar nici nu strică cheful altora. Odată m-a întrebat, despre nunta unui tânăr funcționar tibetan la care asistasem, dacă se abțiguise careva. Când am spus că da, nu a arătat dezaprobare. Când am aflat că, pe lângă programele tv despre natură, uneori mai urmărește și câte un episod din vechea comedie englezească Dad’s Army, i-am trimis la un moment dat un pachet cu tot serialul, dar nu știu dacă l-a văzut vreodată integral. Am inclus și un film cu Mr. Bean, căci m-am gândit că i-ar plăcea.

Chiar dacă nu pune mare preț pe ceremonial — de fapt, chiar nu-i plac formalizarea și niciun fel de prefăcătorie —, Dalai Lama este conștient de demnitatea funcției sale. La o anumită ocazie, când am omis să prezint un

obiect numit kathag, eșarfa de mătase care se oferă de obicei la întâlniri, nu a ezitat să mă dojenească. Cu altă ocazie, am comis una dintre acele greșeli care mie, ca străin, mi s-a părut nevinovată, dar care trebuie să fi fost o mare jignire. Din nou, mi-a atras atenția asupra greșelii mele, dar cu blândețe. Cu toate astea, nu cred că ar mai fi procedat la fel dacă nu m-ar fi cunoscut atât de bine pe cât mă cunoaște. Este foarte atent când vine vorba de sentimentele celorlalți. Cu toate astea, mai face uneori câte o remarcă inocentă care îi descumpănește puțin pe unii oameni. Îmi amintesc că am auzit că l-a dojenit în glumă pe un confrate scriitor pentru că avea unghiile „precum ghearele unei păsări".

Dalai Lama este o persoană afectuoasă prin natura sa, precum și foarte tactilă. Se mai preface câteodată că le dă prietenilor o palmă jucăușă peste ceafă. Se poate să-ți prindă uneori mâna și să o țină într-a lui, sau să-și frece obrajii de ai tăi, sau să te mângâie pe barbă. Aceeași sensibilitate tactilă o avea și predecesorul său, Cel de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama, care, fugind de armata chineză invadatoare în munți, în statul vecin Sikkim, a fost primit de oameni după obiceiurile fiecăruia. Unii s-au înclinat în fața lui, alții au făcut temenele, alții s-au prosternat, dar au fost și trei fetițe scoțiene călare pe ponei — tatăl lor era un misionar local — care s-au strecurat în cadrul procesiunii chiar în spatele lui. Când s-a oprit să salute și să vadă mulțimea, fetițele au sărit de pe ponei și au alergat să-l aștepte pe Dalai Lama la casa guvernatorului, unde acesta avea să fie cazat. În timp ce urca treptele casei, Cel de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama s-a oprit fără să spună nimic și și-a trecut degetele prin buclele ca de mătase ale Isei Graham, „pipăindu-le între degetul mare și arătător, ca și cum ar fi verificat calitatea și textura unor fire de mătase"[2]. După ce a dispărut în interiorul clădirii, s-a întors câteva minute mai târziu ca să-i pipăie din nou părul fetei, moment în care mulțimea a rămas cu gura căscată.

Luând în considerare aceste trăsături personale, este foarte important să nu pierdem din vedere faptul că, înainte de orice altceva, Dalai Lama este un călugăr — ba chiar unul cu enorme responsabilități rituale. Punctul slab al unei biografii ca aceasta este că, inevitabil, lasă impresia că viața subiectului său nu este alcătuită din altceva decât din sarcini publice. Cu toate acestea, cel puțin în cazul lui Dalai Lama, viața lui interioară este mult mai importantă. De aceea este esențial ca cititorul să aibă în minte dedicarea

totală a lui Dalai Lama față de chemarea sa monastică. În fiecare zi, fără excepție, la răsăritul soarelui, își începe ziua cu cel puțin trei ore de rugăciune și meditație. În fiecare seară, fără excepție, își încheie ziua cu o oră sau mai bine de rugăciune si meditație. Iar în timpul zilei, se roagă și studiază în măsura în care îi permite timpul, de multe ori chiar și când mănâncă. Când stă retras, lucru pe care îl face pentru perioade lungi de timp, de până la trei săptămâni, cel puțin o dată pe an, dar și pentru perioade mai scurte, de câteva zile, de câteva ori pe an, se dedică și mai mult (se trezește la 3 dimineața în loc de 4:30) și se implică mai puțin în treburile lumești, doar o oră sau două pe zi, de câte ori este posibil.

Am menționat deja că nu știu să vorbesc în tibetană. Deși cunosc alfabetul acestei limbi, mă bazez pe un dicționar sau pe amabilitatea cuiva dacă este vorba despre ceva mai mult decât cele mai scurte și simple texte. În anumite privințe, însă, asta a fost o binecuvântare. Pentru că așa m-am apropiat de mai mulți prieteni tibetani decât aș fi făcut-o în cazul în care m-aș fi descurcat mai bine cu limba tibetană. A fost totodată și un element constant care să-mi amintească faptul că scriu ca un străin, un observator, o persoană care privește totul de pe margine.

Este fără îndoială și un avantaj să nu fii budist. Asta mi-a permis să pun întrebări și să iau în calcul lucruri care altfel mi s-ar fi părut complicate, dacă nu chiar imposibile. Dar din același motiv, nu mă îndoiesc că o parte din lucrurile pe care le spun aici pot părea o impertinență sau chiar o lipsă de respect, deși nu intenționez nici una, nici alta. Este de asemenea posibil ca o parte din materialul meu să fie dureros pentru anumiți cititori. În această privință, am fost încurajat chiar de Dalai Lama însuși, care, în nenumărate ocazii, mi-a vorbit despre nevoia de a prezenta faptele corect și echilibrat. Sper că am reușit; cu siguranță, acesta a fost scopul meu în fiecare clipă.

---

* Am calculat odată că doar aceste cărți au presupus să lucrez împreună cu Dalai Lama, fie singur, fie într-o foarte restrânsă companie, vreme de 250 de ore. (N.a.)

** A donat, de asemenea, 200 000 de dolari Institutului pentru Minte și Viață, iar restul de aproximativ 75 000 de dolari pentru educație științifică

în cadrul mănăstirilor tibetane în exil. (N.a.)

Partea I

O profeție împlinită

Capitolul 1

Caznele Celui de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama

Este tentant să începem povestea noastră cu prima zi de sâmbătă din luna iulie a anului 1935, când, potrivit calendarului gregorian, s-a născut actualul Dalai Lama. Și totuși, dacă am face asta, ar însemna să ignorăm complet contextul nașterii sale. Într-un fel, ar fi mult mai potrivit să începem cu seara de 17 decembrie 1933 și cu circumstanțele din jurul acestei date, când Cel de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama „și-a retras spiritul în paradisul Tushita“ — unde zăbovesc toți cei aflați în pragul Iluminării —, așa cum se referă tradiția pioasă la acest eveniment. Moartea precedentului Dalai Lama este cea care grăbește nașterea următorului — chiar dacă, așa cum este cazul de față, s-a întâmplat să treacă mai bine de nouă luni între cele două evenimente.

Am putea începe și cu nașterea Primului Dalai Lama, întrucât, la urma urmelor, se consideră că toate reîncarnările împart același continuum mental. Dar, dincolo de necesitatea unei lungi digresiuni în istorie, asta ar fi problematic. Pentru că se pare că Primul Dalai Lama a fost, de fapt, Al Treilea. S-a întâmplat ca un lama pe nume Sonam Gyatso să fie convocat de către Altan Khan (un descendent al lui Ginghis) în Mongolia, unde s-au întâlnit în 1578. Altan, noua forță din Asia Centrală, căuta o modalitate prin care să-și legitimeze domnia, iar Sonam Gyatso, fiind unul dintre cei mai renumiți lama ai acelui moment, părea să fie exact persoana care să-i acorde legitimitate. În acest sens, Altan, conform obiceiurilor vremurilor respective, i-a acordat tibetanului o serie de titluri pompoase, dintre care unul se pronunța Dalai Lama. Cuvântul dalai este pur și simplu o tibetanizare a cuvântului mongol „ocean“, care, la rândul lui, traduce al doilea nume al lui Sonam Gyatso. Totuși, pentru că Sonam Gyatso este de fapt a treia reîncarnare a unei descendențe directe de la Drepung, cea mai mare mănăstire din Tibet, asta înseamnă că el trebuie să fi fost, de fapt, Al Treilea Dalai Lama.

Lucrurile se complică însă și mai mult. Pe lângă faptul că era al treilea dintr-o dinastie Drepung, Sonam Gyatso este de asemenea considerat a fi al patruzeci și doilea dintr-o ascendență neîntreruptă care urcă în timp până în vremea lui Buddha istoric, care a trăit în secolul al V-lea î.Hr. Această genealogie este cea care îl asociază pe Dalai Lama cu Chenresig, Bodhisattva al Compasiunii, forma sub care se manifestă pe pământ. Dar chiar și această ascendență este antedatată de o alta, ce face legătura între Chenresig și un tânăr prinț care a trăit cu 990 de eoni în urmă. Cât durează un eon? Se spune că unul dintre discipoli l-a întrebat odată pe Buddha același lucru. Iar acesta i-a răspuns cu o analogie: să presupunem că ar fi un munte stâncos uriaș, de 11 000 de metri înălțime și 11 000 de metri lățime, o masă solidă fără nicio fisură. La finalul fiecărui secol, un om îl tocește puțin, frecându-l cu o bucată fină de mătase. Muntele uriaș se va sfârși, va fi șters complet de pe fața pământului mai repede decât un eon. Așadar, se pare că, de îndată ce pătrundem în adâncurile istoriei lui Dalai Lama, suntem puși în fața celor mai profunde întrebări. Într-adevăr, se pare că în ceea ce-l privește pe actualul Dalai Lama, avem în fața noastră nu doar biografia unui simplu om, ci povestea unei ființe care, din perspectiva tradiției sale, a fost desăvârșită și curățată de toate pângăririle prin exercitarea unui număr nelimitat de fapte bune săvârșite de-a lungul a nenumărate vieți și care se manifestă aici pe pământ nu pentru binele său, ci pentru binele celorlalți. În plus, aceasta este o poveste în care trecutul îndepărtat pare a fi doar ziua de ieri, iar supranaturalul este la fel de real precum firescul și la fel de apropiat precum cele mai la îndemână lucruri din jurul nostru.

Astfel, pentru a-l înțelege pe Dalai Lama, trebuie să încercăm să aruncăm o privire asupra lumii așa cum o vede tradiția tibetană: nu ca pe o lume ce a început drept un moment singular al Creației și nici ca pe una în care absolut orice poate fi exprimat până la urmă ca un șir de formule matematice — o lume alcătuită din atomi și electroni, protoni și neutroni. Nici măcar n-ar trebui să ne gândim la lume ca la ceva ce poate fi explicat în termeni cuantificabili și în probabilități. Lumea, așa cum este văzută prin lentilele tradiției tibetane, nu a început cu un big bang care a trimis Pământul să se rotească printre galaxii și sisteme solare într-un spațiu aflat în continuă expansiune. Conform tradiției tibetane, lumea nici măcar nu are un început. Într-adevăr, tot ceea ce vedem în jurul nostru există nu sub

forma atomilor sau a particulelor subatomice, ci ca un cumul de karme ale unui număr infinit de ființe simțitoare, acumulate de-a lungul eonilor de timp.

Așa că haideți să ne începem povestea nu cu nașterea actualului Dalai Lama sau Lhamo Thondup (h-urile din Lhamo și din Thondup pot fi ignorate fără probleme, în timp ce T-ul din Thondup este pronunțat aproape ca un D), așa cum a fost cunoscut la naștere cel de-Al Paisprezecelea, și nici cu moartea predecesorului său. Permiteți-ne să ignorăm convențiile și să începem cu imaginea unei vizite a celui de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama făcute într-un sat din estul îndepărtat al Tibetului într-o zi frumoasă din primăvara anului 1907.

Întorcându-se de la mica mănăstire Shartsong, Prețiosul Protector — acesta fiind unul dintre epitetele cu care toți Dalai Lama sunt cunoscuți în Tibet — și-a făcut apariția pe unul dintre dealurile înverzite din apropiere, alături de însoțitorul său din ziua aceea, Taktser Rinpoché. (Taktser se pronunță aproximativ Taksé. Traducerea literală a numelui este Locul Unde Rage Tigrul. Rinpoché este o titulatură onorifică acordată celui mai înalt ordin călugăresc, dar și anumitor locuri sau obiecte, și înseamnă aproximativ Cel prețios.) Rinpoché, care și-a luat numele de la satul ce se întindea în fața lor, era cel mai important lama din zona cea mai îndepărtată a provinciei din nord-estul țării, cunoscută tibetanilor drept Amdo.

Ne-am obișnuit cu ideea ca statele să aibă granițele bine definite, dar în cea mai mare parte a istoriei, demarcația dintre popoare — chiar și dintre cele de etnii diferite — nu a fost clar făcută. Din perspectivă chineză, la vremea aceea, Taktser și împrejurimile sale aparțineau fără nicio îndoială provinciei Qinghai. Dar din perspectivă tibetană, cea mai mare parte a mileniului trecut (aproximativ din secolul al VII-lea și până în al XVII-lea), satul a făcut parte fără echivoc din Tibet. Și, deși la momentul vizitei celui de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama chinezii reluaseră controlul asupra regiunii, majoritatea populației locale a rămas tibetană.

După câteva comentarii apreciative referitoare la frumusețea naturală a peisajului, Dalai Lama și-a exprimat dorința de a vizita satul Taktser. Așa că, după un picnic în mijlocul naturii, cel de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama a vizitat personal fiecare locuință din sat. Acolo, ni se povestește, i-a

bucurat pe localnici stând de vorbă cu fiecare și interesându-se despre viețile lor. Una dintre sătence a fost atât de impresionată, încât a luat o mână de cenușă din vatra în care a fost gătită mâncarea lui Dalai Lama și a îngropat-o în curtea din fața casei sale.

La încheierea vizitei, Prețiosul Protector i-a anunțat că s-a îndrăgostit de mica lor vale minunată și a promis că într-o bună zi se va întoarce. Din păcate, n-a făcut-o niciodată. Sau cel puțin nu s-a mai dus acolo cu înfățișarea sa de Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama. Dar acolo s-a născut, douăzeci și opt de ani mai târziu, actualul Dalai Lama — în familia în fața casei căreia fusese îngropată cenușa.

Circumstanțele acelui picnic de bun augur din 1907 nu au fost totuși tocmai propice. Era un moment în istorie când Imperiul Chinez condus de dinastia Qing se îndrepta spre extincție, în timp ce Imperiul Britanic, deși aflat pe culmi, dacă ne referim la putere și prosperitate, avea să-și cunoască în curând șubrezirea de după furtuna generată de Primul Război Mondial, creând un gol care avea să fie umplut de dubla teroare a naționalismului fascist și a comunismului. La momentul acela, liderul tibetan era în exil, departe de Lhasa, capitala țării sale. Cu trei ani în urmă, trupele britanice aflate sub comanda colonelului Francis Younghusband își deschiseseră drum cu tunurile prin Tibetul central, determinându-l pe Dalai Lama să se refugieze în nord, în Mongolia. Această invazie, despre care se spune că ar fi una dintre cele mai puțin glorioase din lungul șir de fapte de arme ale istoriei Imperiului Britanic, a fost generată, se pare, de refuzul lui Dalai Lama de a recunoaște protectoratul britanic asupra regiunii Sikkim, un mic regat budist prins între Tibet și India. De fapt, lucrurile aveau mai mult legătură cu paranoia britanică provocată de puterea tot mai mare acumulată de Rusia. Precum și cu visul pe care l-a avut unul dintre cei mai apropiați consilieri ai Celui de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama, acela al unei federații pan-budiste în Asia Centrală, care să unească Mongolia, Tibetul și alte regiuni budiste sub conducerea spirituală a lui Dalai Lama și sub protecția militară a Imperiului Țarist.

Consilierul cu pricina era Agvan Dorjieff, al cărui nume mai puțin obișnuit trebuie să fi sunat înfiorător de sinistru în urechile contemporanilor săi britanici. Când, la trecerea într-un nou secol, miniștrilor reginei Victoria le-a

devenit clar faptul că Dorjieff avea legături personale cu țarul însuși, au fost convinși că ceva trebuia făcut. Această chestiune a fost discutată și în Parlament***. Oamenii au scris ziarelor cerând să se ia măsuri, în timp ce Lordul Curzon, viceregele Indiei, a început să pună ceva la cale. Pentru el era esențial ca Tibetul să rămână o zonă neutră între Imperiul Rus și granița de nord a Imperiului Britanic.

Campania militară care a urmat a fost pe cât de rapidă, pe atât de brutală. Prima acțiune a avut loc la 31 martie 1904 și în cursul ei britanicii au tras 50 de șrapnele[1], 400 de gloanțe de mitralieră și 14 531 cartușe de pușcă. Niciun britanic nu și-a pierdut viața, însă au fost uciși 628 de tibetani. Printre cei decedați s-au aflat și doi generali și doi clerici importanți. Chiar și Younghusband a recunoscut că a fost un masacru. Cu toate astea, a admirat calmul și tenacitatea tibetanilor aflați în bătaia puștilor. La rândul lor, tibetanii au fost surprinși nu doar de puterea armată a invadatorilor inji, ci și de codul lor de conduită în vreme de război. Nu se mai întâmplase niciodată ca răniții lor să fie tratați în spitalele inamicilor, iar cei luați prizonieri[2] să fie doar dezarmați și să primească țigări și o mică sumă de bani înainte să fie eliberați.

După mai puțin de două săptămâni, Younghusband campa lângă vasta fortăreață de la Gyantse, aflată la doar câteva zile de mers de Lhasa. De acolo i-a expediat un ultimatum lui Dalai Lama, dându-i liderului tibetan posibilitatea de a trimite negociatori competenți până în data de 12 iunie; în caz contrar, urma să-și reia marșul spre capitală. Deși nu-i interesa să cucerească Tibetul, ceea ce voiau britanicii, pe lângă drepturi comerciale favorabile, era să-i determine pe tibetani să accepte prezența britanică în țara lor pentru ca astfel să poată monitoriza și, dacă ar fi fost nevoie, să poată verifica orice mișcare ce s-ar fi putut dovedi dăunătoare Indiei, bijuteria coroanei Imperiului Britanic.

În ceea ce-l privește pe Dalai Lama, el și consiliul său de miniștri erau hotărâți să refuze orice contact cu armata invadatoare până când aceasta s-ar fi retras. Scrisoarea lui Younghusband, sigilată și ornată cu panglici după cea mai grozavă modă imperială, și dusă la Lhasa de către un prizonier proaspăt eliberat, s-a întors nedeschisă după câteva zile. Tibetanii au considerat că, oricât de puternici ar fi fost britanicii, nu ar fi reușit niciodată

să cucerească cetatea Gyantse. Aprigii protectori ai Buddhadharma (doctrina sau Calea lui Buddha) ar fi avut grijă de asta. Dar cetatea a fost repede cucerită, iar Younghusband și-a reluat marșul. După ce a numit în grabă un funcționar monastic superior drept regent, Dalai Lama a fugit în nord, spre Mongolia. Putea fi sigur măcar că Jetsundamba Lama, coreligionarul său, avea să-i ofere acolo un sanctuar și protecție până când aveau să scape de britanici.

Cu toate astea, Dalai Lama nu a fost întâmpinat cu prea multă generozitate de către cea mai venerabilă figură religioasă din Mongolia. Biografia oficială a Celui de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama amintește de o dispută despre înălțimea tronurilor celor doi atunci când s-au întâlnit, dar se mai precizează și faptul că Dalai Lama a fost îngrozit să descopere că mongolul, împotriva regulilor tradiției monastice, își luase o soție și se apucase de băut, și devenise dependent de tutun. Ba chiar a avut îndrăzneala să fumeze în prezența lui Dalai Lama****. Aceasta era o insultă majoră. Cu toate acestea, Dalai Lama a fost forțat de împrejurări să rămână deocamdată la sediul ierarhului mongol din Urgya (Ulaanbaatar-ul de astăzi).

Când, în luna septembrie a acelui an, Younghusband s-a retras din Lhasa, tibetanii au fost deopotrivă uimiți și ușurați. Se pare că se așteptaseră la o invazie în toată regula din partea britanicilor, după modelul invaziilor anterioare, ale mongolilor și ale etnicilor Manchu*****. Dar ușurarea s-a transformat repede în disperare când a devenit clar că britanicii erau categorici într-o privință, și anume că Dalai Lama trebuia să rămână în exil.

Așa că Cel de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama a mai rămas la Urgya încă un an. Unul dintre puținii europeni care s-au întâlnit cu el în acest răstimp a fost un explorator rus, care ne descrie atitudinea lui Dalai Lama în timpul conversației lor. Era, după cum avea să spună, „una de o mare stăpânire de sine[3]“. Dalai Lama „m-a privit adesea direct în ochi și, de fiecare dată când privirile ni s-au întâlnit, a zâmbit ușor și cu demnitate“. Când însă „chestiunea britanică și expediția lor militară au fost aduse în discuție, expresia lui s-a schimbat. Chipul i s-a înnegurat de supărare, privea abătut, iar în glas i s-a putut citi emoția“.

În acest timp, în China, Cixi, Împărăteasa Moștenitoare, era la fel de devastată de faptul că britanicii puseseră stăpânire pe Lhasa. „Tibetul“, scria

ea[4], „a aparținut dinastiei noastre timp de două sute de ani. Era un teren vast, bogat în resurse, care a fost dintotdeauna râvnit de străini. De curând, trupe britanice au pătruns în acest teritoriu și i-au forțat pe tibetani să semneze un tratat. E o întorsătură extrem de sinistră… (noi) trebuie să prevenim orice altă posibilă neplăcere și să remediem situația actuală“. Când, un an mai târziu, rebeliunea condusă de călugării de la mănăstirea Batang a izbucnit împotriva prezenței chineze în Kham, a doua dintre provinciile estice ale Tibetului, împărăteasa a luat asta drept un semnal și și-a trimis armata sub conducerea unuia dintre generalii săi, Zhao Erfeng. Era o acțiune menită să dovedească ultima zvâcnire de putere a dinastiei Qing, pe cale să se stingă, și care fusese la putere de la mijlocul secolului al XVII-lea.

Rebeliunea de la Khampa a avut loc în 1905, cu doi ani înainte de vizita Prețiosului Protector la Shartsong. La vremea aceea, o mică tabără militară chineză se afla în orașul Batang, situat între câmpiile fertile scăldate de apele cursului superior al râului Yangtze. Tabăra fusese instituită ca urmare a invaziei Tibetului central de către unii descendenți mongoli ai lui Ginghis Han, când împăratul manciurian al Chinei fusese chemat în ajutor de către tibetani. Consecința neașteptată, dar inevitabilă, a acestui fapt a fost că Tibetul a intrat sub stăpânirea imperiului Qing.

Totuși, din perspectiva tibetanilor, relația dintre ei și dinastia Qing trebuia văzută ca relația dintre Dalai Lama și împăratul aflat la putere. În ochii tibetanilor, aranjamentul nu era unul de natură politică. Era, mai degrabă, o relație spirituală, în cadrul căreia ierarhul tibetan și împăratul chinez erau preot și patron. Acest lucru a fost observat și în asocierea dintre Rolpai Dorje, un lama important, apropiat al Celui de-Al Șaptelea Dalai Lama, și împăratul de la vremea aceea, căruia îi acorda asistență spirituală. (Împăratul și Dalai Lama nu s-au întâlnit niciodată, așa că relația se desfășura prin interpuși.)

Este esențial să înțelegi cum funcționează această relație preot-patron din punctul de vedere al tibetanilor, pentru a înțelege cum tibetanii au acceptat ceea ce la prima vedere pare o predare directă și fără echivoc a suveranității în fața chinezilor, mai întâi sub dinastia Yuan și apoi din nou sub dinastia Qing. Pentru a face asta, trebuie să înțelegem că, încă de la începuturile sale

chiar, budismul a fost o religie a renunțării. Trebuie să spunem de la bun început că preceptele și învățămintele sale au fost păstrate și răspândite de către bărbați celibatari și apoi, mai târziu, și de către femei, care trăiau în comunități la marginea pădurii, departe de „civilizație“. Buddha a precizat că discipolii săi trebuie să fie cerșetori, să implore pentru pâinea lor, în loc s-o coacă. Asta însemna că erau dependenți de ceilalți pentru a supraviețui, o dependență care, pe măsură ce religia s-a răspândit și tradiția locuitului în comunități monastice s-a dezvoltat, a dus la nevoia unui patronaj pe scară largă. Acesta era asigurat de acele familii princiare cărora li se revelaseră învățăturile lui Buddha. Dar în timp ce sangha, sau comunitatea monastică, era dependentă din punct de vedere material de patronul său, era de la sine înțeles că aceia care asigurau supraviețuirea monasticilor erau, la rândul lor, dependenți de aceștia pentru bunăstarea lor spirituală. Și cum, conform analizei budiste, bunăstarea spirituală prevalează în fața celei materiale, sangha erau, cel puțin teoretic, peste casele regale — chiar dacă, desigur, comunitatea religioasă nu ar fi putut supraviețui fără patronajul celor din urmă.

Când guvernarea chineză arată astăzi către legăturile istorice dintre China și Tibet și pretinde că acestea demonstrează că Tibetul este și a fost de foarte multă vreme „o parte inalienabilă“ a Chinei, ia în calcul doar aranjamentul politic prin care, printre altele, împăratul și-a trimis trupele să staționeze acolo. Ignoră astfel total dimensiunea spirituală, care pentru tibetani are o importanță cu mult mai mare.

Acestea fiind spuse, când călugării de la mănăstirea Batang s-au ridicat împotriva trupelor chineze în 1905, nu a fost surprinzător faptul că au fost acuzați că și-au încălcat partea lor de învoială, preluând conducerea printr-o feroce vărsare de sânge. Într-adevăr, atât de grotești sunt povestirile atrocităților comise de ei, că e greu să crezi că nu au fost exagerate. Și totuși, sursele istorice, deși diverse, cad toate de acord privind povestea, astfel încât este evident că nu vorbim de o exagerare.

Răsculații nu au avut în vedere doar chinezii, ci și o mică misiune condusă de doi preoți francezi romano-catolici. Preoții și cei pe care-i adăposteau au fost uciși. Ulterior, răscoala s-a răspândit și în regiunile rurale învecinate. Printre ele s-a numărat și un centru comercial sino-tibetan, unde o altă

comunitate misionară prinsese rădăcini, comunitate care, la vremea aceea, era condusă tot de doi preoți francezi. Pe atunci locuia cu „ospitalierii și venerabilii[5] conducători ai misiunii“ renumitul botanist scoțian George Forrest. Aflând că garnizoana chineză aflată în apropiere fusese „aproape rasă de pe suprafața pământului“, cei trei străini, împreună cu mica lor comunitate de convertiți, au fugit la lumina lunii. A doua zi, unul dintre preoți a fost ucis, „ciuruit cu săgeți otrăvite… tibetanii au fugit imediat și l-au căsăpit cu săbiile lor uriașe mânuite cu ambele mâini“. Cei rămași din „micul grup, numărând în jur de 80 de oameni, au fost uciși unul câte unul sau luați prizonieri, scăpând numai 14“. Unul dintre cei care aproape reușiseră să le scape atacatorilor a fost Părintele Dubernard, celălalt preot, dar a fost

în cele din urmă forțat să se refugieze într-o peșteră[6]… Cei care l-au prins i-au rupt ambele brațe deasupra și sub cot, i-au legat mâinile la spate și în aceste condiții l-au obligat să se întoarcă la locul ars din temelii (al misiunii). Acolo l-au legat de un stâlp și l-au supus celor mai brutale umilințe; printre cele mai puțin grave au fost scoaterea limbii și a ochilor, și tăierea nasului și a urechilor. În aceste condiții oribile a fost ținut trei zile, timp în care torționarii săi îi tăiau câte un deget de la mâini și de la picioare în fiecare zi. În pragul morții, a fost tratat în aceeași manieră ca și (confratele său preot), porțiuni din trupurile lor fiind împrăștiate în diferite lamaserii (mănăstiri) din regiune, în timp ce capetele le-au fost înfipte în țepușe deasupra lamaseriei din oraș.

Cei care conduceau misiunile catolice au considerat că atrocitățile fuseseră săvârșite după instrucțiunile specifice ale lui Dalai Lama însuși, dar pare cel puțin improbabil, dat fiind ceea ce cunoaștem despre atitudinea Celui de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama cu privire la pedeapsa capitală și la practica mutilării, deopotrivă. Accepta că pedeapsa capitală[7] era în anumite circumstanțe o necesitate regretabilă, dar într-unul dintre primele sale decrete a stabilit că poate fi aplicată doar în cazul infracțiunii de trădare. A decretat totodată și abolirea mutilării, și chiar dacă permitea biciuirea, prefera dreptatea prin reabilitare atunci când era posibil. O dată, a poruncit unui funcționar căzut în dizgrație să planteze o mie de sălcii, iar cu altă ocazie a cerut ca partea vinovată să repare o porțiune dintr-un drum.

Așadar distrugerea misiunii catolice și încercarea de a-l ucide pe Forrest ne spun că mănăstirile luau adesea legea în propriile mâini. Ne mai spun și că imaginea noastră despre Tibetul dinaintea comunismului, cu călugări care meditează senini în lăcașurile lor montane, trebuie revizuită. Dar răscoala călugărilor subliniază foarte explicit sentimentul intens pe care îl aveau tibetanii față de orice amestec din afară, fie că venea din partea unor misionari gata să predice Evangheliile, fie din partea chinezilor care voiau să-i „liniștească". Fiecare intrus în parte și toți laolaltă nu erau deloc bine-veniți. Motivul suprem era apărarea Buddhadharma, temându-se — și pe bună dreptate, după cum s-a dovedit ulterior — că avea să aibă de suferit dacă străinilor (adică celor care nu erau budiști) li se permitea să intre în țara lor. Într-adevăr, când primii misionari creștini au venit în Lhasa în secolul al XVIII-lea, au fost întâmpinați cu căldură. Moralitatea lor personală și interesul intens pentru budism îi recomanda ca pe niște demni căutători spirituali. Abia în timp, sangha și-au dat seama că în ciuda atitudinii lor prietenoase, a gradului ridicat de cultură și a simpatiei manifestate pentru cei săraci, acei străini nu erau nici pe departe interesați să descopere mai multe despre budism, ci dimpotrivă, intenția lor era să-l distrugă prin convertire.

În Batang, amban-ul chinez[8], adică guvernatorul, a avut o soartă similară cu a misionarilor. Călugării de la o mănăstirea din apropiere au reușit să-l prindă și, după ce l-au jupuit, i-au umplut pielea cu iarbă și l-au plimbat așa prin oraș, utilizând apoi această figură dezgustătoare într-un ritual de îndepărtare a răului și apoi pentru a exersa trasul cu arcul la țintă în incinta mănăstirii, înainte de a-l strivi sub picioare.

Când generalul împărătesei a ajuns în regiune, imediat s-au declanșat represaliile. Intenționând să fie de temut pentru tibetani, a poruncit imediat ca trei dintre prizonieri să fie puși într-un cazan „cu apă rece[9], legați de mâini și de picioare, dar cu capetele deasupra apei". Apoi, s-a făcut focul „sub ceaun și apa a început ușor-ușor să fiarbă". Pe alți prizonieri „au turnat ulei și apoi au fost arși de vii. Altora li s-au tăiat mâinile și le-au fost trimise ca avertisment înapoi, de unde aceștia veniseră. Altora li s-au legat mâinile și picioarele de câte un iac și au fost… făcuți bucăți".

Informând populația că de acum înainte trebuie să se considere supușii dinastiei Qing, generalul Zhao a poruncit ca tibetanii nu doar să poarte costumația chineză, ci și ca bărbații să adopte detestata coadă Manchu și să nu mai poarte părul prins în creștetul capului, în tradiționalul stil Khampa. Această coafură, cu părul adesea împletit cu șuvițe de lână roșie, îi făcea să pară, potrivit generalului, „niște demoni[10]“. Prezența Măcelarului Zhao, așa cum a fost curând poreclit, „a sporit confuzia[11]“, după cum avea să istorisească Forrest, așa că a fost nevoie să treacă aproape un an și multe alte atrocități să fie comise până când Zhao a reușit să instaureze forțat o pace. Atâta timp i-a luat generalului să-i supună prin înfometare pe cei 3 000 de călugări de la mănăstirea Chatreng Sampeling, care luptau cu o ferocitate ieșită din comun. Dar când, în cele din urmă, aceștia s-au predat, generalul i-a executat până la ultimul, fără niciun scrupul.

În mod neașteptat, lui Zhao nu i-au lipsit aliații în rândul populației tibetane. Potrivit unui martor, „pentru a obține favoruri[12] din partea chinezilor“, mai mulți membri ai populației tibetane din zonă au adus alți conaționali pentru a fi decapitați. „Cădeau capete în fiecare zi, și atât de multe leșuri zăceau pe străzile din Batang, încât uneori câinii se bucurau de un adevărat festin. Nimeni nu îndrăznea să le atingă sau să le îngroape, de teamă să nu fie considerați prieteni ai celor morți și să cadă, la rândul lor, sub incidența pedepsei cu moartea.“

La vremea la care Zhao a încheiat „pacificarea“ regiunii Kham, Dalai Lama, extrem de mâhnit de veștile care ajungeau la el din sud, mai ales acelea potrivit cărora generalul căptușise încălțările soldaților săi cu pagini din cărțile sfinte din mănăstiri, și-a părăsit gazda neprimitoare din Urgya și s-a stabilit la mănăstirea Kumbum, aflată la vreo 800 de kilometri nord de Batang și împrejurimile sale. Kumbum era un loc extrem de special pentru Prețiosul Protector, datorită asocierii sale cu Je Tsongkhapa. Datorită lui luase naștere școala reformată de budism Gelung, de care țineau toți Dalai Lama. Kumbum era, în noile condiții, cel mai important centru religios din Amdo, găzduind în zilele sale de glorie câteva mii de călugări.

Printr-o remarcabilă coincidență, John Weston Brooke, un explorator englez, și reverendul Ridley, un alt misionar, se aflau la Kumbum în acea zi de la sfârșitul lui octombrie 1906, când a ajuns acolo Dalai Lama. Descriind

evenimentul, cei doi ne informează că anturajul lui Dalai Lama era precedat de o trupă de chinezi care scoteau niște zgomote „înfiorătoare“ și „diabolice“[13] apropiindu-se de Kumbum, „cinci sau șase bărbați deplasându-se într-un fel care nu era nici mers, nici alergat. Erau îmbrăcați după bunul lor plac, cântau cum aveau chef și se deplasau după cum îi tăia capul“. În urma acestor muzicanți veneau purtătorii stindardelor imperiale, în aceeași dezordine, urmați de escortele tibetane, „îmbrăcate în minunate haine lungi, galbene și purtând niște pălării ciudate făcute din lemn împodobit, călare pe niște ponei energici și nărăvași“. „Dintr-odată“, spun povestitorii, „un tibetan cu un aer distins a ieșit în galop din mulțime și a strigat către ceilalți «koutou»“.

Englezii au descălecat de pe poneii lor, dar „am refuzat să facem mai mult de-atât, așa că (oficialii tibetani) ne-au lăsat ca să se ciondănească cu chinezii. Care erau destul de indiferenți și nu făceau altceva decât să râdă și să spună lucruri grosolane“.

Ulterior, lui Ridley și Brooke le-a fost acordată o audiență la Prețiosul Protector, chiar dacă nu poate fi considerată una de succes. Nu au reușit să-l convingă că britanicii erau, după cum a pretins Ridley, „un popor de treabă“[14] și cu atât mai puțin că „dacă ar veni în India și s-ar întâlni cu ei, și ar învăța să-i cunoască, nu s-ar mai supăra că ei vin în țara lui“. În schimb, Brooke a povestit că „nu a mai văzut niciodată o figură atât de aspră și de lipsită de emoție ca a lui Dalai Lama“.

Descrierea pare nedreaptă. Era prea mult să te aștepți ca Prețiosul Protector să fie pe deplin amabil, câtă vreme cei doi, englezi fiind, reprezentau inamicul care îl îndepărtase pe ierarhul tibetan de pe tronul său. În plus, avem mărturiile altor europeni și potrivit lor, Cel de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama nu era nici pe departe total inflexibil. Câțiva ani mai târziu avea să lege o prietenie neașteptată cu ofițerul politic pentru Sikkim, Sir Charles Bell, care confirmă expresia severă obișnuită a lui Dalai Lama, dar amintește și de „zâmbetul binevoitor[15] care îi îndulcește trăsăturile“ de fiecare dată când se întâlnesc pentru convorbiri.

Dalai Lama a rămas la Kumbum mai bine de un an. De parcă veștile groaznice din sud despre prădătorii lui Zhao care le călcaseră în picioare scripturile nu erau de-ajuns, Cel de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama a

fost nevoit să se confrunte și cu indisciplina din sânul comunității monastice din Kumbum. „Mulți călugări“[16], ni se spune, „s-au apucat de băut, de fumat, de jocuri de noroc“. Așa că Dalai Lama și-a făcut o misiune din reînnoirea respectului pentru vinaya, codul monastic care reglementează deopotrivă viața spirituală și administrativă din rândul sangha. Dalai Lama a revigorat și latura academică a vieții monastice din Kumbum, acordând o atenție deosebită competenței călugărilor în dezbateri. Acest lucru trebuie să fi generat ceva nemulțumiri, pentru că, în general, mănăstirile opuneau rezistență fermă în fața oricărei ingerințe, indiferent din partea cui venea ea. Dar atât de mare era prestigiul liderului tibetan și așa de puternic magnetismul său personal, încât a reușit să obțină ce și-a propus fără să-și îndepărteze gazdele. Într-adevăr, era venerat cu atâta ardoare, încât, în fiecare zi cât a stat în Kumbum a primit nenumărați pelerini veniți de departe, care nu-și doreau decât să fie primiți într-o audiență de el. Adesea își revărsa binecuvântările asupra unor mulțimi de mii de oameni, în timp ce călugărilor vizitatori le acorda învățături spirituale și practici inițiatice, învestind sute de noi călugări. Deși este adevărat că o parte din funcționarii de la Kumbum se plângeau de cheltuielile legate de întreținerea sa, atâta vreme cât a rămas acolo, Cel de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama s-a bucurat de cea mai înaltă prețuire din partea localnicilor.

Așadar, perioada petrecută de Dalai Lama acolo, la cea mai importantă fundație religioasă din Amdo, nu a fost cu totul întunecată. În orice caz, este plăcut să ni-l imaginăm bucurându-se măcar de un răgaz de la greutățile sale, atunci când a fost în pelerinaj în acea frumoasă zi de primăvară la mănăstirea Shartsong și s-a oprit la întoarcere să-i binecuvânteze pe sătenii din Taktser.

*** Printr-o ciudată coincidență sau ca dovadă a unei stranii legături karmice, prima dintre aceste discuții a fost inițiată de străbunicul meu, Sir Henry Norman, Baronet (și apoi, simplu, domnul Norman). (N.a.)

**** Din perspectiva tradiției, tutunul este un drog și de aceea este interzis. (N.a.)

***** Din perspectivă chineză, Manchu înșiși erau, la fel ca tibetanii, o rasă „barbară“ — în contrast cu „civilizații“ Han, peste care au domnit din 1644

până în 1912. (N.a.)

Capitolul 2

Un mistic și un clarvăzător: regența stabilită

Promisiunea făcută de Cel de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama de a se întoarce într-o bună zi la Taktser a fost în treacăt înregistrată de către funcționarii săi și apoi, fără îndoială, uitată. Ceva din relația sa specială cu satul respectiv s-a păstrat însă, atunci când, pe la jumătatea vieții, Prețiosului Protector i s-a cerut să confirme identitatea noii încarnări a prietenului său Taktser Rinpoché, care murise de curând. A făcut acest lucru, iar băiatul acela a intrat în mănăstire la Shartsong. Dar perioada care a trecut de la vizita Celui de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama la Taktser în 1907 și renașterea sa acolo în 1935 a fost atât de încărcată de evenimente, încât nu e deloc surprinzător că a trecut multă vreme până când cineva a remarcat semnificația promisiunii sale de a se reîntoarce.

La fel, abia după ce au trecut alți câțiva ani cineva a înțeles semnificația altei fapte aparent lipsite de importanță a Celui de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama. La un moment dat, în cursul anului 1920, când se făceau lucrări de reparație la aripa estică a Palatului Potala — grandioasa clădire guvernamentală cu o mie de încăperi, principala reședință a lui Dalai Lama — Cel de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama a dat instrucțiuni să fie pictată o pasăre albastră pe peretele de nord al casei scărilor care duceau către Încăperea de la Apus aflată la etajul de deasupra. A mai cerut ca pe peretele de la Răsărit să fie pictat un dragon alb[1]. Se spune că asta i-a uimit pe toți, pentru că nu existau nici mențiuni scrise, nici iconografie pentru astfel de imagini în locurile respective. Un canon strict guverna toate formele de reprezentare și poziționarea lor, chiar dacă, în mod cert, autoritatea lui Dalai Lama putea depăși aceste reguli. A fost nevoie să treacă o bună bucată de timp până când cineva să-și dea seama de semnificația imaginilor. Pasărea albastră reprezenta anul (anul Păsării de Apă) în timpul căruia Cel de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama avea să părăsească această viață (1933). Dragonul alb indica anul Dragonului de Fier (1940), anul în care succesorul său avea să fie încoronat.

Trebuie observat că marii lama furnizează uneori detalii explicite legate atât de moartea lor, cât și de următoarea lor reîncarnare, inclusiv când și unde se vor renaște. Din când în când, cei mai evoluați maeștri merg până într-acolo încât dau nu doar numele copilului căruia îi vor trece fluxul conștiinței lor, ci și numele părinților acestuia. Dar acest tip de detalii este de obicei disponibil doar după investigații amănunțite, pe când în acest caz, alegerea imaginilor de la Potala pare ceva mult mai spontan.

În afară de aceste indicații, Cel de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama a făcut puține referiri la intenția de a se retrage din existența sa pe pământ. De obicei, de la marii lama se așteaptă să facă asta. Dar singurul semn pe care Cel de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama l-a mai oferit a fost recenta convocare a unui fotograf nepalez care lucra în Lhasa la vremea aceea, pentru a-i face portretul, un gest pe care unii l-au văzut ca purtând o anumită semnificație. Așadar, moartea sa a fost un mare șoc deopotrivă pentru cei apropiați lui, precum și pentru populație. Atât de rapid a fost sfârșitul său, că au circulat până și vorbe despre ceva necurat la mijloc******.

Portretul său a fost făcut în noiembrie 1933 la Palatul Norbulingka. Câteva săptămâni mai târziu, Prețiosul Protector a început să tușească, dar a continuat să lucreze ca de obicei. După aproximativ o săptămână în care starea sa nu s-a îmbunătățit, Cel de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama nu a mai putut apărea la o audiență publică programată să aibă loc pe 12 decembrie la Colegiul Tantric Superior. Deja în acel moment se lupta cu o febră severă. Apoi, pe data de 16, și-a întrerupt rutina obișnuită de scris scrisori dimineața și s-a așezat mai întâi pe scaun, apoi pe divan. Seara a refuzat cele două castroane de supă pe care le consuma de obicei înainte să meargă la culcare.

Cândva după ora zece, Lordul Șambelan a alertat pe toată lumea. Convocându-i pe ceilalți slujitori, i-a instruit să-i anunțe pe cei mai importanți trei membri ai curții, inclusiv pe șeful Cancelariei și pe trezorier. Pentru că nu fuseseră informați despre boala lui Dalai Lama până la acel moment, aceștia au fost surprinși să descopere că Prețiosul Protector se simțea dintr-odată atât de rău. Când au ajuns la patul lui, ei s-au prosternat și, așa după cum era obiceiul de fiecare dată când un înalt lama era bolnav,

l-au implorat pe Dalai Lama să rămână în trupul său. Se consideră că Dalai Lama poate deține controlul asupra acestui lucru și că poate alege modul și momentul în care moare.

O oră mai târziu i s-a solicitat prezența oracolului Nechung — acesta fiind oracolul de stat și consilierul pe probleme supranaturale la care apela guvernul. Mediumul a venit într-o așa mare grabă, încât cineva relatează că nu a avut timp nici măcar să se îmbrace adecvat. Ulterior, a intrat în transă, timp în care i-a administrat lui Dalai Lama niște leacuri, pe care acesta le-a tot refuzat, dar mediumul l-a forțat să le ia[2].

Când Nechung a ieșit din transă, doctorul Prețiosului Protector a ajuns la concluzia că „Cei șapte eroi pentru învingerea răcelilor“, medicamentul pe care oracolul i l-a administrat, a fost mult prea puternic pentru starea în care se afla Dalai Lama; și, ca o confirmare parcă a celor spuse de el, starea acestuia s-a înrăutățit imediat. În ziua următoare, pe la prânz, era deja inconștient.

O delegație de înalți lama a fost primită pentru a convinge Prezența să rămână în trupul său. Dar Dalai Lama a deschis ochii doar pentru o clipă, respirând pentru ultima oară undeva în jur de șase jumătate seara.

Momentul în care oamenii simpli au aflat despre moartea lui Dalai Lama a fost când pe acoperișurile Palatului Potala și ale mănăstirii Sera din apropiere au fost aprinse lămpile cu unt. Au mai trecut multe zile până când vestea a ajuns în cele mai îndepărtate colțuri din Tibet. Între timp, devenise de datoria guvernului să numească un regent care să păstreze cârma statului până când un nou Dalai Lama avea să fie găsit și educat ca să poată prelua conducerea. Ținând cont de gradul în care Cel de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama centralizase puterea în propriile sale mâini și de nivelul de implicare pe care îl menținuse în toate aspectele, de la chestiuni spirituale la cele administrative, la prima vedere pare remarcabil faptul că nu a acordat mai multă atenție propriei succesiuni. Ba chiar s-ar putea spune că o asemenea neglijență este dovada unei oarecare megalomanii. Credincioșii însă ar contracara spunând că, anticipând toate lucrurile, Dalai Lama nu a făcut altceva decât să-și retragă spiritul de pe pământ pentru o scurtă perioadă, ca să revină mai tânăr și mai puternic, gata de a lua în piept greutățile care aveau să se arate în calea sa.

Pe lângă aceasta, Dalai Lama a lăsat un testament final drept îndrumare pentru selectarea regentului și pentru păstrarea bunăstării poporului tibetan până la momentul în care succesorul său avea să devină major. Clarviziunea sa a fost remarcabilă. Chiar dacă era izolat de lume, Cel de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama înțelegea profund frământările de la vremea aceea. I-a fost limpede pericolul pe care îl reprezenta comunismul pentru practicarea liberă a religiei. În ciuda neîncrederii profunde a mănăstirilor care erau ostile noțiunii de armată permanentă (la nevoie, puneau la dispoziție călugări înarmați), el era ferm convins că Tibetul avea nevoie de o armată puternică și independentă:

Dacă nu suntem în stare[3] să ne apărăm propria țară, atunci toată lumea… va dispărea de pe fața pământului complet, încât nici numele nu li se va mai cunoaște. Domeniile și proprietățile mănăstirilor vor fi anihilate… (și) vom fi obligați să ne cutreierăm pământurile ca servitori ai dușmanilor noștri. Toți vom fi supuși torturii, iar ziua și noaptea deopotrivă vor fi o suită nesfârșită de temeri și suferință. Astfel de vremuri vor veni, negreșit!

Cu toate acestea, cuvintele lui nu au găsit urechi de ascultat și, la câteva zile distanță, a izbucnit o aprigă luptă pentru putere.

În mod obișnuit, regentul era ales din rândul înalților lama de la anumite mănăstiri, dar Cel de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama poruncise ca una dintre acestea să fie distrusă pentru că trădase în timpul recentei ocupații chineze în Lhasa. Mai mult decât atât, fiecare dintre cei trei cei mai puternici bărbați din Tibet la momentul morții Celui de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama se afla în poziția de forță de a prelua puterea de la mănăstiri. Aceștia erau: Kumbela, Lordul Șambelan; Tsarong, precedentul comandant al armatei; și Lungshar, un aristocrat ambițios cu vederi destul de moderne, care era adversarul neîndurător al lui Tsarong. Langduen, ultraconservatorul, dar ineficientul prim-ministru nu se afla printre ei. Mai exista însă o altă entitate, chiar mai puternică decât acești trei bărbați: puterea combinată a celor trei mari mănăstiri din zona Lhasa — Ganden, Drepung și Sera — cunoscute drept Cele Trei Scaune. Se pare că Tsarong lipsea din Lhasa la vremea aceea și, nedorind să facă parte din conflict, nu a jucat niciun rol în evenimentele care au urmat.

Așadar a fost vorba despre o competiție directă între Kumbela și Lungshar, Cele Trei Scaune având votul decisiv. Cel mai puternic argument de partea lui Lungshar, în relația cu mănăstirile, era împotrivirea sa expresă privind ideea unei armate independente. La început, însă, poziția lui Kumbela părea de neclintit. În ultimii ani de viață ai lui Dalai Lama, autoritatea sa fusese supremă și, timp de câteva zile după ce Prețiosul Protector „și-a retras spiritul“, cei mai mulți păreau să anticipeze că Kumbela avea să-și asume regența. Pe lângă faptul că era cel mai de încredere slujitor al Celui de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama, lui fiindu-i încredințată funcționarea de zi cu zi a curții, Kumbela era de facto comandant suprem al lui tongdra, garda de corp personală a lui Dalai Lama, cel pe care el însuși îl pregătise cu doar câțiva ani mai devreme.

Când a format această gardă de corp, strategia lui Kumbela a fost să recruteze doar din rândul aristocrației. Argumentele sale erau că, având o educație mai bună decât ordinele inferioare, cei aleși ar fi fost soldați mai buni. Kumbela a avut grijă ca soldații să fie bine hrăniți și să poarte uniforme special croite, plătind din buzunarul său pentru însemnele aurite și comandând personal uniformele ofițerilor tocmai în Calcutta. Ofițerii (ei înșiși membri ai aristocrației) au mers chiar la pregătire cu arme de foc în garnizoana britanică staționată la Gyantse. Când a murit Dalai Lama, părea așadar sigur că Kumbela va profita de poziția în care se afla. Și totuși, din motive neclare, nici măcar nu a încercat să facă asta. Poate că a considerat numirea sa ca regent drept un rezultat anticipat.

Lungshar a reacționat rapid, exploatând lipsa de acțiune a lui Kumbela.

Dintre toți înalții oficiali din guvernarea răposatului Dalai Lama, Lungshar era cel mai titrat, călătorind mult în afara Tibetului. Când Celui de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama i-a venit ideea să trimită cinci băieți din aristocrație la școală în Anglia, Lungshar i-a însoțit. Apoi a vizitat și alte țări europene, observând cu atenție sistemele politice adoptate de fiecare. Ceea ce pare să-l fi impresionat în mod deosebit a fost felul în care Marea Britanie a reușit să evite o revoluție violentă împotriva monarhiei, așa cum se întâmplase în Europa cu un secol în urmă. Când a revenit în Tibet, a încercat să obțină sprijin pentru o înțelegere constituțională care să transfere

o parte din puterile vremelnice ale lui Dalai Lama unei autorități laice organizate după principii democratice.

Dar dacă și-ar fi dorit un guvern ales prin vot popular, metodele lui Lungshar erau în mod cert machiavelice. Când în Adunarea Națională s-a pus problema implicării lui Kumbela în moartea neașteptată a Prețiosului Protector, Lungshar a fost isteț și a profitat de ocazie pentru a instiga la revoltă împotriva gărzii de corp a lui Dalai Lama.

În cele din urmă, fostul Lord Șambelan a fost acuzat nu de crimă, ci de infracțiunea mai puțin gravă de a nu fi informat Adunarea Națională despre starea de sănătate a lui Dalai Lama. Din cauza aceasta, a fost destituit din funcție, i-au fost confiscate toate bunurile și a fost exilat într-un district îndepărtat, la mare distanță de capitală.

După ce l-a dat la o parte pe Kumbela, Lungshar și susținătorii săi puteau pretinde o regență alcătuită dintr-un consiliu din care să facă parte și prim-ministrul în funcție, și încă doi alți oficiali, unul monastic și unul laic — cel din urmă fiind Lungshar însuși. Adunarea Națională era însă dominată de starețiii de la cele trei mănăstiri (Cele Trei Scaune). Deși ideea lui Lungshar se bucura de susținere considerabilă din partea membrilor mai progresiști ai aristocrației, facțiunea conservatoare tindea să încline balanța în favoarea autorităților religioase. Rezultatul a fost un impas. Asta însemna în sine o victorie a conservatorilor, pentru că presupunea recurgerea la zeități. Chestiunea legată de persoana care urma să fie numită regent avea să fie tranșată de divinitate, fiecare dintre candidați fiind o figură proeminentă din rândul comunității monastice.

O pompoasă ceremonie religioasă s-a ținut după tot tipicul, iar la ea au participat toți funcționarii guvernamentali, câteva sute de persoane. Cel care a prezidat ceremonia era fostul stareț de la mănăstirea Ganden. Din trei posibilități, numele care a fost ales aparținea celui mai tânăr dintre candidați, Reting Rinpoché, în vârstă de 24 de ani.

Dintre toți candidații pentru regență, fără îndoială Reting Rinpoché era cel mai charismatic. Născut într-o familie de condiție modestă din centrul Tibetului, și-a manifestat de timpuriu abilitățile excepționale. Se consemnează faptul că atunci când avea cam cinci ani, micul fenomen s-a

înfuriat pe sora lui mai mare și a bătut cu piciorul în pământ[4] atât de tare, încât și-a imprimat amprenta pe piatra pe care stătea. Un alt semn care anunța geniul copilului a venit la scurt timp după aceea, când mama sa l-a lăsat să supravegheze o oală cu thukpa (supă de tăiței cu carne) în timp ce s-a dus să mulgă vaca pe care o aveau. După o vreme, băiețelul a venit alergând și a spus că supa era să dea în fiert peste oală, așa că a trebuit să o acopere. Când s-a întors acasă, femeia a văzut că băiatul luase un șiret de la încălțările sale și îl folosise ca să lege capacul vasului de lut. Un al treilea semn al calităților spirituale deosebite ale băiatului s-a arătat când a bătut un cep de lemn într-o bucată de piatră. A explicat că îl pusese acolo ca să-și lege calul — deși familia sa nu avea cal. Acela trebuie să fi fost un semn, întrucât doar aristocrații și înalții lama aveau cai. Ulterior, băiatul avea să fie recunoscut de către Cel de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama drept reîncarnarea autentică a unuia dintre cei mai importanți dascăli ai săi.

Cât despre caracterul lui Rinpoché, acesta fusese în tinerețe — conform mărturiei uneia dintre nepoatele sale[5] — amabil, glumeț și tot timpul preocupat. Nepoata mai amintește de o altă trăsătură a sa pe care mulți au luat-o drept un semn al înzestrării sale spirituale înalte, „faptul că răspândea un parfum delicat“.

Câțiva dintre străinii care l-au cunoscut pe Reting Rinpoché, un bărbat un pic mai scund decât media, cu niște urechi enorme și clăpăuge și mereu încruntat, n-au fost chiar atât de impresionați de el. Hugh Richardson, la vremea aceea ofițerul politic pentru Tibet, l-a portretizat ca fiind un personaj „stângace“, „egocentric“ și „imatur“[6], în timp ce generalul Sir Philip Neame, care a făcut o inspecție a armatei tibetane în 1936 (la cererea guvernului din Tibet), l-a descris drept „un personaj mediocru[7] cu prea puțină personalitate, minte sau educație și fără să provină dintr-o familie importantă, ales… (pentru) a fi o nulitate“.

Indiferent de calitățile sale, noul regent fusese selectat de către zeii înșiși. Așadar, e posibil ca unii dintre suporterii lui Lungshar să fi crezut că nu mai era nimic de făcut. Dar Reting era tânăr, iar Langduen, prim-ministrul care rămăsese în funcție, era slab și indecis. Comentând asupra instalării recente a curentului electric în cele mai importante case din capitală (inclusiv a sa), Langduen a remarcat timorat că „lucrurile noi[8] aduc numai ghinion“. Dacă

Lungshar acționa destul de rapid, mai erau șanse mari să preia inițiativa și să obțină ce-și dorea.

În prezent, adepții laicizării și-l amintesc pe Lungshar ca fiind însetat de putere și preocupat numai de interesul propriu. Pentru cei mai pioși, el era un personaj netrebnic, care a primit ce a meritat. Ceea ce pare să se piardă însă din vedere este faptul că el ar fi luat cu adevărat în considerare temerile răposatului Dalai Lama referitoare la soarta Tibetului. La fel ca Dalai Lama, căpătase în urma călătoriilor sale un simț al evenimentelor importante care se desfășurau în alte părți de lume. La răsărit, chinezii încercau o reunificare ca urmare a unui dezastruos război civil și a invaziei japoneze. La apus, Rusia, unde dinastia țarilor fusese îndepărtată de la putere, trecea printr-un proces de colectivizare agricolă și industrială violentă. La sud, opoziția indiană față de dominația britanică era în creștere. La nord, Mongolia centrală, deși teoretic independentă, era efectiv sub control rusesc. Era evident pentru Lungshar că Tibetul putea supraviețui ca stat independent în era modernă numai dacă se preocupa mai mult de toată acea lume modernă.

Reformele la care se gândise Lungshar prevedeau ca puterea marilor familii de latifundiari să fie redistribuită către aristocrația de rang inferior, ai cărei membri erau mai numeroși (și mai progresiști). Acest fapt era revoluționar în sine însuși. Ambițiile sale erau extrem de periculoase din punctul de vedere al mănăstirilor pentru că implicit acestea din urmă erau amenințate de intenția ca Adunarea Națională să joace un rol mai important. În felul acesta, rolul Kashagului, consiliul de miniștri, ar fi fost diminuat. Iar asta ar fi avut drept consecință diminuarea puterii politice a noului Dalai Lama chiar și când, în cele din urmă, ar fi atins vârsta majoratului. Deși la început mănăstirile au fost liniștite de aparenta atitudine anti-militaristă a lui Lungshar, treptat ramificațiile planului său au început să fie din ce în ce mai clare.

La o lună de la alegerea sa, Reting Rinpoché a fost instalat în mod formal ca regent. Între timp, Lungshar lucra pentru a obține în continuare susținere. Pe la jumătatea lunii martie 1934 s-a simțit destul de sigur pe el cât să aibă prima întâlnire deschisă. Având aproximativ un sfert din Adunarea Națională de partea lui, poziția nu îi era nici pe departe asigurată, dar se

potrivea scopului său în această etapă. Deocamdată, ținta lui Lungshar era să depună o petiție în fața Kashagului. Aceasta avea scopul să clatine poziția celui mai important membru al său, Trimon Shapé.

Intenția lui Lungshar a fost să prezinte această petiție la 10 mai, iar asta o știau foarte puțini oameni. Unul dintre aceștia, care s-a numărat printre primii săi aliați, de altfel, a hotărât că ar fi avansat în carieră dacă i-ar fi acordat sprijinul lui Trimon. Așa că i-a trimis acestuia un avertisment anunțându-l că Lungshar avea de gând să facă o mișcare împotriva lui. Deși intențiile lui Lungshar erau în mod cert pașnice, avertizarea dădea de înțeles că viața lui Trimon era în pericol. Așa că în dimineața zilei de 10 mai, foarte devreme, Trimon a plecat de acasă cu mai mulți slujitori și a convocat de îndată o întâlnire cu regentul și cu prim-ministrul. Împreună au hotărât ca Trimon să fugă la mănăstirea Drepung, în timp ce pe numele lui Lungshar s-a emis un mandat de arestare.

Petiția a fost prezentată celorlalți membri din Kashag mai târziu în acea dimineață. După-amiază, Lungshar a fost convocat la o întâlnire a departamentului guvernamental din care făcea parte. Deși la început nu era hotărât să participe, se pare că până la urmă s-a decis să meargă, pe motiv că nu făcuse nimic ilegal și gândindu-se că ar avea șanse să-i convingă pe oficialii cu care urma să se întâlnească să se alăture ideilor lui. Dar a greșit calculele. La Palatul Potala a fost întâmpinat cu un mandat de arestare prin care era acuzat de infracțiuni grave, inclusiv de incapacitatea de a aprecia bunătatea răposatului Dalai Lama. În timp ce-l aștepta pe funcționarul care ar fi trebuit să îndeplinească ceremonialul de îndepărtare a robei ritualice și a codiței din creștetul capului, Lungshar a încercat să scape. Îl lăsase pe servitorul căruia îi încredințase pistolul chiar afară, pe coridor. Servitorul tocmai se întorcea de la latrine, de la parter. Dându-și seama în ce situație se afla stăpânul său, i-a întins arma tocmai când Lungshar fugea pe scări. Dar chiar când erau pe punctul de a se întâlni, servitorul a fost prins de mai mulți paznici, în timp ce Lungshar a fost pus la pământ de o gardă a palatului. A fost apoi escortat cu forța înapoi în biroul regentului.

După ce i-a desfăcut coada din creștetul capului și i-a luat roba, funcționarul oficial și asistenții săi au început să-l descalțe. În timp ce făceau asta, Lungshar a reușit să se elibereze și să înghită o bucățică de hârtie care

căzuse din prima gheată. Dar n-a mai reușit să înghită și a doua bucățică de hârtie căzută din cealaltă gheată când i-a fost scoasă. Pe hârtie erau scrise, lângă un simbol ocult, fatalele cuvinte Fă-i rău ministrului Trimon.

La mijloc era magie neagră.

Sau cel puțin așa spune povestea. O altă versiune este că această componentă a magiei negre a fost adăugată ulterior pentru a justifica pedepsirea lui Lungshar. Să calci în picioare numele cuiva putea atrage, cu ajutorul unei divinități furioase, moartea violentă a victimei. O tactică similară fusese folosită într-un atentat criminal împotriva Celui de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama cu patru decenii în urmă — dar nu trecuse atât de mult timp pentru ca evenimentul să fie uitat. Cu acea ocazie, tânărul Dalai Lama, care fusese bolnav de mai multe ori, a convocat oracolul în încercarea de a descoperi cauza. S-a aflat că la mijloc era o pereche de ghete aparținând unuia dintre dascălii săi. Luat la întrebări, dascălul reverend a recunoscut că ceva ciudat părea să se fi întâmplat cu ghetele sale: de fiecare dată când le purta, îi curgea sânge din nas. Când au fost analizate, s-a descoperit că tocul uneia dintre ele conținea o bucată de hârtie pe care numele lui Dalai Lama fusese scris alături de simbolul pentru shinje she, Stăpânul Morții*******. Din nou era vorba despre magie neagră, iar în acest caz fusese folosită pentru săvârșirea celei mai odioase dintre crime — pentru că nu exista alta mai mare decât un atentat la viața Prețiosului Protector. Drept rezultat, fostul regent, care se afla în spatele complotului, împreună cu trei complici — inclusiv cel care era la vremea aceea prim-ministru — au fost arestați, acuzați de trădare și condamnați la moarte. Dalai Lama a intervenit și pedeapsa cu moartea a fost revocată, dar cu toate astea, fostul regent a murit în circumstanțe misterioase, înecându-se după cum se pare într-o cadă cu apă. Între timp, celorlalți complici li s-au înfipt țepușe de bambus sub unghii și au primit câte 100 de bice pe spate fiecare, înainte să fie trimiși în exil. Chiar și soția prim-ministrului[9] a fost obligată să poarte timp de o săptămână cangue (un jug ca un guler de lemn, purtat în jurul gâtului, de care erau înlănțuite mâinile victimei).

În cazul lui Lungshar, dușmanii săi au considerat că infracțiunea săvârșită de el merita cea mai severă pedeapsă. Nu doar că încercase să submineze

poziția Kashagului introducând reforme care aveau să dăuneze religiei înseși, dar apelase și la magia neagră. Așa că s-a decis să i se scoată ochii.

Se poate că a fost un semn de bun augur faptul că executarea sentinței a fost amânată foarte mult timp, întrucât nu a putut fi găsit nimeni care să aibă experiența să o pună în aplicare. Membrii breslei măcelarilor, cărora li s-a încredințat operațiunea, au fost obligați să se bazeze pe memoria colectivă a breslei lor. Presupunând aplicarea unor oase de iac la tâmple și apoi strângerea cu o menghină până când ochii ieșeau din orbite, tehnica a avut succes doar la un singur ochi. În cele din urmă, globul ocular îndărătnic a fost scos cu un cuțit, iar orbitele rămase goale, cauterizate cu ulei încins.

Umilirea lui Lungshar (care a supraviețuit acestei experiențe și a mai trăit, deloc surprinzător, un singur an după aceea, încarcerat într-o temniță din Palatul Potala) a semnificat faptul că guvernarea regenței a rămas, pe de o parte, rigid de conservatoare și, pe de alta, indecisă cu privire la toate chestiunile serioase cu care a fost nevoită să se confrunte. Dar ce ne spune incidentul despre politica Tibetului la vremea aceea are mult mai puțină importanță decât ce ne spune despre tradiția tibetană însăși. Reformele propuse de Lungshar erau deopotrivă moderate și raționale. Nu era luată în calcul o democrație deplină și responsabilitatea guvernanților în fața poporului tibetan, chiar dacă planurile sale ar fi reprezentat un pas în această direcție. Simplul fapt că Lungshar a putut fi acuzat de magie neagră sugerează că tradiția însăși făcea din Tibet un spațiu complet nepregătit să-și ocupe locul în lumea modernă.

****** Este demn de menționat că această alegație și-a făcut loc pe prima pagină a ziarului Daily Illini, publicația studenților din Universitatea Illinois, din 20 decembrie 1933. Se pare că povestea a fost preluată de la o sursă britanică. (N.a.)

******* Cunoscut totodată și ca Yamantaka. (N.a.)

Capitolul 3

S-a născut un prunc

În timp ce Lungshar urma să descopere cât de prematură era viziunea sa asupra noului Tibet, căutarea pentru noua încarnare a lui Dalai Lama a început cu mare zel. Ca urmare a încoronării sale ca regent în 1934, principala sarcină a lui Reting Rinpoché a fost să cearnă și să evalueze diversele semne și previziuni care îi erau aduse la cunoștință. Un eveniment recent era legat chiar de trupul îmbălsămat al răposatului Protector Prețios. Acesta fusese așezat, învelit în fețe, cu fața către sud, în camera sa mortuară. Dar când, după o vreme, cei care îl îmbălsămau au venit să adauge sare proaspătă, au găsit capul înclinat către răsărit. Au luat acest semn ca pe ceva important[1] și, când s-a repetat, importanța sa nu a mai putut fi trecută cu vederea.

Lamentațiile a numeroase oracole asociate cu Dalai Lama au prezentat de asemenea mare interes în acea perioadă, și nu doar prin ceea ce spuneau, ci și prin faptele lor. Când trei dintre ele s-au întors spre răsărit și au oferit eșarfe ca ofrande — din nou, nu o dată, ci de două ori — acest lucru a căpătat o importanță aparte.

Alt ajutor a venit din partea naturii. Printre semnele observate de funcționarii monastici însărcinați cu strângerea dovezilor au fost și niște grupări de nori într-o formă ciudată care s-au arătat la orizont în nord-est. Au existat și niște semne botanice mai puțin obișnuite. Autoritățile au fost informate că gura-leului a înflorit în mod neașteptat sub scările aflate la est de zona în care se țineau discursurile publice de la Jokhang, cel mai important templu din Lhasa. Și apoi, au mai fost ciupercile ciudate în formă de stea[2] care au apărut la baza stâlpului din lemn aflat în partea de nord-est a altarului unde fusese îngropat răposatul Dalai Lama.

S-a ajuns astfel la concluzia că, luate în considerare, toate aceste semne indicau că orice căutare pentru o nouă reîncarnare trebuie să se îndrepte spre răsărit. Era nevoie însă ca locul respectiv să fie mai precis. Lhasa se afla la o distanță de mai bine de 1600 de kilometri de ceea ce era

considerată la vremea aceea a fi granița cu China. În speranța de a găsi un loc mai precis, în vara lui 1935, regentul a călătorit la mănăstirea fondată și consacrată de cel de-Al Doilea Dalai Lama în prima decadă a secolului al XVI-lea. Era vorba despre Chokor Gyal, în partea de sud a Tibetului. Aflată la remarcabila altitudine de 4 500 de metri, mănăstirea este vegheată de trei munți, fiecare fiind considerat lăcașul unei alte zeități tutelare.

De o și mai mare importanță însă este lacul care se întinde la o distanță de jumătate de zi de mers, Lhamo Lhatso. Conform tradiției, acesta este locul unde sălășluiește Palden Lhamo — Zeița Glorioasă — zeitatea protectoare asociată cel mai mult cu Dalai Lama. Aceste zeități protectoare (dintre care undeva între cincisprezece și douăzeci sunt atestate) sunt figuri centrale în tradiția tibetană. Se disting de zeitățile tutelare, caracteristica lor principală fiind să canalizeze „mânia“ sau atributele negative ale ființelor pe deplin iluminate. Această mânie are sarcina de a proteja atât doctrina însăși, cât și comunitatea de practicanți. Ea poate fi de ajutor comunităților și indivizilor pentru a depăși anumite obstacole. Anumiți protectori, ca de exemplu Yamantaka (Stăpânul Morții), pot fi considerați și zeități meditative, când forma și atributele zeității sunt (la nivel de imaginație) preluate de practicanți individuali ca modalitate de a depăși propriile gânduri și emoții negative în drumul spre Iluminare. Dar acestea sunt practici specializate; în mare, protectorii sunt tratați cu mare atenție. Este de la sine înțeles că, greșit direcționată, energia lor înspăimântătoare poate cauza distrugeri de nedescris.

Puterea protectorilor poate fi apreciată și dacă analizăm iconografia lor: Zeița Glorioasă, Palden Lhamo, este descrisă ca având un trup albastru-întunecat…

în mâna dreaptă[3] agită un ciomag cu care sfărâmă creierii celor care și-au încălcat promisiunile față de ea; în mâna stângă, la nivelul inimii, ține un potir făcut dintr-un craniu plin cu sânge și alte substanțe folosite la exorcizări. Are gura deschisă și cu dinții ei ascuțiți mușcă dintr-un corp uman. Când face asta, molfăielile ei satisfăcute par tunete amenințătoare. Are trei ochi rotunzi și roșii, care sclipesc precum fulgerele. Părul ei îngălbenit are vârfurile ridicate, iar genele și barba îi sunt aprinse precum focul care arde la capătul eonilor cosmici. În urechea dreaptă poartă un leu,

în cea stângă, un șarpe. Pe cap are o diademă din cinci cranii, în timp ce în jurul gâtului poartă o ghirlandă făcută din cincisprezece capete proaspăt retezate, din care încă mai picură sânge.

Nu e de mirare atunci că, puși pentru prima dată în fața descrierilor unor astfel de ființe extraordinare, exploratorii victorieni din Tibet erau convinși că budismul practicat acolo era o formă decăzută de religie care, îndepărtată de sursele sale originale, degenerase în nimic mai mult decât adorarea diavolului. (Ne-am putea întreba ce or fi crezut primii budiști care au călătorit în Occident când au văzut cum se închină creștinii la o zeitate desfigurată și bătută în cuie pe o cruce.) În orice caz, ceea ce nu au înțeles acei exploratori a fost că, din perspectivă tibetană, zeitățile protectoare, cu toate atributele lor înspăimântătoare, sunt, la urma urmelor, agenți ai compasiunii.

Ca urmare a retragerii sale la mănăstirea Celui de-Al Doilea Dalai Lama, și după ce a realizat sadhanas corespunzătoare (ritualuri) pentru a o îmbuna pe Zeița Glorioasă, tânărul regent a avut într-adevăr o viziune detaliată în apele lacului. Mai întâi, a văzut trei litere din alfabet (de fapt, silabe), Ah, Ka și Ma. A urmat viziunea unei mănăstiri cu trei etaje, care avea trei caracteristici distincte: al doilea nivel era vopsit în culoarea turcoaz, ultimul nivel avea un acoperiș auriu și exista și o cărare „parcă împletită“ care ducea în partea de est a mănăstirii către un deal, în vârful căruia se afla o clădire cu un singur nivel care avea un acoperiș albastru.

După ce și-a notat detaliile acestei viziuni, Rinpoché le-a folosit ca obiect al altor investigații meditative. La întoarcerea în Lhasa, s-a consultat cu Nechung și celelalte oracole timp de un an întreg. La sfârșitul acestei perioade, a poruncit să pornească la drum trei echipe de căutare. Fiecare dintre ele era condusă de un tulku (un lama reîncarnat), asistat de trei călugări de rang înalt. Cele trei echipaje trebuiau să facă investigații în trei districte din estul îndepărtat. Un echipaj a fost trimis în partea cea mai sudică a districtelor, altul a mers și mai spre est, în timp ce al treilea a fost trimis în partea de nord-est.

Să nu credem că instrucțiunile lui Reting Rinpoché nu s-au lovit de împotrivire. Au existat și sceptici care considerau că Dalai Lama nu ar

renaște atât de departe de Lhasa: oare nu ar exista pericolul ca fiind dintr-o zonă atât de îndepărtată, aproape de graniță, să cadă în mâinile chinezilor? Cu siguranță zeii nu și-ar asuma un asemenea risc. Mai mult de-atât, exista și un promițător candidat local, un băiat născut în familia Celui de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama. La scurtă vreme după nașterea sa, un cal din grajdurile lui Dalai Lama scăpase și fugise direct acasă la copil, o indicație credibilă cum că exista o legătură între Prețiosul Protector și bebeluș. Dar Reting era convins că primul simbol pe care îl văzuse în apele lacului se referea la Amdo, provincia din est. Ca o confirmare clară, oracolul de la mănăstirea Samye și-a scos platoșa și i-a înmânat-o lui Kewtsang Rinpoché, tulku-ul care fusese desemnat să conducă grupul ce se îndrepta spre Amdo.

Cele trei echipe au plecat din Lhasa în toamna anului 1936. După cum s-a dovedit ulterior, cele două care au mers în est și sud-est nu au găsit niciun candidat acceptabil, tot așa cum nici echipajul care a fost trimis în Amdo nu a găsit inițial nimic care să pară promițător. Cu toate acestea, un eveniment timpuriu semnificativ a fost întâlnirea dintre Kewtsang Rinpoché și Panchen Lama — după Dalai Lama, al doilea tulku din regiune ca importanță —, care pe atunci se afla la Riwoche.

La vremea aceea, Cel de-Al Nouălea Panchen Lama trăia într-un exil autoimpus. Fugise de la mănăstirea sa din Tashilhunpo în semn de protest față de faptul că Cel de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama impusese noi taxe pentru finanțarea armatei. Când Dalai Lama a aflat despre asta, a fost furios și a trimis o trupă înarmată să-l prindă. Aceasta a ajuns totuși prea târziu, iar Panchen a reușit să fugă, mai întâi în Mongolia, și apoi în China. „Nu știu de ce ți-ai părăsit mănăstirea“, i-a scris ulterior Prețiosul Protector, „cea în care ar trebui să stai acum și să meditezi. Pari să fi uitat istoria sacră a predecesorilor tăi și ai plecat să cutreieri prin deșert… ca o molie atrasă de lumina lămpii“.

În mod tradițional, Panchen și Dalai Lama își slujesc unul altuia ca învățători religioși în încarnări succesive, cel mai în vârstă acționând ca mentor pentru cel mai tânăr. Cea mai cunoscută situație de genul acesta a fost aceea când Al Patrulea Panchen Lama i-a povățuit deopotrivă pe Al Patrulea și Al Cincilea Mare Dalai Lama (până în prezent au fost doi Dalai

Lama care au primit titulatura de Mare, al Cincilea și al Treisprezecelea, deși circulă zvonul că așa ar sta lucrurile și în cazul prezentei reîncarnări). Este de asemenea adevărat că există voci care indică și faptul că — cel puțin dintr-un anumit punct de vedere — linia Panchen Lama este mai veche. Și nu se poate contesta că, odată considerat maestru spiritual, Primul Panchen Lama era mai desăvârșit decât Primul Dalai Lama. Astfel, a existat întotdeauna o rivalitate, nu atât între fiecare individ în parte, cât între labrang-urile corepunzătoare, sau clasele sociale. În cazul acesta, se considera că Panchen Lama, un bărbat „de un farmec[5] și de o blândețe aparte", potrivit lui Sir Charles Bell, a fost împins de la spate de anturajul său să pornească în această escapadă răsăriteană.

Animozitatea lui Panchen Lama nu era una personală, lucru dovedit și de faptul că atunci când s-a întâlnit cu liderul echipei trimise să investigheze, Panchen Lama i-a dat lui Kewtsang Rinpoché o listă de candidați ale căror nume îi fuseseră aduse la cunoștință și pe care îi investigase după metodele uzuale de cercetare meditativă. Pe listă se afla și Lhamo Thondup, băiatul care avea să fie proclamat în cele din urmă Dalai Lama.

Cu aceste informații, echipa de căutare s-a îndreptat către mănăstirea Kumbum, unde a ajuns în primăvara lui 1937, și unde a fost întâmpinată de un număr mare de demnitari locali, deopotrivă religioși și laici.

Cu toate acestea, Kewtsang Rinpoché și echipa sa au ajuns în satul Taktser abia în iarna aceluiași an. Poate că unul dintre motivele pentru care nu s-au grăbit să investigheze băiatul a fost că familia în care se născuse candidatul mai trăise o importantă încarnare — aceea a lui Taktser Rinpoché, fratele său mai mare, cel împreună cu care Cel de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama se bucurase de un picnic acolo, cu trei decenii în urmă. Deja la momentul acela, noul Taktser Rinpoché, cu treisprezece ani mai mare decât Lhamo Thondup, era novice la mănăstirea Shartsong. Trebuie să fi părut puțin probabil ca în aceeași familie să existe un și mai mare spirit. În plus, părinții lui nu s-au distins prin nimic. Nici măcar nu vorbeau limba tibetană corect, ci un fel de limbă hibridă cunoscută sub numele de siling ke, ceea ce a făcut ca grupul să fie nevoit să ia și un translator.

Cu toate astea, membrii grupului[6] au fost uimiți când și-au dat seama că detaliile arhitecturale ale locului nașterii copilului se potriveau întocmai cu

cele prezentate de Rinpoché în urma viziunii sale. Și au fost de îndată impresionați de băiețelul pe care l-au întâlnit, care avea acum deja doi ani. Cineva din grup a povestit ulterior cum acesta s-a dus direct la Kewtsang Rinpoché și „a tras rozariul pe care acesta îl purta la gât și a spus:

Dă-mi mie asta!

— Spune-mi cine sunt și apoi ți-l voi da, i-a zis Kewtsang Rinpoché.

— Ești un Aka********, din Sera. Mani, mani********, a răspuns băiatul spontan.

— Cine este bărbatul (de alături)? a întrebat Kewtsang Rinpoché, iar băiatul i-a răspuns:

— Tsedrung Lobsang!“

Apoi a arătat spre translator și i-a spus și acestuia numele. Potrivit povestirii funcționarului, a dat toate aceste informații spontan și „fără ezitări sau îndoieli“. Totodată, membrii echipei au observat că felul lui de a se purta era „extraordinar de profund pentru vârsta lui“.

Acelea au fost primele miracole. În ceea ce-l privește, Dalai Lama nu-și amintește mai nimic de la acest prim interviu, cu excepția privirii pătrunzătoare a bărbatului care avea să-i devină ulterior asistent personal principal. Când s-a pregătit să părăsească Taktserul a doua zi, grupul nu avea nicio tragere de inimă; și-ar mai fi dorit să rămână și să se mai bucure de prezența lui. Când băiatul a „insistat cu tărie“ să-l ia și pe el, părinții au fost nevoiți să-l păcălească într-un fel, cumva ca să-l împiedice să se țină după ei.

Pentru a nu trezi suspiciunile — și poate nici speranțele — familiei, Kewtsang Rinpoché s-a deghizat în servitor la prima sa vizită în casa băiatului. Toată echipa s-a prezentat ca fiind un grup de pelerini aflați în drum spre Shartsong, mănăstirea din apropiere. Totuși, după o scurtă întoarcere la mănăstirea Kumbum, ca să se consulte cu colegii săi (și, presupunem, și cu zeitățile), și pentru a trimite un mesaj guvernului în

Lhasa, câteva săptămâni mai târziu, Kewtsang Rinpoché și însoțitorii săi s-au întors la Taktser.

De această dată a făcut-o în calitatea sa oficială de șef al unei expediții de căutare menite să-l găsească pe noul Dalai Lama și mandatat să-l examineze îndeaproape pe băiat. Pe drum, grupul a dat peste tot felul de semne de bun augur, consemnate întocmai. Mai întâi, s-au întâlnit cu mai mulți oameni care cărau butoaie cu lapte, apă sau caimac. Apoi, s-au întâlnit aproape de casa băiatului cu un tânăr chinez care le-a indicat un drum ce i-a dus până la ușa din față, pe când drumul obișnuit ducea la ușa din spate. În al treilea rând, chiar când au ajuns la ușă, au auzit sunetul unui gong tocmai din vârful mănăstirii Kumbum, chemând călugării la adunare. În cele din urmă, când au intrat în casă, au auzit un cuc — primul din acea primăvară, după cum și-au dat apoi seama.

Se făcuse ora ceaiului și când au fost servite gustările a apărut băiatul. Îmbrăcat într-un fel de „salopetă“[7], „i se citea bucuria pe chip“.

Imediat după ce s-a depășit momentul curtoaziilor, a venit momentul adevărului. Putea copilul să recunoască dintr-un șir de obiecte care erau cele care îi aparținuseră în viața anterioară? Kewtsang a ridicat la început două rozarii închise la culoare și l-a întrebat pe care dintre ele și-l dorea băiatul. După cum s-a dovedit ulterior, l-a ales pe cel corect. La fel s-a întâmplat și cu o pereche de rozarii galbene: băiatul l-a ales în mod corect pe cel care-i aparținuse Celui de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama. Și apoi, a urmat aproape un dezastru. Când i s-au arătat două bastoane, după ce a făcut o pauză, băiatul l-a ales pe cel greșit. Dar imediat după aceea, le-a ridicat pe amândouă și a examinat „cu mare atenție mânerele și capetele fiecăruia“. Ambele păreau la fel, singura diferență fiind vârful, unul dintre ele fiind făcut din bronz, celălalt, din fier simplu. De această dată l-a ales pe cel corect, „ținându-l drept, cu vârful spre podea“. Această aparentă greșeală este ea însăși un semn de bun augur: mai târziu s-a precizat că într-adevăr, primul baston fusese dăruit de către Cel de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama unui coleg. Probabil că de aceea copilul îl ridicase pe acela mai întâi, după care l-a lăsat deoparte.

A urmat apoi un test cu trei bucăți de pânză pe care băiatul a trebuit să le identifice dintre altele până când, în cele din urmă, i-au fost arătate ultimele

două obiecte. Era vorba de o mică tamburină făcută din fildeș și de o altă tobă mai mare, damaru, care avea două fețe. Prima fusese folosită de Cel de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama pentru a-și chema slujitorii; a doua era un instrument mai elaborat, împodobit cu „o curea aurie și un mâner din brocart“. Majoritatea copiilor ar fi ales fără doar și poate al doilea instrument, mai mare, mai extravagant, dar fără nicio ezitare, băiețelul a ales corect și, „ținând-o în mâna dreaptă, cânta la ea cu un zâmbet larg pe față; se mișca de colo-colo ca să ne poată privi pe fiecare de aproape. În felul acesta băiatul și-a dezvăluit puterile sale oculte“. Cei patru membri ai echipei de căutare au fost vrăjiți.

În noaptea aceea, rămânând în casa familiei, Kewtsang Rinpoché a investigat mai departe. Testul fusese fără îndoială convingător, dar asta nu însemna că luase o decizie. Trebuie să fi fost oarecum descumpănit după ce i-a întrebat pe părinții copilului dacă venirea acestuia pe lume fusese însoțită de vreun semn de bun augur. „Nu“, au răspuns ei[8], „nimic de genul acesta“. Și totuși, de la niște localnici au aflat că, printre alte semne, deasupra casei apăruse un curcubeu cam când se născuse băiatul. De asemenea, tatăl copilului fusese grav bolnav și aproape că-și pierduse viața. Dar când copilul s-a născut, tatăl și-a revenit în mod miraculos. Și oamenii și-au mai amintit că, de fiecare dată când un mare lama se născuse în localitatea lor, momentul fusese precedat de o serie de calamități naturale. Și de data aceasta, fuseseră patru ani în care își pierduseră recoltele, iar familia copilului rămăsese fără animalele cele mai bune. Cinci dintre cei mai buni cai ai lor fugiseră într-o zi și săriseră de pe o stâncă în hău. Apoi, șapte catâri li s-au îmbolnăvit și au murit, unul câte unul. Încurajați de toate aceste istorisiri, când în cele din urmă s-au dus la culcare în acea seară, membrii grupului erau atât de entuziasmați, încât niciunul dintre ei n-a „putut închide ochii toată noaptea[9]“.

Cititorul sceptic va vedea fără îndoială această povestire ca pe un exemplu clasic de creare a unei legende. Ba chiar tradiția însăși conține câteva elemente care susțin un astfel de argument. Cel de-Al Cincilea Mare Dalai Lama — a cărui naștere se spune că a fost însoțită de o ninsoare cu fulgi de nea în formă de floare — a scris în mod disprețuitor în autobiografia sa despre procedura de selecție prin care a trecut el însuși. În cazul său a fost mai puțin formală, fiind prezent un singur inițiat. Când i s-au arătat

„imaginile și rozariile“, n-a fost în stare, după cum el însuși mărturisește, „să spună vreun cuvânt[10]“ cum că ar recunoaște obiectele. Cu toate acestea, când maestrul a ieșit din încăpere, Dalai Lama l-a auzit spunând: „Sunt absolut convins că a recunoscut obiectele“. Ca să fim cinstiți, actualul Dalai Lama pune în discuție interpretarea prea literală a acestui pasaj, atrăgând atenția că Al Cincilea Mare Dalai Lama avea un stil de a scrie „foarte sarcastic[11]“ și care nu trebuie luat întocmai.

Cu toate astea, e necesar să ne amintim că termenul „mit“ a ajuns să însemne „ceva ce nu s-a întâmplat cu adevărat“ și capătă astfel cumva un sens peiorativ. Și asta se bazează pe presupunerea că singurele evenimente despre care se poate afirma cu siguranță că sunt adevărate sunt cele care pot fi verificate empiric. Argumentul de care trebuie să ținem cont este că, din perspectivă budistă, felul în care sunt lucrurile cu adevărat este complet diferit de cel în care ne spune știința că sunt. Știința lasă la o parte karma (rodul sau consecința acțiunilor noastre pentru noi și întrupările noastre viitoare) și tot ce înseamnă supranaturalul. Ceea ce pare a fi „mitologic“, dintr-o perspectivă modernă, și, prin urmare, ireal sau chiar imposibil, este considerat de tradiție a fi nu doar posibil, ci chiar, în multe cazuri, complet adevărat********.

******** Însemnând probabil „unchi“, dar folosit de copii ca să se refere la orice altă figură autoritară. (N.a.)

******** Mani se referă probabil fie la o piatră mani — o piatră pe care este scrisă o rugăciune — sau la rugăciunea (mantra) însăși. (N.a.)

******** Merită de asemenea menționat faptul că dominația acestui punct de vedere sărăcit asupra a ceea ce este posibil adevărat reprezintă o evoluție foarte recentă în istoria gândirii. Cei mai mulți oameni, în marea majoritate a timpului, au abordat mai pe larg chestiunea, în sensul că simțurile noastre nu sunt singurele surse de dovezi concludente — chiar dacă ideea contrară a circulat de când lumea și pământul. În Occident, filosoful antic grec Democrit, contemporan cu Gautama Buddha, este cel căruia i s-a atribuit această poziționare. (N.a.)

Capitolul 4

Vedere din Locul Tigrului Care Rage: religia fără nume a Tibetului

Se spune adesea că actualul Dalai Lama provine dintr-o umilă familie de țărani, dar acest lucru nu este întru totul exact. Potrivit legendei familiei, înaintașii săi au slujit ca soldați în armata celui mai mare monarh al Tibetului, regele Songtsen Gampo, care a domnit în secolul al VII-lea. Ulterior, au trăit timp de mai multe generații ca nomazi, mânându-și turmele din loc în loc, pentru a se stabili în cele din urmă în regiunea Taktser. Când Manchu a cucerit China și zonele de graniță ale Tibetului la mijlocul secolului al XVII-lea, familia devenise deja destul de prosperă, situație pe care a menținut-o în următoarele două secole. Dar apoi, spre sfârșitul secolului al XIX-lea, a lovit dezastrul. Satul a fost distrus în timpul unei revolte împotriva dinastiei Manchu, iar familia, decăzută, a ajuns să trăiască „în sărăcie lucie[1]“ în peșterile de pe dealurile din apropiere.

Abia când unul dintre membrii ei a fost recunoscut drept reîncarnarea unui lama faimos, norocul familiei s-a schimbat din nou. Era vorba despre Taktser Rinpoché, bărbatul cu care fusese la picnic Cel de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama. (Era totodată unchiul după bunic al actualului Dalai Lama.) Din cauza pericolului permanent, copilul talentat a fost dus în Mongolia ca să fie școlit. Acolo și-a câștigat reputația de a fi un dascăl foarte bun și apoi, întors acasă la maturitate, se spune că ar fi adus cu el o avere considerabilă, care număra printre altele și 10 000 de cămile. În mod cert este o exagerare, dar ca rezultat al generozității descendentului lor ajuns acum celebru, rudele lui lama au reușit să-și răscumpere pământurile pierdute și să-și construiască o casă care, potrivit spuselor unuia dintre frații mai mari ai lui Dalai Lama, „era una dintre cele mai bune din sat[2]… o casă nouă în stil chinezesc, mare și spațioasă“. Așadar, familia în care s-a născut actualul Dalai Lama era una de mici proprietari de pământ. În mod cert nu erau aristocrați, dar nici nu făceau parte din marea masă a oamenilor direct dependenți de moșiile mănăstirești sau aristocratice. Având trei servitori (unul dintre ei chinez, altul un musulman Hui), familia deținea „peste 50 de

oi, câțiva iaci și mai multe dzomo“ (femele rezultate din încrucișarea dintre un iac și o vacă).

Intrând dinspre șopron, casa familiei noului Dalai Lama era o fortăreață în miniatură construită pe cele patru laturi ale curții sale interioare, în centrul căreia se afla un stâlp de care atârnau steaguri de rugăciune albite de soare și sfâșiate de bătaia permanentă a vântului venit dinspre lanțul muntos din apropiere. Pereții exteriori nu aveau ferestre, iar cele câteva deschideri interioare erau acoperite cu hârtie de orez, în loc de sticlă. În aripa sudică a casei se aflau un coteț pentru câine și un staul pentru oi, în timp ce aripa nordică găzduia capela familiei lângă cea mai bună încăpere din casă — cea în care erau primiți vizitatorii — și dormitorul principal. Aripa estică era ocupată de bucătărie, care era împărțită în două jumătăți egale, cuprinzând și spațiul principal de locuit. Acolo se găseau o sobă mare și o cadă; o încăpere avea podele din lemn, în timp ce în partea cealaltă era doar pământ bătătorit pe jos. Aripa vestică servea drept grajd pentru vite și hambar, o cămară și o cameră de oaspeți lângă ea. Și totuși, nu în camera de oaspeți, ci în grajd, lângă vite, au fost aduși pe lume copiii. Primul dintre aceștia, care a supraviețuit, a fost Tsering Dolma, o fiică născută în 1917. A fost urmată de trei băieți — Taktser Rinpoché (1922), Gyalo Thondup (1928) și Lobsang Samten (1933) — înainte de Prețiosul Protector, care s-a născut, potrivit calendarului tibetan (lunar), în a cincea zi din a cincea lună în anul Porcului de Lemn (feminin) al celui de-al șaisprezecelea ciclu calendaristic Rabjung — sau 6 iulie 1935, potrivit calendarului occidental.

Trezindu-se în fiecare zi la cântatul cocoșului în zori, înainte să se crape de ziuă, mama ca să aprindă focul, tatăl ca să plece cu caii la adăpat, familia a trăit viața aspră, dar satisfăcătoare a crescătorilor de animale de pretutindeni, până când s-a mutat la Lhasa, unde Lhamo Thondup a fost oficial aclamat. La momentul nașterii băiatului, în sat erau cam 30 de gospodării, așadar putem presupune că avea o populație de aproximativ 200 de oameni. Deoarece copiii din astfel de comunități erau văzuți ca o binecuvântare, și nu ca o povară, exista tendința ca familiile să fie extinse — nu se punea problema ca bunicii să se mute de acolo. Cumva, copilăria era într-o competiție cu natura, iar viața nu era prea lungă de obicei. Cum cei mai apropiați doctori se aflau la o distanță de mers de câteva zile, iar de spitale nu putea fi vorba, nu e de mirare că dintre cei 16

copii pe care îi purtase în pântec mama lui Dalai Lama, doar șapte au supraviețuit până la vârsta adultă. Cu toate acestea, cel mai mare dintre ei amintea în autobiografia sa că au trăit o viață „fericită și mulțumitoare[3] în satul nostru îndepărtat“, adăugând că li „se părea ceva ciudat când călătorii ocazionali care treceau prin satul nostru găseau de cuviință să-și exprime empatia față de ceea ce considerau ei a fi viața noastră grea“.

Ca mâncare, alimentul de bază era tsampa, făină de ovăz prăjită, care devenea comestibilă odată ce era amestecată cu ceai, lapte sau chang (bere de ovăz) și frământată sub forma unor mici bile într-un castron. Un alt aliment de bază era cartoful, care era consumat cel mai des, dar leguminoasele erau puține, cu excepția unui sezon foarte scurt. Mâncau și carne proaspătă, chiar dacă doar în lunile de toamnă, acesta fiind anotimpul în care animalele erau gata de sacrificat. În restul anului, trebuiau să se mulțumească cu carne uscată. Singura excepție era când murea pe neașteptate vreun animal sălbatic. Când animalul era adus la masă, era onorat fiind consumat în întregime. Tot ce putea fi mâncat se mânca; pentru tot ce nu era comestibil se găsea o întrebuințare. Intestinele, curățate cu atenție, erau folosite pentru cârnați și umplute cu sânge închegat și bucăți de grăsime sau făină tsampa. Creierul și capul, burta, ficatul și plămânii erau bine spălate, asezonate și fripte. Plămânii erau considerați o delicatesă specială, în timp ce o parte din burtă era pusă deoparte și folosită pentru păstrarea untului. Rinichii, înveliți de straturi de grăsime, erau gătiți în jarul aprins din vatră. Copitele erau și ele bune de mâncat, în timp ce coarnele se foloseau pentru a face clei.

Vara, zmeura, fragii și afinele puteau fi culese în pădurile din împrejurimi, în timp ce din grădina de legume a familiei luau ridichi și alte ingrediente bune pentru salată, și grâu pentru măcinat. Mazărea se cultiva pe post de nutreț, iar lactatele erau din belșug. Dar mai presus de toate, în această gospodărie se găseau din abundență copturi: khabse, prăjituri gătite în grăsime încinsă și franzele dolofane, chifle pline de unt, zahăr și stafide, și găluște lipicioase moi precum pernele, toate gătite în tradiția Amdo. Chiar și astăzi membrii familiei își amintesc cu mândrie delicioasele dulciuri ale lui gyalyum chenmo (literal, Marea Mamă Regală).

Pentru că bunăstarea gospodăriei depindea de produsele cultivate și de animalele crescute, de vânzarea sau cumpărarea ocazională a unui cal, fiecare furtună care venea dinspre Kyeri, muntele care umbrea satul, era urmărită cu mare atenție. O simplă grindină putea distruge munca depusă mai multe săptămâni, iar casa trebuia pregătită de fiecare dată. Și totuși, în ciuda violenței frecvente a fenomenelor naturale, oi și capre, porci, iaci, dri (femela iac) și dzo trăiau alături de cai și oameni într-o relație simbiotică. În afară de vreme (vânturile erau aprige și deseori se așternea zăpada), singurii dușmani naturali recunoscuți de toată lumea erau lupul și hu-hu — bandele de prădători provenind din populația locală Hui.

Deși lupii rareori atacau oamenii, o haită putea nimici cu ușurință o turmă de oi sau, câteodată, putea ataca vitele ori chiar caii. În aceste condiții, nu era deloc surprinzător că un bărbat care venea acasă cu un leș de lup era considerat un erou, iar vânătoarea de lupi era o activitate importantă, chiar dacă și alți prădători — mai ales vulpile și lincșii — erau vânați.

Dar hu-hu erau mai de temut decât orice haită de lupi. Descendenți ai unor negustori din Asia Centrală care se stabiliseră în China în Evul Mediu, Hui reprezentau principalul grup etnic, pe lângă tibetani, stabilit în regiune. Deseori făceau descinderi în comunitatea tibetană, atacând zonele rurale pentru a le jefui. Atunci ca și acum, tibetanii locuiau în mare parte în zonele mai retrase, în timp ce Hui — în continuare în marea lor majoritate comercianți — se aflau în și în jurul marilor așezări, mai ales Siling, unde era o moschee importantă. Și, în timp ce tibetanii trăiau, în general, liniștiți din cultivarea pământului, Hui, care erau mai expuși în mod direct marii economii chineze, erau mai neliniștiți. Mai ales în anii de declin ai dinastiei Qing și apoi, mai recent, în timpul războiului civil chinez care a izbucnit la sfârșitul anilor ’20, condițiile de trai erau aspre și, din când în când, neliniștea îi făcea să iasă la jefuit. Situația s-a complicat și din cauză că elita Hui și-a unit forțele cu Partidul Naționalist Chinez Guomindang, urmare a decăderii dinastiei Qing. Liderul Hui, Ma Bufang, era unul dintre ei, iar soldații săi, nu cu mult timp înainte de nașterea lui Dalai Lama, au dus lupte cu tibetanii și i-au măcelărit nu doar pe combatanți, ci și pe copiii acestora. Joseph Rock, exploratorul australiano-american, a descris în National Geographic cum micile lor capete „au fost înșirate de-a lungul zidurilor garnizoanei musulmane (Hui) ca o ghirlandă de flori“.

Și totuși, chiar dacă haitele de lupi și prădătorii erau o amenințare permanentă pentru siguranța familiei, un pericol și mai mare venea din partea unor entități de o cu totul altă natură. Această amenințare a fost descrisă de mama lui Dalai Lama în autobiografia ei, unde vorbește despre vizita unei kyirong, un fel de fantomă care își poate schimba înfățișarea după bunul plac. Prima dată, își amintește Marea Mamă, s-a întâmplat pe când era ea grav bolnavă. Atunci, kyirong-ul a luat înfățișarea unei fete tinere care i-a apărut în vis, dar care a rămas vizibilă și după ce Marea Mamă s-a trezit. Fata din vis ținea un bol cu ceea ce la început a părut să fie ceai chinezesc, dar care ulterior s-a dovedit a fi sânge. În timp ce bolnava încerca să se ridice în capul oaselor, fantoma „s-a strecurat pe sub ușă[5], râzând încontinuu, după care a dispărut“.

Altă dată, mama lui Dalai Lama stătea lângă nou-născutul său bolnăvior. Dintr-odată, a auzit pașii grei ai kyirong-ului pe acoperișul casei, apoi coborând până lângă ușă, pe care a deschis-o. Kyirong-ul, a scris ea, a intrat „și s-a așezat lângă mine[6]“. Gândindu-se că fantoma, a cărei înfățișare nu o descrie, nu i-ar putea face rău copilului ei, gyalyum chenmo a luat băiatul în brațe. Dar apoi lămpile, pe care abia le aprinsese, au început să pâlpâie și s-au stins. Următorul lucru pe care și-l amintește este că, la câțiva metri de ea, copilul stătea jos pe podea și plângea, deși „lămpile se aprinseseră, iar eu eram în picioare. Habar nu aveam cum de ajunsese copilul meu jos pe podea“. În următoarele două săptămâni, copilul s-a îmbolnăvit grav, „iar ochii i s-au umflat mai să-i iasă din cap. Plângea încontinuu și nimic din ce făceam nu părea să-l aline. Dimineața găseam zgârieturi însângerate în jurul ochilor săi și pe obraji avea pete de sânge. Trei săptămâni mai târziu plânsetul a încetat, dar copilul părea să nu mai aibă strop de viață în el. Când în cele din urmă a reușit să deschidă ochii, spre marea mea groază, deveniseră din căprui albaștri. Copilul orbise“.

Kyirong-ul nu terminase cu familia însă, după cum se pare, și a apărut mai târziu sub înfățișarea unui bătrân. După această vizită, ochii copilului s-au umflat din nou, soartă de care a avut parte și una dintre fetele mai mari. De data aceasta, boala băiatului s-a dovedit fatală: a murit la scurt timp după ce a împlinit un an.

Merită să spunem aceste povești pentru că ne oferă o imagine clară a lumii în care s-a născut Dalai Lama. Era o lume magică. Și nu magică în sensul optimist al filmelor Disney cu prințese și prinți care cântă veseli, ci în sensul mai întunecat al lumii vizibile posedate de un tărâm de ființe care pot fi rareori văzute. În această concepție asupra naturii, oamenii sunt niște intruși nepoftiți pe pământ, care trebuie să accepte prezența unor gazde ascunse, gardienii invidioși ai teritoriului considerat de aceste entități a fi al lor de drept. Este o lume care trebuie să fi fost familiară pentru nenumărate milioane de alți oameni de peste tot din lume în acele vremuri. Printre locuitorii Irlandei, de exemplu, aes sidhe, „Zânele“ erau încă prezente, și chiar și în ziua de azi, locuitorii Laponiei sunt convinși că fermele lor sunt păzite de troli[7].

Dacă există însă o diferență majoră între credințele populare ale tibetanilor și cele ale altor popoare, este tăria pe care o aveau — și într-o oarecare măsură continuă s-o aibă — în imaginația oamenilor. Mulți învățați vorbesc despre aceste credințe populare în termeni de „religia fără nume[8]“ a Tibetului. Și nu este vorba doar de faptul că locuințele sunt bântuite de fantome care-și schimbă înfățișarea. Fiecare detaliu al peisajului și fiecare creatură care sălășluiește acolo este sub patronajul unui spiriduș, spirit sau zeitate. Chiar și despre fulgerele dintr-o furtună se spune că provin din gurile dragonilor cerești[9]. Fiecare munte, fiecare lac, fiecare râu, fiecare izvor și cascadă, pădurile, sălbăticia, chiar și fiecare copac sau arbust luat în parte aparține într-un anumit fel unui zeu sau unei creaturi fantastice. La fel este și în cazul fiecărei văi, câmp, cărări, ca să nu mai spunem de fiecare oraș, sat și chiar mănăstire. Și, de parcă nu ar fi suficient, stelele și planetele au ele însele zeitatea lor dominantă. Părintele Desideri, un misionar iezuit din Tibet din secolul al XVIII-lea, a scris despre „solitudinea înfiorătoare și apăsătoare[10]“ a teritoriului pe care l-a traversat în drum spre Lhasa. Se înșela. Pentru tibetani, teritoriul lor, care pare atât de infertil și gol în ochii unui european, în mod cert freamătă de viață nevăzută. Există zeități minore (cunoscute drept lha) aflate în fiecare formațiune pietroasă mai ciudată, în fiecare peșteră și în fiecare cavernă. Chiar și uneltele folosite în agricultură, cele din bucătărie, șeile și frâiele cailor, harnașamentul iacilor, al dri și catârilor sunt guvernate de spirite. Și necazuri vor cădea asupra celui care va neglija zeii vetrei casei. Pentru populația nomadă a Tibetului (mult mai redusă ca număr astăzi, dar totuși destul de mare cât să reprezinte cam

jumătate din populația țării******** în perioada la care facem referire), acești zei ai vetrei aveau o importanță deosebită. Erau „creaturi ciudate și geloase[11] care se adună grămadă atunci când se ridică fumul dintr-un cort nou și care iau în stăpânire noua vatră chiar dacă uneori au interese perverse. Când sunt nemulțumite, mor copii sau se nasc morți. Suflările lor înspăimântătoare aduc orbire, umflături ciudate și rapida molimă a antraxului… Ce cort poate spera într-o existență liniștită câtă vreme spiritele vetrei sunt furioase?“

Așadar, nu exista vreun loc sau obiect care să nu cadă sub incidența vreunei ființe nevăzute ce, asemenea unui kyirong, putea lua o formă exterioară din când în când după cum cereau împrejurările — și cu care ființele umane trebuiau să se confrunte: entități precum shi dre, gson dre și rollang. Shi dre este forma luată cel mai adesea de victimele unei calamități, ale unei morți violente — fie prăbușirea de pe stâncă, fie crimă. În acest ultim caz, victima îl poate urmări în permanență pe cel care a omorât-o, până când și acesta din urmă își găsește un sfârșit similar. În schimb, Gson dre este un spirit interesat numai de femei, mai ales noaptea, când le ia trupul în stăpânire și îl controlează. Nefericitele victime ale acestui demon devin jucăriile sale, pogorând asupra lor neplăceri și boală — fără îndoială, adesea boli venerice. Rollang sunt spirite similare cu zombie și morții vii din fanteziile occidentale. Aceste spirite pun stăpânire pe un cadavru chiar când spiritul care îl anima îl părăsește și, făcând asta, provoacă oroare în rândul celor vii.

Unele dintre aceste ființe nevăzute sunt mai puternice decât altele. De exemplu, zeii munților sunt foarte importanți deoarece controlează loialitatea multora, în timp ce influența zeilor vetrei se extinde doar asupra celor care vin în contact cu focul din vatra respectivă. Influența lui lu sau naga este limitată doar la ape. Cu toate acestea, în fiecare caz, din cauza naturii lor, oricine își dorește să trăiască în pace trebuie în mod inevitabil să intre într-o relație cu aceste ființe. La fel, oricine își dorește să întreprindă ceva, fie că e vorba despre o călătorie pe pământ sau de traversarea unui râu, sau construirea unei case ori ridicarea unui cort, trebuie să identifice pe teritoriul cui intervine și să ia măsurile necesare pentru a îmblânzi spiritele respective.

În majoritatea cazurilor, se aduc ofrande — fie că vorbim despre mâncare, bani sau rugăciuni. Pentru înduplecarea zeilor munților, de obicei se fac niște grămezi — uneori din coarne de animale și împodobite de cele mai multe ori cu steaguri de rugăciune — și, într-o anumită zi din an, se oferă arme. Zeităților vetrei li se aduc ofrande zilnice cu făină tsampa. În trecut, unele dintre zeitățile mai puternice cereau sacrificii de sânge, deși după apariția Buddhadharma, se aplică acum metode superioare care implică doar sacrificiul simbolic — și cu un efect mai puternic. Un adept bine pregătit poate chema zeii cerându-le să aducă ploaia sau să îndepărteze grindina. Dar câteva dintre vietățile mai mici aducătoare de necazuri, precum kyirong, pot fi extrem de greu de înduplecat. Fumul unui anume tip de lemn poate fi de ajutor, mai ales cel de ienupăr sau anumite specii de rododendron. În anumite împrejurări, anumite fapte meritorii, cum ar fi salvarea unui animal care era destinat sacrificării, pot fi eficiente. În altele, poate fi nevoie de un țap ispășitor. Primul doctor tibetan pregătit în Occident, doctorul T.Y. Pemba, a descris în autobiografia sa cum, atunci când s-a îmbolnăvit de o boală misterioasă pe când avea 13 de ani, familia sa a apelat la serviciile unor călugări de la mănăstirea din zona în care trăiau. Timp de câteva zile aceștia au spus rugăciuni și au făcut incantații, dar când starea băiatului a continuat să se deterioreze, părinții lui au recurs la măsuri mai drastice. Au cumpărat o oaie care urma să fie sacrificată — au ales oaia pentru că băiatul era născut în anul Oii, potrivit calendarului lunar tibetan. Apoi oaia a fost vopsită și păstrată „aproape ca un animal de companie[12]“. Când nici această faptă nu a ameliorat starea băiatului, a fost ținut un ritual în care s-a folosit un om drept țap ispășitor[13]. Asta presupunea găsirea unui alt tânăr care să participe întrucât, după cum avea să explice doctorul Pemba, „se credea că prin acest ritual, boala mea va fi transferată celuilalt băiat“. Din acest motiv, „doar o familie foarte săracă ar fi putut să fie de acord să-și lase copilul să participe la așa ceva“.

Din păcate pentru doctorul Pemba (dar probabil spre ușurarea celui care avea rol de țap ispășitor), ritualul nu a funcționat. La început, toată lumea a fost uimită. Dar când familia doctorului Pemba „a aflat că[14] în ziua care a precedat debutul bolii mele am fost destul de nechibzuit încât să urinez în izvorul unde se consideră că sălășluia o zeitate de temut, au fost convinși că acesta a fost motivul bolii mele“. Au început să lase ofrande constând în alimente la marginea apei și au implorat zeitatea să fie mai tolerantă.

„Presupun că m-a iertat, pentru că în câteva zile am început să mă simt mult mai bine“, a scris el, chiar dacă apoi a ajuns la concluzia că boala pe care a avut-o fusese meningită.

Doctorul Pemba are o viziune foarte modernă asupra bolii sale. Ceea ce lipsește acestui punct de vedere din perspectivă tradițională este explicația plauzibilă a motivului pentru care aceste evenimente s-au petrecut. De ce s-a îmbolnăvit doctorul Pemba? De ce Marea Mamă și-a găsit pruncul dintr-odată pe podea? Să spui pur și simplu că primul a făcut o infecție, iar Marea Mamă doar și-a imaginat că nu a adormit înseamnă să omiți puterea unei cauze naturale care ar explica totul. Și cu tot interesul lui Dalai Lama pentru eforturile științifice contemporane, această lume în care ființele umane trebuie să fie pe placul unor creaturi supranaturale a fost lumea în care s-a născut și a cărei existență nu o neagă.

******** Este imposibil să furnizăm un număr exact al locuitorilor Tibetului. Nici măcar astăzi nu există cifre exacte. E de-ajuns să spunem că tibetanii au pretins în mod tradițional că ar fi fost în jur de 6 milioane, în timp ce chinezii au pus în circulație o cifră cam la jumătate din aceasta. (N.a.)

Capitolul 5

„Singuratic și cumva nefericit“: un ostatic, în toate privințele, mai puțin cu numele

Chiar dacă Kewtsang Rinpoché era sigur că găsise adevărata reîncarnare a Celui de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama, mai erau încă doi candidați pe lista lui Panchen Lama pentru examinare. Primul copil pe care echipa de căutare l-a intervievat după ce s-au întors din Taktser a părut să fie mai promițător decât orice alt candidat de până atunci, cu excepția lui Lhamo Thondup. Dar acesta era atât de timid, încât îi era greu să atingă obiectele care-i aparținuseră Celui de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama. A fost ulterior identificat ca fiind reîncarnarea unei figuri mai puțin importante. Celălalt copil s-a descalificat singur, din păcate într-un fel tragic, murind înainte de a fi examinat. Astfel, sarcina lui Rinpoché se încheiase și și-a prezentat raportul guvernului într-o telegramă criptată trimisă printr-un mesager călare. Era acum datoria regentului să cerceteze dovezile primite de la cele trei echipe de căutare și să consulte oracolele. Nu este clar de ce a fost nevoie să treacă mai multe luni până să dea un răspuns, dar printre motive trebuie să fi fost și situația politică agitată din provincia Amdo în acea perioadă.

După căderea dinastiei Manchu, guvernul naționalist, aflat acum sub conducerea lui Chiang Kai-shek, a venit la putere în China. Dar autoritatea sa a fost contestată imediat de comuniștii lui Mao Zedong și a izbucnit războiul civil. Foarte important pentru campania de rezistență a naționaliștilor în fața armatei comuniste care traversase Râul Galben în 1936 a fost războinicul Hui musulman pe nume Ma Bufang. Anihilându-i pe comuniști într-o bătălie aprigă, a reușit să fie numit guvernator al provinciei Qinghai, provincia apuseană chineză care pretindea mare parte din Amdo drept teritoriul său. Iar această pretenție a fost emisă fără prea multă atenție acordată guvernării centrale.

Kewtsang Rinpoché și-a dat bine seama că, dacă Ma ar fi aflat că era foarte posibil ca micul Dalai Lama să se afle sub jurisdicția sa, existau toate

șansele ca acesta să încerce nu doar să obțină sume de bani de la tibetani, ci și să trimită o escortă militară împreună cu băiatul la Lhasa. Dacă se întâmpla asta, ar fi dat ocazia guvernului chinez să pretindă o prezență în capitala tibetană. Așa că liderul echipei de căutare a hotărât să țină pentru moment secretă identitatea copilului și să anunțe doar că găsise mai mulți candidați promițători.

Între timp, copilul-fenomen a fost dus de părinții săi la mănăstirea Kumbum în toamna lui 1937, unde avea să rămână până la confirmarea sa finală de către autoritățile din Lhasa. Nu era nimic neobișnuit: băieții erau „dați“ unei mănăstiri, adesea la o vârstă fragedă, deși nu era obișnuit pentru copii atât de mici. În cazul lui Dalai Lama, părinții au hotărât ca Lobsang Samten, fratele său mai mare, cel mai apropiat de el ca vârstă, să intre și el sangha în același timp, pentru ca măcar așa micuțul Lhamo Thondup să aibă un tovarăș apropiat de vârsta lui. Faptul că fiul lor mai mare, Taktser Rinpoché, care avea 16 ani, studia deja la mănăstire trebuie să le fi oferit o alinare la gândul că-și lăsau cel mai mic dintre copii acolo. Totuși, în ciuda faptului că cei trei frați aveau să fie împreună, micuțul a fost extrem de supărat când și-a dat seama că mama lui avea de gând să-l lase la mănăstire și a implorat să fie luat acasă. În autobiografia sa, Taktser Rinpoché a scris cum și Lobsang Samten a început să se lamenteze precum fratele său, și și-a amintit „cum o ultimă încercare[1] de a-i distrage atenția micului meu frate arătându-i fulgii de zăpadă de pe fereastră… a eșuat și am rămas toți trei plângând în hohote“.

Astfel a început ceea ce, după cum a scris Dalai Lama — și cu rezerve putem doar să presupunem —, a fost o perioadă destul de „singuratică“ și „cumva nefericită[2] a vieții mele“. Faptul că avea doi frați lângă el a înlocuit cu greu despărțirea de mamă, care abia îl înțărcase. Drept compensare, s-a atașat rapid de un bărbat numit Ponpo, călugărul care avea cel mai mult grijă de el. Amintirea timpului petrecut învăluit în mantia călduroasă a acestui călugăr nu l-a părăsit niciodată și a povestit cum, ca să se liniștească, sugea uneori o aluniță[3] de pe fața acestui bărbat „până când se făcea roșie“. Într-adevăr, a devenit atât de atașat de Ponpo, că nu suporta să-l piardă din fața ochilor. Chiar și când acesta era în bucătărie, micuțul privea tivul robei sale prin perdeaua care separa zona de gătit de spațiile de locuit, lipit de podea ca să poată face asta. Și chiar dacă un străin ar putea fi

oripilat la gândul că un copil, aproape încă un bebeluș, poate fi luat de lângă mama sa și dat pe mâna unor personaje masculine, Dalai Lama însuși nu simte vreo animozitate nici față de părinții săi și nici față de sistemul care i-a dat o astfel de lovitură.

Kumbum s-a dovedit a fi un mediu în care el avea să se călească. În timp ce fratele său Lobsang Samten era la școală, Dalai Lama „nu avea cu cine să se joace[4]“ și își amintește „că se uita pe furiș din spatele perdelei din pragul ușii încercând să-i atragă atenția acestuia fără ca tutorele său să-l vadă“. Odată, pe când avea patru ani, Dalai Lama a privit îngrozit cum un tânăr călugăr a fost bătut pentru că greșise ceva la lecții, și își amintește și că învățătorul care îl bătea „a fost foarte drăguț cu mine și… mi-a dat piersici când m-am învelit în roba lui“. Și chiar dacă poate părea că existau avantaje, fiind candidat la cea mai înaltă funcție din stat, acestea nu erau nicidecum garantate. Viitorul Dalai Lama și cei doi frați ai săi aveau și un unchi — un frate al tatălui lor — la mănăstire, față de care cel mic avea o „antipatie copilărească[5]“, în parte din cauza mustății de care acesta era extrem de mândru, și în parte[6] din cauza faptului că deseori se supăra pe ei. Într-o astfel de ocazie pe care nu avea s-o uite niciodată, micuțul a mototolit paginile unei scripturi pe care o citea unchiul său, care „m-a ridicat și m-a pălmuit tare. Era foarte nervos, iar eu eram extrem de speriat. Au fost ani după aceea în care am fost efectiv bântuit de figura înnegurată și de mustața lui înfricoșătoare. După aceea, de fiecare dată când îl vedeam, eram foarte speriat“.

După cum avea să mărturisească mai târziu, „în cea mai mare parte“ a ședерii sale la Kumbum, Dalai Lama a fost „destul de nefericit“. Faptul că era considerat a fi posibila întrupare lumească a lui Chenresig nu conta prea mult. „Din câte știam eu, eram doar un băiețel printre mulți alții la fel.“

În timp ce aștepta răspunsul regentului și sperând să-l păcălească pe guvernatorul Ma Bufang[7], Kewtsnag Rinpoché a cerut permisiunea să mai testeze alți zece băieți de la mănăstirea Kumbum. Guvernatorul s-a opus locației alese și a propus alta, pe care tibetanii au fost nevoiți s-o accepte. Când Ma Bufang a fost informat că băiatul din Taktser s-a descurcat mai bine decât orice alt candidat și că echipa de căutare cerea permisiunea să-l ducă la Lhasa pentru investigații suplimentare, guvernatorul a devenit brusc

interesat și a poruncit ca toți candidații să fie aduși la sediul său din Xining pentru ca el să-și poată face propria anchetă. Încă și mai periculos, copilul care a făcut o impresie atât de puternică asupra echipei de căutare l-a impresionat profund și pe guvernator. Ma Bufang le-a spus tibetanilor că el era, fără îndoială, cel pe care îl căutau. Devenise acum inevitabil faptul că avea să se folosească de băiețel ca de un element de negociere.

La câteva luni de la acest eveniment, autoritățile din Lhasa au lansat vestea cum că băiatul din Taktser era într-adevăr reîncarnarea autentică a Celui de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama. Reting Rinpoché, care deliberase cu cea mai mare atenție și consultase toate autoritățile supranaturale importante, era convins sută la sută în această privință. Copilul avea să fie adus la Lhasa cât de curând posibil. După cum era de așteptat, de îndată ce s-a aflat și, în ciuda faptului că, oficial, tibetanii au continuat să insiste că băiatul din Taktser era doar unul dintre candidați, nimeni nu s-a lăsat păcălit.

Descoperirea reîncarnării Celui de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama era ceva de anunțat cu surle și trâmbițe. Asta însemna mai mult decât o onoare făcută sătucului Taktser și împrejurimilor sale. Era chiar mai mult decât o binecuvântare. Era manifestarea lumească a lui Chenresig, Bodhisattva al Compasiunii, erupând pe tărâmul omenesc chiar în locul acela care avea să fie în veci binecuvântat. Era vorba despre o teogonie, pogorârea unei zeități.

A urmat ceea ce se va dovedi o lungă dispută, care a escaladat de la cererea directă a guvernatorului să i se plătească 100 000 de dolari de argint[8] (echivalentul unei sume cuprinse între 15 000 și 20 000 de dolari la vremea aceea, o sumă enormă în zilele noastre), la negocieri care i-au implicat nu doar pe cei din administrația lui Ma Bufang, ci și guvernul central chinez, guvernul (britanic) al Indiei și pe cel tibetan.

Mai mult, de îndată ce confirmarea lui Reting Rinpoché a fost primită de la Lhasa, autoritățile monastice de la Kumbum au anunțat că fiecărei mănăstiri din zonă și tuturor localnicilor trebuie să li se dea ocazia să primească binecuvântarea Celui Prețios. Era de neconceput ca el să se afle printre ei și din motive total lumești oamenii să fie împiedicați să primească binecuvântarea sa. Când Kewtsang Rinpoché a obiectat, a fost chiar un

moment când o parte dintre călugării mai tineri de la Kumbum au amenințat echipa de căutare cu violența.

Cererea inițială a lui Ma Bufang de 100 000 de dolari de argint a fost curând urmată de o alta de 300 000, bani gheață, care să fie plătită biroului guvernatorului. În plus, autoritățile din Kumbum au cerut un set complet din veșmintele de ceremonie ale răposatului Dalai Lama și un tron, plus o ediție a celor 230 de scripturi ale Celui de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama scrise în aur. Asta, au spus ei, era recompensa corectă pentru costurile suportate cu îngrijirea copilului și a familiei sale, care acum fusese mutată în vecinătate, și oricum, recunoașterea potrivită a rolului pe care mănăstirea l-a avut în această descoperire.

Cum nu aveau fondurile disponibile, în disperare de cauză, tibetanii au recurs la ajutorul Guvernului Naționalist Chinez (Guomindang), rezultatele fiind previzibile. Chinezii au stabilit propriile lor condiții — inacceptabile —, dintre care cea mai supărătoare era insistența lor de a trimite băiatul la Lhasa cu o escortă a Armatei Naționaliste. Mai voiau și ca guvernul tibetan să declare în mod public dacă băiatul din Taktser era într-adevăr sau nu Dalai Lama. Tibetanii s-au tot codit, dar în cele din urmă au acceptat ca un reprezentant al Guomindang-ului să călătorească la Lhasa — deși trebuia să facă asta trecând prin India[9]. Cu toate acestea, tibetanii au insistat că băiatul era doar unul din doi candidați. Un anunț oficial nu avea să fie făcut înainte ca băiatul să poată fi examinat împreună cu candidatul din Lhasa — băiatul a cărui legătură cu Cel de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama fusese indicată de calul care fugise din grajdurile sale (dar care, în realitate, fusese deja scos din calcul).

La acea vreme, Lhamo Thondup avea aproape patru ani și se afla la Kumbum deja de mai bine de un an și jumătate. Era clar pentru toată lumea că era un copil excepțional, indiferent de ce aveau să decidă autoritățile din Lhasa. Câteva fotografii făcute de jurnalistul american******** care a vizitat Kumbum la începutul anului 1939 arată trăsăturile vioaie, care trădează curiozitate și indică siguranță de sine, încă recognoscibile mai bine de optzeci de ani mai târziu. Putem întrezări, de asemenea, o urmă de autoritate în comportamentul său. Este un copil care se arată mai mult decât pregătit pentru sarcina ce i se așterne în față. Și chiar dacă perioada

petrecută de el la Kumbum nu a fost poate una dintre cele mai fericite, este clar din aceste imagini că nici nu l-a doborât.

A fost o mare bucurie pentru copilul Dalai Lama când, în cele din urmă, a primit vestea că avea să plece la Lhasa. Cum avea să spună mai târziu, „a început să privească[10] viitorul cu mai mult entuziasm“. Chiar dacă și-a dat seama că nu avea să se întoarcă la mama lui, cel puțin acum avea perspectiva de a o vedea în fiecare zi; părinții lui, ridicați acum la cel mai înalt rang nobiliar din ținut, aveau să i se alăture în această călătorie. Grupul de familie îi includea și pe bunica lui maternă, pe teribilul unchi călugăr, pe sora lui mai mare, Tsering Dolma și pe soțul acesteia, pe următorul dintre frații săi mai mari, Gyalo Thondup, împreună cu logodnica lui — deși băiatul avea atunci doar 11 ani —, o fată „extrem de drăguță“[11] după aprecierea unui european care a văzut-o în Lhasa la scurt timp după sosirea în capitală, și pe Lobsang Samten și pe sora lor mai mică, care abia se născuse, Jetsun Pema.

Călătorind cu o caravană căreia i-a luat aproape trei luni să parcurgă distanța — la vremea aceea nu existau șosele și, în afară de trei mașini, de atunci abandonate, pe care Cel de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama le-a importat în Lhasa și o bicicletă aparținând misiunii britanice, nu existau vehicule pe roți de niciun fel în Tibet — Prețiosul Protector a fost așezat, împreună cu Lobsang Samten, într-un fel de baldachin, purtat pe spatele unei perechi de catâri. Potrivit lui Dalai Lama însuși, călătoria prin imensitatea teritoriului tibetan n-a fost deloc una fără probleme: „Am petrecut foarte mult timp[12] certându-ne și contrazicându-ne, cum fac adesea copiii mici, și deseori am ajuns să ne și batem. Riscam astfel ca tot aranjamentul nostru pe catâri să se dărâme. La un moment dat, cel care conducea animalele s-a oprit și a chemat-o pe mama… Când se uita înăuntru, mama vedea mereu același lucru: pe Lobsang în lacrimi și pe mine cu o privire triumfătoare. Pentru că, în ciuda faptului că era mai mare decât mine, eu eram cel mai sincer“.

Timp de două luni caravana a înaintat încet de la est la vest fără să treacă prin vreo așezare. În mod obișnuit, în fiecare zi de călătorie nu făceau mai mult de 15–16 kilometri, iar la capătul fiecărei etape, o tabără de corturi îi adăpostea pe călători. Ceea ce l-a impresionat cel mai mult pe micuțul

Lhamo Thondup au fost animalele care trăiau în sălbăticie, în libertate, și care la vremea aceea erau încă în număr foarte mare; printre acestea, „cirezile de drong (iaci sălbatici) care mugeau peste câmpii, grupurile mai mici de kyang (asini sălbatici) și din când în când apariția bruscă a unei gowa și nawa, mici căprioare care erau atât de ușoare și rapide, că păreau niște fantome“. Gyalo Thondup, fratele mai mare, și-a amintit cum, când au ajuns pe țărmurile Kokonorului, lacul uriaș (mai bine de 6 700 de kilometri pătrați) care separă Tibetul istoric de Mongolia, au văzut „mii de cocori și de gâște sălbatice“, pe care le-au fugărit, dar pe care nu le-au putut prinde.

Ceea ce nu menționează Dalai Lama, pentru că din punctul de vedere al unui tibetan nu este ceva remarcabil, este cât de plin de culoare era peisajul pe care l-au traversat: claritatea ascuțită a contururilor date de atmosfera de la o altitudine atât de mare. Pe timp de zi, poți vedea la orizont munți aflați la mai bine de 150 de kilometri depărtare; noaptea, când cerul este senin, intensitatea luminii nici nu poate fi imaginată. Nu ai văzut niciodată stelele cu adevărat și nici n-ai avut vreo idee despre cât de numeroase sunt până când nu ai văzut cerul senin al nopții în Tibet. Și totuși, când este o pătură de nori, și nu există decât pâlpâirea flăcării de lumânare, întunericul nopții capătă un nou înțeles. Și, deopotrivă pe timp de zi sau de noapte, călătorul trebuie să fie mereu atent la schimbările bruște ale vremii și la necazurile pe care le pot aduce: furtunile care apar ca prin voința unor forțe malefice dintr-un cer aparent senin, nori care toarnă ploi torențiale și care transformă calme curgeri de apă de pe versanți în torenți asurzitori în numai câteva minute, sau grindină de mărimea unei mingi de golf care distruge recoltele într-o clipă, ori pături de zăpadă care zgârie retina când se așterne soarele peste ele. La fel e și cu vântul: acum adie ca o mângâiere diafană, câteva minute mai târziu cineva desface un vârtej negru care înaintează precum o hoardă de călăreți sălbatici și înainte să ai timp să te refugiezi, un praf înecăcios te învăluie și un vânt care-ți îngheață sângele în vene îți sfâșie hainele de pe tine. Acesta era un mediu în care simplul fapt de a rămâne în viață era, pentru mulți, un calvar — un calvar cu care te confruntai hrănindu-te puțin și care venea la pachet cu acte de banditism, pe de o parte, iar pe de alta, cu bolile împotriva cărora nu exista alt remediu decât rugăciunile și alungarea spiritelor rele. Și în ciuda abundenței extraordinare a faunei, și aici exista o sursă de pericol considerabil. De la haitele de lupi care atacau turmele[13], până la cobrele care ocupau regiunile mai joase, de la

câinii turbați care bântuiau satele și zonele rurale, până la delicata, dar mortala plantă numită omag, o specie de floare sălbatică care poate ucide fără să lase urme în câteva ore; așadar, la tot pasul, numai amenințări. Cât privește relieful însuși, pe lângă câmpii se ridică munții zimțați, cu râpele lor abrupte, cascadele care plonjau și cărările dintre ele care-ți tăiau răsuflarea, în timp ce la nord se întinde deșertul înalt unde totul este sterp și dezolant, cu excepția poate a unei aglomerări de corturi din păr negru de cal în depărtare, semn al unei singuratice așezări nomade.

În cele din urmă, la trei luni de când au pornit la drum și la zece zile distanță de Lhasa, caravana a fost întâmpinată de un oficial guvernamental care aducea proclamația formală că băiatul din Taktser fusese într-adevăr declarat reîncarnarea autentică a Celui de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama.

Acela a fost și locul în care, câteva zile mai târziu, regentul a venit să se prosterneze el însuși în fața lui Dalai Lama, când copilul a prezidat prima din multele ceremonii religioase care aveau să culmineze cu ascensiunea sa pe Tronul Leului la începutul anului următor. Amintindu-și zilele petrecute în tabără, al doilea frate mai mare al lui Dalai Lama, Gyalo Thondup, vorbește în autobiografia sa despre venirile și plecările unor „oficiali, secretari și călugări[15]“ care alcătuiau eșalonul superior al guvernului și „procesiunile care durau ore întregi; mâncarea; ceaiul; tămâia; tobele; cornii; talgerele; măștile uriașe; costumele colorate; dansurile și punerile în scenă“ ale unor evenimente istorice. Era în același timp o sărbătoare, un concurs de frumusețe, un târg medieval și un festival religios.

După câteva zile de ceremonii, ceea ce începuse ca o caravană și se transformase într-o cavalcadă mult mai mare a luat-o din loc. Următoarea oprire a fost mănăstirea Reting, de unde regentul a salutat mulțimea. Datând din secolul al X-lea, așezământul se mândrea cu o pădure de cedri despre care se spunea că răsărise din firele de păr ale lui Atisha, marele învățat indian căruia îi fusese dedicată mănăstirea. Aici, regentul și tatăl lui Dalai Lama și-au descoperit dragostea comună pentru cai. Deja se afla acolo un grajd magnific pentru zeci de animale splendide. Nu a durat mult până când acestor cai li s-au alăturat mulți alții din caravanele comerciale, aduși din Amdo la Lhasa de către yabshi kung, după cum era cunoscut tatăl lui Dalai

Lama. Fiind dreptul său, regentului i s-a oferit fără discuții posibilitatea de a-și alege colecția dintre caii pe care ulterior yabshi kung i-a importat din zonele răsăritene, în timp ce kung a fost adeseori invitat la picnicuri simandicoase și evenimente ecvestre pregătite pentru bucuria celor doi entuziaști.

Tot la mănăstirea Reting, regentul i-a informat pe părinții lui Dalai Lama despre ce îi aștepta la Lhasa. Aveau să găsească acolo mulți lingușitori și chiar și oameni care aveau de gând să le facă rău. În mod special a avertizat-o pe gyalyum chenmo să nu accepte mâncare care nu fusese gătită în bucătăria ei proprie, „pentru că era posibil să fie otrăvită[16]“.

Când a plecat de la mănăstirea Reting spre Lhasa, aflată la o săptămână distanță, caravana și-a croit drum prin împrejurimile unei mici mănăstiri din Rigya, chiar în afara orașului. Aici, pe câmpia de jos, fusese ridicată o mare așezare de corturi. Iar în centrul său se afla Macha Chenmo — Marele Păun —, o construcție splendidă în culorile albastru și alb, folosită doar ca să-l întâmpine pe noul Dalai Lama înapoi în casa sa lumească. O descriere poetică a întoarcerii Celui de-Al Șaselea Dalai Lama ne oferă o idee despre splendoarea ocaziei. Se spune că noaptea părea „că toate stelele din cer[17] s-au pogorât pe pământ“. Apoi, când noul Dalai Lama și-a reluat călătoria spre Lhasa, asta a generat o „așa explozie de tunete cum nu mai fusese auzită vreodată“.

Nicio înregistrare video a evenimentului — care a avut loc la 8 octombrie 1939 — nu a trecut proba timpului, deși se mai păstrează încă fotografii și știm destule despre ceremoniile tibetane cât să ne facem o idee despre cum trebuie să fi arătat totul: somptuosul brocart de mătase al oficialilor laici, magnificele bijuterii din argint, turcoaz și coral ale doamnelor, imposibilele podoabe capilare purtate chiar și de către țărăncile simple — stranii fâșii din lemn împodobite cu pietre prețioase, sub care părul era împletit și întins ca niște rufe puse la uscat. Și pe lângă acestea, expresiile grave ale clericilor solemni, dar care exultau lăuntric, înghesuiala celor din mulțime care căutau un loc unde să stea, dorința exprimată prin torentul de mantre recitate, fumul de tămâie care ardea, șâșâitul reverențios și obediența umilă a oamenilor obișnuiți în timp ce procesiunea se apropia. Dar trebuie să ne gândim și dincolo de aceste manifestări de bucurie[18], pentru a recunoaște

adevărata — intrinseca — și spirituala semnificație a ocaziei. Profunzimea conexiunii pe care tibetanii o au cu Dalai Lama este dincolo de ceea ce alții își pot imagina cu ușurință. Cu un amestec de uimire, reverență și dorință, combinate cu cele mai tandre sentimente de apartenență, de binecuvântare și de noroc, întreaga populație s-a pornit să-l întâmpine pe preaiubitul lor. Faptul că era un copil cumva neastâmpărat, care s-a smucit din mâna regentului ca să se ducă la maică-sa și care, spre groaza lui, a trebuit să fie adus înapoi la loc de un paznic cu „ochi mari și bulbucați[19]“ nu însemna nimic pentru acești oameni. Cel în care sălășluiește bodhi — mintea trează a lui Buddha — nu este un simplu monarh. Este cineva care unește în sine însuși lumea văzută de cea nevăzută.

******** Este vorba despre Archibald Steele, reporter la Chicago Daily News. (N.a.)

Partea a II-a

Tronul Leului

Capitolul 6

Întoarcerea acasă: Lhasa, 1940

Putem presupune că ce s-a întâmplat în ziua aceea în care Cel de-Al Paisprezecelea Dalai Lama a venit acasă la Lhasa, acelora pentru care orașul reprezenta ceea ce etimologia lui sugerează — lha, „zei“, sa „pământ“, și de aici „locul în care s-au pogorât zeii pe pământ“ — trebuie să li se fi părut o privire aruncată asupra misterului existenței înseși. Pentru tibetani în general, o vizită în orașul sfânt era împlinirea unei dorințe de-o viață. Atunci, ca și acum, avea aceeași atracție pe care o au Ierusalimul, Roma și Mecca pentru credincioșii religiilor monoteiste. Simplul fapt de a-i vizita altarele și locurile sfinte însemna să obții înălțare spirituală. Pentru astfel de oameni, aura mistică a acestui loc, locul în care manifestarea lumească a lui Chenresig, Bodhisattva al Compasiunii, se întorcea acum, avea să facă invizibilă mizeria și lipsurile care trebuie să fi fost primele lucruri ce l-ar fi frapat pe un călător în timp venit din epoca modernă.

Potrivit Alexandrei David-Néel, neînfricata și neobosita exploratoare franceză care a ajuns în capitală în perioada anilor 1920, Lhasa „era un oraș plin de viață[1], locuit de oameni veseli a căror cea mai mare plăcere este să piardă timpul și să stea la palavre“. O imagine mai puțin flatantă este prezentată de pelerinul japonez Ekai Kawaguchi, care vizitase și el capitala cu câțiva ani mai devreme. Descriind orașul ca pe „o metropolă a mizeriei[2]“, a fost șocat și oripilat de gropile cu apă în care oamenii își făceau nevoile în văzul tuturor. În contrast cu piațetele largi unde erau puse în scenă marile drame ale anului liturgic, existau și alei „înguste și întortocheate“, aglomerate și „ascunse de clădirile care stăteau să se prăbușească, ale căror ziduri de lut și piatră se dezintegrau și se prăbușeau tot timpul“, iar cărările dintre ele erau pline de gropi, „adevărate băltoace de noroi“. William Stanley Morgan, doctorul născut în Țara Galilor, atașat al Misiunii britanice din Lhasa între 1936 și 1937, a fost îngrozit de cerșetorii pe care i-a întâlnit „stând ghemuiți sau efectiv zăcând[3] pe marginea drumului în praf“. Erau, a scris el, „în principal bătrâni și infirmi — unii dintre ei, orbi, alții, ciungi sau diformi. Mulți dintre ei aveau gușă din cauza

unor afecțiuni tiroidiene cronice. Înveliți în șube din piele de oaie (costumația tradițională tibetană) sau acoperiți cu preșuri, trăiau în mizerie“. A fost îngrozit de asemenea și când a văzut gropile comune de gunoi ale orașului, care constau din „grămezi uriașe de măruntaie, înalte de doi-trei metri“ și înconjurate de „o mâzgă neagră și lipicioasă“. Tovarășul său de călătorie, Freddy Spencer Chapman, un viitor erou al războiului de gherilă, a fost în mod special deranjat de câinii care dădeau târcoale resturilor. „Era în același[4] timp o priveliște revoltătoare și jalnică — trupuri năpădite de boli de piele, răni enorme care supurau, acoperite de muște, paraziți, adeseori târând… un picior beteag, cu ochii ieșiți din orbite, urechile sfâșiate… Nimic din ce am mai văzut nu se putea compara cu ei.“

Pentru un vizitator tibetan din afara orașului, precum T.Y. Pemba, totuși, Lhasa era un loc al minunilor și încântării. „Locuitorii obișnuiți[5]“, a scris el, „erau veseli, spirituali, isteți și flamboaianți… (iar) Lhasa se mândrea cu faptul că adăpostea femeile cele mai vesele, drăguțe și dezlănțuite din Tibet.“ Orașul era divizat în mai multe comunități: exista un cartier musulman, un mic cartier nepalez, unul în care locuiau ragyabas — casta măcelarilor, care duceau de asemenea morții la „înmormântarea cerului“********, unde cadavrele erau dezmembrate și date drept hrană vulturilor care roiau încontinuu deasupra locului respectiv. Casele acestor ragyabas erau făcute aproape integral din coarne de animale. Existau și anumite locuri unde se adunau infractorii, unii dintre ei legați în perechi la câte un jug și cu picioarele în lanțuri, alții fără mâini, fiind mutilați pentru infracțiunile pe care le comiseseră, cu cioturile rămase „scufundate[6] în ulei încins pentru a opri sângerarea“. Chiar dacă Cel de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama nu a fost de acord cu această practică, există motive să presupunem că a fost una uzitată cel puțin până la sfârșitul perioadei de regență; unul dintre subiectele preferate ale propagandei chineze este că ei ar fi cei care au pus capăt unor astfel de barbarii.

Din cauza lipsei drumurilor, și cu atât mai mult a metodelor moderne de comunicație (cu excepția liniei telegrafice din India pe care britanicii o instalaseră pentru a le servi lor), orașul era unul în care zvonurile și contra-zvonurile făceau parte din viață. O dată, cam pe la vremea aceea, oamenii s-au îngrozit când a început să circule o poveste conform căreia de oraș s-ar fi apropiat o armată a cazacilor, condusă de o amazoană[7] căreia îi atârnau

sânii până la brâu. Se spunea că armata ei era atât de mare, că a durat o zi întreagă s-o numere pe toată, ba mai mult, se zicea că era „înarmată cu arme secrete care aveau puteri imense“. S-a dovedit că „armata“ era un grup prăpădit de bărbați, femei și copii înfometați care fugiseră din provincia Sinkiang și care erau în drum spre India, unde căutau refugiu.

La vremea aceea Lhasa era un oraș cu o populație stabilă[8] de nu mai mult de 10 000 de oameni. Numărul se dubla sau chiar tripla în timpul celor mai importante festivaluri anuale sau, în cazul nostru, la venirea acasă a lui Dalai Lama. La câteva ore de mers[9] se aflau trei dintre cele mai mari mănăstiri din Tibet: Sera, cu 7 000 de călugări, la aproximativ cinci kilometri; Drepung, care avea probabil în jur de 10 000 de călugări, aflată la vreo 11 kilometri; și Ganden, a treia mănăstire ca dimensiune, cu o populație de 3 000 de călugări, aflată la aproximativ 30 de kilometri de capitală. Toți călugării întregi la trup porneau la drum către oraș cu ocazii importante precum aceasta, aglomerând străzile „de la răsărit până la apusul soarelui[10]“, în timp ce noaptea vizitatorii dormeau înghesuiți în grajduri și erau campați în curțile oamenilor.

În contrast major cu sărăcia celor mai mari zone ale orașului se aflau cele două palate ale lui Dalai Lama, Potala și Norbulingka, precum și casele aristocraților. Cu această ocazie festivă, Dalai Lama a fost dus la Norbulingka, împreună cu fratele său mai mare, Lobsang Samten. Construit ca reședință de vară pentru Cel de-Al Șaptelea Dalai Lama la aproximativ doi kilometri și jumătate sud-vest de Lhasa, palatul avea un acoperiș auriu și coloane la intrare, cu ferestrele decorate și protejate de soare prin marchize împodobite cu simboluri de bun augur brodate pe ele. Una peste alta, mai primitor decât Potala, palatul era înconjurat de un parc cu foarte mulți arbori și de mai multe grădini bine îngrijite în care își găsiseră adăpost o mulțime de animale, inclusiv „o turmă de cerbi mosc[11] domesticiți; cel puțin șase mastifi tibetani enormi care erau folosiți drept câini de pază… câteva capre de munte; câteva cămile; doi leoparzi și un tigru foarte bătrân și destul de trist“, precum și un număr mare de păsări, printre care „mai mulți papagali; șase păuni; câțiva cocori; o pereche de gâște aurii și vreo 30 de gâște canadiene foarte nefericite, ale căror aripi fuseseră tăiate“.

La Norbulingka, Prețiosul Protector a simțit pentru prima dată că avea într-adevăr o conexiune specială cu Cel de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama. Până la acel moment[12] nu făcuse altceva decât să ia de bun ceea ce i se spusese. Dar cu acea ocazie, sau cel puțin așa i-a povestit mama lui mai târziu, a anunțat că ar vrea să meargă la Chensalingka. Aceasta era o clădire ridicată pe terenurile domeniului Norbulingka de către Cel de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama. „Ea mi-a spus că am intrat amândoi într-o încăpere și eu am arătat către o cutie și am cerut să fie deschisă. Acolo s-ar fi aflat dinții mei.“ Într-adevăr, s-a dovedit că acea cutie chiar conținea câțiva dinți ai predecesorului său.

Între timp, părinții lui Dalai Lama s-au mutat într-o casă situată sub zidul nordic al Palatului Potala. Aceea urma să fie casa lor până când o locuință mai nouă și mai modernă avea să fie ridicată pentru ei. Chiar dacă fotografiile de familie din acea epocă prezintă figuri fericite, instalarea nou-veniților din Taktser nu a fost complet pe placul familiilor de vază din Lhasa. Unele dintre ele încă mai considerau că fără doar și poate băiatul care era rudă cu Cel de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama ar fi fost un candidat mai potrivit, având relații mult mai bune********. Nu era de-ajuns că familia noului Dalai Lama era alcătuită din oameni simpli și needucați (mama sa era analfabetă), dar mai și vorbeau un dialect care demonstra că aparținea unei zone din Tibet puțin cunoscută în Lhasa.

Provenind dintr-o familie modestă, regentul a aflat de greutățile pe care le-a întâmpinat familia și a aranjat în așa fel încât guvernul să le acorde mai multe proprietăți, pentru a le asigura independența. Chiar și așa, nu e nevoie de prea multă imaginație ca să ne dăm seama ce chin trebuie să fi fost pentru noii sosiți în acele prime câteva luni, treziți dintr-odată în cercul formal specific familiilor sus-puse ale oficialităților de peste tot. Faptul că dincolo de toate aveau nevoie de un traducător (dialectul Amdo pe care îl vorbeau era destul de diferit de limba folosită în Lhasa, astfel încât era necesară traducerea) a fost fără îndoială extrem de dificil********. Analele funcționarilor britanici care cunoșteau bine situația demonstrează faptul că aristocrația din Lhasa nu era cu nimic diferită de cea de oriunde altundeva — ținea mult la chestiuni superficiale și la o etichetă elaborată. Doamnele din înalta societate nu au întârziat să fie primele care să-și exprime părerile despre manierele și comportamentul lui gyalyum chenmo,

în timp ce bărbații (mulți dintre ei putred de bogați și, nu puțini, fumători înrăiți de opiu[13]) trebuie să fi fost nerăbdători să-l ia la puricat pe yabshi kung. Mulți aristocrați fuseseră deja la acel moment expuși la politicoasa societate britanică în locuri precum Kalimpong sau Darjeeling, iar discrepanța dintre nivelul lor de rafinament și cel al familiei noului Dalai Lama trebuie să fi sărit în ochi imediat. Dar în timp ce yabshi kung a avut parte de păreri diverse, gyalyum chenmo a cucerit inimile celor bogați și săraci deopotrivă cu farmecul ei simplu și sincer. De o generozitate legendară, era o persoană umilă, amabilă și foarte afectuoasă[15].

Prima apariție publică a noului Dalai Lama de după sosirea sa acasă a fost ceremonia tunderii, în cadrul căreia atât el, cât și fratele său Lobsang Samten, care avea acum opt ani, au intrat în rândurile călugărilor novici. Întrucât era prerogativa sa și pentru că așa era firesc, regentul însuși a fost cel care a efectuat ceremonia tunderii părului care a însemnat intrarea lui Dalai Lama în noviciatul monastic și i-a dat tânărului ierarh noul său nume: Jamphel Ngawang Lobsang Yeshe Tenzin Gyatso.

Când în cele din urmă ceremoniile s-au încheiat, copilul s-a întors în clădirea mică de pe domeniul Palatului Norbulingka, cea care avea să-i fie casă pentru primul an în Lhasa. Trebuie să spunem de la început că mama lui Dalai Lama avea dreptul să meargă la el și se vedeau în mod regulat, poate chiar în fiecare zi. În ciuda faptului că viața promitea să fie una singuratică pentru cineva cu o vârstă așa de fragedă, zilele următoare au fost însuflețite de festivalul Anului Nou care a început la scurt timp după aceea, debutând cu ceremonia Noului An al Preoților și încheindu-se în cea de-a 27-a zi cu ceremonia „Arcașii cerului“. Menestreli ambulanți și călugări călători erau pe fiecare stradă, iar cei mai pioși, purtând petice din piele la coate și genunchi, înconjurau templul Jokhang târându-se pe jos. „Puteau fi văzuți mulți astfel de oameni[16], cu fețele pline de praf și vânătăi, cu ochii mijiți de durere și gurile încleștate“, avea să noteze un observator. Cu toate acestea, mai presus de orice era o perioadă de bucurie, un moment în care familiile se reuneau, se întăreau vechile prietenii și se legau altele noi. Pe străzi se jucau piese de teatru, se cânta și se dansa. Două dansuri străvechi preferate erau cel al leului și al păunului, primul având drept personaj un spiriduș care încerca să îmblânzească bestia, reușind în cele din urmă, spre deliciul publicului.

Din păcate, micuțului Dalai Lama i-a fost interzis să participe la festivități. Din perspectivă religioasă, cel mai important punct din program a fost Monlam Chemno, Marele Festival al Rugăciunilor, care a început în cea de-a șasea zi a Noului An. Element central al Monlamului, Invocarea Strălucitoare a Zeiței Glorioase implica mutarea băiatului într-o suită de încăperi de la etajul superior al Templului Jokhang, unde avea să rămână până în ultima zi a festivalului. Precedat de coloane de soldați cu baionetele întinse, băiatul a fost purtat într-un baldachin de cărăuși care mergeau cu o anumită cadență[17] ca să minimizeze legănatul. De îndată ce el a fost transportat în siguranță în templu, agitația a putut reîncepe, astfel încât „mulțimea s-a relaxat… a fost mare veselie toată noaptea".

Datând din secolul al VIII-lea, Jokhang este considerat a fi templul cel mai important din tot Tibetul și este un loc de pelerinaj sacru pentru fiecare dintre tradițiile din cadrul budismului tibetan. Există patru școli principale, sau secte, în cadrul tradiției tibetane: Nyingma (adică „Cei bătrâni", asociați cu Padmasambhava, înțeleptul din secolul al VII-lea, Cel-Născut-din-Lotus), Sakya (care datează din secolul al XI-lea și asociată cu clanul Kon din Tibetul central), Kargyu (din secolul al XII-lea și asociată în principal cu Karma Pakshi și Milarepa) și Gelug (fondată de Tsongkhapa în secolul al XV-lea, singura care necesită celibatul întregului personal monastic). În ciuda vârstei sale fragede, băiatul trebuia să prezideze o ceremonie în cadrul căreia era oferită drept ofrandă tămâie pentru Zeița Glorioasă și zeitatea protectoare (cea invocată de către regent la lacul Lhamo Lhatso) în a cărei grijă spirituală trăiesc Dalai Lama.

Câteva zile mai târziu au urmat cele mai spectaculoase manifestări din timpul sărbătoririi Noului An. Este vorba despre Alungarea Ofrandelor Votive; doar în ajunul acestui eveniment tânărului Prețios Protector i s-a permis să coboare și să meargă prin mulțime. A fost, după cum își amintește în autobiografia sa, „unul dintre cele mai bune momente[19] ale anului lui Dalai Lama". A fost singura zi, a scris el, „în care mi s-a dat voie să merg pe străzi așa încât am putut să văd torma, uriașele sculpturi vesel colorate din unt oferite în mod tradițional lui Buddha în ziua aceea. Erau și spectacole cu marionete și muzică interpretată de trupe militare și o atmosferă de bucurie imensă printre oameni".

Având un puternic caracter militar, ceremonia care a urmat a fost notabilă prin expunerea dibăciei războinice. Soldații cântau cântece de luptă în onoarea Zeiței Glorioase în timp ce-și fluturau arcurile cu săgeți și se înconjurau de săbii. O parte dintre manifestări a pus în scenă o regie în care bărbați înarmați cu puști țințeau către adversari și le strigau injurii, tachinându-i într-un episod numit „Incitarea“. Acesta culmina cu o serie de sunete și lumini, în timp ce explodau artificii. Când plecau soldații pedeștri, apărea un detașament de cavalerie, călărind la pas sub fereastra lui Dalai Lama în timp ce el rămăsese sechestrat înăuntru. Când au ajuns la intrarea în curtea templului, călăreții au descălecat și s-au prosternat în fața lui, deși spre marea sa frustrare, Dalai Lama nu a avut voie decât să tragă cu ochiul printr-o perdea galbenă. A venit apoi rândul călugărilor de la mănăstirea Namgyal, îmbrăcați în cele mai frumoase veșminte ale lor, pe cap cu pălăriile caracteristice înalte și curbate, din fetru galben, specifice ordinului Gelug; unii dintre ei înmiresmau aerul cu ierburi aromatice, alții cărau instrumente muzicale. Mai era și un grup care transporta talgerele shinyen, al căror scop era să alunge spiritele rele.

După invocațiile din deschidere, clericii adunați au început o ceremonie de bun venit pentru torma, care erau acum aduse în față, însoțite de o falangă de călugări. Constând din „bucăți de lemn[20] legate cu piele pe care erau așezate diverse imagini și decorațiuni, toate făcute din unt“, viu colorate, sculpturile erau o priveliște impresionantă, înalte de aproape 10 metri. Acestea fuseseră anterior infuzate ritualic cu relele anului trecut, așa că în acel moment corul Namgyal a început incantațiile liturgice de exorcizare. Când acestea s-au încheiat, sculpturile au fost duse din curte și purtate în procesiune într-un spațiu deschis în partea sudică a orașului în timp ce orchestra monastică a continuat să cânte. Acesta însă nu a fost decât preludiul marelui final al ceremoniilor zilei, sosirea oracolului Nechung, posedat deja de spiritul lui Dorje Drakden.

Un film mut înregistrat de un cineast aristocrat la ceremonia Monlam Chenmo în 1959 ne arată un crâmpei din ceremonie cu oracolul în acțiune. Țâșnind în grabă din templu, mediumul — aflat complet în transă — flutură o sabie într-o mână și un arc cu săgeți în cealaltă. Mulțimea suspină în mod vizibil. Tunica oracolului, aurie cu pete de culoare aprinsă, este împodobită cu o platoșă din argint lustruit care radiază lumină la fiecare mișcare pe care

o face. Pe cap poartă o coroană impunătoare — despre care se spune că ar fi cântărit mai bine de 36 de kilograme, împodobită cu pene de păun, bătută în pietre prețioase și de care atârnă fire albe de păr de cal. În timp ce muzicanții îi impun un ritm alert care devine din ce în ce mai aprig, oracolul începe să danseze, ținându-și armele înălțate în aer. Cu picioarele ridicate cât mai sus, se rotește într-un crescendo de culoare, cu soarele strălucind pe platoșa sa de parcă ar fi luat foc. După mai multe rotiri care îți taie respirația, Nechung******** părăsește curtea templului și, sprijinit de doi însoțitori și acompaniat de orchestra monastică, se îndreaptă în jos pe stradă în direcția pe care o ia grupul ce poartă torma.

Când oracolul ajunge în cele din urmă în locul în care torma zac pe un morman de vreascuri, trage o săgeată cu foc către ele și, spre marea bucurie a tuturor celor prezenți, rugul erupe în flăcări întreținute de untul topit în strigătele și urletele mulțimii, adunată în jurul călugărilor care încă rostesc incantații. Acest lucru semnifică distrugerea a tot ce a fost rău în anul care a trecut, deschizând un alt drum în zorii noului an. În cele din urmă, se trage cu trei tunuri foarte vechi — cunoscute drept Idiotul, Vechea Femeie-Demon și Noua Femeie-Demon. Zgomotul lor a putut fi auzit de către Dalai Lama, care, spre supărarea lui permanentă, a rămas în apartamentele sale din Jokhang. Acolo a trebuit să aștepte ultima procesiune, oamenii plecând încet de la locul incendiului, pentru ca toți să poată trece pe sub fereastra lui.

Următoarea zi a fost ultima a Festivalului Rugăciunii. O procesiune de călugări, în care se afla și deținătorul Tronului Ganden — tehnic, cel mai în vârstă dintre autoritățile religioase din țară —, urma o imagine reprezentând Maitreya, Buddha în devenire, în jurul unui circuit care îi ducea să facă o oprire în fața camerei unde Dalai Lama se afla în spatele perdelei sale de plasă. Din nou, și-a făcut apariția oracolul Nechung în transă și, după dansul ritual și prezentarea unei eșarfe-ofrandă, toți aveau să se prosterneze sub fereastra băiatului.

Dar ce făcea el în acest timp? Deși poate am prefera să ni-l imaginăm pe copilul sfânt recompensând aceste temenele cu o grație înnăscută și oferind binecuvântări, după cum el însuși a povestit, nu s-a comportat cu nimic mai bine — ba chiar e posibil s-o fi făcut un pic mai rău — decât ar fi făcut

majoritatea copiilor aflați în locul său. „Imaginea cu toți acei oameni[21] aflați sub fereastra mea a fost prea mult pentru mine“, a scris el. „Mi-am băgat capul prin perdea cu îndrăzneală. Dar, ca și cum asta n-ar fi fost destul de rău, îmi amintesc că am făcut balonașe de salivă care au căzut peste capetele oamenilor în timp ce se aruncau la pământ.“

În timpul Celui de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama, procesiunea Maitreyei era urmată de apariția elefantului lui Dalai Lama. După ce-și deschidea drum forțat prin mulțimea de călugări îmbrăcați în veșminte maro, îngenunchea la baza clădirii și saluta din trompă înainte să conducă procesiunea afară, în curte. Acesta era momentul în care se trăgea din nou cu tunul, după care ceremonia religioasă se încheia și începeau festivitățile laice. Era semnalul startului unei curse de cai. Surprinzător pentru un popor care se folosea atât de mult de acest animal, caii nu aveau călăreț. Îndemnați de grupurile de spectatori care se aliniaseră pe marginea drumului de la mănăstirea Drepung până în centrul orașului, cailor li se alăturau la jumătatea drumului atleți care, la a doua salvă de tun, porneau în cursă, competitori din ambele specii ocupând aceeași bucată de drum. După cum avea să descrie Dalai Lama situația, „asta putea genera[22] confuzii plăcute când concurenți din ambele specii ajungeau în același timp“.

La scurt timp după încheierea festivităților Noului An********, la Palatul Potala a avut loc ceremonia oficială de înscăunare a tânărului lider. Potrivit martorilor, copilul nu s-ar fi putut comporta cu nimic mai bine. „Un copil puternic, serios[23], dar foarte atent, roșu în obraji și tuns scurt“, el „a stat jos tăcut și foarte demn, simțindu-se foarte în largul său în aceste condiții stranii, dând binecuvântarea potrivită fiecărei persoane.“

Dar dacă poporul a fost în felul acesta mulțumit, pentru tânărul copil ceremonia nu a avut urmări importante. Era mai nerăbdător[24] să pună mâna pe darurile pe care i le adusese delegația britanică. Printre ele se afla o construcție mecanică, o mașină cu pedale, o tricicletă, un „ceas cu privighetoare“ și, cel mai interesant dintre toate, o pereche de peruși. Însă, din cei doi frați, doar lui Lobsang Samten i s-a permis să participe la petrecerea copiilor organizată la Dekyi Lingka — în traducere, Grădina Fericirii —, ce găzduia Misiunea britanică. Călugării care aveau grijă de Dalai Lama au considerat că nu era potrivit ca el să meargă la petrecere. A

fost un gest destul de crud, dar când șeful Misiunii britanice, Sir Basil Gould, i-a explicat lui Lobsang Samten că ar fi mai bine ca păsările să rămână la Dekyi Lingka până când se vor fi aclimatizat complet după călătoria lor prin munți, Dalai Lama a fost extrem de necăjit. Incapabil să suporte perioada de așteptare, două zile mai târziu, tânărul ierarh a trimis către Misiune un mesager cerând ca păsările să-i fie trimise de îndată. Perușii au fost trimiși cum se cuvine, împreună cu instrucțiuni detaliate despre cum trebuie să fie îngrijiți. Au mai trecut încă două zile până când britanicii, spre marea lor surpriză, aveau să primească păsările înapoi. S-a aflat apoi că Prețiosul Protector a fost convins că poate totuși era mai bine ca sahibii să aibă grijă de cele două creaturi până când aveau să se obișnuiască cu clima din Lhasa.

Perușii au fost fără doar și poate sursa multor momente de bine-venită distracție în acel prim an. Când, totuși, Festivalul Noului An care inaugura anul următor (1941, anul Șarpelui de Fier) s-a încheiat, ceea ce culminase cu o lună de miere pentru tânărul Dalai Lama, de asemenea, se încheiase. Pe parcursul anului care trecuse, îndatoririle sale fuseseră minime, dar de acum înainte trebuia să participe la ceremonia zilnică a ceaiului din Marea Sală — o încăpere magnifică, cumva destul de joasă, cu pereții acoperiți[4] cu fresce terminate cu stucaturi poleite. Aceasta era o întâlnire formală a seniorilor din guvern peste care băiatul Dalai Lama prezida în timp ce se discutau afaceri de stat, dar în care nu juca niciun rol. Mai important, la acest moment el, împreună cu Lobsang Samten și-au început educația formală în calitate de călugări novici. Asta a presupus și schimbarea apartamentelor de la Palatul Norbulingka cu noua sa reședință care era apartamentul cel mai de sus de la Potala, din nou avându-l drept companie pe Lobsang Samten, și unde Dalai Lama ocupa aceleași încăperi pe care le avuseseră mai înainte atât Cel de-Al Cincilea Mare Dalai Lama, cât și Al Treisprezecelea. Pe lângă un dormitor, aceste apartamente mai aveau o capelă mică privată și mai multe antreuri mari, deși, spre deosebire de unele proprietăți ale aristocraților, nu avea și o baie********.

Ridicându-se miraculos de pe Marpo Ri, Dealul Roșu, Palatul Potala este fără doar și poate una dintre minunile arhitecturale ale lumii, dominând în totalitate panorama orașului Lhasa chiar și astăzi. (În 1994 a fost adăugat pe lista Patrimoniului Mondial UNESCO.) Și, după cum poate spune oricine

care l-a văzut, este o expresie extraordinară a ingenuității omenești. „Contrastele și texturile[25] diferitelor tipuri de materiale, ale spațiilor pline și goale, ale elementelor grele și ușoare, ale monocromiei și coloritului intens, sunt uimitoare, subtile și extrem de plăcute în același timp“, potrivit unui ghid de arhitectură tibetană, în timp ce „acoperișurile aurii care par să plutească sunt forme eterice în contrast cu substructura lor solidă“. Una peste alta, clădirea acoperă mai bine de 120 000 de metri pătrați[26] (o dată și jumătate cât Palatul Buckingham) și are o înălțime de aproape 120 de metri. În plus, are 1 000 de încăperi, dintre care cea mai mare, Sala Mare Vestică, are o suprafață de aproape 700 de metri pătrați.

Datând de la mijlocul secolului al XVII-lea, deși construcția ei a început cu mult mai devreme — cu siguranță nu mai târziu de secolul al VII-lea și foarte probabil cu mult după aceea —, clădirea consta din două palate separate, dar interconectate, Alb și Roșu. Inaugurat de profesorul de arte magice al Celui de-Al Cincilea Mare Dalai Lama, care a desenat o mandală sacră în centrul său, Potala a avut nevoie de o jumătate de secol pentru a fi gata — chiar dacă și acest interval pare prea scurt când luăm în considerare nu doar dimensiunea structurii sale, dar și incredibila sa complexitate. Zidari, tâmplari, sculptori în lemn și alți meseriași au venit din întregul Tibet, cât și din apropiata comunitate budistă nepaleză.

Pe lângă faptul că l-a găzduit pe Dalai Lama de-a lungul timpului — pe tot parcursul anului înainte ca Palatul Norbulingka să fie construit —, Potala a fost deopotrivă casă pentru o mare comunitate de călugări și pentru un număr mai mic de laici. Mănăstirea Namgyal, fundația de care aparține însuși Dalai Lama și care există în primul rând pentru a-l sluji prin rugăciunile și slujbele ținute aici, era situată în incinta palatului și număra până la aproximativ 200 de clerici. Mai mult, Potala era sediul guvernului religios și politic al Tibetului********. Aceasta era instituția, inaugurată de Cel de-Al Cincilea Mare Dalai Lama care unea realitățile spirituale și lumești sub conducerea lui Dalai Lama. Din acest motiv, pe lângă călugării de la Namgyal, aproximativ 30 de oficiali monastici din familiile de vază care compuneau eșalonul superior al administrației civile locuiau de asemenea acolo, împreună cu un alt grup de funcționari clericali, ca să nu mai vorbim de personalul de serviciu, cel de la bucătărie și paznicii diferitelor cămări, precum și croitorii, temnicerii și cei care erau închiși în

închisoarea palatului. În plus, mai era și o garnizoană de soldați, împreună cu un grup de îngrijitori ai cailor lui Dalai Lama și ai funcționarilor guvernamentali, ale căror grajduri se găseau în splendoarea multi-etajată a palatului.

În ciuda măreției sale, puțini ar nega că Potala este deopotrivă și extrem de sumbru. Pe dinafară arată mai degrabă ca o fortăreață militară decât ca palat al lui Bodhisattva al Compasiunii, în timp ce pe dinăuntru pare mai degrabă un cavou uriaș decât casa cuiva.

Și totuși, caracterul cazon al clădirii nu e nici pe departe atât de nepotrivit cum poate părea la prima vedere. A fost construit cu intenția de a rezista unui asediu îndelungat, așa cum ar fi putut organiza mongolii, având și un aspect marțial, adesea trecut cu vederea, al instituției pe care o reprezintă Dalai Lama. Așadar, nu este surprinzător că, la fel ca predecesorul său, și actualul Dalai Lama preferă Palatul Norbulingka drept reședință.

În privința acestor aspecte militare, este vital să recunoaștem că, pe cât de importantă este autoritatea lui Dalai Lama asupra tărâmului lumesc, pe atât de importantă este și autoritatea sa asupra forțelor nevăzute din panteonul budist tibetan — nu doar a zeităților minore ale casei și vetrei, dar și a zeităților protectoare ale Buddhadharma. Mulți dintre acești protectori sunt văzuți ca războinici, stăpâni ai propriilor lor fortărețe cu escorte de servitori înarmați. Pe lângă faptul că era o fortăreață de neînvins menită să-l apere pe Dalai Lama și pe guvernul său împotriva dușmanilor lumești, Potala este în felul acesta un simbol vizibil al rolului său ca unul a cărui putere se extinde pe tărâmul zeilor. Nu doar un protector pământean al poporului său, el este deopotrivă și protectorul lor supranatural. Își păzește țara și supușii să nu cadă pradă dorințelor nedomolite și împotriva consecințelor karmice ale păcatelor neplătite.

Aspectul funerar al interiorului Palatului Potala are mult de-a face cu faptul că funcționează parțial și ca un mare mausoleu. Stupele cu relicve ori mormintele funerare ale Celui de-Al Cincilea, Al Șaptelea, Al Optulea, Al Nouălea și Al Treisprezecelea Dalai Lama se găsesc toate în interiorul zidurilor palatului. Cele ale Celui de-Al Cincilea Mare și Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama sunt în mod deosebit extrem de frumoase, în ton cu realizările pe care le-au avut cele două reîncarnări. Într-adevăr, mormântul

Celui de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama are trei etaje și a fost nevoie de modificări structurale considerabile pentru a i se putea face loc în palat. Îmbrăcat în aur și bătut cu mii de pietre prețioase, este așezat cu fața spre un altar pe care se află o mandală drept ofrandă formată, se spune, din 200 000 de perle[27]. După cum Dalai Lama însuși avea să admită, în ciuda sculpturilor sale magnifice, a statuilor, picturilor murale, a numitelor thangka******** și a altor elemente ale geniului artistic tibetan, locul era complet nepotrivit ca reședință a unui băiețel de cinci ani, a cărui casă devenise acum.

Plasat în grija a trei tutori principali, Maestrul Ritualului (choepon khenpo), Maestrul Bucătăriei (soelpon khenpo) și Maestrul Veșmintelor (simpon khenpo), Dalai Lama era îngrijit, potrivit unui oficial britanic, „cu devotament și iubire[28] care aproape că întreceau dragostea unei femei“. Dar aceasta putea fi cu greu o recompensă potrivită care să suplinească lipsa dragostei materne pentru un copil așa de mic. Mai mult, încăperile pe care le ocupa erau pe cât de sumbre, pe atât de prost întreținute. „Totul… era extrem de vechi și ponosit[29]“, avea să-și amintească el mai târziu, „iar în spatele draperiilor care atârnau de-a lungul fiecăruia dintre cei patru pereți erau straturi de praf vechi de secole.“ Încăperile erau de asemenea neplăcut de reci și abia luminate, și atât de populate de șoareci, încât draperiile care înconjurau patul micului băiat erau pline de urină.

În mod cert, mediul în care Dalai Lama și-a început cariera academică era unul auster. Totuși, în tradiția tibetană, accentul pus pe educație este de așa natură încât, cel puțin pentru secta Gelug, școlarizarea și sanctitatea sunt aproape sinonime. Așadar, educația copilului era de importanță crucială deoarece, dacă nu câștiga respectul comunității monastice, nu ar fi putut guverna eficient. Pentru a înțelege de ce stau lucrurile așa, trebuie să ne facem o idee despre felul în care funcționau mănăstirile — și cum, în mare, continuă încă să funcționeze — în cadrul societății tibetane. Scopul principal al mănăstirilor este bidirecțional. Pe de o parte, ele există pentru a asigura membrilor un cadru propice pentru practica privată spirituală și pentru a asigura o educație superioară astfel încât cei mai capabili dintre călugări să devină profesori de dharma. Cele Trei Scaune din Ganden, Drepung și Sera (echivalentele Universităților Harvard, Yale și Princeton în Tibet) sunt din acest punct de vedere la fel de respectate precum

universitățile europene din Evul Mediu care s-au dezvoltat pornind de la atribuțiile educative ale diferitelor ordine religioase creștine. În timp ce diferitele adunări și colegii ale universităților creștine, la fel ca mănăstirile tibetane, își îndeplinesc practicile liturgice — slujbele și rugăciunile — specifice ordinului lor anume, există diferențe importante între vechile universități europene și echivalentele lor tibetane. Acestea se reflectă în celălalt rol principal al mănăstirilor, care este de a media între lumea văzută și cea nevăzută.

În acest al doilea rol al mănăstirilor constă principala diferență. Pentru creștini, Dumnezeu este transcendent. Asta înseamnă că Dumnezeu există independent de lume, chiar dacă o cuprinde pe toată. În budism, nu există această noțiune, a tărâmului transcendent; lumea este nemărginită, așadar, chiar dacă există niveluri ale ființei care încep de la stadiul brut și acced prin diverse straturi până la stadiul cel mai rafinat, stările lui Buddha, aceste stări nu se consideră a exista „în afara“ sau „dincolo“ de tot ceea ce există. Astfel, mănăstirile sunt complet preocupate de aceste chestiuni „lumești“, chiar dacă se concentrează în principal pe zei și alte ființe care țin de tărâmul supranaturalului. Prin urmare, nu sunt doar locuri dedicate educației, ci și fortărețe unde armatele spirituale se adună în cadrul unor ceremonii — care durează uneori zile și nopți întregi, în timpul cărora se pot recita milioane de mantre[31], zeci sau chiar sute de texte liturgice pot fi intonate și mii de pagini de scripturi citite — și care sunt apoi aruncate în luptă cu dușmanii lui Buddhadharma.

Desigur, cum se întâmplă în fiecare instituție, chiar și în zilele în care s-au bucurat de cea mai mare popularitate, au existat foarte puțini călugări cu adevărat excelenți și mulți care erau „leneși[32], proști și mai degrabă niște paraziți“. Pentru cei pe care înzestrarea lor intelectuală nu-i făcea viitori învățați (marea majoritate), ceremoniile zilnice erau ceea ce reprezenta în mare viața lor monastică. Cât privește celelalte îndatoriri ale lor, unii erau desemnați drept negustori și însărcinați cu chestiuni financiare, ocupându-se de afaceri din partea mănăstirilor, mai ales prin vânzarea sau trocul cu produse obținute de pe proprietățile pe care le aveau în grijă. Dar funcționarii monastici mai acordau și împrumuturi ori colectau taxe pe pământurile deținute de mănăstiri. Unii lucrau în administrația mănăstirilor, în timp ce alții, grație înzestrării lor artistice, erau angajați în ateliere drept

pictori sau sculptori. Cei potriviți pentru sarcini care necesitau mai puțină înzestrare puteau lucra în bucătării sau erau croitori. Până în 1959, a existat și o subcategorie distinctă de călugări cunoscută drept dob dob[33]. Acestea erau frății de călugări interesați în special de sport, lupte și, într-o oarecare măsură, relații sexuale. Aceștia, potrivit unui observator, erau „niște personaje cu înfățișare mai dură[34], cu haine murdare și slinoase, și cu dungi negre pictate pe față“. În privința activităților lor sportive, acestea se desfășurau de obicei în afara mănăstirilor și putea fi vorba de atletism sau ridicarea greutăților, în timp ce luptele lor implicau înarmarea cu cheile grele care se purtau de obicei pe un lanț în jurul taliei. Mai târziu au început să exerseze și cu arme de foc. În privința experiențelor sexuale, uneori stăteau seara în așteptare pe lângă Lhasa, în speranța că vor prinde tineri băieți aristocrați, cu care să-și facă de cap. Totuși, dacă cei din aripa dob dob erau temuți deopotrivă de laici și monastici, erau în același timp și cei care cel mai adesea se îngrijeau de bolnavi și muribunzi. Dob dob nu trebuie însă confundați cu cei însărcinați cu ordinea și disciplina monastică, aceia care făceau lucrurile să meargă numai cu biciul și bețele în timpul ceremoniilor liturgice importante, înțepându-i pe cei care adormeau și lovindu-i pe cei care nu respectau regulile. Aceștia erau călugări cu o bună reputație care, împreună cu abatele și maestrul cântărilor (umze), formau conducerea mănăstirilor. Cei mai solizi dintre ei făceau parte din forța polițienească a mănăstirii. Căptușindu-și hainele la umeri cu pernuțe, ca să pară mai impozanți și înfricoșători, aceștia patrulau în incintele mănăstirilor purtând un buzdugan cu decorațiuni elaborate, însemn al funcției lor.

Chiar dacă exista o diviziune clară între diferitele activități pe care le prestau călugării, mănăstirile mai mari erau alcătuite din două sau trei colegii, numite dra tsang. Acestea erau subdivizate, la rândul lor, în khang tsen, sau „case“ (precum casa Griffindor sau celelalte din seria Harry Potter). Aceste khang tsen aveau afilieri locale puternice, așa încât călugării din Kham era foarte probabil să se alăture uneia, călugării din Amdo, alteia, cei din Mongolia, alteia și călugării din centrul și vestul Tibetului, unei alteia. În mod similar, fiecare colegiu era casă pentru una sau mai multe descendențe ale unei reîncarnări. Dar, în timp ce inevitabil unele colegii erau mai înstărite decât altele, și chiar dacă mănăstirile aveau și ele însele pământuri proprii, aproape fără excepție, fiecare persoană care se alătura comunității monastice trebuia să aibă cel puțin o sursă independentă de

venit. De obicei, aceasta provenea de la familia fiecărui călugăr sau de la un patron bogat, dar în orice caz, lipsa fondurilor putea fi o sursă majoră de dificultăți chiar și pentru cei mai abili dintre învățați. Abia când fiecare absolvea și era capabil să predea la rândul lui putea spera că se va întreține singur.

În cazul celor Trei Scaune, pe lângă capii fiecărui colegiu, mai erau și alte diferite funcții monahale superioare. Și totuși, în timp ce acești lama seniori, care cu toții promovaseră gradele, erau profesori apreciați, sistemul recunoașterii pentru lama reîncarnați (sau tulku) însemna că și alte clase de călugări se bucurau de un imens prestigiu — chiar dacă erau sau nu învățați de vază. Și acești tulku, un fel de aristocrație monastică, erau cei care jucau un rol esențial nu doar în viața religioasă a Tibetului, ci și în cea politică.

Dezvoltarea sistemului tulku, acela care își găsește apoteoza în instituția lui Dalai Lama, a fost de fapt necunoscută până în secolul al XIII-lea. Prima sa reprezentare a fost când un învățător și taumaturg renumit la vremea aceea a dat indicații care au permis ca reîncarnarea sa să fie identificată********. Aici, totuși, este important să clarificăm ce se pretinde, de fapt, atunci când un copil este identificat drept reîncarnarea unui mare lama********. Nu înseamnă că sufletul, sau chiar esența celui decedat trec în trupul succesorului său. După cum vom vedea, există o afirmație fundamentală a gânditorilor budiști, potrivit căreia nu există un sine substanțial. Mai degrabă vorbim despre karma acumulată atașată fluxului de gândire care se manifestă prin intermediul unui anumit individ și care se transmite unei alte ființe sau care se manifestă în ea. Acestea fiind spuse, pentru țărănimea needucată din Tibet, reîncarnarea este înțeleasă în general drept o trecere a unui suflet într-un nou trup, chiar dacă din punct de vedere al doctrinei, este incorect.

Este important să înțelegem că se face o distincție clară între renaștere și reîncarnare. În esență, în timp ce renașterea li se întâmplă tuturor ființelor, reîncarnarea este accesibilă doar celor mult avansați pe calea spre Iluminare. Diferența constă în abilitatea celor care se reîncarnează de a fi în stare să aleagă momentul și felul în care vor renaște. Aceste lucruri reflectă noțiunea că toți reîncarnații își manifestă compasiunea nemărginită a unuia sau mai multor bodhisattva — ființe care sunt pe punctul de a obține

Iluminarea și care au în felul acesta majoritatea calităților cuiva care este pe deplin iluminat, inclusiv, de exemplu, omnisciență, dar care totuși aleg să rămână printre ființele simțitoare pentru a le ajuta pe drumul lor spre Iluminare.

Nu există cifre certe cu privire la numărul de lama reîncarnați de-a lungul și de-a latul Tibetului budist în copilăria lui Dalai Lama, dar cu siguranță e plauzibil să vorbim de câteva sute, poate chiar mii. În orice caz, cel mai important dintre ei a fost cel care a condus Tibetul în acea vreme, împreună cu cei mai de vază seniori monastici și aristocrați. Cum s-a manifestat acest lucru în anii imediat următori „eliberării“ Tibetului de către China comunistă se va vedea în încleștarea catastrofală care a izbucnit între două dintre cele mai importante tulku după Dalai Lama însuși.

******** Ritual funerar tibetan. (N.r.)

******** Este vorba despre Ditru Rinpoché, aflat încă în viață la momentul scrierii acestei cărți, el însuși un lama foarte respectat. (N.a.)

******** Folosită încă și astăzi, tibetana onorifică este aproape în întregime diferită de tibetana colocvială. (N.a.)

******** Chiar dacă, în termeni stricți ar trebui să spunem „mediumul de la oracolul Nechung“, este mai simplu să ne referim la el cu apelativul Nechung sau „oracolul“. (N.a.)

******** Mai precis, la 22 februarie 1940. (N.a.)

******** Conacul Tsarong avea deja două. (N.a.)

******** Am folosit acest termen pentru a traduce chos srid zung ’brel. (N.a.)

******** Thangka reprezintă o pictură religioasă executată pe un sul care este de obicei brodat cu brocart. Cele mai importante astfel de picturi conțin vopseluri infuzate cu pudra moaștelor celor mai înalți inițiați. (N.a.)

******** Este vorba despre Karma Pakshi, cca 1204–1283. (N.a.)

******** Toți lama care se reîncarnează în acest fel se bucură de cel mai înalt statut; nu există statut inferior sau lama reîncarnați de importanță mai mică. (N.a.)

Capitolul 7

Copilăria: două cravașe cu mânere de ratan

Din perspectiva tradiției tibetane, Dalai Lama este deopotrivă un subiect de venerare și o sursă de merit. Venerându-l și, chiar mai mult, oferindu-i lucruri materiale, o persoană capătă merit — merit care, speră ea, o va ajuta la o naștere prielnică în viața viitoare. De aceea, încă de la primele lui zile în Lhasa, micul Dalai Lama a luat parte la ceremonii și recepții când primea nu doar delegații străine ocazionale, ci mult mai numeroșii pelerini, fie ei laici sau călugări, pentru care atingerea creștetului capului cu ciucurele roșu de bumbac din vârful unui băț de lemn — instrumentul de binecuvântare al lui Dalai Lama — era cel mai prețios moment din viața lor. După aceea „nu mai exista frică de moarte[1]“. Un tânăr care s-a numărat printre vizitatorii din acea vreme scria că băiatul „înconjurat de câțiva călugări mai în vârstă, ce se aplecau din când în când și îi șopteau câte ceva la ureche, nu arăta totuși cu nimic diferit față de prietenii noștri ștrengari“.

Dacă îndatoririle lui publice erau vitale pentru menținerea unei legături cu poporul său, din perspectivă personală, formarea drept călugăr a lui Dalai Lama era cea care avea întâietate. Ne putem întreba care era motivul, de ce mai avea nevoie de educație, din moment ce una dintre principalele caracteristici ale unui bodhisattva este omnisciența. Este adevărat că, din perspectiva tradiției budiste, pentru Dalai Lama și pentru alte întrupări înalte învățarea este în mare măsură o chestiune de reînvățare. Dar, deși Chenresig însuși este atoateștiutor, asta nu înseamnă că manifersările lui timpurii nu sunt supuse constrângerilor obișnuite ale existenței întrupate. Așadar, Prețiosul Protector își începea ziua la fel ca orice alt călugăr novice, alături de Lobsang Samten.

Trezindu-se de când se crăpa de ziuă, își îndeplineau prima sarcină, aceea de a pregăti camera în care avea să li se alăture învățătorul lor. Apoi, în timp ce îl așteptau, băieții începeau incantația introductivă către Manjushri, Bodhisattva al Înțelepciunii. Această rugăciune se termină cu silaba dhih, a

cărei pronunție se crede că sporește înzestrările celui care o rostește. Copiii o repetau de cât mai multe ori posibil pe o singură respirație: dhih, dhih, dhih, dhih, dhih, dhih, dhih, dhih… După ce făceau asta, începeau să recite versurile memorate în ziua precedentă, scandându-le cât puteau de tare pentru un impact maxim și legănându-și ritmic trupurile firave înainte și înapoi. Fără doar și poate că era mai mult distracție decât sârguință, dar la auzul pașilor tutorelui lui Dalai Lama amuțeau.

Descriind aceste zile de la începuturi, Dalai Lama povestește cum, atunci când tutorele își ocupa locul, una dintre cele două cravașe atârnate de un stâlp din cameră era adusă de un slujitor și așezată lângă învățător, care stătea față în față cu tronul băiețelului, pe un „scaun înălțat[2], fără pernă sau spătar“. Învățătorul în cauză era Ling Rinpoché. Fiind numit tutore asistent pe lângă regent, care avea calitatea de tutore senior, Ling Rinpoché a ajuns să fie singura și cea mai importantă persoană din viața lui Dalai Lama. Om cu o putere de aducere aminte incredibilă și cunoscut clarvăzător, acesta avea și reputația de a fi un educator sever. În biografia pe care a scris-o mai târziu ca omagiu adus tutorelui său, Dalai Lama povestește că Ling Rinpoché, în calitate de locțiitor al starețului mănăstirii Gyuto, a pedepsit serios niște călugări care au uitat cuvintele dintr-o anumită succesiune de incantații. Poruncindu-le să adune nisip în saci, i-a adus încolonați pentru inspecție în curtea mănăstirii. Nu se știe[4] exact de ce, a ordonat ca unul dintre ei să fie biciuit. Din acest motiv, câțiva călugări s-au plâns de Ling Rinpoché. Totuși, Dalai Lama a elogiat pedeapsa ca fiind o faptă de ispravă, observând că, la scurt timp, când a izbucnit o epidemie de variolă, „se pare că acei călugări care au cărat saci cu nisip, cu excepția unuia sau a doi, s-au refăcut după boală“, asta într-o vreme în care mortalitatea cauzată de o astfel de boală ajungea undeva între o treime și jumătate din cazuri.

După spusele lui Dalai Lama, Ling Rinpoché era una dintre rarele ființe care își puteau manifesta siddhi — puterile magice —, prezente la cei mai avansați yoghini. Odată, în timpul ritualului de divinație, acesta a aruncat un băț care a aterizat în picioare, întâmplare pe care „toți cei prezenți au privit-o cu… uimire“. De asemenea, Dalai Lama confirmă și faptul că o anumită statuetă din mănăstirea tutorelui său își schimba înfățișarea în funcție de starea lui de sănătate. Când Ling Rinpoché era bine, statueta își

îndrepta fața către cer. Când el se simțea rău, aceasta era îndreptată către pământ.

Dacă pedeapsa corporală se aplica în foarte multe situații, chiar și pentru cineva atât de preamărit precum Dalai Lama, la fel se întâmpla și cu celălalt element de bază al unei educații tradiționale: memorarea. Chiar și în zilele noastre, un novice care studiază într-o mănăstire budistă tibetană dedică mare parte din primii 10 ani de călugărie memorării celor mai importante texte și ritualuri ale ordinului său. Și face asta scandând cu voce tare — un act meritoriu prin el însuși, deoarece este benefic ființelor supranaturale prezente permanent în jurul oamenilor care poate nu au avut ocazia să studieze dharma. Deși memorarea nu mai e la modă în școlile moderne, în tradiția budistă se acordă mare importanță memorării textelor, deoarece se consideră că pentru a înțelege un text este esențial să ai la îndemână cuvintele pentru aducere aminte instantanee. Ceea ce e ascuns iese la lumină atunci când sensul este explicat de învățător.

Din fericire, majoritatea textelor pe care trebuie să le învețe pe de rost un novice sunt scrise sub formă de versuri. Dacă trece cineva pe lângă o mănăstire în timp ce tinerii învață, pare că întregul loc este cuprins de zarvă pentru că fiecare se luptă să-și facă auzită vocea. Acest lucru este încurajat deoarece, procedând așa, ei învață să se concentreze până în punctul în care nimic nu-i mai poate distrage — motiv pentru care învățătorul încearcă uneori să-i încurce în mod intenționat. Există o întâmplare relativ recentă[3], când un novice de la mănăstirea Namgyal recita un text, iar în acest timp însuși Dalai Lama a intrat în încăpere și a început să-l scarpine pe spate. Era destul de rău când cineva făcea asta, însă fiind vorba de Dalai Lama, tânărul călugăr probabil că a fost foarte emoționat. Dar, spre lauda sa, povestirea are un final frumos: tânărul a ajuns la sfârșitul fragmentului fără să greșească sau să se poticnească.

Primul text pe care l-a învățat Dalai Lama este cunoscut sub titlul Ganden Lha Gya Ma: Cele O Sută de Zeități de la Ganden. Compus în onoarea maestrului Gelug din secolul al XIV-lea, Je Tsongkhapa, textul reprezintă un scurt exercițiu de devoțiune care îl invocă pe maestru și pe cei doi discipoli ai săi:

De la locul tău[4] din inima Celui Ce Va Să Vină…

Paznic al sutelor de binecuvântați din Ținutul Bucuriei…

Vino! Întinde-te pe un nor alb precum cel mai proaspăt lapte prins,

Vino! Atoateștiutor Lobsang Drakpa,

Vino! Și adu-i pe cei doi discipoli ai inimii tale:

Ocupați-vă locurile în fața mea,

Și așezați-vă pe tronul leului, lotus și lună.

Deși Dalai Lama spune adesea că a fost un elev slab, este bine cunoscută abilitatea sa de a cita cuvânt cu cuvânt din textele străvechi, dar și de a reproduce pasaje lungi din comentarii în proză, în învățăturile sale. Este evident că nu a pierdut timpul.

Dalai Lama are și o mână fină. În cadrul tradiției, stilul de scriere este privit ca o artă în sine, iar lui i s-a predat caligrafia încă de la bun început. Acest lucru este în contrast marcant cu educația majorității celorlalți novici, la care această aptitudine era rar întâlnită. Uluitor, dar era ceva obișnuit ca nici cei mai competenți elevi să nu fie în stare să-și scrie măcar propriul nume. Se întâmpla asta din mai multe motive. Scrisul era considerat o competență a administratorilor mănăstirii și, din acest motiv, o ocupație mai puțin importantă decât studiul și cunoașterea desăvârșită a textelor sacre. În parte, denigrarea scrisului reflecta într-o anumită măsură și conservatorismul inerent mănăstirilor. Scrisul era sursa inovațiilor, astfel că trebuia predat doar celor în care se putea avea încredere. În plus, era considerat inutil: nu mai rămăseseră multe lucruri nespuse. Dar mai presus de toate, cel puțin în cadrul instituțiilor monahale Ganden, Drepung și Sera, abilitatea în dezbateri era considerată o realizare mult mai mare.

Pentru cei care învățau totuși să scrie, sarcina era îngreunată de faptul că trebuiau însușite trei stiluri de scriere: primul (u chen) era folosit pentru cuvântul tipărit; al doilea (u me), un scris mai cursiv, era folosit pentru

corespondența zilnică, notițe, scrierea eseurilor și altora de același gen; și al treilea (chu yig), un tip de scriere stilizată, foarte cursivă, folosită în corespondența oficială și în documentele judecătorești. Posibil, dintr-un gest de disidență al profesorului său de scriere, pentru exersarea celui de-al treilea și mai solicitant stil, copilului Dalai Lama i s-a dat textul final al testamentului Marelui Dalai Lama Al Treisprezecelea, cu avertismentele sale teribile de pieire dacă guvernul tibetan nu va renunța la obișnuitele conflicte interne. În consecință, Dalai Lama s-a ales nu doar cu un scris elegant, dar încă de la o vârstă fragedă a devenit conștient de cât de grav erau neglijate recomandările predecesorului său.

La vremea sosirii acasă a Prețiosului Protector, multe persoane influente din Lhasa ajunseseră să aibă o aversiune puternică față de regent, Reting Rinpoché. Personal, era cunoscut ca fiind pasionat de fotbal și tir; de fapt, era chiar un bun țintaș. Se spune că odată a convins un însoțitor mai tânăr să țină un ou în palmă cu brațul întins, în care a tras. Apoi, când Reting l-a întrebat pe călugăr de ce a avut încredere și a acceptat, acesta a răspuns că dacă ar fi fost ucis, moartea lui ar fi fost provocată de un înalt lama[5], ceea ce i-ar fi asigurat o renaștere prielnică. Dar dacă aceste excentricități puteau fi trecute cu vederea, asta nu se întâmpla și în cazul corupției labrang-ului (sau administrației) lui Reting.********

Conform obiceiului, după sosirea noului Dalai Lama în Lhasa, s-a întrunit Adunarea Națională pentru a discuta despre recompensa ce trebuia acordată regentului pentru identificarea cu succes și aducerea acasă a ocupantului de drept al Tronului Leului. În vreme ce exista un acord general că o recompensă constând în mai multe moșii ar fi potrivită, un trimis al regentului a anunțat că 50 sau 60 de moșii nu sunt potrivite pentru a exprima recunoștința pe care guvernul ar trebui s-o arate în mod normal regentului. Acest lucru a determinat o dispută în cursul căreia un ministru mai sincer a rostit un proverb:

După ce a înfulecat[6] un munte, foamea nu s-a potolit,

După ce a băut tot oceanul, setea nu s-a ostoit.

Aceste vorbe au fost interpretate de apropiații regentului ca o insultă, iar ministrul în cauză a fost silit să demisioneze. La scurt timp, Reting a propus răsplătirea unui călugăr care a vorbit în favoarea sa acordându-i poziția de egumen într-un colegiu important. Acest lucru i-a supărat pe membrii colegiului, care rămăseseră loiali actualului deținător al funcției. A urmat un conflict, în urma căruia regentul a trebuit să dea înapoi. Dar înainte de această decizie, sprijinul său în cercurile guvernamentale s-a disipat în mare măsură. Nu după mult timp, au început să circule zvonuri despre imprudențele sale sexuale.

Zvonurile acestea[7] se bazau pe date concrete care nu puteau fi ignorate. Reting nu numai că avea un iubit de sex masculin, ci și un copil cu soția unei rude. Iar dacă la primul delict se mai închideau ochii (chiar dacă erau dezaprobate, relațiile homosexuale[8] nu erau ceva neobișnuit în mănăstiri și erau condamnate numai dacă cei implicați practicau sex cu penetrare), pentru celălalt nu exista niciun pic de clemență. Un călugăr care și-a încălcat unul dintre preceptele fundamentale******** nu mai era călugăr. Din acest motiv începuseră să apară prin Lhasa afișe în care se susținea că Reting nu e potrivit pentru a-i acorda jurămintele tânărului Dalai Lama. În tradiția tibetană, jurămintele nu sunt făcute de cel care le va ține, ci sunt „administrate“ sau „conferite“ de cineva care deja respectă preceptele la care se angajează novicele. În acest caz, regentul trebuia să-i confere lui Dalai Lama cele 36 de precepte monahale introductive ca parte a ceremoniei getsul, în care băiatul urma să se angajeze oficial pe calea hirotonirii depline ca bikshu (titlu dat celui care este hirotonit astfel) în tradiția Mahayana******** — Mahayana fiind cea mai nouă din cele două mari școli din budism, luate ca un tot.

Acesta a fost un scandal în sensul cel mai serios. Desigur, regentul putea pur și simplu să nege zvonurile — după cum mulți l-au sfătuit să facă. Dar în ciuda metehnelor sale, este clar că Reting Rinpoché își lua vocația în serios. Încălcase preceptele chemării sale, așa că nu putea și nici nu voia să pretindă altfel. Prin urmare, a anunțat că prin intermediul unor surse spirituale și profetice i-au fost transmise niște presentimente puternice conform cărora viața îi era în pericol dacă nu va renunța imediat la funcție și nu va alege să se retragă pe termen foarte lung.

În acest caz, cine avea să ia locul regentului? Este clar că Reting vedea demisia doar ca pe o măsură temporară. El chiar intenționa să se retragă pentru o bună perioadă, dar odată ce ceremonia getsul avea să se termine și scandalul avea să se stingă, el și-ar fi reluat funcția până când Dalai Lama ar fi ajuns la vârsta potrivită. Cu aceste lucruri în minte, i-a cerut propriului său învățător, bătrânul Taktra (pronunțat „Ta-tag“) Rinpoché, să-l înlocuiască.

Mulți dintre apropiații lui Reting l-au îndemnat să se mai gândească. Putea să evite ceremonia getsul pretinzând că este bolnav. Însă Reting a refuzat. Atunci, unul dintre sfătuitorii săi a insistat să se asigure că nu renunță la putere. Taktra trebuia să acționeze numai în chestiuni de mică importanță. Reting nu trebuia să facă greșeala de a lăsa din mână „cutia cu ceai presat a orfanului[9]“.

Povestea cutiei cu ceai presat a orfanului (ceaiul pe care îl beau în general tibetanii este făcut din frunze presate în bucăți mari ca niște cărămizi, pentru a ușura transportul) ilustrează perfect procesul gândirii unui tibetan educat în stil tradițional. A fost odată un copil care a rămas orfan. Fiind foarte sărac, a pornit în căutarea unchilor și mătușilor săi. Când le-a cerut ajutorul, aceștia l-au respins unul după altul. „Nu sunt unchiul tău.“ „Nu sunt mătușa ta.“ Singur și amărât, orfanul a pornit din nou la drum și, spre marele lui noroc, a găsit o cutie de ceai presat în formă de cărămidă, o adevărată comoară. Pe vremea aceea, ceaiul se găsea foarte greu. Brusc, băiatul s-a trezit înconjurat de oameni care pretindeau că-i sunt rude. Constatând asta, s-a plecat adânc în fața cutiei: „Datorită ție, mi-am găsit unchii. Datorită ție, mi-am găsit mătușile.“ Există desigur o versiune a poveștii și cu gâsca ce făcea ouă de aur.

Se spune că Reting a râs când i-a fost reamintită această poveste, știind foarte bine că în cazul său, cutia de ceai presat simboliza puterea lui ca regent. Dar tot nu voia să dea înapoi.

Dalai Lama a aflat pentru prima dată de acest subiect la 7 ani, atunci când a fost întrebat cine credea că ar trebui să-l înlocuiască pe Reting în calitatea sa de tutore principal. Este foarte posibil ca întrebarea să fi fost pusă astfel încât singurul răspuns să fi fost Taktra. În orice caz, desemnarea i-a convenit băiatului, care îl considera pe bătrânul Taktra „un om foarte

blând[10]“. Dar, deși Taktra era un om bun și blând de felul lui, care mai ațipea câteodată atunci când venea să-i predea Prețiosului Protector, s-a dovedit că în relațiile cu ceilalți era la fel de sever și de neclintit precum politica lui dictatorială[11] și evlavia lui reacționară.

Noul regent, instalat la începutul anului 1941, a făcut imediat în așa fel încât Reting să nu mai aibă deloc de-a face cu tânărul Dalai Lama. Acest lucru a fost determinat parțial de comportamentul lui Reting. Dar un lucru care părea să-l preocupe în mod special pe noul regent era implicarea fostului său elev în învățăturile și practica Nyingma.

De la moartea Celui de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama, un eveniment major în cadrul cercurilor Gelug a fost creșterea popularității devotamentului către zeitatea protectoare Dorje Shugden, paznic al moștenirii lui Tsongkhapa. Se considera că Shugden era cu totul împotriva celor din școala Gelug care urmau învățăturile Nyingma, iar Reting exact asta făcuse. În 1937, acesta căutase un pustnic Nyingma******** care să-l inițieze în tainele dzogchen, un set de practici secrete despre care se spune că a fost adus în Tibet de Padmasambhava, un făcător de minuni și sfânt din secolul al VIII-lea, cunoscut sub numele de Cel Născut din Lotus. În schimb, noul regent era foarte hotărât ca tânărul Dalai Lama să nu fie expus unei astfel de erezii. De aceea, l-a numit ca tutore-asistent — pe lângă el, ca tutore-superior, și Ling Rinpoché, ca tutore-junior — pe tânărul și charismaticul Trijang Rinpoché, un aristocrat cu maniere alese și un număr mare de adepți în eșaloanele superioare ale societății din Lhasa. Precum ambii regenți și Ling Rinpoché, noul tutore-asistent fusese elevul celui mai renumit lama de la începutul secolului XX, Phabongka Rinpoché, și dintre toți el îi păstrase moștenirea culturală cu cel mai mult zel. Iar acest lucru era foarte important, deoarece Phabongka Rinpoché era cel mai înfocat adept și susținător al divinității.

În vreme ce Ling Rinpoché, care provenea dintr-un mediu modest, era cu totul rupt de cele lumești, Trijang Rinpoché era mai sociabil, fiind foarte talentat atât la compunerea, cât și la recitarea versetelor religioase — un fel de rap spiritual, dacă asta nu cumva e o analogie prea profană. Și pe deasupra, era și un mistic desăvârșit. Un exemplu oarecum înfricoșător în privința puterilor sale este capacitatea sa de previziune în privința celor cu

„intenții pervertite[12]“: de câte ori visa că cineva omora iaci, oi sau orice alte creaturi, era un semn sigur că acela urma să moară. Considera că asta se datora „ajutorului oferit de protectorul Dorje Shugden“, de care se simțea foarte apropiat. Într-un alt vis „i s-a arătat un platou cu multe broaște“. Două dintre ele au sărit de sub țesătura care acoperea platoul și, își amintește el, „am văzut răni deschise, supurânde pe spatele lor“, în vreme ce restul broaștelor erau moi și netede. A înțeles acest lucru ca pe un semn sigur că în curând se va vindeca de o boală gravă. Dar un semn și mai impresionant în privința capacităților sale spirituale era puterea lui de a influența vremea. În autobiografia sa, el scrie cum, odată, după ce a ținut o scurtă lecție în timpul unei călătorii, s-a format brusc un nor negru, iar grupul său a fost prins de o furtună cu grindină „de mărimea caiselor uscate“. Tunetele și fulgerele erau atât de puternice, încât cerul și pământul păreau să fie sfâșiate în bucăți. Scânteile și mirosul asemănător prafului de pușcă din interiorul corturilor parcă preziceau o lovitură de trăsnet. Imediat, Rinpoché a invocat ajutorul zeităților protectoare și le-a oferit drept ofrandă ceai. Dar, deși a recitat mantrele și a făcut cât de bine a putut vizualizările indicate în astfel de situații, nimic nu a avut niciun efect. Abia atunci când a ars niște excremente proaspete (probabil ale lui), zeii s-au îndurat. „Cerul s-a înseninat imediat, ca și cum s-ar fi deschis un luminator din tavan.“

Din păcate pentru tânărul Dalai Lama, această nouă numire nu a făcut decât să-i sporească greutățile cu care se confrunta. După cum își amintește Trijang Rinpoché în autobiografia sa, „Preasfinția Sa părea[13] destul de timid la prima mea vizită, deoarece însoțitorii lui îi spuseseră că Trijang Tulku e iute la mânie“. Se pare că Taktra Rinpoché era îngrijorat de tendința băiatului de a fi necuviincios. „La sfatul prețiosului regent… îmi mențineam o expresie serioasă și nu zâmbeam.“ Cu Lobsang Samten se purta chiar și mai rece, „certându-l uneori cu un aer grav și mustrându-l doar pentru a distrage atenția fratelui mai mic“.

Acesta a fost în mod evident începutul unei perioade enervante din viețile tinerilor băieți, deși din autobiografia sa, Libertate în exil, deducem că efervescența naturală a Prețiosului Protector l-a împiedicat să fie vreodată descurajat. Fiind în mod clar o persoană care s-a bucurat de năzbâtiile copilăriei, Dalai Lama povestește despre un joc interzis în care o scândură de lemn era poziționată într-un anumit unghi, iar el și Lobsang Samten

fugeau spre ea în viteză pentru a vedea cât de departe puteau sări. De asemenea, mai era pasionat și de fotbal, deși ambele jocuri erau cu totul interzise și scoase în afara moralei religioase. Cu câțiva ani în urmă, când misiunea britanică introdusese sportul[14] în Lhasa, reprezentanții mănăstirilor s-au îngrozit când au văzut creșterea rapidă a entuziasmului tibetanilor pentru acest joc. Considerându-l în mod corect un agent de schimbare și influență străină, ei l-au asemuit cu „lovirea capului lui Buddha“, iar la scurt timp autoritățile civile au instituit o interdicție publică.

Chiar dacă Prețiosul Protector a fost uneori un elev oarecum indisciplinat, el putea, după cum am văzut, să fie și foarte serios. În decembrie 1942, doi spioni americani de la Biroul de Servicii Strategice (una dintre organizațiile din care a fost creată ulterior CIA) i-au făcut o vizită lui Dalai Lama în Palatul Potala. Spre dezamăgirea lor, protocolul zilei cerea ca Prețiosul Protector să-i primească în tăcere, iar ei să-l lase în aceeași stare — deși situația fusese cu totul alta atunci când Thomas Manning[15] s-a întâlnit cu Dalai Lama Al Nouălea, la vârsta de șase ani, în 1811. După cum scria căpitanul Ilia Tolstoi (un nepot al lui Lev), el și tovarășul său au fost „impresionați pe loc[16] de figura lui tânără, dar aspră, și de constituția deloc firavă“.

Tolstoi și însoțitorul său, căpitanul Dolan, veniseră în Tibet cu speranța de a găsi o rută terestră între India și China, care să poată fi folosită pentru aprovizionarea naționaliștilor chinezi în lupta împotriva japonezilor ce invadaseră de curând teritorii însemnate din China. Traseul obișnuit prin Birmania fusese întrerupt atunci când japonezii îi alungaseră din țară pe britanici. Traseul tibetan nu a fost folosit niciodată, dar legătura stabilită atunci cu Statele Unite a avut destul de curând consecințe importante pentru Dalai Lama. Darurile aduse de americani au fost de mare interes pentru băiat. Pe lângă o fotografie cu autograf a președintelui Truman, o machetă a unei corăbii din secolul al XIX-lea realizată din argint și câteva obiecte din sticlă, ceasul de buzunar Patek Phillippe cu mai multe funcții i-a plăcut cel mai mult. (Din întâmplare, l-a trimis la reparat în Elveția la momentul exilului din 1959 și încă îl are.)

De fapt, cei doi membri ai Biroului de Servicii Strategice nu erau singurii americani din Lhasa în acea perioadă. În 1944, trimis de Chicago Daily

News, era acolo și fotograful Archibald Steele, cel care s-a întâmplat să fie în Kumbum la momentul descoperirii lui Dalai Lama. Din relatările sale reieșea că în capitala tibetană domnea o atmosferă de calm, cel puțin în aparență, în timp ce al Doilea Război Mondial se dezlănțuia la mare distanță. Observând situația în care un comerciant a adus un lot de motociclete în Lhasa, iar în urma unui singur incident în care se speriase calul unui superior din guvern s-au impus interdicții, Steele nu a avut niciun motiv de îndoială când un ministru din guvern i-a spus că „aici chiar nu se întâmplă nimic niciodată". Evenimente precum mutarea lui Dalai Lama de la Potala la Palatul Norbulingka, în a opta zi a celei de-a treia luni, sau Festivalul Mahakala aveau o importanță mult mai mare pentru tibetani decât orice se întâmpla de cealaltă parte a lanțului Himalaya. Și, pentru Dalai Lama, săptămânile care au urmat au fost cele mai plăcute. În această perioadă a avut bucuria de a urmări piesele de teatru care se țineau în afara palatului. Pe lângă piese cântate și jocuri cham, dansuri religioase renumite pentru rotirile amețitoare și săriturile dansatorilor, mai erau și satire în care interpreții se costumau ca membri ai aristocrației și lansau înțepături la adresa acestora. După cum spunea Dalai Lama în autobiografia sa: „A fost o perioadă atât de frumoasă[17]!"

Cu toate acestea, sub aparența calmă din Lhasa mocnea un conflict exploziv. La începutul celui de-al nouălea an al lui Dalai Lama (1944), oracolul Nechung a avertizat asupra piedicilor iminente care aveau să-l afecteze pe Prețiosul Protector. În viziunea budistă, o „piedică" sau un obstacol este o circumstanță spirituală ce poate avea un impact negativ asupra unuia sau mai multor indivizi dacă nu este înlăturată prin intermediul unei acțiuni corecte. În cazul unui lama important, o astfel de acțiune însemna în mod normal o ceremonie de lungă durată, în cursul căreia zeitățile protectoare erau rugate să intervină în numele său pentru a îndepărta acumulările de karma negativă. S-ar putea crede că, în calitate de manifestare a bodhisattva, Dalai Lama este imun la astfel de piedici, dar nu e așa. Prin prisma funcției sale de glorificare, el este de fapt deosebit de vulnerabil. În plus, cu cât pericolul perceput este mai mare, cu atât trebuie desfășurată o forță spirituală mai importantă în apărarea sa. În acest moment, întrezărind o oportunitate, autoexilatul Reting a acționat. Având în vedere natura legăturii lor spirituale profunde, el se putea propune în mod plauzibil ca fiind persoana potrivită pentru a face intervenția în numele lui

Dalai Lama. Se împlineau deja trei ani de când renunțase la regență, iar aceasta era durata standard pentru o retragere considerabilă, astfel încât reapariția lui în Lhasa nu avea să provoace vreo surpriză. Totuși, Taktra, suspectând în mod corect că Reting urmărea să-și reia regența, nu a răspuns demersurilor acestuia.

Motivul tăcerii lui Taktra nu este greu de bănuit. Pe lângă faptul că dorea să-și păstreze poziția din motive personale, mai era și faptul că Reting se înstrăinase și mai tare de guvern după ce intrase în contact cu Shen Zonglian, reprezentantul curtenitor, educat la Harvard, al naționaliștilor chinezi care se instalaseră în Lhasa din 1937. Apropierea permanentă a lui Reting de familia lui Dalai Lama a fost o altă sursă de groază. La acea vreme, și yabshi kung devenise foarte antipatizat. Profitând intens de statutul său, tatăl lui Dalai Lama nu a încetat niciodată să-și exercite privilegiul de a-i obliga să descalece pe cei cu care se întâlnea în drum. Odată, când cineva nu a reușit să facă asta, a fost biciuit. Altă dată, a confiscat calul celui care îl călărea (deși omul era bolnav și nu era capabil să meargă pe picioare). Drept urmare, curând a fost condamnat de Adunarea Națională[18] pentru proaste obiceiuri.

Dar cea mai îngrijorătoare dintre toate era intersectarea acestor două tipuri de asocieri. În urma unor discuții confidențiale între Reting și reprezentantul chinez, s-a plănuit ca Gyalo Thondup, al doilea frate mai mare al lui Dalai Lama, atunci în vârstă de 17 ani, să fie trimis la școală în China. Și nu doar atât, el urma să fie înscris la Universitatea Nanking ca student special, sponsorizat direct de însuși generalul Chiang Kai-shek. Surprinzător, aceasta însemna că fratele lui Dalai Lama ar fi devenit invitatul președintelui chinez.

Gyalo Thondup i-a întâlnit pe Generalisim și pe soția acestuia, educată în America, la scurt timp după ce a ajuns la Nanking. Apoi a devenit un oaspete frecvent în casa lor. „Au ajuns să mă trateze[19] ca pe un fiu“, scria el mulți ani mai târziu. Considerându-i gazde „călduroase și întotdeauna binevoitoare“, el „îi vizita frecvent și adesea lua masa la ei în weekend“. În privința cuplului prezidențial, cel mai tare l-a impresionat cât de bine își tratau angajații și cât de modest trăiau. După cum își amintește Gyalo, „cina la reședința președintelui și a doamnei Chiang era în mod invariabil

simplă“. Având în vedere acest grad de apropiere, este clar că Generalisimul l-a considerat pe Gyalo Thondup un important aliat pentru viitor. Fără îndoială, când Dalai Lama ajungea la majorat, Gyalo Thondup avea să fie numit reprezentant personal al președintelui Chinei în Tibet, responsabil de supravegherea aplicării politicii naționaliste a celor cinci rase, zhonghua minzu, prin care chinezii Han, manciurienii, tibetanii, Hui și mongolii aveau să se unească și să formeze națiunea chineză.

Taktra nu a putut face nimic în privința aranjamentelor lui Reting cu chinezii în folosul lui Gyalo Thondup, însă a continuat să ignore rugămințile lui Reting de a se întâlni cu el, în vreme ce fostul regent a început să devină neliniștit și să comploteze.

Între timp, tânărul Dalai Lama își continua educația și participa zilnic la ceremonia ceaiului. Apoi seara, el și Lobsang Samten ascultau îngroziți, dar bucuroși, povești cu fantome spuse de „măturătorii“ — slujitori — din Potala. Și număra zilele până la următoarea întâlnire cu mama sa.

******** Echivalentul aproximativ al unui trust individual din epoca modernă, labrang este proprietarul legal al moșiilor și al altor proprietăți ale unui tulku, devenind arendașul său pe tot parcursul vieții. La moartea lui, bunurile unui labrang sunt trecute succesorului acestuia. Asemănător unui trust din zilele noastre, un labrang poate avea și o divizie comercială, precum și o gospodărie care o întreține. La acea vreme, șeful de labrang al lui Reting era un personaj extrem de hrăpăreț, un om total incapabil să reziste unei oportunități de a face bani, fie prin jecmănire, impozitare sau forțând limitele acordurilor comerciale încheiate cu intenții curate de alții. (N.a.)

******** Pe lângă castitate, acestea includeau jurământul de a nu ucide, de a nu fura și de a nu se lăuda cu realizările spirituale. (N.a.)

******** Mahayana înseamnă literal Marele Vehicul, spre deosebire de Hinayana, al cărei sens peiorativ este Micul Vehicul, deși în zilele noastre această denumire este mai puțin folosită. În schimb, este preferată denumirea Theravada. Această tradiție — timpurie — respinge (la modul general vorbind) scripturile Mahayana ca fiind contrafăcute, acestea apărând doar la începutul primului mileniu, la aproximativ 500 de ani după moartea personajului istoric Buddha. (N.a.)

******** Este vorba de Chatral Rinpoché (1913–2015). Rețineți că citirea și acceptarea corectitudinii textului unei scripturi nu sunt suficiente. Căutătorul trebuie să le primească prin intermediul unui maestru calificat. (N.a.)

Capitolul 8

Probleme în Shangri-La: demonizare și intrigi pe Acoperișul Lumii

Când Reting a renunțat la funcția de regent, Taktra nu a întârziat să elimine aliații predecesorului său din guvern. Totuși, Reting avea încă susținători puternici. În ochii oamenilor, nimic nu putea diminua minunile sale din copilărie și nici darul său, al reîntoarcerii lui Dalai Lama. Când a reapărut într-un final în Lhasa, în decembrie 1944, însoțit de un alai mare care atrăgea privirile, a fost doar o chestiune de timp până la apariția unei confruntări deschise între actualul regent și predecesorul său. În ce-l privește pe Taktra Rinpoché, acesta nu avea nicio intenție de a renunța la funcție.

Cât despre opinia pe care ar fi putut-o avea Dalai Lama, acesta nici măcar nu a fost consultat. Deși i se cerea să participe la ceremonia de dimineață a ceaiului, care reunea toți membrii importanți ai guvernului, în această etapă, rolul său în treburile de stat era minim și pur formal. Singurul lucru care i se cerea era să fie un elev silitor și sârguincios. Iar acesta chiar era un subiect de îngrijorare pentru Taktra. Rapoartele pe care le primea de la profesorii lui Dalai Lama nu erau deloc încurajatoare. Astfel că s-a decis ca băiatul să fie separat de fratele său, Lobsang Samten, care a fost înscris la una dintre puținele școli (private) din Lhasa.

Aceasta a fost o lovitură grea. Cei doi frați se vedeau acum doar o dată pe lună. „Când pleca[1], după fiecare vizită“, scria Dalai Lama adult fiind, „îmi amintesc că stăteam la fereastră, cu inima plină de tristețe, privindu-l cum dispare în zare.“ În locul fratelui său, personalul de serviciu — călugării „măturători“ care făceau curățenie în încăperi și serveau masa — au devenit tovarășii de joacă ai lui Dalai Lama. Acești oameni care nu primiseră educație, provenind din medii modeste, au devenit însoțitorii lui permanenți și, în mare parte datorită lor, Dalai Lama poate privi înapoi cu drag la această perioadă din copilăria sa. „Tot timpul erau veseli[2] și distractivi… mereu făceau glume“, își aduce el aminte. Cumva neașteptat, în jocurile lor

pretindeau adesea că sunt soldați. Se pare că mulți dintre ei fuseseră recruți în tinerețe și fuseseră instruiți de armata britanică. Ei l-au învățat pe Prețiosul Protector cum să stea în poziție de drepți și să prezinte arma, folosind bucăți de lemn pe post de arme. Apoi „mărșăluiau prin grădină". De asemenea, se prefăceau că se luptă prin parcul Palatului Norbulingka. Iar când se întorcea la Potala, unde să ieși afară însemna doar să urci pe acoperiș, tânărul Dalai Lama își petrecea ore întregi absorbit de revista Life, cu fotografii impresionante din războiul mondial ce tocmai se încheiase, și modela divizii de tancuri din aluatul de tsampa.

Măturătorii mai erau și o sursă inepuizabilă de legende și povești populare, de care Tibetul nu duce lipsă. Temele populare includeau entități cu forme schimbătoare și animale vorbitoare, mame vitrege periculoase și necunoscuți milostivi, călugări indecenți și zeițe de o frumusețe rară, pustnici din peșteri și rapsozi rătăcitori, fete nesăbuite și prezicători, ca să nu mai pomenim de fantome și demoni ale căror toane pot fi un blestem pentru viața oricui. Existau povești chiar și despre Potala — despre păsările imense care răpeau băieței, și despre Arko Lhamo[3], a cărui simplă pomenire îl îngrozea pe băiat. Acesta era un demon despre care se spune că bântuia un depozit al temniței de sub palat.

Disputa dintre guvernul Taktra și fostul regent a devenit de neevitat când Reting a cerut guvernului să renunțe la acuzațiile împotriva unor călugări de la alma mater a sa, Sera Che, unul dintre colegiile de la mănăstirea Sera********. Aceștia fuseseră acuzați că bătuseră atât de tare un agent care colecta datoriile guvernamentale — cu un picior uscat de oaie, printre alte arme —, încât acesta a murit din cauza rănilor.

Acum este important să spunem ceva despre ce semnifica loialitatea în cultura tibetană tradițională. La fel ca în Europa medievală, legăturile dintre indivizi, precum și cele cu instituțiile care le oferiseră un cămin erau sacre. Nu numai că foștii studenți aveau mai târziu obligația morală de a contribui material pentru mănăstirea lor, dar aveau și obligația de a-i apăra onoarea cu atâta strășnicie, ca și cum ar fi fost propria familie. În viziunea tradițională, acest lucru se extindea până la vărsarea de sânge, dacă era necesar.

Deși călugării de la Sera au fost acuzați de crimă, Reting Rinpoché era hotărât ca Sera Che să nu-și piardă prestigiul fiind obligată să preia

inculpații pentru audieri. Dacă ar fi reușit să pună din nou mâna pe regență, aceasta ar fi fost o chestiune relativ ușor de rezolvat. Dar faptul că nu a reușit să-și recapete funcția nu l-a făcut să se simtă mai puțin răspunzător și a continuat să sprijine conducătorii de la Sera în ceea ce a devenit o măsurare a puterilor cu guvernul.

Impasul a continuat tot anul 1945, ajungând la un punct culminant pe măsură ce se apropia Marele Festival al Rugăciunii din anul următor. Acesta avea să fie primul la care Dalai Lama urma să participe în calitate oficială. Prin urmare, era esențial să nu existe nicio perturbare sau încălcare a protocolului. Știind acest lucru, stareții de la Sera au anunțat că mănăstirea nu va participa la ceremoniile care se apropiau decât dacă se renunța la acuzațiile aduse călugărilor lor. În același timp, în mănăstire fuseseră distribuite arme, pentru cazul în care guvernul ar fi hotărât să pună mâna pe presupușii vinovați prin forță. Conducerea mănăstirii avea convingerea că respectivul caz nu era de competența guvernului și că era o chestiune ce ținea doar de ei înșiși. Cu alte cuvinte, esența litigiului era o problemă de drept a guvernului central și de capacitate a acestuia de a-și impune autoritatea asupra mănăstirilor individuale.

Guvernul, la rândul său, a refuzat să se clintească. Drept urmare, niciunul dintre călugării de la Sera nu a fost prezent la ceremoniile de deschidere, în cadrul festivalului de Anul Nou. Când guvernul a anunțat ulterior că ar putea interveni în amânarea cazului, în condițiile în care călugării ar participa ca de obicei, superiorii de la Sera au interpretat această mișcare ca și cum cazul s-ar fi soluționat în favoarea lor. Astfel, călugării au venit așa cum era normal la Lhasa și au fost prezenți la restul ceremoniilor de Anul Nou.

În cele din urmă, nefastul impas dintre Sera și guvern nu a avut niciun impact asupra evenimentelor în desfășurare și nu se știe dacă Dalai Lama a fost măcar informat. Pentru el, cel mai important eveniment al acestui festival de Anul Nou a fost admiterea sa la mănăstirea Drepung, care a marcat intrarea sa oficială într-un ciclu de învățământ care va culmina cu acordarea titlului de geshe. Fiind asemănător unui doctorat din programa universităților occidentale moderne, acesta califică un călugăr să poată călăuzi studenți și să fie profesor de Buddhadharma.

Trijang Rinpoché, tutorele secund al lui Dalai Lama, a consemnat un moment mai amuzant la una dintre repetițiile pentru debutul tânărului său student la Drepung, când toți cei prezenți au avut un acces de râs în timp ce se incantau rugăciunile introductive. Mai întâi a izbucnit în râs Ling Rinpoché, apoi băiatul, după care superiorul mănăstirii Namgyal, șambelanul, însoțitorul principal și, în cele din urmă, tutorele secund — toți „au râs fără nicio reținere[4]“. Toată lumea, mai puțin regentul, Taktra Rinpoché, care îi privea cu asprime.

La eveniment, Dalai Lama a făcut o demonstrație impresionantă a capacităților sale, spre marea satisfacție a tutorilor săi. Dar odată cu încheierea festivalului de Anul Nou din 1946, evenimentele din Lhasa au luat o turnură nefastă. Acordul de amânare a acuzației la adresa călugărilor de la Sera s-a dovedit a fi exact atât, o amânare. Regentul nu avea intenția de a renunța la acuzații. Ba mai mult, el a plănuit să-l aresteze pe starețul de la Sera Che când acesta a venit la Norbulingka, în cursul anului, la preluarea conducerii mănăstirii, conform tradiției, de către Dalai Lama. Fiind probabil avertizat, starețul s-a eschivat de la ceremonie pretinzând că este bolnav. Apoi și-a chemat călugării să i se alăture și să se revolte deschis împotriva guvernului. Dar printr-o altă întorsătură a sorții, o parte a colegiului a refuzat să-l susțină. Dându-și seama că fără sprijinul deplin al colegiului nu avea nicio șansă de a înfrunta guvernul, starețul a demisionat pe loc și, împreună cu cei mai apropiați susținători, a fugit către ținutul natal.

Guvernul, alertat de cele întâmplate, a trimis imediat trupe pentru a-l prinde pe stareț, viu sau mort. Deghizat în cerșetor, acesta a scăpat, însă fratele lui, care îl însoțea, a fost rănit mortal într-o confruntare din estul capitalei Lhasa. Ca urmare a asemănării mari dintre ei, soldații au presupus în mod greșit că l-au omorât pe stareț. Abia când capul și mâinile sale au fost trimise înapoi în Lhasa, ca dovadă a misiunii îndeplinite, au înțeles că ținta scăpase. Între timp, starețul căutase refugiu la chinezi, care l-au primit cu brațele deschise[5]. În cele din urmă, guvernul a reușit să-i trimită în judecată pe călugării căutați de atâta timp. Cu toții au fost biciuiți.

Reting Rinpoché, întors acum la mănăstirea sa și urmărind evenimentele de la distanță, s-a indignat. Inițial, a vrut să meargă la Sera Che și să conducă

personal o rebeliune împotriva guvernului, plângându-se că tocmai el fusese cel care îi acordase lui Taktra poziția pe care acesta o ocupa, mai întâi ca tutore asistent al lui Dalai Lama, apoi ca tutore principal, și în final ca regent. Deși în cele din urmă a fost descurajat să acționeze atât de drastic, următoarea mișcare a lui Reting a putut fi interpretată de către guvern doar ca un gest incredibil de trădare. Scriindu-i direct lui Chiang Kai-shek, el a cerut ajutorul chinezilor împotriva guvernului tibetan pe motiv că regentul era pro-britanic. Dacă naționaliștii i-ar trimite trupe care să-l ajute să-și recapete regența, el, Reting, ar coopera întru totul cu chinezii.

Ca și cum nu era suficient, cei mai apropiați consilieri ai fostului regent l-au îndemnat să întreprindă acțiuni imediate. Reting Rinpoché susținea că oamenii săi ar trebui să aștepte răspunsul chinezilor. Însă cei care se aflau în jurul lui erau niște oameni nesăbuiți, și chiar dacă el era un practicant budist extraordinar de perspicace, nu reușea să judece corect chestiunile lumești. La rugămințile lor insistente, le-a răspuns că îi va susține[6] în orice vor considera necesar, menționându-le doar că ar trebui să fie vigilenți. S-au pripit și au spus că e necesar ca Taktra să fie eliberat din existența pământească. Problema cu care se confruntau acum era că regentul nu mai ieșea decât rareori în public. Așa că au fost luate în considerare două posibilități. Una era să-l pândească la întoarcerea de la schitul său în Lhasa, spre sfârșitul anului. Astfel atacul se putea produce noaptea, departe de oraș. În cele din urmă, acest plan a fost abandonat. În schimb, avea să fie lovit cu grenade de mână în timpul inspecției sculpturilor realizate în unt, la încheierea următorului Mare Festival al Rugăciunii.

Din fericire, Taktra nu s-a aventurat în cursul serii pentru a inspecta torma. La acea vreme, o altă facțiune politică, Partidul pentru Progresul Tibetului, începuse să racoleze membri. Înființat de mai mulți călugări disidenți — printre care se număra Kumbela, lordul șambelan al Celui de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama, exilat după moartea acestuia — și susținut de un comerciant bogat din provincia Kham din est, grupul s-a aliat cu naționaliștii chinezi și s-a angajat în răsturnarea guvernului chiar printr-o revoluție, dacă era necesar. Știind de existența acestuia și recunoscând faptul că nici el nu era prea popular, de vreme ce mulți își dăduseră seama că era la fel de corupt precum predecesorul lui, Taktra s-a ascuns. Cu toate acestea, s-a deplasat pentru a se asigura că Dalai Lama este bine izolat de

criza iminentă, limitând accesul mamei sale la el. Îngrijorarea lui era că aceasta își va „induce în eroare[7]“ fiul. Drept urmare, pe lângă faptul că mama trebuia să-și programeze în avans vizita, trebuia să fie însoțită de un funcționar.

Dacă Taktra Rinpoché a avut sau nu vreun amestec în moartea tatălui lui Dalai Lama la scurt timp după Marele Festival al Rugăciunii din 1947 este o chestiune ce rămâne doar o suspiciune. Ceea ce se știe este că yabshi kung s-a îmbolnăvit la scurt timp după ce a mâncat o cantitate mare de carne de porc, una dintre mâncărurile sale preferate. Este posibil ca trichineloza să fi fost cauza morții, având în vedere faptul că a fost bolnav timp de trei săptămâni. Însă mulți sunt de părere că a fost otrăvit. La urma urmei, era foarte antipatizat de mulți aristocrați și, din punctul de vedere al regentului, extrem de periculos: rămăsese apropiat de Reting, fiul său cel mare era prezentat ca următorul stareț al mănăstirii Kumbum, iar al doilea fiu al său era oaspete al președintelui chinez Chiang Kai-shek, ca să nu mai spunem că al patrulea fiu era chiar Dalai Lama. O legendă de familie susține că administratorul moșiei lui yabshi kung de lângă Lhasa a fost cel care l-a otrăvit. Dar indiferent dacă această acuzație este adevărată sau nu[8] — iar Dalai Lama rămâne în continuare deschis în această privință —, cu siguranță era în avantajul regentului ca acest aliat tot mai apropiat al lui Reting să fie scos din peisaj în acel moment.

S-ar putea crede că moartea tatălui a avut un impact important asupra lui Dalai Lama, dar de fapt, ei se vedeau rareori și, spre deosebire de reacția pe care a avut-o la moartea altor persoane apropiate, Dalai Lama nu a făcut niciodată mult caz de această pierdere.

Între timp, având în vedere că regentul nu programase nicio apariție publică până la jumătatea lui aprilie, complotiștii lui Reting, nerăbdători să acționeze, au trecut la niște măsuri și mai disperate. Au făcut un pachet cu explozibil, dintr-o cutie de lemn ce ascundea o bombă Mills obișnuită, de fabricație britanică. Cât timp percutorul era retras, un capac glisant ținea declanșatorul pe poziție. Dispozitivul a fost livrat secretarului regentului, împreună cu un mesaj prin care se menționa că în cutie ar fi un raport secret al guvernatorului din Kham. Deoarece era ceva obișnuit ca rapoartele

oficiale să conțină și un cadou, dimensiunea și greutatea cutiei nu au trezit nicio suspiciune.

Din păcate pentru complotiști, planul lor a căzut victimă obiceiului tibetan de a interpreta cuvântul „urgent“ printr-un sens cu totul opus necesității unei acțiuni imediate. Pachetul a fost așezat într-un sertar, unde a rămas câteva săptămâni. După ceva timp, unul dintre asociații lui Reting a aruncat un bilet anonim pe fereastra reședinței lui Taktra, sugerând că acestuia i s-au ascuns niște informații importante. Totuși, acest lucru nu a fost văzut decât ca o încercare grosolană de a semăna discordie și a fost ignorat de oamenii din locuința lui Taktra. Însă, un servitor al secretarului regentului a devenit curios în legătură cu pachetul, gândindu-se că ar putea conține ceva de valoare, așa că a decis să se convingă singur. A deschis cu atenție cutia și, când a auzit un șuierat, și-a imaginat că e posedat și a fugit din încăpere, scăpând la limită să fie rănit când s-a produs explozia.

Vestea tentativei de asasinat a fost transmisă de la misiunea britanică spre Londra, unde povestea a fost publicată în ziare. În Daily Mail a apărut un comunicat cu titlul „Probleme în Shangri-La“. Dar, deși biroul regentului nu a reușit să dea de urma persoanei care livrase bomba sau mesajul ulterior, regentul era acum conștient de pericolul adevărat care plana asupra lui.

Au trecut două săptămâni până când Taktra a ripostat. Când a făcut-o, a fost pe baza unui mesaj strict secret telegrafiat în Lhasa de către reprezentantul tibetan din Nanjing (capitala naționaliștilor, cunoscută și sub numele de Nanking). Contactele sale obținuseră dovada clară a solicitării lui Reting Rinpoché, prin care cerea asistență militară urgentă chinezilor. Aceasta era o dovadă incontestabilă[9] a trădării fostului regent. Taktra s-a mișcat cu o grabă neobișnuită. Chiar în acea seară a trimis doi miniștri și un detașament de 200 de soldați la mănăstirea lui Reting. Între timp, s-au dat ordine ca reședința lui Reting Rinpoché din Lhasa să fie sigilată și percheziționată. După cum sperase Taktra, acest lucru a scos la iveală o grămadă de dovezi incriminatoare, inclusiv o grenadă învelită în brocart de mătase. Dar unii dintre oamenii lui Reting, avertizați în legătură cu iminenta descindere, au fugit spre mănăstirea acestuia, în speranța de a-l preveni pe fostul regent cu privire la pericolul cu care se confrunta.

Când soldații au ajuns la mănăstire, în cursul săptămânii următoare, l-au găsit pe Reting Rinpoché hrănind liniștit păsările, pe acoperișul casei sale. Deși era vorba de o arestare, aceasta s-a realizat conform tuturor formalităților ce trebuiau îndeplinite în cazul fostului regent; toți ofițerii s-au prosternat de trei ori și au oferit o kathag. Iar el, la rândul lui, le-a dat binecuvântarea sa. Apoi l-au „invitat“ să-i însoțească în Lhasa. Dar, desigur, în condițiile stabilite de ei, nu de el. A fost constrâns să meargă pe un catâr, nu pe calul său obișnuit, Yudrug[10], pe care nu au îndrăznit să-l lase să-l călărească deoarece se știa ce putere supranaturală deține.

De îndată ce veștile despre arestarea lui Reting au ajuns la călugării de la Sera Che, un grup furios le-a cerut călugărilor instruiți din mănăstire să-l oblige pe stareț să intervină la guvern. Dar, deși au încercat să facă asta, starețul era omul lui Taktra și nu avea de gând să acționeze. Când și-au dat seama că înalții cărturari au fost refuzați, oamenii au luat cu asalt casa starețului. Au fost întâmpinați de administratorul-șef, care, temându-se pentru viața stăpânului său, a scos pistolul și a împușcat căpetenia răsculaților și a rănit încă un rebel. Din nefericire, pistolul său s-a blocat, așa că a fost ucis cu o sabie, împreună cu doi dintre servitori. Între timp, starețul, care locuia la etaj, a fugit pe acoperiș și a încercat să scape. Dar din cauza distanței mari dintre două clădiri, a ezitat[11] să sară și a fost ucis de călugării care erau pe urmele lui.

Sera Che era acum într-o rebeliune deschisă împotriva guvernului, cu scopul de a-l susține pe fratele preaiubit, fostul regent. Un lama reîncarnat din cadrul colegiului s-a autodeclarat „lider de război“ și s-a apucat să planifice amplasarea trupelor. Apelul de negociere cu guvernul a fost respins rapid; în schimb, un grup a plecat în grabă spre Lhasa cu intenția de a intra în casa lui Reting și de a lua armele încuiate acolo. Planurile celor din grup le-au fost date peste cap, iar tentativa lor s-a soldat cu mai multe victime.

Fără niciun pic de teamă, călugării de la Sera au presupus corect că grupul care îl escortează pe Reting spre Lhasa va trece prin fața mănăstirii, așa că au stat și au așteptat. Când a apărut detașamentul de poliție, călugării au dezlănțuit tot focul de care mai era capabilă artileria lor sărăcită. Însă forțele guvernului au anticipat această mișcare și, imediat ce au apărut călugării, au

început să tragă. Un martor ocular a povestit cum șiruri de călugări au țâșnit din incinta mănăstirii, dar au fost împinși înapoi din cauza focului. Mulți au murit atunci, iar Reting a fost pe bună dreptate încarcerat.

Un alt martor ocular al acestei scene îngrozitoare a fost tânărul Dalai Lama, care urmărea desfășurarea evenimentelor de pe acoperișul palatului Potala. Cu ajutorul telescopului, avea o priveliște bună asupra mănăstirii Sera, aflată la distanță de trei kilometri. Inițial, tot acest spectacol i s-a părut ceva uimitor și entuziasmant. „În sfârșit[12]“, își amintește el, „era ceva ce merita să văd cu telescopul meu.“ Dar nu a dat de înțeles că s-ar fi îngrijorat de pericolul[13] în care se afla el însuși. Odată ce Reting era îndepărtat, singura care mai putea limita puterea regentului era persoana lui Dalai Lama. Dar acesta, un băiat de 12 ani rupt de familie, nu ar fi fost în stare să ducă propria bătălie, dacă s-ar fi dovedit necesar.

A doua zi, călugării de la Sera au lansat un nou atac în Lhasa, în încercarea de a pune mâna pe niște arme păstrate în casa unui partener comercial al domeniului Reting. De teama unei astfel de încercări, guvernul sigilase deja casa, însă de această dată călugării au reușit. Fiind uciși doar trei dintre ei, au reușit să fugă cu o mare cantitate de echipamente militare. Drept răspuns, s-a ordonat desfășurarea artileriei de către armată. Cu toate acestea, primele încercări de bombardare a mănăstirii răzvrătite nu au avut succes. În bătaia de joc a călugărilor, comandantul armatei a trimis urgent după J.T. Taring, unul dintre ofițerii care se instruise în India, cu britanicii. Descriind felul în care a fost convocat în timpul nopții, Taring și-a amintit ulterior cum el și mulți alții, ca într-o premoniție pentru ceea ce avea să urmeze, au auzit un geamăt puternic „ca o chemare[14] a zeității protectoare a rugului de incinerare“.

Reorientând ținta, Taring a lansat o lovitură directă asupra unei clădiri în care suspecta că se ascundeau călugării. Dar chiar dacă rebelilor le era deja clar că guvernul era pregătit pentru un război adevărat, totuși au refuzat negocierile. Aveau de gând să dea înapoi numai dacă guvernul îl elibera pe fostul regent, restabilindu-i integral drepturile și proprietățile, și dacă renunța la toate acuzațiile împotriva complotiștilor care făcuseră bomba. Au anunțat că, dacă nu le erau îndeplinite cerințele, nu le păsa nici dacă Sera ar fi fost făcută una cu pământul.

Până la terminarea crizei, cel puțin 200 de călugări aveau să moară, deși unele estimări au ridicat numărul la aproape 300. De asemenea, au fost uciși și aproximativ 30[15] de soldați guvernamentali.

Când călugării au cedat în cele din urmă, și-au abandonat armele, s-au întors în chilii și s-au reapucat de rugăciuni ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Cele cinci căpetenii au fost prinse imediat și aruncate în închisoare, pentru a-și petrece acolo restul zilelor. Un mic grup a continuat să sfideze guvernul, dar în câteva săptămâni au fost capturați și aceștia. Au fost biciuiți — primind între 100 și 200 de lovituri fiecare, înainte de a fi puși în lanțuri și cu gâtul prins în jug.

În vreme ce asediul cartierului general al lui Reting Rinpoché se îndrepta spre un sfârșit sângeros, fostul regent se afla în arest. Deoarece guvernul deținea acum nu doar copii ale scrisorilor pe care acesta le trimisese chinezilor, ci și instrucțiuni clare pentru uciderea lui Taktra, fostul regent nu mai avea loc de întors[16]. Singura lui speranță reală era să facă apel personal la Taktra Rinpoché, în calitatea sa de fiu spiritual sau chela al regentului. Această legătură este considerată sacră și deci imposibil de abrogat. Dar temnicerii s-au asigurat că apelul nu a fost auzit. Între timp, Reting era pasibil să fie supus la diferite torturi, printre care scoaterea ochilor, la fel cum pățise și Lungshar, sau să fie băgat într-o piele de animal cusută și aruncat de pe o stâncă înaltă, conform unui edict al regelui Songtsen Gampo, din secolul al VII-lea.

Miniștrii din guvern au deliberat mai mult de o săptămână pentru a decide ce pedeapsă să i se aplice fostului regent. La un moment dat, a fost abordat Prețiosul Protector (nu se știe sigur de către cine) pentru a interveni în sprijinul lui Reting, care zăcea încarcerat în temnița de sub Potala. Dar după cum a explicat el mai târziu, „poziția mea era fără speranță[17]“. Cu tatăl mort și fiind el însuși izolat nu doar de Lobsang Samten, ci și de mama sa în ultima vreme, viitorului conducător nu i s-a dat nicio ocazie de a-și exprima vreo opinie, ca să nu mai vorbim de a influența procedurile în acest moment critic. Apoi, la data de 8 mai, Reting a murit subit. Se plânsese recent de dureri de cap și ceruse să fie mutat într-o celulă mai luminoasă și mai aerisită. Această cerere i-a fost refuzată, însă i s-a acceptat cererea de a fi consultat de un medic, care i-a prescris medicamente. Se spune că pe la

miezul nopții s-au auzit niște strigăte puternice din zona palatului Potala în care era închis Reting.

Imediat au început să circule zvonurile. Conform unuia dintre ele, fostul regent murise din cauză că i se zdrobiseră testiculele, probabil ca pedeapsă pentru încălcarea jurământului de celibat. Altul, mai plauzibil, susținea că tratamentul ce îi fusese administrat era de fapt otravă. Iar altul acuza că fusese sugrumat. Dar indiferent care ar fi fost cauza, toată Lhasa era în stare de șoc. În ciuda numeroaselor greșeli, Reting Rinpoché era foarte respectat pentru realizările sale spirituale, iar popularitatea sa în rândul laicilor era imensă. S-au auzit strigăte puternice de durere când oamenii au venit să plângă la catafalcul său în templul reședinței sale din Lhasa.

Îndată ce Reting nu i-a mai stat în cale, regentul a profitat de ocazie pentru a revizui problema identității lui Dalai Lama. În anumite cercuri, Ditru Rinpoché, nepotul Celui de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama, încă se bucura de un sprijin puternic. Lui Taktra i-ar fi convenit să poată dovedi că Reting făcuse o greșeală în procesul de selecție. Astfel ar fi confiscat toată faima de care se bucurase Reting, pentru că îl găsise pe Dalai Lama, iar aceasta i-ar fi revenit lui. În consecință, cu complicitatea Adunării Naționale, s-a convenit să fie întrebate din nou zeitățile, iar Nechung a fost invocat public în transă.

Aceasta era o evoluție uimitoare, echivalând cu o tentativă de lovitură de stat. Dar în ciuda lipsei de loialitate a lui Taktra față de Dalai Lama, zeitățile au arătat cât se poate de clar că actualul ocupant al Tronului Leului fusese identificat corect. Totuși, nu era suficient pentru detractorii lui Dalai Lama și, cu totul surprinzător, zeitățile au fost întrebate încă o dată. Și chiar dacă și această investigație suplimentară a fost clar în favoarea lui Tenzin Gyatso, a existat o încercare — nereușită — de repetare a cererii.

Într-un mod umilitor, Taktra fusese mustrat public de zeități. Prin urmare, nu este deloc surprinzător faptul că, deși își învinsese adversarul, regentul s-a trezit complet izolat. Planul său de a-l menține pe Dalai Lama într-o stare asemănătoare de izolare a devenit din ce în ce mai ineficient. Manifestând un considerabil spirit de inițiativă, Prețiosul Protector și-a folosit relațiile strânse cu măturătorii pentru a obține un efect maxim. De la ei afla nu doar despre nedreptățile mărunte cu care se confruntau zilnic, ci și despre

inechitatea impozitelor impuse claselor inferioare. Odată, cu ajutorul lor, a tras cu urechea la ușă când regentul și alți înalți funcționari ascultau plângerea unui țăran. „Funcționarii au început să-l intimideze[18] și nu-l lăsau deloc să vorbească“, își amintește el. Treptat, tânărul Dalai Lama a început să înțeleagă că reforma socială și politică era necesară cât mai rapid.

Dalai Lama era de asemenea foarte conștient de cât de în urmă rămăsese Tibetul în privința tehnologiei moderne. Până în acel moment descoperise mașinile Celui de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama abandonate la Norbuligka și era nerăbdător să le vadă mergând din nou. Împreună cu șoferul Celui de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama, a început să lucreze la ele, demontând părți de la una pentru a le folosi la cealaltă. Reușind în cele din urmă, a făcut prima încercare[19] de a șofa, care s-a încheiat cu o manevră greșită, ale cărei efecte s-a străduit din greu să le mascheze. Căutând cât mai multe informații despre lumea exterioară, a început să ia primele lecții de engleză de la unul dintre cei patru tineri care fuseseră trimiși la școală în Anglia de către Cel de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama.******** Dar abia în 1949, când a împlinit 14 ani, a reușit să se elibereze cu totul de sub controlul regentului.

******** Che era unul dintre cele două khang tsen, sau colegii, care alcătuiau mănăstirea Sera, celălalt fiind Sera Mey. (N.a.)

******** Este vorba despre Chang Ngopa Rinzin Dorje, cunoscut și sub numele Kusho Ringang. (N.a.)

Capitolul 9

Perfecțiunea înțelepciunii: educația aleasă a unui călugăr budist tibetan

Fără îndoială, persoana care a avut cel mai mare impact asupra lui Dalai Lama până a ajuns la maturitate a fost Ling Rinpoché. Deși tutorele său superior era un educator foarte sever, înaltul prelat tibetan îi este foarte recunoscător pentru modul în care acesta „a făcut tot posibilul[1] ca să-mi insufle numai calități bune“ și continuă să aibă cel mai profund respect pentru el. Conștientizarea din ce în ce mai mare a responsabilităților sale nu doar față de poporul tibetan, ci față de toate ființele a fost uneori aproape copleșitoare. Dalai Lama vorbește despre faptul că se simțea ca o barcă lăsată în derivă, pe de o parte, amenințată de vârtejuri și furtuni, pe de alta, eșuată pe uscat, dar Ling Rinpoché a fost cel care l-a ajutat să stabilizeze ambarcațiunea. După spusele altora, tutorele superior al Prețiosului Protector era un om care vorbea puțin, rezervat — deși dotat cu un ascuțit simț al umorului — și un călugăr a cărui conduită era exemplară. Mai târziu, între cei doi s-a născut o strânsă prietenie, marcată de un profund respect de ambele părți.

Ling Rinpoché a fost cel care l-a introdus pe tânărul Dalai Lama în disciplina tsoe pa (se traduce în general prin dezbatere, dar mai exact ar fi dialectică). Aceasta a fost și rămâne piatra de temelie a educației unui călugăr novice în tradiția tibetană.

După cum știe oricine care a asistat la o dezbatere din curtea unei mănăstiri, acesta e și unul dintre principalele prilejuri de mândrie. Văzând strigătele, tachinările, râsetele, înghiontelile și rozariul fluturat cu care cel care conduce interogatoriul îl provoacă pe celălalt, ai putea fi iertat dacă îți imaginezi că are loc un meci de box. Doar figura celui care se apără, stând imperturbabil ca o stâncă, mai amintește că este vorba despre o întrecere academică, nu o competiție pugilistică. Această exersare constituia esența educației tânărului Dalai Lama: priceperea sa ca participant la dezbateri avea să-i aducă reputația de cărturar.

Ar trebui să ne întoarcem în Europa Evului Mediu pentru a găsi ceva asemănător acestui element vital al culturii tibetane. Dar deși dezbaterea din tradiția tibetană se aseamănă puternic cu metoda socratică din educația occidentală, se și deosebește de aceasta dintr-un punct de vedere decisiv. În vreme ce metoda socratică este o cercetare liberă asupra adevărului sau falsității unei propoziții date, dezbaterea tibetană se preocupă în principal cu clarificarea a ceea ce este deja cunoscut: cum sunt lucrurile, cu adevărat. Dacă acest aspect vi se pare o travestire a ceea ce ar trebui să fie dialectica, înseamnă că nu prindeți nuanța. Deși dezbaterea tibetană abordează chestiunea în discuție cu o precizie de detectiv, totuși nu este o anchetă. În primul rând, este o metodă de ascuțire a capacității de a gândi logic a practicantului, iar în al doilea rând, o disciplină ce urmărește să consolideze ceea ce a dezvăluit Buddha******** când a rostit cele Patru Adevăruri Nobile, și anume:

1.Adevărul suferinței

2.Adevărul cauzei suferinței

3.Adevărul încetării suferinței

4.Adevărul Căii către încetarea suferinței.

Am putea interpreta acest lucru spunând mai întâi că, spre deosebire de ceea ce ne învață Biblia creștină, lumea nu este „bună“. Este nesatisfăcătoare. Când ne aflăm în ea, suferim. Mai mult, toate acele lucruri din lume despre care credem că ne vor face fericiți sau ne vor aduce satisfacție sunt de fapt doar surse pentru și mai multă suferință. Pentru a pune problema în termeni iudeo-creștini, lumea în sine este, într-un anumit sens, Căderea. În al doilea rând, suferința nu este nejustificată; este cauzată de karma noastră care se împlinește.******** Aceasta include nu doar suferința morală (suferința care însoțește acțiunile negative, indiferent că au fost făcute de noi sau împotriva noastră), dar și suferința naturală, cum ar fi boala, îmbătrânirea sau moartea. În al treilea rând, există, din fericire, o modalitate de a depăși suferința (aceasta ar putea fi denumită evanghelie — „vestea bună“ a budismului) prin eliminarea cauzelor suferinței. În al patrulea rând,

modalitatea de a elimina cauzele suferinței este aceea de a urma Calea indicată de Buddha până la capăt, adică eliberarea de suferință sau nirvana.********

Manualele de bază pentru dezbatere — Culegere de teme de dezbatere (Dudra) — au fost principalul obiect de studiu pentru Dalai Lama de când a luat prima dată contact cu ele, așa cum s-a întâmplat cu oricare alt student care intra într-o mănăstire Gelug. Acestea stabileau ce trebuie învățat, în vreme ce dezbaterea era modalitatea prin care tânărul student învăța mai întâi cum să-și însușească și apoi cum să apere ceea ce a învățat, prin argumentare logică.

Deoarece principiile în jurul cărora este structurată dezbaterea tibetană sunt universale, orice persoană familiarizată cu elementele de bază ale logicii aristotelice nu va avea nicio problemă să le înțeleagă pe cele ale tradiției indo-tibetane. Ambele exploatează caracterul inacceptabil al contradicției și ambele recunosc că argumentarea necesită una sau mai multe premise pentru a ajunge la o concluzie. La fel ca logica aristotelică, logica indo-tibetană este în esență silogistică și astfel, nu atinge precizia matematică a logicii moderne. Totuși, adepții ambelor sisteme își susțin superioritatea chiar și în fața progreselor modernității.

Însă tradiția filosofică indo-tibetană diferă de cea clasică occidentală prin presupunerile sale despre cum e lumea cu adevărat. Pentru Aristotel și succesorii săi, lumea se află pe calea desăvârșirii sale finale în perfecțiune. În sistemul indo-tibetan, se pleacă de la ideea că lumea se caracterizează în principal prin suferință, iar cauza suferinței este ignoranța. Ce se ignoră? Se ignoră cum sunt lucrurile cu adevărat. Astfel, în viziunea budistă, scopul analizei logice este acela de a risipi ignoranța. Pe măsură ce ajungem să pricepem profund natura lucrurilor, vom înțelege nevoia de a deveni cu adevărat plini de compasiune fără limite, ca metodă de eliberare finală. Ce înseamnă să fii cu adevărat plin de compasiune fără limite? Mai presus de toate, a fi plin de compasiune presupune că-ți dorești ca suferința celorlalți să înceteze și astfel faci tot ce poți pentru a-i ajuta în încercarea lor de a depăși suferința. Întrucât calea concepută de Buddha este singurul mijloc de a trece peste suferință, cel mai bun ajutor pe care îl putem oferi altora este să-i îndrumăm pe această cale. Cu cât suntem mai calificați, prin stăpânirea

învățăturilor și practicilor care duc la eliberare, cu atât vom fi mai bine înzestrați pentru a manifesta compasiunea. Iar o astfel de măiestrie, asupra căreia insistă școala Gelug, se obține cel mai bine prin competența în dezbatere, prin intermediul căreia practicantul își dezvoltă capacitatea de înțelegere a marilor clasici ai literaturii budiste.

Totuși, era esențial ca tânărul Dalai Lama să fie foarte competent în arta dezbaterii, dar nu doar din acest motiv. La sfârșitul educației sale oficiale de călugăr nu existau probe scrise, ci doar dezbateri publice analizate cu atenție. Deși, în calitate de Dalai Lama, Prețiosul Protector era scutit de învălmășeala din curtea mănăstirii (chiar dacă unii bănuiesc că ar fi savurat-o) și avea în schimb avantajul de a-i fi desemnați niște parteneri de dialectică (sau tsenshab) cu care dezbătea sub îndrumarea tutorilor săi, absolvirea nu a fost o simplă formalitate. Trebuia să câștige respectul comunității monahale la fel ca oricare alt potențial profesor.********

Dar a mai existat încă un element — vital — în educația lui Dalai Lama. Dezvoltarea sa interioară ca meditator a fost la fel, dacă nu chiar mai importantă; și în această privință, influența lui Ling Rinpoché a fost capitală.

La începutul instruirii unui meditator, mintea este asemănată cu un elefant furios, iar misiunea practicantului este s-o supună, la fel cum dresorul îmblânzește elefantul. Acest lucru se poate face în 33 de etape atent programate. Pentru început, elefantul fuge de dresor. Dar cu stăruință și blândețe, animalul sălbatic este adus până în punctul în care va accepta o frânghie. În diagramele folosite în manualele budiste pentru a descrie procesul, la început elefantul este reprezentat ca fiind negru și lăsându-se condus de o maimuță neagră. Maimuța simbolizează distragerea atenției, în vreme ce culoarea neagră simbolizează inerția — cele două mari obstacole ce împiedică îmblânzirea minții. La jumătatea drumului, când dresorul încearcă să preia frâiele elefantului, constată că acesta nu vrea să se miște. Dar treptat, cu perseverență și bunătate, elefantul este convins să-și urmeze stăpânul. În final se construiește încrederea și elefantul îndeplinește ordinele îmblânzitorului său, iar în cele din urmă nu mai este nevoie de frânghie. Mai întâi elefantul îl urmează, apoi se lasă încălecat. Maimuța este îmblânzită în același mod înainte de a fi trimisă la plimbare. În sfârșit, în

ultima etapă, dresorul și elefantul devin prieteni, iar animalul face tot ce i se cere.

Mulți oameni din zilele noastre sunt familiarizați cu meditația budistă datorită popularității mindfulness-ului********. Dar în tradiția tibetană, conștientizarea este doar una dintr-o gamă largă de tehnici. Mai mult, este practicată aproape întotdeauna împreună cu „introspecția“ sau meditația asupra unui singur punct — și întotdeauna în cadrul etic și spiritual al budismului. Meditația prin introspecție******** urmărește creșterea capacității de concentrare a practicantului, într-un singur punct și cu mintea deplin vigilentă, asupra unui obiect dat, indiferent dacă acesta e fizic, de exemplu o statuie sau o thangka, ori vizualizat, de exemplu, o zeitate de meditație — timp de mai multe ore, în cazul practicanților mai avansați. Dar există și multe alte tehnici, dintre care unele implică respirația și diverse exerciții fizice, în timp ce prin altele practicanții se vizualizează pe ei înșiși ca zeități. Obiectivul final al tuturor tehnicilor este ca practicantul să-și stăpânească total stările mentale.

De asemenea, este important să înțelegem că, din punctul de vedere al tradiției, aceste practici nu înseamnă nicidecum o abandonare, un dezacord cu lumea. Gom, cuvântul tibetan pentru meditație, înseamnă literalmente familiarizare. De exemplu, atunci când are loc „schimbul de sine cu altul“, cel care meditează se familiarizează cu stările emoționale ce însoțesc vizualizarea unui prieten, a unui individ luat la întâmplare pentru care nu are sentimente speciale sau a unui dușman. Identificând stările emoționale pozitive, neutre și negative pe care i le trezesc aceste vizualizări, persoana care meditează se familiarizează cu prima emoție — cu intenția de a dezvolta aceleași sentimente față de inamic, pe măsură ce antrenamentul yoga progresează.

Teoria budistă asupra minții expusă în Culegerea de teme de dezbatere garantează faptul că fiecare dintre simțuri alcătuiește o conștiință distinctă. Astfel, ceea ce vedem este un obiect al conștiinței vizuale, ceea ce auzim este un obiect al conștiinței auditive, ceea ce mirosim este un obiect al conștiinței olfactive. Și totuși, mai important și mai radical decât orice este înțelegerea profundă că, în ultimă instanță, nu există un sine fundamental care să poarte aceste aspecte diferite ale conștiinței sau în care se poate

spune că se află mintea. Budismul arată că ceea ce presupunem în mod greșit a fi „sinele nostru“ este tocmai cauza suferinței pe care o îndurăm.

Dar dacă sinele este în cele din urmă iluzoriu, cum stă treaba cu obiectele fizice? Unii gânditori spun că materia este un efect karmic al ființelor existente (karma fiind amprenta continuumului mental individual, sau fluxului de conștiință, al acțiunilor unei ființe, fie ele pozitive, negative sau neutre). Obiectele fizice (inclusiv stânci, râuri sau oceane) sunt considerate a fi rezultatul faptelor ființelor simțitoare în timp nelimitat. Mai mult, universul pe care îl vedem în jurul nostru nu este alcătuit din particule mici nefizice, pieritoare, din care apare mai întâi materia, apoi viața, apoi conștiința. Alți gânditori budiști sunt agnostici în privința originii materiei, spunând că existența obiectelor fizice este doar un aspect al felului în care sunt lucrurile. Totuși, vorbind la modul general, în budism, mintea precedă materia. Asta înseamnă oare că realitatea este alcătuită, în final, din însăși conștiință? De fapt, deși există o școală de gândire budistă care susține acest lucru, tradiția Gelug, urmând abordarea Căii de Mijloc a lui Nagarjuna, vorbește despre două adevăruri — „convenționale“ și „finale“.******** Predată în mod tradițional doar acelora socotiți capabili să o înțeleagă fără a o interpreta greșit, doctrina susține că ceea ce credem a fi real este iluzoriu: la fel de consistent ca spuma care apare la curgerea unui șuvoi sau ca reflexia lunii într-un ochi de apă, ori ca un fulger în întunericul nopții. Natura finală a realității este cu adevărat goală, este goliciunea însăși.

Nu este aici locul pentru a discuta despre această afirmație. Este suficient să spunem că a găsit sprijin în rândul filosofilor antirealiști contemporani din întreaga lume. De asemenea, este important să înțelegem că, cel puțin pentru Tsongkhapa (fondatorul școlii Gelugpa, din care face parte Dalai Lama, și cel mai ager filosof din Tibet), doctrina nu se bazează, așa cum se susține uneori, pe afirmația nihilistă că de fapt nu există nimic. Ci mai degrabă pe modul în care există lucrurile: ele există, dar numai în mod dependent — de unde și afirmația suplimentară că toate fenomenele sunt interdependente. Nu există o cauză inițială, și este valabil pentru tot ceea ce există. Acest lucru nu trebuie interpretat în sensul că tradiția budistă transmisă lui Dalai Lama nu avea o imagine clară asupra felului în care a luat ființă lumea în care trăim. Dimpotrivă, budismul are o teorie detaliată

atât asupra tărâmurilor naturale, cât și a celor supranaturale, iar cosmologia a fost o componentă majoră a programei de studiu.

Pe scurt, schema tradițională imaginează un munte mare cu patru fețe, Meru, care se ridică dintr-un ocean întins.******** La nord, sud, est și vest sunt grupate o serie de insule. Una dintre aceste insule, Dzambu Ling (Grădina Trandafirilor), este cea pe care o locuim noi, oamenii. Cu alte cuvinte, lumea noastră este plată. De ce nu vedem muntele Meru? Deoarece latura muntelui pe care o avem în față este alcătuită din lapis lazuli — culoarea cerului. Dar soarele și luna? Acestea sunt ținute la înălțime de vânturile cosmice, care le poartă pe o orbită în jurul muntelui. Sub pământ se întinde mai întâi tărâmul duhurilor înfometate — yidag, apoi, ținuturile iadului, dintre care opt sunt reci, iar opt, fierbinți. În total, există șase tărâmuri care alcătuiesc împreună samsara, starea permanent nesatisfăcătoare în care toate ființele simțitoare viețuiesc până ajung la Iluminare. În vârf se află ținutul zeilor binecuvântați, iar sub acesta există cel al semizeilor. În al treilea rând se întinde tărâmul oamenilor, sub care se află ținutul animalelor. Apoi urmează ținutul duhurilor înfometate și, în final, tărâmul diferitelor iaduri. Chiar dacă ținutul oamenilor nu se află în vârful acestei ierarhii, o ființă are ocazia de a se ilumina în timpul vieții sale doar în calitate de om.

Se consideră că zeii binecuvântați locuiesc pe vârful muntelui Meru, în vreme ce semizeii trăiesc la diferite niveluri, în conformitate cu rangul și dezvoltarea lor spirituală. Tărâmurile oamenilor și animalelor nu au nevoie de nicio explicație, dar ținutul duhurilor înfometate are nevoie de tălmăcire. O ființă (fie ea zeu, semizeu, om sau animal) care în această viață este lacomă și mânată de instinctul de a se hrăni se află în pericolul de a se naște din nou ca „duh înfometat“ sau yidag. Aceste creaturi jalnice au niște burți enorme, gâturi anormal de lungi și subțiri, ochi care emit gaze pestilențiale și incandescente ce pârjolesc tot ce întâlnesc în cale și guri de mărimea urechii unui ac. Trăind în infern, nu departe de suprafața pământului, acestea se chinuie în permanență pentru că nu reușesc să-și satisfacă foamea.

Cât privește tărâmurile iadului, după cum s-ar putea aștepta oricine, severitatea lor se accentuează cu cât se coboară mai mult; până să ajungă la

al șaselea iad, paznicii acestui ținut îi apucă pe păcătoși, îi aruncă în cazane mari și îi fierb ca pe pești înainte de a-i trage în țeapa încinsă până când le străpung intestinele și le ies flăcări din fiecare orificiu.

Referitor la ținutul semizeilor, deși condițiile lor sunt mult superioare celor de pe pământ (nu există lipsă de hrană sau dezastre naturale îngrijorătoare), locuitorii nu sunt de invidiat. Aceștia își petrec timpul luptând și aproape întotdeauna se nasc din nou pe un tărâm inferior. Nici chiar cei care ating înaltul cerului și află ce e fericirea într-o măsură în care noi oamenii nici nu ne putem imagina nu sunt imuni la suferință și moarte, și nici la posibilitatea de a aluneca înapoi într-unul din celelalte ținuturi prin acumularea de karma negativă. Ei rămân în samsara.

Deși la momentul actual Dalai Lama respinge o lectură ad litteram a acestei cosmologii, totuși, la fel cum istoria Genezei stă în spatele teoriei Big Bang și continuă să bântuie imaginația occidentală, imaginea tradițională a lumii elaborată în scripturi constituie baza viziunii Mahayana asupra lumii și continuă să obsedeze imaginația tibetană. De asemenea, mai trebuie spus că în copilăria lui Dalai Lama, această viziune tradițională tibetană asupra universului era supusă unor presiuni. Copiii aristocrației și clasei negustorilor, educați de britanici în India, aveau deja o imagine foarte diferită asupra lumii — contribuind fără îndoială la motivul pentru care școala de limbă engleză din Lhasa, deschisă în 1947, a fost închisă după numai un singur semestru. Mănăstirile s-au opus pe motiv că existența ei ar dăuna învățăturilor lui Buddha.

Din aceleași motive, tânărului Dalai Lama i s-a interzis să vorbească cu Lowell Thomas, legendarul jurnalist și crainic american care a vizitat Lhasa în 1949. După cum scria Thomas, în timpul audienței sale, Dalai Lama, atunci în vârstă de 14 ani, „a zâmbit când a fost rugat[2] s-o facă și și-a schimbat poziția cu amabilitate în fața camerelor noastre“. Dar asta a fost tot. Abia la sfârșitul anului 1949, adolescentul a reușit să aibă o întâlnire în care a putut vorbi cu un străin. Acesta a fost Heinrich Harrer, alpinistul austriac în vârstă de 33 de ani, fost ofițer SS și membru al partidului nazist, unul dintre cei șase occidentali rezidenți în Lhasa.******** E posibil să mai fi fost încă unul — un misionar catolic[3] stabilit în Yerkalo. Dar la scurt timp după plecarea spre Lhasa, unde avea de gând să implore protecția lui

Dalai Lama, misionarul a fost împușcat de călugării dintr-o mănăstire din apropiere.

S-au spus multe despre trecutul dubios al lui Harrer (inclusiv o prelucrare forțată a jurnalului său de călătorie, în filmul cu același nume, Șapte ani în Tibet). Supoziția că nu a fost un nazist devotat (a susținut că a purtat uniforma o singură dată, în ziua în care s-a căsătorit cu prima soție) este întărită de faptul că, după ce a scăpat dintr-un lagăr de concentrare britanic din Dehra Dun, nordul Indiei, împreună cu colegul său austriac Peter Aufschnaiter, a decis să rămână în Lhasa în loc să plece spre Japonia (aliatul Germaniei la vremea respectivă). Era un aventurier, nu un ideolog. Mai multe argumente există în favoarea unei legături între naziști[4] și Reting Rinpoché, cel puțin în perioada în care era regent. În anii 1930, Institutul Ahnenerbe, fondat de Heinrich Himmler pentru a conferi prestigiu academic ideologiei rasiste a partidului, a trimis în total trei expediții în Tibet, membrii celei din urmă luând parte la festivitățile de Anul Nou din Lhasa, în 1939. Scopul vizitei era acela de a afla dacă este adevărat că tibetanii ar fi de fapt descendenții unui trib arian dispărut. Reting Rinpoché era în relații bune cu conducătorul expediției, Ernst Schaefer, care era foarte apreciat de Himmler. Nu toți membrii echipei sale erau ideologi naziști, dar unul dintre ei a fost ulterior condamnat pentru complicitate la uciderea a 86 de evrei de la Auschwitz. O fotografie faimoasă îi înfățișează pe Schaefer și oamenii săi[5] împreună cu niște înalți demnitari tibetani la o cină în Lhasa, șezând în fața unui steag cu zvastică și a două fanioane SS expuse pe perete. Unii văd în această dovadă legătura clară[6] între budismul ezoteric Vajrayana și nazism.

După câteva încercări nereușite, Harrer împreună cu Aufschnaiter au ajuns la Lhasa la mijlocul lunii ianuarie 1946, după doi ani de călătorii istovitoare.******** Având în vedere că intrarea străinilor în Tibet fără permisiunea guvernului era strict interzisă, această faptă era o realizare impresionantă.

Pe drum, cei doi s-au dat drept dentiști ambulanți, negustori sau trimiși ai unui înalt demnitar străin. După ce au supraviețuit mai multor atentate serioase la viața lor, o familie aristocratică, în a cărei casă au avut norocul de a intra la sosirea în capitală, le-a făcut o primire cordială în Lhasa. Opt

zile mai târziu, după ce fuseseră vizitați de mai multe persoane laice de rang înalt — inclusiv un general de armată interesat de tot ce putea afla despre comandantul german Erwin Rommel — au primit vestea că familia lui Dalai Lama dorea să-i întâlnească. Dar aveau să treacă mai mult de trei ani până la prima întâlnire a lui Harrer cu Dalai Lama în persoană. Între timp, el și Aufschnaiter au fost nevoiți să solicite azil. Inițial, cererea le-a fost refuzată și numai datorită faptului că Aufschnaiter era un inginer foarte bun li s-a permis în final să rămână. Prin urmare, Aufschnaiter a lucrat la un proiect de energie hidroelectrică și a ajutat la proiectarea primelor lucrări de canalizare a orașului, în timp ce Harrer, care vorbea bine limba engleză și era un fotograf priceput, s-a trezit curând traducător și fotograf ocazional la palat.

În cele din urmă, Harrer a fost abordat de Lobsang Samten — pe atunci șambelan — care i-a solicitat construcția unui cinematograf pentru Dalai Lama în subsolul Palatului Norbulingka. După cum povestește Dalai Lama în autobiografia sa, unul dintre obiectele pe care le-a găsit printre lucrurile Celui de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama a fost un vechi proiector de film, pe care, în mod uimitor, desfăcându-l în bucăți și reasamblându-l, a reușit să-l facă să funcționeze, așa că era dornic să-l folosească.

Harrer și Dalai Lama s-au cunoscut în sfârșit în a doua parte a anului 1949, însă numai după o organizare minuțioasă. Harrer povestește că la prima lor întâlnire, binecuvântarea grăbită pe care i-a acordat-o Dalai Lama „părea mai puțin o atingere[7] ceremonială cu mâinile, și mai degrabă expresia impulsivă a sentimentelor unui băiat care în sfârșit poate face ce își dorește“. Acest entuziasm contrasta puternic cu răceala cu care călugării din jurul Prețiosului Protector au primit salutul lui Harrer.

În jurnalul său de călătorie, Șapte ani în Tibet, Harrer a inclus un capitol intitulat în mod surprinzător „Tutore al lui Dalai Lama“. Este vorba despre o exagerare a relației dintre ei. Deși Harrer și adolescentul Dalai Lama s-au întâlnit aproape săptămânal timp de peste șase luni, cât erau împreună eticheta nu-și găsea locul. Era o relație de prietenie, uneori de tachinare — Dalai Lama l-a poreclit pe Harrer gopse, sau „cap cu păr de paie“ — deși amândoi au luat-o în serios. Au rămas prieteni până la sfârșitul vieții lui Harrer.

Faptul că Harrer era la fel de rațional ca protejatul său a fost foarte util. Dalai Lama, nerăbdător cu protocolul din jurul său și conștient că educația religioasă pe care o primea nu era potrivită cu rolul politic pe care trebuia să și-l asume curând, era dornic să învețe cât de mult putea de la noul său prieten. „Mi s-a părut o persoană[8] care ani întregi cugetase în singurătate la diferite probleme“, își amintește Harrer, „iar acum în sfârșit avea cu cine să vorbească, vrând să afle toate răspunsurile deodată.“

Harrer a descoperit curând că, pe lângă curiozitatea lui fără limite, tânărul era și foarte serios. Dalai Lama și-a grupat imediat cele 80 de filme pe care le avea în colecție în două categorii, cele educative și cele care erau doar de divertisment. Pe primele le viziona de mai multe ori — favoritul era un documentar despre Mahatma Gandhi —, în timp ce pe celelalte le lăsa deoparte. Iar când punea o întrebare, aștepta un răspuns complet și bine chibzuit, astfel că Harrer trebuia „să-și bată mult capul[9] ca să le trateze serios și științific pe fiecare dintre ele“. Totuși, întotdeauna era evident care erau adevăratele priorități ale lui Dalai Lama. Întrerupea adeseori conversațiile pe care le aveau, pentru studiile sale oficiale, deoarece nu-i plăcea să-i facă pe adevărații săi tutori să aștepte — așa cum nu-i plăcea nici lui însuși să aștepte. Odată, Harrer a întârziat zece minute la o întâlnire și a fost mustrat aspru pentru îndrăzneala sa.

Imaginea adolescentului Dalai Lama care reiese din descrierea lui Harrer este aceea a unui tânăr extrem de inteligent, curios, silitor, serios, dar totuși jovial, cu un puternic simț al responsabilităților sale și cu o fire la fel de afectuoasă pe cât îi era mintea de deschisă și de pasionată. „Uneori“, povestește Harrer, „fugea[10] prin grădină să mă întâlnească, radiind de fericire și întinzând mâna către mine.“ Cât despre Harrer, în ciuda straniei ironii că încarnarea lui Bodhisattva al Compasiunii l-a avut drept tutore pe un fost membru SS, nu există niciun motiv să presupunem că Hugh Richardson a vorbit cu rea-credință atunci când l-a evaluat pe Harrer, chiar dacă pare destul de ciudat. A spus la un moment dat******** că, dacă ar mai rămâne un singur om pe planetă, și-ar dori ca acela să fie Harrer. Cât despre ideea că Harrer trebuie să fi știut de Holocaust, de asemenea, nu avem motive să presupunem că ar fi avut nici cele mai mici bănuieli până după război. El a plecat din Germania în 1939, în vreme ce conferința de la Wannsee care a prezentat oficial „Soluția finală a problemei evreiești“ nu a

avut loc decât în ianuarie 1942. Dar asta nu are de-a face cu întrebarea dacă prietenul lui Dalai Lama a fost antisemit, fără îndoială o condiție prealabilă pentru înscrierea în SS. Se pare că trebuie să fi fost, cel puțin atunci când a devenit membru, chiar dacă colegul alpinist Reinhold Messner crede că experiența lui Harrer din Tibet l-a făcut pe acesta să-și schimbe opinia[11]. De asemenea, nu se poate nega că budismul ezoteric tibetan răsună puternic în filonul romantic[12] al ideologiei fasciste. Și dacă ceea ce l-a motivat pe Harrer a fost în primul rând curiozitatea și dragostea de aventură, este greu de imaginat că visul său de a ajunge în Lhasa nu a fost inspirat parțial și de ceea ce și-a imaginat că ar găsi acolo.

Când, la rugămințile lui Dalai Lama, Harrer a început să-i predea limba engleză, austriacul a fost surprins să afle că tânărul învățase deja alfabetul roman și transcria pronunția cuvintelor „în elegante caractere tibetane[13]“. Harrer a fost foarte impresionat. „Câtă adaptabilitate!“, a exclamat austriacul. „Studii religioase intense, repararea unor dispozitive mecanice complicate[14], iar acum limbi străine!“ Ascultau împreună „știrile în engleză la un radio portabil și profitam de pasajele rostite cu viteza specifică dictării“.

Pe lângă rugămintea de a-l învăța engleză, Dalai Lama l-a însărcinat pe Harrer să-i predea noțiuni elementare de aritmetică și geografie (materia lui preferată, deși meșteritul dispozitivelor mecanice îi plăcea chiar mai mult decât orele de studiu la clasă). Matematica nu-i prea plăcea, dar era fascinat, ne spune Harrer — la fel ca mulți occidentali din zilele noastre —, să afle cât de mare era Tibetul. Și era încântat să descopere că cel mai înalt munte de pe planetă se afla la extremitatea sudică a ținutului tibetan. Pe lângă aceste subiecte, tânărul era dornic să afle și despre probleme de actualitate și descoperiri moderne, precum motorul cu reacție și bomba atomică. S-a dovedit că Dalai Lama era deja familiarizat cu diferitele tipuri de avioane și vehicule blindate folosite de diverse armate în războiul care tocmai se încheiase. De asemenea, cunoștea numele oamenilor importanți ai momentului — Churchill, Eisenhower, Molotov. Totuși, era evident că de multe ori „nu știa în ce fel sunt legate[15] unele persoane de anumite evenimente“. Cât privește îngrijorarea pe care ar fi putut-o avea austriacul în legătură cu capacitatea tânărului său prieten de a asimila toate aceste

informații noi, Harrer își amintește: „Mă uimea încontinuu cu puterea sa de înțelegere, stăruința și hărnicia sa“.

Dacă în ochii lui Harrer, tânărul Dalai Lama nu părea să fie prea diferit de oricare alt adolescent foarte inteligent al vremii sale — sau chiar al oricăror timpuri —, a existat un lucru care ni s-ar fi putut părea neobișnuit pentru început: Prețiosul Protector nu avea nicio urmă de scepticism cu privire la religia în care fusese crescut. Nu puteai să întâlnești la el lupta Sfântului Augustin cu credința. Conform spuselor lui Harrer, Dalai Lama a fost, de exemplu, „convins că prin credința sa[16] și prin îndeplinirea ritualurilor stabilite va putea face lucrurile să se întâmple în locuri îndepărtate“. Mai mult, „când progresase, mă trimitea în diverse locuri și mă îndruma din Lhasa“ prin telepatie. După cum vom vedea, convingerea lui Dalai Lama că tărâmul supranatural nu este imaginar se menține și în prezent.

******** Cuvântul „Buddha“ poate fi tradus „cel treaz“. (N.a.)

******** Este important să înțelegem că doctrina karmei nu este sub nicio formă determinantă. Cei mai implicați practicanți pot fi imuni la efectele sale, în anumite circumstanțe. Mai mult, momentul prezent este chiar o oportunitate de transformare a karmei acumulate. De exemplu, când o amintire negativă (un reziduu karmic) este contextualizată corect, ea poate deveni dintr-o întipărire negativă una pozitivă. Amintirea mea despre un accident sau o întâmplare nefericită poate continua să mă tulbure până când o înțeleg ca pe un avertisment neîntârziat pentru schimbarea comportamentului meu. (N.a.)

******** O asemenea eliberare este denumită adesea „Iluminare“, dar acest termen poate fi fals, sugerând un moment de revelație. Din perspectivă budistă, cel iluminat este în mod direct cineva care a trecut dincolo de suferință în nirvana. (N.a.)

******** Nu toți Dalai Lama au fost mari cărturari. Al Patrulea Dalai Lama, un descendent mongol al lui Ginghis Han, nu a învățat niciodată suficient de bine tibetană și a fost asemănat, oarecum fără milă, cu o „cutie goală“ (de către Desi Sangye Gyatso, în biografia Marelui Dalai Lama Al Cincilea scrisă de el); Al Șaselea Dalai Lama a refuzat să îndeplinească ordine sfinte, preferând în schimb să scrie poezii de dragoste și să se aventureze cu cei mai dubioși dintre tinerii aristocrați ai acelor vremuri; Al Optulea Dalai Lama, un tânăr bolnăvicios, a manifestat foarte puține aptitudini pentru filosofie și și-a petrecut cea mai mare parte a timpului stând la soare pe terasă. (N.a.)

******** Practica meditației conștiente. (N.t.)

******** Sau Vipassana. (N.t.)

******** Nagarjuna (cca. 150–200 d.Hr.), fără îndoială cel mai mare filosof budist, este cunoscut mai degrabă pentru Mulamadhyamakarika, sau Versete despre înțelepciunea fundamentală a Căii de Mijloc. (N.a.)

******** Și Sfântul Isidor al Sevillei, enciclopedistul din Antichitatea târzie, plasează un mare munte în centrul lumii. (N.a.)

******** Pe lângă Harrer și colegul său austriac Peter Aufschnaiter, ceilalți erau Hugh Richardson, funcționar politic britanic; Reginald Fox și Robert Ford, radiotelegrafiști britanici; și un refugiat rus pe nume Nedbailov, care a ajutat la electrificarea capitalei. (N.a.)

******** De fapt, inițial au mai avut încă patru tovarăși, dintre care doi au ajuns până în Tibet, dar s-au împărțit în două grupuri. Ceilalți s-au întors înainte de a ajunge în Lhasa. (N.a.)

******** Mie mi-a spus asta, într-un interviu (filmat) realizat la el acasă în St. Andrews, Scoția, în 1994. Richardson, fost funcționar politic britanic rezident în Lhasa, a lucrat ulterior — într-un post similar — pentru guvernul Nehru până în 1950. (N.a.)

Capitolul 10

„La naiba cu picnicul lor!“: invazia chineză, 1949–1950

În timp ce tânărul Dalai Lama învăța de la Harrer tot ce putea despre lumea modernă, după încheierea războiului mondial, evenimentele din interiorul țării au atins punctul culminant. În China, comuniștii erau tot mai aproape de victorie. Când Ma Bufang, comandantul suprem musulman care ceruse răscumpărare pentru eliberarea lui Dalai Lama, și-a pierdut cartierul general în fața comuniștilor în vara anului 1949, tibetanii au înțeles că în curând va cădea și capitala Chinei. Lui Chiang Kai-shek îi mai rămăsese doar să se retragă în Taiwan înainte ca președintele Mao să declare la 1 octombrie întemeierea Republicii Populare Chineze. Așa s-a pus capăt unui conflict care durase mai mult de douăzeci de ani, în timpul căruia și-au pierdut viața multe milioane de oameni. Dar în vreme ce victoria comuniștilor era un motiv de profundă neliniște pentru guvernul tibetan, singura reacție a regentului Taktra Rinpoché a fost să ordone Celor Trei Scaune să înceapă ritualul incantației scripturilor.

În ce-l privește pe tânărul Dalai Lama, încă nu avea un rol activ în problemele guvernamentale. În iarna acelui an, l-a însărcinat totuși pe tutorele său secundar, Trijang Rinpoché, să reînnoiască protecția din Potala. Aceasta presupunea resfințirea diferitelor obiecte de ritual, astfel încât să se asigure de prezența și protecția constantă a apărătorilor divini furioși. Potrivit lui Trijang, era vorba de obiecte precum „săbii de oțel[1] cu două tăișuri, cu plăsele din scorpion călite în sânge și otravă… un arc făcut din cornul unui taur… stindarde negre cu mantre și figuri desenate cu sânge vărsat de arme… craniu de copil nelegitim plin cu substanțe magice… giulgiu pentru morți, înscris cu mantre lungi de chemare, alungare, ucidere“, și o imagine a zeiței Palden Lhamo, „pătată cu lichidele uniunii sexuale“.

Oficialitățile guvernului tibetan au trimis în cele din urmă o scrisoare omologilor lor chinezi, prin care recunoșteau victoria comuniștilor.

Adresată „onorabilului[2] Mao Zedong“, aceasta începea prin a explica faptul că „Tibetul e o țară neobișnuită în care religia budistă este în plină înflorire și care e predestinată să fie condusă de Buddha al compasiunii în stare vie sau Chenrezig. Ca atare, din cele mai vechi timpuri până acum, Tibetul a fost o țară independentă a cărei administrație politică nu a fost niciodată preluată de vreo țară străină“. Scrisoarea se încheia, după încă un scurt paragraf, cu cererea ca „acele teritorii tibetane anexate la China cu ani în urmă să fie readuse acum la jurisdicția lor de drept“.

Pentru chinezi, care aveau un puternic simț al istoriei, afirmația că Tibetul „a fost întotdeauna independent“ nu a putut părea altfel decât absurdă. Ce altceva fusese funcția preceptorului imperial, creată în secolul al XIII-lea de către împăratul Kublai Han din dinastia Yuan, dacă nu un post de guvernator al Tibetului? Și nu a trimis împăratul Kangxi trupe pentru a ajuta Tibetul să alunge invazia nepaleză din secolul al XVII-lea? Iar recunoașterea tuturor Dalai Lama nu fusese supusă ratificării de către dinastia Qing? Cum putea fi denumită asta altfel decât supunere? Iar în privința imixtiunii străine, China nu era o țară străină — însă Marea Britanie era, la fel și India.

De fapt, tibetanii nu negau niciuna dintre aceste afirmații, dar le interpretau foarte diferit. Mai mult, tibetanii nu puteau uita că, timp de aproape trei sute de ani de la mijlocul secolului al VII-lea, Tibetul fusese nucleul unui mare imperiu comercial, rețea care a ajuns să fie cunoscută sub denumirea de Drumul Mătăsii, ce lega Roma de China, vestul de est. Tibetul era la vremea aceea și cea mai mare putere militară din Asia Centrală și de Sud-Est. Chinezii erau înfrânți frecvent de armatele tibetane în bazinul Tarim și în alte părți. A existat chiar un moment interesant — în 763 d.Hr. — când forțele tibetane l-au detronat pe împăratul T’ang și s-au instalat în locul acestuia, chiar dacă doar pentru trei săptămâni. Acesta a fost un act de eroism extraordinar: Chang’an, reședința imperiului T’ang, era la vremea aceea un oraș de un milion de locuitori, unul dintre cele mai mari văzute vreodată — rivalizând doar cu Roma antică în privința dimensiunii și a rafinamentului. La sfârșitul secolului al VIII-lea, împăratul tibetan deținea controlul asupra unui teritoriu ce se întindea până în Persia spre vest, Golful Bengal în sud, la mare distanță de Chang’an în est și până la Pamir (Tadjikistan în zilele noastre) spre nord.

În anul 821, cei doi împărați au încheiat un tratat ai cărui termeni au fost înscriși pe trei stâlpi de piatră, atât în scriere chineză, cât și tibetană, și au fost instalați unul la graniță și câte unul în fiecare capitală, „pentru ca niciodată[3] să nu poată fi schimbat și astfel să fie sărbătorit în fiecare epocă și de fiecare generație“. Cel din Lhasa încă există și poate fi văzut de oricine. Se află aproape de baza palatului Potala, unde, deși este parțial ascuns vederii de acoperișul „protector“, proclamă că „atât Tibetul, cât și China vor menține țara și frontierele așa cum sunt acum în posesia lor“ și că

întreaga regiune de la est reprezintă Marea Chină, iar cea de la vest, fără îndoială, Marele Tibet… de nicio parte a acelei frontiere nu va fi niciun conflict, nicio invazie dușmănoasă și nicio acaparare teritorială. Nu vor exista tulburări neașteptate, iar cuvântul „dușman“ nu va fi rostit… Între cele două țări nu va ieși fum sau praf… Tibetanii vor fi fericiți în Tibet, iar chinezii, în China.

Din perspectiva tibetană, tratatul încheiat între împărat și omologul său chinez nu a fost niciodată abrogat.

Ceea ce s-a întâmplat când împăratul dinastiei Yuan din secolul al XIII-lea, Kublai Han, l-a convocat la curtea imperială pe Phagpa, capul sectei Sakya, cea mai importantă din Tibet la acea vreme, nu a fost pentru tibetani o subjugare politică a unei țări de către cealaltă, ci mai degrabă stabilirea unei relații spirituale între doi oameni. În schimbul îndrumării religioase pe care Kublai i-a cerut-o lui Phagpa, Han a început o relație de tipul preot-patron (cho-yon), în cadrul căreia acesta a câștigat o valoare spirituală prin adoptarea învățăturilor religioase, iar Lama a câștigat sprijinul material al împăratului. Și oricare ar fi fost ramificațiile politice ale unei astfel de relații, acestea nu au determinat schimbarea termenilor tratatului anterior. Același lucru se aplică în relația între diferiții Dalai Lama și împărații Qing din secolele XVIII-XX. În același mod, ei aveau o relație personală, spirituală, care conferea obligații ambelor părți. Cu alte cuvinte, preotul se ruga pentru împărat, iar împăratul îi oferea bani preotului — și plătea nu doar în termeni materiali, ci și de sânge. Protecția propriului guru devenea o datorie regală pentru împărat.

Din perspectiva chinezilor, învățăturile spirituale ale preotului erau o ofrandă, un omagiu adus împăratului. Odată ce omagiul era îndeplinit, împăratul își oferea cu bunăvoință protecția pe motiv că acela care a adus omagiul și-a recunoscut calitatea de vasal. Așadar, în timp ce vechiul tratat vorbea despre o alianță între două coroane, noul aranjament înțelegea relația ca fiind una în care cel convocat era subordonat voinței celui care l-a convocat.

În ianuarie 1950, Mao a anunțat că întoarcerea Tibetului la patria-mamă China era una dintre prioritățile de vârf ale Partidului Comunist pentru anul respectiv. Curând după aceea, el a cerut guvernului tibetan să-și trimită reprezentanți la Beijing pentru a discuta în ce mod doresc ei să se producă această „eliberare". Timp de mai multe săptămâni, solicitarea sa a rămas fără răspuns.

În cele din urmă, guvernul tibetan a făcut apel către guvernele britanic și american, precum și către cel indian nealiniat, în ciuda recunoașterii întârziate a independenței Indiei. Dar deși indienii (cu acordul americanilor și britanicilor) au acceptat să furnizeze armament (inclusiv bombe, dar nu și obuze antiaeriene, așa cum li se ceruse), a fost mult prea puțin pentru a schimba situația și cu cel puțin zece ani prea târziu, având în vedere pregătirea de care era nevoie. Chiar dacă, în urma acestui gest, regimentul de gardă de corp, care se desființase la moartea Celui de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama, a fost regrupat în grabă, nu a existat niciodată o șansă reală ca acesta să fie gata de luptă la timp. Un lucru pe care guvernul tibetan l-a făcut totuși a fost să îl trimită la Chamdo, în est, pe Robert Ford, un radiotelegrafist britanic pe care îl angajase să instruiască un mic grup de funcționari în utilizarea telecomunicațiilor, împreună cu două aparate de radiocomunicații. Înțelegând că, pentru a pune stăpânire pe Lhasa, comuniștii ar trebui să preia mai întâi localitatea Chamdo, tibetanii au considerat că trimițându-l pe Ford acolo cu aparatele sale de transmisie vor primi măcar un avertisment în cazul unui dezastru.

Însă noua tehnologie a adus cu sine și o serie de probleme. Când Lhalu, guvernatorul demisionar din Chamdo, a avut ocazia să vorbească cu Trijang Rinpoché „fără fir", a fost aproape distrus de noutatea experienței. Înainte de a începe apelul, „s-a apropiat cu reverență[4] de microfon, a așezat

ceremonial o eșarfă albă… în fața acestuia [și] și-a plecat capul ca și cum ar primi o binecuvântare“. Deși Ngabo (g-ul poate fi ignorat fără grijă la pronunția numelui), înlocuitorul său, un tânăr aristocrat reformator, a fost mai puțin tulburat de etichetă, noul guvernator a fost atât de speriat să nu fie distrus aparatul, încât a refuzat să scape din vedere cel de-al doilea dispozitiv. Orice șansă de a primi o avertizare timpurie cu privire la mișcările trupelor inamice, dacă ar fi trimis aparatul mai aproape de locul prin care înaintau chinezii, a fost astfel pierdută.

Lunile de primăvară și vară ale anului 1949 au fost dominate de sentimentul că ceva important urmează să se întâmple. Într-o dimineață, cerul a fost traversat de o cometă la sud de Lhasa, urmată la 15 august de un cutremur teribil (de 8,6 grade pe scara Richter) în sud-est, practic doar pe teritoriul Indiei, dar într-o zonă locuită de tibetani. După cum relatează Harrer, acesta a fost însoțit de „30 sau 40[5]“ de explozii înfundate și o strălucire stranie pe cer spre est. Deși Harrer l-a asigurat pe Dalai Lama că acestea nu erau altceva decât niște fenomene naturale, pentru Prețiosul Protector — părere pe care și-a păstrat-o până în ziua de azi — acestea au fost în mod clar mai mult decât atât. Când capitelul unei coloane de piatră de la Potala a fost găsit căzut la pământ și când dintr-un gargui de pe acoperișul templului Jokhang a început să țâșnească apă, în ciuda „vremii secetoase de vară[6]“, toate au fost luate drept dovezi concludente, dacă mai era nevoie de probe suplimentare, că zeitățile erau puternic tulburate.

Nu după mult timp, au apărut pe pereți, de-a lungul străzilor care duceau către Palatul Norbulingka, o serie de afișe cu sloganul „Dați-i puterea lui Dalai Lama[7]“, iar zvonurile conform cărora oracolele îl îndemnau pe regent să demisioneze au cuprins Lhasa. În acel moment exista sentimentul general că doar Prețiosul Protector își putea salva oamenii de la o catastrofă iminentă. Totuși, el a rămas în continuare sechestrat în Norbulingka, singurul său contact real cu evenimentele din lumea exterioară fiind prin intermediul vizitelor săptămânale ale lui Harrer.

Între timp, guvernul chinez a pus presiune și mai mare asupra consiliului de regență, solicitând să trimită imediat negociatori competenți. Inițial s-a propus ca discuțiile să aibă loc în Hong Kong, dar britanicii, care administrau teritoriul la acea vreme și nu voiau să se implice, s-au opus.

Astfel că locul de întâlnire s-a mutat la New Delhi. În același timp, chinezii au trimis un emisar (de fapt, un călugăr voluntar) la Chamdo cu o serie de cereri. Convenabil pentru tibetani, acesta a murit la scurt timp după sosire — otrăvit, conform chinezilor, care spumegau de furie. În cele din urmă, conducerea comunistă a anunțat în decembrie că dacă guvernul tibetan dorea să evite un război, trebuia să recunoască numaidecât că Tibetul face parte din China, că Armata de Eliberare a Poporului se va instala la granițele internaționale ale Tibetului și că legăturile Tibetului cu „puterile imperialiste“ vor fi tăiate imediat.

Pentru tibetani, acest lucru a fost complet inacceptabil. Însă și perspectiva războiului era în aceeași măsură de neconceput. Incapabil să găsească o ieșire din această situație, guvernul a făcut ceea ce făcea întotdeauna când se confrunta cu o dilemă. A bătut pasul pe loc. În consecință, la 5 octombrie 1950, cu răbdarea ajunsă la capăt, Mao a ordonat Armatei de Eliberare a Poporului să atace mai multe poziții tibetane din provincia estică Kham.

Planul de apărare al lui Ngabo a însemnat puțin mai mult decât speranța că simpla prezență a trupelor sale, împreună cu întăririle care erau pe drum dinspre Lhasa, ar fi suficiente pentru a înfrâna Armata de Eliberare a Poporului. Apoi, dacă negocierile din New Delhi ar mai fi putut fi amânate încă puțin, ar fi venit iarna și zeii ar fi avut mai mult timp să facă un miracol.

Era vorba de un optimism fără speranță. Chinezii erau perfect capabili să lanseze un atac și în plină iarnă. Cât privește gândul că bătăioasa Armată de Eliberare a Poporului va fi oprită de sosirea unor întăriri de câteva sute de soldați din Lhasa, și aceasta a fost o speranță deșartă. E adevărat că Armata de Eliberare a Poporului era departe de casă, cu un lanț de aprovizionare lung și vulnerabil. Dar comandamentul armatei chineze era foarte conștient de faptul că populația khampa (locuitorii provinciei Kham), unde se găsea Chamdo, era aproape la fel de ostilă guvernului din Lhasa, cât și chinezilor. Nu mai departe de anul 1939, un războinic khampa avusese o tentativă serioasă de a prelua controlul regiunii Lhasa. Ngabo nu se putea baza decât pe un sprijin minim din partea triburilor locale.

La 7 octombrie, chinezii au atacat din nou, tăind de această dată calea sudică de ieșire din Chamdo. Comandantul armatei locale s-a predat fără

luptă, lăsând orașul la mila Armatei de Eliberare a Poporului. Însă din cauză că al doilea aparat pentru transmisia radio nu fusese instalat, vestea despre această nenorocire a ajuns la Ngabo cu o întârziere de câteva zile. S-a comentat că el a lăsat în mod voit orașul Chamdo pe mâna chinezilor, acuzație susținută și de colaborarea sa ulterioară cu comuniștii. Dar adevărul este că, și dacă ar fi reușit să stăvilească înaintarea Armatei de Eliberare a Poporului, rezultatul ar fi fost inevitabil. Totuși, el nu a dorit să se predea fără să i se ceară acest lucru. Astfel, a intrat în legătură cu numărul corespunzător din Lhasa pentru a obține instrucțiuni de la Kashag, cabinetul format din patru oameni ai regentului. Nu a primit niciun răspuns. La a treia încercare, Lhasa a fost în cele din urmă forțată să răspundă.

Chiar acum[8], i s-a spus lui Ngabo, Kashag-ul este la picnic și toți sunt plecați. Telegramele voastre vor fi decodificate și vă vom trimite un răspuns.

La această replică, Ngabo a explodat.

— La naiba cu picnicul lor! Noi suntem blocați aici, națiunea este amenințată și fiecare minut ne poate schimba soarta, iar voi vorbiți de un picnic de rahat!

Nu a mai existat niciun alt contact cu Lhasa atunci. Era acea perioadă din an când aproape întreaga populație mergea în zona verde din afara orașului pentru o săptămână de relaxare (ca să nu spunem băut și jocuri de noroc), cei bogați, adăpostiți în corturile lor, cei săraci, sub cerul liber. Astfel că Ngabo nu avea ordine, nu știa dacă ar trebui să opună rezistență în Chamdo sau să se retragă. Fiind deja convins că rezistența în fața chinezilor ar fi inutilă, guvernatorul a stabilit că, în absența unor indicații clare din Lhasa, nu are decât să aștepte sosirea chinezilor și să spere că va putea evada în ultimul moment.

A doua zi a sosit vestea pierderii unui alt oraș la sud de Chamdo, urmată în acea seară de un mesaj din Riwoche, situat în sud-est, potrivit căruia Armata de Eliberare a Poporului tocmai ocupase și acea localitate. Chamdo era încercuit. Fără a vorbi cu nimeni, în acea noapte, Ngabo și-a abandonat postul. Dimineața următoare, la ora 7, Ford, radiotelegrafistul britanic, și-a dat seama că ceva nu era în regulă. Fiind trezit de sunetul clopotelor și

zgomotul copitelor de cai, a privit afară și a văzut „oameni… alergând[9] în toate direcțiile“. Era îngrijorat de reacția populației locale khampa. Dându-și seama că forțele guvernamentale erau în plină retragere, khampa nu s-au dat înapoi de la jefuirea bunurilor și armelor pe care cei din Lhasa le lăsau în urmă. Și mai presus de asta, era clar că intenționau să ucidă toți funcționarii guvernamentali pe care i-ar fi prins.

Dând dovadă chiar de mai multă inițiativă decât Ngabo, Ford s-a îndreptat către centrala radio și a dezactivat emițătoarele înainte de a porni spre sud, cu speranța de a ajunge la granița cu India. Din păcate pentru el, cutremurul ce avusese loc cu două luni în urmă a făcut imposibil acest lucru, astfel că a fost nevoit să-l urmeze pe guvernatorul ce se retrăgea în direcția Lhasa. Reușind să se sustragă localnicilor khampa, a reușit să-l ajungă din urmă pe Ngabo, mai târziu în aceeași zi. Dar n-au ajuns prea departe, pentru că amândoi au fost luați ostatici de către chinezi. În vreme ce Ngabo și însoțitorii săi au fost tratați cu o masă copioasă, iar soldații săi au primit câte o monedă de argint și au fost trimiși acasă, Ford a fost dus înapoi în Chamdo, unde a fost interogat și acuzat că ar fi spion britanic[10].********

După pierderea provinciei Kham, era doar o chestiune de timp până când avea să urmeze Lhasa. Neavând altă opțiune, Taktra l-a împuternicit pe negociatorul-șef al guvernului să-l informeze pe ambasadorul chinez că guvernul tibetan era acum dispus să accepte condițiile președintelui Mao. Urmărind cât de bine putea evenimentele, Dalai Lama era devastat. Instinctiv, a simțit că trebuie să acționeze. Odată cu sosirea veștii groaznice a căderii orașului Chamdo, decizia regentului de a se preda i s-a părut o prostie absolută. Cu siguranță, a comentat el, acțiunea corectă într-o asemenea situație era să consulte zeitățile înainte de a face un pas atât de important precum predarea suveranității. Faptul că regentul nu l-a intimidat pe tânărul Dalai Lama în vârstă de 15 ani demonstrează cât de nesigur era de poziția lui. A fost de acord cu săvârșirea unui act de divinație la care urmau să fie prezenți Dalai Lama și membrii de rang înalt ai guvernului. Acesta urma să aibă loc în capela Mahakala de la Palatul Norbulingka, unde protectorii Mahakala și Zeița Glorioasă aveau să fie invocați pentru a-și spune părerea.

Din perspectiva unui Dalai Lama, după Zeița Glorioasă, Mahakala este a doua zeitate protectoare ca importanță. Recunoscut în tradiția hindusă drept consort al zeiței Kali, se consideră că Distrugătorul sau Mahakala și-a manifestat grija pentru instituția pe care o reprezintă Dalai Lama atunci când primul Dalai Lama (Gendun Drub, 1391–1474) era mic copil. Într-o noapte, bandiții au atacat tabăra în care se instalase familia sa. Temându-se pentru viața bebelușului ei, mama viitorului Dalai Lama a luat copilul și l-a ascuns în crăpătura unei stânci înainte de a fugi. Când s-a întors a doua zi dimineața, speriată pentru viața copilului, a găsit un corb care îl apăra. După cum s-a înțeles mai târziu, acesta era Mahakala, în forma sa pământească. În amintirea acestui episod, protectorul este reprezentat adesea în picturile thangka și în sculpturi cu cap de corb.

Rezultatul actului de divinație a arătat că părerea fermă a protectorilor era că nu ar trebui să li se facă o astfel de concesie chinezilor, astfel încât s-a dat imediat un ordin de contramandare a dispoziției oficiale și a fost trimis negociatorilor guvernului în Delhi. Dar a ajuns prea târziu. Chinezii deja făceau presiuni pentru începerea negocierilor oficiale la Beijing. Președintele Mao a stabilit că Tibetul trebuie să accepte condițiile, dar trebuia s-o facă de bunăvoie, nu pentru că este obligat. A precizat însă cât se poate de clar că, dacă Tibetul nu li se alătură de bunăvoie, era pregătit să ordone Armatei de Eliberare a Poporului să se deplaseze la Lhasa.

Negociatorii tibetani au înțeles că singura speranță pentru Tibet era sprijinul deplin al uneia dintre țări — India, Marea Britanie sau Statele Unite —, de preferat, al tuturor celor trei. Dar guvernul indian al lui Jawaharlal Nehru era hotărât să nu se lase atras într-un conflict pentru care nu avea nici resurse, și nici voință. De fapt, Nehru visa la o nouă ordine mondială în cadrul căreia atât China, cât și India să participe pe picior de egalitate cu Marea Britanie, America, Rusia și marile puteri ale Europei. Britanicii, la rândul lor, au precizat clar că nu doreau să se implice și și-au reafirmat politica de recunoaștere a „suzeranității“ Chinei asupra Tibetului —, deși fără să definească vreodată clar termenul.

Cât despre Statele Unite, acestea începuseră să acorde atenție Tibetului, văzând acolo o oportunitate de a se opune răspândirii comunismului în est. Totuși, nu se punea problema unui sprijin fățiș, iar America chiar a declarat

că nu susține apelul prin care tibetanii, acționând la sfatul secret al comisarului politic indian rezident în Lhasa (nu mai era Richardson), căutau acum să fie auziți de către Națiunile Unite.

Între timp, după săvârșirea actului de divinație din capela Mahakala, guvernul tibetan a apelat încă o dată la zeități, de data aceasta consultând oracolele Nechung și Gadong pentru a le cere sfatul în privința acțiunilor ce trebuiau întreprinse. La început, zeitățile au fost mai puțin deschise. Nechung a spus doar atât:

— Dacă nu faceți ofrande generoase[11], eu nu pot proteja religia și bunăstarea oamenilor.

Oracolul Gadong n-a spus nici el ceva însemnat. Exasperat, unul dintre miniștrii prezenți a insistat pe lângă Nechung:

— Noi [oamenii] suntem limitați și proști, însă tu ești cel care are înțelepciune sclipitoare și cunoștință de toate lucrurile. De asemenea, ai o responsabilitate specială pentru budism, în general, și pentru Tibet, în special. Nu ar trebui să te porți ca o ființă umană obișnuită, deci dă-ne o profeție așa cum trebuie.

Atunci, mediumul (încă în transă) a început să danseze. Când a ajuns chiar în fața lui Dalai Lama, s-a prosternat de trei ori și, cu fața în lacrimi, a anunțat că puterea ar trebui să i se transfere imediat lui Dalai Lama. Taktra Rinpoché nu mai avea acum altă opțiune decât să demisioneze. Nu mai rămânea decât să se aleagă o zi favorabilă pentru ceremonia oficială de predare. S-a stabilit data de 17 noiembrie 1950 — la patru luni de la cea de-a cincisprezecea aniversare a Prețiosului Protector.******** Din acel moment, toate deciziile importante aveau să-i fie încredințate lui.

Deși acesta a fost un moment de o importanță colosală, atât pentru Dalai Lama personal, cât și pentru istoria acelor vremuri, asumarea de către Dalai Lama a jurământului sacru de bodhisattva a fost, din punctul său de vedere, chiar mai importantă. Astfel, el s-a angajat să-i slujească neîncetat pe alții cu fiecare fibră a ființei sale, până în momentul în care vor ajunge cu toții la Iluminare. Este un angajament pe care de atunci l-a sărbătorit adesea citând rugăciunea veneratului călugăr Shantideva din secolul al VIII-lea:

Atâta timp[12] cât dăinuie spațiul

Și atâta timp cât sunt ființe vii,

Până atunci voi îndura și eu

Pentru a risipi mizeria lumii.

La o săptămână după asumarea puterii de către Dalai Lama, apelul Tibetului către Organizația Națiunilor Unite a fost auzit. Dar, având în vedere dorința Indiei de a nu-și atrage dușmănia Chinei și ținând cont de faptul că atât Marea Britanie, cât și Statele Unite se mulțumeau să urmeze exemplul Indiei, era de așteptat ca acest lucru să nu însemne, concret, nimic. Tibetanii n-au avut ce să facă decât să accepte cererea Chinei și să trimită o delegație la Beijing, indiferent ce simțea Dalai Lama sau zeitățile în această privință.

Cea mai presantă întrebare era acum dacă Dalai Lama ar trebui să rămână la Lhasa ori să plece. În 1904, când a avut loc invazia britanică, Cel de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama a fugit spre Urga, în nord. Însă de această dată, singura destinație posibilă din afara Tibetului era Sikkim, în sud, iar de-acolo, probabil spre India. În 1950, Sikkim era încă un stat independent, condus de un prinț tibetan, sau Chögyal, cu o populație predominant tibetană. Din nou, răspunsul la această întrebare nu putea fi dat doar prin exprimarea opiniilor pământești, așa că au fost consultate zeitățile. Verdictul lor a fost că, din motive de siguranță, Dalai Lama ar trebui să plece din capitală. Totuși, s-a decis să nu pornească direct în exil, ci să se refugieze în satul Dromo (cunoscut printre localnici ca Yatung), de partea tibetană a graniței. Acolo putea fi foarte aproape de mănăstirea Dungkhar, cu care Taktra Rinpoché și cei doi tutori ai lui Dalai Lama aveau legături strânse. Aceasta era o construcție a școlii Gelugpa de la începutul secolului al XVI-lea și sediul unui faimos oracol[13]. De asemenea, era și locul unde își ducea viața un număr mare de pustnici. Uneori, acești sihaștri se retrăgeau din lume până la sfârșitul zilelor[14] și rămâneau în chiliile lor din dealurile care înconjurau mănăstirea, având doar o mică deschizătură astupată cu o cărămidă, prin care primeau mâncare o dată pe zi.

Planul era ca Dalai Lama să părăsească Lhasa în secret, însoțit de curtenii săi și de membri importanți ai guvernului, în vreme ce doi miniștri numiți de Prețiosul Protector aveau să rămână în capitală pentru a trata cu chinezii, când și dacă ajungeau. Pentru populația locală era clar că ceva important era în plină desfășurare, din moment ce un număr mare de catâri supraîncărcați părăseau Potala. Aceștia transportau tezaurul lui Dalai Lama, pe care Chögyal a fost de acord să-l păstreze în clădirile sale rezistente până la rezolvarea crizei.

După spusele lui Harrer, viața în afara Lhasei „își urma cursul normal[15]“. Dar în interior, oamenii erau îngroziți. În ciuda poveștilor care începuseră să circule despre niște fapte eroice ale unor soldați, era ușor de priceput că armata din Chamdo fusese redirecționată. Iar oamenii își aminteau cu spaimă de jafurile și incendiile de la ultima descindere a armatei chineze în orașul sfânt, cu patru decenii în urmă, când îl alungase pe Cel de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama.

Prin urmare, a fost o adevărată surpriză când s-a aflat că Armata de Eliberare a Poporului era mai moderată în Chamdo. Prizonierii erau bine tratați, rațiile erau plătite și, cel mai important, aveau respect pentru sangha, comunitățile de călugări. Nu numai că n-au existat jafuri, dar soldații i-au tratat politicos pe localnicii din Chamdo. Era clar că respectau ordinele întocmai: „Nu aveți voie să faceți propagandă împotriva superstiției… când vizitați mănăstiri, stabiliți mai întâi un contact. Când intrați undeva, nu aveți voie[16] să atingeți desenele. De asemenea, nu aveți voie să scuipați ori să dați vânturi în apropierea unei mănăstiri“.

Se uită adesea că la începuturile sale, conducerea Partidului Comunist Chinez a crezut cu adevărat că este posibil să creeze o societate mai corectă și mai echitabilă pentru toți oamenii prin punerea în practică a filosofiei politice a lui Karl Marx. Eliberarea nu se referea doar la securizarea frontierelor Chinei, ci și la împărtășirea beneficiilor revoluției. Aceasta a impus abolirea feudalismului și, odată cu asta, a implementat adevărata justiție. Și în Tibet trebuia să se întâmple la fel ca în China: pământul trebuia luat din mâinile aristocrației, mănăstirilor și micii nobilimi, și împărțit oamenilor. Nu mai era de acceptat ca un mic grup de indivizi să

domnească peste un număr mult mai mare de oameni pe motivul dreptului primit întâmplător la naștere.

Bineînțeles, tibetanii vedeau lucrurile cu totul altfel. Înțelegeau foarte bine faptul că țara lor era destul de înapoiată. Fără îndoială, exista o minoritate care s-ar fi bucurat de răsturnarea regimului feudal. Dar pentru majoritate, ceea ce teoria marxistă înțelegea prin sistem socio-economic era pur și simplu modul de viață tibetan. Indiferent dacă poziția cuiva în viață era înaltă sau inferioară, ea reflecta karma acumulată în viețile anterioare. Dacă un om era tratat cu duritate de către bogătaș, cel puțin putea fi sigur că acela va suferi într-o viață viitoare. Singurul mod de alinare a suferinței era prin practica spirituală și acumularea de virtuți. De aceea, majoritatea oamenilor au întâmpinat discuțiile despre reformă cu ostilitate absolută. Totuși, pentru moment, Mao a făcut cunoscut faptul că nu se punea problema implementării efective a schimbării înainte ca tibetanii să fie pregătiți pentru asta.

Această promisiune sinceră și liniștitoare a fost contrazisă clar de fratele cel mare al lui Dalai Lama, care și-a făcut brusc apariția în capitală chiar înainte ca Prețiosul Protector să plece spre sud. După alegerea sa ca stareț al mănăstirii Kumbum cu un an în urmă, Taktser Rinpoché a putut observa în mod direct comportamentul comuniștilor din Amdo. Curând a devenit limpede că, indiferent ce spuneau comuniștii despre lăsarea oamenilor să-și practice liber credința, realitatea era cu totul alta. El s-a trezit monitorizat de doi funcționari ai partidului, delegați să-l însoțească peste tot și să-i dea indicații la fiecare pas: călugării din Kumbum trebuiau integrați în câmpul muncii; obiceiul folosirii untului pentru alimentarea miilor de candele trebuia să înceteze imediat. De ce se iroseau resursele bănești ale mănăstirii pe tămâie și ritualul oferirii de eșarfe de mătase? Și când au reușit rugăciunile „să umple burta vreunui om[17]“? Nu avea de gând să recunoască faptul că religia stătea în calea progresului?

Lui Rinpoché nu i-a trebuit mult să înțeleagă că putea să-și ajute mai bine oamenii renunțând la stăreție și folosindu-și calitatea de frate al lui Dalai Lama în încercarea de a căuta sprijin pentru Tibet în rândul țărilor din lumea liberă. În acest timp, l-a sfătuit pe Prețiosul Protector să plece fără întârziere în exil. Comuniștii aveau să-și arate curând adevărata față și era

esențial ca Dalai Lama să fie în afara oricărui pericol. Îi sugeraseră chiar că el, Taktser Rinpoché, ar trebui să-l omoare pe Dalai Lama dacă acesta ar da semne că se opune eliberării Tibetului! Cu aceste cuvinte șocante, fratele cel mare al lui Dalai Lama a plecat din Lhasa spre Dromo, însoțit de mama lor.

După câteva zile, noul lider s-a angajat să stea de vorbă cu cât mai mulți oameni obișnuiți. Dându-se drept un tânăr funcționar, a reușit să aibă multe discuții revelatoare. Fiind inclus într-un convoi extins, nu exista niciun pericol pentru el, însă pentru oamenii obișnuiți, călătoria prin Tibet era plină de pericole, nu doar din cauza vremii, care-și putea dezlănțui furia în orice moment, ci și din cauza bandiților[18] care atacau adesea grupurile mai mici. Aceste discuții, după cum scria el mai târziu, i-au oferit o perspectivă mai profundă asupra „nedreptăților mărunte[19] ale vieții îndurate de poporul meu“ și „s-a hotărât imediat să încerce să facă schimbări pentru a-i ajuta“.

Dacă Dalai Lama a avut motive să fie recunoscător pentru plecarea neprevăzută din capitală, mulți dintre cei pe care i-a întâlnit pe drum au fost tulburați. La un moment dat, au trecut pe lângă un grup mare de călugări tineri. Dalai Lama, îmbrăcat în haine de mirean, a trecut neobservat, însă tutorii săi care îl urmau au fost luați cu asalt. După cum își amintea Trijang Rinpoché: „A fost cumplit[20]… Călugării ne-au înconjurat din toate părțile, aruncând eșarfe și bani în stânga și în dreapta. Se țineau plângând de frâiele cailor noștri și nu ne lăsau să plecăm“.

Prețiosul Protector a ajuns la mănăstirea Dungkar[21] la 2 ianuarie 1951. Satul Dromo, situat la vreo 500 de kilometri sud-vest de Lhasa, într-o vale considerată de localnici cea mai frumoasă din tot Tibetul, era renumit pentru florile sale sălbatice și pâraiele învolburate de munte — și pentru urșii care cutreierau pădurile din zonă; mulți tăietori de lemne din împrejurimi erau desfigurați[22] în urma întâlnirii cu ei.

Șederea lui Dalai Lama acolo a oferit un răgaz bine-venit după atmosfera tensionată care domnea în Lhasa, astfel că el și-a reluat rapid „rutina obișnuită[23] de rugăciuni, meditație, retragere și studiu“. Aceasta includea „retragere și meditație la zeitatea unică Vajrabhairava, Avalokiteśvara cu 11 fețe și practica interioară a protectorului Kālarūpa“, toate acestea fiind

meditații yoga******** asociate cu Calea Diamantului din tantra niruttara, în care Dalai Lama fusese inițiat recent.

Potrivit adepților ei, Calea Diamantului este asociată cu A Treia Întoarcere a Roții și Sutra Inimii, despre care se spune că a fost predicată de Buddha în fața unui auditoriu format din mai mulți bodhisattva. Unii spun că acest lucru s-a întâmplat în timpul slujirii sale pământești, alții cred că s-a petrecut într-unul dintre tărâmurile lui Buddha. În orice caz, abia din secolul al VI-lea încep să apară dovezi istorice care atestă această tradiție — mai exact, sub forma unei literaturi ezoterice punând accentul pe natura lăuntrică de Buddha a practicantului. Altfel spus, calea către Iluminare devine în primul rând o problemă de îndepărtare a acumulărilor și obstrucțiilor karmei acumulate, pentru a dezvălui starea deja iluminată în care subzistă, de fapt, toate ființele conștiente.

Punând accent pe ritualul elaborat și pe practicile meditative foarte complicate, tantrele sunt considerate[24] cele mai puternice arme din dotarea practicantului spiritual. Dar sunt, de asemenea, și cele mai controversate. Mulți — inclusiv majoritatea celor care urmează tradiția Theravada — nu acceptă deloc tantrele, susținând că sunt pseudoepigrafe: scrieri care pretind o falsă autoritate. Totuși, sunt esențiale pentru budismul din tradiția tibetană și făceau parte din practica zilnică a lui Dalai Lama. Susținătorii lor afirmau că acestea sunt niște metode de prefacere a minții astfel încât să conștientizeze mintea înnăscută a lui Buddha (iluminată deja), pe care toate ființele o au în lăuntrul lor — deși e binecunoscut faptul că ar trebui predate de dascăli calificați, și numai unui grup mic de elevi. Se spune uneori că practica tantrică este asemenea sărutului unei femei frumoase[25] cu dinți precum colții de șarpe.

Dacă tantrele sunt controversate în cadrul unor cercuri budiste, o altă chestiune care naște controverse în general printre tibetani datează din această perioadă de la Dromo. Aici s-a întâmplat ca Dalai Lama să dezvolte o legătură strânsă cu Dorje Shugden, zeitatea popularizată de Phabongka Rinpoché în timpul Celui de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama. La cererea zeității (care comunica printr-un oracol), Prețiosul Protector a compus o rugăciune în cinstea sa, intitulată „Cântec pentru Vajra cea fără sfârșit“. Structurat ca o clasică invocare „cu șapte brațe“, cântul aduce un

omagiu, ofrande verbale, mărturisește păcatele celui care se roagă, se veselește, cere zeității să întoarcă roata dharmei, cere ca toți adepții dharmei să nu treacă în nirvana înainte ca toate ființele simțitoare să fi depășit suferința, și se încheie în cele din urmă cu o dedicație. După cum s-a dovedit mai târziu, prin crearea acestei legături cu Dorje Shugden, tânărul Dalai Lama s-a implicat fără să-și dea seama într-o dispută ce avea să explodeze violent după mai mult de patru decenii.

Între timp, cea mai presantă sarcină a lui Dalai Lama era să răspundă cererii chinezilor de a trimite negociatori la Beijing pentru a ratifica un acord de „eliberare pașnică a Tibetului". În cele din urmă, s-a decis ca Ngabo, fostul guvernator al orașului Chamdo, împreună cu o mică delegație din care făcea parte și cumnatul lui Dalai Lama, să plece spre capitala Chinei.

Sosind la Beijing la sfârșitul lunii aprilie 1951, tibetanii au fost întâmpinați la gară de către Zhou Enlai, adjunctul lui Mao, împreună cu o fanfară impresionantă. Rezultatul negocierilor asupra viitorului statut al Tibetului era, bineînțeles, o decizie luată dinainte. Comuniștii pregătiseră deja documentul pe care doreau ca tibetanii să-l accepte. Drept răspuns, tibetanii au prezentat o listă de puncte pe care doreau să le discute cu omologii lor. Prima problemă era sugestia că Dalai Lama s-ar afla sub talpa imperialiștilor străini. Indiferent ce presupuneau chinezii, nu exista nicio influență sau putere imperialistă în Tibet. Harrer și Aufschnaiter plecaseră deja; Richardson se întorsese în Scoția; Ford era prizonier al Armatei de Eliberare a Poporului, iar Reginald Fox, radiotelegrafist și el, plecase în India cu soția lui, originară din Sikkim.

Chinezii au rămas fermi pe poziție. După cum a relatat unul dintre delegați, tibetanilor le-a fost clar „că dacă erau atât de aroganți[26] încât să refuze să accepte că Tibetul făcea parte din China, atunci puteau să plece cu toții acasă când doreau". În acea situație, avea să fie trimis un singur mesaj pe calea undelor către Armata de Eliberare a Poporului, care va ajunge la Lhasa. Responsabilitatea pentru orice viață omenească pierdută era pe umerii tibetanilor și numai ai lor.

Ar fi putut tibetanii să dea în vileag cacealmaua comuniștilor? Probabil că da. Pe de o parte, dacă ar fi făcut așa, nu s-ar mai fi putut pretinde că ceea ce a urmat a fost o „eliberare pașnică". Pe de altă parte, Mao a lăsat să se

înțeleagă clar că Tibetul trebuie preluat indiferent care ar fi prețul în termeni diplomatici, iar Ngabo și ceilalți membri ai delegației erau conștienți de acest lucru. Au ajuns la concluzia că nu au altă opțiune decât să accepte. Acordul în 17 puncte de eliberare pașnică a Tibetului a fost semnat și parafat******** în Sala Mare a Poporului din Beijing, la data de 23 mai 1951.

Pe parcursul discuțiilor care au condus la semnarea acordului (pe care mulți tibetani nu-l recunosc, din moment ce a fost semnat sub presiune), delegația tibetană a ținut legătura prin telegraf[27] cu suita lui Dalai Lama din Dromo, astfel că rezultatul nu a fost o surpriză pentru ei. Totuși, în autobiografia sa, Dalai Lama relatează că el a aflat pentru prima dată despre prevederile celor 17 puncte când a ascultat știrile în limba tibetană transmise la postul de radio chinez în acea seară. De aici reiese că, fiind doar un băiat de 15 ani, încă nu era informat în detaliu despre ceea ce se spunea și făcea în numele său. De asemenea, trebuie să ne amintim că și în acele zile foarte dificile, viața spirituală a lui Dalai Lama avea prioritate în fața responsabilităților sale lumești.********

Întrebarea cu care se confruntau acum Dalai Lama și membrii suitei sale era dacă ar trebui să se întoarcă la Lhasa sau să treacă granița spre Sikkim și de acolo spre India. Era vorba de o călătorie ușoară, de numai câteva zile. Deocamdată, chinezii nu puteau împiedica o astfel de mișcare. Dar, deși guvernul Indiei spusese inițial că-i va acorda azil lui Dalai Lama în cazul în care îl va solicita, la momentul respectiv nu mai era atât de clar că Prețiosul Protector ar fi binevenit pe pământul indian.

Pentru a amplifica dilema tânărului conducător, într-o întâlnire între ministrul său pentru afaceri externe și un oficial al guvernului american a apărut informația că, dacă Dalai Lama va respinge public Acordul în 17 puncte, Statele Unite vor accepta ideea de a furniza armament pentru a se opune prin forță ocupării Tibetului de către chinezi.

În timp ce reprezentanții celor Trei Scaune aflați la Dromo își doreau cu toții să-l vadă întors pe Dalai Lama la Lhasa, mulți dintre oficialii laici ai guvernului erau de părere că ar trebui să plece în exil, și dacă nu în India, atunci în altă parte. Atât Sri Lanka (pe atunci Ceylon), pentru că era o țară budistă, cât și America, pentru că Dalai Lama părea să fie bine-venit acolo,

au fost luate în considerare ca posibilități. În absența sa, odată ce se stabilea un loc potrivit în exil, se putea organiza o campanie militară cu ajutor din partea Statelor Unite și a naționaliștilor chinezi din Taiwan, care își manifestaseră interesul.

Printre susținătorii acestui punct de vedere se numărau recent laicizatul Taktser Rinpoché (denumit acum Jigme Norbu) și al doilea frate mai mare al lui Dalai Lama, Gyalo Thondup, care tocmai se întorsese din China în Tibet. Însă probabil cel mai surprinzător susținător al conflictului armat a fost șambelanul, Phala, numit recent după pensionarea lui Lobsang Samten din motive de sănătate, probleme survenite în urma unei căderi nervoase cauzate de stres.********

Pe de o parte, Dalai Lama credea ceea ce îi spusese fratele său mai mare despre chinezii din Amdo și vedea împlinirea iminentă a profeției predecesorului său, Cel de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama. Pe de altă parte, era conștient de apropierea și vasta superioritate a Chinei în ceea ce privește numărul și forța militară, chiar dacă, așa cum a scris mai târziu Gyalo Thondup, „SUA [păreau] o țară atât de mare și puternică[28], încât ar fi putut realiza aproape orice“. Fără asigurări ferme de ajutor din afară, Prețiosul Protector a ajuns la concluzia că ar fi mai bine să se întoarcă la Lhasa. Zeitățile au fost de aceeași părere, spre consternarea multora care simțeau că întoarcerea lui Dalai Lama în capitală însemna intrarea lui direct într-o capcană. Îngrozit, un ministru chiar a cerut să vadă interiorul celei de-a doua bile de aluat folosite pentru divinație, ca să se asigure că nu avea același răspuns scris înăuntru.

Rămânea doar ca Prețiosul Protector să se revadă cu generalul Zhang Zhinwu, emisarul personal al lui Mao, care ajunsese în Dromo de puțin timp. În autobiografia sa, Dalai Lama descrie cum i-a văzut prin binoclu pe general și pe cei doi aghiotanți ai săi apropiindu-se de mănăstire: „trei bărbați[29] în costume gri“. Întâlnirea a fost caracterizată de o „politețe rece“, după cum notează el.

******** Următoarele cinci luni, Ford a fost ținut izolat într-o celulă plină de șobolani, forțat de nenumărate ori să stea nemișcat timp de 16 ore. „Nu am fost lovit nici măcar o singură dată“, își amintește el, „însă din punct de vedere psihic nu existau limite.“ Pe parcursul următorilor trei ani, a fost supus unor interogatorii necruțătoare și „reeducării“, până când în mai 1954 a dat o declarație falsă. A fost condamnat la 10 ani de închisoare. De îndată ce a fost pronunțată sentința, i s-a spus că va fi deportat. Timp de încă șase luni nu a știut dacă era adevărat sau era încă o încercare de a-l doborî, până când, în cele din urmă, a fost dus prin China la unul dintre podurile de cale ferată către Hong Kong și i s-a spus să-l traverseze, neștiind „dacă nu cumva aveam să primesc un glonț în spate“. Phodo, așa cum era numit cu afecțiune de către tibetani, a devenit ulterior un susținător fervent al cauzei tibetane și era întotdeauna căutat de Dalai Lama când mergea în vizită în Marea Britanie. În 2011 a fost omagiat de comunitatea tibetană din exil, care i-a înmânat în mod simbolic o bancnotă de o sută de srang, plata ultimului său salariu, împreună cu scuzele pentru întârziere „din cauza unor circumstanțe atenuante“. A murit în 2013, la vârsta de 90 de ani. Am avut onoarea de a-l întâlni de două ori. Era un om întotdeauna politicos și discret în legătură cu faptul că fusese parțial cauza pentru care o țară invadase altă țară. (N.a.)

******** Dalai Lama considera că are 16 ani. Conform modului tibetan de calcul, simțirea începe încă de la concepție, iar copilul are la naștere un an. (N.a.)

******** Termenul yoga înseamnă disciplină. Un yogi sau yoghin este cel care se implică într-o anumită disciplină sau practică. (N.a.)

******** Când Ngabo a obiectat că nu a adus cu el sigiliul oficial al guvernului, chinezii i-au oferit unul dintre propriile lor instrumente. (N.a.)

******** Îmi amintesc că am fost șocat când, la una dintre primele noastre întâlniri, Dalai Lama mi-a spus că, de regulă, dedica peste 80 la sută din timpul său problemelor spirituale și mai puțin de o cincime chestiunilor lumești. A confirmat acest lucru într-un interviu din 2 aprilie 2019. (N.a.)

******** Potrivit lui Harrer, acesta suferise un atac de cord. (N.a.)

Capitolul 11

În bârlogul Dragonului: Dalai Lama în China, iulie 1954 — iulie 1955

Chiar înainte de plecarea sa din Dromo, Dalai Lama a primit o scrisoare secretă de la Heinrich Harrer. Austriacul luase legătura cu ambasada americană din Delhi. Guvernul Statelor Unite confirmase că dorește să-i acorde sprijin lui Dalai Lama, iar Harrer îl îndemna pe tânărul său prieten să fugă în India. După cum sugera el, acest lucru putea fi realizat printr-una din trei posibile strategii. Dalai Lama își putea forma un mic grup cu care să plece noaptea, neanunțat; Harrer însuși putea veni deghizat în Dromo pentru a-l însoți; iar a treia variantă presupunea stabilirea unui anumit punct de unde să-l ia un avion de dimensiuni mici. Dar deși strategiile lui Harrer au fost studiate cu atenție, niciuna nu a fost pusă în aplicare. Asigurarea sprijinului american era bine-venită, dar existau prea multe incertitudini și prea puține lucruri concrete pentru a merge pe calea aceasta. Astfel, Dalai Lama a plecat din Dromo spre Lhasa la 22 iulie 1951.

Pe drum spre capitală, Prețiosul Protector s-a oprit de câteva ori pentru a oferi învățături. La una dintre aceste opriri, când i-a scăpat din mână vajra (instrumentul ritualic care simbolizează forța irezistibilă a unui fulger) și a căzut între faldurile hainelor lui Ling Rinpoché, „mulți dintre cei prezenți[1] au considerat întâmplarea un lucru extraordinar și erau convinși că e un semn de bun augur“, își amintește el mai târziu. Demonstra clar profunzimea legăturii dintre guru și chela, dintre învățător și elev. Și în lumina acestui fericit eveniment, nimeni nu se îndoia că decizia de a nu pleca în exil fusese una corectă.

Dalai Lama s-a întors acasă, unde i s-a făcut o primire emoționantă. Doar prezența generalului Zhang al Armatei de Eliberare a Poporului și a oamenilor săi a stricat momentul. Totuși, când după două săptămâni a sosit o avangardă de 600 de soldați chinezi, oamenii au început să se alarmeze cu adevărat. Circula un zvon conform căruia soldații care purtau măști pe față, și erau mulți, erau canibali[2]. Sosirea ulterioară a principalului detașament

militar — peste 7 000 de soldați — a grăbit prăbușirea completă a stării de spirit. Nu mai exista vreo îndoială că Tibetul fusese pierdut. Populația capitalei crescuse cu jumătate aproape peste noapte, dar nu fusese făcută niciun fel de aprovizionare pentru aceasta. De asemenea, în vreme ce soldații erau campați în afara orașului, mulți dintre ofițerii de rang superior, însoțiți de funcționari de partid, solicitau cazare și birouri în Lhasa. Prețul mâncării și al cazării a crescut imediat, spre nemulțumirea celor săraci, dar spre satisfacția secretă a aristocrației, care s-a grăbit să profite de ocazie pentru a ieși în câștig. Prin scoaterea unor mici cantități de cereale din când în când, proprietarii de terenuri, care aveau provizii suficiente (climatul tibetan permitea păstrarea cerealelor mult timp), se asigurau de menținerea unui preț ridicat. Totuși, potrivit ofițerului ambasadei indiene rezident în Lhasa, chinezii erau „incredibil de generoși"; plătind cu dayan-i de argint (vechea monedă naționalistă), „au cheltuit în scurt timp[3] sume impresionante".

Pentru corectitudine, trebuie să spunem că chinezii erau conștienți de faptul că nu pot să suprasolicite populația și au început imediat să cultive terenurile neutilizate din afara capitalei. Dar dacă acesta a fost un lucru inacceptabil pentru locuitorii din Lhasa, și mai rău decât atât a fost utilizarea „îngrășământului de hazna" — materii fecale umane — pentru fertilizarea culturilor. Pentru tibetani, era ceva dezgustător.

Prima preocupare a chinezilor a fost aceea de a construi o garnizoană pentru armata lor și, în același timp, de a stabili un sistem care să permită furnizarea de mână de lucru și materiale de la cartierul general al armatei din sud-vestul Chinei. Aceasta a necesitat o legătură rutieră cu Chengdu, lucrare care a început imediat. În ceea ce privește guvernarea, noii stăpâni ai Tibetului s-au mulțumit să permită Adunării Naționale tibetane să funcționeze în continuare. Cât despre Dalai Lama, acesta continua să fie recunoscut drept șef al statului. Dar înțelegând că principala sa responsabilitate este să-și continue educația și să-și aprofundeze practica spirituală, Prețiosul Protector a jucat direct un rol redus în drama care se desfășura la poalele zidurilor abrupte ale Palatului Potala.

O altă comunicare adresată personal lui Dalai Lama și trimisă indirect de la ambasada Statelor Unite din India susținea că America este „dispusă să

ajute[4] acum Tibetul“ și va saluta o respingere publică a Acordului în 17 puncte, caz în care va susține un apel la Organizația Națiunilor Unite, iar cele două vor colabora pentru toate cererile de azil și vor ajuta la echiparea cu armament a unei mișcări de rezistență. Dar, deși aceasta a fost considerată o dovadă a bunăvoinței neîncetate a Americii, nu s-a dat curs ofertei. Din perspectiva sa, ca să-și poată conduce poporul, Dalai Lama trebuia mai întâi să îi câștige respectul în calitatea sa de lama, iar cel mai bun loc pentru a face acest lucru era în Tibet. În acest scop, în loc să se afunde în vreun tip de rezistență politică față de chinezi, el i-a cerut tutorelui său superior să-l inițieze în misterele Kalachakra, considerată de mulți ca fiind cea mai puternică dintre toate tantrele. Pentru acest lucru era necesar ca Ling Rinpoché să se retragă pe perioada iernii, în vederea pregătirii pentru acordarea titlului în următorul An al Dragonului de apă (1952).

Între timp, rolul politic al lui Dalai Lama fusese transferat celor doi tsit tsab pe care îi numise cu un an în urmă. Acest aranjament nu s-a dovedit a fi satisfăcător. După cum și-a amintit un aristocrat mulți ani mai târziu, cei doi miniștri „refuzau să răspundă pozitiv chinezilor“ indiferent de circumstanțe, în schimb „îi provocau întruna și îi înfruntau[5] într-un mod supărător și conflictual“. Timp de câteva luni, generalul Zhang a tolerat această situație, știind că principala sa responsabilitate era să „stabilească relații armonioase și să înlăture ura dintre naționalități“. Dar formarea unei mișcări de opoziție fundamentale, Asociația Populară Tibetană, care începuse să se manifeste public împotriva prezenței chineze, însemna că era doar o chestiune de timp până când generalul avea să-și piardă răbdarea. Când în cele din urmă s-a întâmplat, motivul a fost surprinzător: cei doi tsit tsab au luat apărarea Asociației Populare Tibetane împotriva guvernului tibetan. Dacă exista ceva și mai neplăcut pentru aristocrați decât prezența chinezilor era faptul că masele își exprimau opoziția față de ei. Demonstrațiile Asociației Populare Tibetane au echivalat cu respingerea politicii de conciliere și colaborare (profitabilă) a guvernului cu chinezii. Mai mult, pentru aristocrație, agitația Asociației Populare Tibetane părea garanția provocării chinezilor, ca să nu mai vorbim de pericolul afectării propriilor lor interese. Cât privește Asociația Populară Tibetană, principala preocupare a acesteia era posibila afectare a religiei, în cazul în care chinezii rămâneau în țară. Totuși, în mod paradoxal, nu avea și susținerea mănăstirilor, care se temeau să se opună

chinezilor. Prin urmare, atunci când furiosul general Zhang a cerut demiterea reprezentanților tsit tsab și scoaterea Asociației Populare Tibetane în afara legii, nimeni nu i-a sprijinit pe cei doi miniștri.

În acest moment decisiv — primul — din cariera sa de lider politic, Dalai Lama a preferat să nu-și susțină cei doi miniștri, chiar dacă el îi numise și chiar dacă erau categoric de partea poporului. În schimb, le-a acceptat cu reticență demisia. Deși există și în istoria Tibetului lideri războinici, tradiția presupune ca Dalai Lama să fie un erou spiritual, nu pământean, iar acordul său în privința cererii chinezilor este o dovadă timpurie a înțelegerii că vocația sa politică este aceea de a menține pacea și de a căuta dialogul, mai degrabă decât de a înfrunta și de a intimida un dușman mult superior. Totuși, ca o consecință a consimțirii sale, aproximativ 100 de membri ai Asociației Populare Tibetane au fost trimiși la „reeducare“.

O altă dificultate cu care s-a confruntat tânărul conducător la acel moment a fost gestionarea relației cu mănăstirea Tashilhunpo și cu tânărul Panchen Lama. După moartea celui de-al nouălea Panchen Lama, în 1937, încă exilat de la sediul său central din Tashilhunpo, au apărut doi candidați rivali. La fel ca atunci când Panchen Lama a fost consultat în timpul căutării lui Dalai Lama, tradiția stabilea ca și Dalai Lama să fie consultat în procesul de selecție al noului Panchen Lama. În acest caz, Dalai Lama era prea tânăr pentru a juca un rol semnificativ în procedura respectivă, așa că acesta a fost preluat de regent. Având în vedere tensiunile remanente dintre cele două scaune (în sensul de sedii ale autorității), era probabil inevitabil ca cei doi să opteze pentru candidați diferiți. O consecință a acestui fapt a fost o legătură mai puternică a mănăstirii Tashilhunpo mai întâi cu naționaliștii chinezi, cărora le-a cerut sprijinul împotriva guvernului lui Dalai Lama — Ganden Phodrang, și apoi cu comuniștii. Când Mao a venit la putere, tânărul candidat aprobat de Tashilhunpo a trimis o telegramă de felicitare în care îi lăuda pe comuniști pentru „salvarea țării și a poporului[6]“ — gest făcut, de fapt, de consilierii săi cei mai apropiați. La vremea aceea, el avea doar 11 ani. Astfel, când chinezii au venit la Lhasa, aveau deja un aliat puternic pe ai cărui susținători se puteau baza pentru a-i sprijini împotriva lui Dalai Lama. Prin urmare, era de datoria lui Dalai Lama să stabilească o nouă relație cu Tashilhunpo. Dar în 1952, când tânărul Panchen Lama a fost

adus la Lhasa, era clar că indiferent ce calități ar fi avut acesta, chinezii nu erau dispuși să-i permită[7] să întrețină vreo prietenie cu Dalai Lama.

Între timp, inflația care chinuia economia din Lhasa s-a redus spre sfârșitul anului, când a fost strânsă prima recoltă a Armatei de Eliberare a Poporului și s-a instaurat o atmosferă de pace tulbure. La asta a contribuit și faptul că, deși unii lideri ai Partidului Comunist erau nerăbdători să înceapă implementarea socialismului în Tibet, președintele Mao a continuat să insiste asupra integrării treptate. Această atitudine i-a fost încurajată de evaluarea timpurie făcută de generalul Zhang în privința ierarhiei religioase tibetane. Zhang credea că Panchen Lama rămăsese favorabil Beijingului, în vreme ce „Dalai Lama este de centru[8], dar poate să vireze spre stânga".

Unul dintre lucrurile care l-ar fi putut încuraja pe Zhang să aibă acest punct de vedere a fost înființarea de către Dalai Lama a unui birou pentru reformă în cadrul guvernului tibetan ce încă funcționa convențional. Acest birou a inițiat o serie de reforme care urmăreau, pe de o parte, să aducă o îmbunătățire reală a vieții oamenilor de rând, iar pe de altă parte, să împiedice programul comuniștilor. Printre alte inițiative, aceste reforme cereau ca toți funcționarii publici, fie ei laici sau monahi, să devină angajați plătiți ai guvernului. Astfel se intenționa să se pună capăt corupției — luare de mită, șantaj, favoritisme — prin care cei din funcții publice, în locul unui salariu, aveau în mod normal grijă de propriile interese. O altă inițiativă a biroului a fost un program de reformă funciară, care a cerut distribuirea voluntară a unor proprietăți ale aristocrației către cei fără pământ. Dacă introducerea salariilor nu a fost bine-venită peste tot, această propunere a fost și mai puțin agreată. Aristocrații au protestat susținând că „dacă iei păsunile[9], pierzi și florile" — florile fiind taxele și dobânzile pe care le primea statul din aceste exploatații. Evenimentele au depășit curând activitatea biroului, dar însăși existența sa arată încă de la început că Dalai Lama nu vedea nicio contradicție între credința sa religioasă și reforma socială și economică.

Între timp, fratele cel mare al Prețiosului Protector, Jigme Norbu (fost Taktser Rinpoché, starețul mănăstirii Kumbum), ajunsese în Statele Unite și luase legătura cu oficiali din cadrul Departamentului de Stat. Dalai Lama, care comunica cu el prin scrisori duse de intermediari de încredere în India,

iar de acolo, în America, l-a instruit să nu mai solicite ajutor[10] direct pentru moment. Din punctul de vedere al Prețiosului Protector, după inițierea sa în tantra Kalachakra la începutul anului, cel mai important lucru pentru el era s-o stăpânească bine.

În deceniile care au urmat, Dalai Lama a făcut din ritualurile tantra Kalachakra o trăsătură centrală a slujirii sale publice și, până la momentul scrierii acestei cărți, a transmis-o de 34 de ori, de multe ori chiar în Occident. După cum explică el, tantra este o susținere puternică a cauzei păcii mondiale. Necesitând crearea unei mandale incredibil de complicate prin folosirea firelor de nisip colorat (mandala este reprezentarea simbolică bidimensională a unui aspect al lumii, în acest caz, Palatul Kalachakra, Stăpânul timpului), tantra include ritualuri elaborate, însoțite de mișcări complexe ale mâinilor cunoscute sub numele de mudre, în timpul cărora inițiații se vizualizează într-o varietate de stări diferite, culminând cu intrarea în palat. Ca introducere, participanții meditează la suferințele samsarei — seria nesfârșită de nașteri și morți de care sunt legate toate ființele până când ajung la Iluminare — acceptând ceea ce este: „un ocean plin[11] de monștri marini înfricoșători… crocodilii nașterii, îmbătrânirii și ai morții“.

În ceea ce privește vizualizările, acestea sunt, din nou, îndreptate spre familiarizarea minții cu anumite stări mentale. Una dintre ele presupune ca practicantul să se imagineze mic copil, intrând în trupul Kalachakra prin gura acestuia. Odată ajuns înăuntru, practicantul se topește într-o singură picătură de bodhichitta (dorința de a căuta eliberarea tuturor ființelor simțitoare) și coboară în corpul zeității prin centrele sale energetice, înainte de a ieși prin vârful penisului său erect și de a intra prin „lotus[12]“ în vaginul lui Vishvamata, pântecul consoartei sexuale a lui Kalachakra. Ca și cum n-ar fi fost suficient de uluitor, descoperim că textele Kalachakra oferă de asemenea informații detaliate despre construirea trebuchetelor — un fel de catapulte supradimensionate, folosite ca mașini de război în epoca medievală — și a aruncătoarelor de flăcări. Se pare că un aspect important al tantrei este faptul că ea a fost predată inițial regelui Shambalei, un ținut ascuns din care, la sfârșitul erei noastre actuale, va conduce o armată invincibilă în vase zburătoare pentru a-i înfrânge pe barbarii care au pus stăpânire pe lume.

După cum se străduiește acum Dalai Lama să accentueze, aceste aspecte marțiale ale tantrei trebuie interpretate simbolic, nu luate ad litteram. Adevăratul dușman nu este hoarda barbară, ci ignoranța care produce emoțiile negative: furie, lăcomie, neînțelegere și așa mai departe.******** Totuși, este fără îndoială mai mult decât o coincidență faptul că Dalai Lama se concentra în momentul acela pe un set de practici cu un caracter apocaliptic și era preocupat de eliberarea de rău.

De asemenea, nu poate fi o simplă coincidență faptul că, în iarna anului 1952, Trijang Rinpoché se apucase din nou să restaureze o serie de thangka care înfățișau protectorii. După câte se pare, karma colectivă a tibetanilor a făcut astfel încât zeitățile protectoare să nu fie în stare să țină chinezii la distanță, dar asta nu însemna că zeitățile trebuie abandonate. Dimpotrivă, protectorii trebuiau încurajați să-și dubleze eforturile în favoarea oamenilor.

În ce-i privește pe chinezi, după ce au terminat cantonarea trupelor într-un nou complex de cazărmi în Lhasa, s-au concentrat pe construirea infrastructurii necesare viitoarei lor administrări a Tibetului. Aceasta includea un spital nou și o școală deschise tuturor. Au existat, de asemenea, inițiative ale partidului care aveau ca obiectiv recrutarea de cadre pentru implementarea socialismului. Nu tot ceea ce întreprindeau chinezii în acest sens stârnea antipatie. După cum își amintea viitoarea soție a lui Lobsang Samten: „Când împlineam 14 ani[13], deveneam membri ai Organizației de Tineret. De fapt, deși părinții noștri nu erau prea încântați, mulți dintre noi erau foarte entuziasmați de această nouă ordine a lucrurilor… Am făcut o grămadă de lucruri bune, asistență socială, am plantat copaci, am curățat strada principală din jurul școlii. Și era și distractiv, erau multe întâlniri de socializare și dansuri. Ne bucuram de libertate… o libertate pe care nu o avusesem niciodată înainte de venirea chinezilor“. Totuși, de toate aceste noutăți beneficiau mai ales aristocrații, în special copiii acestora. Ei erau cei care își permiteau să viziteze regulat ceainăriile și restaurantele care apăruseră pentru a-i mulțumi pe chinezi. Și tot ei erau cei care anterior fuseseră constrânși de convențiile sociale[14]. Prețiosul Protector era, desigur, îndepărtat de la toate aceste activități. De fapt, el era acum doar puțin mai mult decât un conducător formal al cărui rol oficial în guvern era să fie prezent ocazional la întâlniri. Acest lucru nu însemna că nu era foarte interesat de dezvoltare, dar principala sa preocupare rămânea educația.

Un eveniment important în viața lui Dalai Lama a avut loc în timpul festivalului de Anul Nou din 1954, când a fost hirotonit ca preot, sau bikshu, la vârsta de 18 ani, moment în care a acceptat toate cele 253 de precepte ale călugăriei.******** Hirotonirea sa a precedat prima prezentare de inițiere în Kalachakra a lui Dalai Lama, în fața unei audiențe de 100 000 de oameni, după cum se spune, adunată lângă Norbulingka. O astfel de cifră pare neverosimil de mare, dar putem fi siguri că trebuie să fi fost câteva zeci de mii. Inițierea, cu evocarea unei lumi aflate în pragul distrugerii, a fost un eveniment dramatic pe mai multe planuri, în special pentru că a avut loc în contextul discuțiilor legate de acceptarea sau respingerea invitației de a merge la Beijing. Președintele Mao dorea ca Dalai Lama să participe la reuniunea inaugurală a Congresului Național al Poporului din acea toamnă. Scopul era acela de a marca adoptarea formală a noii constituții a Chinei. Cele Trei Scaune și majoritatea înalților demnitari guvernamentali s-au opus vehement, în timp ce doar câțiva — printre care și Ngabo — erau pentru. Existau multe îngrijorări, mai ales în privința metodelor de deplasare propuse. Planul era de a merge pe cale rutieră, feroviară și aeriană, niciuna nefiind atrăgătoare pentru consilierii lui Dalai Lama — în special, cea aeriană. După cum a explicat un oficial omologului său chinez: „Avionul[15] nu este legat nici de ceruri, dar nici nu atinge pământul… Nu putem risca“.

De asemenea, mai exista și îngrijorarea serioasă că, odată ajuns în China, Prețiosului Protector s-ar putea să nu i se mai permită să se întoarcă. Acest lucru i se întâmplase uneia dintre încarnările anterioare ale lui Chenresig, personaj care într-o anumită măsură fusese ținut ostatic de Kublai Han.******** Dar chiar și mai apăsător era riscul ca lui Dalai Lama, fiind tânăr și impresionabil, să-i fie sucite mințile. Având în vedere entuziasmul său atât pentru Biroul pentru Reformă, cât și pentru toate obiectele mecanice, acest lucru părea foarte posibil. Totuși, până la urmă, după consultarea marelui protector Mahakala, Dalai Lama a declarat că va merge, în ciuda obiecțiilor exprimate nu numai de oficialitățile tibetane, ci și de revoluționara Asociație Populară Tibetană.

După cum s-a dovedit, călătoria cu avionul ar fi trebuit să fie cea mai mică dintre griji. Mult mai periculoasă a fost partea în care drumul s-a surpat, iar călătorii au fost nevoiți să meargă pe jos. Trijang Rinpoché scria în autobiografia sa: „Eram îngroziți de bolovanii care puteau cădea peste noi

din cauza alunecărilor de teren sau chiar de a cădea noi înșine la sute de metri adâncime în râpe abrupte, în timp ce ne croiam drum peste niște poduri de lemn improvizate, peste torenți alimentați de ploi abundente, ale căror picături se simțeau în aer“.

Toată coordonarea fiind organizată de chinezi, tibetanii au fost obligați să accepte o variantă de călătorie foarte diferită de cea cu care erau obișnuiți. Între așezări, dormeau în „corturi ponosite[16]“ și li se cerea să folosească în comun ustensilele de la popota Armatei de Eliberare a Poporului. Dalai Lama a fost îngrozit când un soldat i-a oferit o cană de ceai cu urme de salivă[17], deși, fiind foarte însetat, a observat în ce stare era cana abia după ce a băut din ea. Întreaga experiență a fost umilitoare, însă, după cum remarca Trijang Rinpoché în legătură cu o practică tantrică în care „brahmani[18], proscriși și porci, cu toții participă fără deosebire“, ei au tratat experiența respectivă ca pe „respectarea unei practici religioase“.

La sosirea sa la Chamdo, la 19 august, Dalai Lama a fost întâmpinat de o mulțime de tibetani din zonă și doi cetățeni cehi,******** un fotograf și un jurnalist. Fiind instruiți atent de către paznicii lor — să nu poarte nimic de metal, să nu calce peste umbra Marelui Protector, să nu se apropie prea mult de el — cei doi au fost surprinși de lipsa de formalism a lui Dalai Lama și de cât era de abordabil. Când au început să-i facă poze, Prețiosul Protector i-a cerut propriului fotograf să-i pozeze pe cei doi. Ulterior, Dalai Lama a suspendat o ceremonie de rugăciune pentru ca omul din Vest să obțină cea mai bună lumină pentru fotografia sa.

În prima parte a călătoriei, când Dalai Lama a decolat cu avionul privat al premierului chinez, nu a fost foarte impresionat, remarcând: „Nava[19] cu care am zburat era foarte veche și chiar și eu pot spune că a avut zile mai bune“.

Finalizând ultima etapă a călătoriei cu trenul, în compania lui Panchen Lama și a suitei sale, Dalai Lama a fost întâmpinat la sosirea în Beijing de Zhou Enlai, al doilea om în ierarhia Partidului Comunist, după Mao Zedong, și de Zhu De, șeful Armatei de Eliberare a Poporului. Tibetanii au fost duși apoi la o reședință[20] ce fusese deținută anterior de misiunea japoneză, o vilă impresionantă cu trei niveluri, al cărei etaj superior a fost ocupat de Dalai Lama și cei doi tutori ai săi, în timp ce familia sa a ocupat restul vilei. Era vorba de mama sa, sora lui cea mai mare și soțul acesteia

(care era șeful gărzii de corp a Prețiosului Protector), Lobsang Samten, sora lor mai mică și Ngari Rinpoché, fratele cel mai mic, de șase ani.

Aproape imediat, tibetanii au fost prinși într-un program care, de cele mai multe ori, îi ținea ocupați de dimineața devreme până seara târziu. Chiar a doua zi după sosire a avut loc o recepție de bun venit în marele Pavilion al Luminii Violet din Zhongnanhai; apoi, după spusele mamei lui Dalai Lama, „fără să fie lăsați să se odihnească, li s-a cerut“ să participe[21] la o întâlnire politică.

Probabil pentru că voia să se lase așteptat, Mao nu a programat o întâlnire cu Dalai Lama decât în săptămâna următoare. Între timp, se făcea totul pentru a-l asigura pe tânărul conducător că China însemna viitorul, și că viitorul era luminos. Un rol major în acest sens îl avea un tânăr din Kham pe nume Phuntsog (unde h și t nu se pronunță; un fel de Punsog) Wangyal, dar căruia i se spunea de regulă Phunwang.******** Originar din Batang, unde fuseseră uciși misionarii catolici, Phunwang frecventase o școală chineză, care pe atunci era una dintre cele câteva instituții străine din oraș, printre care revigorata școală de misiune catolică, o școală misionară americană și un orfelinat (fiecare continuându-și activitatea până la venirea comuniștilor la putere). Cel mai bun prieten al său era un elev de la școala misionară americană și, prin intermediul lui, Phunwang a ajuns sub influența misionarilor, ale căror idealuri de dragoste frățească au avut un impact puternic asupra lui.

Încă din adolescență, Phunwang a început să citească lucrările lui Lenin și ale lui Mao și a devenit membru fondator al Grupului Revoluționar Comunist Tibetan. La fel ca în cazul multor revoluționari, un imbold important pentru zelul politic al lui Phunwang a fost ipocrizia din jurul său[22]. La un moment dat a văzut o tânără care era bătută pe nedrept de un călugăr. Păcatul ei era că făcuse bere pentru mănăstire. Apucând biciul, Phunwang a vrut să știe de ce nu erau pedepsiți mai degrabă călugării care au băut berea. Cu o altă ocazie, a fost scârbit să vadă urechile unui om care tocmai fuseseră tăiate și bătute în cuie pe porțile sediului unui magistrat local.

Phunwang deplângea, de asemenea, povara pe care o reprezenta sistemul de muncă forțată asupra oamenilor obișnuiți. Exista și regula conform căreia

funcționarii din slujba guvernului puteau pune stăpânire pe mijloace de transport, furaje, mâncare și locuri de cazare. În vreme ce unii aristocrați erau deschiși la ideea de schimbare, cei mai mulți, după cum scria el mai târziu, „erau îmbrăcați elegant[23], sofisticați în societate, lipsiți de orice legătură cu oamenii obișnuiți, pregătiți pentru revoluție“.

Un reper important din gândirea lui Phunwang era ideea că localnicii din Kham trebuie să renunțe la ostilitatea lor tradițională față de Tibetul central și să recunoască faptul că, din punct de vedere etnic, erau aceiași cu toții. Dar, în timp ce mulți agreau ideea de a scutura lanțul robiei chinezești, iar unii chiar vedeau necesitatea reformei sociale, gândul de a avea o cauză comună cu guvernul Tibetului central părea pentru mulți un blestem, considerând că chinezii erau niște stăpâni mai buni decât propriul lor guvern central. După cum își amintea Phunwang în autobiografia sa, guvernul tibetan impunea impozite mari și biciuia „pe oricine nu putea plăti[24] taxele“, în vreme ce „chinezii, deși se comportau ca și cum ar fi stăpânii noștri… totuși nu furau de la oameni“. Însă ostilitatea lui nu se limita doar la clasa conducătoare din propriul guvern. Era și mai îngrozit de tratamentul aplicat de soldații naționaliști chinezi, amintindu-și cu aversiune de un moment când aceștia „au legat un prizonier de un stâlp de lemn din centrul curții garnizoanei și au început să-l străpungă cu baionetele. Când strigătele victimei au devenit prea deranjante, i-au astupat gura. Îl impungeau peste tot, dar nu prea adânc, căci ideea era să permită fiecăruia dintre sutele de soldați chinezi să-și înmoaie baioneta în sângele dușmanului încă viu. Credeau că acest lucru le va aduce noroc“.

La momentul vizitei lui Dalai Lama, Phunwang era un membru de încredere al Partidului Comunist și, în mod evident, agentul de legătură ideal. El a fost cel care l-a însoțit pe Prețiosul Protector la fiecare dintre întâlnirile cu Mao și a fost interpretul lor. După cum aveau să o dovedească evenimentele, Phunwang a fost îngrozitor de naiv în privința comuniștilor, însă este important de menționat că idealismul său era autentic — fapt care a contat enorm pentru tânărul conducător ce căzuse în responsabilitatea sa.

Când Dalai Lama l-a întâlnit în cele din urmă pe Marele Cârmaci, așa cum era numit Mao, Phunwang menționează că liderul chinez „nu s-a comportat ca un mare conducător[25] ce era, ci a vorbit într-o manieră neoficială, ca unui

prieten“. Dalai Lama, la rândul său, „a vorbit bine, fără niciun fel de teamă“. Discuția a durat în jur de o oră, din care Mao a vorbit în cea mai mare parte a timpului. La final, liderul chinez l-a condus pe Dalai Lama la mașină și i-a deschis ușa. „Venirea voastră la Beijing este ca o întoarcere acasă“, a spus Mao, dând mâna cu Dalai Lama. „Oricând veți ajunge la Beijing, căutați-mă. Puteți veni la mine oricând doriți. Nu vă rușinați.“ Întânirea fusese un adevărat succes. Dalai Lama, emoționat să-l cunoască pe bărbatul despre care auzise atât de multe, cu greu și-a putut stăpâni încântarea. „Era atât de entuziasmat“, își amintea Phunwang, „încât m-a îmbrățișat“, exclamând: „Phunwang-la********, lucrurile au mers foarte bine astăzi. Mao este un om grozav, diferit de ceilalți“.

Conducerea partidului n-a îndrăznit să spere la un asemenea rezultat, iar când Dalai Lama și-a depus cererea de aderare la Partidul Comunist, probabil părea că premiul suprem e la îndemâna sa. (Totuși, până la urmă, nu s-a întâmplat nimic cu această cerere.)

După o săptămână, chinezii au primit noi încurajări că Dalai Lama le-ar putea deveni aliat. Într-un discurs din cadrul primului Congres Național al Poporului, din 16 septembrie 1954, Prețiosul Protector anunța că „una dintre principalele născociri[26] ale inamicului pentru a semăna discordie este că Partidul Comunist și Guvernul Popular ar distruge religia… Dar aceste zvonuri dăunătoare… au fost demontate integral. Poporul tibetan a învățat din propria experiență că deține libertatea credinței religioase“. Aceasta era o declarație uimitoare. E adevărat că libertatea credinței religioase era garantată cu sfințenie de noua constituție. De asemenea, cu siguranță, Phunwang avusese un rol în scrierea acestui discurs. Dar oare aceasta era opinia sinceră a lui Dalai Lama?

Trecuseră deja patru ani de când fratele său mai mare renunțase la funcția de stareț al mănăstirii Kumbum, însă liderul tibetan nu putea uita relatarea lui Jigme Norbu despre brutalitatea chinezilor. Între timp, mai auzise relatări despre comportamente similare în diverse părți din ținuturile Kham și Amdo. Într-un discurs din anii 1990, Dalai Lama a recunoscut că „atunci când ai de-a face cu[27] chinezii, nu ai de ales decât să fii conciliant… Ori de câte ori l-am întâlnit pe Mao Zedong, l-am lăudat puțin“. Prin urmare, e posibil ca Dalai Lama să fi socotit că cea mai mare șansă de a păstra religia

în siguranță era să dea amploare cuvintelor lui Mao, făcându-l astfel să și le mențină. Se pare că ambii bărbați aveau păreri asemănătoare unul despre altul, ca jucători-cheie în zonele lor. Mao îl vedea pe Dalai Lama drept un element esențial pentru câștigarea tibetanilor. Dalai Lama, văzând cum era privit Mao de către delegații săi, a înțeles că strategia sa ar trebui să se bazeze pe construirea unei relații personale puternice cu liderul chinez.

În zilele următoare, liderul tibetan, deși nu era acceptat ca membru cu drepturi depline în partid, a fost numit vicepreședinte al Comitetului permanent al Congresului Național al Poporului. Acesta era un titlu pompos pentru o poziție care nu avea nici importanță, nici responsabilitate, dar arăta că Dalai Lama obținuse aprobarea conducerii partidului. O săptămână mai târziu, președintele Mao a făcut un anunț neașteptat. În locul Comitetului militar executiv planificat, care trebuia să gestioneze tranziția de la „eliberarea“ Tibetului la implementarea deplină a socialismului, partidul avea să creeze noua Regiune Autonomă Tibet, avându-l ca președinte pe Dalai Lama și pe Panchen Lama ca adjunct al său. Aceasta era o surpriză plăcută pentru tibetani. Cuvântul „autonomă“ era extrem de încurajator, deși în curând a devenit clar că Regiunea Autonomă Tibet propusă nu includea provinciile Kham și Amdo. Totuși, cu sprijinul puternic al lui Dalai Lama, propunerea a fost acceptată oficial de delegația tibetană.

Între întâlnirile oficiale la care se discutau probleme de stat, Dalai Lama și suita sa erau invitați deseori la spectacole de divertisment. O dată au participat la o reprezentație a operei de stat chineze. Seara, aveau loc și petreceri cu dans, la care participau și Dalai Lama, și Panchen Lama. La acestea se obișnuia ca fetele din trupa de dansatoare să meargă la oaspeți și să-i invite la dans. Deși Mao era un mare admirator al femeilor grațioase și deși se știa că Zhou avea amante în rândul dansatoarelor, premierul chinez a dat instrucțiuni stricte ca „cei doi lama să nu fie lăsați să danseze[28] chiar dacă doreau asta“.

Aceste petreceri nu au fost totuși o pierdere de vreme totală pentru Prețiosul Protector. După spusele lui Phunwang, „Dalai Lama era extrem de atent[29] și îi plăcea să observe oamenii, să-i analizeze[14]. A remarcat imediat că Zhou era un dansator foarte bun și mi-a spus că felul în care dansa îl făcea să pară

tânăr… Spre deosebire de acesta, Mao și Zhu De își arătau vârsta când dansau“.

Phunwang era și el la fel de atent. „Întâlnindu-mă des[30] cu Dalai Lama, mi-am dat seama că nu era într-o formă fizică prea bună. De fapt“, scria el, „m-a îngrijorat destul de mult cât să-i sugerez să înceapă să facă exerciții pe muzica de la radio, în fiecare dimineață.“ Phunwang a fost foarte surprins să afle de la Dalai Lama despre viața spartană pe care o ducea și a tras concluzia că se hrănea mai prost decât majoritatea aristocraților din Lhasa.

O altă observație a lui Phunwang a fost aceea că Prețiosul Protector nu prea agrea flecăreala. Considera că toate conversațiile de complezență erau „stupide[31], o pierdere de timp“. Însă era „extrem de interesat[32]“ de subiectul socialismului în Tibet și „punea multe întrebări“. După cum afirmase deschis, „Tibetul rămăsese în urmă și trebuia reformat. Fără reforme, spunea el, nu exista nicio speranță ca tibetanii să progreseze“.

La începutul anului următor, noile acorduri privind administrarea Tibetului au fost semnate legal, iar partea politică a vizitei s-a încheiat. Restul șederii lui Dalai Lama în China urma să fie petrecut pe drumuri, deoarece atât el, cât și Panchen Lama aveau să fie duși în voiaje (în general, separat) prin țară. Au rămas de atunci câteva filmări[33] extraordinare. Există niște ilustrații estompate cu Prețiosul Protector, îmbrăcat într-un palton elegant, în vizită la o oțelărie. Îl vedem salutând mulțimea dintr-un jeep. A existat un moment când, luându-și rămas-bun într-o gară, Panchen Lama își aduce aminte brusc de etichetă și, scoțându-și pălăria pentru atingerea frunților, îi zâmbește strengărește superiorului său. Cei doi au fost ținuți în mare parte la distanță de către curțile lor (tibetane), și în vreme ce relațiile oficiale dintre ei erau cel mult cordiale, se putea simți și o urmă de apropiere între ei.

Turneul în sine a avut un oarecare succes. După cum scria Phunwang, Dalai Lama s-a arătat „dornic să afle[34] cât mai multe despre comunism“. Dar prietenii și familia lui erau mai puțin interesați. Călătoria a fost riguros organizată. „Exista un program de dimineața până seara[35]“, își amintește mama sa. „În unele zile trebuia să ne trezim la patru dimineața și nu ne întorceam până la șapte seara.“ La începutul și finalul fiecărei mese suna un clopoțel. Li s-a părut că orașele din centrele industriale erau „îmbâcsite de

poluare și fum“, în timp ce în Shanghai, unde încă mai erau vizibile „urmele vechii eleganțe“, „uniformitatea“ cămășilor și pantalonilor albaștri, precum și a pălăriilor de serj ale oamenilor, i-a deprimat pe tibetani. Chiar ei purtau mătăsurile orbitoare care erau făcute acum doar pentru export. Dar, mai mult decât orice altceva, i-a speriat sărăcia oamenilor de la țară, unde plugurile erau trase de oameni, din cauză că nu aveau animale.

Potrivit unui tânăr funcționar tibetan, era clar că Dalai Lama și însoțitorii săi „nu fuseseră duși în niciun loc care să ne facă să avem păreri nefavorabile“. De asemenea, comuniștii își asumau în mod obișnuit mai mult merit decât era cazul în privința îmbunătățirilor pe care le etalau în fața oaspeților. „Ghizii noștri spuneau că toate utilajele din fabrici erau făcute de chinezi“ și, cum majoritatea tibetanilor prezenți nu puteau citi în engleză, nu puneau la îndoială cele spuse. „Totuși“, scria mai târziu un funcționar care trecuse prin școala britanică, „eu vedeam limpede[36] cuvintele «Fabricat în Marea Britanie» sau «Fabricat în SUA» pe cele mai multe utilaje… Am râs copios de încercările chinezilor de a ne prosti.“

Nu se poate spune însă că tibetanii n-au fost deloc impresionați de ceea ce au văzut în China. Mulți laici au recunoscut avantajele transportului modern. Au fost apreciate, de asemenea, eforturile pentru a le asigura confortul material. Cei mai mulți fuseseră încântați de mâncare — mai puțin Ling Rinpoché, care prefera să se bazeze pe punga de tsampa[37] pe care o purta cu el peste tot. Totuși, cu toții au fost extrem de ușurați când s-a anunțat că se vor întoarce în Tibet după o mică sărbătorire a Anului Nou tibetan, Losar, în Beijing.

La un banchet oficiat de Dalai Lama pentru a marca evenimentul, acesta a fost impresionat din nou de conducătorul chinez cu farmecul său. Folosindu-și propriile bețișoare, Mao chiar a oferit bucățele de alimente din farfuria sa — spre disconfortul lui Dalai Lama, care îi remarcase deja respirația rău mirositoare și dinții stricați. Un moment mai puțin plăcut a fost când Dalai Lama i-a explicat lui Mao că se obișnuiește să se azvârle în aer puțin tsampa, ca ofrandă pentru zei. Liderul comunist a făcut întocmai, însă apoi a aruncat puțin și pe jos, „cu o expresie răutăcioasă[38]“ pe chip. Această impresie proastă a fost întărită puternic când Mao l-a condus pe Dalai Lama la mașină. După ce l-a întrebat pe conducătorul tibetan dacă

exista cineva în Lhasa care ar putea trimite o telegramă și după ce a menționat nevoia de contact direct și neîntrerupt cu el, l-a lăudat pe Dalai Lama pentru orientarea spre știință a minții sale, adăugând conspirativ că „religia e de fapt otravă“. În acel moment, tânărul lider a înțeles că Mao îl judecase cu totul greșit. Acesta confundase înclinația științifică a lui Dalai Lama cu scepticismul în legătură cu chestiunile spirituale. La rândul său, Dalai Lama a vrut să-l creadă pe Mao când acesta a spus că religia nu are de ce să se teamă de comunism. Acum își dădea seama că liderul chinez era „în definitiv, distrugătorul Dharmei“.

******** În mod uimitor, deși textele nu specifică exact cine sunt acești barbari simbolici, din faptul că religia lor este întemeiată într-un loc numit Mecca, bărbații lor sunt circumciși, iar femeile lor au capul acoperit de văl, reiese clar că tantra se referă la islamism. Primele dovezi scrise ale tantrei Kalachakra datează din secolul al XI-lea — o perioadă în care nordul budist al Indiei era invadat de musulmani. (N.a.)

******** Călugărițele, în schimb, trebuie să respecte 364 de precepte. (N.a.)

******** Este vorba de Phagpa Lodro Gyaltsen (1235–1280), care a devenit preceptor imperial al Tibetului la curtea împăratului Kublai Han, din dinastia Yuan, unul dintre argumentele pe care le aduce guvernul chinez în legătură cu statutul de vasal pe care l-ar fi avut Tibetul încă din secolul al XIII-lea. (N.a.)

******** Aceștia erau Josef Kolmas și Vladimir Sis. Povestea provine de la Sis, prin intermediul nepotului său, care a avut amabilitatea să-mi arate și mie transcrierea amintirilor unchiului său. (N.a.)

******** Este o practică obișnuită ca familia și prietenii să abrevieze numele folosind primele silabe (deși de fapt se putea utiliza orice combinație de silabe) ale celor două nume. Cu excepția familiilor aristocrate, a celor foarte cunoscute sau din care făceau parte unii lama, tibetanii nu obișnuiesc să folosească numele de familie. (N.a.)

******** Sufixul — la (corect ar fi lags) indică o formulă de adresare plină de respect. Este folosit în semn de stimă: Dalai Lama nu se percepe pe sine deasupra acestor considerații. (N.a.)

Capitolul 12

Tărâmul zeilor: India, noiembrie 1956 — martie 1957

Prima oprire importantă a lui Dalai Lama pe drumul de întoarcere spre Tibet a fost mănăstirea Kumbum, căminul său din copilărie. După ce a prezidat câteva ceremonii grandioase, chiar dacă numărul de călugări prezenți era mai redus, a pornit împreună cu toată suita spre Taktser, locul său de naștere. Spre consternarea mamei sale, după cum își va aminti mai târziu, locul „era într-o stare jalnică[1]. Peste tot erau semne de sărăcie; țăranii purtau haine zdrențuite și trăiau într-o mizerie desăvârșită“. Mai rău decât atât, localnicii fuseseră împiedicați să-l vadă pe Dalai Lama.

Lucrurile s-au îmbunătățit întrucâtva pe măsură ce Dalai Lama înainta lent spre vest, plin de devotament de la un altar la altul, de la o mănăstire la alta. Dar oamenii aveau povești șocante despre brutalitatea chinezilor. S-au dovedit a fi atât de numeroase dovezile clare ale relei-credințe a autoproclamaților eliberatori, încât puținul optimism al lui Dalai Lama ce supraviețuise de la ultima întâlnire cu Mao aproape că se risipise până să ajungă la Lhasa, la 30 iunie 1955[2], la un an fără o zi de când plecase și cu o săptămână înainte de a douăzecea sa aniversare.

Și nu erau doar semne laice prevestitoare ale dezastrului iminent, ci și spirituale. Trijang Rinpoché, al doilea tutore al lui Dalai Lama, care parcursese separat prima parte a călătoriei de întoarcere, venind prin ținutul Kham, povestește cum o cutie magică pe care o găsise pe drum și care, până atunci, fusese o sursă inepuizabilă de „bile metalice miraculoase[3]“, se golise de curând. Apoi, în a doua parte a călătoriei de la Chamdo, avusese loc un eveniment ce putea fi interpretat ca foarte rău prevestitor. Dalai Lama și cei doi tutori ai săi abia apucaseră să traverseze la pas un pod — afectat de un torent puternic, considerat prea periculos pentru a fi trecut cu mașina — că jumătate din el s-a și rupt, prăbușindu-se în râpă, iar toate bagajele lor au rămas pe partea cealaltă. De asemenea, procesiunea lui Dalai Lama de la Norbulingka fusese afectată de o ploaie abundentă, obligându-i pe toți

participanții să poarte îmbrăcăminte de protecție peste ținuta de ceremonie. După cum își amintea mai târziu Trijang Rinpoché, multora le-a trecut prin minte „că acest lucru nu fusese de bun augur“.

Totuși, la o cuvântare religioasă pe care a ținut-o la scurt timp după aceea, Dalai Lama și-a exprimat viziunea pozitivă asupra relațiilor sino-tibetane. El a explicat că China nu devenise „stăpân[4]“ peste Tibet, ci venise ca partener egal pentru a-i ajuta pe tibetani la dezvoltarea laică a țării lor. Admițând că pretențiile comuniștilor de prietenie și grijă frațernă erau singurele arme ce puteau fi folosite împotriva lor, el a început — așa cum își propusese după prima sa întâlnire cu Mao — să urmeze strategia de a lua cuvintele liderului chinez ad litteram. Atât autonomia Tibetului promisă în cadrul conferinței de partid, cât și libertatea religioasă garantată prin constituție fuseseră precizate clar. Prin urmare, era vorba despre respectarea angajamentelor de către chinezi.

Abia ce și-a încheiat Dalai Lama discursul, că au și început să circule știri[5] despre arestarea unor căpetenii din Kham, dar și a mai multor lama din provincie pentru că se împotriviseră imixtiunii chinezilor. Acest lucru a fost șocant. Chiar și așa, când l-a întâlnit pe Alan Winnington, scriitorul britanic comunist și corespondent la Beijing pentru Daily Worker, Dalai Lama a fost extrem de prudent. Fiind întrebat ce s-a petrecut în Tibet de la semnarea Acordului în 17 puncte, Dalai Lama a răspuns supus că, înainte de „eliberare, Tibetul nu vedea[6] nicio cale către viitor. De atunci însă, Tibetul a abandonat vechile căi care se afundau în beznă și a apucat-o pe o cale nouă ce duce spre un viitor luminos, al dezvoltării“. Așadar, iată un tânăr resemnat în fața folosirii cu precauție a adevărului pentru că nu îndrăznea să-l spună pe de-a-ntregul.

De fapt, la întoarcerea de la Beijing, Dalai Lama îi făcuse niște mărturisiri lui Trijang Rinpoché — credința sa că Mao, după felul în care vorbise, „avea o părere proastă[7] despre tibetani“, pe lângă „multe alte lucruri pe care Trijang Rinpoché trebuia să le păstreze în cel mai ascuns colț al inimii sale“. Realitatea era că Dalai Lama era foarte conștient de poziția groaznică în care se afla.

Un prim test cu privire la autenticitatea angajamentului chinezilor pentru autonomia Tibetului a apărut odată cu constituirea unei noi Asociații

Populare Tibetane. Aparent, o organizație caritabilă înființată pentru a da pomană oamenilor săraci din Lhasa (a căror situație rămăsese în mod evident neschimbată de comunism), asociația a avut ca primă intenție întocmirea unei petiții către chinezi, prin care se solicita retragerea tuturor trupelor lor din Tibet. La sfatul oracolului Nechung, această petiție a fost prezentată cabinetului înainte de prima ședință a Comitetului preliminar din Regiunea Autonomă Tibet. Bineînțeles, nicio petiție nu avea cum să aibă vreodată vreun impact pozitiv asupra chinezilor, iar petiționarii înțeleseseră acest lucru. Dar la acea vreme, sperau că propunerea va încuraja Kashagul să înceteze să-i mai împăciuiască pe chinezi și să adopte o poziție mai fermă. În schimb, principalul efect al petiției a fost acela de a le da comuniștilor ocazia de a testa loialitatea lui Dalai Lama față de Patria Mamă.

A durat două luni până la răspunsul Kashagului. Între timp, guvernul tibetan era cuprins de agonia șovăielii. Chinezii erau convinși că „falsa Asociație Populară Tibetană“ trebuie desființată. Totuși, miniștrii se temeau că o confruntare directă cu Asociația ar putea crea probleme.

Consecințele erau inevitabile. Dalai Lama trebuia să apară în prim-plan. Doar el, nu Kashagul, avea autoritatea de a pune la punct Asociația Populară Tibetană. Astfel că a fost redactat un decret, semnat de Prețiosul Protector, și popularizat prin plasarea de afișe în locuri publice. Începea prin a face referire la nefericirea oamenilor din cauza celor Cinci Otrăvuri — ignoranță, atașament, aversiune, mândrie și invidie —, de pe urma cărora „nici măcar insectele[8] de sub pământ nu sunt fericite“. A continuat amintind cititorilor că în Tibet „nu exista obiceiul ca un număr mic de persoane să convoace o întrunire populară și să intervină în activitatea guvernului“. Astfel de întâlniri constituiau „o abatere gravă“. După cum se spunea, investigația a demonstrat că „majoritatea oamenilor din această asociație aveau gânduri sincere“, dar „fuseseră induși în eroare de lideri răuvoitori“ care „au vrut să dezrădăcineze legile bune ale vechiului Tibet“ și „au intenționat să facă fapte rele“. Asociația Populară Tibetană trebuia desființată imediat, iar liderii trebuiau „să-și mărturisească greșelile“. Încheind într-o notă amenințătoare, a avertizat că „dacă există oameni necugetați care nu ascultă și continuă să facă astfel de lucruri, vom aplica niște pedepse usturătoare“.

Asociația Populară Tibetană s-a desființat așa cum i s-a cerut, iar liderul acesteia a plecat în exil în India, cu scopul de a lua legătura cu fratele lui Dalai Lama, Gyalo Thondup. La rândul său, GT, așa cum era cunoscut, formase un mic grup de emigranți hotărâți să facă tot ce puteau din afara Tibetului pentru a se opune chinezilor. Era vorba inclusiv de reluarea legăturii cu ambasada americană din Delhi și câștigarea bunăvoinței acelor membri ai guvernului indian care înțelegeau situația disperată din Tibet și priveau cu neliniște intențiile Chinei, fie că era vorba de disputatul nord-est, fie de zone întinse din teritoriul Cașmirului, pretins și acesta de comuniști. În pofida recentului acord Panchsheel (cele Cinci Principii ale Coexistenței Pașnice) din 1954 între India și China, încă erau destui politicieni indieni în această categorie.

Printre ei se număra Apa Pant, prințul educat la Oxford, devenit apoi luptător pentru libertate și simpatizant al lui Gandhi, care îl abordase pe Gyalo Thondup în numele guvernului cu privire la o posibilă invitare a lui Dalai Lama de a vizita India. Jawaharlal Nehru, prim-ministrul indian (care îl întâlnise fugitiv pe conducătorul tibetan la Beijing), a solicitat participarea lui Dalai Lama la ceremonia Buddhajyanti, programată la sfârșitul anului 1956, pentru a sărbători 2 500 de ani de la moartea lui Buddha. Se pare că principalul scop al lui Nehru era să testeze în ce măsură respectă China acordul sino-indian. De asemenea, prezența lui Dalai Lama ar fi transformat evenimentul într-unul prestigios și ar fi arătat budiștilor din India că guvernul este atent la interesele lor.

Anunțul invitației a fost extrem de incitant pentru Prețiosul Protector. Pe lângă faptul că însemna împlinirea unei aspirații religioase — pentru tibetani, India era arya bhumi, țara Celor Nobili —, îi oferea și posibilitatea de a vorbi cu urmașii lui Mahatma Gandhi, a căror campanie reușită de a scăpa India de britanici[9] era o adevărată inspirație pentru el.

Dalai Lama era de asemenea foarte conștient de opoziția crescândă față de ocupația chineză din ținuturile Kham și Amdo. Deși Mao promisese o reformă treptată și fusese de acord cu autonomia Tibetului central, feudalismul fusese curmat brusc și tulburător în provinciile estice prin colectivizarea terenurilor agricole. Probabil că era de așteptat acest lucru,

avându-se în vedere recenta remarcă a lui Mao: „În această privință[10], marxismul este cu adevărat crud, lipsit de milă“.

Deși chinezii înțeleseseră că impunerea reformei avea toate șansele să provoace o revoltă, mai ales în Kham, prima reacție a țăranilor, mi ser (care înseamnă, ad litteram, fără nicio explicație clară, „cei cu capete de aur“), a fost de fapt să accepte destul de morocănoși. Fără îndoială că, pe de o parte, fusese o binecuvântare pentru ei să fie eliberați de datorii și de obligațiile vechiului sistem. Pe de altă parte, impactul psihologic era imens: un întreg segment plin de semnificație dispăruse. În ciuda dificultăților, exista un sens al valorii în îndeplinirea propriilor obligații și în promisiunea răsplății în viețile viitoare. Totuși, nu a existat decât puțină opoziție directă și nicio revoltă până când Armata de Eliberare a Poporului nu a cerut populației din Kham să predea armele. Acesta a fost motivul care a grăbit protestul deschis, nu reformele funciare.

Problemele s-au agravat când chinezii le-au cerut călugărilor de la mănăstirea Lithang din ținutul Kham ca, împreună cu populația nomadă locală, să predea armele. În acel moment, mănăstirea adăpostea în jur de 6 000 de călugări, din care majoritatea erau înarmați, la fel ca întreaga populație din împrejurimi, aproximativ 100 000 de gospodării. Atât căpetenia nomadă[11], cât și călugării au stabilit să nu predea armele sub nicio formă. Călugării s-au numărat printre primii voluntari când ulterior s-a luat decizia de a ataca biroul administrativ al chinezilor din vecinătatea mănăstirii. Într-o zi cu ninsoare din martie 1956, populația din Kham a luat cu asalt cartierul general al Partidului Comunist și i-a dat foc. În bătălia care a urmat au fost uciși între 200 și 300 de membri ai partidului, inclusiv un număr de recruți locali.

Multe focare similare de violență au izbucnit și în alte zone ale provinciei, cu sute de morți și răniți, și o răzbunare teribilă îndreptată către colaboraționiști. Potrivit unui raport chinez (fără îndoială, exagerat, dar nu total neverosimil, amintindu-ne de soarta misionarilor creștini), „Dacă o persoană sprijină PCC[12] [Partidul Comunist Chinez]… din inimă, îi vor smulge inima. Dacă cineva va citi materiale distribuite de PCC, îi vor scoate ochii. Dacă cineva ascultă ce spune PCC, îi vor tăia urechile. Dacă cineva va ridica mâna pentru a sprijini PCC, îi vor tăia mâna“. Surprinzător

de ușor, populația din Kham a preluat controlul nu doar asupra mănăstirii Lithang, ci și asupra unui mare număr de avanposturi chineze din regiune. Nu avea cum să dureze prea mult până la contraatacul chinezilor, dar, fiind mai familiarizați cu banditismul decât cu războiul convențional, localnicii din Kham s-au limitat la furtul armelor și al muniției pe care au reușit să pună mâna. Douăsprezece zile mai târziu, când s-a produs contraofensiva, insurgenții au fost alungați rapid. Majoritatea s-au îndreptat direct spre mănăstire, ale cărei ziduri înalte de apărare le ofereau măcar puțină protecție.

În loc să se angajeze într-un asediu prelungit, chinezii au început să sape un tunel pe sub mănăstire. Din nefericire pentru ei, tunelul a fost descoperit. Pe măsură ce chinezii ieșeau din tunel, erau „înjunghiați mortal[13] înainte de a apuca să-și scoată armele“.

Felul în care sunt privite războiul și alte forme de violență în tradiția budistă, așa cum a evoluat ea în Tibet, nu este deplin înțeles. Se pornește de la faptul că toate crimele cu intenție sunt greșite și ca atare nu există o teorie budistă concretă în privința războiului. Însă una dintre poveștile Jataka, un compendiu de povestiri despre viețile anterioare ale lui Buddha, relatează cum într-una dintre întrupările sale, el era căpitanul unei ambarcațiuni. La un moment dat, printr-un vis, a aflat că un membru al echipajului intenționa să-i omoare și să le fure banii tuturor pasagerilor, un grup de comercianți bogați. Buddha, anticipând că, dacă acesta va reuși să-și îndeplinească planul, va trebui să suporte o pedeapsă de nenumărați eoni în iad, l-a ucis pentru a-l scuti de soarta îngrozitoare. Morala este că, în circumstanțe extreme, violența poate fi admisibilă dacă apără Buddhadharma. Condiția este ca acela care se implică în actul de violență să aibă o motivare corectă[14]. După cum spunea Dalai Lama, când se întâmplă acest lucru, „când avem o cauză bună[15] și nu există alte posibilități, dacă privim în profunzime [violența] este de fapt non-violență, căci scopul este acela de a-i ajuta pe ceilalți“. Trebuie remarcat că, în anumite circumstanțe, uciderea, din perspectivă budistă, poate fi văzută ca un act de compasiune.

Astfel, devine mult mai clar de ce Dalai Lama a fost învățat să nu se opună în mod activ forței fizice în toate circumstanțele. De asemenea, într-o oarecare măsură, acest lucru se îndreaptă spre contextualizarea faptului că,

în cadrul mănăstirilor, încălcarea jurământului de celibat era considerată un păcat mai grav decât uciderea unui chinez.

După revolta de la Lithang, comandamentul armatei chineze a anunțat că era totuși dispus să accepte un acord negociat. Dacă rebelii ar capitula și ar preda armele, nu ar exista represalii. În timp ce se derulau discuțiile cu privire la această propunere, două aeronave au lansat bombe asupra versantului muntos de lângă mănăstire. Scopul era de a le transmite rebelilor ce li s-ar întâmpla dacă respingeau oferta. Deși erau hotărâți să nu se predea, locuitorii din Kham știau că nu aveau cum să reziste bombardamentelor aeriene. Prin urmare, au decis să riște și să fugă în cursul nopții. Primii fugari au reușit să scape nedetectați, dar chinezii și-au dat seama în scurt timp ce se întâmpla. Potrivit unui supraviețuitor tibetan, la acel moment „tibetanii fugeau[16] ca niște oi sau capre; iar chinezii aveau arme automate, așa că au ucis mulți oameni“. Chiar și așa, câțiva, printre care și tânăra căpetenie a populației khampa, au rezistat până la sfârșitul amarnic. Ținându-și arma deasupra capului, acesta s-a predat în cele din urmă comandantului chinez, dar înainte de a fi ucis a scos un pistol din chuba și l-a ucis pe comandant.

Dalai Lama s-a îngrozit când veștile despre masacru au ajuns la Lhasa. Cel mai tare l-a supărat o fotografie cu dezastrul[17] de la mănăstirea Lithang. Faptul că cineva recurgea la bombardamente aeriene împotriva unor oameni care nu se puteau apăra sfida orice credință. Pe lângă luptătorii răniți, cum rămânea cu daunele colaterale provocate oamenilor nevinovați — călugări bătrâni, animale și alte ființe simțitoare, precum și unor importante artefacte religioase? Erau chestiuni dincolo de puterea de înțelegere. Dându-și seama ce se întâmplase, mai târziu a scris „am plâns[18]“.

Răspunsul imediat al lui Dalai Lama la catastrofa de la Lithang a fost acela de a cere o întâlnire cu generalul chinez rezident în Lhasa la acea vreme și de a-i spune: „Cum ar putea tibetanii[19] să aibă încredere în chinezi dacă vă comportați în acest fel?“ Tot atunci i-a trimis președintelui Mao două scrisori personale, una după alta. Faptul că nu a primit niciun răspuns la vreuna dintre ele i-a demonstrat cât de autentice au fost asigurările pe care i le dăduse Mao la Beijing. Scrisorile nu s-au păstrat și nu se știe nici măcar dacă au ajuns la destinatar. Disperat fiind, i-a înmânat încă o scrisoare lui

Phunwang, care urma să o ducă personal. Și aceasta a rămas, la fel, fără răspuns.

O a doua serie de practici tantra Kalachakra, programată să coincidă cu sesiunea de deschidere a Comitetului Preliminar, reușea să aline într-o anumită măsură mâhnirea. Cu siguranță, a ridicat puțin moralul publicului. După cum își amintește un funcționar oficial o jumătate de secol mai târziu, chipurile participanților „erau pline de uimire[20]“ și „străluceau de fericire“. Dar veștile neașteptate aduse de maharajahul din Sikkim, potrivit cărora Nehru își urmase planul și scrisese guvernului chinez pentru a-l invita pe Dalai Lama să participe la sărbătoarea Buddhjyanti, chiar i-au ridicat moralul. Maharajahul și-a dat seama că Dalai Lama era „nerăbdător să pornească[21] la drum“, însă invitația le crease o mare dilemă chinezilor. Pe de o parte, exista pericolul ca Dalai Lama să devină un puternic purtător de cuvânt al Tibetului în străinătate. Pe de altă parte, împiedicându-l să meargă, se putea pune în pericol pactul de neagresiune care garanta „cooperarea reciproc avantajoasă“, pe care China și India îl încheiaseră în 1954. În cele din urmă, chinezii au răspuns că e prea ocupat pentru a accepta invitația.

Profund dezamăgit, Dalai Lama a părăsit Lhasa pentru a face o vizită la mănăstirea Reting, unde, însoțit de cei doi tutori ai săi, a conferit jurămintele de novice tinerei reîncarnări a fostului său tutore superior, Reting Rinpoché. La acea vreme, mănăstirea Reting era depozitara unor relicve celebre, printre care veșmântul fondatorului său și textele indiene pe care le folosise acesta cu peste 900 de ani în urmă. Mai existau și niște scrisori ale marelui Tsongkhapa. Ca fondator al școlii Gelug, acesta a ocupat un loc special în sufletul lui Dalai Lama. Dar, în timp ce vizitatorii se bucurau să găsească relicvele încă intacte, erau consternați de ruina în care ajunsese mănăstirea. Stupa care adăpostea relicvele lui Atisha fusese jefuită de pietrele prețioase și cele poleite, multe dintre statui erau ciuruite de gloanțe și peste tot erau mormane de moloz. În mod clar, nu se încercase[22] îndepărtarea dărâmăturilor produse de atacul asupra trupelor guvernamentale ce avusese loc cu 10 ani în urmă, după arestarea fostului regent.

La întoarcerea de la Reting spre Lhasa, Dalai Lama a aflat despre o evoluție neașteptată a situației. În urma intervenției lui Nehru, Mao și-a schimbat radical intenția în privința călătoriei în India, iar Dalai Lama a fost informat în cele din urmă că i se permite să meargă. Deși Mao și-a luat precauția de a programa două vizite consecutive ale lui Zhou Enlai în India în perioada în care urma vizita lui Dalai Lama, chinezii au luat totuși decizia de a nu trimite o delegație mare care să-l însoțească pe Prețiosul Protector. După cum scria Deng Xiaoping — considerat ulterior succesor al lui Mao —, acesta avea să fie un „test“ pentru Dalai Lama. Între timp, Mao vorbea cu sinceritate la o ședință a Comitetului Central al Partidului Comunist despre riscurile pe care le presupunea acest eveniment: „Trebuie să anticipăm[23] faptul că e posibil ca Dalai Lama să nu se mai întoarcă și că, în plus, ar putea să ne aducă zilnic ofense cu declarații de genul «comuniștii au invadat Tibetul», mergând până acolo încât să declare «independența Tibetului»“. Cu toate acestea, perspectiva nu-l înspăimânta pe Mao: „M-aș simți jignit de dezertarea unui Dalai? Deloc… Ce rău ne-ar putea face plecarea lui? Nici măcar un pic. Nu poate face altceva decât să ne blesteme“.

Călătorind cu mașina și trecând prin Shigatse, unde i s-a alăturat Panchen Lama, Prețiosul Protector s-a oprit puțin la Dromo, orașul de frontieră pe care îl văzuse ultima oară în 1951, de unde și-a continuat călătoria călare, pe drumul abrupt ce ducea către trecătoarea Nathu și apoi cobora spre Sikkim. Scheletele de catâri „morți probabil[24] din cauza epuizării“ și „mulți vulturi cu aspect sinistru“ care săreau printre ele, prezențe permanente de-a lungul rutelor comerciale tibetane, ar fi putut reprezenta un avertisment profetic cu privire la soarta ce avea să se abată asupra Tibetului.

Cu toate acestea, India a fost o revelație. „Oamenii își exprimau sentimentele adevărate[25]“, după cum a remarcat imediat Dalai Lama, „și nu spuneau doar ceea ce credeau că ar trebui să spună“. Din perspectiva sa, organizarea a părut mai degrabă haotică în comparație cu înregimentarea din China, însă entuziasmul oamenilor l-a cucerit. Oriunde mergea, era întâmpinat de mulțimi imense de oameni binevoitori, dintre care mulți parcurseseră distanțe considerabile doar pentru a-l vedea.

Din punctul de vedere al indienilor, delegația tibetană reprezenta și ea o revelație. După cum povestea un oficial indian, sarcina de a-i găzdui „era îngreunată[26] de faptul că adepții liderilor spirituali erau exagerat de atenți la cele mai mici detalii ale protocolului și erau gata să scoată pumnalele la orice suspiciune de lipsă de respect“. O altă provocare era ca indienii să conștientizeze că orice „accident“ l-ar fi avut în centru pe Dalai Lama ar fi extrem de avantajos pentru chinezi — un incident care ar fi relativ ușor de pus la cale și lăsat apoi la ușa guvernului indian. Astfel că siguranța lui a fost o sursă constantă de neliniște, exacerbată de entuziasmul zgomotos manifestat față de liderul tibetan ori de câte ori apărea în public. Puțin din toate acestea sunt surprinse în scurtele filmări făcute în timpul vizitei sale și în amintirile unora dintre cei desemnați să aibă grijă de el.

Descriind un moment în care l-a însoțit pe Panchen Lama în apartamentele sale din Gangtok, Nari Rustomji******** scria:

Am trecut cu greu de porțile palatului, printr-o mulțime de oameni ce părea ca și cum întreaga populație din Sikkim se năpustește înainte, bărbați, femei și copii, cu brațele întinse zadarnic pentru a atinge vehiculul în care ne aflam. Chiar mă temeam că mașina noastră va fi răsturnată, dar nu exista nicio soluție de vreme ce și polițiștii, ei înșiși budiști devotați, erau prea impresionați de Prezență [un termen obișnuit folosit de tibetani atât pentru Dalai Lama, cât și pentru Panchen Lama] pentru a se mai gândi să țină sub control mulțimea. Monede, bancnote, eșarfe ceremoniale, amulete, toate pătrundeau șuierând prin ferestre… până când am fost obligați să le închidem ca să ne apărăm. Pregătirile noastre legate de securitate erau suficiente pentru niște oameni obișnuiți, dar cu siguranță nu pentru Dumnezeu în persoană, a cărui singură protecție era acum propria sa divinitate.

Referitor la personalitatea celor doi lama, Rustomji, care era parsi (adept al zoroastrismului), își consemnează impresiile în autobiografie: „Am fost deseori întrebat dacă mi-am dat vreodată seama de forțele supranaturale ce izvorăsc din prezența lor de lama. Trebuie să vă mărturisesc, cu toată speranța înflăcărată și entuziasmată a imanenței lor divine, că pentru mine, ei au rămas doi tineri fermecători și sensibili, cu maniere delicate și foarte

atenți, cu o minte iscoditoare și energică, și cu o personalitate irezistibil de atrăgătoare“.

Această atracție, mai spunea el, avea un impact deloc de neglijat asupra unor tinere adepte, inspirate probabil de amintirile din popor despre desfrânatul Dalai Lama Al Șaselea. „Din discuțiile obișnuite“ ale unora dintre prietenii săi din Sikkim, era evident că[27]

în Lhasa erau multe fete care se lăsau cucerite atât de farmecul tineresc al celor doi lama, cât și de caracterul lor divin, și ne-au povestit despre prietene pasionale care căutau binecuvântarea lui Dalai Lama având ca scop secret apropierea de obiectul propriei dorințe… Chiar era posibil, se întrebau frumoasele din Lhasa, ca Dalai Lama să fie complet imun la farmecele feminine? Provocarea lui Venus le făcea să se străduiască și mai tare. Nici Panchen Lama nu era lipsit de admiratoare. Iar gurile rele spun că deja apăruseră niște fisuri în armura lui.

Dar în vreme ce sensibilitatea lui Panchen Lama la farmecele feminine ajunsese deja la urechile lui Rustomji, acesta a observat că, deși Dalai Lama „avea un adorabil simț al distracției… a existat întotdeauna ceva din altă lume, eteric și fără vârstă în expresia lui, care m-a emoționat profund“.

Din momentul în care a pus piciorul în țară până în ziua în care a plecat, 11 săptămâni mai târziu, cea mai importantă întrebare care-l frământa pe Dalai Lama a fost dacă să se întoarcă în Tibet sau venise momentul să ceară azil în străinătate? Printre cei apropiați lui existau sentimente puternice în ambele direcții. Spre India îl trăgeau frații lui mai mari — Gyalo Thondup și Jigme Norbu — primul deja stabilit în India, al doilea venit special din America. Stând de vorbă cu ei până la miezul nopții, Dalai Lama își amintește: „Părerile lor[28] pur și simplu m-au cutremurat“. Șambelanul Phala, de asemenea, împreună cu unul din foștii tsit tsab, mergeau pe aceeași linie. De cealaltă parte erau cei patru membri ai Kashagului și cei doi tutori, mai puțin vocali, precum și reprezentanții celor Trei Scaune, care susțineau ferm revenirea în Tibet. De mare importanță era și părerea poporului tibetan, care se presupunea a fi în favoarea întoarcerii. Pentru ei, viața fără Dalai Lama însemna suferință.

Din Sikkim, Prețiosul Protector a zburat cu avionul către Delhi, unde prima sa îndatorire era să depună flori și o kathag la Rajghat, memorialul ridicat în cinstea lui Mahatma Gandhi. Această experiență l-a impresionat profund. „Era un loc frumos și liniștit[29]“, scria el mai târziu, „și am fost foarte recunoscător că mă aflam acolo, oaspete al unui popor care a îndurat dominația străină, la fel ca al meu.“

Următoarele zile petrecute la Delhi au fost încărcate cu recepții oficiale la care a fost întâmpinat de aproape toți demnitarii din capitală. Nu doar pentru că Dalai Lama încă era, cu numele, un șef de stat, dar și pentru că liderul tibetan era mai mult decât o simplă personalitate politică. Pentru mulți indieni el era un avatar, un om sfânt fără asemuire. Deși nu-i împărtășeau[30] religia, totuși își doreau cu disperare de la el darshan: binecuvântarea și frântura de divinitate.

În timp ce se afla în Delhi, Dalai Lama s-a întâlnit cu Zhou Enlai, premierul chinez, care urma să viziteze alte câteva țări asiatice. După cum scria Dalai Lama în autobiografia sa, i s-a părut că Zhou era „la fel de plin de farmec[31], zâmbitor și înșelător ca întotdeauna“. Pe lângă faptul că i-a transmis liderului tibetan decizia recentă a lui Mao de a amâna pe termen nedeterminat reformele în regiunea autonomă Tibet, Zhou l-a asigurat că, dacă Dalai Lama ar vrea să-l însoțească la întoarcerea la Beijing, președintele Mao s-ar bucura să-l revadă pe Prețiosul Protector și să-i alunge toate temerile pe care le-ar fi putut avea. În ceea ce-i privește pe Gyalo Thondup și Jigme Norbu (cei pe care Zhou îi suspecta în mod clar că-l incitau pe Dalai Lama să ceară azil în străinătate), dacă aveau să rămână fără fonduri, ambasada chineză îi furniza cu plăcere[32] bani lui Dalai Lama pentru ei, — dar ar fi mai bine dacă el n-ar dezvălui sursa. Aceasta era o remarcă ciudată. Cu toată viclenia lui, se pare că Zhou a fost mult mai puțin perspicace în aprecierea caracterelor decât adversarul său.

În pofida asigurării lui Zhou că reformele nu vor continua în regiunea autonomă Tibet, chestiunea legată de ce se va întâmpla cu ținuturile Kham și Amdo a rămas neatinsă. Era clar că lupta violentă aflată în plină desfășurare avea să continue.

De la Delhi, Prețiosul Protector a pornit spre Bodh Gaya, unde, spre încântarea sa, a putut petrece câteva zile conducând ceremonii în cel mai

sacru dintre toate locurile de pelerinaje budiste. Discursul pe care l-a ținut atunci este remarcabil prin clarviziunea sa. Remarcând că într-una dintre sutre, sau scripturi, există o profeție făcută de Buddha, cum că la 2 500 de ani după parinirvana sa — adică trecerea dincolo de suferință — dharma va cunoaște o înflorire în țara fețelor roșii, el a explicat că unii se referă la răspândirea acesteia în Tibet, „însă un cărturar[33] a interpretat cu totul diferit. După părerea lui, predicția se referea la Europa“. Ceea ce nu și-a putut imagina Dalai Lama la acea vreme este că tocmai el, mai mult decât oricine altcineva, va îndeplini această profeție. Dar în ultima zi a ședерii sale la Bodh Gaya, atenția lui s-a concentrat asupra veștii neașteptate că Zhou urma să se întoarcă la Delhi a doua zi și cerea o întâlnire urgentă cu liderul tibetan.

Dalai Lama a trimis imediat un mesaj unuia dintre tinerii oficiali din guvernul tibetan care rămăsese la Delhi. Acesta trebuia să plece imediat spre Kalimpong, un oraș din nord-est de unde urma să-l ia pe mediumul oracolului Nechung de pe patul de spital al misiunii scoțiene, unde se trata de artrită, și să-l aducă la Delhi chiar a doua zi. Era o misiune exagerată, având în vedere distanțele implicate și legăturile aeriene încă nedezvoltate la nivel regional. Totuși, în ciuda întârzierilor pentru care a fost necesară o negociere nebună cu oficialii companiilor aeriene și a atitudinii glaciale a celorlalți pasageri, când în sfârșit și-au ocupat locurile, la două ore după momentul programat al plecării, mediumul Nechung și cei doi însoțitori ai săi au reușit să ajungă[34] la Delhi la timp. Sfatul său a fost că era momentul ca Prețiosul Protector să solicite azil.

În timpul acesta, Dalai Lama nu se simțea prea bine. Ajungând la Delhi mai devreme în acea seară, a fost deturnat de ambasadorul chinez. Fără să-i informeze pe omologii indieni, ambasadorul l-a întâmpinat pe Dalai Lama la gară și l-a condus la mașina sa, care a pornit direct spre ambasada Chinei. În timpul acesta, restul suitei tibetane s-a urcat în mașinile trimise de guvernul indian. Aceștia au ajuns la Hyderabad House, unde au fost cazați, iar aici au constatat îngroziți că au pierdut „comoara“ prețioasă. Abia după mai multe telefoane frenetice, Dalai Lama a fost localizat și recuperat de la ambasada Chinei, unde avusese deja prima dintre cele câteva întâlniri cu Zhou Enlai. Aceasta era o șocantă lovitură diplomatică din partea chinezilor.

Printre întâlnirile cu Zhou, a avut loc și o întâlnire extrem de importantă cu Nehru, în care Prețiosul Protector a încercat să înțeleagă punctul de vedere al prim-ministrului față de o cerere oficială de azil. Liderul indian și-a exprimat clar hotărârea de a nu face niciun angajament care ar afecta relația Indiei cu China. Era într-adevăr atât de decis, încât abia putea fi atent la ceea ce-i spunea Prețiosul Protector: „La început a ascultat[35] și a dat politicos din cap. Dar… după un timp, părea că nu mai este atent, ca și cum ar fi fost pe punctul de a adormi“. Dalai Lama i-a explicat că a făcut tot ce i-a stat în putință pentru ca relația cu China să funcționeze, dar acum începea să creadă că ar fi mai bine să rămână în India decât să se întoarcă în Tibet. Evident, aceasta l-a readus pe Nehru în simțiri. Îl asigura că înțelege ce spune liderul tibetan, „dar trebuie să pricepeți… că India nu vă poate sprijini“. Sfatul său era mai degrabă ca Dalai Lama să-i facă pe chinezi să respecte termenii Acordului în 17 puncte și să vorbească răspicat atunci când aceștia nu se țineau de cuvânt.

La întâlnirile care au urmat cu Zhou, Dalai Lama nu a dat niciun indiciu referitor la gândurile sale legate de solicitarea azilului politic. Într-adevăr, transcrierile (chineze)[36] ale întâlnirilor reflectau folosirea cu supunere a persoanei întâi la plural când se referea la politica guvernului chinez în Tibet. Totuși, era clar și că premierul chinez cunoștea faptul că liderul tibetan făcuse unele investigații. El l-a avertizat pe Dalai Lama că dacă rămâne în India va fi exilat politic. „Prima dată când spuneți[37] ceva rău despre noi, cât de răspicat puteți, veți primi niște bani. A doua și a treia oară, când nu mai aveți prea multe de spus împotriva noastră, veți mai primi niște sume mici, iar în cele din urmă nu vor mai avea bani să vă dea“.

Vocile contradictorii — a oracolului Nechung și a premierului chinez — erau profund tulburătoare, iar câteva zile mai târziu, când Enlai a părăsit Delhi însoțit de Panchen Lama pentru a face o călătorie de o lună în țară, Dalai Lama era încă în dilemă.

Pentru următoarele câteva săptămâni, programul lui a constat în vizite la diferite locuri de pelerinaj budist, intercalate cu excursii turistice în câteva orașe, printre care Bombay, Calcutta, Bangalore și Mysore. Aceste vizite în locuri care aveau legătură cu fondatorul budismului au avut un impact profund asupra lui Dalai Lama — cea mai impresionantă fiind călătoria la

Creasta Vulturului******** din nord-estul Indiei, unde se spune că Buddha a predicat Mahayana, sau Marele Vehicul, pentru prima dată. Aici — probabil prin anticiparea profetică a miilor de călugări budiști pe care avea să-i hirotonească în deceniile următoare —, Dalai Lama a avut o viziune[38] în timpul meditației călugărilor care recitau Mantra Înțelepciunii: „Om Ga-te, Ga-te, Para ga-te, Parasam ga-te, Bodhi Svaha“.

Vizitele la centrele industriale din India erau mai puțin interesante. În filmările pentru jurnalele de știri, realizate în această parte a vizitei, îl vedem pe Dalai Lama în mijlocul unui proiect de inginerie industrială. Își aranjează în mod repetat pe cap o cască de protecție inconfortabilă și este clar că nu se bucură deloc de această experiență. De asemenea, nici Trijang Rinpoché nu a fost prea impresionat. Fabricile, cu vârtejurile lor de plumb topit, îi aminteau doar de „tărâmurile iadului[39]“.

Fără îndoială, indienii voiau să le arate tibetanilor că China nu le era deloc superioară în termenii progresului material, însă pe Dalai Lama cel mai mult l-a impresionat entuziasmul poporului față de tânăra lor democrație. Cei care văd filmările din acea perioadă sunt impresionați de încrederea în propriile puteri pe care o manifestau nenumărații participanți la fiecare apariție publică a Prețiosului Protector. (Pelerinii puteau călători la jumătate de preț cu trenul.) De fiecare dată când ajungea într-un loc, lui Dalai Lama i se ofereau ghirlande și buchete de flori, în timp ce presa se chinuia să facă fotografii prin mulțimea de oameni care ovaționa. Spre deosebire de ei, tibetanii credincioși așteptau răbdători să-i poată arunca măcar o privire Prețiosului. De asemenea, putem trage învățăminte și din comportamentul lui Dalai Lama. Presiunea la care era supus devenise aproape palpabilă. La Academia Militară Dehra Dun, stătea fără prea mare tragere de inimă lângă un general plin de decorații, comparând fără îndoială puterea militară expusă la fața locului cu ceea ce văzuse în China. În timp ce trenul prezidențial cu aburi care i-a fost pus la dispoziție pentru călătorie pornea încet din gară, Dalai Lama putea fi văzut zâmbind și făcând cu mâna oarecum stângaci, în stilul occidental care nu-i era familiar. După o vizită la Taj Mahal, s-a așezat nesigur în spatele lui Nehru, pe spinarea elefantului. La Academia Forțelor Aeriene îl urmează pe Panchen Lama, care era în mod evident mai nerăbdător să fie într-un avion de antrenament. În Calcutta este dus să urmărească — fără prea mult entuziasm — cursele de cai la

clubul denumit anacronic Royal Calcutta Turf Club. Era o bucurie să-l vezi conducând un trenuleț cu o încântare depășită doar de cea a lui Panchen Lama, care uita cu totul de prestigiul funcției sale, țipând de bucurie. Se simțea că e un tânăr pus la grea încercare, chiar suprasolicitat, dar totuși o persoană hotărâtă să facă tot ce poate, indiferent de circumstanțe.

Călătoria în India s-a încheiat în Kalimpong, acolo unde și începuse. Dalai Lama și-a stabilit reședința în aceeași casă pe care o ocupase Cel de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama în 1911, după fuga în exilul indian, când chinezii trimiseseră o armată în Lhasa. Orașul era de mult timp un cuib de spioni (conform cuvintelor lui Nehru). La atmosfera febrilă de acolo contribuia și prezența sutelor de refugiați, în special din Kham, așteptând ca Dalai Lama să-i cheme la luptă. Printre refugiați se număra și Gyalo Thondup, care între timp căzuse la înțelegere cu John Hoskins, șeful diviziei CIA din Extremul Orient, în vârstă de 29 de ani. America era acum foarte interesată de Tibet, prin intermediul căruia putea crea probleme comuniștilor chinezi. Hoskins, care își avea sediul la consulatul american din Calcutta, nu avusese o primă impresie prea bună despre GT. „Era mai mult supus decât dinamic[40]“, remarca el. Totuși, în ciuda acestei impresii proaste de la început, Washingtonul a decis ca CIA să sprijine instruirea, echiparea și infiltrarea primilor opt agenți tibetani (număr care mai târziu s-a redus la șase). Hoskins l-a însărcinat pe Gyalo Thondup să recruteze oameni, iar acesta, la rândul său, l-a implicat pe fratele său mai mare, Jigme Norbu. Cei șase recruți erau toți din Kham, patru fiind foști călugări, iar unul dintre acești foști clerici era un personaj deosebit de aprig pe nume Wangdu, care împușcase în tinerețe un om pentru străvechea nelegiuire a „lipsei de respect“. Părerea agenției despre GT s-a schimbat în timp. Când programul CIA a ajuns în cele din urmă la final, directorul operațional din acea perioadă i-a spus lui Gyalo Thondup: „Vă rog, faceți[41] în așa fel, încât următoarea dvs. reîncarnare să fie ca prim-ministru al unei țări în care putem să facem mai mult pentru a vă ajuta!“ Totodată, i-a menționat meritele excepționale în obținerea sprijinului material și politic din partea Statelor Unite.

Până la acel moment, este sigur că Dalai Lama cunoștea interesul pe care CIA îl avea de a susține o mișcare de rezistență în Tibet. Dar Washingtonul nu se exprimase clar în favoarea apărării cauzei tibetane, nereușind la

ultimele comunicări să lămurească dacă va sprijini o rezoluție în cadrul Organizației Națiunilor Unite care să solicite independența Tibetului. Și nici nu era sigur că Statele Unite ar recunoaște un guvern tibetan în exil. Dacă asigurările Washingtonului ar fi fost mai explicite, probabil că Dalai Lama i-ar fi ignorat pe majoritatea consilierilor săi care susțineau întoarcerea, riscând să-l înfurie pe Nehru, și ar fi solicitat în mod oficial azil. Dar în lipsa unor astfel de asigurări, liderul tibetan era nesigur.

În timp ce reflecta încă la opțiunile sale, Dalai Lama s-a întâlnit cu mai mulți înalți demnitari care veniseră din Lhasa aparent pentru a-l însoți în ultima parte a călătoriei sale spre casă. De fapt, scopul venirii lor era acela de a-l informa pe Prețiosul Protector cu privire la deteriorarea continuă a relațiilor cu chinezii și de a-l implora să ceară azil.

În mod inevitabil, problema a fost supusă din nou oracolelor — de data aceasta, nu numai oracolului Nechung, ci și oracolului Gadong, o altă sursă foarte apreciată de povățuire spirituală. Când ambii s-au declarat în favoarea întoarcerii în Tibet, cei care se opuneau s-au îngrozit. Se știa foarte bine că sfatul anterior al lui Nechung fusese de a rămâne în India. Mulți se îndoiau de noua sa concluzie. Totuși, atunci când a fost întrebat cu privire la această chestiune, Nechung a răspuns că știa că n-ar fi fost crezut dacă ar fi susținut întoarcerea mai devreme. Astfel că s-a folosit de o metodă „abilă“. Este vorba de procedeul prin care un profesor își adaptează discursul la nivelul auditoriului.

Pentru a confirma interpretarea corectă a răspunsurilor zeităților, declarațiile acestora au fost supuse și metodei mo******** — o divinație cu bile de aluat — în fața picturii thangka a Zeiței Glorioase, efectuată de către Dalai Lama însuși, iar rezultatul a fost același. Acest lucru a provocat și mai multă groază în rândul celor care îl presau să rămână. „Când oamenii sunt disperați[42], întreabă zeii“, spunea un ministru. „Când zeii sunt disperați, încep să spună minciuni.“

În cele din urmă, divinația a decis răspunsul problemei. Deși Dalai Lama era acum hotărât să se întoarcă, a anunțat că avea câteva clauze importante. Una era aceea ca, începând din acel moment, să urmeze sfatul lui Nehru și împreună cu Kashagul să protesteze puternic față de orice măsură impusă de chinezi, pe care o considerau inacceptabilă. Alta era ca, de atunci înainte,

să fie consultat poporul — adică reprezentanții Asociației Populare Tibetane. Și, cel mai important, unii funcționari oficiali trebuiau să rămână în India cu sarcina de a păstra legătura cu Ministerul Afacerilor Externe al Indiei, precum și cu oficialii americani care erau în contact cu frații lui Dalai Lama. Și pentru a înlesni acest lucru, a fost întocmit și distribuit un cod secret și manualul aferent unor membri aleși atât din guvern, cât și din partidul din spatele acestuia.

Dar în vreme ce Dalai Lama luase hotărârea de a se întoarce, cei care își doreau ca el să rămână au făcut planuri îndrăznețe pentru a-l împiedica să plece.

În ciuda încercării Prețiosului Protector de a-l convinge pe Panchen Lama să-l însoțească în Sikkim, tânărul a ales să se întoarcă din Calcutta direct în Tibet. La întoarcere, a fost întâmpinat călduros de generalul Fan Ming al Armatei de Eliberare a Poporului. În loc să rămână în capitală, așa cum era planificat, Panchen Lama a plecat imediat spre sediul său din Shigatse. Se pare că a fost avertizat de existența unor dovezi credibile în privința unui plan de asasinat care îl viza. Iar prezumtivii asasini nu erau chinezi, ci tibetani.

Acest lucru era șocant. Cei mai mulți tibetani nici nu puteau concepe o astfel de idee. Dar, având în vedere semnele de întrebare cu privire la autenticitatea lui Panchen Lama — să ne amintim, pentru o bună perioadă au existat doi candidați oficiali — și ostilitatea cauzată de poziția sa pro-China, existența unui asemenea complot[43] pare plauzibilă. Probabil, ideea era că, dacă Panchen Lama va fi ucis, Dalai Lama ar fi silit să se răzgândească și să rămână în India de teamă pentru propria siguranță.

Un alt complot prevedea niște atacuri simultane asupra chinezilor, desfășurate în Lhasa și Dromo. Ordinele erau trimise către conducerea mișcării de rezistență a Tibetului aflată în plină dezvoltare, instigând la răzmeriță prin asociere cu regimentul de gardă recent restabilit. Din nefericire pentru complotiști, garda personală a opus rezistență și planul a eșuat. Între timp, ninsorile abundente au blocat trecătoarea Nathu. Dalai Lama a rămas în Sikkim încă două săptămâni. Când grupul său a reușit în cele din urmă să străbată trecătoarea, simțea că parcă se „întoarce la închisoare[44]“, conform spuselor lui Trijang Rinpoché.

******** Rustomji era întruchiparea funcționarului oficial din ultimele zile ale Imperiului Britanic: un clasicist educat la Cambridge, care cânta la vioară și era un sportiv premiat. (N.a.)

******** Vulture Peak, în original. (N.r.)

******** Printre multe alte forme de divinație practicate de tibetani, metoda mo era utilizată pe scară largă. Precedată de un timp de meditație și însoțită de anumite rugăciuni și invocații, metoda se realizează prin punerea într-un vas a două sau mai multe bile, făcute în mod tradițional din aluat de orz, diferențiate unele de altele uneori cu vopsea, dar cel mai des prin bucățele de hârtie pe care au fost scrise răspunsuri posibile și ascunse în interior. Bilele sunt rotite apoi din ce în ce mai repede până când una zboară afară, sub impulsul forței centrifuge. Deși este vorba de un mod de operare simplu, dirijarea unei operațiuni mo este o treabă cât se poate de serioasă. Pentru exactitate, sunt esențiale perspectiva spirituală corectă și motivația. Și cu cât persoana care pune întrebările este mai avansată din punct de vedere spiritual, cu atât răspunsul va fi mai de încredere. (N.a.)

Capitolul 13

„Nu-l vindeți pe Dalai Lama pe dolari de argint!“: Lhasa, 1957–1959

La întoarcerea în Tibet, prima oprire a lui Dalai Lama a fost la Dromo. Ascultând sfatul lui Nehru de a fi mai categoric, le-a spus oficialilor chinezi că, în loc să se concentreze asupra lucrurilor bune care fuseseră realizate, era mai important acum să discute deschis despre eșecurile intervenției Partidului Comunist în Tibet. Chinezii, la rândul lor, au convocat o reuniune a Comitetului Muncii din Tibet. Aceasta era organizația care implementase de fapt politica guvernului chinez în Tibet. În mod uimitor, se decretase ca majoritatea cadrelor de partid care lucrau atunci în țară să se întoarcă în China, doar un mic procent rămânând pe loc. La fel, multe dintre cadrele recrutate de la nivel local (adică tibetani) urmau să-și piardă serviciul, în timp ce diversele birouri ale Comitetului preliminar trebuiau fie să se închidă, fie să se reducă foarte mult. Părea că președintele Mao e hotărât să respecte promisiunile făcute de Zhou Enlai[1] lui Dalai Lama. Dar, deși directivele erau clare, realitatea din teren era cu totul alta. Numărul de chinezi retrași efectiv din Tibet era mult mai mic[2] decât cel solicitat de guvernul central. Și chiar dacă reforma din Tibetul central mai putea aștepta, nu se observa nicio încetinire a implementării acesteia în provinciile Kham și Amdo.

Pentru Dalai Lama au mai apărut niște vești proaste când, la plecarea din Dromo, i-a făcut o vizită lui Panchen Lama la sediul acestuia de la Tashilhunpo. Imediat a devenit clar că anturajul lui Panchen Lama îi transmitea un mesaj. În loc să-l găzduiască pe Dalai Lama chiar în mănăstire, aceștia au aranjat să fie cazat în fortăreață. Apoi, la urechile lui Dalai Lama au ajuns zvonuri despre o insultă și mai mare: la mănăstirea Tashilhunpo, călugării urmau ritualul[3] pentru împrăștierea spiritelor rele, dând de înțeles că el însuși era spiritul rău. Confirmarea zvonului a venit când s-a aflat că un Rinpoché cu influență, apropiat lui Dalai Lama, a murit subit — sugerând că astfel ritualul își ratase ținta.

Acumulând insulte una după alta, când Dalai Lama a mers să țină el însuși niște învățături la Tashilhunpo, a descoperit că îi fusese pus la dispoziție doar mobilier „rupt și de proastă calitate“, iar tronul pe care trebuia să stea era vechi și uzat, pus „într-o cameră părăginită“, plină doar cu călugări de la mănăstirile învecinate, nu cu cei din comunitatea monahală Tashilhunpo. Lucrurile au fost aranjate în așa fel încât călugării de la Tashilhunpo să-și primească în aceeași zi rația de cereale, astfel încât cine ar fi vrut să aibă o audiență la Dalai Lama ar fi rămas fără hrană. După părerea lui Dalai Lama, a fost „un spectacol foarte prost[4]“. Luată ca un caz izolat, această umilire intenționată a lui Dalai Lama părea gratuită. Dar în contextul zvonului atentatului asupra vieții lui Panchen Lama, era mai ușor de înțeles. Drept urmare, relațiile dintre cele două scaune au ajuns la un nivel foarte scăzut, ca pe vremea predecesorilor lor.

Întorcându-se la Lhasa, Dalai Lama și-a reluat funcția de președinte al Comitetului Preliminar pentru Regiunea Autonomă Tibet, dar datorită faptului că Mao amânase implementarea reformei, îndatoririle lui nu erau împovărătoare. Astfel, își putea îndrepta atenția spre cea mai importantă chestiune, din perspectiva lui, examenele pentru titlul Geshe Lharampa, care marcau sfârșitul educației sale oficiale. Era programat deja de doi ani ca acestea să aibă loc în timpul sărbătorii Monlam.

Un răgaz care a venit la momentul potrivit a fost vizita la mănăstirea lui Ling Rinpoché de la Gerpa. Clădirea, care a fost distrusă în anii 1960, astfel încât astăzi este greu de deslușit exact pe ce loc se afla, era pe atunci suficient de mare pentru a găzdui o comunitate de călugări de mărime considerabilă. În cadrul unei puja******** pentru viață îndelungată, ținută pentru bunăstarea lui Dalai Lama, Prețiosul Tutore a vorbit emoționant despre cum Chenresig, Bodhisattva al Compasiunii, a lucrat neobosit pentru a ajuta ființele simțitoare să se elibereze din nefericirea samsarei. Mulți ani mai târziu, Dalai Lama și-a amintit cum, „cu ochii plini de lacrimi[5], m-am rugat să am într-adevăr o viață lungă și să împlinesc fapte măreț pentru ființele vii, respectând învățăturile lui Buddha, așa cum îmi dorea principalul lama cu atât de multă pasiune“.

În vara anului 1957, au avut loc două evenimente majore cu consecințe pe termen lung. Primul a fost dedicarea unui „tron de aur“ lui Dalai Lama. Al

doilea eveniment a fost infiltrarea în Tibet a primilor agenți instruiți de CIA.

„Tronul de aur“ a fost inițiativa unui comerciant bogat din ținutul Kham, pe nume Gonpo Tashi Andrugtsang, care, cu un an în urmă, la inițierea Kalachakra, s-a lăudat promițând o ofrandă către Dalai Lama, sub forma unui tron de aur încrustat cu bijuterii, ca dar din partea tibetanilor din est. Lucrarea[6] realizată de 49 de bijutieri, 19 gravori, cinci argintari, șase pictori, opt croitori (care au lucrat brocartul), șase tâmplari, trei fierari și trei sudori, conținând peste 42 de kilograme de aur — cu o valoare de aproximativ 2 milioane de dolari în zilele noastre, fără a mai lua în calcul lapisul, coralul, turcoazul și alte pietre prețioase — a fost cu siguranță cel mai valoros cadou oferit de mireni vreunui Dalai Lama. Deși tronul, fără precedent în ceea ce privește extravaganța sa, era o expresie importantă a devotamentului populației (în principal) din Kham, semnificația sa mai profundă stătea în rețeaua comunităților și indivizilor pe care i-a adus laolaltă acest proiect: de fapt, era o acoperire pentru recrutarea unei armate a rebelilor, Detașamentul de voluntari pentru protecția dharma, cunoscut sub numele de Chushi Gangdruk. Pentru început, majoritatea celor recrutați erau din provincia Kham, în timp ce al doilea grup ca mărime era format din localnicii din provincia Amdo; erau exact cei care duseseră până în acel moment greul „reformei“ chineze. Și, deși populația khampa, în special, era în mod tradițional ostilă guvernului din Lhasa, nu exista în sânul ei vreun bărbat care să nu-și dea viața mai degrabă, decât să vadă că i s-a adus vreo atingere lui Dalai Lama. În privința relațiilor stabilite între rebeli și oficialitățile din Lhasa, cele mai importante erau legăturile cu lordul șambelan și cu Trijang Rinpoché (a cărui mănăstire se afla în Kham). El a fost cel care a devenit mentorul spiritual de facto al armatei.

Această evoluție extraordinară însemna că doi dintre cei mai apropiați oameni ai lui Dalai Lama erau implicați în înființarea a ceea ce chinezii considerau o organizație trădătoare, ce se opunea politicii publice de cooperare cu China a liderului tibetan. De asemenea, însemna că șambelanul avea o legătură chiar cu CIA, prin intermediul rebelilor care erau în contact activ cu Gyalo Thondup de la Kalimpong.

La începutul verii, agenția a preluat coordonarea celor șase tibetani recrutați de Gyalo Thondup. După o călătorie clandestină prin Bangladesh (pe

atunci, Pakistanul de Est), cei șase bărbați au fost duși pe insula japoneză Saipan. Acolo, spre uimirea lor generală, au fost întâmpinați de fratele cel mare al lui Dalai Lama, Jigme Norbu, și de un lama calmuc pe nume Geshe Wangyal, împreună cu o mică echipă de instructori din cadrul CIA.********

Șeful lor era Roger McCarthy, un tip sociabil în vârstă de 30 de ani, misiunea sa precedentă fiind pregătirea personalului Serviciilor Secrete din Laos pentru operațiuni în Vietnamul de Nord. Acesta le-a raportat încântat superiorilor săi că, în vreme ce laoțienii aveau tendința deranjantă de a se ține de mâini când erau speriați, tibetanii erau „curajoși, cinstiți și puternici[7]… Practic, au tot ceea ce respectăm la un bărbat“. Neavând teamă de înălțime, cei care se antrenau au devenit curând niște buni parașutiști. Componenta cea mai dificilă din programul de instruire a fost stăpânirea complexității codului Morse. Cei șase tibetani trebuiau să poată transmite un text conceput de Geshe Wangyal. De vreme ce niciunul dintre cursanți nu stăpânea bine scrisul, nici măcar în limba maternă, rezultatele nu erau tocmai satisfăcătoare.

Până la sfârșitul toamnei, s-a considerat că cei șase bărbați erau pregătiți pentru infiltrare. Aveau să lucreze în trei echipe formate din câte doi, parașutate în locații diferite, fiecare deținând un stoc de arme și provizii. Parașutările au fost reușite (deși unul dintre bărbații khampa n-a putut să sară și a trebuit să se infiltreze la sol), iar până în decembrie, doi dintre agenți ajunseseră la Lhasa, unde obținuseră o audiență la șambelan. Acesta a fost foarte interesat de relatările celor doi bărbați, dar când au cerut un mesaj din partea lui Dalai Lama prin care să solicite oficial ajutor Americii, șambelanul s-a împotrivit în dialectul caracteristic protocolului tibetan și a devenit „total neimplicat[8]“.

Este foarte probabil ca Dalai Lama să fi fost informat despre implicarea directă a CIA în Tibet spre sfârșitul anului, însă doar în termeni generali, de teama de a nu fi amestecat în această situație. Totuși, ne-am putea întreba, în cazul în care ar fi existat o soluție militară viabilă, dacă Dalai Lama ar fi susținut-o. Chiar dacă Statele Unite ar fi decis să intervină masiv, așa cum au făcut-o în Coreea și în Vietnam, este greu să ni-l imaginăm mai mult decât ca martor la evenimente.

După infiltrarea cu succes a primului grup de agenți, a cărui principală sarcină era să stabilească o comunicare cu Chushi Gangdruk, CIA a decis să-și intensifice sprijinul. Asta, în ciuda unui început deloc promițător. Când John Foster Dulles, directorul agenției, a chemat câțiva subalterni pentru a-l informa, a început prin a-i întreba unde se află Tibetul și „l-a căutat undeva în zona[9] Ungariei“ pe harta sa de pe perete. Totuși, s-a luat decizia ca agenția să nu mai pregătească agenți în Japonia — de unde ar fi trebuit să rezulte peste 250 până la încheierea programului, zece ani mai târziu. În schimb, trebuia să existe o unitate dedicată acestui scop în Statele Unite, aproape de orașul Leadville, din Colorado. A fost ales Camp Hale, un fost lagăr pentru prizonierii germani capturați în Africa, atât datorită localizării sale îndepărtate, cât și a climei aspre din regiune. Era acoperit de zăpadă în mare parte din an, iar relieful său muntos și altitudinea de peste 2 700 de metri erau foarte potrivite pentru programul de antrenament al tibetanilor, cu numele de cod „ST CIRCUS“.

La acel moment, fratele mai mare al lui Dalai Lama a părăsit programul și a acceptat un post de profesor la Universitatea Columbia, în timp ce Geshe Wangyal s-a întors la casa sa din New Jersey, unde a înființat primul centru budist tibetan din America, într-un garaj transformat. Dar în vreme ce Jigme Norbu a renunțat să mai joace un rol activ în program, venerabilul prelat a rămas „în cărți“, mergând săptămânal cu trenul la Washington. Acolo, într-o locație sigură a agenției, cu frigiderul bine aprovizionat cu bere (pe care Geshe-la, așa cum era cunoscut, o bea „pentru a ține la distanță răcelile[10]“), încerca să descifreze mesajele codate pe care le primea, prin intermediul unei stații de retransmisie din Okinawa, de la echipele din teritoriul tibetan.

În 1958, în timp ce Prețiosul Protector își intensifica eforturile pentru a-și însuși programa dogmatică, iar chinezii stăteau cât puteau de retrași în Lhasa, cu cei 10 000 de soldați în apropiere, ținutul Kham era în plină revoltă. Se poate vedea cât de rău stăteau lucrurile din ceea ce s-a numit Incidentul Xunhua din primăvara anului 1958, când au fost uciși 17 soldați din Armata de Eliberare a Poporului, apoi 435 de rebeli, drept represalii, și încă 2 499 au fost luați prizonieri. În represiunile care au urmat, mulți reprezentanți ai „personalului religios al mănăstirii[11]“ au fost luați în vizor pentru tratamente deosebit de dure și au fost „plimbați prin fața maselor ca

material didactic“. Acesta a fost doar un incident din sutele care au avut loc în provinciile Kham și Amdo în acea perioadă.

Ca situația să fie și mai grea pentru locuitorii din Kham și Amdo, colectivizarea pământurilor a fost coordonată atât de prost, încât lipsa alimentelor s-a resimțit din ce în ce mai rău. Niște documente publicate recent ne dau unele indicii despre gravitatea situației. De exemplu, o treime din populația orașului Namthang a murit atunci de foame, în timp ce altă treime a fost nevoită să plece. Funcționarii de partid responsabili cu implementarea reformei făceau tot ce puteau să ascundă gravitatea foametei sau a opoziției locale, trimițând în schimb rapoarte care denaturau serios realitatea din teritoriu. Astfel, un secretar de partid local raporta către Beijing că, pe parcursul anului 1958, „am făcut un mare salt[12] înainte în privința tuturor aspectelor construcției socialismului“, în timp ce mulți păstori din zonă abia dacă găseau niște plante comestibile.

Chinezii începuseră să se alarmeze de stadiul opoziției de la nivel regional. Din 1951, de la venirea Armatei de Eliberare a Poporului în Lhasa, deja exista un total de 235 000 de soldați staționați în cele trei provincii (o cifră uimitoare având în vedere populația diminuată). Înțelegând după echipamentele militare capturate că rebelii beneficiază de sprijin străin, chinezii s-au neliniștit și mai tare. Și chiar dacă aceștia se puteau baza pe superioritatea lor numerică zdrobitoare, Mao era îngrijorat că, dacă scăpau de sub control provinciile estice, chiar și temporar, politica sa de reformă graduală din centrul Tibetului nu se va mai putea aplica. Astfel că a salutat oportunitatea pe care i-a oferit-o răzmerița, declarând că vestea izbucnirii ei era „excelentă[13]… cu cât dezordinea era mai mare, cu atât mai bine“. Era exact ceea ce trebuia pentru a justifica o campanie neîndurătoare împotriva mișcării de rezistență.

După parașutările de echipamente de la CIA, Chushi Gangdruk a început să-și arate potențialul, acumulând un număr semnificativ de mici victorii tactice asupra Armatei de Eliberare a Poporului — câte un avanpost cucerit aici, un convoi oprit și atacat dincolo. Dar când Gompo Tashi, conducătorul grupării Chushi Gangdruk, și oamenii săi au venit în centrul Tibetului pentru un atac îndrăzneț[14] asupra aeroportului Damshung din nordul capitalei Lhasa, au fost forțați să se retragă după ce chinezii au folosit

avioane de recunoaștere și artilerie terestră împotriva lor. În afară de lipsa armelor — erau mai mulți voluntari decât arme disponibile, mulți aveau doar cuțite, săbii și flinte vechi asupra lor —, rebelii mai erau afectați și de comunicarea slabă și de o conducere ineficientă. Cel puțin jumătate dintre ei fuseseră recrutați din mănăstiri și foarte puțini aveau vreo noțiune despre disciplina militară. În plus, în Tibetul central relieful era în defavoarea lor. Înaintând prin zone de șes, erau niște ținte ușoare pentru atacurile aeriene.

După ce rebeliunea a depășit granițele ținutului Kham și a ajuns în așa-numita Regiune autonomă Tibet, Adunarea Națională era din ce în ce mai consternată. Atâta timp cât colaborarea lor cu chinezii continua, erau în siguranță. Puținul sprijin pe care îl aveau de la populație depindea de capacitatea lor de a o convinge că, fără protecția lor, ar fi fost și mai rău. Totuși, mulți oameni, în special tinerii, simțeau că ceea ce făcea populația khampa era calea de urmat.

Tocmai în acest moment de escaladare a violenței, la sfârșit de an, Dalai Lama a părăsit Norbulingka pentru a face un tur al celor Trei Scaune. La fiecare dintre așezămintele respective avea să fie examinat public, înaintea dezbaterilor finale pentru obținerea titlului de geshe. Aceste dezbateri finale erau programate să aibă loc la Jokhang, în timpul festivalului de rugăciune Monlam. Prima sa oprire a fost la Drepung, unde Prețiosul Protector a condus o adunare de rugăciune la care mănăstirea a răspuns dedicându-i o puja pentru viață îndelungată. Tocmai când aceasta era pe cale să înceapă, un călugăr a intrat spontan în transă, transmițând mesajele unei zeități protectoare, și a făcut o ofrandă mendel trensum, acesta fiind un incident de cel mai bun augur.******** Având dezbateri cu cei mai înzestrați cărturari de la Drepung și dând satisfacție comunității în privința competenței sale, Dalai Lama a pornit mai departe către Sera[15], unde a fost provocat pe subiectul cunoscutului și dificilului text al lui Nagarjuna, Versete despre înțelepciunea fundamentală a Căii de Mijloc.

Ultima oprire a fost la Ganden. Este extraordinar faptul că se găsește pe internet un scurtmetraj care prezintă momentele cele mai importante ale acelei expuneri a lui Dalai Lama. Filmarea în alb-negru și cu sonor destul de prost poate doar să ne dea o idee despre măreția și solemnitatea evenimentului. Este de remarcat intrarea lui Dalai Lama în mănăstire,

flancat de doi oameni, unul laic, celălalt călugăr. Se vede cum, ținându-i de mâini pe cei doi, ține și un capăt al eșarfelor-ofrande din jurul gâtului lor. Este susținut de ei, dar în același timp îi și conduce: sunt legați de el ca printr-un jug de mătase. Nu e nevoie să știm semnificația exactă a acestui lucru pentru a înțelege că acolo se petrecea ceva extrem de profund.

De la Ganden, Prețiosul Protector a plecat spre Tsal Gungthang, o mică mănăstire construită în secolul al XII-lea care se afla pe drumul său de întoarcere spre Lhasa. Deși lăcașul avea să fie complet distrus în câțiva ani, oprindu-se acolo, Dalai Lama a avut ocazia de a se odihni câteva zile înainte de a se întoarce în capitală, care devenise un fel de oală sub presiune. Imediat ce a început să se simtă în largul său, a primit mesaj de la chinezi cum că Chushi Gangdruk atacase din nou. Mulți soldați din Armata de Eliberare a Poporului fuseseră uciși. Dacă Dalai Lama și guvernul său nu-și asumau responsabilitatea pentru a garanta că atacurile vor înceta imediat, chinezii aveau să ia măsuri ferme. După cum își amintește Trijang Rinpoché în autobiografia sa, veștile l-au tulburat foarte tare pe Dalai Lama, astfel că s-a întors la Norbulingka „profund îngrijorat[16]“. Drept dovadă a eficienței practicii meditative a tânărului lider, în ciuda presiunii crescânde de a acționa, la care era supus, a fost totuși în stare să se concentreze pentru pregătirea ultimei părți din examenul geshe[17]. Între timp, Panchen Lama i-a telegrafiat un mesaj[18] președintelui Mao, asigurându-l pe Marele Cârmaci că face toate eforturile pentru a-i opri pe rebeli.

Examinarea finală a lui Dalai Lama trebuia să aibă loc la începutul lunii martie 1959. Ca de obicei, călugării de la Drepung și-au asumat responsabilitatea pentru disciplina civilă, și întreaga populație locală a fost implicată în marile evenimente liturgice care aveau să culmineze la 10 martie, conform calendarului occidental. Mai mult decât oricând, valea Lhasa era plină de corturi, adăpostind zeci de mii de oameni veniți din toate colțurile. Veștile despre reușitele rebelilor au contribuit la atmosfera febrilă, mulțimile de oamenii fiind ori bucuroase, ori îngrozite de ceea ce ar putea urma.

Șeful securității lui Dalai Lama și-a dat seama că mai era nevoie de foarte puțin pentru a se declanșa o revoltă, având în vedere nivelul la care ajunseseră tensiunile. În consecință, s-a anunțat că Dalai Lama nu se simțea

prea bine, iar discuțiile publice pe care în mod tradițional le ținea în prima zi a festivalului au fost anulate[19], la fel și obișnuita procesiune de seară pentru vizionarea sculpturilor în unt. Acest lucru a avut un efect tulburător — exact opusul a ceea ce se urmărea. Oamenii au început să se teamă pentru siguranța lui Dalai Lama. Și tocmai la această vreme, în timpul festivalului Gutor care marca sfârșitul anului, chinezii i-au trimis lui Dalai Lama o invitație de a participa la spectacolul unei trupe de dans străine, imediat ce examenele sale se vor fi încheiat. Fără a se gândi prea mult, acesta a acceptat.

Dar Prețiosul Protector se gândea la cu totul altceva decât distracție. Se descurcase bine la cele Trei Scaune, însă ceea ce îl aștepta era un eveniment la care trebuia să dezbată cu peste 12 învățați special aleși, reprezentând diverse mănăstiri din tot Tibetul, timp de aproape 10 ore, în patru locații diferite din incinta Templului Jokhang. Aceasta nu era doar o formalitate. Reputația sa academică depindea de performanța din acea zi. Când a ajuns, în cursul dimineții și-a susținut propria viziune asupra Pramana, după-amiaza a dezbătut despre Madhyamaka și Prajnaparamita, iar seara a vorbit despre Vinaya și Abhidharma. Nu există nicio dovadă a întrebărilor concrete care i s-au pus, dar se pare că acestea au acoperit toate principiile fundamentale — definiții, comparații, existență versus inexistență, și altele asemenea —, precum și subiecte mai abstracte, referitoare la originea dependentă și cele două adevăruri. Totuși, s-a consemnat faptul că Dalai Lama nu doar a trecut cu bine această evaluare, dar a fost recunoscut — în mod impresionant — drept unul dintre cei mai buni argumentatori ai generației sale, o reputație care îi susține autoritatea în cercurile monahale până în prezent.

După mulți ani, amintindu-și evenimentul, Dalai Lama scria într-un text în proză cu cuvinte alese despre cum „crema învățaților[20]“ a dezbătut cu el „temele dificile din vastele și profundele texte clasice“, în timp ce Ling Rinpoché, cel creditat pentru performanța lui Dalai Lama, „urmărea cu deosebită atenție“. Mai târziu, își amintea Prețiosul Protector, „nectarul cuvintelor tutorelui exprimându-și satisfacția… a dat naștere unui izvor de bucurie în mine“. În același mod, Trijang Rinpoché scria despre mulțumirea profundă pe care a simțit-o văzându-l pe Prețiosul Protector „cum lăsa

deoparte vrejul agățător al obrăzniciei celor aroganți și mândri de învățătura lor“. Au fost cu toții de acord, fusese o reprezentație demnă de toată lauda.

Dalai Lama era acum liber să se bucure de restul Marelui Festival al Rugăciunii. Totuși, era din ce în ce mai evident că ceva important avea să se întâmple. La fel gândeau și chinezii. Erau convinși că guvernul „urzește un complot[21]“.

Festivalul s-a încheiat la 4 martie, iar Dalai Lama și-a părăsit a doua zi apartamentul de la Jokhang și s-a întors la Norbulingka. Ajuns acasă, pe agenda sa se aflau două chestiuni importante. Cea mai importantă era invitația de a merge în vizită la Beijing în primăvară. Se zvonea (corect, după cum s-a dovedit mai târziu) că Mao se pregătea să demisioneze din funcția de președinte, iar Prețiosul Protector era îngrijorat de implicațiile pe care acest eveniment le-ar fi putut avea asupra Tibetului. Însă mai presantă apărea problema promisiunii sale de a participa la spectacolul trupei chineze de dans. Când două oficialități chineze au venit să-l felicite pe Dalai Lama pentru obținerea titlului Geshe Lharampa, i-au cerut să confirme o dată. Acesta a sugerat că 10 sau 11 martie ar fi în regulă.

Între timp, generalul Tan Guansen (comandantul temporar al Armatei de Eliberare a Poporului în Lhasa) s-a adresat Asociației Femeilor Tibetane printr-o izbucnire furioasă care a sporit și mai mult tensiunea, arătându-le pumnul și declarând că, dacă localnicii khampa nu încetează răzmerița, Armata de Eliberare a Poporului va „rezolva rapid treaba[22] făcând toate mănăstirile una cu pământul“, și adăugând amenințător: „Există niște carne stricată aici în Lhasa, iar muștele au venit grămadă. Trebuie să ne descotorisim de această carne ca să scăpăm de muște“.

La 9 martie, un oficial chinez s-a prezentat la Norbulingka cu o schiță a protocolului pentru evenimentele din ziua următoare. În mod nefiresc, nu era menționată în niciun fel escorta permanentă a lui Dalai Lama. În schimb, cei invitați (inclusiv membrii familiei lui Dalai Lama) au primit personal invitații. Dar dacă aceasta a fost, fără îndoială, o abatere scuzabilă de la procedura stabilită, nu același lucru s-a putut spune despre ceea ce a urmat. Chinezii au susținut că nu era nevoie ca Prețiosul Protector să fie însoțit de gărzile sale de corp, de vreme ce locul de întâlnire era în garnizoana Lhasa. Dacă Dalai Lama trebuie să fie însoțit, tibetanii pot

trimite doi sau trei angajați din cadrul personalului. Însă, oricum, trebuiau să fie neînarmați. Astfel, întrebarea era dacă Prețiosul Protector va veni de la Norbulingka cu mașina pe care i-o va pune la dispoziție Armata de Eliberare a Poporului, pe un traseu păzit, până la sediul central al Armatei de Eliberare a Poporului, sau cu propriul vehicul, pe un drum supravegheat de securitatea tibetană până la trecerea peste râu, pe al cărui mal opus se afla garnizoana și de unde Armata va prelua responsabilitatea securității lui Dalai Lama.

Niciuna dintre variante nu era de acceptat. Se știa foarte bine că chinezii răpiseră o serie de importanți lama și funcționari guvernamentali din Kham cu ocazia participării lor la vreun eveniment la nivel înalt. Chiar dacă din partea chinezilor nu a existat nicio intenție de a proceda astfel — și nu există dovezi plauzibile pentru un astfel de plan —, oamenii nu puteau lăsa guvernul tibetan să-și asume acest risc.

Șeful securității s-a întors la Norbulingka și a dezbătut dilema cu lordul șambelan și cu încă un funcționar oficial. Nefiind capabili să decidă ce să facă, au solicitat o audiență la Dalai Lama. În autobiografia sa, lordul șambelan a povestit modul în care a răspuns Prețiosul Protector. „Poate că nu este atât de serios[23] pe cât pare“, a zis acesta îngândurat. „Totul este pregătit pentru mâine, n-ar fi o idee bună să contramandăm.“

Cei trei funcționari au protestat. Însă Dalai Lama a insistat că va fi totul în regulă.

Nu mai era altceva de făcut decât îndeplinirea dorinței Prețiosului Protector. În primă instanță, s-a dat ordin ca, a doua zi, 100 de persoane din cadrul forțelor de securitate să fie îmbrăcate în civil și să se amestece în mulțime. Totuși, când a mers vestea în legătură cu vizita iminentă, s-a simțit o opoziție din toate părțile. Oare oracolul Nechung nu-l sfătuise recent pe „atoateștiutorul guru[24]“ să nu se aventureze prea tare?

Șambelanul a cerut încă o audiență, de data aceasta pentru a-l descuraja pe Dalai Lama să plece; dar acesta insista. Spunea că e prea târziu pentru o retragere.

Confruntați cu hotărârea lui Dalai Lama, mai mulți funcționari oficiali au decis că era responsabilitatea lor de a-l opri. Când au părăsit Norbulingka în acea seară, au început să răspândească știrea că chinezii intenționează să-l răpească pe Prețiosul Protector. Acestui zvon i s-a adăugat informația că în ultimul timp s-a intensificat activitatea de pe aeroportul Damshung. De asemenea, se părea că un convoi de camioane ar fi ajuns recent la garnizoana chineză. Era evident că acestea urmau să fie folosite pentru a-l transporta pe Dalai Lama la aeroport și a-l duce la Beijing, unde avea să fie ținut captiv — în lanțuri, așa cum se întâmplase cu Al Șaselea Dalai Lama.********

A doua zi dimineața, grupuri mari de oameni din Lhasa au început să se îndrepte spre Norbulingka. Funcționarii guvernamentali care veneau la muncă au găsit drumul blocat, iar accesul era restricționat. Până aproape de prânz se adunaseră deja câteva mii și continuau să vină. Unii credeau că Prețiosul Protector fusese deja răpit[25], iar zvonurile și contrazvonurile nu făceau decât să alimenteze furia oamenilor. De câte ori vehiculul unui ministru părăsea complexul, era controlat ca nu cumva Dalai Lama să fie ascuns înăuntru de vreun trădător care voia să-l răpească. Deși intenția inițială a mulțimii fusese, în mod clar, aceea de a-l proteja pe Dalai Lama, odată cu trecerea orelor starea de spirit a oamenilor s-a transformat în furie și amărăciune. De peste tot se auzeau strigătele: „Nu-l vindeți pe Dalai Lama pentru da yuan (dolari chinezești de argint)“.

Funcționarii guvernamentali aflați în interiorul palatului începuseră să se teamă că populația îi va ataca pe chinezi. Totuși, subiectul furiei mulțimii nu erau atât chinezii, cât ei înșiși: clasa conducătoare.

Nimeni nu-și amintește exact momentul în care a izbucnit violența sau ce anume i-a scos din sărite pe oameni, dar primul semn de tulburare serioasă a fost atunci când un funcționar tibetan care purta uniforma Armatei de Eliberare a Poporului a venit într-un jeep chinezesc și a încercat să intre pe poarta complexului. Lovit de un proiectil zburător și lăsat fără cunoștință, acesta a fost la un pas să fie ucis cu pietre și a scăpat doar datorită reacției șoferului său, care a întors imediat mașina și a pornit direct spre clădirea misiunii medicale indiene, unde funcționarul urma să primească îngrijiri. Dar când un grup de oameni a recunoscut un alt funcționar — tânăr

călugăr — care venise dimineață îmbrăcat în hainele sale monahale, iar apoi scruta mulțimea îmbrăcat în cămașă albă, pantaloni largi, tichie chinezească pe cap și o mască albă în genul celor purtate de dușman, mulțimile și-au pierdut cumpătul. Unii spuneau că avea un pistol, alții susțineau că deținea o grenadă de mână. Probabil că nu era adevărat, dar oricum l-au omorât în bătaie[26].

Așa cum prezisese Mao, în cele din urmă masele s-au răzvrătit violent împotriva păturilor superioare reacționare, dar nu pentru că erau oprimate de acestea. Ci pentru că vedeau că-l trădează pe Dalai Lama.

Chiar când pofta de vărsare de sânge a mulțimii răbufnise, mulți dintre membrii de rang înalt ai guvernului se distrau în condiții luxoase în cazărmile chinezilor. După cum fusese planificat, aceștia ajunseseră acolo singuri și așteptau ca Dalai Lama să li se alăture mai târziu. După o masă copioasă, invitații, printre care se numărau și cei doi tutori, au fost poftiți să vizioneze un film, în vreme ce laicii au început să joace mahjong, iar tinerii s-au îndreptat către ringul de dans.

Între timp, Kashagul și-a dat seama că pierduse controlul, dar preocuparea lor majoră era să nu se implice chinezii. De îndată ce a devenit clar că Dalai Lama nu poate părăsi palatul în siguranță, s-a convenit ca trei miniștri importanți să meargă la conducerea chineză și să explice situația. La sosire, aceștia au fost întâmpinați de copii aliniați de-a lungul căii de acces în tabără, cu flori și eșarfe în semn de bun-venit. Categoric, chinezii nu erau conștienți de gravitatea situației și încă îl așteptau pe Dalai Lama. La aflarea veștii, generalul a explodat de furie, acuzând miniștrii că ei înșiși au organizat răzmerița. Apoi i-a avertizat că nu are rost să-și pună speranțele în rebelii khampa: „Nu uitați[27] că am învins Guomindangul, care avea o armată puternică, de opt milioane de soldați! Partidul arată îngăduință. Gândiți-vă bine!“ A încheiat spunându-le că trebuie să aibă grijă de siguranța lui Dalai Lama, să-i prindă pe complotiști, să despăgubească familia funcționarului oficial omorât și să-i aducă pe criminali în fața justiției.

Între timp, un grup de reprezentanți ai mulțimii a fost primit în sala de ceremonii de la Norbulingka. Unii cereau gălăgios independența; alții voiau să negocieze un nou acord cu chinezii; dar toți erau îngrijorați pentru

siguranța lui Dalai Lama. Niciun conducător nu și-a făcut apariția, așa că întâlnirea s-a încheiat repede.

Până la ora patru după-amiaza, cei mai mulți demonstranți părăsiseră domeniul Norbulingka și porniseră în marș prin Barkor, pe calea pelerinilor care înconjoară Templul Jokhang, scandând și strigând diverse lozinci:

Tibetul a fost întotdeauna liber![28]

Comuniștii chinezi, afară din Tibet!

Jos Acordul în 17 puncte!

Tibetul e al tibetanilor!

În acea seară, generalul Tan i-a trimis o scrisoare Prețiosului Protector în care îl sfătuia să rămână unde se află — probabil pentru a putea pretinde că Armata de Eliberare a Poporului a ținut tot timpul situația sub control. Când mesagerul a sosit cu scrisoarea, l-a găsit pe Dalai Lama „tensionat[29], stând cu capul în mâini". A doua zi, liderul tibetan a răspuns scuzându-se că ar fi dorit să participe la spectacol, dar a fost împiedicat de „elemente reacționare, dușmănoase", care „desfășurau activități ce mă puneau în pericol sub pretextul garantării siguranței mele", adăugând că deja „lua măsuri pentru a calma situația".

Dar deși Dalai Lama era cu adevărat încrezător că aceste „elemente reacționare, dușmănoase" aveau să se întoarcă la casele lor să-și continue viața normal, s-a dovedit că era o speranță deșartă. A doua zi, miliția (formată din voluntari tibetani) a început să construiască baricade de-a lungul drumului care ducea spre palat. Totodată, au fost ridicate posturi de mitralieră care erau ocupate nu doar de milițieni khampa, ci și de membri ai armatei tibetane care își scoseseră uniformele și emblemele Armatei de Eliberare a Poporului. În plus, voluntarii înarmați se adunaseră[30] la poarta principală a Palatului Norbulingka pentru a întări garda oficială. Între timp, chinezii desfășuraseră trupe suplimentare de-a lungul drumului principal.

Chiar dacă în data de 11 mulțimea din fața Palatului Norbulingka nu era atât de mare ca în ziua precedentă, în interior era agitație, reprezentanții poporului reunindu-se din nou. La fel ca aceștia, majoritatea funcționarilor guvernamentali mai tineri erau în favoarea respingerii Acordului în 17 puncte și a cererii de restabilire a independenței Tibetului. În acest moment, însă, Dalai Lama a intervenit personal, convocând întregul grup de aproximativ 70 de persoane. El le-a explicat că generalul chinez nu îl obligase să accepte invitația la spectacolul de dans. Mai mult, el „nu se temea de vreun pericol[31] venit din partea chinezilor". Prin urmare, trebuiau să „înceteze[32] cu aceste adunări fără sens, care creau numai probleme". Având în vedere această intervenție neașteptată, s-a căzut de acord ca din acel moment protestele să nu se mai desfășoare la poarta domeniului Norbulingka, ci în așezarea Shol, de la poalele Palatului Potala.

Mai târziu în aceeași zi, Dalai Lama a primit o a doua scrisoare de la generalul Tan, de data asta și mai amenințătoare. „Reacționarii[33] au devenit atât de insolenți, încât s-au angajat în mod deschis și sfidător în provocări militare", afirma el. „Așadar, Comandamentul militar din Tibet a trimis scrisori către Kashag, solicitând înlăturarea imediată a fortificațiilor. În caz contrar, vor trebui să-și asume întreaga responsabilitate pentru consecințele nefaste". Dalai Lama le-a cerut imediat miniștrilor săi să se asigure că fortificațiile au fost îndepărtate, însă rezultatul a fost — probabil previzibil — că acestea au fost în schimb întărite. În răspunsul pe care i l-a trimis generalului Tan a doua zi, Dalai Lama a putut totuși să susțină că a ordonat „desființarea imediată a adunării populare ilegale și retragerea reacționarilor, care cu aroganță s-au mutat la Norbulingka sub pretextul de a mă proteja".

Între timp, cei din Comitetul Muncii din Tibet au telegrafiat la Beijing pentru a anunța că „poporul tibetan[34] s-a răsculat oficial și a rupt legăturile cu conducerea partidului nostru, luptând pentru «independența Tibetului»". Au continuat afirmând că un „complot reacționar" a fost pus la cale pentru a-l răpi pe Dalai Lama. Deși Mao nu se afla în capitală, fiind plecat în vizită la Wuhan, Beijingul a răspuns imediat că „era un lucru bun" faptul că „elita tibetană își dezvăluia caracterul trădător și reacționar. Politica noastră este aceea de a-i lăsa să se dezlănțuie, încurajându-i să se expună și mai tare. Acest lucru va justifica următoarea noastră acțiune de pacificare". În

consecință, comitetul trebuia „să adune și cele mai mici urme de dovezi despre activitățile trădătoare și reacționare ale adversarilor noștri“, continuând în același timp să-i intre în grații lui Dalai Lama. Mao era cu siguranță la curent cu planul prin care Prețiosul Protector se putea retrage din Lhasa. Totuși, a considerat că plecarea sa n-ar face „niciun rău“.

După această directivă, Armata de Eliberare a Poporului a început să-și întărească pozițiile în oraș și în jurul acestuia, și să stabilească distanțe corecte pentru artilerie — toate acestea pentru momentul în care vor sosi de la Beijing ordinele de a înăbuși rebeliunea. Dar nu au fost aplicate măsuri care să prevină posibila plecare a lui Dalai Lama.

În data de 12, protestatarii s-au mutat la Shol, așa cum trebuia, unde s-a petrecut un eveniment comemorat anual de atunci: mii de femei din Lhasa — sub conducerea unei aristocrate, mamă a șase copii, care a fost ulterior lichidată pentru infracțiunea sa, de către un pluton de execuție — se adunaseră deja pentru a pune la cale propria demonstrație pentru independență. Câțiva miniștri au participat la ședința cu reprezentanții poporului care a avut loc în aceeași zi, avertizându-i că Dalai Lama era afectat de tulburările care avuseseră loc: „E palid[35], refuză să mănânce sau să vorbească și suspină încontinuu“. Nici de data aceasta nu s-a ajuns la un consens. Grupările înarmate rămăseseră pe loc, în afara Palatului Norbulingka, în timp ce înăuntru, confirmând suspiciunea lui Mao, lordul șambelan Phala începuse să pună la cale un plan pentru „a fura oul[36] fără a speria găina“ (adică a-l scoate pe Dalai Lama fără a-i alarma nici pe protestatari, nici pe chinezi). Acest lucru fusese mult timp văzut ca o posibilitate, dar acum, urmând sfatul oracolelor, devenise o realitate. Ca prim pas, Phala a trimis mesageri către cei doi agenți CIA pe care îi respinsese mai devreme, chemându-i de urgență la Lhasa.

În data de 14 martie, Kashagul a emis un ordin[37] prin care erau redeschise activitățile comerciale, iar oamenii trebuiau să depună armele și să înceteze să mai consume alcool sau să intre în conflict cu chinezii. Deși acest decret a fost ignorat, se pare că a contribuit la o ușoară reducere a tensiunii în oraș. Totuși, la Norbulingka situația era încă haotică, mulți revoluționari khampa rămânând pe loc, deși fără o conducere clară.

Mai târziu, Dalai Lama a consultat din nou oracolul Nechung. Zeitatea l-a sfătuit să încerce să „mențină deschis dialogul[38] cu chinezii“. Probabil că aceasta a condus la cuvintele atente cu care Prețiosul Protector a răspuns celei de-a treia scrisori a generalului Tan, din 15 martie. Generalul (de fapt, scrisoarea fusese concepută de Deng Xiaoping de la Beijing) sugera: „Dacă credeți că este necesar[39] și posibil să vă retrageți din poziția dvs. periculoasă actuală, de a fi ținut ostatic de niște trădători, vă invităm cu bucurie împreună cu suita dvs. să rămâneți un timp la Comandamentul Zonei Militare“. Dalai Lama a răspuns mulțumindu-i pentru grija sa și acceptându-i oferta: „Peste câteva zile, când vor fi suficiente forțe în care pot avea încredere, voi veni în secret până la Comandamentul Zonei Militare. La momentul potrivit, vă voi trimite mai întâi o scrisoare“.

S-ar putea aprecia cu ușurință că Dalai Lama nu a fost sincer în acest caz, dar adevărul este că, nici măcar atunci, nu era hotărât ce să facă. De asemenea, s-ar putea spune că acesta ar fi fost momentul în care tânărul Dalai Lama trebuia să se dovedească un conducător adevărat, lăsând deoparte propria siguranță și asumându-și responsabilitatea pentru situație. Totuși, o astfel de gândire ar însemna o interpretare greșită a întregii tradiții tibetane. După cum am putut vedea deja, cele mai glorificate personalități din istoria Tibetului nu sunt cele care renunță la propria siguranță și se angajează în lupta contra dușmanului din afară. Mai degrabă, sunt eroii spirituali care au renunțat la lume pentru a-și asuma lupta cu dușmanul din interior: ignoranța. Cei care caută în tradiția tibetană un Sfânt Ludovic al Franței sau un Richard Inimă de Leu o vor face în zadar. Prins între ciocan și nicovală, între a ține partea rebelilor și a înfrunta forța chineză, ori a susține chinezii și a înfrunta mânia propriului popor, Dalai Lama a făcut exact ceea ce îi cerea tradiția. Nu a făcut nimic. În schimb, și-a continuat practica obișnuită. Trebuia să aștepte până când situația se rezolva de la sine sau până când zeitățile îl instruiau clar ce să facă.

Ceea ce au și făcut, probabil nu mai târziu de 15 sau 16 martie, când, după ce s-a consultat cu Kashagul, Dalai Lama le-a cerut din nou sfatul. De data aceasta, pe lângă Nechung, au fost chemate prin invocație și oracolele Gadong, Shinjachen și Shugden. Bineînțeles, nu în persoană: în afară de mediumul oracolului Nechung, care a venit la Norbulingka, ceilalți mediatori au rămas în casele lor. În fiecare caz a fost trimis un intermediar

de încredere. Răspunsul a fost unanim. Dalai Lama trebuia să plece cât mai curând posibil. În cazul oracolului Shugden, a existat chiar o indicație explicită cu privire la traseul pe care să se iasă din Lhasa. Dacă Dalai Lama urma această instrucțiune, i se promitea că nici el și nici altcineva din suita sa nu vor păți absolut nimic. Oracolul mai avea încă o condiție: „O persoană cu numele[40] Dorje trebuie să meargă în fruntea grupului victorios, mânuind cu încredere această sabie“. Rostind aceste cuvinte, mediumul s-a întors cu fața către Ramagang, spre sud-vest, a tras cu arcul o săgeată și a făcut un dans ritualic, gesticulând cu sabia. Dalai Lama, la rândul său, a apelat la divinație în fața portretului vorbirii miraculoase a Zeiței Glorioase, Palden Lhamo, care a fost de aceeași părere.

Toate pregătirile fuseseră făcute până în acel moment: caii fuseseră trimiși pe cealaltă parte a râului Kyichu, care se afla la aproximativ doi kilometri distanță; mâncarea fusese pregătită de un grup de călugări de la Sera care lucrau în corturile din jurul palatului; oastea formată din localnici khampa fusese alertată; agenții CIA fuseseră găsiți și informați. Gărzile de la poarta palatului fuseseră avertizate că, la un moment dat, este posibil ca un camion să pornească spre Potala pentru a aduce arsenal din depozitul de arme. Când urma să se întâmple asta, mașina trebuia lăsată fără să fie verificat interiorul.

În după-amiaza zilei de 17 martie, când două explozii puternice au răsunat la palat, a existat un moment de panică. Era prea târziu! Chinezii deja atacau! Dar după ce s-a lăsat liniștea, iar inamicul nu mai dădea niciun semn de acțiune, s-a căzut de acord că fusese vorba de niște focuri de armă rătăcite. Poate că încă nu începuse atacul, însă cu siguranță era iminent. Nu mai era timp de pierdut. Șambelanul a trimis un funcționar oficial la consulatul indian pentru a întreba dacă Nehru îi va acorda azil lui Dalai Lama în cazul în care va fi nevoie. În același timp, un grup de funcționari guvernamentali a fost trimis la trezorerie, de unde ni se spune că au retras un lingou mare de aur[41], 50 de monede de aur cu elefanți, 40 de monede tibetane de aur, două figurine-crab din aur, un pocal de aur și 141 267 de rupii indiene pentru cheltuieli urgente. Întrebarea adresată consulatului nu a primit un răspuns imediat. Când a venit răspunsul afirmativ din partea Indiei, Prețiosul Protector plecase deja de 48 de ore.

De îndată ce s-a întunecat, planul șambelanului a fost pus în aplicare. În jurul orei opt, în acea seară, familia lui Dalai Lama — adică mama sa, sora mai mare și fratele mai mic — a părăsit palatul pe poarta dinspre sud și s-a îndreptat spre locul de întâlnire de pe malul sudic al râului Kyichu. (Bunica sa, în vârstă de peste 80 de ani, a trebuit să rămână.) Membrii familiei au fost urmați de cei doi tutori, care, împreună cu cei patru membri ai Kashagului, s-au întins sub o prelată în camionul care se presupunea că merge să preia arsenal din depozitul de la Potala. Dalai Lama trebuia să plece pe jos, însoțit de șambelan.

Între timp, Prețiosul Protector a explicat situația unui grup de reprezentanți ai poporului, asigurându-i că retragerea lui este o măsură temporară. Înainte de a face o ultimă vizită la capela Mahakala, i-a scris o scurtă scrisoare lui Panchen Lama. Câțiva călugări care făceau incantații ceruseră deja protecția zeităților. După cum își amintea Dalai Lama mai târziu, „nimeni nu și-a ridicat privirea[42], deși știam că îmi remarcaseră prezența“. El a pășit înainte și a oferit o khatag, gest care însemna nu doar rămas-bun, ci și intenția de reîntoarcere. „Înainte de a pleca“, a adăugat el, „m-am așezat câteva minute și am citit din sutrele lui Buddha, oprindu-mă la un pasaj care vorbea despre nevoia de a căpăta încredere și curaj… Cu câteva minute înainte de ora zece, purtând niște pantaloni ce nu-mi erau deloc familiari și o haină neagră lungă, am aruncat o pușcă pe umărul drept și pe cel stâng o pictură thangka veche făcută sul, care aparținuse celui de-Al Doilea Dalai Lama.“ Era portretul Zeiței Glorioase Care Vorbise. După ce și-a pus ochelarii în buzunar, a pornit în noaptea răcoroasă. Preluat de doi soldați, a fost escortat până la poarta principală a zidului interior, unde a fost întâmpinat de șeful gărzii de corp. După cum a recunoscut el însuși, era foarte speriat.

******** Un act de venerație, o ceremonie. (N.a.)

******** Geshe Ngawang Wangyal (1901–1983) a fost un protejat al lui Agvan Dorjieff, confidentul tibeto-buriat al Celui de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama. (N.a.)

******** O ofrandă simbolică a lumii și a tot ce este în ea. (N.a.)

******** În 1706. (N.a.)

Partea a III–a

Libertate în exil

Capitolul 14

Pe spinarea lui Dzo: zborul către libertate

Din câte se vede[1], Dalai Lama n-ar fi trebuit să fie atât de speriat, cel puțin, în privința chinezilor. Cu doar câteva zile mai devreme, Președintele Mao decretase că, dacă Dalai Lama „și clica sa[2]“ încercau să plece, „nu e cazul să-i împiedicăm… Trebuie să-l lăsăm să plece, indiferent încotro se duce“. E drept că, ceva mai devreme în ziua plecării sale, Biroul Politic, din care câțiva membri tocmai reveniseră de la Wuhan, unde își avea în acel moment Mao cartierul general, adoptase o nouă direcție — probabil, la ordinul lui Mao. Generalului Tan i s-a comunicat ordinul de a „face tot posibilul[3] să împiedice refugierea lui Dalai Lama“, deși se menționa că „nu contează dacă va reuși să fugă“. Din nefericire pentru chinezi, chiar dacă doreau să ducă la îndeplinire ordinul de împiedicare a fugii lui Dalai Lama, e limpede că n-au acționat imediat și, după cum spusese zeitatea, Prețiosul Protector n-a întâmpinat „niciun necaz[4]“.

Prima parte a călătoriei s-a făcut pe jos, spre un pârâu situat la circa 90 de metri depărtare de zidurile palatului Norbulingka. Pârâul a fost traversat pe pietre, despre care Dalai Lama își amintea că „mi-a fost extrem de dificil[5] să trec peste ele fără ochelari. Aproape că mi-am pierdut echilibrul de câteva ori“. Pe cealaltă parte, Prețiosul Protector a fost întâmpinat de un contingent de soldați bine înarmați, care i-au adus un cal pe care a străbătut scurta distanță până la râul Tsangpo. La un moment dat, Dalai Lama s-a rătăcit în întuneric, dându-și seama că greșise drumul abia când a descoperit că era singur. După aceea, Lordul Șambelan însuși i-a condus calul și n-a lăsat hățul din mână decât când s-a luminat de ziuă.

La malul fluviului aștepta bacul, o plută rudimentară greu de cârmit ce se baza mai ales pe curenții apei ca să ajungă la celălalt mal. În vreme ce caii și mare parte din soldați au urcat pe bac, Dalai Lama și un număr mic de însoțitori au traversat râul într-o barcă ușoară din piele de iac. Pe malul celălalt aștepta restul alaiului — circa 80 de oameni în total. Din fericire, era o noapte fără lună, cu nori joși și vizibilitate scăzută, însă chiar și așa, fugarii au fost îngroziți să zărească lumina torțelor garnizoanei chineze, la

doar câteva sute de metri depărtare. La prima vedere, pare remarcabil faptul că bacul de la Ramagang pe care a evadat Dalai Lama și anturajul său n-a fost păzit de trupele Armatei de Eliberare a Poporului, chiar dacă nu intenționau să-l împiedice pe Prețiosul Protector să fugă din Lhasa. Totuși, nu e surprinzător, având în vedere politica lor de a le oferi libertate în oraș rebelilor tibetani, ca să-i poată urmări ulterior.

După ce a traversat fluviul și a străbătut câmpia care-l despărțea de munți, grupul de fugari a avut de înfruntat o ascensiune dificilă. Pe la ora trei, în ziua următoare, Dalai Lama și însoțitorii săi au făcut un scurt popas la o mică fermă, unde au băut ceai și s-au regrupat. După ceva mai mult de o oră, au pornit din nou la drum. Când răsărea soarele, au ajuns la punctul de trecere a canionului Tsangpo spre valea următoare. Atunci au observat că, în haosul de peste noapte, fuseseră încurcate[6] harnașamentele cailor. Șeile și căpestrele cele mai de preț erau purtate de poneii cei mai jigăriți, în timp ce caii cei mai de soi erau împodobiți cu cele mai meschine harnașamente. Acesta a fost un prilej bine-venit de voie bună, în vreme ce străbăteau restul drumului anevoios până la trecătoare, unde au sosit în jurul orei opt dimineața. Dalai Lama își amintește că, ajuns pe culme, s-a întors, a privit spre Lhasa și s-a rugat preț de câteva minute să revină acolo într-o bună zi.

La scurtă vreme după ce Prețiosul Protector și însoțitorii săi începuseră coborârea spre valea următoare, toate oficialitățile care nu-l însoțeau pe Dalai Lama au sosit la Palatul Norbulingka pentru a participa la obișnuita ceremonie matinală a ceaiului. Abia atunci au aflat despre fuga Prețiosului Protector. Vestea a fost primită cu un amestec de șoc și ușurare pentru faptul că Dalai Lama era în afara unui pericol iminent. În scrisoarea sa, tânărul conducător însărcinase patru miniștri tineri cu conducerea armatei, autorizându-i și să poarte negocieri cu chinezii. Dacă refuzau, miniștrii „trebuie să delibereze în profunzime[7] [între ei] și să hotărască împreună dacă să lupte sau să utilizeze alte forme de rezistență“. Nu s-a luat rapid o decizie. Unii au optat pentru declanșarea imediată a războiului. Alții, mânați de același optimism exagerat, au militat pentru negocierea cu chinezii, în timp ce aveau să caute sprijin peste ocean. În orice caz, s-a decis să nu se dea deocamdată publicității știrea despre plecarea lui Dalai Lama, întrucât ziua nu era fastă din punct de vedere astrologic.********

Între timp, chinezii au acționat conform noilor ordine de la Beijing, blocând bacul de la Ramagang. Dar aceasta a fost singura inițiativă militară din acea zi. Chiar și în data de 19 dimineața, generalul Tan își instruia comandanții să mențină o poziție defensivă. „Nu trebuie să fim primii care deschid focul“, a declarat el. Abia seara a decis să pornească lupta. După ce contactase Beijingul pentru a primi confirmarea finală a plecării lui Dalai Lama, Tan și-a avertizat trupele că în orice moment se putea declanșa un atac rebel. De fapt, ceea ce s-a petrecut în realitate a fost altceva: o patrulă a Armatei de Eliberare a Poporului a nesocotit provocarea rebelilor staționați în apropierea baculului, iar cei din Kham au deschis focul. Incidentul le-a oferit chinezilor pretextul așteptat. Imediat după ora trei, în dimineața de 20 martie, a început „pacificarea“ orașului Lhasa.

Printre ținte se număra Norbulingka, care a fost atacat cu „nenumărate puști și tunuri[9]“. Distrugerea a fost masivă. La apusul soarelui, „se vedeau în stânga și-n dreapta numai trupuri de animale și de oameni… Pe tot cuprinsul orașului, tibetanii și-au dat viața — soldați și civili deopotrivă“. Rezistența s-a unit în jurul lui Tsarong, în vârstă de 71 de ani, combatant erou din vremea Marelui Al Treisprezecelea. Cartierul său general, stabilit la poalele palatului Potala, era bine apărat, însă nu pe măsura artileriei grele pe care au adus-o rapid chinezii. După ce au bombardat palatul, trupele chineze i-au copleșit curând pe luptătorii rezistenței și pe liderul lor.********

Este greu de estimat cât de puternic a fost în realitate bombardamentul. Martorii oculari tibetani sugerează că acesta a fost îndelungat și fără țintă, ucigând mii de oameni. Inevitabil, rapoartele părții chineze menționează că „revolta“ a fost înăbușită doar cu prețul câtorva vieți. Ziariștii englezi filo-comuniști care au vizitat Lhasa trei ani și jumătate mai târziu au declarat că n-au văzut nicio dovadă a distrugerii Palatului Norbulingka.******** În multe sensuri, mai important a fost ceea ce a urmat după înfrângerea rebeliunii. Iar în această privință, nu există multe dubii.

Dalai Lama nu știa ce se întâmpla. În ceea ce-l privea, spera că, la aflarea veștii despre plecarea sa, mulțimile aveau să se disperseze, iar viața din Lhasa urma să-și reia cursul normal. Chinezii n-ar avea niciun motiv să atace. Între timp, după ce merseseră aproape douăzeci și patru de ore,

Prețiosul Protector și însoțitorii săi își petrecuseră noaptea într-o mică mănăstire, unde el și consilierii săi ținuseră prima dintre întrunirile nocturne.

Deși părăsirea Palatului Norbulingka fusese plănuită vreme de mai multe zile, ruta aleasă — dintre zeci de variante — a fost decisă în ultimul minut, ad-hoc. În primul rând, în loc să se îndrepte către sud, pe cel mai scurt traseu, au urmat indicațiile oracolului Shugden de a alege direcția sud-vest. Astfel, fugarii nu doar că au străbătut zone impracticabile pentru vehicule motorizate, ci s-au aflat pe un teritoriu rural controlat în totalitate de forțele partizane. Armata de Eliberare a Poporului își concentrase trupele în așezările strategice și pe drumurile dintre ele. Cu toate acestea, deși trupele lui Chushi Gangdruk păzeau zona rurală, exista temerea legată de posibile atacuri aeriene. Prin urmare, era reconfortant gândul că nu erau favorabile zborurilor condițiile meteorologice din acea perioadă a anului, iar terenul muntos îngreuna și mai mult urmărirea pe calea aerului. De asemenea, din fericire, chinezii erau dotați cu un număr limitat de aparate de zbor în acea vreme, iar refugiații n-au văzut niciun avion până când au ajuns în apropiere de granița cu India.

De fapt, Prețiosul Protector plecase înainte de a primi din partea consulatului indian răspunsul că el și suita sa erau bine-veniți în India, astfel încât nu era sigur că Nehru avea să le permită intrarea în țară. Una dintre variantele avute în vedere[10] era statul Kachin din nordul Birmaniei (astăzi, Myanmar), unde locuia o comunitate restrânsă tibetană, în sate situate la altitudine, în regiunea frontalieră. Dacă, totuși, avea să se îndrepte spre India, se punea întrebarea dacă să aleagă traseul mai scurt, prin Bhutan, sau să meargă direct. Însă pentru moment, prioritatea era să se îndepărteze pe cât posibil de Lhasa.

Conform unor relatări, luptele din capitală au continuat timp de șase zile pline[11]. Chinezii pretindeau că rebeliunea, după cum o caracterizau ei, a fost înăbușită mult mai repede, după care n-a mai rămas decât să se stabilească cine au fost liderii. Toți cei considerați participanți la revoltă au fost luați prizonieri — cu siguranță, mii de oameni, dintre care mulți aveau să moară în detenție. Dintre cei care au supraviețuit, aceia declarați dușmani de clasă au rămas în închisori cel puțin până la moartea lui Mao în 1976, iar cei

judecați pentru crime împotriva partidului și a patriei au fost transportați în provincii și înrolați în echipe de muncă silnică. Sarcina lor era construirea Paradisului Muncitorilor, viitorul Tibet.

Pentru toți aceia care nu-i sprijineau fățiș pe chinezi, au urmat peste zece ani de greutăți fără limite, rații meschine, muncă grea cu îmbrăcăminte neadecvată și odihnă puțină, și repetate „ședințe de chinuire", numite thamzing. Era o formă de umilință publică în care acuzații erau forțați să-și mărturisească fărădelegile în fața publicului care, ulterior, îi abuza verbal, uneori, și fizic. Era un preludiu al pedepsei și „corecției". În plus, victimele erau uneori îmbrăcate în cele mai ridicole haine. Un fotograf celebru[12] a surprins un aristocrat îmbrăcat în ținută de ceremonie din brocart, împopoțonată cu lenjerie de damă și cu un coif de hârtie pe care erau scrise diverse acuze împotriva lui. De obicei, acuzatul avea mâinile legate la spate astfel încât să fie obligat să se aplece în față, cu mâinile întinse la spate, într-o poziție denumită „avionul". Grupurile de prizonieri erau zilnic obligate să se întreacă în intonarea de cântece „patriotice" care preamăreau virtuțile președintelui Mao și ale Partidului Comunist. Seara, se țineau cursuri interminabile destinate expunerii doctrinei socialiste. Cei care manifestau lipsă de entuziasm erau supuși la și mai multe torturi, fie prin izolare în detenție, fie prin alte chinuri. Iar pentru ca situația să fie și mai grea, exista pericolul permanent al celorlalți prizonieri, dornici să-și îmbunătățească propria soartă trădându-și tovarășii.

Un tratament deosebit de dur le era rezervat membrilor comunității sangha, fie că făceau parte din guvern sau erau doar oameni care luptaseră împotriva chinezilor. Deși religia fusese tolerată câtă vreme Dalai Lama era conducătorul desemnat al administrației tibetane, acum era batjocorită în mod oficial. Prizonierii care erau prinși rugându-se[13] erau de regulă bătuți. Teribila profeție făcută de Marele Al Treisprezecelea Dalai Lama începuse să se împlinească pe deplin.

Însă Dalai Lama nu înțelegea încă realitatea. La cinci zile după plecarea din Lhasa (deși parcursese doar puțin peste 96 de kilometri), Prețiosul Protector a fost interceptat de cei doi agenți CIA chemați de Lordul Șambelan, care au adus o stație radio, un mortier, puști, pistoale și muniție; sosirea lor a fost o favoare bine-venită. Fuseseră parașutate dintr-o aeronavă americană cu o

lună în urmă, iar luptătorii khampa puteau acum fi echipați cu arme pe măsura hotărârii lor de a-l proteja pe Dalai Lama. Majoritatea se născuseră în ținutul din jurul mănăstirii lui Trijang Rinpoché. Călugării acestui așezământ fuseseră cei care-i trataseră cu asprime pe misionarii catolici sosiți acolo pe la începutul secolului. Mânați de un aprig devotament față de patria lor — care pentru ei era Kham, nu Tibet —, mulți aveau să piară mai târziu în luptele împotriva chinezilor. Însă, deși reticența lor naturală față de guvernul de la Lhasa — care se putea ușor transforma în ură — rămăsese intactă, nu mai conta acum, când însuși Dalai Lama era în pericol. Întăriți de credința în ocrotirea lui Dorje Shugden, mâncau puțin, dormeau puțin și înfruntau zilnic primejdiile venite nu doar din partea dușmanilor, ci și a vremii, protejându-se adesea de clima vitregă doar cu hainele lor din piele neprelucrată de oaie. Erau bărbați aspri care duceau vieți aspre.

Dar, de altfel, se poate spune că și Dalai Lama, și toți cei care călătoreau alături de el au dat dovadă de rezistență. Deși distanța dintre Lhasa și locul prin care au trecut frontiera indiană însumează doar 160 de kilometri în linie dreaptă, traseul pe care l-au ales a fost deosebit de anevoios, cu numeroase trecători prin munți. Au fost ninsori frecvente, temperaturile au coborât aproape tot timpul sub zero grade. Având în vedere că Prețiosul Protector făcea mișcare doar ocazional în plimbările prin parcul din jurul Palatului Norbulingka, călătoria a fost pentru el o realizare importantă.

La momentul acela, Dalai Lama spera că va putea totuși să înființeze un cartier general undeva, în Tibet, destul de aproape de graniță, în caz de nevoie. Însă când suita sa a fost interceptată de un grup de călăreți care aducea vești despre bombardamentul din Lhasa, a fost limpede că exilul era unica opțiune plauzibilă. O confirmare directă a venit curând după aceea, printr-o scrisoare din partea unui secretar al lui Dalai Lama din Lhasa. Scrisoarea lămurea clar[14] proporțiile ororii ce se abătuse asupra capitalei. Evident, negocierile la care se spera erau nerealiste. Au fost imediat puse în practică planurile privind respingerea formală a infamului Acord în 17 puncte. Aceasta avea să aibă loc câteva zile mai târziu, la Fortul Lhuntse. Prin urmare, la 26 martie 1959, în cadrul unei ceremonii grandioase ținute acolo, la care, pe lângă guvernator, stareții a opt mănăstiri locale și întreaga suită a lui Dalai Lama, au participat și câteva mii de localnici din zonă,

Dalai Lama a rupt în mod simbolic tratatul, și-a instituit propriul guvern independent și a declarat fortăreața capitală temporară.

Faptul că grupul lui Dalai Lama obținuse permisiunea autorităților din Bhutan să intre pe teritoriul lor în drum spre fort putea cauza în viitor dificultăți de ordin diplomatic. Funcționarul de la frontiera indiană care l-a primit mai târziu pe Dalai Lama a fost cu siguranță surprins[15] când a aflat despre excursie, căci deși tibetan din punct de vedere etnic, Bhutan era și a rămas un stat suveran independent********, granițele sale fiind sub protecția guvernului indian.

Ca gest de amabilitate diplomatică, când au aflat despre proclamația lui Dalai Lama dintr-un raport trimis prin radio de către cei doi agenți CIA în aceeași seară, oficialitățile americane au transmis felicitări și și-au oferit sprijinul în caz că tibetanii puneau anumite condiții. Primind mesajul, Lordul Șambelan i-a cerut operatorului radio să întrebe dacă se putea trimite un avion[16] în caz de necesitate. De asemenea, le-a transmis americanilor întrebarea dacă își puteau folosi abilitățile ca să ceară azil în India pentru Sfinția Sa. De altfel, fusese deja identificată o posibilă pistă de aterizare, precum și o zonă pentru parașutarea proviziilor. Cât despre acordarea azilului, Nehru își transmisese deja acordul prin intermediul consulatului din Lhasa, dar nici americanii, nici tibetanii nu erau la curent.

După cea de-a doua noapte petrecută în Bhutan, Dalai Lama și suita sa s-au trezit înainte de zorii zilei de 27 martie ca să înfrunte traseul abrupt ce avea să-i ducă spre ultimele sate tibetane[17] din apropierea graniței indiene. Spre ghinionul lor, s-au rătăcit curând din pricina viscolului. Cum nu erau echipați cu ochelari de protecție, au pierdut câteva ore îndreptându-se în direcția greșită până și-au dat seama de greșeală și au fost nevoiți să se întoarcă pe propriile urme. Totuși, după ce au străbătut următoarea trecătoare, vremea s-a îmbunătățit și au ajuns într-o mică așezare, unde au poposit spre seară.

În ziua următoare aveau de traversat o altă trecătoare; aici s-au confruntat tibetanii cu cea mai mare teamă a călătoriei lor. Cum au ajuns pe șeaua dintre cele două văi, au zărit un avion mare[18] ce zbura în apropiere, la (așa-zisă) joasă altitudine. Deși era prea departe pentru a fi identificat, agenții CIA au stabilit în urma unei analize ulterioare că era într-adevăr un

„Chicom“ — un avion aparținând Chinei comuniste. Totuși, fratele lui Dalai Lama, Ngari Rinpoché, care avea atunci 12 ani, e convins că, neavând niciun însemn[19], avionul trebuie să fi fost indian, deși nu e deloc exclus să fi fost american. În orice caz, după câteva momente de sperietură, aeronava s-a îndepărtat, lăsându-i pe tibetani suficient de îngrijorați încât să accelereze ritmul ultimei părți a călătoriei. Două zile mai târziu, au ajuns în satul Mang Mang, ultima așezare tibetană de lângă graniță. Acolo, pentru prima oară în acea călătorie, în penultima noapte petrecută în Tibet, Dalai Lama a dormit sub un acoperământ de pânză, într-un cort prin care se prelingea din belșug apa de la ploaia care s-a pornit aproape imediat. După o noapte nedormită și umedă, Prețiosul Protector a făcut febră și s-a luat hotărârea să se rămână pe loc cel puțin încă o zi. S-a mutat la etajul unei mici locuințe rurale și, după cum își amintește, și-a petrecut ultima noapte în Tibet în cotcodăcelile găinilor cocoțate pe căpriorii de deasupra lui și în mugetele vitelor din grajdul de dedesubt. În a 31-a zi, a decis să pornească la drum. Fiind prea bolnav ca să călărească un cal, Dalai Lama s-a urcat pe spinarea unui animal mai domol, un dzo, încrucișare între iac și vacă. Și cu această umilă formă de transport, Prețiosul Protector, Victoriosul, Leul Între Oameni, Giuvaierul Împlinitor al Dorințelor, Oceanul de Înțelepciune, întruparea pământească a lui Chenresig, Bodhisattva Compasiunii, și-a părăsit patria și a trecut frontiera cu India la ora două după-amiaza.

******** Până în acel moment, guvernul tibetan publicase un almanah astrologic ce identifica zilele prielnice sau neprielnice pentru diverse activități guvernamentale. Unul dintre ultimele exemplare poate fi văzut la muzeul Institutului Medical și Astrologic Tibetan din Dharamsala. (N.a.)

******** În timpul acestui bombardament a fost distrusă universitatea de medicină tradițională tibetană de pe culmea Chakpori, siluetă emblematică ce se profilase pe cerul capitalei Lhasa. Astăzi, în locul ei se ridică un șir de turnuri de comunicații. (N.a.)

******** Aceștia erau Stuart și Roma Gelder de la cotidianul britanic News Chronicle. (N.a.)

******** Spre invidia tibetanilor, Bhutan a devenit membră a Națiunilor Unite în 1971. (N.a.)

Capitolul 15

Se deschide ochiul unei noi conștiințe: Allen Ginsberg și the Beats

Vestea despre fuga Prețiosului Protector s-a răspândit repede în lume, dar din lipsă de informații, numeroasele agenții de știri interesate de acest subiect au fost nevoite să fie precaute. La zece zile după dispariția lui Dalai Lama din Lhasa, președintele indian i-a trimis o scrisoare urgentă lui Nehru, cerându-i informații. Premierul i-a răspuns astfel: „Nu știm încă[1] unde se află Dalai Lama“. Categoric, nu se grăbea să spună adevărul. Grație prezenței printre refugiați a operatorilor radio instruiți de americani, Washingtonul — cu sprijinul lui Geshe Wangyal — a putut urmări aproape în întregime călătoria refugiaților. Nehru fusese informat în ziua precedentă, imediat după președintele Eisenhower, înainte de a-i scrie președintelui Indiei că grupul de fugari sosise în siguranță la frontieră. Dar nu putea furniza informații ce implicau legăturile serviciilor secrete guvernamentale cu CIA.

Cât despre presă, au circulat frânturi de adevăr printre sutele de reporteri care s-au reunit la Tezpur, o așezare îndepărtată unde se cultiva ceai, situată în nord-estul îndepărtat al Indiei. Aici, Dalai Lama a fost primit de primar și de o mare mulțime de admiratori, după ce se odihnise o săptămână într-un oraș de lângă graniță, și chiar înainte de a pleca spre Mussoorie, într-o călătorie de două zile către vest. Nu a dat interviuri[2], nici măcar pentru vechi prieteni ca Heinrich Harrer, care călătorise special până acolo. Atât lui, cât și celorlalți, le-a fost oferită doar o declarație scurtă și formulată în termeni moderați din partea lui Dalai Lama (textul fusese convenit în prealabil cu guvernul indian), care explica succint circumstanțele ce au condus la cererea azilului politic și mulțumea poporului și guvernului Indiei „pentru primirea spontană[3] și generoasă“. După masa de prânz cu demnitarii locali, Dalai Lama și suita sa au pornit spre gară fără alte comentarii. În ciuda limbajului temperat al liderului tibetan, vorbele sale au fost imediat condamnate de chinezi. „Așa-zisa declarație[4] a lui Dalai

Lama… este un document grosolan, lipsit de logică, plin de minciuni și neconcordanțe“, acuza publicația People’s Daily.

La două zile după ce a plecat din Tezpur, Prețiosul Protector a ajuns la Mussoorie; aici, Nehru se îngrijise ca liderul tibetan să locuiască la Casa Birla, superbul domeniu rural aparținând unei familii de industriași bogați, apropiați ai premierului. La sosire, localnicii i-au făcut o primire călduroasă, așa cum se întâmplase de altfel pe parcursul întregii sale călătorii.

Imediat după sosire, Dalai Lama a condus ritualurile necesare „de invocare a promisiunii[5] Protectorilor Dharmei care juraseră să păzească învățăturile lui Buddha, pentru a face pace în aceste vremuri tulburi în lume și mai ales… în Tibet“. Zeitățile nu reușiseră să salveze Tibetul, dar măcar îl ocrotiseră pe Dalai Lama.

Chiar în ziua următoare a sosit Nehru însuși. Inițial, premierul indian le oferise azil doar liderului tibetan și anturajului său restrâns, neștiind — cum nu știa nici Dalai Lama la acea vreme — că plecarea Prețiosului Protector avea să fie urmată de un exod în masă al refugiaților din Lhasa și împrejurimi. Dar când Nehru a aflat despre luptele din Lhasa, a fost înduplecat. Acum, cu toții erau bineveniți, cu condiția să renunțe la arme. Pentru Nehru, întreaga situație era profund îngrijorătoare. După cum i-a explicat lui Dalai Lama, „prezența sa în India [menținea] vie problema Tibetului în lume“, care pentru China stârnea „imediat iritare[6] și suspiciune“. Pe de o parte, el sperase că, în urma tratatului de acord mutual din 1954, între China și India aveau să fie relații permanente de prietenie. Acestea erau amenințate de prezența lui Dalai Lama și a adepților săi. Pe de altă parte, se simțea cu siguranță responsabil fiindcă insistase cu trei ani în urmă ca Prețiosul Protector să se întoarcă în Tibet. În cele patru ore de discuții, Nehru l-a asigurat pe liderul tibetan că este bine-venit, dar în același timp a subliniat faptul că guvernul indian nu avea să-l sprijine în a cere independența Tibetului. Din cauza felului direct al premierului de a aborda subiectul, Dalai Lama și-a amintit mai târziu că Nehru putea fi cam autoritar. Cât despre premier, e limpede că îl considera pe tânărul tibetan exasperant de naiv. Când Dalai Lama i-a vorbit despre hotărârea lui de a redobândi independența Tibetului și de a evita noi vărsări de sânge, Nehru a

izbucnit, „în timp ce buza inferioară[7] îi tremura de furie… «Este imposibil!»“

Chiar dacă tânărul Dalai Lama, în vârstă de 24 de ani, era naiv din punct de vedere politic, era cât se poate de conștient de faptul că, atât pentru el, cât și pentru concetățenii lui refugiați viitorul era cu totul nesigur. Mulți tibetani, inclusiv unii membri în vârstă ai anturajului lui Dalai Lama, considerau că e doar o chestiune de timp până când urma să le fie negociată revenirea în țară. America și alte mari puteri aveau cu siguranță să sprijine Tibetul în momentul în care înțelegeau situația reală. Însă Dalai Lama nu-și făcea asemenea iluzii. Mai mult decât atât, curând a devenit clar că Mussoorie, o reședință confortabilă de altfel, era prea departe, atât din punct de vedere geografic, cât și psihologic, de centrul politic de la New Delhi. Faptul că stațiunea păstra — cum o face și în zilele noastre — un aer de rafinament colonial, având mai multe hoteluri odinioară de lux și un număr de școli particulare prestigioase în stil englezesc, era o recompensă neînsemnată.********

Și totuși, noua situație prezenta și unele avantaje. Lăsați în treburile lor, având suficient timp la dispoziție, spre satisfacția lor, membrii monastici ai administrației lui Dalai Lama au avut posibilitatea să „se concentreze… asupra practicilor religioase[8]“ și să „respecte disciplina renunțării“, după cum avea să scrie mai târziu Trijang Rinpoché.

În timp ce viața în Mussoorie a devenit curând o rutină liniștită, au ieșit repede la iveală cele mai dificile aspecte ale exilului. Era aproape imposibil de aflat vești de acasă, mai ales despre ce se întâmplase cu diverși oameni. Chinezii spuneau doar ceea ce doreau să spună și interziceau intrarea în țară a tuturor străinilor. Iar veștile care ajungeau totuși la urechile Prețiosului Protector erau toate proaste. Refugiații care veniseră pe urmele lui povesteau lucruri îngrozitoare despre brutalitatea chinezilor. Însă când primăvara a trecut și au început ploile musonice de vară, a apărut o altă problemă, mai presantă. Majoritatea refugiaților sosiți acolo nu aveau asupra lor decât haine groase, potrivite climei tibetane, și nu aveau idee despre condițiile climatice indiene. În plus, nu erau rezistenți la bolile tropicale care s-au răspândit în scurt timp printre ei. Ca urmare, în timpul

unei vizite la Delhi în iunie 1959, Dalai Lama a cerut insistent guvernului indian să-i strămute în tabere situate la altitudine mai mare.********

La vremea aceea, numeroase agenții internaționale de binefacere se ocupau de refugiații care continuau să sosească în număr mare; până la sfârșitul anului, s-a estimat că veniseră circa 80 000 de oameni, printre care mulți copii. Inițial, au fost cazați în tabere, în apropierea graniței, unde erau luați în primire de către agenții, printre care notabile erau Save the Children Fund******** și Swiss Agency for Development and Cooperation********. Între timp, acționau și prietenii americani ai lui Dalai Lama. În vara aceea, CIA a făcut demersuri ca să obțină pentru Dalai Lama atât recent instituitul Ramon Magsaysay Award for Community Leadership********, cât și Admiral Richard E. Byrd Memorial Award for International Rescue********, foarte dificil de obținut. Unul comemora un politician filipinez, celălalt, un explorator american. Dar împreună, aceste premii satisfăceau în mare măsură nevoia de fonduri, pentru moment. De asemenea, agenția a demarat o anchetă privind statutul legal al Tibetului, condusă de Comisia Internațională a Juriștilor, ai cărei reprezentanți au sosit printre refugiați în timpul verii. Ulterior, comisia a publicat un raport bazat pe interviuri și susținut de cercetări istorice, raport care argumenta faptul că Tibetul fusese de facto un stat independent și suveran din momentul în care Al Treisprezecelea Dalai Lama expulzase garnizoana Qing din Lhasa, în 1912. Raportul urma să constituie baza legală pentru o solicitare ulterioară adresată Națiunilor Unite.

Pare cert faptul că și CIA, în acord cu membrii solidari ai guvernului indian, a avut o influență asupra noii declarații a lui Dalai Lama, dată publicității în acest timp. Vorbind despre „tirania și opresiunea“ autorităților chineze, Prețiosul Protector spunea că salută „schimbarea și progresul“, însă chinezii „au pus doar obstacole în calea îndeplinirii… reformei“. În schimb, „munca forțată și taxele obligatorii, persecuția sistematică a populației, jefuirea și confiscarea proprietăților aparținând persoanelor și mănăstirilor și executarea liderilor“ au constituit „glorioasele realizări ale dominației chineze în Tibet“.

Respingerea publică a Acordului în 17 puncte, ce a urmat (ar fi greșit să credem că liderul în vârstă de 24 de ani scrisese întreaga viață discursuri

politice), a constituit chiar justificarea de care avea nevoie CIA ca să continue sprijinirea mișcării de rezistență. Însă, deși discursul lui Dalai Lama, scris de o mână pricepută din umbră, era suficient pentru Washington, membrii rezistenței tibetane sperau totuși la mai mult. În acest scop, Gonpo Tashi, liderul rebelilor, a făcut curând o vizită la Mussoorie. Acolo a aflat că, deși Prețiosul Protector susținea obiectivele mișcării — un Tibet eliberat de intervenția chineză — și nutrea o mare admirație față de curajul și hotărârea rebelilor, acceptând că erau vremuri în care învățăturile Buddhadharma trebuiau apărate cu orice preț, chiar și prin violență, nu-și putea oferi sprijinul cu inima împăcată. În plus, apelul iminent al guvernului în exil către Națiunile Unite — pe care Dalai Lama era decis să-l înainteze, în ciuda împotrivirii fățișe a lui Nehru — avea să-și piardă mult din impact dacă Tibetul nu se putea înfățișa ca o victimă pașnică a agresiunii chineze.

Aceasta a fost o imensă dezamăgire personală a lui Gonpo Tashi, descris de către Roger McCarthy, agentul CIA în a cărui responsabilitate se afla, ca „unul dintre cele mai impresionante personaje… pe care le-am cunoscut vreodată“. Cu toate acestea, liderul tibetan al rebelilor a jucat un rol decisiv în planificarea unei ample operațiuni, programate pentru iarna ce urma.

În septembrie, 18 oameni (primul grup sosit de la Camp Hale) au fost parașutați în Pemba, district aflat la circa 320 de kilometri nord-est de Lhasa; acolo, rebelii erau conduși de un mirean și de un tânăr lama reîncarnat. Agenții aduceau o foarte generoasă rezervă de material de război[11]: 126 de paleți cu armament, materiale sanitare și hrană, parașutate în trei șarje separate. În total, era suficient pentru echiparea a circa 5 000 de oameni.

Deși erau pentru prima oară înarmați corespunzător, rebelii nu au fost în stare să profite de dărnicia celor care-i sprijineau. În timp ce CIA anticipa o operațiune clasică de gherilă, în care forțele rebele urmau să se împartă pe înălțimi și să coboare în grupuri reduse ca să-i atace pe chinezi în momente și în locuri vulnerabile, iar apoi să dispară din nou pe cărările muntoase pe care le cunoșteau atât de bine, realitatea a fost foarte diferită. Stilul de luptă al tibetanilor era, așa cum fusese dintotdeauna, să lupte în formații vaste, răspândite, în mare parte, călare. Această tactică putea fi eficientă când aveau superioritate numerică, pe teren deschis, însă nu și în fața unor

dușmani bine înarmați, în poziții bune de apărare, chiar și aflați în număr mic. Și mai importantă era vulnerabilitatea luptătorilor tibetani în fața atacurilor aeriene. Rezultatul a fost unul previzibil.

Relatând, câțiva ani mai târziu, despre reacția CIA față de dezastru, Roger McCarthy, directorul de operațiuni, își amintea: „Inițial, nu am crezut[12] informațiile care ne parveneau. Credeam că e o exagerare, o greșeală. Dar nu era așa“. Chinezii au atacat tabăra rebelilor — unde locuiau nu doar soldații, ci și soțiile și copiii lor — cu avioane de luptă și artilerie grea. „A fost pur și simplu un genocid.“

Se putea crede că experiența de la Pemba i-a determinat pe americani să-și piardă încrederea în capacitatea tibetanilor de a purta un război eficient împotriva chinezilor. Dar se pare că CIA spera că, printr-un antrenament riguros în tactici de gherilă, Chushi Gangdruk putea deveni o amenințare serioasă pentru chinezi. Tibetanii își cunoșteau teritoriul și puteau supraviețui în cele mai aspre condiții; trebuiau doar să învețe să lupte în detașamente mici. Aceasta a devenit ținta antrenării lor în Statele Unite.

În paralel cu strădania de a moderniza tacticile de luptă ale tibetanilor prin programul său de antrenament, CIA sprijinea o grupare mai tradițională, care se afla la Mustang, o provincie îndepărtată din nordul Nepalului, locuită de etnici tibetani. Echipați cu arme și fonduri trimise prin India, aici se adunaseră câteva mii de oameni ca să formeze o preconizată forță de reocupare. Ca să-și mențină moralul ridicat și să-și testeze agerimea, luptătorii de gherilă din Mustang lansau raiduri periodice în sudul Tibetului — obținând, printr-o oportunitate, ceea ce a fost descris ca fiind „una dintre cele mai mari capturi ale serviciilor secrete[13] din istoria agenției“. Este vorba despre capturarea, în urma unui raid asupra unui convoi militar, a unei genți albastre conținând informații detaliate despre dispunerea și intențiile trupelor Armatei de Eliberare a Poporului, cât și primele rapoarte confirmate privind foametea și tulburările din China în timpul Marelui Salt Înainte. Erau vremuri în care nu se știa aproape nimic despre acțiunile interne ale armatei chineze, nici despre situația din China.

Este neclar în ce măsură Dalai Lama era conștient de amploarea operațiunilor din Pemba și Mustang, dar se presupune că știa bine ce se întâmplă, deși nu cunoștea toate detaliile. Din memoriile lui John Kenneth

Knaus, directorul de operațiuni CIA în India, care s-a întâlnit cu Dalai Lama în 1964, reiese limpede că liderul tibetan știa exact cine era Knaus. Este clar și faptul că Dalai Lama era profund indecis în privința întregii situații. Partea umană din el dorea ca Knaus și echipa lui să aibă succes din plin. Cealaltă parte, cea religioasă, îi interzicea s-o facă. Prin urmare, după cum își amintea Knaus, Prețiosul Protector a trasat „o barieră deosebit de eficientă[14], deși invizibilă între noi“ când americanul a intrat în sala de audiențe.

Pentru Dalai Lama, singurul aspect pozitiv ce deriva din programul CIA era probabil efectul asupra gândirii oamenilor. După cum menționează Knaus, el a admis că „Tibetul a fost compus din multe triburi care nu colaborau între ele. Acum, dușmanul nostru comun — comuniștii — ne-a unit… ca niciodată“.

În aprilie 1960, Dalai Lama și anturajul său au părăsit locuința lor temporară de la Mussoorie. Nehru le ceruse în prealabil funcționarilor săi să găsească o bază permanentă pentru liderul tibetan. Când li s-a propus ca o posibilă soluție satul McLeod Ganj, o mică stațiune montană situată mai sus de localitatea Dharamsala, Dalai Lama și consilierii săi au fost sceptici. Aflată la circa 400 de kilometri nord față de Delhi, stațiunea era și mai îndepărtată de capitală decât fostul cartier general. Părea că gazdele lor doreau ca tibetanii să se afle cât mai departe posibil. Totuși, când ministrul însărcinat cu evaluarea teritoriului și a aranjamentelor de locuire s-a întors și a decretat că „Apa din Dharamsala[16] e mai bună decât laptele din Mussoorie“, nefiind altă variantă în ofertă, soluția a fost acceptată și s-au mutat.

La sosire, s-a pus curând întrebarea dacă funcționarul tibetan nu fusese cumva mituit. În McLeod Ganj, musonul este adesea cel mai aspru din întreg subcontinentul indian; se vorbește deseori despre 100 de centimetri de ploaie într-o lună, dar nu e imposibil să fie 12 centimetri de precipitații într-o singură zi. Nu doar că satul se afla într-o zonă îndepărtată, dar era și dărăpănat, dotat doar cu cele mai simple facilități. Drumul era cu greu practicabil, iar ansamblul de locuințe era înghesuit și părăginit; proprietarul deplângea încă ziua în care plecaseră „englejii“. Se numea Nauzer Nowrojee, iar familia lui prosperase făcând comerț cu ultimii stăpâni ai

coloniilor indiene.******** Magazinul familiei devenise un muzeu în aceeași măsură în care era o afacere, iar fotografiile decolorate ale membrilor familiei regale britanice, înghesuite printre reclame la articole de lux uitate, precum săpunul Pears și publicația Illustrated London News, nu făceau decât să sporească atmosfera dezolantă. Când tibetanii s-au mutat acolo, populația acestei stațiuni cândva bogate consta în principal, pe lângă locuitorii din tribul local Gadi, care se îndeletniceau cu agricultura pe versanții abrupți ai dealurilor, din câțiva foști funcționari din guvernul indian ieșiți la pensie și o singură familie britanică, rămasă acolo după câștigarea independenței Indiei.

Astfel, după ceva mai mult de un an de când părăsise luxul palatului Norbulingka, Dalai Lama a ajuns să împartă fosta reședință a comisarului districtului cu „mama sa, cele două surori[17], cumnatul…, cu Stăpânii Robelor, ai Ceremoniilor și ai Hranei, cu Lordul său Șambelan și cu numeroși secretari și translatori“, pe lângă câțiva servitori personali. Erau multe persoane pentru o reședință construită pentru o singură familie și personalul acesteia. De asemenea, necesita reparații: curgea apa prin acoperiș, iar în vremea musonului, apa de ploaie umplea câteva găleți în dormitorul lui Dalai Lama aproape zilnic, timp de două luni și chiar mai mult, iar pe timpul iernii, căldura provenea doar de la câteva șemineuri mici, răspândite prin clădire. E drept că iernile din Lhasa erau mai aspre, însă în Dharamsala, umezeala sporea senzația de frig. Dalai Lama se afla măcar într-o situație mai bună decât unii miniștri seniori, nevoiți să locuiască împreună într-un staul părăsit — cu toate acestea, nu s-au plâns, păstrându-și intacte umorul și demnitatea, în ciuda pierderii opulenței de care se bucuraseră în Tibet.

Deși condițiile de locuit lăsau de dorit, iar situația în care se găseau acum tibetanii era deosebit de confuză, Prețiosul Protector nu pierdea vremea, profitând de tihna de care se putea bucura[18]. Într-una dintre sălile de primire a fost instalată o masă de ping-pong, iar în acea primă iarnă din 1960–1961, a făcut oameni de zăpadă și a participat la bătăi cu bulgări de zăpadă, în timp ce în lunile mai călduroase ce au urmat, Prețiosul Protector pleca bucuros în drumeții prin ținuturile muntoase din jur, spre consternarea celor din anturajul său apropiat. După ce urcau până la trecătoarea de sub Vârful

Mun, situată la circa 4 500 de metri altitudine, el și câțiva însoțitori înnoptau într-o cabană mică pentru drumeți[19].

Chiar dacă Dalai Lama se putea bucura acum de o libertate personală la un nivel ce ar fi fost imposibil de atins în Tibet, era conștient de faptul că fusese izolat, împreună cu suita sa. Totuși, aprecia faptul că avea mai mult timp pentru studiu și practici spirituale, cât și ocazia să pregătească o reformă a funcționării guvernului tibetan. Pentru început, a decis — contrar sfaturilor lui Hugh Richardson, ultimul însărcinat politic britanic în Tibet, care făcuse o vizită timpurie la Dharamsala ca să-și ofere serviciile — ca protocolul personal, excluzând sfera religioasă, să fie redus la minimum. Cei cărora le acorda audiență nu mai trebuiau să se așeze pe scaune mai scunde decât al său, iar oaspeților nu li se mai cerea să se prosterneze în fața lui. Chiar mai mult, și mai contestabil decât atât, nici tibetanii înșiși nu mai aveau obligația s-o facă. Din start, și-a manifestat clar dorința să se întâlnească cu toți vizitatorii, mai ales cu cei de peste ocean care cereau să-l vadă. Tibetul fusese[15] prea multă vreme izolat de lume.

În 1960, când a făcut o vizită la Delhi, Prețiosul Protector a dat primele interviuri televizate[20]. Unul dintre acestea a fost cu directorul Consiliului Mondial al Bisericilor. Cu această ocazie, Dalai Lama apare ca un tânăr remarcabil de rațional și perspicace. Vorbind despre perspectivele privind copiii tibetani refugiați, el spune: „Suntem încă în urmă în domeniul educației și avem de suferit din cauza asta“, adăugând: „În același timp, nu putem ignora cultura noastră străveche. Ea trebuie învățată în paralel cu educația modernă“. În cel de-al doilea interviu, cu Prințul Panu al Thailandei, când este întrebat dacă rezistența lui împotriva chinezilor nu ascunde cumva „dorința de putere și bogăție“, întoarce cu abilitate întrebarea: „Cum să fie așa? Dacă aș dori putere și averi, le-aș putea obține cu siguranță confiscându-i poporului meu dreptul de a se opune invadatorilor… N-am devenit Dalai Lama uzând de forță și autoritate. De ce aș încerca să [le] obțin?“

Această sagacitate și-a găsit cea mai puternică expresie în domeniul politic. Spre finele anului 1960, la doar optsprezece luni după ce sosise în India și în vârstă de doar 25 de ani, Prețiosul Protector a ținut primul dintr-o remarcabilă serie de discursuri. „Noi, tibetanii în exil[21] care trăim în India

liberă, trebuie să facem tot ce ne stă în putință“, a declarat el, „pentru binele celor lăsați în urmă, forțați să trudească precum animalele de povară, cu hrană puțină, «ca duhurile flămânde», trăind într-o teribilă teamă și agonie, ca în iad.“ Comunitatea aflată în exil avea responsabilitatea să facă tot ceea ce-i stătea în putere ca să pregătească o societate mai bună pentru viitor. Nu puteau și nu trebuiau „să păstreze toate sistemele străvechi ale Tibetului“, își anunța el funcționarii în noiembrie 1960. „Trebuie să aducem schimbarea în viitor. Lumea se schimbă în ritm alert, trebuie și noi să mergem împreună cu restul lumii.“ Totuși, în vreme ce unii înțelegeau nevoia de reformă, alții n-o agreau, evident. Erau cei care „se [străduiau] cu adevărat să înfrunte numeroase încercări“, dar și „unii care nu-și asumau responsabilități în concordanță cu… aptitudinile lor“, eșec pentru care Dalai Lama i-a mustrat prompt. „Sunt foarte dezamăgit de unii funcționari, mai ales de unii funcționari superiori“, a declarat el.

Înțelegând pe deplin nemulțumirea Prețiosului Protector față de lipsa progresului, un grup de oficialități a cerut redactarea unui „jurământ scris[22]“ de credință față de el. Însă nu a fost impresionat. „Au fost numeroase «jurăminte scrise» în Tibet. S-a repetat și imediat ce am ajuns la Mussoorie… Un «jurământ scris mai puternic» s-a făcut la Bodhgaya. Ce beneficii au adus aceste «jurăminte scrise»? Și totuși, astăzi faceți încă un «jurământ scris». Nu mă pot încrede în aceste documente îmbietoare, vorbe și fraze goale. Eu cred în fapte… Hârtiile ademenitoare și discursurile pompoase sunt inutile.“ În același fel, repetatele ceremonii religioase de „viață îndelungată“ care-i erau dedicate nu făceau decât să-l exaspereze. Pentru Dalai Lama era cât se poate de limpede cum și de ce fusese pierdut Tibetul. Cele întâmplate erau în principal cauzate de „delăsarea noastră în trecut vreme de mulți ani“.

Deși mulți sperau ca Dalai Lama, în virtutea legăturii sale cu Chenresig și cu protectorii, să înfăptuiască miracole, el nu împărtășea această concepție. Ca tibetani, trebuiau să plătească personal datoria karmică. Mai mult decât atât, era perfect conștient că fondurile de binefacere, prelungite de organizații precum Fondul Salvați Copiii și acordate în secret de către Statele Unite, nu puteau continua la infinit. „Fondurile și ajutoarele pe care le primim din străinătate[23] vor înceta la un moment dat“, menționa el într-un discurs ținut în martie 1961. „Trebuie să fim foarte atenți.“ Era în același

timp suficient de rațional încât să nu se încreadă exagerat de mult în inițiativele diplomatice. „N-ar trebui să acordăm o prea mare importanță“, avertiza el, „prezenței fratelui meu, Gyalo Thondup, la întrunirea de la Organizația Națiunilor Unite“, programată pentru toamnă. Făcea referire la încercările în curs de a se pune în discuție problema dreptului la independență a Tibetului la cel mai înalt nivel în cadrul comunității internaționale.

Dalai Lama înțelegea de asemenea importanța vitală de a atrage în rândurile personalului său oameni din generația mai nouă. „Sunt înzestrați de natură[24] cu putere fizică sporită“, se justifica el, „sunt [mai] vigilenți, mai creativi și mai informați în privința evenimentelor internaționale.“ Astfel, din acel moment, toate angajările în guvern aveau să se bazeze pe merite, nu pe vârsta înaintată, pe drepturi dobândite prin naștere sau pe statut social. Cât despre angajările în rândul membrilor monahali ai guvernului, dacă pe vremuri multe funcții erau deținute împreună de câte un călugăr și un angajat laic, acest sistem avea să înceteze. De asemenea, a profitat prompt de tendințele politice. Amintind publicului său că „Buddha cel îndurător a dat drepturi egale atât pentru Bikshu [călugări], cât și pentru Bikshuni [călugărițe]“, a susținut că se cuvenea să se acorde „șanse egale bărbaților, cât și femeilor de a practica religia“. De asemenea, Dalai Lama a făcut apel la femeile tibetane să participe în toate domeniile vieții în exil, inclusiv în guvern.

Nu toate inovațiile tânărului lider au fost bine primite. Planul său de a obține un buget din taxe a fost respins de un grup de oameni influenți proveniți din Kham, cunoscuți ca Grupul celor Treisprezece, care pretindeau că guvernul în exil ignora nevoile celor din Kham. Aceasta a provocat mânia celor devotați lui Dalai Lama, iar atunci când unul dintre cei treisprezece a fost asasinat, vina a căzut asupra unui membru al familiei lui Dalai Lama. Prețiosul Protector nu avea nicidecum sprijinul neclintit al tuturor oamenilor săi, nici măcar în acele zile când era indispensabil.

Cu toate acestea, în ciuda imenselor dificultăți cu care se confrunta, Dalai Lama a identificat o șansă în dezastrul exilului. În urma discuțiilor purtate cu Harrer în vremea adolescenței, când era dornic să afle despre lume, înțelesese că Tibetul nu-și putea permite să rămână în izolare psihologică.

După cum afirma el mai târziu, aceasta a fost „greșeala noastră cea mai gravă, cea mai mare[25]“. Considera că beneficiile materiale ale lumii moderne nu trebuiau refuzate pur și simplu fiindcă proveneau din străinătate și în niciun caz pentru că erau „inutile“, după cum credeau unii membri mai conservatori din administrația sa. În accepțiunea lui Dalai Lama, era necesară găsirea unei căi de mijloc între abandonul total al tradiției și respingerea integrală a noului.

În discursurile sale adresate membrilor guvernului tibetan aflat în exil, îl auzim mereu pe Dalai Lama îndemnându-i, măgulindu-i, încurajându-i și implorându-i pe concetățenii săi exilați să renunțe la ideea superiorității Tibetului și să accepte metodele moderne. Uneori, se părea că era singurul care înțelegea situația reală cu care se confruntau acum refugiații. „Greșim în continuare prin întârzieri și neglijențe[26] în acțiunile noastre“, exclama el, exasperat. „Alții își stabilesc termene clare și își termină munca mai devreme. În cazul nostru, nu se pune problema să ne încheiem treaba mai devreme; n-o putem termina nici măcar la termen.“

Una dintre sarcinile principale pe care le-a încredințat funcționarilor săi a fost elaborarea unei constituții care să fie testată în exil, pentru ca mai apoi să fie aplicată în Tibet, odată cu presupusa lor revenire. Recent înființata Comisie a Delegaților Poporului Tibetan a fost sprijinită în acest scop de către un membru al Curții Supreme a Indiei, Purushottam Trikamdas, care era și membru al Comisiei Internaționale a Juriștilor. Dintre membri făcea parte și fostul președinte al Indiei, Rajendra Prasad, deși a decedat înainte de a-și exprima propriile păreri. Un element controversat al viitoarei constituții consta dintr-o clauză conform căreia însuși Dalai Lama putea fi suspendat la solicitarea a două treimi din majoritate. Cei mai mulți tibetani au fost consternați de această idee de neconceput, cu atât mai mult de faptul că ea ar putea fi consemnată. Conform felului lor de-a gândi, logica democrației cerea ca Dalai Lama să capete puteri sporite, nu diminuate. Totuși, chiar Dalai Lama a insistat să se mențină clauza suspendării.

Rolul lui Dalai Lama nu era esențial doar în implementarea reformei, ci și în privința concretă a relocării celor 80 000 de refugiați care reușiseră să fugă din Tibet înainte ca granițele să fie complet închise de către chinezi. Guvernul Nehru dădea clar de înțeles că nu avea să permită în zonă

instalarea unui număr mare de tibetani, posibil de necontrolat; în schimb, le-a oferit refugiaților un teritoriu aflat departe, în sud, în regiunea orașului Bangalore, o mică localitate de provincie — viitorul său statut de centru al tehnologiei nu era pe atunci nici măcar un vis îndrăzneț. Aici, într-un ținut virgin, s-au întemeiat cam 58 de sate[27]. Sosind în tabere, „mulți tibetani[28] au fost cuprinși de deznădejde [și au plâns] văzând pădurea deasă, înțesată de animale sălbatice, și truda care-i aștepta“. Și totuși, în foarte scurtă vreme, majoritatea au format comunități înfloritoare. În cadrul lor s-au reîntemeiat ulterior, la timpul potrivit, Cele Trei Scaune, Ganden, Drepung și Sera. Dar mai întâi, după cum explica mai târziu Dalai Lama, „am considerat că este mai important să înființăm școli“. Prin urmare, au fost construite în scurtă vreme mai multe școli cu predare în engleză ca limbă de bază, sprijinite generos cu personal și fonduri de către guvernul indian, iar marea parte a comunității monastice a rămas în nord, cazată într-un vechi lagăr de detenție în care fuseseră închiși, în momente diferite, Mahatma Gandhi și Nehru însuși.

Pe lângă supervizarea înființării satelor de refugiați, Dalai Lama a acționat de asemenea pentru fondarea câtorva instituții menite să protejeze moștenirea culturală a Tibetului. Prima dintre acestea a fost o companie de operă, Institutul Tibetan al Artelor. O alta a fost Biblioteca Operelor și a Arhivelor Tibetane, care, pe lângă faptul că găzduia o colecție considerabilă de pecha — scrieri religioase tipărite cu pagini volante —, a început de asemenea să publice lucrări despre istoria și cultura tibetană, mai ales în limba engleză.

Firește că toate aceste proiecte aveau un preț și, mai ales în primii ani, finanțarea era o problemă majoră. În cadrul celei de-a doua întrevederi cu Nehru, după sosirea în exil, Dalai Lama a solicitat un împrumut de la guvernul indian. Putea oare guvernul tibetan aflat în exil să împrumute 200 milioane de rupii (puțin sub 4 milioane de dolari americani) din trezoreria indiană? Suma urma să fie asigurată în eventualitatea că Dalai Lama avea să-și reia funcția în Tibet. În replică, Nehru a obiectat că nici chiar guvernul indian nu dispunea de o sumă atât de mare, cu atât mai puțin un asemenea excedent utilizabil ca împrumut. Când liderul tibetan a explicat foarte stânjenit că aceasta era suma pe care a fost sfătuit s-o ceară, Nehru l-a

avertizat „să fie precaut[29] când primește astfel de sfaturi de la miniștrii săi“. A fost o sugestie bine primită.

La scurtă vreme după aceea, liderul tibetan a decis vânzarea tezaurului aflat încă în grija maharajahului din Sikkim. Acesta a fost transportat la Calcutta, la început, pe catâri, apoi, cu mașina și, în fine, cu un avion închiriat special; acolo a fost topit, evaluat și marcat înainte de vânzare, obținându-se ulterior circa două milioane de dolari pe piața aurului, echivalentul a circa 26 milioane de rupii. Evident, prețul ar fi trebuit să fie considerabil mai mare. Chiar și în ziua de azi, suma plătită pentru tezaurul lui Dalai Lama a rămas un subiect controversat în rândul tibetanilor. În operațiune au fost implicați mai mulți oameni în afară de Gyalo Thondup, nu toți de naționalitate tibetană, și fiecare dintre ei a fost acuzat la un moment dat de fapte necinstite. Se pare că fondurile care au fost efectiv disponibile s-au folosit pentru unele investiții, chiar la sugestia lui Nehru. Pe lângă diverse achiziții în domeniul imobiliar, printre acestea figurau acțiuni într-o fabrică de hârtie din Bhopal și un credit negarantat către Compania Gayday de Fier și Oțel din Calcutta. La doar patru ani după aceea, când investițiile au fost transferate în Fondul de Binefacere al lui Dalai Lama, valoarea totală scăzuse la cel mult 8,2 milioane rupii, mai puțin de o treime[30] din suma inițială.

O altă inițiativă timpurie, care avea să aducă un venit substanțial în viitor, a fost publicarea primeia din cele două autobiografii ale lui Dalai Lama. La recomandarea lui Hugh Richardson, David Howarth, fost ofițer al marinei regale britanice devenit un istoric renumit, a fost angajat să scrie o carte bazată pe un text dictat de către Dalai Lama și, ulterior, tradus în limba engleză. Publicată în 1962 la Weidenfeld and Nicolson, cu titlul My Land and My People, cartea a primit recenzii bune, chiar dacă a avut vânzări modeste. Însă a devenit o lectură esențială pentru numărul tot mai mare de străini care au început să-și croiască drum spre Dharamsala. În aceeași perioadă, Dalai Lama a fost și autorul unicei cărți publicate cu numele său, scrisă de el în întregime, Opening the Eye of New Awareness, o prezentare a fundamentului budismului în tradiția tibetană.

În afară de Harrer, Richardson și Howarth, printre primii oaspeți de peste ocean ai Prețiosului Protector s-au numărat patru membri[31] ai scenei literare

de avangardă americane: Allen Ginsberg și iubitul său, Peter Orlovsky, împreună cu Gary Snyder și soția lui, Joanne Kyger, care au sosit în grup la Ashramul Swarg (numele reședinței lui Dalai Lama) la începutul anului 1962. Jurnalul lui Joanne Kyger menționează întâlnirea care, fără îndoială, spune mai multe despre generația Beat decât despre Dalai Lama:

Ne-am întâlnit[32] cu Dalai Lama săptămâna trecută, imediat după ce a discutat cu regele din Sikkim, cel care urmează să se însoare cu o studentă americană. Dali [sic] are 27 de ani și stătea tolănit pe o canapea de catifea ca un adolescent stângaci în robă roșie. M-am străduit foarte tare să-i spun ceva inteligent, dar Allen Ginsberg monopoliza întruna conversația descriindu-și experiențele cu drogurile și întrebându-l pe Dalai Lama dacă i-ar plăcea să ia niște pilule magice făcute din ciuperci și dacă experiențele lui cu droguri erau de natură religioasă, până când Gary a spus haide, Allen, mintea ta e la fel de plictisitoare și arată la fel ca ale tuturor, nu e nevoie să continui; iar acea mică traumă a fost alinată de Gary și Dalai care au discutat ca de la guru la guru, de pildă despre poziția în care să stai când meditezi și cum să respiri și ce să faci cu mâinile, da da e bine spune Dalai Lama. Și pe urmă Allen Ginsberg îl întreabă câte ore pe zi meditează și el răspunde eu? Păi nu meditez niciodată, n-am nevoie. Și Ginsberg e foarte fericit fiindcă vrea să se ilumineze instantaneu și nu suportă să stea așezat sau să-și disciplineze corpul.

Sugestia că Dalai Lama nu medita fiindcă „nu avea nevoie“ e cu siguranță o eroare a autoarei. Cu toate acestea, relatarea din jurnalui lui Joanne Kyger e valoroasă pentru că exemplifică aroganța de care dădeau dovadă unii dintre oaspeții occidentali ai lui Dalai Lama la începuturile exilului său.******** Însă deși este evident că audiența nu a fost un mare succes pentru niciuna dintre părți, întâlnirea liderului tibetan cu poeții a fost prima dintre multele sale întrevederi cu exponenți ai nonconformismului occidental.

Printr-o juxtapunere nefericită, vizita lui Ginsberg a avut loc aproape simultan cu momentul în care Panchen Lama a trimis Biroului politic chinez cunoscuta sa petiție de 70 000 de caractere, document ce a netezit calea spre prăbușirea și, ulterior, încarcerarea sa. Când Dalai Lama a fugit din Lhasa în 1959, Panchen Lama s-a grăbit să-i asigure pe chinezi de

loialitatea sa neîncetată. Ca recompensă, a fost desemnat să conducă Comitetul Preliminar al Regiunii Autonome a Tibetului, funcție de care Dalai Lama a fost prompt deposedat.

În cei doi ani care au urmat, Panchen Lama a fost folosit cu succes de comuniști în calitate de colaborator principal al lor. În 1962, i-a fost prezentat unui jurnalist englez sosit în vizită, căruia i-a explicat conștiincios că, în calitate de „cadru al Republicii Populare Chineze, [își] îndeplinea îndatoririle în concordanță cu politicile Partidului Comunist Chinez". Însă de fapt, la vremea aceea, suferise o transformare semnificativă. După ce fusese martor direct al suprimării revoltei din Lhasa în 1959, iar în 1960 vizitase provincia Amdo, unde văzuse din nou cu ochii săi abuzurile la care erau supuși tibetanii în numele[33] educației și al reformei, a început să dea glas criticilor împotriva partidului. Un an mai târziu, întorcându-se de la Beijing în Lhasa, a folosit ocazia pentru a-și vizita satul natal. Văzând sărăcia cruntă în care fuseseră aruncați consătenii săi — toate ustensilele metalice de bucătărie fuseseră confiscate de conducerea locală, ca materie primă pentru oțel — el a declarat că acum, „în paradisul socialist[34], spre deosebire de epoca feudală, cerșetorii nu mai aveau nici măcar un bol pentru cerșit".

Această experiență l-a convins să întocmească un raport oficial către conducere, în care să scrie despre numeroasele „greșeli" observate în cadrul implementării reformei din Tibet de către partid. La începutul anului 1962, a lucrat timp de câteva luni la redactarea unei petiții. A fost scrisă în limba tibetană, apoi, tradusă în chineză și expediată în vara aceluiași an. Unul dintre cei cărora le-a cerut să lucreze la traducere a refuzat s-o facă, pe motiv că criticile exprimate erau prea periculoase. Unele afirmații au fost într-adevăr temperate, la sfatul lui Ngabo, cel care pierduse regiunea Chamdo și care colabora acum cu chinezii; el a propus de asemenea ca documentul să conțină un preambul în care partidul să fie lăudat pentru beneficiile aduse Tibetului. Chiar și cu aceste modificări, inițiativa era una extraordinar de temerară. Se spune că dascălul lui Panchen Lama s-a prosternat și l-a implorat pe Cel Prețios să nu continue. Consultase oracolele, iar acestea indicaseră limpede că ar fi urmat consecințe nefaste. Însă Panchen Lama, în vârstă de 24 de ani, a ignorat toate sfaturile cu o îndârjire uimitoare.

Deși, inițial, primirea petiției nu a stârnit multe comentarii, Mao a condamnat-o curând ca fiind „o săgeată otrăvită[35] îndreptată împotriva Partidului de stăpâni feudali reacționari“. Pentru curajul său remarcabil, Panchen Lama a fost arestat și „combătut“ timp de cincizeci de zile consecutive. Apoi a fost întemnițat. Din când în când, era scos din celulă și supus din nou torturii thamzing, în fața unor mulțimi mari de oameni. Se spune că un eveniment josnic petrecut în timpul Revoluției Culturale „l-a rănit mai mult decât orice altceva“. Cu ocazia unei adunări publice, cumnata lui a fost convinsă să-l acuze de pe podium că o violase; ca urmare, fratele său mai tânăr l-a bătut pe scenă pentru presupusa infracțiune. După aceea, a fost încarcerat și, vreme de zece ani, nu s-a știut dacă mai e în viață.

Astfel, întâlnirea dintre Dalai Lama și Ginsberg s-a aflat în total contrast cu realitatea vieții din Tibet, chiar dacă a oferit un indiciu privind situația de atunci din Occident. Într-adevăr, pentru Dalai Lama, mult mai importantă decât întâlnirea cu membri ai curentului Beat a fost cea cu descendentul lui Shanntideva în practica meditației tong len (textual, „a da și a lua“). Kunu Lama, un laic tibetan care trăia sub anonimat în Varanasi, era deținătorul învățăturilor pe care Shantideva însuși i le oferise unuia dintre discipolii săi și care fuseseră transmise de la profesor la elev, din generație în generație, într-un flux continuu. Cei care primeau o învățătură în acest fel auzeau vorbele neschimbate ale Învățătorului, ca și cum ar fi fost rostite chiar de el.

Shantideva, cel care a scris lucrarea Guide to the Bodhisattva’s Way of Life, este unul dintre autorii preferați ai lui Dalai Lama și un mare erou spiritual în tradiția tibetană, iar meditația tong len, practicată azi de numeroși entuziaști inițiați ai mindfulness-ului și predată în cadrul programelor de învățare socială și emoțională în tot mai multe școli occidentale, implică schimbul în stare de meditație. Cel care meditează se gândește la o persoană față de care nutrește sentimente negative și își imaginează cum își schimbă trăsăturile pozitive și negative. Persoana care meditează expiră propria fericire și propriile trăsături pozitive și inspiră suferința celorlalți. Firește, majoritatea celor care practică această meditație nu au privilegiul unei transmisii directe.

Ca să-l găsească pe călugăr, tânărul aspirant i-a ordonat șoferului său să străbată-n lung și-n lat orașul Varanasi în vreme de ploi musonice până când a avut norocul să-l zărească pe yoghinul cel singuratic pe stradă. Spre uimirea celor care-l însoțeau, a cerut să se oprească mașina, a sărit afară și i-a oferit umil o eșarfă kathag învățătorului, implorându-l să-l inițieze în practica meditației. La început, lama a încercat să refuze, spunând că nu era demn de a-l învăța pe Dalai Lama. Însă când Prețiosul Protector l-a urmat până în casa lui, a acceptat până la urmă, în ciuda protestelor.

Între timp, faptul că Nehru îi dăduse clar de înțeles lui Dalai Lama că guvernul indian nu intenționa să sprijine vreo solicitare de călătorie a sa în străinătate îl nemulțumea în acel moment pe acesta. Premierul indian nu dorea să-i stârnească pe chinezi mai mult decât o făcuse deja, oferindu-i azil liderului tibetan. Cu toate acestea, Dalai Lama îi era recunoscător pentru reținerea forțată în acel loc fiindcă avusese astfel ocazia să-și adâncească practicile spirituale într-un mod care n-ar fi fost posibil în alte condiții — chiar dacă îndatoririle sale vremelnice l-au împiedicat până în ziua de azi să se retragă în singurătate timp de trei ani, trei luni și trei zile, așa cum aspiră orice practicant dedicat să facă măcar o dată în viață. Când a primit în sfârșit permisiunea să călătorească, la opt ani după ce ajunsese în exil, prima sa vizită peste ocean a fost în Japonia, urmată trei luni mai târziu de un voiaj în Thailanda, în ambele cazuri, pentru a participa la conferințe budiste.

Restricțiile pe care guvernul Nehru a continuat să i le impună lui Dalai Lama nu l-au împiedicat pe Mao să amintească brusc, în mod neașteptat, de ambițiile teritoriale ale Chinei când, în urma câtorva altercații cu trupele indiene, Armata de Eliberare a Poporului a făcut o incursiune de-a lungul așa-numitei linii McMahon, frontiera cu Tibet lăsată moștenire de către britanici, pe care Dalai Lama o trecuse cu doi ani în urmă. Dând atacul exact în momentul în care atenția întregii lumi era îndreptată spre Criza rachetelor cubaneze (în toamna anului 1962), chinezii i-au depășit pe indienii nepregătiți și prost conduși în dotarea cu armament și în strategia de luptă, învingându-i. În mod surprinzător, Armata de Eliberare a Poporului s-a retras după doar o lună. Însă episodul l-a umilit și l-a demoralizat cu totul pe Nehru, al cărui vis de a uni India și China într-o

forță fraternă împotriva puterilor coloniale ale vechii lumi se transformase într-un coșmar.

Și totuși, în relațiile dintre guvernul indian și cel tibetan aflat în exil s-a petrecut un eveniment important, o consecință a dezastrului. La sugestia unor personaje agere din cadrul Ministerului de Externe, Nehru a acceptat înființarea unei unități militare secrete, Baza 22. Sub comanda Biroului Serviciilor Secrete, așadar sub controlul său direct, grupul operativ cunoscut și sub numele de Forțele Speciale de Frontieră (FSF) avea să fie o unitate militară specializată în lupte montane, ai cărei membri, în afară de ofițeri, aveau să fie recrutați din rândurile comunității de refugiați tibetani. Deși se planificase inițial să fie formată din 6 000 de soldați, succesul a fost atât de rapid, încât numărul ostașilor s-a dublat în scurt timp. Șansa de a se înrola în această unitate, prezentată de către Gyalo Thondup, ofițerul superior însărcinat cu recrutarea, drept o armată ce avea să recucerească într-o zi Tibetul, a tentat mulți tineri tibetani. Dalai Lama s-a aflat din nou în situația jenantă de a simți admirația și entuziasmul recruților, recunoștință față de indieni (și, firește, față de americani) pentru că sprijiniseră demersul și consternare pentru încălcarea angajamentului de pacifism luat de Gandhi, pe care-l respecta tot mai mult. Aceasta nu l-a împiedicat să prezideze o ceremonie în cadrul căreia au fost consacrate talismane[36] pentru militari. Dar a stârnit cu siguranță neîncrederea chinezilor în imaginea pe care și-a creat-o ulterior Prețiosul Protector, aceea de promotor al păcii în lume.

******** Una dintre acestea era Doon School, unde a fost educat nepotul lui Nehru și viitorul prim-ministru, Rajiv Gandhi. (N.a.)

******** Mulți refugiați, inclusiv copii, au fost ulterior recrutați ca să construiască drumuri în cele mai îndepărtate zone ale Indiei. Aceasta a fost principala lor îndeletnicire — adesea periculoasă — timp de mulți ani. (N.a.)

******** Fondul Salvați Copiii. (N.t.)

******** Agenția Elvețiană pentru Dezvoltare și Cooperare. (N.t.)

******** Premiul Ramon Magsaysay pentru Conducerea Comunității. (N.t.)

******** Premiul Memorial Amiral Richard E. Byrd pentru Salvare Internațională. (N.t.)

******** Nauzer Nowrojee avea să devină celebru ca prototip al unchiului în romanul A Fine Balance, scris de Rohinton Mistry. (N.a.)

******** Nu mă pot exonera de această acuzație nici pe mine în tinerețe. (N.a.)

Capitolul 16

„Nu vă putem constrânge“: revoluția culturală din Tibet, realitățile dure din India

Puținele vești venite din Tibet în această perioadă l-au întristat profund pe Dalai Lama. În ceea ce-l privea, după ce i se luase funcția de conducător al Comitetului Preliminar pentru Regiunea Autonomă Tibet, devenise în mod oficial un paria, un „ticălos“, un „mincinos“[1], un „criminal“, un „lup în rasă de călugăr“. Considerat cel mai rău dintre criminali, ceruse devotamentul patriei-mamă în timp ce căutase permanent s-o distrugă. Scrisorile sale duplicitare către generalul Tan Guansen erau dovada cea mai clară. De aceea, rugăciunile către el erau lipsite de sens. Și mai tulburător era faptul că dharma însăși era înfățișată, nici mai mult, nici mai puțin, ca un sistem elaborat de exploatare, creat cu unicul scop de menținere a puterii și a statutului unei elite neproductive. Dacă protectorii ar fi fost reali, n-ar fi oferit oare protecție? Nu erau decât niște idoli de lut. Sistemul reîncarnării era o farsă pusă la cale de cei puternici pentru a-i înrobi pe săracii ignoranți. Acesta era mesajul care persista în ședințele de propagandă la care poporul era supus zilnic. Pe lângă asta, mii de călugări și călugărițe au fost forțați să-și abandoneze religia. Erau puși să defileze în fața mulțimilor, li se dădeau bilete de tombolă și erau considerați a fi căsătoriți[2] cu persoanele care aveau biletul corespunzător.

Cât despre viața în închisoare, cruzimea cu care erau tratați tibetanii e greu de imaginat. Un fost deținut povestea că

pe măsură ce creștea discrepanța[3] dintre muncă și hrană, forța noastră fizică slăbea de la o zi la alta, calitatea materialelor se înrăutățea, greutățile creșteau și, la amiază, doi sau trei membri din fiecare grup cădeau la pământ de epuizare… Dar în ciuda acestor suferințe grave, la întrunirile de seară, fie ale grupului, fie generale, mulți dintre muncitorii slăbiți erau

declarați „adversari ai reformei“ și supuși bătăilor. Erau cei care aveau să piară în aceeași noapte, în urma torturii.

Și cei care nu erau întemnițați aveau de suferit; din cauza lipsei de hrană și de bani, multe dintre familiile înstărite ajunseseră să-și dea la schimb averile contra unei fracțiuni minuscule din valoarea lor: bijuterii neprețuite erau schimbate pentru câteva kilograme de unt sau câțiva saci cu cereale. În ceea ce privește mănăstirile, terenurile acestora au fost confiscate fără a se acorda compensații. Spre finele anului 1962, când Stuart și Roma Gelder, jurnaliști britanici filo-comuniști, au vizitat Lhasa, Cele Trei Scaune erau niște ruine aproape goale, iar numărul celor care locuiseră aici fusese redus cu peste 90% — un fapt lăudat în scris de către cei doi soți. Erau „ultimii preoți[4] ai ultimei și celei mai stranii teocrații din istoria omenirii… În câțiva ani, când vor fi murit cu toții, n-o să vină nimeni aici să-i înlocuiască“.

Pentru oricine care a avut norocul să crească într-o țară cu adevărat democratică este de neimaginat tratamentul aplicat tibetanilor în săptămânile, lunile și anii ce au urmat după fuga lui Dalai Lama. Chiar și exprimarea îndoielii privind eficiența metodelor comuniste era destul ca să pericliteze viața cuiva. Învățăturile religioase erau interzise, iar admirația pentru Dalai Lama era aspru pedepsită. Însă cel mai greu de îndurat pentru tibetani era modul răzbunător prin care era impusă „reforma“, ca să nu mai vorbim despre atacurile sistematice asupra celor mai profunde convingeri. Să amintim totuși că ceea ce se întâmpla în Tibet la începutul anilor ’60 reflecta în mare parte situația din China. Campania celor „O Sută de Flori“ din 1957, când, pe parcursul a câtorva săptămâni, Mao a încurajat criticile la adresa partidului, a fost imediat urmată de mișcarea „Anti-Dreapta“, când acei „șerpi“ (termenul folosit de Mao) care mușcaseră momeala au fost acuzați de infracțiuni împotriva partidului. Curând, oricine era suspectat că nutrea păreri „de dreapta“ devenea o țintă legitimă. Ca urmare, în următorii trei ani, cel puțin jumătate de milion de oameni — mulți făceau parte din grupuri minoritare — au fost duși la închisoare, transportați în lagăre de muncă sau executați. Printre cei închiși și maltratați a fost și Phunwang, mentorul lui Dalai Lama din partea Partidului Comunist în timpul vizitei sale la Beijing din 1954, condamnat pentru opinii politice incorecte. După ce a fost ținut doi ani în detenție și supus frecventelor interogatorii și

umilințe, în timpul cărora „fiindcă știau[5] că eram îngrijorat pentru copiii mei, puneau uneori un prunc să plângă noaptea lângă celula mea“, a fost condamnat la nouă ani de închisoare, timp în care și-a pierdut graiul. Au urmat alți nouă ani petrecuți în aripa destinată pacienților cu boli mintale din celebra închisoare Quincheng pentru deținuții politici; abia după aceea a fost eliberat și reabilitat, în 1978********. I-au trebuit alți doi ani ca să-și recapete abilitatea de a vorbi normal.

Pentru ca situația să fie și mai sumbră, mișcarea Anti-Dreapta a coincis cu Marele Salt Înainte al lui Mao, o campanie economică menită să transforme China dintr-o societate agrară într-una industrială. Aceasta a declanșat o perioadă extrem de dificilă pentru întreaga populație a imperiului chinez, când au murit zeci de milioane[6] de oameni din pricina foametei. Incapacitatea deja dovedită a colectivismului agrar de a produce cantități suficiente de hrană a fost evidențiată în mod tragic de anii succesivi cu recolte sărace, exacerbând o situație și așa disperată. Evident, Marele Salt nu a fost un salt înainte, ci unul spre întuneric și deznădejde.

Cei care au simțit cel mai acut efectele foametei au fost fără doar și poate deținuții din lagărele de muncă. „În timpul [acelor] trei ani[7] [1960–1963]“, își amintește un tibetan care a supraviețuit represiunilor, „mureau repede cu miile de foame. Din fiecare lagăr se scoteau tot timpul grămezi de cadavre în căruțe trase de cai.“ Un fost membru al guvernului tibetan povestea cum, în acei ani,

am început să căutăm… hrană peste tot. Dacă vedeam un vierme, toți deținuții fugeau după el, iar dacă-l prindeai, îl băgai imediat în gură, altfel, ți-l lua altcineva… Și vitele erau hrănite cu grâne și în balega lor puteau apărea boabe de grâu nedigerate. Culegeam boabele din grămada de bălegar și le mâncam… Uneori, când săpam pe câmp, găseam oase. Oase umane sau oase de animale. Le mâncam și pe acelea… Chiar dacă știam că sunt oase de om, le mâncam oricum.

Eșecul Marelui Salt Înainte[8] i-a diminuat mult autoritatea lui Mao în partidul comunist și, o vreme, a părut că va pierde cu totul controlul. Marele Cârmaci a reacționat în 1966, dezlănțuind Revoluția Culturală, care a

reprezentat fără îndoială unul dintre cele mai sfruntate acte de cinism din istorie. Aceasta se caracteriza printr-o ostilitate violentă față de „Cei Patru Vechi“: vechile datini, vechea cultură, vechile obiceiuri, vechile idei. Atacând însăși tradiția și trecând peste capul orânduirii politice ca să se adreseze direct tineretului țării, Mao a reușit, promovând cultul personalității, să declanșeze o frenezie distructivă care, timp de aproape zece ani, a ajuns în pragul anarhiei. Cu toate acestea, i-a securizat poziția de conducător suprem. Nu se cunoaște precis cum au murit atâția oameni ca urmare a aplicării acestei tactici, dar se crede că numărul celor care și-au pierdut viața a fost de ordinul zecilor de milioane. Și totuși, deși se susține uneori că distrugerea Tibetului a fost un rezultat al „exceselor“ din vremea Revoluției Culturale, adevărata distrugere s-a petrecut în anii imediat următori plecării lui Dalai Lama în exil. Principalul efect pe care l-a avut Revoluția Culturală în Tibet a fost împovărarea sporită a vieții oamenilor. Erau forțați să muncească 16 ore zilnic, iar cine era prins fie și gătind acasă era aspru pedepsit. Acum, nu mai erau doar interzise rugăciunile către Dalai Lama; el trebuia acuzat în cadrul unor ceremonii publice.

Cât despre Dalai Lama, după vizita lui Allen Ginsberg, la Dharamsala se perinda constant un mic număr de adepți ai mișcării Beat și de hipioți, în anii 1960; dar au venit, de asemenea, tot mai mulți admiratori serioși ai lui Dalai Lama. Unul dintre aceștia a fost Robert Thurman, pe atunci, discipol al lui Geshe Wangyal, călugărul translator pentru CIA, fără îndoială, mai celebru astăzi drept tatăl actriței Uma Thurman. La acea vreme, Thurman, care divorțase de curând, era un absolvent al Universității Harvard aflat în căutarea spiritualității. Thurman, care l-a întâlnit pe Dalai Lama la Sarnath, în estul Indiei, unde participau amândoi la o conferință a Frăției Mondiale a Budiștilor în noiembrie 1964, își amintește că a sesizat o anume „prudență“[9] din partea tibetanului, iar discursul ținut de Dalai Lama i-a părut „încordat și formal“. „Lăsa senzația că venea de pe altă lume și nu se simțea în largul lui.“ Cu toate acestea, când Thurman și-a exprimat interesul pentru monahism, Dalai Lama l-a invitat la Dharamsala, unde l-a dat în grija lui Ling Rinpoché.

Cei doi tineri (Dalai Lama nu împlinise încă 30 de ani, iar americanul abia trecuse de 20) s-au întâlnit după aceea în mod regulat, în casa Prețiosului Protector. S-a dovedit că Dalai Lama era la fel de interesat ca întotdeauna să

afle despre lumea exterioară. După ce discutau despre dharma, „îmi punea invariabil întrebări[10] despre numeroasele lucruri care-i stârneau interesul“, scria Thurman. „Despre Freud, Einstein și Thomas Jefferson, despre viața în Americi și în Europa… despre inconștient, relativitate și selecția naturală.“ Totuși, în ciuda plăcerii evidente pe care i-o produceau aceste întâlniri lui Dalai Lama, „deși era de felul lui energic și vesel… părea ușor tensionat, singuratic, puțin trist“.

Ulterior, Thurman a fost hirotonit de către Dalai Lama, devenind astfel primul occidental care a obținut această onoare, însă un an mai târziu, spre „profunda“ dezamăgire[11] a lui Dalai Lama („care l-a ținut destul de mult“), americanul a renunțat la rasa de călugăr și s-a însurat în 1967 cu Nena von Schlebrügge, fost model, devenită psihoterapeut, fosta soție a lui Timothy Leary, emblemă a contraculturii.

Un alt oaspete important de la acea vreme a fost Thomas Merton. Călugărul (prin adopție) american romano-catolic, membru al Ordinului Cistercian de Strictă Observanță a sosit la Dharamsala în noiembrie 1968, fiind în drum spre Thailanda, unde a murit prin electrocutare când ieșea din duș, doar câteva săptămâni mai târziu********. Vizita sa în comunitatea tibetană pare aproape providențială, având în vedere recentul demers diplomatic al lui Trijang Rinpoché către Vatican, unde obținuse o audiență la Papa Paul al VI-lea. Este evident că a fost mai degrabă vorba despre un succes diplomatic, decât despre o întrunire ideatică. Nici nu s-a considerat că evenimentul a meritat să fie menționat în scris, deși Trijang Rinpoché și-a exprimat ulterior consternarea privind lipsa „profunzimii spirituale“[12] a europenilor în fața lui Dalai Lama: „Îi interesează doar viața aceasta și caută febril permanența în toate… Sunt preocupați doar să-și îngăduie iluzia bucuriei și a fericirii“.

Întâlnirea dintre Dalai Lama și Merton a avut loc într-un moment special, atât pentru istoria budismului tibetan, care se confrunta cu invazia catastrofală a unui dușman extern devotat ideologiei materialismului modern, cât și pentru Biserica Romano-Catolică, ce ducea o luptă spirituală cu același dușman. Astfel, atât Dalai Lama, cât și Papa erau cumva puși în fața aceleiași dileme.

Cum atât de multe rituri tibetane erau specifice anumitor altare și temple din Tibet și cum majoritatea festivalurilor importante — mai ales cele care celebrau Anul Nou — erau legate de anumite clădiri și locații din Lhasa, ruptura a fost inevitabilă pentru tibetani. Cavaleria n-avea să se mai adune, costumată în străvechile armuri, în curtea templului Jokhang; sunetul Demonului Feminin Bătrân, al Demonului Feminin Tânăr și pocnetul Idiotului n-aveau să mai semnaleze sacrificarea relelor din anul care a trecut; preoții în găteli medievale n-aveau să se mai prosterneze în fața templului principal la sfârșitul ultimei zile. Toate acestea trebuiau lăsate în urmă. Dar ce altceva putea fi încredințat în siguranță trecutului și ce trebuia păstrat cu orice preț? Împreună cu cei doi consilieri ai săi și cu alți clerici de rang înalt, Dalai Lama a fost obligat să ia multe decizii grele. „Ne-am divizat cultura[13] în două categorii“, explica el. „În prima categorie, am plasat ceea ce am considerat că trebuie păstrat doar în cărți, ca făcând parte din istorie. În cea de-a doua categorie am inclus orice ar putea aduce beneficii în prezent… De aceea, am renunțat la multe dintre vechile noastre tradiții ceremoniale — am decis că nu contează. Să nu mai fie.“ Totuși, n-a existat nicio tentativă de modernizare a ceremoniilor religioase. Textele și procedurile tuturor ritualurilor au rămas neatinse și nu s-a întreprins nimic pentru actualizarea limbajului sau a ceremonialului — veșmintele, gesturile sau obiectele de cult, nici gând de aggiornamento, de a face credința mai puțin misterioasă și mai ușor de înțeles.

Papa a acționat invers. Păstrând mare parte din ceremonial și din simbolurile exterioare ale bisericii, a simplificat radical liturghia prin adoptarea unei noi Slujbe, renunțând la limba latină și la alte numeroase elemente tradiționale********. Ambii lideri erau în total acord doar în privința devotamentului lor față de supranatural.

Thomas Merton a fost într-un fel un personaj emblematic pentru Biserica Catolică „reînnoită“. Ca unul dintre cei mai influenți scriitori creștini ai secolului al XX-lea, căpătase un interes profund pentru budism, astfel încât le lăsa unora impresia că, dacă ar mai fi trăit, s-ar fi convertit. Prima din cele trei întâlniri cu Prețiosul Protector avusese ca temă, conform consemnărilor lui Merton, „religia și filosofia[14] și în special felurile de meditație“. „Dalai Lama a fost“, scria el, „extrem de impresionant…

puternic și vigilent, mai intens decât m-am așteptat… O persoană foarte integră, energică, generoasă și caldă.“

La rândul lui, Dalai Lama își exprimă în scris recunoștința față de Merton pentru că i-a relevat „adevăratul sens[15] al cuvântului creștin“. L-a perceput pe occidentalul în vârstă de 53 de ani ca pe „un om foarte smerit și profund spiritual“, imagine care n-avea să-i surprindă pe numeroșii admiratori ai lui Merton. Dar nu se știe ce ar fi gândit Dalai Lama despre Merton dacă ar fi știut despre recenta legătură[16] romantică a catolicului cu o femeie mai tânără cu treizeci de ani decât el. La fel, nu se știe ce părere ar fi avut Merton, un militant pentru pace și un critic al Războiului din Vietnam, despre implicarea CIA în Tibet la acea oră. Există motive să credem că amândoi ar fi fost îngroziți.

Consemnările lui Merton despre convorbirile cu clericul tibetan ce au durat mai multe zile oferă o perspectivă profundă asupra preocupărilor reale ale lui Dalai Lama. Despre politică abia dacă se discutase, cu excepția compatibilității prezumptive dintre marxism și monasticism, tema pe care Merton urma s-o susțină cu ocazia unei viitoare conferințe: în opinia lui Dalai Lama, doar dacă marxismul se limita la „întemeierea[17] unei structuri economico-sociale echitabile“. Dalai Lama era mult mai interesat de etapele căii spirituale în tradiția catolică. „După ce au depus jurământul, călugării continuă să progreseze pe o cale spirituală, spre o eventuală iluminare? Și care erau stadiile acestui progres?“ Merton nu-și consemnează răspunsul, dar s-a referit fără îndoială la scrierile misticilor precum Sfinții Tereza de Avila și Bonaventura. Ambii descriu o călătorie de dezvoltare spirituală în șapte etape prin punerea în slujba celorlalți și prin rugăciune. Astfel, vizita lui Merton l-a edificat pe Dalai Lama în privința profunzimii culturii creștine într-o măsură neatinsă, poate, de anglicanismul concis al unora dintre ceilalți oaspeți occidentali.

Vizita lui Merton a fost de asemenea importantă datorită veștilor binevenite legate de schimbarea atitudinii Bisericii Catolice față de misiune. Dacă în trecut se pusese accentul pe convertire, acum se punea pe confirmare. Problema convertirii este și în zilele noastre neplăcută pentru Dalai Lama și pentru tibetani în general. Budismul nu caută adepți (când unii dintre oaspeții creștini ai lui Dalai Lama au dat frâu liber entuziasmului în dauna

bunelor maniere și au încercat să-l convertească, insulta a fost dublu resimțită). Maestrul spiritual oferă învățătura doar dacă e rugat — cu insistență. Cât despre misiune, se presupune că, pe măsură ce ne-budiștii******** ajung să înțeleagă mai bine semnificația budismului și în special când ajung să înțeleagă mai bine realitatea, vor căuta în mod firesc îndrumarea unui ghid spiritual și, la timpul potrivit, vor păși ei înșiși pe drumul eliberării.

Cam în timpul vizitei lui Merton, Dalai Lama și cercul său de apropiați au primit primele indicii că programul CIA avea să se încheie în curând. Gyalo Thondup a fost alertat de către șeful agenției ruse de știri din Delhi cu privire la faptul că la Washington se făceau demersuri de a contacta China. Richard Nixon susținuse, în calitate de candidat la președinție, că nu se putea exclude China din familia națiunilor, căci, aflată „într-o izolare furioasă“, ar putea plăsmui idei fanteziste. Acum, ajuns la putere, președintele Nixon intenționa în mod evident să-și pună angajamentul în aplicare.

Pentru Dalai Lama personal, aceste demersuri nu erau cu totul nepotrivite. Cel puțin, aveau să fie uciși mai puțini oameni de către rebeli sau ca răzbunare pentru atacurile acestora. Însă când a reieșit că finanțarea de către CIA a guvernului tibetan aflat în exil era de asemenea amenințată, el a fost convins de cei mai belicoși dintre consilierii săi să protesteze puternic pentru redobândirea independenței Tibetului. Într-un discurs anterior ținut cu ocazia „Zilei Naționale a Revoltei Tibetane“, Dalai Lama deplânsese „tratamentul inuman[18] și persecutarea“ poporului său de către chinezi. Vorbise și despre „lupta pasivă[19] împotriva tiraniei și opresiunii[9]“. Ulterior, atmosfera se încinsese puternic. Vorbind despre „oroarea vădită[20], suferințele și vicisitudinile de coșmar“ îndurate de conaționalii săi din Tibet, îi caracteriza pe chinezi ca fiind „conducători străini“, adăugând că „dincolo de drepturile umane fundamentale, unui tibetan i se interzice până și dreptul de a exista ca ființă umană“. Acum, toți tibetanii aveau „marea și sfânta responsabilitate“ să se angajeze în „continuarea neabătută a luptei naționale“. Dalai Lama făcea apel la conaționalii săi să se dedice din nou „acestei îndatoriri sfinte“.

Nu se știe dacă această retorică înflăcărată a avut un impact direct asupra celor care au întocmit bugetul Departamentului de Stat. În orice caz, finanțarea a fost menținută încă o scurtă perioadă de timp — ca și retorica, de altfel. În 1971, Dalai Lama vorbea despre „curajul tibetan[21]“ și despre „hotărârea poporului de a nu trăi niciodată sub dominație străină“. Fără nicio îndoială, „va duce lupta mai departe, până când vom vedea din nou Tibetul ocupând locul cuvenit între națiunile lumii“. Această promovare fățișă a independenței Tibetului n-a fost bine primită de administrația indiană, căreia avea să-i producă „probleme“ semnificative[22], după cum și-a informat ulterior Dalai Lama guvernul în exil.

La acel moment, premierul Indira Gandhi era în pericol să piardă controlul asupra propriului Partid al Congresului********. Din motive ideologice, Congresul nutrea o simpatie instinctivă față de Partidul Comunist Chinez, care a înlăturat colonialismul — deși comuniștii se arătaseră a fi niște colonialiști însetați. Prin urmare, doamna Gandhi nu avea nevoie de probleme suplimentare, stârnite de oaspeții țării ei. Ca răspuns la insistențele repetate ale lui Dalai Lama, ea a transmis că viitorul Forțelor Speciale de Frontieră tibetane care, trebuie amintit, au fost înființate în urma Războiului Sino-Indian din 1962, în care erau angajați cu plată 12 000 de refugiați, era incert.

Vestea a fost profund neplăcută. Dacă se sistau simultan finanțarea americană și cea a Forțelor Speciale de Frontieră, era amenințată viabilitatea întregii comunități. Știrile foarte alarmante venite din Tibet n-au făcut decât să sporească îngrijorarea lui Dalai Lama. În anii 1969 și 1970 izbucnise un val de revolte și proteste care le-au provocat chinezilor pierderi numeroase[23]. Ca răzbunare, avuseseră loc arestări în masă și execuții publice.

Și totuși, în mod remarcabil, în ciuda numeroaselor obstacole cu care se confrunta în plan secular, perioada era deosebit de fructoasă pentru Dalai Lama pe tărâm spiritual. Robert Thurman, care l-a vizitat pe Dalai Lama în 1971 împreună cu soția și cei doi copii, a observat „o schimbare uimitoare, emoționantă[24] în el… Prinsese viață din punct de vedere filosofic“. Thurman a remarcat faptul că, în convorbirile particulare, Dalai Lama „nu se mai referea în fiecare răspuns“ la dascălii săi. În schimb, dădea propriile

„explicații clare și expresive[25] cu privire la textele dificile“. Conform jurământului de tăcere al oricărui inițiat, rămân învăluite în mister realizările sale spirituale concrete din acea perioadă, însă există indicii privind dezvoltarea statutului de yoghin al Prețiosului Protector atât în biografia sa, scrisă de Ling Rinpoché, cât și în autobiografia lui Trijang Rinpoché.

Din lucrarea lui Trijang Rinpoché aflăm că, spre finele anului 1969, Dalai Lama a avut o serie de vise de bun augur și că ulterior, în timpul unei perioade de izolare, a binecuvântat niște pastile de viață lungă — „și alte substanțe[26]“ — pe care le-a oferit mentorului secund. Importanța viselor în contextul practicii tantra este greu de supraestimat. Cum senzațiile fizice sunt absente în timpul visului, stările mentale ale practicantului sunt considerate a fi mai disponibile și mai ușor influențabile în timpul somnului. Majoritatea învățăturilor yoga onirice sunt „șoptite la ureche“ și, implicit, secrete. Dar știm că acest ansamblu impresionant de practici are ca scop evoluția inițiatului pe calea Iluminării. Pentru inducerea visării lucide[27], practicantul se culcă pe partea dreaptă și își cuprinde obrazul în palma dreaptă, astfel încât degetul mare să apese un nerv situat lângă pomet. Brațul stâng este întins, sprijinit pe șoldul stâng. Odată instalată starea de visare, există patru pași: mai întâi, cel care doarme își dă seama că visează și preia controlul visului; în a doua fază, persoana care visează „re-descrie“ visul astfel încât să devină o formă de practică spirituală; în cea de-a treia etapă, cel care visează „multiplică“ visul, imaginându-se într-o varietate de situații diverse; la al patrulea pas, cel care visează dizolvă visul în lumina limpede a conștiinței — una din trăsăturile acesteia fiind non-dualitatea. Odată stăpânită această tehnică, se spune că e posibilă călătoria nu doar prin lumea terestră, ci și prin alte lumi, sau loka, pentru a întâlni alți practicanți spirituali, a purta discuții cu ei și chiar pentru a primi învățături de la aceștia. Din când în când, Dalai Lama a reușit să se reconecteze cu viețile sale anterioare și a vorbit despre vise în care se vedea ca sclav la curtea unui faraon din Egiptul antic.

Dalai Lama a atins un alt stadiu important în dezvoltarea sa spirituală spre sfârșitul anului următor, când a finalizat o practică tantrică avansată, numită yoga tum mo — textual, „Femeia Fioroasă“. De regulă, antrenamentul durează ceva mai mult de doi ani, deși poate dura un timp mult mai

îndelungat, în funcție de aptitudini și de capacitatea individului de a se dedica în totalitate practicii. Aceasta include cerința de a se întreprinde un minimum de 100 000 de prosternări, prin care practicantul se întinde pe jos cu brațele întinse, în timp ce recită formula de „refugiu“ (o scurtă rugăciune către Buddha, dharma și sangha). Se mai adaugă 10 000 de prosternări în caz că s-a greșit în timpul practicii, plus încă 1 000, dacă se mai greșește. Nu e de mirare că, pentru obținerea celor mai bune rezultate, pe lângă efectuarea exercițiilor dimineața, în zori (dar nu înainte de a începe să se lumineze cerul, pentru ca practicantul să nu fie influențat de accentele dăunătoare ale întunericului), yoghinul e sfătuit să adauge carne în dieta sa********. Ulterior, în timpul antrenamentului, yoghinii tum mo se vizualizează în chip de zeități împreunate cu perechea în „uniunea beatitudinii și a vidului[28]“. Aceasta necesită repetarea a 400 000 de mantre pentru zeitățile masculine și a 200 000 de mantre pentru cele feminine, plus o suită de 100 000 de mantre pentru spiritele dakini (termenul dakini poate fi cel mai bine înțeles ca reprezentând o ființă spirituală feminină).

Dintre toate practicile tantrice, yoga tum mo poate produce rezultate foarte spectaculoase, care pot fi demonstrate din punct de vedere empiric — rezultate de care se îndoia inițial[29] însuși Dalai Lama. Deși este doar un efect secundar al antrenamentului, axat mai ales pe calmarea emoțiilor negative ale inițiatului, în vederea „uniunii beatitudinii și a vidului“ către care tind toate practicile tantrice, efectul fizic al practicii tum mo este creșterea temperaturii corpului până la valori extraordinare. Fenomenul se petrece ca urmare a exercițiilor de respirație a „vasului“, care fac parte din această disciplină. La invitația lui Dalai Lama, la începutul anilor 1980, o echipă de la Școala Medicală Harvard condusă de doctorul Herbert Benson a venit în vizită la Dharamsala ca să efectueze experimente cu adepți. Au descoperit că cei mai capabili inițiați în meditație își puteau crește temperatura corporală[30] cu până la nouă grade Celsius, iar în anumite zone ale corpului, chiar și cu mai mult. Un eveniment renumit, descris prima oară de Alexandra David-Néel, călătoarea franceză interesată de religie, este întrecerea anuală între ermiți ce are loc la altitudini impresionante, în munții ce se ridică deasupra orașului Dharamsala. Câștigătorul este yoghinul care poate usca cel mai mare număr de cearșafuri muiate în apă înghețată și înfășurate în jurul torsului gol. Însă când au venit americanii să facă cercetări, au „descoperit că, fără mănuși[31], degetele le amorțeau atât de

repede, încât nu puteau fixa electrozii pe corp ca să-și obțină măsurătorile. Testele trebuiau efectuate într-un spațiu interior“.

Un exercițiu remarcabil asociat cu tum mo este „levitația“, folosită în sprijinul acestei practici, în care „practicantul este așezat[32] în poziția lotusului și, printr-o mișcare descendentă a picioarelor, se proiectează în sus, într-un salt ce poate atinge câteva zeci de centimetri“. Când Alexandra David-Néel a fost pentru prima dată martoră la acest spectacol, a fost oarecum dezamăgită; sperase că va vedea ceva ce sfida legile fizicii. Totuși, este uimitor[33]. Deși există tentația de a privi aceste efecte fiziologice ca pe un scop în sine, este esențial să amintim că adevăratul țel e ca yoghinul să obțină o înțelegere directă a naturii minții, care, când nu e tulburată de gânduri, este percepută, conform tradiției, ca fiind clară, limpede precum un lac liniștit. Când practicantul ajunge la acest nivel de limpezime, mintea se golește de sine. Ceea ce rămâne este conștiință pură********.

În contextul acestui progres spiritual atins de Dalai Lama, i s-a conferit în două rânduri titlul de inițiat în Kalachakra, o dată în Dharamsala, în 1970, și a doua oară într-una din localitățile din sudul Indiei, la începutul anului următor. Pe lângă inițierea sa în descendența tong len a lui Shantideva, una dintre cele mai importante învățături primite de Dalai Lama de când trăia în exil cuprindea o inițiere avansată în misterele apocalipticei tantre Kalachakra, dobândită de la cel mai de seamă exponent contemporan, cel de-al Unsprezecelea Kirti Rinpoché (1926–2006). Într-un vis deosebit de intens despre perechea feminină a lui Kalachakra, Dalai Lama a primit încurajări clare să răspândească puterea pacificatoare a tantrei în lume. Ca urmare, și-a luat angajamentul să fie principalul susținător al lui Buddha și să ofere inițierea Kalachakra cât se poate de des. Confirmarea a venit ulterior, în timpul unei perioade de izolare când, într-o viziune[34] în care i-a apărut Kalachakra în stare de furie, bodhisattva i-a arătat lui Dalai Lama că avea tot sprijinul său.

Putem doar presupune influența acestor evenimente spirituale asupra sferei seculare, dar se știe cu siguranță că inițierea Kalachakra primită de Dalai Lama în 1971 a precedat cu doar câteva luni unul dintre cele mai puțin cunoscute și mai tulburătoare[10] episoade din istoria vieții sale în exil.

Deceniul începuse cu cea mai rea vreme înregistrată vreodată pe coasta estică a subcontinentului indian. Un ciclon devastator a ucis circa un sfert de milion de oameni în Pakistanul de Est (azi, Bangladesh), inundând zone vaste și forțând milioane de locuitori să-și abandoneze casele. Modul inept prin care guvernul pakistanez a gestionat criza a declanșat un val de revolte populare care i-au amenințat existența. După divizarea violentă a Indiei în urma câștigării independenței față de Marea Britanie în 1947, teritoriile predominant musulmane formaseră Republica Islamică Pakistan, împărțită la vremea aceea în două regiuni administrative, ambele guvernate de la Islamabad, dar aflate la o distanță de peste 1 600 de kilometri. Opoziția față de guvernul pakistanez căpătase o asemenea amploare la jumătatea anului 1971, încât se creaseră premisele unui război civil. Milioane de refugiați din Pakistanul de Est au luat calea Indiei, iar bolile și foametea erau amenințări majore. Ca o încununare a ororii, guvernul central pakistanez a ordonat armatei să înăbușe protestele printr-o operațiune ce a provocat încă aproximativ un sfert de milion de morți — majoritatea victimelor fiind civili bengalezi.

În acest timp, premierul Gandhi, identificând atât o binevenită abatere de la problemele interne cu care se confrunta, cât și o ocazie de a vulnerabiliza dușmanul tradițional al Indiei, a apelat la generalii săi. Printre aceștia se număra S.S. Uban, comandantul forțelor speciale și comandantul Unității 22, Forțele Speciale de Frontieră tibetane. Deja celebru pentru presupusele sale fapte de arme în calitate de comandant cercetaș în cadrul comandoului Long Range Desert Patrol al lui David Stirling (deschizători de drum pentru regimentul forțelor speciale britanice, 22 Special Air Forces) în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, Uban era unul dintre acei militari[35], des întâlniți, care reușesc să îmbine datoria de a ucide la nevoie cu o credință religioasă profundă. Ordonându-i să „efectueze o misiune de recunoaștere[36] și să întreprindă orice acțiune militară neconvențională considerată necesară“, premierul i-a transmis generalului Uban mesajul clar că dorea un rezultat decisiv în Pakistanul de Est. La rândul său, acesta a cerut mână liberă.

— Îmi permiteți să-i iau cu mine pe toți oamenii mei, inclusiv pe tibetani? a întrebat el.

— Tibetani? a întrebat ea. Doamne! Vei fi în stare să-i controlezi?

— Da, lăsați-i în grija mea, a răspuns el. [Vor] face tot ce le cer.

În timp ce omenirea privea îngrozită, tragedia ce se desfășura în Pakistanul de Est a inspirat ceea ce revista Rolling Stone numea „o revenire scurtă, incandescentă, a tot ceea ce a fost bun în anii ’60“, Concertul pentru Bangladesh, organizat de George Harrison, fost membru al trupei Beatles, la care au participat mulți dintre artiștii contraculturii acelui deceniu. Astfel, s-a petrecut una dintre acele crude ironii ale istoriei: aproape în același moment în care 40 000 de tineri emancipați din New York ajungeau la Madison Square Garden ca să vadă concertul lui Harrison, doi ofițeri tibetani de rang înalt ai Unității 22 soseau la Dharamsala, aducând o scrisoare trimisă chiar de către premier. Deși nu îi era adresată direct lui Dalai Lama, misiva prezenta poziția Indiei. „Nu vă putem constrânge[37] să intrați în război în numele nostru“, scria doamna Gandhi, „dar adevărul este că generalul A.A.K. Niazi [comandantul armatei pakistaneze din Pakistanul de Est] tratează foarte rău populația din Pakistanul de Est. India trebuie să ia atitudine. Într-un fel, este similar cu modul în care îi tratează chinezii pe tibetanii din Tibet… Am fi recunoscători dacă ne-ați putea ajuta în lupta pentru eliberarea poporului din Bangladesh.“

Argumentul conform căruia oprimarea bengalezilor de către pakistanezi era asemănătoare cu oprimarea tibetanilor de către chinezi avea ceva forță. De asemenea, metodele juntei pakistaneze erau fără îndoială revoltătoare. Dar de fapt, Dalai Lama nu avea de ales. Acesta era un test de loialitate. Era un test care, dacă ar fi eșuat, ar fi avut consecințe dezastruoase, printre care desființarea FSF ar fi fost cea mai neînsemnată. Astfel, cu cea mai mare reticență[38], Dalai Lama și-a oferit acordul pentru ceea ce poate fi descris ca războiul murdar al Indiei. Dându-le cu regret binecuvântarea soldaților, a fost de acord, cu condiția ca ei să cruțe cât de multe vieți puteau.

Acțiunea nu a fost cu totul nesusținută în cercul apropiaților lui Dalai Lama. În plus, Trijang Rinpoché avea relații apropiate cu mulți membri ai FSF. În vara anului 1970, îi vizitase pe soldați la Chakrata, la invitația comandantului lor. Petrecând zile la rând cu soldații, tutorele secund le-a oferit un număr de permisiuni tantrice — cum ar fi permisiunea de a urma practici specifice —, precum și o inițiere de viață lungă. Ulterior, el a oferit

învățături, mesaje și sfaturi individuale pentru fiecare companie și comandanților acestora, în funcție de necesități********.

Până la jumătatea lunii noiembrie 1971, cu trei săptămâni înainte de declararea oficială a ostilităților, tibetanii au fost transportați cu avionul la Assam. De acolo, au fost infiltrați cu canoele în jungla Dealurilor Chittagong. Planul, cunoscut ca Operațiunea Vulturul, era să atace prin învăluire trupele speciale pakistaneze și să se îndrepte spre coastă, gata să împiedice orice tentativă de retragere spre Burma. Echipați cu uniforme fără inscripții și cu arme de asalt bulgărești — în parte, ca să-și ascundă identitatea și, în parte, ca să-și deruteze dușmanul, tibetanii au invadat rapid pozițiile pakistaneze. „După aceea[39]“, își amintea Uban, „au fost de neoprit“. Pentru această operațiune, și-au atras porecla „Fantomele din Chittagong“********.

La 3 decembrie, forțele aeriene pakistaneze au lansat ceea ce a fost taxat drept un atac preventiv împotriva Indiei, a cărui consecință a fost în următoarele două săptămâni faptul că „toată lumea trăia[40] într-o stare de teamă“, după cum consemna Trijang Rinpoché. India a ripostat, declarând oficial război. Până în data de 16, ostilitățile s-au încheiat, mulțumită în mare parte FSF: armata pakistaneză a fost înfrântă, iar generalul Uban a devenit erou național. „Și știți de ce[41] a avut Unitatea 22 un succes atât de mare?“ a întrebat el după aceea. „A precedat-o reputația. Simpla idee legată de tibetani a băgat groaza în inimile pakistanezilor. Au auzit de Unitatea 22 și toată lumea a dat bir cu fugiții!“ Cât despre tibetani, „entuziasmul lor — să-l fi văzut — înalt până la cer! Păreau că-și pot lua chiar mâine Tibetul înapoi“. Când, mai târziu, a ajuns să-și scrie memoriile legate de campania militară, Uban și-a dedicat cartea „vitejilor ofițeri[42] și soldați ai FORȚELOR SPECIALE DE FRONTIERĂ, care au făcut sacrificiul suprem al vieții lor, înfruntând pericole dincolo de datoria lor și deschizând drumuri în istorie pentru lupta dreaptă împotriva asupririi și pentru libertatea întregii omeniri“.

Victoria din Bangladesh a reprezentat un imens impuls pentru moralul întregii armate indiene și a avut o importanță covârșitoare pentru FSF, demonstrând atât eficiența comandoului, cât și loialitatea refugiaților tibetani față de India. A demonstrat de asemenea faptul că armata tibetană

clandestină a Indiei era o forță extrem de puternică dacă era bine înarmată, bine antrenată și bine condusă. Din păcate pentru tibetani, a căror participare la război a fost una neoficială — atât de secretă, de fapt, încât majoritatea comandanților Armatei Indiei de Est nici nu au știut că aceștia operaseră deja în spatele frontului inamic timp de trei săptămâni la începutul războiului —, contribuția lor nu a putut obține o recunoaștere oficială. În schimb, toți participanții au primit o recompensă de aproximativ 500 de rupii, însă nu li s-au putut acorda medalii sau distincții pentru acte de vitejie. Imposibilitatea evidentă a laudelor oficiale a stârnit un val imens de dezamăgire. Temându-se probabil că stupoarea de a fi trecuți cu vederea ar putea duce la nemulțumire și, mai departe, la proteste din partea soldaților săi, Uban a luat legătura cu Dharamsala. Rezultatul a fost pe atât de bine-venit, pe cât a fost de nemaiîntâlnit. În fața unei parade a întregii unități, Dalai Lama a anunțat că, având câteva zile libere la dispoziție, dorea să le facă personal o vizită. El a fost cel care a condus inspecția bazei lor din Chakrata, în iunie 1972.

Deși aceasta a fost singura vizită cunoscută a lui Dalai Lama la baza militară, faptul că a susținut Forțele Speciale de Frontieră este sugerat de gestul fratelui său mai tânăr, care a devenit ulterior ofițer în cadrul acestei unități.

Întors la Dharamsala, Prețiosul Protector și-a reluat în scurt timp instruirea spirituală, oferită de doi îndrumători. De la Trijang Rinpoché[43] a primit un număr de permisiuni, „începând cu obișnuita inițiere torma și cu speciala tantră Cittamani Tara, împreună cu cea mai secretă Permisiune a Absorbției Inimii“, în schimbul cărora Dalai Lama i-a oferit tânărului său tutore „permisiunea celor 17 emanații ale protectorului Mahakala cel cu Patru Fețe, Hoțul Puterii… inclusiv Fețele Frânte, Lovitura Punctului Vital și Reușita Secretă“, dar a omis, din motive necunoscute, „Brahmanul Negru cel De Încredere“. De asemenea, Dalai Lama a primit de la Ling Rinpoché „o inițiere Cittamani foarte specială[44]“.

Un an mai târziu, Prețiosul Protector a primit în sfârșit permisiunea guvernului indian să facă în toamnă un tur al Europei, în 11 țări, timp de șase săptămâni. Evenimentul a fost unul bine-venit, chiar dacă motivația premierului Gandhi nu era cu totul altruistă. Cum relațiile dintre America și

Republica Populară Chineză erau în curs de dezghețare, putem nutri bănuiala întemeiată că libertatea oferită lui Dalai Lama a fost modul ei de a-i aminti lumii că India nu trebuie uitată în euforia apropierii dintre superputeri. Gestul ei poate fi interpretat și ca o recompensă pentru cooperarea lui Dalai Lama în războiul din Bangladesh.

******** Fapt uimitor, a mai trăit treizeci și șase de ani, până în 2014, când a murit la vârsta de 92 de ani, după ce se vindecase complet și scrisese mai multe cărți, printre care un exercițiu remarcabil de dialectică hegeliană menit să demonstreze că, la nevoie, Liquid Water Does Exist on the Moon (Există cu Adevărat Apă Lichidă pe Lună) (titlul cărții). (N.a.)

******** Ultima dintre cele trei întâlniri cu Dalai Lama a avut loc la 8 noiembrie 1968. Merton și-a pierdut viața la 10 decembrie. (N.a.)

******** Ca să fim corecți față de Paul al VI-lea, acesta a moștenit marea parte a reformelor de la predecesorul său, Ioan al XXIII-lea. Paul a fost cel care le-a implementat. (N.a.)

******** În limba tibetană, phyi rol pa, textual, „străini“ — opus lui Nang pa, ce semnifică inițiați (unde nang înseamnă „acasă“). (N.a.)

******** Indira Gandhi, fiica lui Nehru; a deținut funcția între 1966–1977 și din nou, din 1980 până în 1984, când a fost asasinată. (N.a.)

******** Acesta ar putea fi un motiv pentru care Dalai Lama nu este vegetarian. Tehnicile yoga pe care le practică pot fi foarte solicitante din punct de vedere fizic. (N.a.)

******** S-ar putea pune întrebarea dacă experiența yoghinului constă doar dintr-o stare psihică indusă de autohipnoză. Însă pentru cel care ajunge la o asemenea experiență, certitudinea sfidează o astfel de ipoteză simplistă. (N.a.)

******** În mod remarcabil, armata britanică păstrează, până la momentul lucrării de față, cel puțin câte un călugăr budist tibetan ca preot militar în regimentele sale de soldați gurkha. Peste jumătate din soldații gurkha sunt budiști. (N.a.)

******** Urban și-a publicat memoriile sub acest titlu. (N.a.)

Capitolul 17

„Ceva dincolo de puterea de înțelegere a poporului tibetan“: Cartea Galbenă și Zeița Glorioasă

Perspectiva unei viitoare călătorii în Occident a fost un semnal puternic de încurajare, nu doar pentru Dalai Lama, ci și pentru tibetani în general. Însă, în vreme ce se făceau pregătirile pentru traseul ce cuprindea 11 țări, pe care avea să-l parcurgă Dalai Lama, ajuns la vârsta de 38 de ani, s-a petrecut o serie de evenimente care au avut repercusiuni tulburătoare, atât în rândul comunității aflate în exil, cât și în Tibet.

Primul semn îngrijorător a apărut în ziua în care Dalai Lama a sosit la templul principal din Dharamsala, pentru a sfinți o nouă statuie. Pentru cititorul contemporan, acesta poate părea un eveniment obișnuit, dar asta ar însemna să ignore importanța majoră a iconografiei în tradiția budistă — la fel ca în toate tradițiile religioase. Gombojab Tsibikov, exploratorul rus din Buriatia[1] care a vizitat Lhasa în pragul secolului XX, descria felul în care pelerinii plăteau o taxă ca să-și expună propria imagine în prezența statuii Jowo a lui Buddha la vârsta de 12 ani, adusă în Tibet în secolul al VII-lea de o prințesă chineză, mireasa regelui Songtsen Gampo. Călugării care o păzeau vindeau și cadavrele șoarecilor care se îndopaseră cu ofrandele de orz aduse statuii și își dăduseră duhul în apropierea acesteia. Carnea lor era considerată deosebit de bună pentru femeile însărcinate care se așteptau la nașteri dificile. Cu prilejul în cauză, era vorba despre statuia lui Padmasambhava, Cel Născut din Lotus — unul dintre cei mai mari eroi spirituali din tradiția budistă tibetană și, mai mult decât atât, personajul central al tradiției Nyingma.

Inițiativă a lui Dalai Lama însuși, proiectul era menit să rectifice o eroare comisă în anii 1950. La acea vreme, un maestru Nyingma de seamă solicitase Kashag-ului ridicarea unei statui a Celui Născut din Lotus care să fie consacrată la templul Jokhang, ca protecție împotriva chinezilor. Era important ca statuia să-l reprezinte pe înțelept sub forma lui Nangsi Zilnon,

Cel care Depășește Obstacolele, și trebuia așezată cu fața spre est. Deși Kashag-ul a acceptat propunerea ridicării unei statui, aceasta nu a fost realizată sub forma corectă și a fost plasată cu fața spre sud. Acum, consacrarea unei statui având forma și orientarea corectă la Dharamsala avea să rectifice greșeala din trecut********. O altă motivație a demersului a fost dorința lui Dalai Lama să promoveze unitatea între diversele școli din cadrul tradiției tibetane. Cel Născut din Lotus este venerat de o mare parte din tibetani, indiferent de sectele la care erau afiliați, fiind astfel un personaj unificator. Încă de la începutul perioadei de exil, Prețiosul Protector a înțeles că supraviețuirea poporului tibetan depindea de unirea lor într-o comunitate. Una dintre primele acțiuni pe care le-a întreprins după sosirea la Dharamsala a fost să convoace o întrunire a celor mai importanți reprezentanți ai fiecăreia dintre diferitele tradiții religioase tibetane. Îndemnându-i să „satisfacă[2]… bunăstarea tuturor tibetanilor“, Dalai Lama a dat semnalul pentru intensificarea cooperării dintre diferitele școli. În aceeași notă, fondarea în 1973 a Institutului pentru Studii Dialectice Budiste a fost o altă inițiativă majoră a sa, menită să-i promoveze viziunea ecumenică. Accesibil pentru toți studenții, indiferent de mediul din care proveneau, institutul transmitea limpede mesajul că, în general, tradiția Mahayana era cea importantă, și nu una dintre școlile pe care le cuprindea.

Când a venit ziua consacrării noii statui, Dalai Lama a fost surprins să vadă că la ceremonie luau parte cu mult mai puțini călugări și călugărițe decât se așteptase. A întrebat de ce și a aflat că, din cauza unei cărți publicate recent, mulți au boicotat ceremonia de teama consecințelor supranaturale. Cartea[3], Considerații despre Zeitatea Protectoare Dorje Shugden, Paznicul Conducător al Ordinului Gelug, și despre Pedepsele Aplicate Conducătorilor Religioși și Laici Care I-au Atras Mânia, cunoscută mai bine sub titlul Cartea Galbenă, fusese scrisă de un discipol apreciat de-ai lui Trijang Rinpoché. Ceva mai mult decât un pamflet — intenția inițială fusese să constituie un supliment la o lucrare mai lungă de-ale lui Trijang —, cartea începea cu o dedicație sumbră: „Laudă ție, Protector al tradiției Pălăriei Galbene, ție, care faci țărână din marii adepți, oficialități de rang înalt și profani deopotrivă“. Urma o listă cu personalități care se presupunea că atrăseseră asupra lor mânia protectorului Dorje Shugden fiindcă întinaseră învățăturile curate ale tradiției Gelug, venerând obiecte și persoane asociate altor școli sau adoptând practicile acestora — mai ales pe

cele ale sectei Nyingma. Printre aceștia erau multe personaje cunoscute din perioada regenței, inclusiv Reting Rinpoché, fostul regent, alături de Lungshar, căruia îi fuseseră scoși ochii, și de Trimon, un monah de rang înalt care-și pierduse mințile spre sfârșitul vieții.

Cuvântul Nyingma înseamnă de fapt „străvechi“ și este atribuit acelor învățături, moșteniri și practici care au ajuns în Tibet odată cu primul val de răspândire a budismului, cuprins aproximativ între secolele al VII-lea și al IX-lea. Era vremea regilor religioși, trei la număr, fiecare fiind considerat o manifestare a lui Chenresig. După ce un monarh care a domnit ulterior a renegat budismul, reprimându-l până la dispariție, Tibetul a străbătut o Eră Întunecată vreme de 200 de ani până în secolul al XI-lea, când a început al doilea val de propagare a religiei budiste. Această revenire a fost inițiată de câțiva înțelepți care au acționat independent unii față de alții și cărora li se datorează diferitele tradiții de mai târziu — Kadam (din care derivă școala Gelug a lui Dalai Lama), Sakya, Kargyu și Jonang.

În ansamblul tradiției budiste, autoritatea unei anumite descendențe — relația dascăl-discipol prin care sunt transmise o serie de învățături și practici — derivă din posibilitatea de a-i identifica originea legată de Buddha. Este un proces complicat, mai ales în tradiția Mahayana, prin faptul că unii dintre cei mai evoluați maeștri ar fi primit o anumită învățătură sau practică pe cale directă, adesea având o viziune cu Buddha, deși n-au fost contemporani cu acesta. Să amintim doar existența unor puriști care susțin că toate acele descendențe considerate a proveni de la Cel Născut din Lotus și din prima răspândire a budismului în Tibet au fost de fapt întrerupte în timpul Erei Întunecate și apoi compromise. Adepții Celui Născut din Lotus (care compun probabil o treime din comunitatea monastică și un procentaj chiar mai mare din rândurile mirenilor, pentru care aderarea la o singură sectă are o importanță scăzută) cred totuși că multe dintre descendențele aduse în Tibet de către Cel Născut din Lotus au supraviețuit cu adevărat. Mai mult decât atât, ei consideră că Cel Născut din Lotus este o manifestare a unei ființe iluminate, un „al doilea Buddha“.

Se cunoaște prea puțin despre Cel Născut din Lotus dincolo de ceea ce spune despre el tradiția Nyingma. Din însemnările contemporane reiese doar că el a venit în Tibet în timpul domniei celui de-al doilea Rege Dharma

al Tibetului și că a participat la fondarea așezământului Samye, prima mănăstire din țară, spre sfârșitul secolului al VIII-lea d.Hr. Aflăm de asemenea că a fost expulzat din Tibet la ordinul regelui și, în plus, că a zădărnicit o tentativă de asasinat împotriva sa, când părăsea curtea regală. Dar consemnările nu au nimic de spus despre adevărata lui importanță. Nu menționează profeția pe care a rostit-o când a fost exilat, conform căreia, în viitor, Tibetul nu va fi divizat între credincioși și necredincioși, ci chiar între adepții doctrinei. Cât despre cei cincizeci și șase de ani pe care se spune că i-ar fi petrecut în Tibet după exilarea sa oficială, documentele contemporane sunt complet tăcute. Cu toate acestea, se spune că tocmai în acești ani a realizat cele mai importante acțiuni. În secret, pe tăcute, Cel Născut din Lotus s-a luptat cu zeitățile indigene tibetane, le-a subjugat și le-a obligat să devină protectori ai credinței. Le-a pus sub comanda unui anume Pehar, un zeu pe care l-a convins să-și părăsească sălașul din stepa mongolă și să locuiască la mănăstirea Samye, ca protector conducător al acesteia.

Aspectul este semnificativ deoarece Pehar e cel care vorbește prin intermediul lui Dorje Drakden, spiritul oracolului Nechung. Pehar însuși este un înger decăzut. Cu mulți eoni în urmă, pe când se încarnase într-un preot brahman, a cedat farmecelor unei fete frumoase. S-au iubit timp de șapte zile și șapte nopți în templul în care el locuia. Proscris ulterior, Pehar a renăscut mai întâi pe tărâmul iadului, apoi, din nou, ca ființă umană, destinată să cutreiere lumea fără a avea un cămin, până la moarte. S-a născut apoi ca fiu al unui zeu neînsemnat și, în această încarnare, și-a asumat vocația de zeu local al populației Uighur din Asia Centrală. Nu este clar de ce a fost ales Pehar de către Cel Născut din Lotus ca să ajungă în Tibet. Dar el a devenit cel mai important dintre protectorii dharma. Felul cum s-au petrecut evenimentele e important pentru relatarea noastră, căci face o legătură între vremea Celui de-Al Cincilea Mare Dalai Lama și momentul prezent.

În timpul secolului al XVI-lea, Pehar a avut o neînțelegere cu starețul mănăstirii Samye. Ca urmare, starețul a decis ca zeitatea să nu mai fie reprezentată într-o capelă nouă aflată în construcție. Zeul mâniat s-a răzbunat, luând chipul unui băiat care a venit să-și ofere serviciile ca pictor de fresce. Ca recompensă pentru munca sa, băiatul a cerut doar permisiunea de a picta pe unul dintre pereți o mică maimuță care ținea un bețișor aromat.

Starețul s-a învoit, capela a fost împodobită cu scenele religioase cuvenite, iar băiatul a plecat. Dar în noaptea aceea, Pehar s-a strecurat în imaginea maimuței și, folosindu-se de bețișorul aromat, a dat foc clădirii.

Realizând că a fost păcălit, starețul a cerut să se construiască o capcană pentru demoni. Aceste unelte, prezente și azi în practica budistă tibetană, constau din fire întinse astfel încât să formeze un model geometric elaborat pe un cadru de lemn, asemănător unui joc „leagănul pisicii“ gigantic. Demonul este atras în capcană cu ajutorul ofrandelor și al invocărilor, apoi nu mai poate găsi calea spre ieșire. Zeitatea a fost în cele din urmă capturată, pusă într-un sicriu și aruncată în râu. După o vreme, sicriul a ajuns la malul râului Kyichu, cale de jumătate de zi de mers până la Lhasa, unde a fost văzut de Cel de-Al Cincilea Mare Dalai Lama — nu se cunoaște dacă prin intermediul unui vis sau dacă a fost anunțat de prezența sicriului. În orice caz, a poruncit să fie adusă cutia pe țărm și a cerut ca nu cumva să fie deschisă. În mod surprinzător, pe măsură ce cutia se îndepărta de locul unde fusese găsită, devenea tot mai grea, până când călugărul care primise însărcinarea s-o aducă n-a mai putut-o căra. Uimit, n-a ținut seama de porunca dată și a deschis cutia. Spre surprinderea sa, din cutie a ieșit un porumbel care a zburat printre ramurile unui copac din apropiere. Când a aflat ce s-a întâmplat, Cel de-Al Cincilea Mare Dalai Lama l-a certat pe călugăr și a cerut să se construiască un altar la baza copacului. Mai târziu, altarul a devenit parte a mănăstirii Nechung, iar oracolul lui Pehar s-a manifestat din nou printre călugării acestui așezământ. Astfel, originea celui mai important dintre protectorii dharma poate fi urmărită fără niciun dubiu până la maestrul spiritual Cel Născut din Lotus.

Aflând în ziua aceea, la Dharamsala, despre existența Cărții Galbene, Dalai Lama a fost profund afectat. Lucrarea nu era doar o critică publică, ce insinua limpede că asupra sa aveau să se abată necazuri dacă mergea mai departe pe calea pe care și-o alesese, aceea de apropiere a diferitelor tradiții, dar era și o insultă la adresa lui Nechung, care aprobase admiterea Celui Născut din Lotus (sub formă de statuie) în templu. Una era exprimarea unor rezerve privind politica lui Dalai Lama de deschidere spre tradițiile ce nu aparțineau de Gelug — el fiind conștient de existența unor opinii contrare —, dar publicarea unei serii de critici personale fără a-l informa în prealabil era o ofensă. Faptul că autorul era un membru al cercului de

apropiați de-ai lui Dalai Lama și un discipol îndrăgit de-ai lui Trijang Rinpoché și în consecință ar fi putut scrie cartea cu știința tânărului îndrumător înrăutățea situația. Aceasta nu era o problemă banală de politici ale dharmei, după cum aveau s-o arate evenimentele violente care au urmat.

Prin urmare, Dalai Lama era apăsat de griji când a pornit în călătoria spre Europa în toamna acelui an.

În afară de faptul că a însemnat o descoperire care i-a permis lui Dalai Lama să trăiască o experiență despre care doar aflase până atunci, vizita în Europa a avut, se pare, un impact mai redus decât era de așteptat. Dalai Lama și-a dat repede seama că cele două emisfere, estul și vestul, nu erau „atât de diferite, până la urmă". Din relatările contemporane de presă despre vizită, aflăm că Dalai Lama fusese bine instruit de guvernul indian, care-i pusese în vedere să nu se implice în acțiuni politice și să se limiteze la aspecte religioase. Într-un interviu la televiziunea olandeză îl vedem râzând la întrebările unui jurnalist care încearcă să-l determine prin diverse metode să fie indiscret. Cum călătoria sa nu avea nicio legătură cu politica, explică el, „nu dorea s-o strice". Cu toate acestea, a fost primit de câțiva conducători politici, printre care președintele și premierul Irlandei. Dintre personajele religioase marcante, s-a întâlnit cu Papa Paul al VI-lea, cu Arhiepiscopul de Canterbury și cu Aga Khan. Iar la Londra, a fost încântat să regăsească niște foste oficialități care activaseră în Tibet pe vremea Imperiului Britanic și cunoșteau limba tibetană. Însă cel mai important moment a fost probabil, pentru Dalai Lama personal, întâlnirea cu cei 200 de copii tibetani care fuseseră adoptați după exil de către familii elvețiene, deși a fost dezamăgit de faptul că mulți dintre ei își uitaseră limba maternă. În acest sens, i-a încurajat pe călugării de la recent înființata mănăstire Rikon din apropiata localitate Zell să le predea cursuri de limba tibetană.

La scurtă vreme după revenirea sa la Dharamsala, Dalai Lama a fost din nou implicat în complexitatea principiilor supranaturale. La începutul anului 1974, în timpul invocării anuale de către guvern a oracolului Nechung, zeitatea a transmis o profeție care l-a tulburat profund pe Dalai Lama. Ceva anume o supărase pe Palden Lhamo. După cum scria Prețiosul Protector mai târziu, „ceva dincolo de puterea de înțelegere a poporului tibetan". Problema era atât de gravă, încât „în ziua următoare, s-a decis că

este indicată îndeplinirea unui ritual eficient tsok******** pentru a le împăca pe Palden Lhamo și pe cele cinci emanații regale, urmat de o invitație la Nechung… pentru a face mărturisiri și a-i cere iertare lui Palden Lhamo, iar Nechung avea să explice greșeala comisă[5]“.

Dificultatea consta în faptul că Zeița Glorioasă este o ființă prea slăvită ca să poată fi contactată prin mijloace directe. Ea nu vorbește prin intermediul unui oracol, așa cum vorbește Pehar prin oracolul Nechung. Nici Dorje Drakden, prin care vorbește Pehar, nu are dreptul să intre în legătură cu ea. El poate ajuta în acest demers, dar, exceptând cazurile extreme — cum s-a întâmplat în timpul domniei Celui de-Al Cincilea Mare Dalai Lama, când zeița a vorbit direct din pictura thangka ce o reprezenta —, Palden Lhamo e accesibilă doar prin intermediul viselor, al divinației și al deducțiilor în urma unei pregătiri temeinice. Dalai Lama era nevoit să întreprindă cercetări — ceea ce necesita timp (mai degrabă luni decât săptămâni, poate chiar ani, mai degrabă decât luni) și multă sârguință. În orice caz, mesajul avea o mare importanță, iar cercetarea semnificației acestuia a devenit un scop esențial în munca spirituală a lui Dalai Lama.

Între timp, în plan lumesc se petreceau evenimente importante. Cum CIA oprise finanțarea rezistenței tibetane, situația privind tabăra de gherilă din Mustang, în nordul Nepalului, devenise în scurt timp una critică. Luptătorii de gherilă declaraseră că nu vor ceda niciodată. Dar la începutul anului 1972, pe tronul Nepalului s-a urcat un nou rege. Monarhul a dat în scurt timp de înțeles că nu avea de gând să-i tolereze pe vechii luptători pentru eliberarea Tibetului din Mustang, așa cum procedase tatăl său. În fond, era o provincie nepaleză, chiar dacă îndepărtată. În urma unei vizite făcute de noul rege la Beijing în toamna anului 1973, nepalezul a dat un ultimatum. Tabăra trebuia fie să se desființeze de bunăvoie, fie să participe la o competiție militară — cu armata nepaleză, cu cea chineză sau cu ambele.

Totuși, condițiile erau generoase: dacă luptătorii pentru libertate plecau de bunăvoie, guvernul nepalez avea să le ofere un milion de dolari (furnizați probabil de către americani) ca sprijin pentru relocarea trupelor. În schimb, nepalezii doreau să cumpere armele tibetanilor. Dar în vreme ce majoritatea rezidenților taberei înțelegeau inutilitatea încercării de a-și continua

misiunea în aceste condiții, exista o minoritate care refuza să depună armele.

Privind cu îngrijorare crescută la perspectiva unui incident internațional cu posibile consecințe stânjenitoare, având în vedere faptul că sprijinul financiar și de altă natură al rebelilor era canalizat prin India, guvernul indian l-a contactat pe Dalai Lama, solicitându-i să intervină. S-a decis ca el să înregistreze un mesaj audio care să fie ascultat de luptătorii radicali. Mesajul a fost transmis în mod corespunzător în tabăra rebelilor — cu un rezultat dezastruos. Când au auzit cuvintele lui Dalai Lama, soldații au simțit că le fuge[6] pământul de sub picioare. Căci pentru Dalai Lama erau dispuși să-și sacrifice nu doar familiile, ci și ambițiile lumești, în numele „cauzei sfinte“ despre care le vorbise cu atâta elocință în discursul ținut de curând, la 10 martie. Înregistrarea vocală prin care el le cerea rebelilor să depună armele părea nici mai mult, nici mai puțin decât o trădare. Câțiva și-au luat viața pe loc — unul dintre comandanți și-a tăiat atât de profund beregata, încât s-a decapitat. Un alt soldat s-a aruncat de pe vârful unei stânci. Alții au fost atât de năuciți, încât „rătăceau de colo-colo plângând[7], de parcă nu știau unde se află“. A fost un final tragic al unui proiect sortit eșecului încă de la început.

În timp ce, în planul lumesc, desființarea taberei de gherilă de la Mustang a pus capăt visului eliberării Tibetului cu forțe militare, pe tărâmul spiritual curând avea să se petreacă o tulburare similară. În timpul cercetării mesajului înspăimântător al Zeiței Glorioase, Dalai Lama i-a visat pe Cel de-Al Cincilea și pe Cel de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama, iar ambele încarnări l-au sfătuit să înceteze[8] concilierea lui Dorje Shugden. A reieșit că ceea ce o supărase cu doi ani în urmă pe Zeița Glorioasă fusese de fapt comportamentul lui Shugden. Era o întâmplare foarte gravă, care a primit ulterior confirmare supranaturală nu o dată, ci de trei ori, când Dalai Lama a efectuat divinații separate în fața picturii thangka a Zeiței Glorioase, care vorbise direct cu acea ocazie de neuitat. Sfatul a fost același de fiecare dată: trebuia să înceteze să-l împace pe Shugden, nu doar în public, ci și în particular. De altfel, chiar și spre sfârșitul anilor 1960, Pehar, vorbind prin intermediul lui Nechung, îi avertizase pe Dalai Lama și guvernul că trebuie să se ferească de această zeitate. Însă atunci, Dalai Lama îl dojenise pentru criticarea fățișă a unui protector la fel de important ca el. Oare nu jucase

Shugden un rol decisiv în privința refugierii în exil? Și nu era el păzitorul tradiției Gelugpa? Cum putea Pehar să vorbească astfel împotriva unui egal al său?

În toamna anului 1976, Dalai Lama și-a prezentat cea de-a șasea inițiere în tantra Kalachakra, în fața unui public numeros, la periferia orașului Leh din Ladakh, o provincie îndepărtată din nordul Indiei, populată cu etnici tibetani. Subordonată odinioară guvernului tibetan, provincia Ladakh are astăzi o populație musulmană aproape la fel de numeroasă precum cea budistă. Însă, deși Islamul este prin tradiție ostil religiilor politeiste, printre care se numără și cea budistă, călugării tibetani din regiune sunt foarte respectați — Dalai Lama însuși e o personalitate îndrăgită de comunitatea musulmană. Cu acea ocazie, se spune că fiicei celei mici a unui mullah local, care și-a dus familia să-l vadă pe tibetanul cel sfânt, i s-a spus în glumă de către niște adulți că Dalai Lama are patru brațe, ca statuile budiste. Mai târziu, când a fost întrebată dacă le-a văzut, ea a răspuns că nu avea patru brațe. Avea o mie. Când au aflat asta, tibetanii au considerat-o o minune. Chenresig e adesea înfățișat ca având o mie de brațe.

În cea de-a doua zi de inițiere în tantra Kalachakra, a sosit vestea decesului președintelui Mao, la vârsta de 82 de ani. Dalai Lama, foarte impresionat de moartea celui pe care-l admirase cândva atât de mult, a început să se roage pentru el.

Nimeni nu-și închipuia că acest eveniment singular avea să schimbe peste noapte situația din Tibet. A fost totuși un prilej de speranță că viața se va îmbunătăți. Dar așteptările s-au năruit în scurtă vreme, când s-au primit informații credibile (confirmate ulterior) despre mai mulți tibetani executați fiindcă nu regretaseră corespunzător moartea lui Mao. Totuși, curând după aceea, dinspre Beijing au început să parvină semnale foarte diferite. Un indiciu timpuriu al schimbării a venit în același an, când o oficialitate marcantă americană a primit o invitație oficială în Tibet. Șase luni mai târziu, Ngabo — fostul guvernator devenit colaborator, iar apoi, funcționar cu rang înalt în guvernul din Tibet — a anunțat că Prețiosul Protector e bine-venit acasă „cu condiția să fie de partea poporului[9]“. Ambele evenimente erau promițătoare. Reapariția subită a lui Panchen Lama la o conferință politică a fost încă un semnal optimist. Se părea că reformatorii

erau acum în ascensiune și, deși criticile fățișe erau în continuare interzise, tendința spre liberalizare a Chinei era din ce în ce mai explicită.

În vreme ce Dalai Lama urmărea evenimentele cu viu interes, chestiunile legate de protectorii dharmei ajunseseră într-un stadiu critic, culminând cu o ceremonie în care el l-a chemat pe Nechung în fața unei adunări compuse din călugări de rang înalt ca să confirme public ceea ce-i spusese în particular Prețiosului Protector. Acum, că se despărțise de Shugden, „ar fi excelent[10]“, proclama Nechung, „dacă Dalai Lama… ar putea primi cât mai multe inițieri, transmisiuni și învățături de bază din toate tradițiile tibetane“. Aceasta însemna ca, pe lângă învățăturile preluate de la Nyingma, Dalai Lama să primească învățături de la maeștrii ce reprezentau fiecare dintre celelalte tradiții: Sakya, Kargyu și Jonang. Dalai Lama putea acum lua decizia de a ajuta la păstrarea tradiției budiste tibetane în întregul ei, preluând învățături din fiecare dintre diferitele școli, cu aprobarea protectorilor înșiși.

Din punctul de vedere al lui Dalai Lama, pierderea numeroaselor descendențe din cauza distrugerii dharmei în Tibet trebuia limitată pe cât posibil. Una dintre soluții era ca el să preia cât mai multe inițieri, în conformitate cu rolul tradițional de custozi ai descendențelor de învățături al înalților călugări. Lărgirea competențelor dincolo de propria sa școală îi oferea libertatea de a explora domenii vaste ale tradiției care, altfel, nu-i erau accesibile. Printre acestea se numărau învățăturile dzogchen ale școlii Nyingmapa și învățăturile mahamudra ale școlii Kargyupa. Învățăturile dzogchen, între care cele mai cunoscute se regăsesc în Cartea Tibetană a Morților, descriu o metodă de a dobândi Iluminarea pe parcursul unei singure vieți. De altfel, metode similare sunt descrise de asemenea în tradiția Gelug, dar adepții învățăturilor dzogchen pretind că acestea sunt mai puțin eficiente decât cele descrise aici, în ceea ce ar putea fi cea mai importantă dintre Scrierile Comoară. O Comoară este un text sau un obiect, uneori, care se crede că a fost ascuns de Cel Născut din Lotus (dar și altor mari maeștri li se atribuie această practică) în timpul ședерii sale în Tibet și dezvăluit de un yoghin calificat, atunci când sunt întrunite condițiile karmice oportune.

În mod similar, învățăturile mahamudra******** se regăsesc și ele în textele Gelug, însă tradiția Kargyu le acordă o importanță specială și le prezintă într-o formă unică, iar Dalai Lama a fost dornic să ajute la menținerea ei. Această nouă deschidere avea de asemenea să-i permită lui Dalai Lama să fie inițiat în descendențe ce păstrau variații ale celor din școala Gelug, de pildă, tradiția extraordinară Chod********, practicată din nou, atât de școala Nyingma, cât și de cea Kargyu, dar și de yoghinii școlii Gelug. Aceste învățături îi sunt atribuite unei practicante din secolul al XI-lea, pe nume Ma Chig Labdron[11]. Pe când era încă adolescentă, își dorea să renunțe la viața laică, dar părinții ei au obligat-o să se mărite, în ciuda protestelor ei. Dar Ma Chig era atât de hotărâtă să practice dharma, încât și-a ars mai întâi mâinile și picioarele, apoi, văzând că nu și-a convins soțul și părinții s-o elibereze, și-a retezat degetele mari de la mâini. În cele din urmă, familia a înțeles că n-o poate opri, astfel încât ea și-a împlinit dorința. Practica un ascetism atât de sever, încât părul i-a devenit blond, iar sprâncenele, roșcate, dar tot nu era luată în serios. Doar atunci când starețul mănăstirii învecinate cu casa ei a venit și a văzut cu ochii lui nu doar semnele exterioare, ci și pe cele ale conștientizărilor ei lăuntrice, a fost acceptată ca fiind demnă de cel mai mare respect. Cât despre învățăturile Chod, acestea cuprind un set de vizualizări în care cel care meditează adoptă mai multe identități și devine, printre altele, o zeiță mânioasă, un zeu blând și purificator și, în sfârșit, un yoghin neînfricat, cu toții oferindu-și carnea și sângele ca hrană pentru demoni. Pentru obținerea celor mai bune rezultate, aceste meditații sunt practicate într-un cimitir sau crematoriu, pe timp de noapte. Cum spuneam, aceste practici sunt cunoscute în tradiția Gelug, iar obiceiul de a medita în preajma celor morți de curând reprezintă o bine-cunoscută temă recurentă în cadrul tradiției în general. Descendența spirituală a lui Dalai Lama conține o încarnare numită Yoghinul de pe Pământul Dogoritor. Înainte de manifestarea sa sub forma regelui Songtsen Gampo, primul dintre monarhii religioși, Chenresig s-a manifestat ca un personaj cunoscut pentru obiceiul său de a frecventa crematoriile; învești mântat în giulgiurile morților, dansa, se culca peste cadavre și mânca hrana lăsată ca ofrandă pentru decedați.

Încuviințarea lui Nechung privind dorința lui Dalai Lama de a fi inițiat în practicile din întreaga tradiție tibetană, nu doar de către maeștrii Gelug, ci și de către alți călugări, poate părea neimportantă, dar este esențial să

înțelegem natura radicală a acestui fapt. Să ne imaginăm că parohul uneia dintre cele mai austere biserici evanghelice se exprimă dintr-odată în favoarea invitării preoților catolici, cu cădelnițele lor, cu cânturile lor gregoriene, cu împărtășania și cu practica spovedirii la slujba duminicală a lăcașului său de cult. Totuși, pentru majoritatea tibetanilor, a fost o schimbare bine-venită ce sublinia faptul că acesta era un Dalai Lama dornic să-i slujească pe toți, indiferent de orientarea lor religioasă. Totuși, această schimbare urma să aibă consecințe dezastruoase în sânul comunității de refugiați.

În acest timp, guvernul chinez a început să abordeze persoane care păreau capabile să-l influențeze pe Dalai Lama. Printre acestea se numărau Heinrich Harrer și prințul Petru al Danemarcei și Greciei. După ce scrisese cartea Șapte Ani în Tibet, Harrer continuase să întreprindă expediții notabile. Prințul era mai puțin cunoscut, dar fusese un personaj important în Kalimpong, în anii 1950. De profesie antropolog, efectuase un studiu special privind practica răspândită a poliandriei la tibetani********. După ce atât Harrer, cât și prințul Petru au acceptat în cele din urmă invitația de a vizita din nou Tibetul, n-au găsit nicio transformare miraculoasă benefică sub noul regim — ba dimpotrivă chiar — și niciunul din ei n-a putut să propună revenirea lui Dalai Lama în Tibet, în ciuda speranțelor guvernului chinez.

Prin urmare, răspunsul lui Dalai Lama privitor la noua disponibilitate a Chinei spre deschidere și reformă nu s-a făcut auzit. După atâția ani de tratament cât se poate de dur al oricărui tibetan care se împotrivea regimului chinez, atât el, cât și Kashagul se îndoiau de existența vreunei schimbări esențiale. De fapt, în afară de o oarecare liberalizare economică, angajamentele de bază privind comunismul, existența unui singur partid conducător și ocuparea Tibetului erau neschimbate. Cu toate acestea, când Gyalo Thondup — care locuia acum la Hong Kong — a fost abordat de niște oficialități de la Xinhua, agenția de știri a statului chinez, a devenit limpede că Beijingul era sincer. Acesta a fost primul contact, chiar și indirect, între Dalai Lama și guvernul chinez după aproape douăzeci de ani. Conducerea partidului dorea să deschidă un dialog. Cu încuviințarea fratelui său, Gyalo Thondup s-a întâlnit cu oficialități de la Beijing în martie 1979 și, la 12 martie, cu însuși președintele Deng Xiaoping.

Spre surprinderea sa, liderul chinez — pe care Dalai Lama îl cunoscuse în anii 1950, când Deng era comisar politic pentru sectorul militar de sud-vest — i-a spus lui Gyalo Thondup că, în afară de independență, se poate discuta despre orice. Iar dacă Dalai Lama se îndoia de spusele lui, putea trimite emisari de încredere în Tibet ca să cerceteze direct situația: „Mai bine să vezi[12] cu ochii tăi decât să auzi ceva de o sută de ori, de la alții".

În ceea ce-l privea, Gyalo Thondup, extrem de suspicios față de Deng — mai ales pe baza unor documente pe care spunea că le-a văzut și din care reieșea că Deng, pe care-l poreclise „Piticul", fusese chiar cel care autorizase distrugerea mănăstirilor din Tibet —, a avansat trei propuneri din partea lui Dalai Lama. Prima era aceea ca Deng să-și respecte promisiunea recentă conform căreia era permisă legătura între tibetanii din Tibet și cei aflați în exil. Cea de-a doua, bazată pe oferta lui Deng, era ca tibetanii din exil să primească permisiunea de a trimite reprezentanți care să cerceteze „noul Tibet". Conform celei de-a treia propuneri, Dalai Lama dorea să trimită în Tibet profesori recent calificați. Deng a răspuns cu entuziasm la toate cele trei propuneri, întrebând pe loc câți dascăli erau disponibili. Când Gyalo Thondup a sugerat că de la Dharamsala puteau fi trimiși „cincizeci, pentru început[13]", liderul chinez s-a plâns că nu erau „suficienți. Ne trebuie cel puțin o mie!"

Din această întâlnire a luat naștere un plan conform căruia Dalai Lama avea să trimită câteva misiuni de cercetare în Tibet, pentru evaluarea situației. Dacă rapoartele delegaților erau în concordanță cu discursul recent al lui Panchen Lama, în care declara că „actualul nivel de trai[14] din Tibet este cu mult mai bun decât cel al «vechii societăți»", Prețiosul Protector era dispus să accepte propunerea lui Deng — să revină el însuși în Tibet, într-o vizită.

Această răsturnare de situație era pe atât de bine-venită pentru comunitatea în exil, pe cât era de neașteptată. Mulți abandonaseră speranța de-a afla vreodată de soarta celor dragi rămași în țară. Dar optimismul de moment era umbrit de temeri cumplite; multe vești aveau cu siguranță să fie rele. În orice caz, Dalai Lama l-a instruit pe fratele său mai mare, Lobsang Samten, întors recent din America, unde lucrase câțiva ani în anonimat ca îngrijitor la o școală din Scotch Plains, New Jersey, să conducă prima delegație********. În acest timp, el însuși a pornit într-o călătorie la

Moscova, în Republica Bureatia și în Mongolia. În anul 1979, Rusia părea încă o superputere mondială, iar dezvoltarea relațiilor cu cât mai mulți jucători în domeniul politicii globale aducea avantaje evidente.

Sosind la Moscova, Dalai Lama a descoperit că tirania marxistă rămăsese activă în Rusia. Descriind ulterior o vizită în biroul lui Lenin de la Kremlin, își amintea de absurditatea de a fi „supravegheat[15] de către un om de pază care nu zâmbea, îmbrăcat în haine ponosite, care părea oricând gata să tragă cu arma“ la cea mai mică provocare. Consemna de asemenea distanțarea Partidului Comunist Rus față de oamenii de rând. Asistenții săi i-au relatat[16] că, după ce el îi mulțumise unui portar de la Kremlin, omul a declarat că era prima oară în douăzeci și cinci de ani de serviciu când cineva i-a mulțumit. Dar în vreme ce vizita în URSS a semnalat Chinei că Dalai Lama avea prieteni chiar și în blocul comunist, și i-a încurajat pe budiștii din Republicile Sovietice, călătoria sa în Statele Unite din toamna anului 1979 a avut o semnificație mult mai mare.

******** Se poate presupune fără a greși că Dalai Lama a fost încurajat în acest proiect de către Nechung. (N.a.)

******** Ofranda tsok este un ritual puternic prin care se oferă zeităților tantrice ca jertfă atât lucruri materiale, cât și spirituale, pentru a dobândi înțelepciune și virtute. (N.a.)

******** Termenul se referă la uniunea dintre înțelepciune și vid. (N.a.)

******** Corect gcod, însemnând „spintecare“ sau „retezare“ și se referă la piedicile și obstacolele ivite în calea yoghinului spre Iluminare. (N.a.)

******** Aranjamentele lui conjugale erau mult mai tradiționale, însă căsătoria sa cu o rusoaică divorțată, cu patru ani mai în vârstă decât el, l-a împiedicat să ridice pretenții la tronul Greciei. (N.a.)

******** Lobsang Samten era, din toate informațiile mele, un om de o rară blândețe și preferatul mamei sale. E posibil ca decizia sa de-a se întoarce în India să fi fost determinată de aflarea identității sale și de divulgarea ei în presa locală. (N.a.)

Capitolul 18

De la Rangzen la Umaylam: Independența și abordarea Căii de Mijloc

Trecuseră ani buni de când reprezentanții lui Dalai Lama în America se aflau în legătură cu personaje politice solidare de la Washington, printre care Joel McCleary, discipol al lui Geshe Wangyal, iar apoi asistent adjunct pe probleme politice la Casa Albă. Deși președintele Ford îl considerase inițial pe Dalai Lama „povara[1]“ guvernului indian, președintele Carter a înțeles și a fost solidar cu aspectul privind drepturile omului în chestiunea tibetană. Dalai Lama era bine-venit în Statele Unite, cu obișnuita condiție să se limiteze la temele religioase.

Ajungând în America la 3 septembrie 1979, Dalai Lama, care avea acum 44 de ani, a urmat un program aglomerat în care a vizitat 22 de orașe în doar șapte săptămâni, începând cu New York și sfârșind cu Washington. Ca o profeție, primul cuvânt rostit de Dalai Lama în public a fost „compasiune“. A fost răspunsul la o întrebare ce-i fusese adresată la o conferință de presă, referitoare la mesajul său pentru Statele Unite[2]. Îmbinând ulterior teme generale despre spiritualitate cu discursuri mai tehnice privind filosofia budistă, Dalai Lama a fost imediat îndrăgit. Robert Thurman, devenit între timp profesor universitar, își amintea mai târziu că revederea cu Dalai Lama aproape că-l „dăduse pe spate[3]“. Remarcând că liderul tibetan fusese „dintotdeauna fermecător și interesant și foarte spiritual“, observa acum că, de la ultima lor întâlnire, în 1971, Dalai Lama crescuse ca statură în mod remarcabil și „deschisese niște izvoare lăuntrice de energie și atenție și inteligență“, adăugând: „Era magnific“. Progresul spiritual din ultimii ani îi conferise cu certitudine lui Dalai Lama o profundă siguranță de sine. Deși viața lui fusese — și avea să fie mai departe — o luptă împotriva unei sorți copleșitoare, dobândise totuși din ce în ce mai multă încredere și autoritate, sprijinit de progresul continuu al realizărilor sale ca yoghin. Thurman a observat acest aspect, la fel ca și cei veniți în număr tot mai mare să-l vadă. Priveau un om care, deși se confrunta cu responsabilități aproape copleșitoare pentru vârsta lui și cu o lume pentru care era complet

nepregătit, rămânea fidel tradiției spirituale în care crescuse. Procedând astfel, dobândise o forță chiar mai mare decât cea necesară ca să înfrunte cerințele lumii în care începea acum să pătrundă.

Acestea fiind spuse, prima sa vizită în Statele Unite a fost o acțiune fără mare importanță, organizată aproape haotic pe alocuri, cu zboruri la clasa economică și cu măsuri de siguranță total insuficiente. Spre îngrijorarea unui voluntar, cu ocazia unui eveniment, așa-zisul comandant al efectivelor de securitate „a sugerat[4] eventualitatea purtării unei arme… Amatorism ar fi fost cel mult un compliment în cazul lui".

Pe lângă vizitarea multora dintre celebrele obiective turistice ale țării, între care domeniul Monticello al lui Thomas Jefferson, Dalai Lama a ținut cursuri la centrul budist înființat de Geshe Wangyal, călugărul translator al CIA. Printre vizitele în lumea academică s-au numărat discursurile ținute atât la Colegiul Amherst, cât și la Universitatea Harvard, unde și-a dezarmat și și-a fermecat publicul cerându-și scuze pentru că are nevoie de „un baston[5] pentru engleza lui șchioapă". Doar la Universitatea Washington a întâlnit voci potrivnice, când un grup de studenți maoiști din rândul publicului a început să țipe la el.

O consecință importantă a primei sale vizite în Statele Unite a fost publicarea unei culegeri de discursuri de-ale sale, cu titlul Kindness, Clarity and Insight, de către Jeffrey Hopkins, care fusese translatorul lui Dalai Lama pe parcursul vizitei. Aceasta avea să devină prima din zecile de asemenea cărți. Dar mai presus de toate, vizita în America i-a arătat lui Dalai Lama că publicul de acolo, deși solidar cu cauza tibetană, era în primul rând avid de îndrumare spirituală și morală[6]. Înțelegând ceea ce descrisese Trijang Rinpoché drept „lipsa profunzimii spirituale" a majorității occidentalilor, Dalai Lama a fost uluit de climatul „concurențial" și „nesigur" în care „mulți oameni par [păreau] capabili să-și manifeste adevăratele sentimente doar față de pisicile și câinii lor". A fost de asemenea impresionat de entuziasmul tineretului față de răspunsurile sale privind o varietate de teme, nu doar legate de budism, ci și de „cosmologie și fizică modernă", și la întrebări legate de „sex și moralitate". A început să înțeleagă că, dincolo de a acționa ca „vorbitor independent" pentru Tibet,

putea avea o contribuție în beneficiul unei societăți care nu avea de-a face cu tradiția sa religioasă.

Chinezii erau la curent cu entuziasmul stârnit de liderul tibetan atât în Statele Unite, cât și în teritoriile budiste din URSS, însă erau, se pare, cu adevărat încrezători că descoperirile misiunilor trimise de comunitatea aflată în exil — care plecaseră între timp în Tibet — aveau să-l convingă pe Dalai Lama să revină și, la timpul cuvenit, să ocupe un post în administrația chineză a țării sale. E de înțeles faptul că Deng îl considera pe Prețiosul Protector un viitor aliat în promovarea Chinei pe scena mondială. Totuși, la revenirea sa din Tibet, Lobsang Samten nu a putut raporta nimic care să-i alunge lui Dalai Lama temerea că, dacă s-ar întoarce, ar fi tot un om de paie al guvernului central, în vreme ce poporul său ar continua să fie supus discriminării și opresiunii, iar religia lor ar fi drastic cenzurată de către stat. Relatând despre situația constatată de prima delegație, Lobsang Samten vorbea de supărarea profundă a echipei: „Eram foarte supărați[7]. Eram atât de mândri de poporul nostru… puterea lui inspira atâta curaj. Dar era și foarte trist. Trăiau într-o sărăcie extremă. Majoritatea purtau doar zdrențe, ca cerșetorii“.

Întorși la Dharamsala, aducând cu ei sute de scrisori, membrii delegației au putut face o primă evaluare exhaustivă a situației din „Tibetul din China“. Oriunde au călătorit, au fost întâmpinați de mulțimi de oameni, mulți dintre ei în lacrimi, plângându-se de condițiile mizerabile și cerând vești despre Dalai Lama. Era limpede că tibetanii deveniseră cetățeni de mâna a doua în propria lor țară, că educația și grija pentru sănătatea tibetanilor erau minimale sau inexistente și, cel mai grav, religia fusese aproape distrusă. Din circa 6 000 de mănăstiri, abia dacă rămăsese una în picioare. Cele Trei Scaune erau în ruină, Ganden fusese redusă la o ruină bombardată[8]********. Și templul Jokhang fusese devastat********. Palatele Potala și Norbulingka fuseseră jefuite de multe dintre comorile lor — deși se spunea că Potala fusese protejat în timpul Revoluției Culturale, la ordinul lui Zhou Enlai. Întreaga structură religioasă fusese pustiită, iar multe clădiri erau profanate, ca să stârnească revolta poporului: templele erau folosite în unele cazuri ca depozite de cereale, iar altele, chiar ca abatoare.

E adevărat că se ridicaseră câteva orașe noi — compuse aproape în întregime din blocuri în stil brutalist******** — care însă erau ocupate în cea mai mare parte de coloniști chinezi. În Tashikiel, de pildă, cartierul în care locuiau tibetanii arăta „ceva mai bine decât[9] un mormânt deschis. Clădirile erau într-o stare deplorabilă, iar străzile, noroioase și impracticabile“. Populația locuia în „camere întunecate, degradate, aproape lipsite de mobilier și ustensile, fără apă curentă și cu electricitate intermitentă“.

Dalai Lama a fost îngrozit. Era chiar mai rău decât se temuse. Cu toate acestea, în loc să facă publice constatările delegației, a decis ca guvernul în exil să urmeze mai departe planurile demarate și să trimită încă trei echipe în Tibet.

S-a întâmplat ca cea de-a doua delegație să ajungă în Tibet cu puțin timp înainte de sosirea secretarului general al Partidului Comunist Chinez, Hu Yaobang, în fruntea celei mai marcante delegații a guvernului central, care venise în Tibet în ultimii treizeci de ani. Evident, a fost și el tulburat de ceea ce a găsit. „Simțim că partidul nostru[10] i-a dezamăgit pe tibetani. Ne simțim prost!“ a exclamat el, aparent înlăcrimat, într-un discurs grav. Ca urmare, și probabil într-un gest de bună-credință, a fost demis liderul local al Comitetului Muncitoresc Revoluționar al Regiunii Autonome Tibet (de fapt, guvernatorul numit de partid). Mai mult decât atât, s-a anunțat că o mare parte din cadrele guvernamentale vor pleca acasă. Ulterior, Hu a promulgat un nou plan cu șase puncte pentru dezvoltarea Tibetului, care includea o scutire de plata impozitelor pentru fermieri și dizolvarea detestatelor cooperative agricole (jalnic de ineficiente). Însă inițiativa lui Hu, salutată de populație, a fost contestată în interiorul partidului. În consecință, implementarea acesteia a fost lentă și sporadică. Tibetul era privit ca un stâlp al infamiei, neglijat de oficialitățile guvernului chinez. Astfel, cei care ocupau posturi acolo erau cei mai incompetenți, cei mai needucați și cei mai înclinați spre corupție. E lesne de înțeles că cei mai mulți dintre ei erau niște tirani în regiunea pe care o controlau. Reformele propuse de Hu erau o amenințare pentru toți și au fost respinse cu tărie.

S-a sugerat adesea că primirea acestor delegații ale comunității în exil era dezastruoasă pentru relațiile publice chineze, dar nu e în totalitate adevărat.

Chinezii sperau cu siguranță ca, după ce vor vedea progresele făcute în Tibet în ultimii douăzeci de ani și schimbările ireversibile ce aveau loc acolo, delegații să-l sfătuiască pe Dalai Lama să revină în țară. Ce-i drept, se pare că oficialitățile chineze erau sincer îngrijorate că reprezentanții lui Dalai Lama, pe care-i considerau foști „stăpâni feudali“, ar putea fi primite cu ostilitate de către popor. Într-adevăr, oamenii se urcau pe capotele mașinilor în care călătoreau delegații, dar n-o făceau ca manifestare a violenței fizice, ci în speranța de a obține o binecuvântare indirectă de la Dalai Lama.

Faptul că fiecare dintre delegații a descoperit un popor profund traumatizat și oameni foarte săraci care priveau neputincioși cum majoritatea locurilor de muncă le erau acordate imigranților chinezi, în timp ce copiilor tibetani nu le era permis nici măcar să-și învețe propria limbă în școli, l-a făcut pe Dalai Lama să înțeleagă că adevărata intenție a lui Mao fusese anihilarea completă a identității tibetane. Totuși, dorința manifestată de China de a se rupe de trecut și de a îmbunătăți nivelul de trai al poporului, inclusiv pe al tibetanilor, îl punea pe Prețiosul Protector în fața unei autentice dileme. Se părea că guvernul de la Beijing fusese în mare parte dezinformat în privința situației Tibetului în ultimii douăzeci de ani, pe baza unor raportări foarte inexacte și subiective. Dar acum părea că se dorește adoptarea unui comportament corect față de Tibet. Având în vedere acest aspect, dar și dorința sa fierbinte de a-și vizita poporul, Dalai Lama a anunțat că, toate fiind bune, va face acest lucru în decursul anului 1985.

Între timp, o a doua vizită îndelungată în Statele Unite, în vara anului 1981, a evidențiat în și mai mare măsură estimările lui Dalai Lama privind criza spirituală din Occident. Pe lângă cursurile ținute la diferite centre budiste, Dalai Lama a acordat prima sa inițiere Kalachakra din America unui număr de 1 200 de adepți, în majoritate tineri, pe un câmp de la periferia orașului Madison, din Wisconsin. Era cât se poate de potrivit, având în vedere că Dalai Lama „se cufundase[11] în studiul și practica lumii vizionare“ a tantrei Kalachakra de foarte mulți ani. În ciuda simbolisticii apocaliptice a acesteia, era convins că răspândirea tantrei în toată lumea ar putea avea un impact pozitiv în cauza păcii universale.

Evenimentul din Madison a stârnit teama unor oficialități locale că s-ar putea confrunta cu un fenomen hipiot în masă, stil Woodstock. Și chiar a inspirat unele reacții (de pildă, piesa jazz-funk „When Wrong Is Right“ a lui June Millington) ce ar fi putut stârni suspiciuni în rândul autorităților mai conservatoare. Însă per total, evenimentul a fost bine primit. Participanții au apreciat faptul că, în vreme ce aceia dornici să se ocupe serios de practicarea metodei Kalachakra erau acum inițiați într-un sistem ce dura o jumătate de viață de practică asiduă până să fie stăpânit, Dalai Lama a oferit și o variantă ceva mai ușoară, zilnică, de „yoga în șase ședințe[12]“ pentru cei care nu se puteau angaja în practica extinsă. Iar cei care veniseră din curiozitate nu erau obligați să practice. Asta nu se întâmplă mereu. În unele ocazii, obligațiile impuse inițiaților sunt destul de dificile. Deseori se cere recitarea unei anumite mantre de o sută de mii de ori.

Un alt eveniment de mare importanță al vizitei în Statele Unite a constat dintr-o serie de discursuri ținute de Dalai Lama la Universitatea Harvard, publicate ulterior[13] sub titlul The Buddhist Path to Peace. Deși Dalai Lama părea pentru unii „un personaj[14] de pe altă planetă“, după cum scria eseistul Pico Iyer, iar felul complex în care expunea principiile de bază ale budismului consta în mare parte din „discursuri filosofice pe care aproape nimeni… nu le putea urmări“, principalul mesaj al cuvântărilor — acela că nu poate exista pace în lume fără pacea lăuntrică — și-a atins ținta. Pe de o parte, Dalai Lama a arătat că pacea nu este atât responsabilitatea guvernelor, cât a fiecărui individ în parte. Pe de altă parte, el a dat limpede de înțeles că aceia care comit violențe trebuie să-și asume responsabilitatea pentru faptele lor, un mesaj care a rezonat puternic în rândul publicului.

Totuși, a existat de-a lungul acestei călătorii un moment în care Dalai Lama a părut să stârnească unele controverse. Unul dintre centrele budiste unde a ținut cursuri era Institutul Naropa din Boulder, Colorado, înființat de popularul, dar excentricul maestru Chogyam Trungpa. Deși știa fără îndoială că existau voci critice împotriva lui Trungpa, nu este sigur dacă Dalai Lama era la curent cu recentul scandal de la Naropa. În calitate de autoproclamat practicant al ceea ce a numit Crazy Wisdom********, Trungpa îl avea ca model în învățăturile sale pe maestrul Kagyu din secolul al XV-lea, Drukpa Kunley. Pe lângă faptul că era genial în privința poeziei religioase spontane, ca și Trijang Rinpoché, Drukpa Kunley era de

asemenea un entuziast flautist, băutor de chang și afemeiat, tată al multor copii, dintre care unul conceput cu o călugăriță în vârstă de 15 ani. Dar în vreme ce un astfel de comportament poate părea ieșit din comun pentru necunoscători, bufoneriile antinomiste ale unora dintre marii adepți ai tantrismului, sau mahasidda, sunt o componentă importantă și prețuită a tradiției tibetane. Înțeles corect, comportamentul șocant al acestor nebuni sfinți nu e altceva decât un amuzament iluzoriu al unei ființe pe deplin iluminate, menit să instruiască.

Trungpa avea adepți devotați, printre care, alături de alte personaje binecunoscute, era și Allen Ginsberg. Încurajat de Trungpa, Ginsberg fusese co-fondator al Școlii Jack Kerouac pentru Poetici Imateriale, al cărei program de scriere creativă era — și a rămas — o componentă esențială a programei Institutului Naropa.

Ginsberg nu era de față când s-a petrecut incidentul — consemnat într-un volum de circulație restrânsă[15], The Great Naropa Poetry Wars. Cu prilejul unei petreceri de Halloween, Trungpa, beat fiind, le-a ordonat tuturor celor prezenți să se dezbrace până la piele. Când W.S. Merwin, un poet invitat, și soția lui au refuzat să se conformeze și s-au întors în camera lor, maestrul le-a cerut gărzilor sale de corp să-i aducă înapoi. Gărzile de corp au dărâmat ușa. Merwin își amintea că „nu avea să fie[16] ceva pașnic. Am început să-i lovesc cu sticle de bere… A fost o scenă foarte violentă“. Dar nu le-a putut ține piept gărzilor de corp, astfel încât cuplul reticent a fost adus înapoi și forțat să se dezbrace.

Incidentul a atras atenția presei naționale. Un comentator a declarat că întrevede un fascism incipient[17], nu doar în felul de a conduce al maestrului, ci în dharma, în general. Intervenind în apărarea lui Trungpa, Ginsberg a susținut că învățătorul tibetan era infailibil și că aceasta fusese o lecție a cărei semnificație nu se clarificase încă********.

Faptul că Dalai Lama a efectuat vizita la doar un an după izbucnirea scandalului sugerează fie că nu era la curent cu cele petrecute, fie că știa și era totuși pregătit să-și împrumute numele centrului lui Trungpa. Nu există nicio mențiune despre vreo mustrare publică din partea lui Dalai Lama. De altfel, o astfel de mustrare ar însemna o înțelegere greșită a tradiției. Deoarece fiecare călugăr nu se supune decât propriei autorități, iar o critică

publică adusă de un alt lama ar însemna o asumare nejustificată a superiorității. Mai mult decât atât, având în vedere faptul că realizările spirituale ale maeștrilor sunt cunoscute doar de către ei înșiși, a le critica ar însemna a le pune sub semnul îndoielii. În sfera spirituală, autoritatea lui Dalai Lama e mai degrabă morală decât juridică. Faptul că fidelitatea sa personală față de vinaya, sau codul monastic, este exemplară, constituie în sine o mustrare pentru cei care încalcă acest cod. Deși nu neagă posibilitatea autenticității siddi — exercitarea puterii magice — Dalai Lama s-a referit adesea la testul standard ce indică dacă un lama are calificarea necesară pentru a se angaja în astfel de practici: el ar trebui să poată mânca o porție de hrană sănătoasă și una de excremente cu aceeași indiferență. Când este întrebat câți oameni de acolo ar fi capabili să treacă testul, el răspunde invariabil că, după știința sa, „niciunul[18]“, până în prezent.

În timpul celei de-a doua vizite în America, Dalai Lama a început să-și exprime unele dintre cele mai atrăgătoare percepții profunde. Afirmând că „fericirea vine din interior“ și că „scopul religiei nu este disputa“, el a explicat că, dincolo de orice considerațiuni pe tema crezului sau a filosofiei, religia sa este până la urmă „bunătatea“. Vorbele sale au avut un impact profund asupra celor aflați în căutarea unei vieți lăuntrice pline de sens, fără capcanele sau obligațiile religioase, iar de acum înainte, mesajul simplu al lui Dalai Lama despre spiritualitatea fără dogme[19] avea să constituie piatra de temelie a predicilor sale pentru întreaga lume.

Revenit din America în India, Dalai Lama a mers imediat la Dharamsala ca să-și vadă mama. Gyalyum chenmo se simțea tot mai rău după ce suferise un accident cerebral cu câțiva ani în urmă și era clar că se apropia de finalul vieții. După cum își amintea sora lui, în timpul unei vizite la căpătâiul mamei sale, Dalai Lama „i-a vorbit[20] ca un băiețel care se întoarce acasă… I-a spus cu blândețe să nu-i fie frică de moarte, ci să se concentreze asupra picturilor thangka și să rostească rugăciunile mani“. N-a fost o surpriză când, la scurtă vreme după aceea, în timp ce el se afla la Bodh Gaya, a primit vestea morții ei. Firește, l-a întristat. În afară de unele scurte despărțiri, fuseseră apropiați de-a lungul vieții lui de adult, iar până de curând, ea trimisese adesea pâine și plăcinte, coapte în stil Amdo, la reședința lui Dalai Lama. Însă după cum a recunoscut el însuși, moartea servitorului său personal, Ponpo********, care s-a produs în același an, a

fost cea care l-a afectat mai profund. Lui Ponpo îi supsese pruncul Dalai Lama alunița, ca alinare, și el îl îngrijise în timpul petrecut la Kumbum, cu mai multă tandrețe decât o putuse face chiar gyalyum chenmo — deși, așa cum o spune deseori în public, mama lui a fost cea care l-a făcut să înțeleagă sensul cuvântului „compasiune“.

După cum era de așteptat, vârsta mijlocie a venit cu tot mai multe despărțiri. Cea de-a treia s-a petrecut chiar la sfârșitul anului 1981, când și Trijang Rinpoché „a plecat pe lumea cealaltă“[21]. Cu toate că, după ruperea relațiilor cu Shugden, Dalai Lama nu mai era la fel de apropiat ca înainte față de tutorele său secund, legătura dintre ei nu se rupsese defel. Când Dalai Lama a aflat despre boala mentorului său, primul gest pe care l-a făcut când a revenit acasă după niște cursuri ținute la Sikkim a fost să-l viziteze pe bolnav și să-i ceară „să rămână în această lume, spre binele celor din jur“. Prețiosul Protector s-a numărat printre primii care l-au onorat atunci când, după două zile de meditații asupra „luminii clare a morții“, maestrul a părăsit lumea pământească.

Dacă decesul mamei sale, al lui Lobsang Jinpa și al lui Trijang Rinpoché anunțau începutul sfârșitului unei ere, liberalizarea continuă ce avea loc în China comunistă anunța la fel de limpede începutul uneia noi. Când, în primăvara anului 1982, patru oficialități de rang înalt ale guvernului tibetan în exil au mers la Beijing pentru a purta discuții ce promiteau să fie extrem de importante, erau cu toții conștienți de faptul că aveau să afle în curând în ce măsură intenționa partidul să-și respecte angajamentul privind reforma din Țara Zăpezilor.

Conform dorinței lui Dalai Lama, demnitarii au propus cu îndrăzneală ca de atunci înainte, Tibetul, ca unitate administrativă, să nu cuprindă doar așa-numita Regiune Autonomă Tibet, ci și provinciile Kham și Amdo. În al doilea rând, au propus ca Tibetul să primească un statut echivalent cu cel propus pentru Hong Kong, care urma să-i fie retrocedat Chinei odată cu expirarea tratatului cu Marea Britanie în 1997. Astfel, Tibetul avea să se bucure de o autonomie autentică, în concordanță cu principiul „o țară, două sisteme“********.

Chinezii au respins categoric propunerile. Pe prima au declarat-o nerealistă, având în vedere faptul că provinciile Kham și Amdo fuseseră de multă

vreme integrate sub diverse forme în provinciile Sichuan, Qinghai, Gansu și Yunnan. Cea de-a doua propunere presupunea un statut mult prea important pentru Tibet, care nu era plauzibil, deoarece însemna o stagnare din punct de vedere economic. Hong Kong era în sine o entitate comercială majoră. În schimb, delegația era îndemnată să se raporteze la planul în cinci puncte[22] întocmit în prealabil de Hu Yaobang ca bază pentru discuții.

Evident, chinezii nu erau interesați de pretențiile emise de către guvernul în exil sau în numele acestuia. Se putea discuta doar despre statutul lui Dalai Lama și despre rolul său în viitor. E drept că, pe vremuri, un aspect esențial al chestiunii privind statutul Tibetului față de China fusese cel privitor la statutul lui Dalai Lama față de împărat. Trebuia împăratul să-și părăsească tronul și să-l întâmpine pe Dalai Lama în afara palatului? Era Dalai Lama nevoit să se plece în fața împăratului? Îl trata împăratul pe Dalai Lama ca pe un vasal sau îi recunoștea autoritatea? Totuși, cum abandonase deja orice gând de revenire la vechiul sistem și acceptase democrația cu brațele deschise, Prețiosul Protector își concepuse rolul cu totul diferit. Mai presus de toate, preocuparea sa era aceea de a se pune în slujba întregului popor tibetan, nu doar a celor care locuiau în Regiunea Autonomă Tibet, după cum o denumise China — care cuprindea doar provinciile centrale și vestice.

Această reconfigurare a rolului lui Dalai Lama a stat la baza insistențelor lui ca, pe viitor, cele trei provincii să fie considerate o singură entitate. Din punct de vedere istoric, Lhasa avea o capacitate limitată de a controla provinciile și de a colecta taxe de acolo. Însă, acceptând și celelalte școli în afară de Gelug, Dalai Lama a creat spațiul conceptual al unei conduceri ce depășea diviziunile din trecut. Astfel, recenta venerare a Celui Născut din Lotus și repudierea lui Shugden de către Dalai Lama nu trebuie privite ca o întoarcere excentrică la un aspect ezoteric și irelevant al culturii tibetane. De fapt, a fost un gest curajos de a elimina o metafizică îngustă și introvertită a guvernării și de o reorientare spre folosul tuturor tibetanilor, indiferent de regiune și de afiliația religioasă. Dalai Lama stârnise propria sa revoluție.

În perioada impasului ce a urmat după întâlnirea ambasadorilor lui Dalai Lama la Beijing, Ling Rinpoché a suferit un atac cerebral serios. Cu un an în urmă, Prețiosul Îndrumător făcuse un turneu obositor în America și

Europa. Sfătuindu-și publicul tibetan[23] să rămână unit în prietenie indiferent de diferențele geografice sau doctrinare, Ling Rinpoché își folosise prestigiul — imens — pentru a consolida reorientarea rolului lui Dalai Lama dincolo de criteriul îngust al tradiției Gelug și al guvernării acesteia în Tibet, către un rol mult mai vast.

Prețiosul Protector a primit vestea îmbolnăvirii lui Ling Rinpoché pe când se afla într-o călătorie în Elveția. După cum scria mai târziu, Dalai Lama a fost mai întâi „chinuit de teamă[24]“ că nu va fi capabil să reziste dacă „Prețiosul Îndrumător va [înfăptui] intrarea în nirvana“. Primul gest pe care Dalai Lama l-a făcut când s-a întors la Dharamsala a fost să-l viziteze pe Ling Rinpoché. A revenit de multe ori în următoarele trei luni. Uneori, Prețiosul Îndrumător dădea semne de însănătoșire, iar alteori, starea lui părea să se înrăutățească. Când Dalai Lama a plecat la Bodh Gaya în decembrie, „aproape… că se obișnuise cu această situație îngrozitoare“. Prin urmare, când a aflat că în 25 decembrie Ling Rinpoché intrase în starea de meditație tukdam, „teama inițială că nu voi putea suporta despărțirea n-a mai fost așa de puternică“. În retrospecțiile sale, Dalai Lama era convins că această „asumare“ a bolii fusese un act de generozitate din partea Prețiosului Îndrumător, menit să-l ajute pe discipolul său să se obișnuiască cu ideea absenței „stâncii“ pe care se sprijinise de-a lungul întregii sale vieți adulte.

Din punct de vedere clinic, Ling Rinpoché murise. Însă din perspectiva tradiției tibetane, curentul mental al celor mai avansați yoghini nu părăsește trupul dintr-odată. Simțind apropierea morții, maestrul începe meditațiile corespunzătoare și intră într-o stare de echilibru mental, astfel încât, când organismul încetează să mai funcționeze, mintea este absorbită în lumina pură[25], considerată a fi cel mai subtil nivel al conștiinței. Aceasta este meditația tukdam, în care cel care o practică trece din tărâmul pământesc în ceea ce tradiția occidentală numește „mireasma sanctității“. În momentul morții, încăperea se poate umple cu un miros plăcut, ce zăbovește uneori câteva zile, iar corpul rămâne o vreme intact********. În cazul lui Ling Rinpoché, în exact momentul în care a intrat în meditația tukdam, slujitorul său și alte câteva persoane au auzit limpede[26] sunetul clopotelor și pe cel al unei tobe damaru.

Abia la ora șase și jumătate, în dimineața celei de-a opta zi, s-au arătat semnele decesului final al Prețiosului Îndrumător. Conform relatării lui Dalai Lama, era un viscol cu fulgi de zăpadă sub formă de flori și multe tunete. În acest timp, Prețiosul Îndrumător a părăsit starea de meditație.

Ca semn[27] al acestui fenomen, s-a scurs puțină urină din vajra sa, iar tenul și-a schimbat culoarea. Totuși, haina îi era caldă încă în zona pieptului, astfel că ceremonia spălării trupului său a fost amânată. În ziua a șaptea, în jurul orei 11, s-a mai scurs puțină urină, iar din ochi i-au curs câteva lacrimi. La ora patru a avut loc ceremonia spălării.

Dalai Lama nu menționează alte ritualuri post-mortem în afară de cel al spălării și cel al sării. Împărtășirea din trupul maeștrilor considerați ființe iluminate care au luat forme pământești de șapte ori este privită ca un mijloc eficient de a evolua. În acest scop, se pot tăia bucăți din cadavru, ce vor fi consumate sub forma așa-numitelor „pastile prețioase“********. De asemenea, se poate bea din lichidul[28] în care a fost spălat trupul, ca împărtășanie.

Nimeni dintre cei apropiați nu se îndoia de faptul că Ling Rinpoché era un maestru de cel mai înalt nivel. Un adept de-ai săi povestea cum Prețiosul Îndrumător îi apărea uneori într-o vedenie în care „capul[29], nasul și toate cele erau extraordinar de luminoase“, adăugând că „în spatele urechilor [erau] două coarne mici care emanau lumină albastră… cu ornamente [în formă de] mici limbi, ca decorațiunile de perete“. Iar Dalai Lama însuși a consemnat că „nici chiar Palden Lhamo, stăpâna tărâmului dorințelor, nu-l putea egala pe acest mare maestru, fiind nevoită să se supună dorințelor lui“. Ling Rinpoché era, cel puțin pentru cei care l-au cunoscut cel mai bine, manifestarea veritabilă a unei ființe iluminate pe deplin.

Indiferent dacă acceptăm sau nu veridicitatea acestei convingeri, nu putem nega faptul că maestrul îndrumător a contribuit major la rolul lui Dalai Lama ca învățător universal al Buddhadharma. Din recunoștință pentru îndrumătorul său, Dalai Lama s-a folosit de poziția sa pentru a pune învățăturile pe care le primise la dispoziția tuturor celor aflați în căutarea lor.

Dacă, îndeplinindu-și rolul lăsat moștenire de Ling Rinpoché, Dalai Lama putea de asemenea să se exprime ca „vorbitor liber[30]“, după descrierea sa, acesta era un fapt binevenit pentru poporul din Tibet. Dar viziunea sa asupra situației globale l-a convins că o confruntare directă cu China n-ar avea succes. Cu atât mai puțin plauzibilă era soluția violenței. În acest context, s-a convins tot mai mult că tibetanii ar trebui să renunțe la pretenția de independență totală. Ceea ce conta era bunăstarea și fericirea tuturor tibetanilor. Dacă fericirea poporului său putea fi asigurată în timp ce Tibetul era o entitate administrativă în cadrul Republicii Populare Chineze — cu alte cuvinte, dacă tibetanii puteau beneficia de libertate religioasă, de asociere și de limbă, și dacă le erau asigurate necesitățile materiale — el n-ar avea „niciun motiv de împotrivire“, după cum afirma. Prin urmare, logic era să ignore recentul refuz al Chinei și să se bazeze pe cele spuse de Deng Xiaoping. Dacă se putea discuta despre „orice“ în afară de independență, avea să abandoneze cererea de rangzen (independență) și să adopte în schimb termenul umaylam — o situare la jumătatea drumului dintre reacție și capitulare.

******** De fapt, distrugerea nu fusese provocată de un bombardament aerian, ci de atacurile artileriei. (N.a.)

******** Am văzut cu ochii mei dovada, când am vizitat templul Jokhang în aprilie 1988. M-am ascuns de ghidul grupului meu și am hoinărit prin încăperi. Toate erau complet goale, podelele erau măturate, iar pe peretele capelei de la etaj am văzut secera și ciocanul, de o mărime apreciabilă, bine executate cu vopsea roșie, peste o frescă foarte veche. (N.a.)

******** Stil arhitectural care a derivat din modernism și a cunoscut succesul după al Doilea Război Mondial. Termenul vine din franceză („béton brut“ — beton nefinisat). Stilul constă în construcții simpliste, monocrome și repetitive. (N.r.)

******** Înțelepciune Nebunească, în traducere. Trungpa o descrie ca fiind o stare inocentă de conștientizare, sălbatică și liberă, în care ești complet treaz și revigorat. O variantă spirituală a „think outside the box“. (N.r.)

******** Defunctul Sogyal Rinpoché, prezumtivul autor al volumului vândut în milioane de exemplare Tibetan Art of Living and Dying, reprezintă un exemplu mai recent al unui lama popular, controversat din pricina acelei idei preconcepute ce favorizează evaluarea comportamentului exterior în funcție de starea interioară. (N.a.)

******** Numele său real era Lobsang Jinpa. Porecla sa, Ponpo, înseamnă „Șeful“. (N.a.)

******** Acesta este principiul constituțional formulat de către Deng Xiaoping, conform căruia fostele regimuri politice independente chineze (Hong Kong, Macao și se presupunea că și Taiwan, la timpul potrivit) urmau să-și păstreze în mare măsură independența după reunificarea cu patria. (N.a.)

******** Sfânta Tereza de Ávila (1515–1582) și, mai de curând, Sfânta Tereza de Lisieux (1873–1897) sunt exemple solid confirmate. (N.a.)

******** Acest ritual este sKye bdun sgrub pa, însemnând „acumulare pentru a șaptea renaștere“. Deși șochează la prima vedere, e important să recunoaștem că teofagia — consumarea sacramentală a unei zeități — se află în centrul ritualurilor creștine: creștinii catolici cred că, în Sfânta Comuniune, mănâncă și ei efectiv din carnea lui Iisus și beau din sângele Său, chiar dacă forma exterioară de trup și sânge a fost schimbată cu pâinea și vinul. (N.a.)

Partea a IV-a

Bodhisattva Compasiunii

Capitolul 19

Tăierea capului șarpelui: reacție și represiune în Tibet

În deceniile care au urmat primei sale călătorii în America, în 1979, Dalai Lama a întreprins mult peste 400 de vizite în țări străine ca să predea cursuri, să țină conferințe și să predice. Cu toate acestea, rareori a vizitat o țară de mai multe ori într-un an. Mai mult, aceste călătorii au fost aproape în totalitate întreprinse la invitația unei terțe părți, de obicei, a unui grup budist. Singurele excepții de la regulă au fost vizitele private ocazionale în scop medical sau pentru primirea unui premiu. De asemenea, a locuit rareori ca oaspete în case particulare, deși el descrie o excepție[1] în cartea sa Etica noului mileniu********. Cu acea ocazie, după cum dezvăluie într-o mărturisire emoționantă, a învățat o lecție importantă când, mergând la baie, s-a lăsat tentat de curiozitate. A tras cu ochiul într-un dulap și s-a uitat la doctoriile pe care le-a găsit acolo. Spre surprinderea sa, a descoperit inclusiv antidepresive — cu toate că se afla în casa unei familii extrem de bogate. Era limpede că bogăția și starea de bine nu mergeau întotdeauna mână-n mână.

Când Dalai Lama făcea o călătorie în străinătate, gazdele sale erau instruite să-i rezerve o cazare modestă; aceasta era în orice caz regula în cazul primelor sale vizite. În anii 1980, călătorea cu un anturaj mult mai restrâns decât a făcut-o mai târziu, fiind însoțit de șase persoane, al căror număr s-a dublat mai târziu. De obicei, delegația cuprindea doi asistenți personali, un secretar, doi sau trei oameni de pază și unul sau doi funcționari din guvernul aflat în exil. În vremurile mai recente, serviciul de pază s-a întărit, iar în călătoriile mai lungi s-au adăugat servitori personali. Până de curând, era deseori însoțit și de un autor de biografii, englezul Jeremy Russell; el e cel care scrie informările zilnice pentru pagina de internet (în limba engleză) a lui Dalai Lama.

Dintre toate aceste călătorii în străinătate, una singură ar putea fi considerată o vacanță în adevăratul sens al cuvântului. A fost o călătorie de

zece zile în Austria și în Elveția, în 1983. După o întâlnire cu un mic grup de oameni de știință în stațiunea montană Alpbach din Tirol, Dalai Lama a fost convins să facă o excursie de câteva zile în Elveția. Merită menționată în acest context încântarea lui Trijang Rinpoché când, aflat în călătorie pe cont propriu în Elveția, a asistat la un foc de artificii deasupra Lacului Geneva. El scria mai târziu că „vederea florilor[2] de toate culorile cum apar și cad ca o ploaie sclipitoare din cer m-a ajutat cu adevărat să vizualizez mai bine degajarea și dizolvarea luminii și ploaia purificatoare de nectar, în meditațiile mele zilnice“. Nu există date despre faptul că Dalai Lama ar fi văzut artificii deasupra Lacului Geneva, dar este sigur că el practică zilnic astfel de vizualizări, chiar și în timpul călătoriilor********.

Vizita la Alpbach i-a adus pentru prima oară față în față pe Dalai Lama și pe biologul și filosoful chilian Francisco Varela. Discipol al călugărului rebel Choegyam Trungpa, Varela a fost ulterior declarat întemeietorul neurofenomenologiei, o ramură științifică pe care a descris-o ca pe o abordare pragmatică a „problematicii dificile“ a conștiinței. S-au împrietenit imediat, ambii fiind de acord că știința și budismul erau în esență metodologii total compatibile, create pentru a rezolva aceeași problemă, cea de a îmbunătăți calitatea vieții tuturor ființelor. Înainte de încheierea întrevederii, tibetanul în vârstă de 48 de ani, la fel de dornic ca întotdeauna de a învăța, l-a invitat pe Varela la Dharamsala ca să-l inițieze în tainele neuroștiințelor, pe atunci, principalul domeniu de cercetare al lui Varela. Cei doi s-au întâlnit ulterior în numeroase ocazii prin intermediul Institutului pentru Minte și Viață pe care l-au înființat împreună în anul 1991. Varela a murit în 2001, însă Dalai Lama păstrează și astăzi o fotografie a acestuia pe biroul său, iar institutul a devenit un for internațional de succes. Reunind oameni de știință și meditatori („contemplatori“), institutul cercetează printre altele măsura în care tehnicile de meditație budistă pot aduce beneficii întregii societăți și modul prin care ele pot fi predate într-un mediu laic. Componentă majoră a eforturilor lui Dalai Lama de a contacta comunitatea științifică, Institutul pentru Minte și Viață a atras unele dintre marile nume ale științei, inclusiv pe doi laureați ai premiului Nobel: Daniel Kahneman, economist și psiholog israelian, și Yuan Tseh Lee, chimist taiwanez. Asociați ai institutului sunt de asemenea psihologii de renume mondial Jon Kabat Zin și Daniel Goleman, ambii lideri în domeniu, care au contribuit în mod semnificativ la creșterea exponențială a interesului pentru

tehnicile meditației budiste laicizate, îmbinate cu mișcarea mindfulness. Ar trebui menționată și contribuția expertului în neuroștiințe Richie Davidson în acest context. Într-adevăr, s-au făcut din plin eforturi colective în beneficiul multora, chiar dacă unul dintre primii participanți a remarcat sceptic că „psihologia budistă[3] îi ajută pe oamenii care cred că sunt cineva să înțeleagă că sunt nimeni; psihologia occidentală îi ajută pe oamenii care cred că sunt nimeni să înțeleagă că sunt cineva".

Dalai Lama a descoperit încă de la început că îi era mai ușor să se întâlnească cu oameni de știință care-i apreciau ideile, decât cu politicieni prietenoși. Deși el personal nu făcea niciun efort în acest sens, reprezentanții săi în străinătate se străduiau să obțină sprijin pentru declararea independenței Tibetului — în ciuda faptului că Dalai Lama însuși se îndepărta de acest țel. Un participant obișnuit la conferințele de presă organizate invariabil de către reprezentanții lui Dalai Lama când acesta sosea într-o țară străină își amintea că, până și la New York, sălile erau „aproape pustii[4]" în anii 1980. Iar când la întâlnirile cu jurnaliștii și cu alții participarea era numeroasă, existau unele neînțelegeri jenante cu privire la ceea ce reprezenta de fapt Dalai Lama. Cu ocazia uneia din primele vizite în Statele Unite, un om de afaceri, președinte de companie, l-a întrebat dacă se simte „mai apropiat de John Lennon[5], visătorul, sau de Gandhi, politicianul". Dalai Lama nu auzise niciodată de John Lennon, cât despre visare, aceasta nu era pentru el un lucru pe care-l faci fără un scop anume. De asemenea, s-a întâmplat nu o dată să-i dea lacrimile când cineva din public l-a întrebat care era modul „cel mai rapid, ușor și ieftin" de a obține Iluminarea.

Și totuși, în ciuda acestor neînțelegeri ocazionale și a lipsei unui interes fățiș față de Tibet printre politicieni, în America și în Europa au început să apară mici grupuri de susținători influenți. În acel moment, cu excepția cercurilor budiste, puțină lume știa mare lucru despre Tibet. În America, sprijinul politic a venit atât din partea republicanilor, precum cunoscutul lider de dreapta Jesse Helms, a conservatorilor sociali, precum Abe Rosenthal, redactor devenit editorialist la New York Times (al cărui epitaf consemnează că „a ținut ziarul pe linie dreaptă"), cât și din partea democraților. Pentru cei de dreapta, Tibetul era bățul cu care puteau fi bătuți comuniștii chinezi, un punct de vedere îndrăgit în timpul administrației

Reagan. Cum așteptata vizită a lui Dalai Lama în Tibet, în 1985, nu avusese loc, 91 de membri ai Congresului american i-au scris în vara aceea o scrisoare deschisă președintelui chinez, în care îndemnau partidul comunist să demareze negocieri serioase cu guvernul tibetan aflat în exil. Când chinezii au condamnat scrisoarea, acest grup disparat de susținători l-a încurajat pe Dalai Lama să le preia inițiativa denumită „Planul de Pace în Cinci Puncte pentru Viitorul Tibetului“, care i-a fost atribuită.

Invitat în toamna anului 1987 să ia cuvântul la Reuniunea Congresului pentru Drepturile Omului de la Washington, chiar atunci când, din întâmplare, Gyalo Thondup sosea la Beijing într-o călătorie de afaceri, Dalai Lama a cerut în primul rând transformarea întregului Tibet într-o „zonă pașnică“ și demilitarizarea totală a patriei sale. Cea de-a doua solicitare a sa a fost ca guvernul chinez să stopeze politica de transfer al populației prin care un mare număr de străini „amenințau însăși existența tibetanilor ca popor de sine stătător“. Cea de-a treia sa solicitare a fost respectarea drepturilor fundamentale ale tibetanilor și acordarea libertății lor democratice. În al patrulea rând, mediul natural al Tibetului — care fusese distrus de ocupația chineză — să fie restabilit și, în special, chinezii trebuiau să oprească atât dezvoltarea armelor nucleare, cât și depozitarea deșeurilor nucleare în Tibet. În sfârșit, a spus el, sosise timpul pentru „negocieri serioase“ privind viitorul Tibetului și „relațiile dintre poporul tibetan și cel chinez“.

Este important de observat că nu s-a făcut nicio referire la independență. Cu toate acestea, după cum se temea probabil Dalai Lama, conducerea partidului de la Beijing i-a respins imediat planul. Chinezii au fost de asemenea ofensați fiindcă Gyalo Thondup îi informase că vizita lui Dalai Lama la Washington nu era importantă. Fie minținse, fie, în caz că spusese adevărul și nu știuse dinainte despre discursul de la Congres, însemna că nu era atât de apropiat de Dalai Lama și de guvernul în exil pe cât pretindea.

Dar ceea ce a șocat ambele părți a fost izbucnirea protestelor violente din Lhasa, în săptămâna ce a urmat. La 27 septembrie, un grup de călugări de la unul dintre cele Trei Scaune a apărut în Lhasa purtând un drapel tibetan și a început să se deplaseze în jurul templului Jokhang, strigând lozinci și cerând autoguvernarea (rangzen în tibetană). Călugării au fost rapid arestați

și bătuți. Patru zile mai târziu — nu întâmplător, de ziua națională a Chinei —, un alt grup de călugări de la Sera a pus la cale o a doua demonstrație. De data asta, li s-au alăturat și un număr de laici. Demonstranții au fost din nou ridicați și bătuți de poliție. Însă spre orele prânzului, în fața secției de poliție unde erau reținuți demonstranții s-a adunat o mulțime mare de oameni care au cerut eliberarea acestora. A fost o confruntare în timpul căreia mulțimea a invadat secția de poliție, i-a dat foc și a eliberat deținuții. Unul dintre călugării protestatari, cu arsuri grave pricinuite de incendiu, a fost dus pe sus în fața mulțimii care, și mai înfuriată, a început să arunce cu pietre în polițiști. Ca răspuns[7], ofițeri ai forțelor de ordine plasați acum pe acoperișurile clădirilor adiacente au început să tragă focuri de armă. Au fost uciși 10 demonstranți.

Chinezii au declarat imediat că Dalai Lama personal pusese la cale protestele. E plauzibil ca[8] Dharamsala să fi avertizat persoane de legătură din Tibet că Dalai Lama avea să țină un discurs important în Statele Unite. E posibil ca guvernul indian să fi fost informat că avea să se întâmple ceva în viitorul apropiat, având în vedere că, dacă până atunci Dalai Lama fusese de fiecare dată însoțit de un funcționar indian în călătoriile sale peste hotare, de astă dată a mers fără un însoțitor. Prin urmare, cel puțin câteva persoane știau dinainte că Dalai Lama era pregătit să facă o declarație importantă. Totuși, având în vedere atitudinea sa față de violență și în lumina convingerii că orice protest, fie el cât de pașnic, avea să fie întâmpinat cu violență, nu este credibil că ar fi dat un astfel de ordin.

Cu toate acestea, faptul că evenimentul a fost preluat de presa internațională însemna că China era obligată să ia în serios nemulțumirile demonstrate prin revolte. S-a iscat deodată o falie între reprezentanții partidului care considerau că liberalizarea mersese prea departe în Tibet și cei care susțineau că autoritățile „[se] distanțaseră[9] de mase și le cauzaseră suferință“. Au existat voci din facțiunea conservatoare care au cerut anularea Marelui Festival al Rugăciunii ce urma să aibă loc în luna martie și a cărui relansare fusese permisă de chinezi. În mod surprinzător, cerința a primit sprijin din partea unora dintre călugării bătrâni de la Cele Trei Scaune, care se temeau că nu-i vor putea ține în frâu pe cei din generația mai tânără. Însă guvernatorul chinez al Regiunii Autonome Tibet a fost cel care a declarat insistent că, așa cum participase la festivalul anterior —

purtând roba tibetană —, avea s-o facă din nou. Fuseseră invitați jurnaliști străini, iar anularea evenimentului ar fi însemnat o recunoaștere jenantă din partea lui că nu poate controla situația. Între timp, ca semn de reconciliere, Panchen Lama a fost trimis în misiune la cele trei mănăstiri principale cu vești despre o binefacere generoasă din partea guvernului. În plus, în afară de câțiva, aproape toți cei reținuți în urma revoltelor din luna septembrie au fost eliberați.

Când și-au dat seama că guvernul chinez plănuia să folosească Festivalul Monlam din 1988 ca propagandă pentru a demonstra că reformele locale funcționau, mai mulți călugări au boicotat festivitățile. Tulburările s-au petrecut abia în ultima zi. Când statuia Maitreya, Buddha ce avea să vină, era purtată într-o procesiune în jurul pieței Barkor (traseul pelerinilor din jurul templului Jokhang), la un moment dat, unul dintre călugării participanți a strigat cerând eliberarea colegilor săi rămași încă în detenție după demonstrația din toamna trecută. Când i s-a ordonat să înceteze, i s-au alăturat imediat alte voci care au strigat lozinci pentru independență. În doar câteva minute[10], a izbucnit o revoltă. Tulburările, în care au fost implicați mii de oameni, atât mireni, cât și călugări, au durat întreaga zi. Au fost răsturnate și incendiate mașini ale poliției, iar mai multe magazine au fost incendiate, în timp ce mulțimea arunca cu pietre în forțele de ordine. Ziua s-a încheiat când forțele de securitate au luat cu asalt templul Jokhang și au ucis peste 20 de demonstranți neînarmați, printre care un băiat de 12 ani, conform martorilor oculari tibetani și străini (sursele chineze pretind că au fost doar trei victime — printre acestea un polițist[11] care se ascunsese într-o toaletă și a cărui ucidere cu sânge rece a făcut obiectul unei anchete independente). Amploarea revoltei o depășea cu mult pe cea din anul precedent.

Pe acest fond de tulburări, Dalai Lama i-a transmis Chinei un al doilea mesaj politic public și direct, din altă capitală străină. În „Declarația de la Strasbourg“ din iunie 1988, el a clarificat și a reafirmat cerințele Planului de Pace în Cinci Puncte, însă de data aceasta, cu o modificare explicită față de poziția sa anterioară cu privire la independență. Acum, el a declarat că „întregul Tibet[12]… ar trebui să devină o entitate autonomă, democratică… în asociere cu Republica Populară Chineză“.

La prima vedere, adăugarea frazei „în asociere cu Republica Populară Chineză“ era menită să asigure China că Dalai Lama era dispus nu doar să renunțe de formă la ideea independenței Tibetului, ci chiar să recunoască rolul Chinei în guvernarea Tibetului. De data asta, inițiativa lui Dalai Lama n-a fost respinsă imediat — cel puțin, nu de către chinezi. În schimb, a provocat o reacție ostilă în unele cercuri tibetane. Chiar fratele mai în vârstă al lui Dalai Lama, Jigme Norbu, devenit între timp un profesor respectat la Universitatea Indiana, a distribuit în rândul comunității în exil o scrisoare în care le cerea compatrioților săi exilați să respingă propunerea. De asemenea, șeful Congresului Tineretului Tibetan în refugiu a condamnat la rândul său propunerea — deși susținea[13] că însuși Dalai Lama l-a încurajat să procedeze astfel. Unii au înțeles de aici că Dalai Lama dorea să le arate chinezilor că era dispus să-i provoace pe membrii radicali ai comunității sale. În orice caz, Congresul Tineretului Tibetan se află și astăzi în opoziție cu politica lui Dalai Lama, prin care acesta nu luptă pentru independența Tibetului. Astfel, dacă sunt dubii privind ostilitatea efectivă a reacțiilor, nu există în schimb nicio îndoială că o largă majoritate a interpretat Declarația de la Strasbourg ca fiind un compromis.

După câteva săptămâni de deliberări, chinezii au respins din nou propunerile lui Dalai Lama, pe motiv că declarația era pur și simplu o ofertă mascată pentru independență: termenul „asociere“ sugera limpede un statut de egalitate. Beijingul a fost de asemenea nemulțumit de implicarea unui expert juridic străin ca membru al echipei tibetane de negociere propuse********. Dar se pare că adevărata problemă o reprezenta insistența constantă a lui Dalai Lama asupra noțiunii „Tibet“ care cuprindea atât Kham, cât și Amdo și, mai mult, asupra acordării unor libertăți și privilegii pentru populația tibetană, care nu erau prevăzute nici măcar pentru populația din China. Din perspectiva chineză, niciuna dintre cerințe nu părea câtuși de puțin realistă.

Veștile despre această ultimă respingere n-au făcut decât să amplifice resentimentele manifestate prin demonstrații violente cu doi ani în urmă. De Ziua Internațională a Drepturilor Omului, în decembrie 1988, o demonstrație condusă de călugări a primit imediat susținere din partea populației din Lhasa. Deși demonstranții erau neînarmați și pașnici, doi dintre ei au fost împușcați pe loc, iar un spectator european a fost de

asemenea rănit. Ulterior, s-a organizat rapid un proces împotriva celor considerați capii demonstrației și s-au dat sentințe disuasive, câteva de închisoare pe viață și cel puțin o execuție (deși, în realitate, nu a avut loc nicio execuție). În această atmosferă tensionată, mulți tibetani au interpretat decesul brusc și neașteptat al lui Panchen Lama, la doar șapte săptămâni după aceea, ca pe un asasinat din motive politice. Personificarea tibetană cea mai venerată după Dalai Lama ținuse recent mai multe discursuri în care criticase Beijingul fără ocolișuri și mulți erau convinși că moartea sa fusese comandată ca avertisment pentru cei care ar intenționa să se abată de la linia partidului. Totuși, este greu de determinat ce ar fi avut Beijingul de câștigat de pe urma unei astfel de acțiuni. Faptul că Panchen Lama fusese supus unui tratament inuman ca urmare a criticării lui Mao în trecut pare o cauză mult mai plauzibilă a morții sale premature, la vârsta de doar 50 de ani. În ultimul timp, devenise supraponderal, se știa că suferă de diabet și de hipertensiune arterială.

În vreme ce tibetanii de pretutindeni erau în stare de șoc și în suferință, Dalai Lama s-a confruntat cu o dilemă tulburătoare atunci când a primit din partea Asociației Budiste din China o invitație oficială de a participa la funeraliile lui Panchen Lama. Invitația nu putea veni decât de la cel mai înalt nivel al guvernului. În plus, le oferea ambelor părți o ocazie amiabilă de a se întâlni, ceea ce ar fi necesitat în alte condiții câțiva ani de negocieri diplomatice pentru a se realiza, în cazul acordului ambelor părți. Și totuși, Dalai Lama a refuzat.

În cea de-a doua sa autobiografie, Libertate în exil********, Dalai Lama dă clar de înțeles că, din punct de vedere „personal[14]“, „doream să merg“. Nu știm dacă refuzul său a fost o decizie a Kashagului — care se temea probabil că, dacă se ducea, putea fi răpit sau forțat să facă unele concesii publice, la fel ca Nagbo, cu treizeci de ani în urmă — sau dacă fusese sfătuit de Nechung sau, probabil, urmare a unei intervenții din partea guvernului indian.

În orice caz, în Lhasa au izbucnit mai multe revolte după câteva săptămâni, în pragul Anului Nou tibetan, determinând autoritățile să interzică sărbătorirea oficială a Marelui Festival al Rugăciunii. Cu toate acestea, în ziua sărbătorii Monlam s-au adunat mari mulțimi de oameni și au urmat alte

trei zile de revolte. Nu se știe câți oameni au murit[15] ca urmare a măsurilor de represiune ulterioare, deși, conform unei relatări, cifra se ridică la câteva sute de victime, printre care aproape 100 de călugări. Apoi, la 7 martie 1989, autoritățile chineze au decretat că toți străinii care locuiau în Lhasa trebuie să plece. În ziua următoare, a fost instaurată legea marțială. A fost ridicată oficial un an mai târziu, deși e discutabil dacă a fost vreodată ridicată în adevăratul sens al cuvântului.

Dalai Lama era copleșit de suferință, însă nu putea face altceva decât să se roage, să protesteze față de chinezi și să le amintească tibetanilor că toate manifestațiile trebuie să fie complet pașnice.

Dacă moartea lui Panchen Lama a constituit probabil un factor important pentru revoltele din martie, cea a lui Hu Yaobang, survenită o lună mai târziu, a provocat în China o răscoală față de care tulburările din Lhasa par neînsemnate. Hu, unul dintre membrii mai liberali din cadrul Biroului Politic, fusese obligat să-și asume responsabilitatea și să demisioneze ca urmare a protestelor studențești față de Partidul Comunist Chinez care izbucniseră în China în perioada 1985–86. Timp de șase săptămâni după decesul său, Piața Tiananmen a devenit centrul demonstrațiilor pentru democrație/împotriva guvernului, care, în punctul culminant, au adunat peste un milion de oameni. Inițial, conducerea partidului nu a reușit să ia o decizie; dar de teama tulburărilor care escaladau în Europa de Est, pe care Rusia sovietică nu făcea eforturi să le oprească, când protestele au început să se extindă dincolo de Beijing, pe întreg teritoriul Chinei, Deng a ordonat în cele din urmă implicarea armatei, la 4 iunie. Au fost uciși sute, poate mii de oameni, iar liderii protestelor au fost arestați prin măsuri de represiune ce au fost aspru condamnate în întreaga lume.

Pe acest fundal, comitetul demnitarilor norvegieni responsabili cu Premiul Nobel pentru Pace l-a ales în octombrie pe Dalai Lama ca laureat al premiului pe anul 1989. Aflarea veștii a însemnat un moment de bucurie pentru tibetanii de acasă și din străinătate — o rază de soare lumina țara lor uitată, o răzbunare a istoriei lor, un semn al reparației după care tânjeau atât de sincer. Era de asemenea o profundă mândrie ca îndrumătorul lor, conducătorul lor, ruda lor să obțină o asemenea recunoaștere publică. China era cu siguranță nevoită acum să accepte democrația, să acorde libertate

poporului tibetan sau să depășească toate limitele. Cât despre Dalai Lama, aflat în acel moment într-o călătorie în Statele Unite, știrea transmisă la radio, conform căreia fusese desemnat câștigător, l-a entuziasmat oarecum, din câte mărturisea el mai târziu. Însă cum nu s-a mai făcut vreo referire la acest subiect în cadrul știrilor de seară, a presupus că fusese doar un zvon. Când vestea a fost confirmată a doua zi în zori, asistenții săi au așteptat ca el să-și încheie meditația înainte să-i spună; când a aflat, „n-am mai fost entuziasmat[16]“, a spus el. Totuși, a fost atât surprins, cât și mulțumit să afle că premiul presupunea și o sumă de bani. Își dorise de multă vreme să facă o donație unei leprozerii din India. Avea, de asemenea, să folosească o parte din bani pentru înființarea Fundației pentru Responsabilitate Universală, o organizație de caritate cu sediul în Delhi, axată mai ales pe proiecte educaționale, interreligioase și de menținere a păcii.

În urma decernării premiului Nobel[17], „problema tibetană“ a devenit dintr-odată una mondială, iar din acel moment, Dalai Lama și-a început ascensiunea spre faima supremă. Însă, după cum a demonstrat reprimarea brutală a protestelor din Piața Tiananmen, aripa conservatoare din Biroul Politic își reafirmase între timp autoritatea. Predomina o atmosferă de stare de asediu, iar guvernul și-a anunțat în scurt timp „regretul enorm[18] și indignarea“ în privința premiului. Pentru chinezi, selecția comitetului Nobel constituia „un sprijin vădit pentru Dalai Lama și separatiștii tibetani în acțiunile lor de subminare a unității naționale și de scindare a Chinei“. Nu era nimic altceva decât o colaborare între Dalai Lama și „forțele străine ostile“.

Căderea Zidului Berlinului o lună mai târziu n-a făcut decât să adâncească paranoia chineză. În schimb, i-a oferit lui Dalai Lama ocazia de a-și accentua statutul de personaj de talie mondială, când a vizitat zidul la doar câteva zile după dărâmare. A fost un moment emoționant pentru el. „Cum stăteam acolo[19]“, își amintea el, „chiar în fața unui post de pază încă activ, o bătrână mi-a înmânat tăcută o lumânare roșie. Destul de emoționat, am aprins-o și am ridicat-o. Pentru o clipă, flacăra mică a dansat și a părut să se stingă, dar a rezistat și, în timp ce oamenii s-au adunat în jurul meu, atingându-mi mâinile, m-am rugat ca lumina compasiunii și a conștientizării să umple lumea și să risipească întunericul fricii și al asupririi.“

La întoarcerea acasă la Dharamsala, Dalai Lama, pe atunci în vârstă de 55 de ani, a avut parte de o primire entuziastă. Totuși, probabil că s-a bucurat mai mult de vestea descoperirii reîncarnării tutorelui său superior, Ling Rinpoché. Când copilul în vârstă de cinci ani l-a vizitat, la începutul anului următor, Dalai Lama a fost vizibil impresionat. Un observator a consemnat că, în momentul în care băiețelul s-a ridicat în picioare ca să părăsească încăperea pentru audiențe, Dalai Lama „s-a aplecat ca să îndrepte[20] bareta de la pantoful [lui Ling Rinpoché], apoi a rămas aplecat, făcând cu mâna, zâmbind și suflând sărutări ca un părinte iubitor, până când băiatul a ieșit din raza sa vizuală“.

În ciuda amplei publicități ca urmare a obținerii premiului Nobel, Dalai Lama nu era prea cunoscut în America și în alte țări, cel puțin, în afara cercurilor budiste și a grupurilor care promovau drepturile omului. Conferințele sale de presă aveau mai mulți participanți decât înainte, dar, după cum a consemnat un jurnalist, el nu avea nici acum „impresari, emisari[21], interpreți, reprezentanți de presă sau coordonatori de călătorii“ și se baza în continuare mai ales pe voluntarii de peste hotare. Ca urmare, aranjamentele făcute pentru el rămâneau cumva la voia întâmplării. Astfel, Dalai Lama avea uneori ocazia să facă schimbări spontane de program, așa cum s-a întâmplat în 1991, la Santa Fe. După ce se întâlnise cu mai multe persoane interesate, inclusiv „politicieni, vedete de cinema, lideri ai mișcării New Age, miliardari și căpetenii ale indienilor Pueblo“, Dalai Lama a anunțat că ar dori să meargă la munte ca să vadă schiorii. Spre consternarea celor care-l însoțeau, a insistat să se urce într-un telescaun, astfel încât să fie cât mai aproape de acțiune. Povestea este relatată într-un articol încântător, semnat de scriitorul Douglas Preston.

Șezând relaxat, fără să se sprijine de ceva (nu exista bară de siguranță), Dalai Lama „vorbea cu însuflețire despre tot ceea ce vedea pe pârtii. În timp ce arăta cu mâna și se apleca înainte în gol, [asistentul său], care se ținea atât de strâns de brațul telescaunului, încât i se albiseră încheieturile, îl tot dojenea în limba tibetană… rugându-se de Sfinția Sa să se rezeme de spătar, să se țină de scaun și să nu se aplece atât de mult“.

Însă Dalai Lama nu voia să asculte.

„Ce repede merg!“ exclama el. „Și copiii schiază! Uită-te la băiețelul [acela]!“ De fapt, pârtia respectivă era doar o „pârtie pentru începători, iar schiorii nu erau deloc rapizi. Chiar atunci, un schior experimentat a intrat de pe o pârtie mai înaltă și a trecut în viteză. Dalai Lama l-a văzut și a spus: «Uite — prea repede! O [să] se lovească de stâlp!». Și-a dus mâinile căuș la gură și a strigat către schiorul cel inconștient: «Atenție la stâlp!». Dădea frenetic din mâini. «Atenție la stâlp!». Schiorul, care n-avea habar că Bodhisattva Compasiunii întrupat striga la el ca să-i salveze viața, a făcut o scurtă mișcare precisă în timp ce se apropia de pilon, schimbându-și traiectoria descendentă, și și-a continuat coborârea ca un expert. Cu un gest de dojană și uluire, Dalai Lama s-a rezemat de scaun și și-a încrucișat mâinile… «Ah! [E] un sport minunat!»“ a spus el și a adăugat că, în Tibetul liber din viitor, era încredințat că se va schia pe cinste.

Mulți dintre cei care au avut norocul să-l însoțească pe Dalai Lama în călătoriile de peste hotare au comentat pe marginea interesului său viu pentru tot ceea ce-l înconjoară, a noianului de întrebări, a deschiderii cu care vorbește cu oricine-i iese în cale, a glumelor — adesea, pe seama lui —, a râsetelor și a grijii pentru ceilalți, mai ales pentru cei necăjiți. Aflând toate acestea, e lesne să uităm că, mai presus de toate, munca lui spirituală — cele trei, patru ore de meditație în fiecare dimineață, fără excepție, și mai mult de o oră de meditație seara — rămâne pentru Dalai Lama partea principală a fiecărei zile. Dar, fără îndoială, tocmai datorită acestor practici poate face față frecventelor greutăți cu care se confruntă și, în același timp, poate interacționa cu grație cu vasta diversitate de oameni pe care-i întâlnește, acordându-i fiecăruia deplină atenție, „ca și cum“, afirmă Preston, „ar ține la distanță restul lumii, ca să-și concentreze întreaga compasiune… grijă și întregul interes doar asupra ta“********. Și poate că acesta e secretul farmecului său. Iată un om cu totul autentic, un om care face exact, în toate situațiile, ceea ce-i îndeamnă pe alții să facă — cu bucurie, nu cu gravitate, cu generozitate, niciodată cu resentimente, totul în spiritul iertării greșelilor.

De la Santa Fe, Dalai Lama a mers la Washington, unde, în aprilie 1991, a fost primit pentru prima dată de președintele în funcție al Statelor Unite, la vremea aceea, George Bush, tatăl. Important de menționat, întâlnirea nu a avut loc la Casa Albă. Cu toate acestea, a provocat o reacție furioasă din

partea Beijingului. Însă pentru Dalai Lama, întâlnirea cu un președinte american era doar un exercițiu de încălzire. Printre alți lideri mondiali cu care s-a întâlnit ca urmare a faimei căpătate odată cu obținerea premiului Nobel s-au numărat Papa (azi, Sfântul) Ioan Paul al II-lea, regele Suediei, Prințul Charles al Regatului Unit, iar apoi, președinții Irlandei, Lituaniei, Estoniei, Bulgariei, Poloniei, Argentinei și Republicii Chile, urmați de premierii Marii Britanii, Norvegiei, Cambodgiei, Australiei și Noii Zeelande. Dacă până atunci fusese nesemnificativ din punct de vedere politic, prin susținerea lui Bush a devenit dintr-odată celebritatea momentului. A fost o perioadă de exaltare, atât pentru Dalai Lama, cât și pentru grupul tot mai numeros de adepți ai săi — în principal, tineri idealiști, dar și mulți oameni mai în vârstă care începeau să conștientizeze o cauză politică ce părea de netăgăduit. Tibetul înfrunta China, precum David îl înfruntase pe Goliat, înarmat doar cu retorica nonviolenței și a compasiunii.

Ceva mai târziu, în același an, Dalai Lama a revenit la New York ca să ofere inițierea Kalachakra în fața unui public numeros, în cadrul unui eveniment sponsorizat de actorul Richard Gere și de fundația Tibet House********. Firește, e imposibil de spus dacă a existat o legătură cauzală directă între acest eveniment și avântul pe care-l lua acum mișcarea pentru eliberarea Tibetului. Cu toate acestea, este aproape sigur că, atunci când Dalai Lama s-a întâlnit cu președintele Bill Clinton doi ani mai târziu, campania sa în sprijinul poporului tibetan ajunsese într-o nouă fază. Dintre toți politicienii internaționali, Bill Clinton, intuind probabil o cauză ce întrunea toate condițiile ca să obțină succesul, a făcut ulterior eforturi susținute ca să transforme problema tibetană într-o chestiune autentică a politicii guvernamentale. Sprijinind un raport mai vechi al Departamentului de Stat către Congres, privind viitoarea revizuire a statutului de națiunea cea mai favorizată pentru China, administrația Clinton a recomandat „un dialog cu Dalai Lama[22] sau cu reprezentanții săi“ ca o condiție a prelungirii statutului.

Anii ce au urmat imediat după acordarea premiului Nobel au fost intenși și din punct de vedere spiritual. În perioada 1989–1995 au fost în total nouă inițieri Kalachakra și numeroase întruniri interconfesionale. În 1994, la invitația Comunității Mondiale pentru Meditația Creștină, Dalai Lama a vorbit în cadrul unei conferințe dedicate dialogului între budism și

creștinism. Comentând pe marginea unor pasaje extrase din cele patru evanghelii creștine, Dalai Lama a discutat despre asemănările și deosebirile dintre cele două religii. Printr-o analogie memorabilă, i-a amintit publicului că, în căutarea unui numitor comun, este important să avem grijă să nu „așezăm un cap de iac pe un trup de oaie“, după cum sună o zicală tibetană********. Totuși, numeroși oameni prezenți la conferință au fost impresionați de modestia vădită[23] prin care Dalai Lama s-a dedicat cu credință unei tradiții care nu era a lui.

Dar chinezii știu că, precum știau și romanii, cunctando regitur mundus: cu întârzierea se guvernează lumea. Deși n-avea pe atunci mai mult de cincizeci de ani, regulamentul partidului comunist se trage dintr-o tradiție străveche. Conducătorii acestuia gândesc pe termen de decenii, nu de cei câțiva ani dintre alegerile prezidențiale. Dacă au avut succes în transformarea Chinei într-o superputere economică, au înțeles că era doar o chestiune de timp până când Dalai Lama avea să devină irelevant. Puterile occidentale aveau cu siguranță să pună comerțul mai presus de drepturile omului. Astfel, deși în campusurile universitare din întreaga lume au răsărit grupuri de sprijin pentru Tibet și tot mai multe personalități renumite și-au manifestat susținerea pentru cauza lui Dalai Lama — lui Richard Gere, cunoscut de mult timp pentru sprijinul său, i s-au alăturat actrițele Goldie Hawn și Sharon Stone, compozitorul Philip Glass și artistul hip-hop Adam Yauch —, Biroul Politic a început planificarea Celui de-al Treilea Forum Național pentru Munca în Tibet. Era vorba despre o conferință ce urma să aibă loc la Beijing, în iulie 1994, în cadrul căreia avea să fie analizată politica și să se stabilească strategia pentru noul mileniu. Tema principală, cel puțin conform documentelor făcute publice, era de natură economică: Tibetul era o fundătură provincială ce trebuia dezvoltată. Însă țelul real se concentra asupra promovării „unității naționalităților“ și a integrității teritoriale a patriei-mamă. Pe lângă faptul că nu urma să fie slăbită campania de identificare și înlăturare a grupurilor și a indivizilor cu simpatii „dezbinătoare“, Dalai Lama în persoană avea să fie culpabilizat pentru orice contestare a pretențiilor Chinei asupra Tibetului. Astfel, al Treilea Forum s-a caracterizat mai ales printr-un atac explicit, de o intensitate fără precedent îndreptat împotriva Prețiosului Protector, atac pe care erau obligate să-l reia toate oficialitățile din Tibet când li se cerea s-o facă. El nu voia dreptate pentru poporul său; intenția lui era să distrugă integritatea teritorială și

unitatea națională a Chinei. Prin internaționalizarea chestiunii tibetane, „își vânduse onoarea[24] pentru sprijinul forțelor ostile occidentale“. Oamenii nu trebuiau să se îndoiască: „Deși Dalai vorbește uneori cu blândețe și spune lucruri drăguțe ca să amăgească masele, nu și-a încetat niciodată activitățile dezbinătoare“. Din acest motiv, „clica lui Dalai“ trebuie atacată neîncetat: „Ca să ucidem șarpele[25], trebuie să-i tăiem capul mai întâi“.

O altă trăsătură a Forumului a fost axată pe religie. Asta, ca răspuns la faptul că majoritatea covârșitoare a celor care conduseseră toate protestele din ultima vreme erau membri sangha. Doar o treime din cei aflați în detenție în urma revoltelor erau laici — cu atât mai remarcabil, având în vedere numărul redus de călugări și călugărițe rămași în rândurile populației. Această observație cerea un răspuns tipic pentru un stat secular confruntat cu o opoziție având o motivație religioasă: „Scopul budismului[26] este acela de a elibera toate ființele într-un mod pașnic“, dar „Dalai și clica lui au încălcat doctrina religioasă… ca să păcălească și să învrăjbească un om împotriva celuilalt“, folosindu-se de „forța divină ca să otrăvească și să vrăjească masele“, strecurând „independența tibetană“ în predicile lui. „Astfel de amăgire și demagogie flagrantă constituie o blasfemie față de budism.“

Pentru a combate mesajul subversiv al lui Dalai Lama, era necesară certitudinea că toți cei aflați în poziții de autoritate din Tibet îl dezaprobă pe Prețiosul Protector. Toți politicienii și demnitarii, toți călugării și călugărițele trebuiau să repete sau să susțină în scris patru propoziții care-l acuzau pe „Dalai“. Niciun funcționar public nu mai avea voie să-și ridice altar în locuința proprie și, în decurs de doi ani, s-a instituit interdicția de a expune sau chiar de a poseda imagini cu Dalai Lama, iar toți studenții tibetani au primit interdicția de a vizita mănăstiri sau de a participa la orice fel de ceremonii religioase. Era vital ca tinerii să dobândească o înțelegere corectă a nefericirii maselor înainte de eliberare. Nu trebuiau să se îndoiască de cauzele suferințelor din trecut și de condițiile fericirii din prezent.

Consecința imediată a noilor politici anunțate în cadrul celui de-al Treilea Forum a fost un nou val de proteste care au izbucnit în iarna 1994–95. Erau similare cu cele din trecut prin faptul că erau conduse în mare parte de

membri ai sangha. Dar existau două diferențe importante. Dacă protestele anterioare se produseseră doar în Lhasa, acum se extindeau și în alte regiuni. Și dacă în trecut mănăstirile implicate în revolte aparțineau în exclusivitate fundațiilor Gelugpa, acum era evident că se implicaseră și celelalte secte. Era limpede că politica lui Dalai Lama de deschidere către toate școlile tradiției tibetane își găsise sprijin în afara cercurilor care-i erau loiale de obicei. În trecut, chinezii s-ar fi putut aștepta ca mănăstirile ce nu aparțineau sectei Gelug să nu urmeze calea aleasă de Prețiosul Protector. Însă nu și acum.

O altă confirmare a succesului obținut de Dalai Lama prin efortul de a concilia diferitele elemente ale societății tibetane a venit în timpul procesului de selecție a noului Panchen Lama. S-a convenit ca Dalai Lama să supervizeze procedura, dacă a împlinit vârsta cuvenită. În mod similar, Panchen Rinpoché e consultat, cel puțin teoretic, în timpul selecției lui Dalai Lama (așa cum s-a întâmplat într-adevăr în timpul căutării prezentei încarnări, deși, în acest caz, implicarea sa a fost limitată — din cauză că Panchen Lama a murit înainte de finalizarea procedurii). Selecția noului Panchen Lama (pe care chinezii ar fi încercat fără îndoială s-o influențeze) avea o importanță majoră, căci era foarte probabil ca el să joace un rol esențial în alegerea noului Dalai Lama.

În lumina rivalității dintre cele două autorități monastice, ar fi fost de așteptat ca autoritățile de la Tashilhunpo să colaboreze mai degrabă cu chinezii (care-i oferiseră recent mănăstirii beneficii generoase) decât cu Dharamsala, în sensul susținerii demersului. În ceea ce-i privea, chinezii aveau propriul punct de vedere asupra procedurii corecte. Aceasta implica desfășurarea ser bumba, detestata Urnă de Aur. Impus Tibetului de Qianlong, împăratul chinez descendent al dinastiei Qing de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, acesta era protocolul prin care selecția finală a celor mai înalte încarnări era confirmată de o așa-numită Loterie Divină; numele candidaților rivali trebuiau scrise pe tăblițe de fildeș în tibetană, manciuriană și mandarină, puse în urnă și extrase sub supravegherea guvernatorului (amban) chinez local. Având în vedere situația predominantă atunci, se eliminase folosirea Urnei de Aur în procesul de selecție a actualului Dalai Lama și a răposatului Panchen Lama: chinezii nu au fost

capabili să impună utilizarea ei. Dar acum, chinezii aveau cu siguranță să insiste asupra acestei proceduri.

Într-un gest văzut de unele oficialități tibetane ca semn de reconciliere, autoritățile chineze i-au permis lui Chadrel Rinpoché, starețul mănăstirii Tashilhunpo, persoana însărcinată în principal cu procesul de selecție, să-i înmâneze lui Gyalo Thondup o scrisoare în care-i cerea îndrumare lui Dalai Lama, în timpul unei vizite efectuate de fratele Prețiosului Protector la Beijing în iulie 1993. La acel moment, părea chiar posibil ca autoritățile să fie dispuse să renunțe la folosirea Urnei de Aur. Până la urmă, Chadrel Rinpoché, care primise între timp o comunicare secretă din partea lui Dalai Lama cu privire la candidatul care era reîncarnarea autentică, nu a fost capabil să asigure derogarea până în ziua desemnată de Dalai Lama ca fiind cea mai favorabilă pentru anunțarea publică a alegerii sale. Spre rușinea lui Chadrel Rinpoché și furia autorităților chineze, Dalai Lama le-a luat-o înainte și a făcut el însuși anunțul.

A fost o acțiune extrem de riscantă[27], una ce urma să aibă repercusiuni grave, după cum știa cu siguranță și Dalai Lama. Nu trebuie să fi fost foarte surprins mai târziu, când Chadrel Rinpoché a fost arestat, împreună cu adjunctul său. Totuși, a fost probabil o surpriză viteza cu care autoritățile chineze l-au reținut pe băiețelul declarat de Dalai Lama ca fiind încarnarea autentică și au anunțat un alt candidat ca „oficialul“ Panchen Lama. Alesul Prețiosului Protector, în vârstă de numai șase ani, a devenit astfel unul dintre cei mai tineri prizonieri politici din lume. Nu se știe unde se află.

De ce ar fi riscat Dalai Lama o asemenea consecință? Nu putem decât specula. Putem fi siguri doar de faptul că nu i-a fost ușor să ia această decizie. În plus, trebuie să se fi consultat îndeaproape cu Nechung și cu celălalt protector al dharmei și e aproape sigur că sfatul lor a fost cel care a dus la decizia finală în această chestiune.

Dincolo de intențiile lui Dalai Lama, controversa legată de Panchen Lama a influențat evident atitudinea autorităților chineze. Campania lor împotriva Prețiosului Protector nu avea să slăbească. Cei care considerau că revoltele din Tibet erau direct imputabile liberalizării din anii 1980 erau în ascensiune — poziție consolidată de proteste ulterioare, în același an. Spre consternarea lui Dalai Lama, care continua să susțină importanța

caracterului pașnic al tuturor protestelor, situația a culminat, în decembrie 1996, cu explozia unei bombe[28] în Lhasa, care a rănit cinci oameni și a distrus două hoteluri și o clădire guvernamentală.

Deși era evident că nu existase intenția de a provoca pierderi masive de vieți omenești — dispozitivul a fost detonat de la distanță, la primele ore ale dimineții —, incidentul a fost unul șocant. Până atunci, violențele se manifestaseră doar sporadic, în contextul revoltelor civile. Însă acesta era un act rău intenționat premeditat. Până la crimele în masă cu premeditare mai era doar un pas. Cu excepția, firește, ca aceasta să fi fost o operațiune sub acoperire. Nu e imposibilă ipoteza ca bomba — mult mai sofisticată decât orice alt dispozitiv întâlnit până acum în Tibet — să fi fost de fapt plasată și declanșată chiar de autorități. Ar fi o naivitate să presupunem că un regim capabil să le administreze deținuților bătăi și electroșocuri[29] ca rutină n-ar întreprinde niciodată asemenea operațiuni.

Ca rezultat atât al dezastrului legat de Panchen Lama, cât și al revoltelor continue din Tibet, la zece ani distanță față de vremea în care o vizită a lui Dalai Lama în Tibet părea posibilă cu adevărat, situația politică era acum aproape la fel de rea cum fusese înainte de propunerile lui Deng și cu siguranță așa cum fusese după intervenția lui Hu Yaobang de la începutul anilor 1980. Având în vedere popularitatea enormă de care se bucura acum Dalai Lama pe scena internațională și seriozitatea cu care erau privite eforturile sale de a aduce situația din Tibet în atenția liderilor politici din întreaga lume, circumstanțele erau de o ironie crudă. Dar direcția dezastruoasă pe care a luat-o comunitatea în exil de-a lungul următoarelor douăsprezece luni a fost un memento tragic al greutăților de proporții epice cu care s-a confruntat Dalai Lama din ziua în care grupul de căutători a bătut la ușa fermei părinților săi.

******** Apărută la Editura Științifică în 2000. (N.r.)

******** M-am gândit deseori că un film biografic — poate chiar unul autobiografic — folosind imagini generate de calculator pentru recrearea unora din aceste experiențe ar fi un mod excelent de a avea o perspectivă asupra vieții spirituale a lui Dalai Lama. (N.a.)

******** Este vorba despre Michael van Walt van Praag, de origine belgiană, jurist internațional stabilit în Statele Unite. (N.a.)

******** Apărută la Editura Herald în 2019. (N.r.)

******** Se spune că regina Elisabeta a II-a are aceeași capacitate. (N.a.)

******** Evenimentul a avut loc la Madison Square Garden. (N.a.)

******** Vezi cartea Despre bunătatea inimii, București, Lifestyle Publishing, 2015. (N.r.)

Capitolul 20

„Un spirit care încalcă jurămintele, născut din rugăciuni perverse“: asasinarea lui Lobsang Gyatso

La începutul fiecărui an, Dalai Lama acordă o audiență generală la templul principal din Dharamsala, unde rostește un discurs asemănător cu Starea Națiunii********. Curând după aceea urmează învățăturile de primăvară ale Prețiosului Protector. În cadrul celor din 1996, Dalai Lama și-a surprins publicul vorbind în termeni neobișnuit de puternici despre Dorje Shugden. În anii ce au trecut de când îl repudiase pentru prima oară în public, Dalai Lama repetase adesea opinia sa că zeitatea nu era demnă de încredere. Sugerase tot mai frecvent ca mai ales călugării să nu apeleze la Shugden. În plus, ceruse (iar cererile lui Dalai Lama au caracter de ordine în comunitatea tibetană) ca anumite statui ce-l înfățișau pe Shugden, plasate în locuri vizibile din principalele mănăstiri, să fie înlăturate și, în unele cazuri, să fie înlocuite cu statui ale lui Nechung. Cu această ocazie, el a condamnat pentru prima oară în mod direct venerarea lui Shugden, spunând că cei care doreau să continue pe această cale nu-l mai puteau considera pe Dalai Lama îndrumătorul lor. Cei din această categorie nu mai aveau voie să participe la cursurile sale, nici să obțină vreo împuternicire din partea lui. Pe lângă asta, a dat clar de înțeles că, din cauza regretabilei stăruințe a practicilor legate de Shugden, aveau să existe urmări. Problema atinsese punctul în care, dacă nu se întreprindea nimic, nu doar guvernul Ganden Phodrang era în pericol, ci și viața sa, care putea fi curmată în consecință.

Discursul a fost primit cu o consternare generală. Shugden a rămas un personaj popular, mai ales în rândul populației khampa, al comercianților și al numeroșilor adepți ai răposatului Trijang Rinpoché. Dintre toate ființele supranaturale venerate de tibetani, el e cel mai apropiat de oamenii obișnuiți. Pe lângă rolul său de protector principal al școlii Gelug, Shugden e cunoscut și pentru înlesnirea prosperității adepților săi. Însă pentru mulți, cel mai șocant aspect era rolul esențial jucat de Shugden în fuga reușită din Lhasa a lui Dalai Lama, în 1959.

Dar nu numai adepții lui Shugden au fost consternați. Oamenii au fost de asemenea oripilați de faptul că existau în sânul comunității persoane care desconsiderau cerințele lui Dalai Lama cu privire la practica respectivă. Se știa bine că Dalai Lama nu s-ar fi pronunțat fără un motiv justificat și, cum nimic nu este mai presus de viața Prețiosului Protector, dacă viața sa era amenințată, cei care continuau să-l sfideze se făceau vinovați de un delict. Cu acest gând în minte, unii au acționat cu o indiscreție plină de zel. Profitând de absența stareței, au aruncat ca pe un gunoi[1] statuia lui Shugden păstrată în mănăstirea de călugărițe Ganden Choeling din Dharamsala. Ulterior, o serie de departamente din administrația tibetană aflată în exil au pornit din proprie inițiativă o campanie de concediere a funcționarilor guvernamentali care țineau legătura cu zeitatea — chiar dacă nu consta decât din obișnuita ofrandă lunară ritualică. Departamentul Sănătății, printre altele, a distribuit o notificare prin care le cerea tuturor angajaților și familiilor acestora să semneze o scrisoare de abjurare. În același timp, reprezentanți de-ai lui Dalai Lama au vizitat mănăstiri din sudul Indiei pentru a le informa cu privire la directiva lui Dalai Lama. S-au răspândit relatări îngrijorătoare despre oameni bătuți fiindcă refuzau să semneze sau să se conformeze. Până la începutul verii, au apărut grupuri de rezistență și au avut loc demonstrații împotriva proclamației lui Dalai Lama, la mănăstirile Ganden și Sera.

Pe măsură ce starea de tensiune creștea, afacerile mai multor adepți au fost boicotate din pricina unor afișe care au apărut în vitrinele magazinelor și care anunțau că suporterii lui Shugden nu erau bine-veniți. Chestiunea loialității era pe buzele tuturor.

Fără îndoială, zelul guvernului în exil poate fi atribuit în parte dorinței de a fi văzut că acționează. Evenimentele recente din Dharamsala încinseseră deja spiritele în cadrul comunității în exil. Cu puțin timp în urmă, fusese descoperit un individ care avea contact cu guvernul chinez, lucrând ca bucătar pentru Dalai Lama. În ultimii doi ani, se pare că la Dharamsala ar fi fost desconspirați cinci spioni de către serviciile secrete indiene[2]. A circulat de asemenea zvonul că forțele de securitate internă ale administrației tibetane zădărniciseră recent un complot prin care o agentă ce se dădea nou-venită din Tibet urma să-și pună o neurotoxină în păr, astfel încât să-l otrăvească pe Dalai Lama când acesta avea s-o atingă într-un gest de

binecuvântare. Peste toate astea, ca urmare a înjunghierii fatale a unui tânăr indian de către unul tibetan, petrecută recent, relațiile dintre comunitatea de imigranți din Dharamsala și cea a localnicilor Gaddi se deterioraseră în mod dezastruos********. Se specula chiar și că guvernul indian urma să strămute întreaga populație tibetană într-o zonă aflată la sud de Delhi, iar Dalai Lama însuși declarase că s-ar muta în sudul Indiei dacă prezența sa la Dharamsala ar constitui un inconvenient.

Posibilitatea unei noi mutări era extrem de bulversantă pentru comunitatea în exil și, fără îndoială, paranoia de tip McCarthy ce îi cuprinsese pe mulți demnitari poate fi atribuită atmosferei ce predomina atunci. Însă cea mai toxică dintre toate a fost reacția unui grup mic, dar bine organizat de adepți ai lui Shugden din cadrul școlii Gelugpa. La Dharamsala și în alte părți au apărut afișe care condamnau declarația lui Dalai Lama, iar în urma campaniei guvernamentale s-a deschis un proces, în timp ce s-a făcut apel la organizația Amnesty International pe motiv că adepților lui Shugden li se refuza dreptul la libertatea religioasă.

În vreme ce criza se adâncea, la Dharamsala circula o scrisoare anonimă prin care Dalai Lama era amenințat cu o „baie de sânge[3]“. În același timp, au fost trimise amenințări cu moartea împotriva tinerei încarnări a lui Trijang Rinpoché și a altui deținător senior al descendenței Shugden, Song Rinpoché. Concomitent, suporteri ai lui Shugden au atentat la viața unui fost stareț al unuia dintre colegiile Ganden. Apoi, la o ședință spirituală în care Dalai Lama l-a invocat pe Nechung, ca și pe alte oracole, unul dintre clarvăzători (aflat în transă) l-a acuzat pe unul dintre călugării participanți că i-ar fi rămas credincios lui Shugden și l-a atacat. S-a creat zarvă[4], iar călugărul a amenințat ulterior cu darea în judecată dacă nu intervenea Dalai Lama personal. În ianuarie 1997, un geshe respectat a fost bătut la Delhi.

Însă nici cel mai bine informat observator nu ar fi putut anticipa ceea ce avea să urmeze. Venerabilul Lobsang Gyatso era un colaborator apropiat de-ai lui Dalai Lama. Pe el îl alesese liderul tibetan pe post de director-fondator al Școlii Dialecticilor Budiste la inaugurarea acesteia, în 1973. Fiind una dintre inițiativele progresiste ale lui Dalai Lama, școala (azi, institut) a fost înființată cu scopul de a oferi o educație avansată bazată pe străvechea tradiție budistă Nalanda în afara cadrului monastic tradițional.

Până la acea dată, școala preda inclusiv științe moderne și limba engleză, pe lângă cursuri menite să-i familiarizeze pe studenți cu întreaga tradiție budistă tibetană. Având o reputație excelentă ca savant-practicant, Lobsang Gyatso — numit invariabil Gen-la (onorabilul profesor) — era cunoscut ca un adept al disciplinei stricte, al cărui stil de viață era pe atât de auster, pe cât era de exemplar. Renumit pentru francheța sa, pentru vorba sa destul de aspră și pentru atitudinea sa combativă, inspira totuși cea mai mare loialitate printre studenții săi. Spre furia unora, era de asemenea un suporter renumit al poziției lui Dalai Lama față de Shugden.

Într-o noapte geroasă de la finalul anului tibetan (adică în 1997, în luna februarie), chiar în momentul în care, conform tradiției, sunt alungate ritualic relele și profanările spirituale ale ultimelor douăsprezece luni înainte de a întâmpina anul următor, în camera lui Gen-la au intrat patru vizitatori. Mai devreme, se întâlnise cu Dalai Lama, iar acum lucra cu doi studenți care traduceau un text religios în chineză. Situată în incinta templului principal, camera lui se afla la doi pași de apartamentul privat al lui Dalai Lama — deși nimeni nu a raportat că ar fi auzit ceva. Când musafirii au plecat, la scurt timp după ce veniseră, Lobsang Gyatso și cei doi însoțitori ai săi zăceau morți sau în agonie, cu multiple răni produse prin înjunghiere. Renumit luptător în tinerețe, trebuie să se fi apărat. Era sânge pe pereți, sus, la înălțimea unui om. Dar atacatorii săi îl înjunghiaseră în ochi, îi tăiaseră gâtul și îi implântaseră un cuțit adânc în inimă. Nici însoțitorii lui nu erau într-o stare mai bună, deși unul dintre ei a supraviețuit până când a ajuns la spitalul Delek, situat la circa un kilometru depărtare spre baza dealului, unde a fost dus imediat după ce s-a dat alarma. De acolo, a fost trimis la spitalul din Chandigarh, însă a murit pe drum.

Întregul oraș Dharamsala era în stare de șoc. Printre rezidenții străini și jurnaliștii locali a început să circule zvonul că Lobsang Gyatso fusese asasinat pentru suma mare de bani pe care o adusese dintr-o călătorie pe care o făcuse recent la Hong Kong pentru strângere de fonduri. O altă versiune era aceea că scăpase oarecum de sub control un scandal între beți, la subsolul clădirii (unde exista un mic restaurant). Adevărul este însă că majoritatea tibetanilor știau foarte bine ce se ascundea în spatele tragediei. Era o tentativă a susținătorilor zeității de a-l intimida pe Dalai Lama și a-l determina să renunțe la politica sa privind venerarea lui

Shugden. În semn de confirmare, câteva zile mai târziu a circulat o scrisoare deschisă adresată lui Dalai Lama, emisă în numele Societății Susținătorilor lui Shugden cu sediul la Delhi, care conținea un avertisment categoric: „Ți-am oferit deja[5] trei cadavre, vei găsi și altele dacă vei continua cu strategia ta“.

În esență, controversa privind statutul lui Shugden este una teologică. În budism, între „biserică“ și stat, mai bine zis, între sangha și stat, nu a existat o separare, așa cum s-a întâmplat în Occident. În consecință, disputele teologice depășesc foarte repede spațiul monastic și ajung în arena politică, producând adesea consecințe imediate și ample. În cazul lui Shugden, nu era în joc doar chestiunea statutului corect atribuit unei anumite zeități — mai precis, dacă e vorba despre o entitate minoră sau una dintre zeitățile protectoare, după cum propuneau adepții săi. Era în joc și problema privitoare la cine ar trebui să conducă Tibetul. În opinia adoratorilor lui Dorje Shugden, actualul Dalai Lama demonstrase prin acțiunile sale că nu era calificat pentru a ocupa Tronul Leului.

Imediat după asasinat a urmat o perioadă de confuzie. Trecuseră câteva ore până să fie chemată poliția — timp suficient pentru fuga ucigașilor. Ancheta poliției indiene a stabilit ulterior că asasinii fugiseră peste hotare. Patru luni mai târziu, orașul Dharamsala se afla tot într-o stare de inerție. Însă Dalai Lama își menținea poziția în privința lui Shugden. Campania scrisorilor în numele lui a continuat, iar atât călugărilor, cât și laicilor li s-a cerut să semneze o declarație conform căreia nu aveau nicio legătură cu Shugden.

În toamna aceluiași an (1997), Dalai Lama a oferit o explicație lungă și precaută, ce a fost publicată ulterior, prin care își justifica poziția[6]. Aceasta viza în principal argumentul că adeptul ar trebui să se ferească să-l ofenseze pe Buddha, nu pe Shugden. Pentru neinițiați, discursul oferă o expunere destul de clar formulată a ideilor lui Dalai Lama aflate la baza interdicției. Pentru adepții lui Shugden, era o țesătură de falsitate și minciuni sfruntate. Din punctul lor de vedere, miezul problemei era în aceeași măsură puritatea învățăturilor Gelugpa amenințate, în opinia lor, de promovarea de către Dalai Lama a lui Padmasambhava, Cel Născut din Lotus, și de tradiția Nyingma în general, ca insultă adusă zeității, fapt care-i supăra. Pentru cei devotați lui Shugden, minoritate puternică a școlii Gelug, învățăturile

fondatorului lor, Tsongkhapa, trebuiau practicate și păstrate fără abateri. Pentru Dalai Lama, Shugden era o amenințare în calea apropierii ecumenice de celelalte școli tibetane, pe care dorea s-o realizeze.

Însă problema era cu mult mai vastă decât „politicile unui lama“ despre care vorbește uneori Dalai Lama. Din perspectiva tradiției și, implicit, a sa, zeii și protectorii nu sunt o ficțiune. Sunt atât reali, cât și puternici. În vreme ce zeitățile au abilități limitate, protectorii dharmei sunt cu mult mai capabili și pot influența evenimentele ce se petrec nu doar în lume, ci și pe alte tărâmuri. Protectorii sunt considerați a fi manifestări ale diferitelor bodhisattva, la fel cum Dalai Lama însuși este o manifestare a lui Chenresig, iar rolul lor principal e acela de a proteja dharma de distrugeri. Și în vreme ce Dalai Lama îl caracterizează pe Shugden ca pe cea mai joasă formă de zeitate, acesta reprezintă pentru adepții săi manifestarea mânioasă a lui Manjushri, Bodhisattva Înțelepciunii.

Putem înțelege de ce insista Dalai Lama să înceteze venerarea lui Shugden doar dacă pricepem că, pentru el, Shugden, ca și Nechung (marele rival al lui Shugden) nu e doar o proiecție sau o construcție imaginară, ci este pe atât de real, pe cât e trupul prin care se manifestă ființele umane. Tocmai această percepție a zeităților și protectorilor ca fiind reali stă la baza relației lui Dalai Lama cu Nechung. După cum relatează în autobiografia sa, „Când eram mic[7], era înduioșător. Nechung mă îndrăgea mult și avea întotdeauna mare grijă de mine. De pildă, dacă observa că mă îmbrăcasem neglijent sau incorect, venea și-mi aranja cămașa, îmi îndrepta roba și așa mai departe“. Cât despre caracterul acestuia, scria: „e foarte rezervat și sobru, exact așa cum v-ați imagina că este un bătrân din Antichitate“. Ca să fie clar, Dalai Lama nu se referă la mediumul prin intermediul căruia se manifestă Dorje Drakden, ci la Dorje Drakden însuși.

Conform regulii, Dalai Lama se consultă oficial cu Nechung doar o dată sau de două ori pe an, întotdeauna în timpul Marelui Festival al Rugăciunii și, uneori, cu alte ocazii importante. Însă se consultă cu el și în particular, mai frecvent. Când o face în privat, mediumul nu poartă ținuta completă a funcției sale, rezervată pentru ocaziile importante oficiale. Deși există pe YouTube câteva filmări despre Nechung și alți clarvăzători în stare de transă, pentru o apreciere complexă a importanței lor în cadrul tradiției este

necesar să se observe fenomenul în direct, privilegiu acordat puținor persoane din exterior.

Dalai Lama, învești mântat cu fast în mătase galbenă peste obișnuita lui robă castanie, șade pe un tron minuțios decorat în timp ce prezidează întreaga comunitate monastică Namgyal. Trebuie amintit că Namgyal este mănăstirea înființată pentru a-i servi lui Dalai Lama și a oficia ritualuri în numele guvernului tibetan. Această comunitate este compusă din cor, format în majoritate din călugări — circa 40 la număr — și orchestră, ce cuprinde circa 12. Mulți sunt, ca și Dalai Lama, înfășurați în roba exterioară galbenă a școlii Gelug, iar cei mai în vârstă poartă acoperământul curbat în față pentru cap, adoptat doar pentru liturghiile cele mai importante.

Înainte de începerea ceremoniei, mediumul pare umil și firav, evident conștient de faptul că ceea ce urmează să întreprindă îi va testa limitele extreme ale puterii. Cazna lui începe odată cu sunetul de bas imposibil al umze, cantorul care conduce corul monastic și a cărui voce este urmată în scurt timp de ritmul regulat al unei perechi de tobe. Aceste tobe subțiri sunt ținute în poziție verticală pe un stâlp scund și se bat cu un băț curbat. Ca reacție, fălcile mediumului se contractă imediat și e limpede că începe deja posesia. Aerul de vulnerabilitate a dispărut, iar acum, după încă un minut, odată cu un tremur subit al talerelor și un sunet puternic al oboiului, doi asistenți înaintează și îi fixează pe piept o platoșă din argint șlefuit de dimensiunea aproximativă a unui mic platou. În timp ce o fac, kuten, mediumul, încearcă să-i ajute, dar bâjbâie ineficient, nemaiputând să-și controleze membrele.

Între timp, Dalai Lama s-a retras în sine și a devenit mai serios. Legănându-se ușor înainte și înapoi, se alătură cântării, iar orchestra imploră prezența zeității cu intensitate sporită. Însă după un crescendo zgomotos, călugării amuțesc din nou, până ce cântarea se reia odată cu bătaia tobelor și cu zumzetul lent al vocilor ce-o urmează pe cea a dascălului.

Dintr-odată, se instalează o senzație palpabilă — de ce natură? — că urmează să se întâmple ceva extrem de important. Mai mult de atât — un mysterium et tremendum fascinans, un mister în fața căruia privitorul este copleșit atât de teamă, cât și de fascinație.

Cântul crește din nou în intensitate. Mediumul, acum echipat complet, rămâne așezat, în timp ce Dalai Lama privește înainte. Se poate sesiza un raport definit între el și Nechung — zeitatea, nu mediumul. Este evident o întâlnire între personaje familiare. Într-adevăr, nimic nu dă de înțeles că pentru Prețiosul Protector urmează să se petreacă ceva ieșit din comun sau remarcabil. Același lucru se poate spune și despre întreaga adunare: mulți discută liniștiți între ei, chiar și în timp ce-și folosesc mătăniile. Mediumul șade acum foarte senin, cu ochii închiși și cu mâinile pe genunchi. Dar deodată crește din nou ritmul tobelor și izbucnește oboiul — și trompeta, faimosul instrument gang ling, confecționat dintr-un femur uman, ce acompaniază mai întâi o vibrație, apoi o bătaie puternică a talerelor într-un punct culminant. Prețiosul Protector, cu privirea în jos, se leagănă înainte și înapoi mai repede, cu mișcări mai bruște.

Fără ca mediumul să facă vreun semn, doi asistenți îi aduc acoperământul pentru cap. Este un coif imens, cu un bor lat ce susține o suprastructură de simboluri religioase complexe, fiecare ornate cu pietre prețioase, iar din coroană se revarsă spre spate ceea ce pare a fi păr de cal, cel puțin de lungimea unui braț. E greu de crezut că cineva poate purta așa ceva pe cap fără să se sprijine. Unui observator îi pare că obiectul cântărește cel puțin 13 kilograme — se spune că, pe vremuri, cântărea de peste două ori mai mult. Odată ce coiful e legat cu o curea incredibil de subțire care-i este trecută pe sub bărbie, kuten nu-și mai schimonosește fața și adoptă o expresie de seninătate profundă, în timp ce începe noul ciclu de invocări. Sunetul acesta e cu adevărat hipnotic, curgerea sa puternică, constantă și ritmică e atât de copleșitoare, încât pare uimitor că nu cedează mai mulți oameni sub influența acestuia. De fapt, asta se întâmplă uneori. Mai mult, ritmul incantației și al muzicii are un impact profund asupra experienței mediumului, care în acest timp trebuie să vizualizeze mai întâi mandala — reprezentarea simbolică a sălașului — ce corespunde zeității, iar apoi, sosirea zeității, când iese din mandala sa. Cu această ocazie, la cel mai mic semn că n-ar fi totul așa cum trebuie, unul dintre asistenți — sunt patru în total — vine în față și fixează din nou coiful.

După aproximativ cinci minute, cât durează un ciclu de cântări, urmează un altul. Acum, mediumul începe să tresară spasmodic, i se cutremură tot corpul. Dalai Lama, care a urmărit în tăcere această parte a ceremoniei, se

alătură incantației pentru scurtă vreme. Kuten se lasă pe spate cu gura larg deschisă și respirația sonoră, în timp ce oboiul și cimbalul se îmbină din nou într-un crescendo disonant. Acum, un slujitor aduce ceva ce pare a fi o sabie acoperită cu o pânză roșie și un arc fără săgeți. În vremuri străvechi, când ceremonia avea loc în aer liber, oracolul trăgea câteva săgeți. Indica astfel direcția în care trebuiau să cerceteze grupurile de căutători ai încarnării lui Dalai Lama. Și se spune că, odată, acum mult timp, una dintre săgeți a lovit un copil, ucigându-l.

Timbrul și ritmul incantației se schimbă. Unul dintre trompetiști ține ritmul lovind instrumentul cu degetul, în timp ce oracolul rămâne așezat, ferit parțial privirii de un asistent, și continuă să tremure și să zvâcnească. Dalai Lama, care a avut capul descoperit până acum, își pune pe cap un coif galben înalt, curbat în față, cu apărătoare de urechi din mătase, lungi până la umeri; în acest moment, se aude un clinchet slab de clopoței. Să fie oare zeitatea care-și anunță prezența?

Kuten rămâne așezat, strângându-și armele în mâini; un picior îi tremură tot mai violent. Deodată, începe să emită niște hohote scurte — „ah-ah-ah“ — în vreme ce sunetul orchestrei capătă un nou crescendo. Iar acum, intrând ferm în posesia ținutei sale, Nechung se ridică de pe tron, iar pielea de tigru ce-l acoperă e vizibilă pentru prima oară. Întreaga adunare îl urmează și se ridică în picioare — în afară de cor și de Dalai Lama.

Prețiosul Protector se leagănă ușor într-o rugăciune tăcută, cu privirea în pământ.

Odată ce Dorje Drakden a intrat complet în posesia mediumului, prima parte a ceremoniei s-a încheiat. Acum e rândul membrilor individuali ai guvernului să-l salute; fiecare se ridică pe rând și îi prezintă câte o kathag, o eșarfă albă de mătase reprezentând ofranda unui supus către conducătorul său.

Abia după ce a fost oferită ultima kathag, Nechung se întoarce spre Dalai Lama. Maniera în care îi răspunde oracolului are un aer pragmatic. Corul își continuă cântul și, după această scurtă confirmare, este rândul a trei oficialități monastice să vorbească cu Dorje Drakden. Cu o plecăciune adâncă în fața kuten, îi pun întrebările, iar el le răspunde cu o voce

neașteptat de subțire și scâncită, de parcă e gata să plângă, precum cea a unui copil obligat să facă ceva ce nu vrea. E imposibil să nu fii extrem de îngrijorat pentru ființa umană folosită în acest mod. Observatorul are impresia că mediumul abia poate suporta forța uriașă pe care o găzduiește temporar. Nu e de mirare că adesea acești oameni nu depășesc vârsta mijlocie.

După ultima întrebare, kuten se așază iar pe tron, dar continuă să tremure și să emită un șuierat ciudat, în vreme ce oficialitățile discută între ele. Din când în când, pare că oracolul dorește să se ridice, dar nu reușește; coiful imens se clatină dintr-o parte în alta în timp ce el își răsucește gâtul, iar buza inferioară îi coboară într-un rictus. Vorbește de fiecare dată repetându-se în aparență, de parcă e frustrat că n-a fost pe deplin înțeles. După ce au discutat între ei, demnitarii se întorc, în căutarea clarificărilor.

În sfârșit, interviurile s-au încheiat. Dorje Drakden și-a transmis mesajele pentru anul ce urmează, iar oracolul gesticulează, împungând aerul cu degetul arătător. Se ridică din nou în picioare, iar oboiul, trompeta și cimbalul răsună încă o dată cu intensitate. Întorcându-se spre Dalai Lama, el face un pas sau doi înainte, cu sabia într-o mână, iar în cealaltă, cu o pană de păun — simbol al purității — pe care i-o oferă Prețiosului Protector. Schimbul este formal, dar incredibil de impresionant.

Abia acum Dalai Lama se ridică în picioare. Îi pune oracolului o kathag în jurul gâtului, apoi discută în particular circa un minut, după care Prețiosul Protector își reia locul pe tron. Aproape imediat după aceea, zeitatea își părăsește sălașul pământesc, iar mediumul se prăbușește în brațele slujitorilor. Ei dezleagă cu dexteritate coiful uriaș înainte de a duce pe brațe trupul inert și rigid al mediumului afară din încăpere.

Prin urmare, în analiza controversei legate de Shugden este esențial să se ia în considerare relațiile apropiate între protectori și pământenii muritori, care se manifestă în modul cel mai evident pe parcursul acestor consultări cu oracolul. Căci nu doar Nechung și Shugden vorbesc prin intermediul mediumurilor, există multe alte zeități în afară de acestea două care se exprimă printr-un oracol. Chiar și astăzi sunt multe mediumuri care mijlocesc comunicarea cu zeitățile, atât în Tibet, cât și în exil, deși doar

câțiva sunt intermediari pentru protectorii de vază. Ceilalți le oferă voci entităților mai puțin importante. Dar în niciun caz nu sunt puțini.

Dincolo de chestiunea autenticității protectorilor și a comunicării lor cu ființele umane, în ceea ce-l privește pe Shugden, trebuie să înțelegem și rolul lui Tsongkhapa — pe ale cărui învățături ar trebui Shugden să le protejeze în mod special — în tradiția Gelug, al cărei personaj central este Dalai Lama.

Tsongkhapa (în traducere literală și oarecum peiorativă, Bărbatul din Țara Cepelor), cel care în secolul al XIV-lea a pus bazele tradiției lui Dalai Lama, Gelug, este fără îndoială cel mai important personaj apărut în Tibet în ultimele șase secole. El a fost, după cum ar spune tibetanii cei mai educați, o însumare a faimoșilor Aristotel, Shakespeare, Sfântul Francisc și Einstein. Dând semne precoce de genialitate, Tsongkhapa și-a început cariera monastică într-o mică mănăstire din Amdo, aproape de locul nașterii actualului Dalai Lama. Se spune că în copilărie era capabil să memoreze zilnic 17 pagini de texte religioase — aproximativ 1 500 de cuvinte — și să și le amintească perfect pentru totdeauna. După hirotonire, a adoptat stilul de viață al unui pustnic călător, primind învățăturile multor maeștri — printre care nu s-a numărat și Nyingma. Unul dintre primele sale acte de devoțiune a fost să recite mantra principalei zeități la care medita de o sută de milioane de ori[8]. Înzestrat cu o inteligență extrem de ascuțită, era capabil să înțeleagă imediat cele mai complexe concepte metafizice și să le reconcilieze aspectele aparent contradictorii. Era de asemenea un poet de geniu, cu o abilitate extraordinară de a folosi cuvintele. Mare parte din filosofia sa importantă și complicată este încadrată în versuri perfect ritmate, și se spune că odele și cântecele sale spirituale sunt unice, în ceea ce privește capacitatea lor de a ajunge la inima celui care le intonează. Dacă avea totuși o virtute care le încununa pe toate celelalte, aceea era priceperea sa în practicile de meditație ale unui yoghin. Era un vizionar ale cărui relații personale cu Manjushri, Bodhisattva Înțelepciunii, l-ar poziționa ca practicantul excepțional al Buddhadharma epocii sale — și, ar spune mulți, al tuturor epocilor — de după cea a lui Buddha Shakyamuni însuși.

Pe lângă faptul că respecta cu deosebită strictețe regulile de comportament personal, Tsongkhapa a adus în cadrul mișcării monastice un accent înnoit

pe viața și lucrările istoricului Buddha. Celebrarea anuală a Marelui Festival al Rugăciunii din Lhasa a fost una dintre inovațiile sale esențiale. A fondat de asemenea mănăstirea Ganden, care — împreună cu cele de la Drepung și Sera — a devenit cel mai important așezământ religios din Tibet. Din vremea sa și până în prezent, Tsongkhapa continuă să-i inspire nu doar pe tinerii tibetani, ci și pe oamenii de pretutindeni să renunțe la viața lumească și să se dedice vieții monastice. Cu toate acestea, Tsongkhapa își are și criticii săi. Sunt cei care se îndoiesc de autenticitatea autoproclamatei sale relații cu bodhisattva Manjushri. Alții își pun întrebări cu privire la felul în care a ignorat cu desăvârșire tradiția tibetană anterioară, în care Cel Născut din Lotus era personajul central. Totuși, pentru Dalai Lama, Tsongkhapa reprezintă sfântul-învățat al tradiției tibetane de care se simte cel mai aproape și ține regulat cursuri pe tema Marelui Tratat despre Etapele Cărării către Iluminare.

În privința lui Shugden, Dalai Lama a explicat în discursul său din 1997 că originile cultului zeității datează din secolul al XVII-lea, din timpul vieții Celui de-Al Cincilea Mare Dalai Lama. Încarnarea sa — cea cu care actualul Dalai Lama a afirmat deseori că se identifică cel mai bine — a dobândit puterea temporară a instituției Dalai Lama. Până la alianța cu Gushri Khan, conducătorul războinic mongol care a devenit protectorul principal al școlii Gelugpa, Dalai Lama era doar una dintre numeroasele descendențe de încarnări, renumite pentru realizările lor spirituale. Predecesorul său, Cel de-Al Patrulea Dalai Lama, Yonten Gyatso, poate fi considerat, datorită descendenței sale princiare mongole, ca o încercare timpurie de dobândire a puterii politice pentru secta Gelugpa (încă destul de nouă). Însă Cel de-Al Patrulea Dalai Lama a murit în mediocritate, fără să se remarce pe tărâm secular sau spiritual. În consecință, în timpul intervalului dintre domnii ce a urmat după moartea sa, secta Gelugpa, lipsită de un sprijin de nădejde, s-a zbătut pentru supraviețuire „ca o lampă cu unt în vijelie“. Abia când Cel de-Al Cincilea Dalai Lama (încă nu era declarat Mare) s-a aliat cu căpetenia mongolilor Qoshot, Gushri Khan, grație diplomației șambelanului său, soarta școlii Gelug s-a schimbat. Măturând totul din calea lor, mongolii i-au distrus mai întâi pe adepții religiei renăscute Bon din regatul Beri, în estul Tibetului. Preoții Bo pretind că ei sunt cei care au păstrat religia originală tibetană (deși au adoptat numeroase practici budiste). Apoi, în ciuda îndoielilor profunde ale lui Dalai Lama și

după un asediu îndelungat, mongolii l-au răsturnat de la putere pe regele ținutului Tsang din centrul Tibetului, cel care sprijinea tradiția Kargyu.

Când Dalai Lama și-a stabilit ulterior cartierul general în Lhasa, a coordonat o expansiune amplă a așezământului Gelug. Totuși, cu toată dedicația sa pentru moștenirea lui Tsongkhapa și în ciuda faptului că era încarnarea celei mai importante descendențe a acestuia, a fost el însuși un maestru al tradiției Nyingma și un inițiat în multe dintre cele mai secrete și oculte practici ale acestei tradiții, în special, în arta magiei războiului.

Chiar și în secolul al XVII-lea, exista o opoziție considerabilă în cercurile Gelug față de entuziasmul lui Dalai Lama pentru tradiția Nyingma. Această opoziție era unită în jurul unui călugăr înzestrat pe nume Drakpa Gyaltsen, care fusese de fapt candidat cu ocazia căutării Celui de-Al Cincilea Dalai Lama. Ambele părți recunosc faptul că s-a ajuns într-un punct critic odată cu decesul lui Drakpa Gyaltsen, cauza morții sale fiind una disputată. Conform discipolilor lui Shugden, cei doi s-au întâlnit pentru o dezbatere pe care Dalai Lama a pierdut-o în mod umilitor. A doua zi, învingătorul a fost găsit mort, iar eșarfa de mătase oferită de Dalai Lama în semn de recunoaștere a victoriei sale îi fusese îndesată pe gât. Ceea ce s-a petrecut cu exactitate după aceea e de asemenea o chestiune controversată, deși există măcar un consens general în privința rezultatului.

După cum am văzut, este de așteptat ca victimele crimelor violente să devină shi dre, un fel de duh care-i rănește adesea pe cei cu care intră în contact. Se pare că ceva similar s-ar fi petrecut cu Drakpa Gyaltsen. Când trupul său a fost incinerat, se spune că din rugul funerar s-a ridicat un nor gros de fum negru ce a luat forma unei mâini cu palma desfăcută care a rămas suspendată în aer. Curând după aceea, în regiunea centrală a Tibetului au fost relatate evenimente stranii: din recipientul de argint în care fusese depozitată cenușa sa a început să se audă un bâzâit; animalele s-au îmbolnăvit în mod inexplicabil și multe dintre ele au murit; recoltele au fost compromise. Fapt și mai tulburător, vasele în care era pusă mâncarea lui Dalai Lama se răsturnau singure și se auzeau pietre izbindu-se de acoperișul Palatului Potala. Zgomotul putea fi înăbușit doar de călugării care suflau în uriașele goarne dung chen, folosite de regulă pentru chemarea credincioșilor la rugăciune. Exasperat, Dalai Lama l-a chemat pe starețul

recent fondatei mănăstiri Mindroling (un așezământ Nyingma), care coordonase construirea unei capcane pentru demoni. Însă cu acea ocazie, starețul a fost întrerupt într-un moment decisiv în timpul ritualului, iar spiritul s-a eliberat. Până la urmă, acesta a fost atras într-un loc izolat, unde s-a construit un mic altar în cinstea sa********.

Adepții lui Shugden susțin că, la acel moment, Dalai Lama a fost obligat să accepte că spiritul nu era unul obișnuit și că Drakpa Gyaltsen, renăscut pe tărâmul ceresc, s-a dovedit a fi protector al dharmei, iar numele său real era Dorje Shugden********. Se speculează chiar că Cel de-Al Cincilea Mare Dalai Lama a scris rugăciuni în onoarea lui, deși, după cum a subliniat actualul Dalai Lama în discursul său din 1997, nu există nicio dovadă în acest sens în vreunul din cele 18 volume ale colecției de lucrări. Dimpotrivă, din acestea reiese clar că, în loc să-și găsească sălașul la altar, „activitățile dăunătoare[9] ale lui Shugden s-au intensificat“. Ca răspuns, Cel de-Al Cincilea Mare Dalai Lama a poruncit să se țină un amplu atac ritualic ce a culminat cu o ceremonie a focului, în cadrul căreia au fost arse efigiile „spiritului perfid și băgăreț“ și ale anturajului acestuia. Un semn al succesului a fost „mirosul de carne arsă pe care l-a simțit toată lumea“.

Din nefericire pentru Dalai Lama, în ciuda semnului promițător, campania sa a eșuat în cele din urmă, iar spiritul a supraviețuit. Până în vremea Celui de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama, cultul pentru Shugden s-a extins până în regiunea Kham, unde, mulțumită propagandei entuziaste a unuia dintre cei mai merituoși și renumiți călugări ai timpului său, Phabongka Rinpoché, îndrumător atât al lui Ling Rinpoché, cât și al lui Trijang Rinpoché, dascăl cu un farmec legendar, acesta a dobândit un număr uriaș de adepți. Fenomenul a fost sprijinit ulterior de manifestarea spectaculoasă a lui Shugden prin intermediul oracolului Panglung. Joseph Rock, botanistul și exploratorul austro-american care a relatat despre masacrarea copiilor tibetani de către bandiții Hui, a povestit pentru National Geographic cum, în timpul unei ședințe de spiritism la care a asistat în 1928, oracolul „a luat o sabie[10] care i-a fost înmânată, o armă mongolă puternică din oțel… [și] cât ai clipi… a răsucit-o cu mâinile goale în mai multe bucle și noduri!“

Cel de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama avea și el rezerve serioase în privința zeității. L-a mustrat oficial pe Phabongka și i-a cerut să înceteze să răspândească cultul său. Însă era deja prea târziu. Așa încât, când, în 1933, Cel de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama a murit, unii au afirmat că Shugden avusese de-a face cu decesul său. În ciuda acestei opinii, cultul zeității a continuat să se răspândească, mai ales în rândul populației laice din Kham. Shugden devenise atât de puternic, încât se spune că poarta vestică a mănăstirii Nechung era permanent zăvorâtă, căci acolo aștepta Shugden, pregătit să acționeze[11] în clipa când Pehar obținea eliberarea finală.

Parte din nemulțumirea adepților lui Shugden față de proscrierea cultului său de către actualul Dalai Lama este gândul că el pune la îndoială devotamentul multor mari maeștri ai tradiției Gelug. De asemenea, implicit faptul că este dispus să abroge samaya — legătura sacră ce se stabilește când un discipol primește învățăturile unui lama — ce există între el și acei adepți ai lui Shugden, respectiv Trijang Rinpoché și regentul Taktra Rinpoché, care i-au fost îndrumători. Legătura cere ca discipolul să-l considere pe învățător o personificare actuală a lui Buddha. Aceasta înseamnă că, dacă-l critici pe învățător, îl critici pe Buddha însuși. Totuși, Dalai Lama a explicat prompt faptul că, în vreme ce el a avut o asemenea relație cu Reting Rinpoché, nimeni nu poate spune că Reting n-a comis erori. Dacă el le-ar nega, ar însemna să nege dovada — scrisorile în care fostul regent cerea sprijin din partea chinezilor — pe care a văzut-o cu ochii lui. Mai mult, tocmai fiindcă a ajuns la concluzia că practicile lui Trijang Rinpoché legate de Shugden au fost greșite, el insistă că acest fapt nu trebuie în niciun caz privit ca o lipsă de respect față de realizările spirituale sau de vasta contribuție a tutorelui său secund. A mărturisit chiar că respectul său față de Trijang Rinpoché rămâne atât de profund, încât s-a visat odată „lipăind“ din urina îndrumătorului său[12] când acesta se ușura. Pentru un neinițiat, pare o anecdotă uluitoare — chiar șocantă — de împărtășit, însă pentru monastici reprezintă o practică destul de uzuală, în care sunt băute mici cantități din rămășițele trupești ale înalților călugări pentru progresul spiritual********.

De-a lungul anilor ce au urmat după discursul său din 1997, Dalai Lama și-a menținut în mod consecvent poziția față de Shugden (pe care-l numește

dolgyal — demonul-rege), explicând că, atunci când vine vorba despre chestiuni atât de importante, „fiind o persoană destul de directă, pur și simplu nu știu cum să fiu amabil și discret“. Din fericire, n-au mai existat asasinate, deși există dovezi neconfirmate ale unor disensiuni permanente între cele două facțiuni. Globalizarea problemei a fost mai distructivă. Aceasta s-a tradus prin proteste precum cele petrecute în timpul vizitelor la nivel înalt ale lui Dalai Lama la Universitatea Oxford în 2008 și, în 2015, la Universitatea Cambridge. Organizate de o uniune a grupurilor occidentale de adepți ai lui Shugden, aceste incidente sunt o dovadă elocventă a puterii metafizicii de a impresiona ființa umană; până la urmă, e vorba despre o zeitate cu totul necunoscută până acum cel mult un secol, cu excepția câtorva mici comunități din Himalaya. Și totuși, Tibetul a avut cel mai mult de suferit. Controversa a fost remarcată de autoritățile chineze și e surprinzător faptul că, în ultimii ani, mai multe mănăstiri care-l venerează pe Shugden au primit fonduri generoase din surse guvernamentale chineze[13].

Fără îndoială, controversa în privința lui Shugden evidențiază singurul aspect dificil al îmbinării tradiției tibetane cu societatea seculară contemporană. Dalai Lama este pe deplin angajat în introducerea științelor naturii atât în programa școlară obișnuită, cât și în cea monastică. De asemenea, e dedicat promovării femeilor, democrației depline și transparenței instituționale********. În același timp, e limpede că Dalai Lama rămâne total implicat în mentalitatea budistă tradițională — deși consideră că textele cosmologice au nevoie de o interpretare —, ce are ca personaje centrale protectorii dharmei și pe dușmanii lor supranaturali.

La momentul scrierii lucrării de față, pare să existe un armistițiu precar între adepții declarați ai lui Shugden și cei care urmează poziția lui Dalai Lama în această problemă. În rândul populației în exil, există dovezi neconfirmate ce sugerează că proporția susținătorilor lui Shugden nu pare să depășească 10, 15 procente. Probabil, despre același număr se poate vorbi și în privința tibetanilor din Tibet. Cu toate acestea, din sânul mănăstirilor din exil Ganden și Sera s-au desprins grupuri care au înființat mănăstiri separate închinate lui Shugden; există și alte așezăminte de cult mai mici în exil unde s-au deschis lăcașuri separate, dedicate lui Shugden. Prin urmare, nu e imposibil ca numărul adepților lui Shugden să crească în timpul unei

viitoare perioade de regență. Din punctul de vedere al Prețiosului Protector, este bine-venit faptul că singura persoană care ar fi putut prelua conducerea facțiunii pro-Shugden, noul Trijang Rinpoché, nu a arătat vreo intenție să facă acest pas. Într-adevăr, tânărul a descoperit că ar fi în centrul unui complot menit să-l discrediteze pe Prețiosul Protector. A reieșit că un grup de adepți ai lui Shugden plănuia să-l asasineze[14] pe asistentul său principal cu intenția de a da vina pe adepții lui Dalai Lama. Oricum, există semnale că o astfel de conducere ar fi posibilă în viitor.

Când cel de-al 101-lea Titular al Tronului de la Ganden, cea mai înaltă autoritate din cadrul instituției Ganden, s-a retras în 2009, observatorii au fost uluiți să afle că acesta se alăturase mănăstirii Shar Ganden din sudul Indiei, așezământ separat, dedicat lui Shugden. Dacă era adevărat, însemna că, în timpul mandatului său de șase ani, se aflase tot timpul în opoziție nedeclarată față de Dalai Lama — revelație cu totul remarcabilă, având în vedere conduita sa impecabilă academică și spirituală. Această sfidare a lui Dalai Lama la cel mai înalt nivel sugerează că ar putea exista și alți adversari ai Prețiosului Protector, plasați pe poziții la fel de înalte, care așteaptă un moment potrivit ca să se dezvăluie. Cel puțin, sugerează posibilitatea izbucnirii unor tulburări în cadrul comunității, atunci când Dalai Lama va alege să moară.

******** The State of the Union Adress, în original, este mesajul anual adresat Congresului de președintele american la începutul fiecărui an calendaristic, despre starea națiunii. (N.r.)

******** Gaddi este un trib indian de păstori care a populat din vremuri străvechi dealurile de la poalele munților Himalaya. (N.r.)

******** Altarul s-a construit la Trode Khangsar și există și astăzi în Lhasa. (N.a.)

******** Există însă o altă tradiție care susține că la baza originii reale a lui Shugden ar sta activitatea malefică a unui călugăr Kargyu din secolul al XVII-lea. Se spune că, din pricina disensiunilor dintre școlile Gelug și Kargyu de la vremea aceea, acest lama a reușit să „acceseze“ spiritul lui Drakpa Gyaltsen, să-l trimită pe un alt tărâm și să-l înlocuiască cu un spirit malefic care să joace în derâdere rolul de protector al dharmei, dar de fapt, să le cauzeze cât mai mult rău adepților școlii Gelug. (N.a.)

******** Când Părintele Johannes Grueber, primul european cunoscut care a vizitat Lhasa, a ajuns în capitală în 1661, a fost scandalizat aflând că cel mai prețuit remediu din farmacopeea tibetană consta din excrementele lui Dalai Lama și ale altor înalți călugări, uscate și contopite într-un fel de „Pilulă Prețioasă“. În vreme ce sunt în continuare produse unele tipuri de Pilule Prețioase, este de remarcat că medicina s-a orientat în ultimul timp spre practici similare (transplanturi cu microbiotă din fecale) pentru tratarea unor afecțiuni intestinale. (N.a.)

******** Este adevărat că guvernul în exil (Administrația Centrală Tibetană) are unele neajunsuri evidente în privința ambelor aspecte, dar e o instituție foarte tânără și o idee foarte nouă din punctul de vedere al tradiției. (N.a.)

Capitolul 21

Tibetul în flăcări: Jocurile Olimpice de la Beijing și ce a urmat după aceea

Chiar dacă violența controversei Shugden a umbrit într-o oarecare măsură ultimii ani ai biografiei lui Dalai Lama, a avut totuși un impact redus asupra reputației sale la nivel internațional. După primirea Premiului Nobel pentru Pace, recunoașterea publică a Prețiosului Protector a continuat să crească — la fel și aprecierea mesajului său de compasiune universală. A existat un moment în 1997 în care această popularitate crescândă ar fi putut avea de suferit, atunci când la biroul privat al lui Dalai Lama s-a primit o scrisoare deschisă de la un activist gay marcant, ce solicita clarificări cu privire la unele observații făcute recent de Prețiosul Protector. Dalai Lama dăduse un interviu în care expusese viziunea budistă clasică asupra relațiilor între persoane de același sex — acestea nefiind permise —, contrazicând aparent o poziție mai liberală pe care o adoptase anterior. Drept răspuns, Dalai Lama a acceptat să se întâlnească în vara acelui an la San Francisco cu un mic grup de homosexuali și lesbiene, adepți ai budismului. Mai târziu, unul dintre participanți a scris despre cum, „pășind în[1] lumina soarelui de iunie, s-a simțit mai întâi obosit, apoi calm, apoi extrem de recunoscător — și în final dezamăgit“. Dalai Lama a explicat că, în cazul adepților Buddhadharmei, anumite practici sexuale erau într-adevăr interzise, în vreme ce pentru cei care nu sunt adepți ai budismului criticile nu se aplicau. A continuat să explice că interzicerea acestor activități se aplica în mod egal și cuplurilor care nu sunt de același sex. Prin urmare, a rezultat că nu relațiile de același sex erau interzise, ci doar exprimarea fizică a acestora. Totuși, a adăugat că este o chestiune care ține de tradiție, iar aceasta reflectă codurile morale ale vremii, admițând posibilitatea schimbării „ca răspuns la știință, la istoria socială modernă și la discuțiile din cadrul diferitelor sangha budiste“. În ceea ce-l privește, deși era deschis la posibilitatea unei astfel de schimbări, nu avea autoritatea să o introducă de unul singur, chiar dacă ar fi vrut. Astfel că activiștii ar trebui să-și pledeze interesele în conformitate cu principiile budiste de „cercetare riguroasă și nonviolență“ — și probabil rămânând cești în timp ce fac acest lucru.

Ideea că Dalai Lama ar putea să-și schimbe convingerea dacă tradiția însăși se schimbă, deși nu era chiar ceea ce-și dorea grupul, ideea că cea mai înaltă autoritate spirituală tibetană nu refuza posibilitatea de evoluție a doctrinei a fost suficientă pentru a satisface majoritatea oamenilor — chiar dacă acesta a fost un exemplu, după cum observa un comentator, al felului în care Dalai Lama „încântă ascultătorii[2] de pretutindeni, fiind acel personaj spiritual aparte care spune că nu este nevoie de temple sau de scripturi“, dar apoi „îi dezamăgește adesea sugerând că este nevoie de o etică de modă veche și că toate lucrurile spuse de bunica sunt bune“. În orice caz, este clar că acest efect de dezamăgire nu diminuează interesul pe care îl exercită Dalai Lama asupra celor atrași de identificarea sa cu nonviolența și compasiunea, cu stăruința sa că bunăvoința are o valoare mai mare decât tradiția religioasă pe care oamenii o respectă sau nu. Cu siguranță, asta se află în spatele apariției sale ca „doctor universal al sufletului“ de la finalul secolului XX — eticheta evocatoare a lui Pico Iyer — chiar dacă este la fel de adevărat și faptul că budismul neagă în mod explicit existența sufletului.

La sfârșitul secolului XX, această apreciere din ce în ce mai mare a lui Dalai Lama a fost sporită de prezența lui la evenimente precum un concert rock care celebra cincizeci de ani de la Declarația Universală a Drepturilor Omului. Acolo, la Paris, a urcat pe scenă, alături de Bruce Springsteen și de foști membri ai trupei Led Zeppelin, pentru a-și declara propriul angajament față de drepturile omului — scoțându-i din minți pe adepții lui Shugden, care în acel moment încercau să demonstreze organizației[3] Amnesty International că tocmai le-a încălcat drepturile prin interzicerea venerării zeității respective.

Fără îndoială, cel mai important element care a asigurat reputația lui Dalai Lama de „doctor al sufletului“ a fost publicarea cărții Arta fericirii******** în 1998. Fiind prezentată ca avându-l drept coautor pe Dalai Lama, cartea se bazează pe o serie de interviuri acordate de liderul tibetan psihiatrului american dr. Howard Cutler. Prezentând și analizând viziunea lui Dalai Lama în fața occidentalilor educați în normele societății contemporane, lucrarea a reușit să expună în mod strălucit nu atât profunzimea gândirii personajului principal, cât noțiunea că fericirea (desigur, nedefinită cu exactitate) ar putea fi atinsă prin „asamblarea“ motivelor și a premiselor fericirii — care, după cum sugerează cartea, nu

includ obligatoriu disciplina strictă a vieții religioase. Cartea a avut un succes imediat — dar și pe termen lung —, vânzându-se doar în America în peste un milion de exemplare în primul an de la publicare.

Odată cu popularitatea în creștere a lui Dalai Lama au venit tot mai multe cereri de a ține prelegeri și învățături. Cele mai multe au continuat să se facă la invitația diferitelor grupuri budiste din întreaga lume. Pentru a le da curs, Dalai Lama face adesea eforturi, încât se întoarce la Dharamsala complet epuizat. Deși discursurile sale publice sunt în general spontane, pentru toate învățăturile pe care le ține se pregătește întotdeauna cu meticulozitate. Principalul său traducător, excepționalul (fost) călugăr Thupten Jinpa, educat la Cambridge, își amintește că odată a văzut o copie a unui text notoriu greu de înțeles, plină de însemnările lui Dalai Lama. Jinpa a observat mai târziu că, fiind forțat să aștepte în aeroport, Dalai Lama „a căutat prin gentuța de umăr[4] și… a început să studieze profund“, abordând textul aproape ca un tânăr student.

Însă nu toate invitațiile veneau de la grupuri budiste. În 2000, Dalai Lama a vizitat Irlanda de Nord pentru a participa, printre alte evenimente, la unul alcătuit din „mărturii ale victimelor violenței sectare“. Acesta era organizat de călugărul catolic Laurence Freeman, care mai organizase și conferința Good Heart, la care Dalai Lama a făcut comentarii despre evangheliile creștine. Pe lângă întâlnirea și fotografierea alături de Gerry Adams, liderul irlandez al partidului Sinn Fein, despre care mulți cred că a fost un membru important al teroristei Armate Republicane Irlandeze, Dalai Lama s-a întâlnit și cu omul pe care l-a descris de atunci drept „eroul“ său, Richard Moore. Acesta, fiind unul dintre cei trei vorbitori care și-au făcut publică mărturia, a povestit cum a rămas fără vedere la vârsta de 10 ani din cauza unui glonț de cauciuc tras de un soldat britanic, care l-a lovit între ochi. Înainte de eveniment, Dalai Lama i-a luat mâna lui Moore și și-a pus-o pe cap și pe față, rugându-l să vizualizeze ce simțea. Câțiva ani mai târziu, Moore s-a întâlnit cu atacatorul său și, deși e greu de imaginat, s-a împrietenit cu el. La invitația lui Dalai Lama, cei doi bărbați au călătorit la Dharamsala, unde liderul tibetan i-a prezentat în fața unui public numeros format din copiii de vârstă școlară ai refugiaților, cărora le-a explicat că povestea lor era un exemplu pentru ceea ce înseamnă compasiune, împăcare și iertare.********

Au existat și câteva momente amuzante[5], cum ar fi când, primind cadou o podgorie — una despre care s-a spus că e cea mai mică din lume, fiind alcătuită din doar patru vițe de vie —, Dalai Lama a fost invitat în fața unei mulțimi de 1 000 de spectatori să tragă în aer cu un pistol, după cum cerea tradiția, la „strângerea“ recoltei. A luat arma de la fostul proprietar (un călugăr catolic), a privit-o, a ezitat o clipă, apoi a sărutat-o și i-a dat-o înapoi.

Până la ora actuală, popularitatea lui Dalai Lama a căpătat o asemenea amploare, încât, la puțin timp după comemorarea a doi ani de la 11 septembrie 2001, 65 000 de oameni au venit în Central Park pentru a-l auzi declarând că „însuși conceptul de război este învechit“. Și ca exemplu pentru seriozitatea cu care comunitatea științifică a început să trateze gândirea budistă, în iarna anului 2005, Dalai Lama a fost invitat să se adreseze Societății Americane pentru Neuroștiințe. Invitația nu a fost lipsită de controverse. O petiție cu 500 de semnături (dintre care se pare că multe aparțineau oamenilor de știință ce aveau legătură cu China) le cerea organizatorilor să o anuleze, pe motiv că prelegerea propusă de Dalai Lama despre valoarea meditației „are o bază științifică modestă[6], deoarece va releva niște afirmații exagerate, puțină cercetare și va compromite rigoarea științifică“. Un delegat a criticat credința lui Dalai Lama că mintea și trupul sunt separabile și că, în plus, există posibilitatea transferării conștiinței unui individ în corpul altuia. Se referea la practica budistă phowa, prin care practicantul își transferă conștiința în corpul altcuiva, fie al unei persoane recent decedate, fie al uneia care dorește să practice dharma într-un alt tărâm.********

Cu toate acestea, prelegerea lui Dalai Lama a fost bine primită, chiar dacă mulți au rămas sceptici cu privire la unele dintre afirmațiile sale despre beneficiile meditației. Însă puțini ar fi fost dispuși să contrazică afirmația suplimentară a lui Dalai Lama, că în vreme ce se cheltuie anual miliarde de dolari pentru explorarea spațiului cosmic, ar fi timpul să se aloce niște sume adecvate sondării „spațiului interior[7]“ al conștiinței.

Dacă aceste exemple în legătură cu dimensiunea crescândă a lui Dalai Lama în întreaga lume sunt impresionante, devotamentul pe care continuă să-l inspire tibetanilor din Tibet este cu siguranță și mai mare. O dovadă

izbitoare în acest sens a apărut în 2006, când un comentariu preluat dintr-un discurs pe care l-a ținut în Both Gaya a electrizat întreaga țară, atunci când vestea a ajuns cumva în Tibet. Având în vedere amenințarea supraviețuirii pe termen lung a unor specii rare de animale originare din Tibet, Dalai Lama a sugerat că ar fi o idee bună ca tibetanii să nu mai poarte sau să folosească blană de animale. Aceștia au răspuns cu sutele de mii. Pieile de tigru și leopard himalayan, de vidră, de zibelină și de urs, toate foarte apreciate atât pentru îmbrăcăminte, cât și pentru utilizarea lor în ceremoniile religioase, au fost aduse de la locurile de păstrare și arse public. Dacă chinezii s-au îndoit vreo clipă spre ce se îndreaptă loialitatea marii majorități a tibetanilor, acesta a fost un puternic moment de aducere aminte a stării lucrurilor. Degeaba au încercat să oprească focurile, iar arestarea organizatorilor n-a avut niciun efect.

Între 1995 și 2002, de la dispariția lui Panchen Lama până la momentul confirmării de către Beijing a locului de desfășurare a Jocurilor Olimpice, nu a existat niciun contact oficial între autoritățile chineze și guvernul tibetan în exil, transformat recent în Administrația Tibetană Centrală. Acest lucru s-a întâmplat în ciuda — sau poate chiar din cauza — pledoariei entuziaste a Americii pentru dialogul între cele două părți. În octombrie 1997, Bill Clinton a insistat pe lângă omologul său chinez, Jiang Zemin, să inițieze discuții importante cu Dalai Lama, iar în cadrul unei vizite la Beijing anul următor, președintele american l-a înfruntat pe Jiang într-o conferință de presă, spunând următoarele despre Dalai Lama: „Cred că este un om cinstit[8], și cred că dacă ar avea o discuție cu președintele Jiang, s-ar agrea reciproc foarte mult“. Nu este clar dacă râsul publicului la remarca sa a fost unul din toată inima sau unul nervos.

Totuși, cu ocazia Jocurilor Olimpice care aveau să vină și poate din cauza îngrijorării Chinei în urma mai multor vizite ale lui Dalai Lama în Taiwan, contactul între Beijing și Dharamsala a fost restabilit, astfel că în fiecare an începând cu 2002 până la evenimentul sportiv au avut loc una sau mai multe întâlniri la nivel guvernamental, cu semne vizibile de progres. Acestea au urmat după un moment potențial dificil, din cursul anului 2000, prilejuit de fuga neașteptată din Tibet a lui Ogyen Trinley Dorje, reprezentantul tradiției Karma Kargyu, în vârstă de 14 ani, care a plecat pe jos de la mănăstirea sa din Tibet până la granița cu Nepalul, apoi a zburat cu

un elicopter până la Kathmandu, după care a ajuns la Dharamsala la începutul lunii ianuarie. Zvonurile că ar fi spion au fost lansate de cei amenințați de prezența sa în exil. Printre aceștia se număra în special un rival[9] al său la poziția de lider, care ocupa deja proprietăți imobiliare substanțiale ce aparțineau școlii Kargyu din India. La rândul său, Dalai Lama l-a recunoscut pe candidatul „tibetan" și s-a interesat îndeaproape de educația și bunăstarea tânărului, spunând de mai multe ori că se aștepta despre Karmapa să joace un rol important în viitorul comunității de refugiați.

După ce controversa iscată de această plecare neașteptată s-a mai stins și în urma rundelor succesive de discuții între oficialitățile de la Dharamsala și cele de la Beijing, în 2007, negociatorul-șef al lui Dalai Lama a anunțat că, deși diferențele de opinie cu privire la problema tibetană erau „numeroase[10], au ajuns la stadiul în care, dacă există voință politică de ambele părți, avem ocazia să rezolvăm în sfârșit această chestiune". Aceasta era o evoluție extraordinară și, deși chinezii au reacționat față de acordarea în acel an a Medaliei de Aur a Congresului SUA, sub administrația Bush, lui Dalai Lama, descriind-o drept „bătaie de joc", optimismul comunității tibetane din exil a ajuns la cel mai înalt nivel de la epoca Deng. De fapt, premierea, realizată printr-un act al Congresului care trebuie susținut de două treimi din membrii atât ai Camerei Reprezentanților, cât și ai Senatului, a fost o chestiune de o importanță colosală nu doar pentru conducerea tibetană din exil, ci și pentru chinezi, în ochii cărora statutul politic al lui Dalai Lama a cunoscut o ascensiune majoră cu ajutorul Statelor Unite. Percepția a fost consolidată și mai tare atunci când Congresul l-a împuternicit pe președinte să-i acorde premiul lui Dalai Lama în persoană.

Între timp, în Tibet, contestarea premiului de către China, precum și restricțiile continue privind afișarea imaginilor cu Dalai Lama au provocat resentimente puternice. Dacă cineva se aștepta ca masele tibetane să întoarcă și celălalt obraz, după insulta ce a urmat premiului acordat de către Congres și după demonizarea continuă a lui Dalai Lama în lunile premergătoare Jocurilor Olimpice de la Beijing, avea să fie foarte dezamăgit. Încă o dată, Tibetul a izbucnit în flăcări, de furie.

La data de 10 martie 2008, călugării au organizat un protest la adresa stăpânirii chineze, desfășurat în jurul Templului Ramoche din Lhasa. Aici trebuie să se înțeleagă că, pe lângă importanța acestei date — aniversarea revoltei din 1959 —, în prima lună a Anului Nou tibetan, care sărbătorește chorul dawa: Luna Minunilor. Aceste semne au fost săvârșite de Buddha ca răspuns la batjocura și abuzul învățătorilor eretici necredincioși în fața unei mulțimi de peste 90 000 de oameni. Făcând ca minunile lui Iisus să pară niște fapte banale ale unui siddha neînsemnat, Buddha a început prin a zbura. Apoi a realizat un spectacol uimitor, cu foc și apă țâșnind din trupul său. După care a plantat un bețișor în pământ, acesta transformându-se într-un copac enorm, plin cu fructe și flori parfumate. În ziua următoare, a făcut „să apară“ doi munți formați din cele mai prețioase pietre. Ulterior, a dat naștere unui lac. Apoi a creat o voce care s-a auzit în toată lumea, prezentând dharma. A doua zi, a împrăștiat o lumină care a umplut universul. În penultima zi, i-a făcut pe susținătorii săi conducători ai lumii. În ultima zi, Buddha a apăsat locul său de șezut cu degetele mâinii drepte și de dedesubt s-a ridicat Vajrapani, un bodhisattva furios, care i-a împrăștiat pe eretici și le-a distrus tronurile. Apoi, Buddha a emis 84 000 de fascicule de lumină din fiecare por al pielii sale. Pe vârful fiecărei raze se afla un lotus, pe care era așezat un alt Buddha ce predica dharma. Având în vedere rezonanța acestor evenimente și a acestui timp în psihicul adepților budiști, nu este deloc surprinzător faptul că Anul Nou este un moment de emoție amplificată pentru tibetani, în special în cadrul mănăstirilor.

De asemenea, este important să ne amintim că, pentru tibetani, identificarea lui Dalai Lama cu Chenresig nu este doar o teorie teologică abstractă. Este ceva integrat în felul în care se înțeleg pe sine. După cum știe orice copil, Chenresig este tatăl rasei tibetane, care s-a manifestat mai întâi sub înfățișarea unei maimuțe. Într-o zi, acesta a fost deranjat de o creatură monstruoasă de sex feminin care trăia prin munți și care în acel moment jelea moartea tuturor copiilor săi. Cuprinsă de milă, maimuța a acceptat cererea creaturii de a deveni partenerul său. Progeniturile lor au fost primii tibetani. Astfel, se înțelege de la sine că Chenresig, după cum îi sugerează și numele — care în traducere literală înseamnă Cel Care Privește în Jos cu Compasiune —, are o grijă deosebită de urmașii progeniturilor sale. Mai mult, de atunci a luat forma umană de Dalai Lama și a predecesorilor acestora, și de aici relația dintre bodhisattva și poporul tibetan. Astfel,

relația dintre Chenresig și poporul tibetan este o particularitate a existenței lumii.

Când înțelegem felul în care tradiția îl percepe pe Dalai Lama, începem să pricepem de ce este atât de greu pentru tibetani să vadă că este defăimat. De asemenea, înțelegem de ce este atât de dificil pentru comuniști să-i convertească cu adevărat pe tibetani. Și, într-adevăr, de ce, la șase decenii de la fuga sa în exil, imaginea lui Dalai Lama încă nu poate fi expusă în patria sa.

Împrăștierea forțată a demonstrației de la Templul Ramoche din martie 2008 a fost declanșatorul unei revolte de amploare. Numeroși oameni din mulțime, inclusiv unii călugări, s-au înfuriat. Timp de câteva zile, grupuri mari de tibetani au atacat atât etnici chinezi, cât și musulmani Hui, ucigând, se pare, 18 civili nevinovați. La un moment dat, s-a făcut o încercare de a lua cu asalt moscheea din Lhasa[11], revoluționarii incendiindu-i poarta, în timp ce un număr mare de magazine deținute de chinezi Han și de minoritari Hui au ars în flăcări. Martori oculari străini au povestit despre înjunghieri și lapidări în timp ce magazinele erau incendiate și jefuite, iar câteva hoteluri care nu aparțineau tibetanilor au fost de asemenea arse și vandalizate. În revoltă n-au fost implicați doar bărbați, ci și femei și copii. Zeci de polițiști au fost răniți și un număr mare de mașini — inclusiv una de pompieri — au fost distruse. Pe măsură ce a fost cuprins tot orașul, numărul incidentelor disparate a ajuns la câteva zeci, poate chiar la sute, per total. Autoritățile chineze au reacționat și, printre alte măsuri, au întrerupt alimentarea cu apă a celor trei mănăstiri importante — Trei Scaune —, al căror personal a fost implicat în tulburări, și au împiedicat livrarea alimentelor și medicamentelor către mănăstiri. Dar vestea acestor tulburări s-a răspândit rapid și a fost urmată de revolte în provinciile Kham și Amdo, unele dintre acestea devenind violente și ducând la mai multe decese, atât în rândul chinezilor, cât și al tibetanilor, dar și la distrugerea unor proprietăți.

Nu se poate nega faptul că virulența revoltei din 2008 a dăunat felului în care lumea privea cauza tibetană. Totuși, este adevărat că filmările din diferite locații[12] în timpul protestelor au sugerat că unii dintre participanți acționau ca agenți provocatori, pentru a induce în eroare. Faptul că armele și îmbrăcămintea unui număr de indivizi implicați nu corespundeau zonei în

care au avut loc incidentele este o dovadă că aceștia au fost „plantați“ de chinezi. Și mai este adevărat și faptul că pentru guvernul central era extrem de util ca rebelii să poată fi descriși ca bandiți rasiști. Cu toate acestea, chiar dacă unele dintre acuzațiile de înșelăciune aduse chinezilor sunt corecte, pare puțin probabil[13] ca acestea să poată justifica toate violențele. Nu putem spune nici că amintirea acelor băieți și fetițe tibetane, ale căror capete atârnau ca într-o ghirlandă lângă garnizoana militară Hui, cu optzeci de ani în urmă, și nici că amintirea obișnuitei cruzimi a Revoluției Culturale cu patruzeci de ani mai devreme ar putea justifica ceea ce s-a întâmplat, chiar dacă plasează evenimentele într-un context.

Pentru majoritatea oamenilor din întreaga lume, Tibetul nu a prea fost o problemă importantă. Mulți au auzit de Dalai Lama, dar puțini știu mai multe despre patria sa. Prin urmare, regretul profund al liderului tibetan a fost că atunci când veștile despre Țara Zăpezilor au ajuns în cele din urmă în paginile ziarelor, imaginea pe care au prezentat-o a trebuit să fie atât de tristă. Totuși, la acea vreme, aceasta nu l-a împiedicat pe președintele chinez să facă următorul anunț în presa internațională chiar înainte de Jocurile Olimpice: „Atitudinea noastră în ce privește relația și discuția cu Dalai Lama este cât se poate de serioasă“. Simpatizanții au luat acest lucru ca pe un semn că principalul efect al revoltelor a fost acela de a le arăta chinezilor forța nemulțumirii tibetane. Cu toate că a avut acest rol, odată cu încheierea în siguranță a Jocurilor Olimpice, fără proteste majore — în ciuda sugestiilor anterioare, niciun alt șef de stat în afară de cel al Poloniei nu s-a solidarizat cu poporul tibetan —, Tibetul a dispărut brusc din conștiința lumii. Propunerea privind autonomia prezentată de negociatorii de la Dharamsala în acea toamnă nu a avut parte decât de ridiculizare. Până la sfârșitul anului, Dalai Lama a recunoscut[14] că toate eforturile sale din ultimii treizeci de ani de a găsi o soluție politică agreată atât de Tibet, cât și de chinezi au eșuat.

De atunci, Dalai Lama a confirmat în mod repetat eșecul politicii sale de reapropiere de China. Din perspectiva sa, încercarea de a se întâlni la jumătatea drumului cu reprezentanții de la Beijing pentru a cere autonomia, nu independența Tibetului, a dus doar la manevre cinice din partea guvernului chinez. Când lumina reflectoarelor era îndreptată asupra Chinei, în timpul Olimpiadei, oficialităților chineze le-au scăpat una sau două

remarci pline de speranță pentru cei care aveau urechi să audă, însă nu s-au ținut de cuvânt. Chiar dacă Dalai Lama a recunoscut eșecul politicii căii de mijloc abordate de el, totuși nu a dezaprobat-o. În schimb, a reacționat imediat printr-un plan de referendum pentru a afla care e voința poporului. Oamenii voiau sau nu mai voiau ca el să continue această politică, în ciuda eșecului ei evident? Inițial, votul trebuia să-i includă pe toți tibetanii, dar imposibilitatea de realizare a unui plebiscit complet a dus în cele din urmă la limitarea votului la diaspora. Fără surprindere, s-a constatat că marea majoritate a populației era într-adevăr în favoarea opiniilor lui Dalai Lama și a continuării politicii.

Bineînțeles, un astfel de referendum avea să conducă întotdeauna la un singur rezultat, având în vedere că metoda căii de mijloc încă era opțiunea preferată de Dalai Lama. Dar este important să vedem aici deschiderea lui Dalai Lama către părerile diferite. Spre disperarea multora, unii tibetani din exil chiar s-au temut de acest lucru. Atât Congresul Tineretului Tibetan, multă vreme un susținător zgomotos al acțiunilor directe, chiar violente, cât și Amnye Machen (un institut de cercetare cu sediul în Dharamsala) au respins clar politica lui Dalai Lama, chiar dacă aveau deplină încredere în autoritatea sa spirituală. Un mic număr dintre politicienii în funcție au rupt rândurile. Astfel că tradiționaliștii au reacționat cu indignare față de ceea ce percepeau ca o expresie clară a lipsei de loialitate, unii chiar instigând la violență pentru pedepsirea infractorilor.

Se crede adesea că democrația autentică, odată stabilită, trebuie să fie încununată de succes imediat ce este pusă în aplicare, în virtutea logicii sale implicite. Cât de naivă este această viziune ne-o demonstrează câteva încercări recente de a inaugura conducerea poporului, pentru popor, în țări în care, din timpuri străvechi, au existat alte sisteme tradiționale. În cazul diasporei tibetane (fără îndoială, așa cum ar fi și dacă ar ajunge vreodată democrația în Tibet), loialitatea față de Prețiosul Protector este considerată — chiar și de mulți tineri educați — mai valoroasă decât libera exprimare a opiniei. Totuși, majoritatea recunosc înțelepciunea poziției lui Dalai Lama. Pentru el este ceva de neimaginat ca violența să fie o componentă a politicii. Dar dincolo de aceasta, este evident că și dacă fiecare bărbat, femeie și copil ar pune mâna pe arme, câteva milioane de tibetani tot nu ar avea sorți de izbândă în fața puterii întregii Chine. Efectul

unui astfel de conflict ar fi doar și mai multă durere și suferință pentru și mai mulți oameni. Astfel, calea de mijloc abordată de Dalai Lama are mai multe șanse.

Și totuși, din nefericire, o nouă expresie de nemulțumire și mai disperată a izbucnit printre tibetani la doar câteva luni după Jocurile Olimpice de la Beijing, când un călugăr de la mănăstirea Kirti din provincia Kham și-a turnat pe el benzină și și-a dat foc. În 1963, când un călugăr vietnamez a făcut același lucru în semn de protest față de guvernul condus de Diem, președintele John F. Kennedy a spus despre fotografia câștigătoare a premiului Pulitzer, care surprindea evenimentul, că nicio altă imagine de știri din istorie nu a stârnit o astfel de emoție în întreaga lume. Însă incidentul din Tibet, chiar dacă a fost fotografiat, abia a fost remarcat de mass-media mondială. Deși la început părea un incident izolat, acesta a fost urmat de o serie șocantă de alte 14 autoincendieri în 2011 și de încă una cutremurătoare de 86, în 2012. Numărul a scăzut la 28 în anul care a urmat și la 11 în următorul, iar de atunci au mai fost înregistrate doar câteva. Dar tocmai când părea că ultimele flăcări s-au stins, și-au făcut apariția noi evenimente în conștiința tibetanilor, pe măsură ce câte un tânăr (de obicei) sau o tânără apelau la protestul suprem și încă un nume se adăuga pe memorialul martirilor din Dharamsala. Până la momentul scrierii acestei cărți, au fost înregistrate peste 150 de cazuri.

Statisticile sunt în egală măsură triste și înspăimântătoare. Dar pentru mulți, reacția lui Dalai Lama la toate acestea este aproape la fel de ieșită din comun. Deși ne-am putea aștepta ca el să se opună ferm unei astfel de orori, niciodată nu a criticat categoric această practică. De fapt, autosacrificarea, de obicei prin incendiere, dar și prin alte metode, cum ar fi înfometarea, este o componentă a tradiției budiste atestată prin dovezi scriptice — de exemplu, atât în poveștile Jataka, cât și în Lotus Sutra. Prin urmare, atunci când Dalai Lama este chemat de către chinezi să repudieze autoincendierea, nu este chiar surprinzător că se abține să facă acest lucru în mod irevocabil — chiar dacă îl descurajează. Pentru el, problema ține de motivație. În măsura în care gestul este motivat de compasiune (o motivație despre care Dalai Lama spune că e extrem de greu de susținut[15] în circumstanțele date), poate fi considerat totuși permis. Ar trebui să ne amintim și faptul că, din punctul de vedere al familiilor și al celor care îi

iubesc pe cei ce fac în opinia lor sacrificiul suprem, un edict al Prețiosului Protector care condamnă practica respectivă ar părea o respingere plină de cruzime.

Pentru un străin, este aproape imposibil să-și imagineze profunzimea disperării, asociată cu dragostea pentru Dalai Lama pe care majoritatea tibetanilor continuă să o simtă în adâncul inimii lor, chiar și după atâția ani. Dacă totuși ne uităm la niște fotografii făcute în prima jumătate a secolului XX — sau, și mai bine, la unele dintre filmele mute[16] realizate de Sir Basil Gould în timpul expediției sale din 1940 la Lhasa, pentru urcarea pe tron a lui Dalai Lama —, probabil că ne-am putea face o idee despre asta. Deși filmările au granulație mare, cele mai bune cadre oferă o imagine vie a tradiției care încă are o influență puternică asupra imaginarului tibetan. Putem să întrezărim în ele cultura de dinainte ca bolnăviciosul și în același timp beneficul curent al industrialismului să spulbere peisajul fragil al țării. Vedem lumea ordonată corect: membrii de rang înalt ai guvernului Ganden Phodrang, cu pandantivul din urechea stângă, a cărui lungime indică importanța fiecăruia, stând în picioare înfășurați într-un brocart auriu fermecător, străbătut de turcoaz și verde, purpuriu și violet, vedem femeile cu podoabe fabuloase pe cap, ornate cu lapis, coral și jad, în timp ce în jurul gâtului aveau șiraguri de gzi, ciudatele „perle ale cerului“ despre care se spune că au fost făcute chiar de zei.******** Îi vedem acolo și pe înalții lama ai momentului înveșmântați somptuos, conform statutului lor, precum și diferitele categorii de monahi — mărturie a faptului că sangha nu lipsea din viața publică —, în timp ce aproape că auzim roțile de rugăciune învârtindu-se în mâinile credincioșilor, pentru a confirma întâietatea religiei în viața mirenilor. Dar putem observa, de asemenea, semne ale caracterului feudal al vechii societăți: rândașii care mergeau la trap alături de caii stăpânilor lor, servitorii așteptând tăcuți în spate să fie chemați.

Dacă în această filmare și în fotografiile vechi găsim într-adevăr o licărire din ceea ce s-a pierdut, ar fi greșit să presupunem că expresia exterioară a acestei pierderi este cea pe care o regretă oamenii. Nu li se duce dorul aristocraților adesea dependenți de opiu, lipsiți de vlagă, complotiști și corupți din punct de vedere moral. Chiar și mai puțin sunt regretate abolirea sistemului feudal, exploatarea celor mulți de către o mână de oameni și obligațiile către moșiile monahale și boierești pe tot parcursul vieții. Nu, nu

regretă nimeni nici fastul și nici contextul vremurilor de demult. Ci, mai degrabă, ordinea corectă a lumii — o lume în care Tronul Leului din Potala era ocupat de Prețiosul Protector și în care ritualurile și comemorările religioase își aveau locul lor potrivit în centrul vieții publice — acestea sunt regretate profund.

Este foarte posibil ca acei tineri, bărbați și femei, care se sacrifică să nu prea aibă idee despre ce ar implica întoarcerea lui Dalai Lama; ei știu doar că ar fi de ajuns. Și ar avea dreptate. Adevărul este că ar fi de neimaginat ca el să facă acest lucru fără niște garanții în privința respectării libertăților esențiale pentru poporul său: educația în limba maternă, libertatea de asociere, egalitatea de șanse și, mai presus de toate, ridicarea restricțiilor privind practica religioasă. Bineînțeles, în vechiul Tibet nu existau astfel de drepturi. Exista puțină educație sau chiar deloc în afara mănăstirilor și nu era gratuită. Nu exista nicio libertate de asociere sau de opinie, iar Lungshar a aflat prețul teribil al acesteia. Cât despre egalitatea de șanse, conceptul era lipsit de sens — chiar dacă era adevărat că un număr considerabil de lama, precum însuși Reting Rinpoché, venea dintr-un mediu modest, și doar unul sau doi care i-au atras atenția lui Dalai Lama au fost promovați la rangul de aristocrați. În general, dacă te năsteai într-o clasă inferioară, însemna că aceasta era karma ta. Apoi dacă fugeai de la un stăpân, erai în mod corect pasibil de pedeapsă — chiar dacă nu aveai cum să plătești datoriile strămoșilor tăi, de mai multe generații în urmă. Departe de a urmări o revenire la vechiul stil de viață, reinstalarea lui Dalai Lama la Potala ar însemna o abandonare radicală a trecutului. Chiar dacă toate acestea ar fi bine-venite, lucrul după care tibetanii tânjesc cel mai mult ar fi simplul fapt al prezenței lui Chenresig în mijlocul poporului său.

******** Apărută la Editura Humanitas, în 2015. (N.r.)

******** Moore a fondat organizația caritabilă „Children in Crossfire“, al cărei patron este acum Dalai Lama. Este un muzician înzestrat, iar în tinerețe a fost chitarist principal în musicalul Jesus Christ Superstar, când a avut premiera în Dublin. Glumește adesea spunând că dacă Dalai Lama îl consideră vreun fel de erou, asta dovedește cât de puțin se pricepe liderul tibetan să aprecieze caracterul oamenilor. (N.a.)

******** Se pare că semnul unui transfer reușit este apariția unei mici găuri în creștetul capului, în care, conform tradiției, se pune puțină iarbă de halfa. (N.a.)

******** Deși s-a descoperit că sunt o formă de agate, n-am aflat să se fi făcut o clasificare definitivă a acestor mărgele naturale. Pietrele veritabile se vând acum cu mii de dolari bucata. (N.a.)

Capitolul 22

Jocul magic al iluziei

În aprilie 2011, Dalai Lama a anunțat retragerea totală din funcția de conducător al guvernului tibetan în exil.******** Din acel moment, guvernul avea să fie condus de un prim-ministru ales democratic. Prin predarea puterii politice în acest mod, Prețiosul Protector a pus capăt celor trei secole și jumătate de conducere teocratică —, deși puterea mai fusese transferată pentru perioade îndelungate regenților, care acționau în numele lui Dalai Lama. Reforma nu a fost universal aprobată de tibetani, însă ea făcea parte din planurile lui Dalai Lama încă din momentul în care se decisese în favoarea democrației la venirea în exil.

Prin această mișcare, Dalai Lama a făcut o schimbare extraordinară. Când Altan Khan, puternicul mongol din Asia Centrală, l-a proclamat în secolul al XVI-lea pe Sonam Gyatso, starețul de la Drepung, drept Taleh (termenul mongol pentru „ocean“, de la care a derivat cuvântul „Dalai“) Lama, tibetanul era conducătorul unei mănăstiri ce cuprindea câteva mii de călugări. Dar deși această numire îi conferea un imens prestigiu și o mare bogăție, puterea politică directă care îi fusese acordată personal era limitată în general la guvernarea instituției Gelug, a mănăstirii Drepung și a mănăstirilor-surori, și în special a moșiilor acestora. Abia când Marele Dalai Lama Al Cincilea și-a asigurat patronajul altui han, instituția Dalai Lama a atins un asemenea prestigiu, încât, în combinație cu guvernatorul său[1] și susținut de puterea militară a mongolilor, și-a putut exercita puterea politică în toată lumea budistă tibetană. Procedând astfel, Cel de-Al Cincilea Mare Dalai Lama a condus poporul tibetan către o societate oarecum armonioasă, cum nu se mai întâlnise de la căderea regilor religioși din secolul al IX-lea. În plus, reafirmarea imperiului tibetan a adus tărâmul spiritual al zeilor, demonilor și protectorilor laolaltă cu tărâmul pământesc al ființelor umane, cu posesiunile și proprietățile lor funciare, făcându-le pe ambele să răspundă în fața unei singure autorități.

Astfel, retragerea actualului Dalai Lama a însemnat nu doar ieșirea sa din politică, ci și sfârșitul sistemului religios prin care Prețiosul Protector de

fapt unea în propria persoană atât funcția de preot, cât și pe cea de protector. Să ne amintim, acesta era tipul de relație-model prin care preotul, sau lama, garanta legitimitatea regelui, în timp ce regele, la rândul său, îl întreținea material pe lama. Sub noul sistem de dispensă, Dalai Lama continuă să conducă tărâmul supranatural, în vreme ce chestiunile lumești sunt puse sub autoritatea unei instituții laice. Ceea ce este cu adevărat inovator în această mișcare e faptul că oamenii înșiși sunt ridicați la rolul de protector.

Retragerea autorității lui Dalai Lama din sfera laică a fost aproape la fel de importantă din punct de vedere psihologic, cât și politic. Tibetanii nu ar mai trebui să aștepte de la Dalai Lama răspunsuri pentru orice întrebare de natură practică pe care, cel puțin teoretic, până acum erau liberi să i-o adreseze. În schimb, vor sta pe propriile lor picioare. Astfel, Dalai Lama și succesorii săi se vor putea concentra asupra lucrurilor pentru care au fost de fapt instruiți, și anume, asupra direcției spirituale, chiar dacă el va rămâne până la sfârșitul vieții o figură simbolică pentru poporul său.

Având în vedere că fiecare cuvânt al Prețiosului Protector este considerat de poporul său ca având autoritate divină, probabil trebuie să se rețină serios să nu-și exprime din când în când părerea în chestiuni lumești. Cu excepția controversei Shugden, în măsura în care aceasta este o chestiune politică, Dalai Lama nu prea și-a manifestat până acum intenția de a interveni în treburile de stat. În schimb, fostul lider s-a dedicat împlinirii a ceea ce descrie el drept cele trei „angajamente principale“ ale sale. Acestea sunt, în primul rând, în calitate de ființă umană, de a-i ajuta pe ceilalți să fie fericiți; în al doilea rând, în calitate de călugăr budist, de a se strădui să aducă armonie între diferitele tradiții religioase ale lumii; iar în al treilea rând, în calitate de tibetan, de a ajuta la păstrarea limbii și culturii unice a țării sale. Prin acest ultim angajament, el subliniază enorma datorie pe care tradiția tibetană o are față de moștenirea sfinților cărturari indieni de la Nalanda, universitatea monahală budistă care s-a dezvoltat din secolul al V-lea până în secolul al XII-lea și a furnizat proiectul pentru universitățile monahale din Tibet.

O componentă majoră a acestor angajamente este dedicarea lui Dalai Lama față de cauza ecologistă. Începând din 1950, distrugerea faunei sălbatice din Tibet este un motiv de continuă tristețe pentru el, deși atitudinea sa față de

mediu în general nu este nici sentimentală, nici o funcție a religiozității sale. Nu există nimic „sacru sau sfânt[2]“ în legătură cu natura, scria el în autobiografia sa; mai degrabă, „a avea grijă de planeta noastră este ca și cum am avea grijă de casa noastră“. În același mod, deși este un avocat al compasiunii în privința creșterii animalelor și a spus în diverse ocazii că și-ar dori să fie „purtătorul de cuvânt al peștilor“, el nu merge atât de departe încât să nege categoric posibilitatea ca experimentele pe animale să fie justificate, în anumite circumstanțe — atunci când se dovedește că motivele sunt altruiste. Evitarea afirmațiilor categorice este o caracteristică a abordării budiste. De asemenea, spre disperarea unora, deși Dalai Lama a vorbit adesea în favoarea vegetarianismului, el însuși nu este un vegetarian[3], așa cum am văzut. Mai mult, el recunoaște[4] dificultatea de a trăi într-un mod responsabil față de mediu și nu face un fetiș din asta. Evită să facă baie în cadă, dar recunoaște că, făcând duș dimineața și seara, s-ar putea ca diferența în privința consumului de apă să fie mică.

Referitor la angajamentul său de a-i ajuta pe ceilalți să-și găsească mulțumirea, Dalai Lama consideră cercetarea științifică o componentă importantă în activitatea umană de căutare a fericirii. În acest scop, el continuă să se întâlnească și să aibă discuții cu oameni de știință din întreaga lume. Dacă, drept consecință a acestui fapt, „a devenit el însuși unul dintre[5] cei mai mari oameni de știință ai lumii“, după cum sugera Robert Thurman, este încă o întrebare deschisă. Cu siguranță, el n-ar pretinde asta despre propria persoană. Dar apariția unui compendiu de texte științifice budiste sub patronajul său demonstrează dorința sa de a vedea că cercetarea budistă, în special în ceea ce privește natura conștiinței, este privită cu toată atenția de către cei din afara budismului. Remarcând concordanța dintre viziunea budistă și cea științifică asupra lumii, Dalai Lama se întreabă de ce „impulsul de a ajuta[6] și bunătatea nu sunt recunoscute ca motoare ale comportamentului și prosperității umane?“ El crede că, dacă oamenii de știință și-ar pune serios aceste întrebări, răspunsurile oferite de gânditorii budiști li s-ar părea convingătoare.

În privința dialogului interreligios, de când s-a retras din funcție, Dalai Lama a continuat să se întâlnească și să se roage împreună cu lideri religioși și personalități spirituale din întreaga lume. Încălcându-și jurământul de a se abține de la băuturi care amețesc, a luat o dată Sfânta Împărtășanie[7] oferită

de arhiepiscopul Desmond Tutu. Cu altă ocazie, și-a pus un șorț pentru a servi mâncare într-un adăpost administrat de biserică pentru oamenii străzii[8] din Australia. În ciuda ostilității din unele zone, Dalai Lama a vizitat de mai multe ori Israelul; în 2006 s-a întâlnit atât cu rabinii-șefi sefarzi, cât și cu cei aşkenazi. De asemenea, a vizitat și câteva țări islamice, printre care Iordania, de mai multe ori. Ulterior, în același an s-a întâlnit și cu prințul Ghazi bin Mohammed, personalitate de frunte în dialogul interconfesional islamic.

Pe lângă susținerea pluralismului religios, este clar că Dalai Lama își dorește și să-i ajute pe adepții săi să-și întărească credința. De regulă, îi sfătuiește pe oameni să rămână la propria religie, cu observația că, dacă o persoană nu este un bun practicant al unei credințe, trecerea la alta[9] nu va îmbunătăți lucrurile. Referindu-se la vizita sa la mănăstirea La Grande Chartreuse, unde a remarcat picioarele crăpate de frig ale călugărilor care umblau doar în sandale, a lăudat devotamentul adepților religiilor nebudiste. În același timp, vorbește despre preocuparea sa pentru profesorii tibetani din străinătate care trăiesc în condiții luxoase și își neglijează jurămintele. Însă îngrijorarea cu privire la comportamentul neadecvat al prelaților nu se limitează doar la budiști. Când Papa Francisc a destituit un preot din Germania pentru renovarea ostentativă a reședinței sale, Dalai Lama i-a scris pontifului de la Roma felicitându-l.******** Întrebarea dacă, dintre toate celelalte religii, Dalai Lama se simte cel mai aproape de catolicism este încă o problemă deschisă. Pe de o parte, el consideră aprioric că nu există un Creator. Pe de altă parte, asemănările aparente în cazul multor practici liturgice din Roma și Lhasa îl face să se întrebe dacă nu cumva au existat anterior contacte între cele două tradiții[10]. Ambele religii sunt practicante ale consumului ritualic de alimente și băuturi și ambele venerează relicvele sfinților. De asemenea, este adevărat și faptul că Dalai Lama a fost de multe ori primit de organizații catolice cu înclinație spre ecumenism și, dacă nu se înșală, liderul tibetan se bucură de binecuvântarea divină pentru a încuraja legăturile cu Biserica Catolică. În timpul unei vizite la Fatima în 2001, a avut o viziune a Fecioarei Maria, a cărei statuie s-a întors spre el și i-a zâmbit[11]. În acest context, nu este în totalitate clar cum ar trebui să interpretăm observația sa că una dintre cele mai mari surprize[12] din viața sa a fost atunci când Papa Benedict al XVI-lea a afirmat cu tărie că rațiunea este indispensabilă credinței religioase. După părerea lui Dalai

Lama, dacă oamenii ar gândi suficient de profund, ar reuși să vadă cu adevărat lucrurile așa cum sunt — și astfel, falsitatea poziției papei și corectitudinea propriei lui poziții.

Devotamentul lui Dalai Lama pentru aceste trei angajamente principale a însemnat că retragerea sa din politică nu a avut drept rezultat mai mult timp liber decât înainte. El continuă să primească zeci de invitații pentru a ține conferințe sau sesiuni de învățături. Când cabinetul său le acceptă în numele său, condiția este ca aparițiile publice ale lui Dalai Lama să fie limitate la două ore pe zi. Între timp, el continuă să primească învățături spirituale și instruire de la alți lama de câte ori îi permite programul, menținându-și cu rigurozitate propriul studiu și practica. Când călătorește în străinătate, nu face concesii în ceea ce privește diferența de fus orar și se trezește întotdeauna la aceeași oră a zilei. Singura lui destindere este să participe la dezbaterile monahale și să urmărească progresul următoarei generații de învățăcei, în special în vizitele pe care le face la marile universități monahale reînființate în sudul Indiei. O bucurie specială pentru el în astfel de ocazii este că poate să facă acest lucru nu în calitate de „mare autoritate[13]“, cum se presupune în general de către laici, ci mai degrabă ca un student foarte bine informat, dornic să învețe de la cei care, spre deosebire de el, au reușit să-și dedice întreaga viață studiului.

În timpul călătoriilor, profită de ocazie pentru a vizita locuri interesante sau cu o semnificație specială. Într-o călătorie în America s-a rugat la locul asasinării lui Martin Luther King. În alta, și-a manifestat dorința de a vedea un vulcan activ. Ca bonus, în acea călătorie a fost încântat să vadă o specie de plante pe care o cultivase la reședința din Dharamsala. „Dintr-odată[14]“, își amintește Thurman, „cu un strigăt de bucurie, a traversat șoseaua, apoi, un șanț… și a urcat pe un terasament… Apoi a rugat să i se facă o fotografie ținând în mână o frunză… Stătea acolo cu boneta lui caraghioasă, râzând cu gura până la urechi… «Într-o viață viitoare voi fi naturalist», ne-a spus.“

După ce s-a retras, Dalai Lama a continuat să facă inițieri Kalachakra — atât în India, cât și în străinătate. În 2014 a făcut pentru a treia oară acest lucru în Ladakh, unde la sfârșitul secolului trecut i s-a construit un nou palat de către o comunitate estimată la un sfert de milion de oameni. Până la

momentul scrierii acestei lucrări, condusese deja ceremoniile Kalachakra de 34 de ori, de la inițierea sa în această practică.

În privința invitațiilor de a vorbi în public pe care le acceptă Dalai Lama, e adevărat că sunt cele pe care i le recomandă cei mai apropiați consilieri ca fiind potrivite. Cele care îi sunt propuse direct ar putea să nu fie susținute de aceștia. De asemenea, este firesc ca uneori să intre în joc și relațiile și preferințele lor personale. Și este adevărat că, de-a lungul anilor, s-au făcut și unele greșeli. Una dintre cele mai jenante a fost seria de audiențe de la sfârșitul anilor 1980 acordate lui Shoko Asahara, liderul unei secte japoneze******** și viitor criminal în masă. Din momentul în care Asahara a dezvăluit că este creierul atacului cu gaze asupra unei stații de metrou din Tokyo, s-a afirmat adesea că, dacă Dalai Lama ar fi fost atoateștiutor, în calitatea lui de manifestare a bodhisattva, nu ar fi fost indus în eroare de liderul sectei.

Un eveniment stânjenitor mai recent a fost discursul public al lui Dalai Lama din Albany, New York, sponsorizat parțial de controversatul grup cunoscut sub denumirea de NXIVM (pronunțat Nexium). S-a spus că organizația respectivă, pe lângă derularea unor activități financiare dubioase, era de fapt o sectă sexuală, acuzație care s-a dovedit a fi corectă. S-a mai susținut de asemenea că o condiție pentru participarea lui Dalai Lama la eveniment a fost ca o mare sumă de bani să își schimbe proprietarul. Cabinetul lui Dalai Lama a clarificat rapid că liderul tibetan nu percepe niciodată vreo taxă pentru aparițiile sale, fapt confirmat de mulți organizatori de evenimente la care a luat parte.******** De asemenea, trebuie spus că Dalai Lama a menționat în discursul său că a fost atenționat că existau controverse cu privire la NXIVM, chestiuni care ar trebui investigate în mod corespunzător, sugera el. Cu toate acestea, este clar că a existat o legătură între Dalai Lama și călugărul tibetan care lucra în calitate semioficială, ulterior eliberat din funcție, cel care a intermediat apariția. Mai târziu, acea persoană a fost reintegrată și reabilitată, deși postul său a fost aproape imediat desființat de Dalai Lama, ca urmare a manevrelor de culise deranjante. Unii sunt surprinși de faptul că Prețiosul Protector s-ar putea să nu fie întotdeauna slujit cum trebuie de cei mai apropiați oameni ai săi.

Au existat mai multe ocazii în care o parte din susținătorii lui Dalai Lama au fost dezamăgiți de alegerea evenimentelor la care consilierii săi l-au încurajat să participe sau pe care le-au organizat. Un astfel de exemplu este apariția sa la emisiunea australiană de televiziune Master Chef. Altul a fost participarea la Festivalul Glastonbury din Marea Britanie. Totuși, în legătură cu ultimul caz, Dalai Lama a declarat că s-a distrat — în ciuda faptului că a fost sărutat pe scenă de cântăreața Patti Smith, spre indignarea multor tibetani. Cu excepția cazului în care suntem pregătiți să spunem (așa cum zic chinezii) că zecile de lideri mondiali care l-au primit și lăudat, numeroșii rectori de universități care i-au acordat diplome onorifice și sutele, probabil miile de primari și lideri de comunități care i-au acordat lui Dalai Lama premii din partea orașelor lor — ca să nu mai spunem de milioanele de oameni obișnuiți care au fost încurajați de Dalai Lama și și-au găsit inspirația în el — au fost cu toții induși în eroare și dezinformați, ar fi greu să demonstrăm că aceste greșeli ocazionale ne spun mai multe despre om decât realizările lui. Și chiar și cei care continuă să aibă o părere negativă ar trebui să recunoască devotamentul lui Dalai Lama față de rolul pe care îl are. La urma urmei, ce l-ar fi oprit în tinerețe să-și lepede veșmântul și să se lase atras spre locurile de pierzanie ale lumii libere?

Totuși, este adevărat că Dalai Lama a atras iritarea unor comentatori din presa occidentală. Unul dintre aceștia a fost Christopher Hitchens[15], care l-a criticat, printre alte motive, pentru că pare să sprijine testarea armelor nucleare de către India. Mai mult, a provocat groază în anumite cercuri sugerând că Europa este a europenilor[16] și că, deși imigranții ar trebui primiți, aceștia ar trebui să încerce să se întoarcă la casele lor pentru a-și reconstrui țările de îndată ce vor putea să facă acest lucru. Unii l-au acuzat că își exploatează publicul, ca un „cabotin[17]“, după cum s-a exprimat cineva, „cel mai popular dintre toți“. În schimb, alții au remarcat că întotdeauna are o grijă deosebită să comunice cu persoanele cu tulburări psihice[18] și să le îmbrățișeze, inclusiv pe cele care par să fie violente, și care iau parte la evenimentele la care participă el. Pe lângă aceasta, se știe că Dalai Lama face remarci aspre care, uneori, jignesc profund oamenii. Într-o vizită în Norvegia, el a indicat la un moment dat spre o adolescentă și i-a spus, chicotind, că este „prea grasă“. Acestea nu prea sunt gesturile unui „cabotin“. Dalai Lama a mai fost criticat și pentru unele dintre prieteniile sale. Afecțiunea sa față de George W. Bush (care i-a pictat un portret lui

Dalai Lama) le-a provocat dificultăți unora. Respectul său pentru Nancy Pelosi probabil i-a deranjat pe alții. Cu toate acestea, farmecul său natural și umanitatea evidentă au câștigat o mulțime de admiratori.

Cât privește viitorul, deși este limpede că, din punct de vedere funcțional, retragerea lui Dalai Lama din rolul de conducător este reală, rămâne de văzut dacă reformele sale îi vor supraviețui. Nu este exclus să ne imaginăm un succesor ambițios — sau, mai degrabă, unul slab, manipulat de niște subalterni ambițioși — care să pună din nou mâna pe puterea politică. Acesta este un pericol în special dacă Prețiosul Protector „va manifesta actul decesului" mai devreme, nu mai târziu. Ar fi surprinzător să aflăm că totuși nu asta a avut în minte. Vorbind despre succesiunea sa, după ce a repetat faptul că va exista un al cincisprezecelea Dalai Lama numai dacă aceasta este dorința întregului popor tibetan (ceea ce va fi, fără îndoială), a lămurit că, dintr-o serie de opțiuni, el deja are în vedere posibilitatea de a numi un succesor cât este încă în viață, identificând un ma de tulku. Aceasta este o încarnare numită atunci când anteriorul deținător al funcției rămâne în viață.

De obicei, procedura de ungere a unei astfel de încarnări implică un lama mai în vârstă care să declare că acel bodhi ce sălășluiește în el a fost identificat a sălășlui și într-o persoană mai tânără, de obicei un discipol sau un prieten spiritual, deși uneori poate fi vorba de un asistent sau chiar de o rudă (mai puțin plauzibil). Cel numit astfel va ocupa atunci poziția de lama atât în sfera spirituală, cât și în cea materială, preluând toate proprietățile, zeciuiala și titlul celui ce a făcut numirea, în timp ce titularul se retrage, de multe ori mutându-se la o mănăstire izolată. Un avantaj imens al identificării și confirmării noului Dalai Lama în acest fel este că ar complica foarte tare orice încercare a autorităților chineze de a interveni în succesiune. Însă, dacă nu se va întâmpla acest lucru și Dalai Lama nu-l va numi personal pe succesorul său, cu siguranță vor fi folosite metodele tradiționale de identificare și, în așteptarea morții sale din afara granițelor Tibetului, Dalai Lama a specificat clar că întruparea sa va trebui căutată în afara Tibetului. Se zvonește chiar[19] că Palden Lhamo, Zeița Glorioasă, a fost invitată să-și mute reședința de la lacul viziunilor din Tibet într-un alt lac, undeva în regiunea Ladakh.********

Dar dacă Prețiosul Protector a rezolvat în principiu problema formei pe care o va lua instituția Dalai Lama în viitor, și dacă va găsi o cale de a dirija cu abilitate problema succesiunii (deși înțelege pe deplin că chinezii sunt siguri că își vor unge propriul candidat „oficial“), mai rămâne cel puțin un obstacol important în calea viziunii sale finale. Deși dorește ca Dalai Lama să fie o personalitate cuprinzătoare, capabilă să vorbească pentru toți tibetanii, indiferent de regiunea lor de origine (chiar dacă provin din Ü-Tsang, Kham sau Amdo) și indiferent cărei secte aparțin, rămâne totuși problema ridicată de Shugden. Aceasta se rezumă, practic vorbind, la întrebarea seculară cu care s-au confruntat toate instituțiile antice sub presiunea evenimentelor din lume: dacă să se îndrepte spre ea și să riște anihilarea sau să se îndrepte în sens opus și să revină la primele principii ori la o versiune a acestora, în speranța de a rezista furtunii până când se va putea produce o renaștere deplină. După cum am văzut, rezultatul luptei dintre aceste două impulsuri, unul reprezentat de Shugden, celălalt, de Nechung, încă nu a fost definitiv stabilit, iar problema rămâne ca un ghimpe înfipt în carnea Prețiosului Protector.

Să presupunem, totuși, că actualul Dalai Lama va depăși vârsta de o sută de ani, după cum a sugerat că e posibil, și că va reuși să-și implementeze viziunea în privința instituției Dalai Lama ca forță unificatoare pentru toți, precum și să rezolve problema succesiunii. Care sunt perspectivele pentru poporul său?

E greu să fim optimiști. Politica de expansiune economică a Partidului Comunist Chinez ca metodă de a-și păstra poziția a avut un succes extraordinar. A demonstrat că democrația liberală nu este în niciun caz un concept implicit al capitalismului. Dimpotrivă, statul atotcuprinzător și monstruos pe care l-a creat partidul pare capabil să facă față oricărei provocări pur ideologice pentru existența sa. Ceea ce nu va putea asimila va distruge cu siguranță. Astfel, ascensiunea Chinei ca superputere mondială pare să continue în viitorul previzibil, în timp ce tot mai puține țări vor îndrăzni să-și riște relațiile comerciale cu China de dragul câtorva milioane de tibetani, exact așa cum prognozau arhitecții partidului cu mult timp în urmă.

Într-adevăr, acest lucru se întâmplă deja. Lui Dalai Lama nu i s-au acordat vize pentru Africa de Sud și Botswana. Încă din 2008, Ministerul de Externe al Marii Britanii a încetat (după mai mult de un secol) să recunoască suzeranitatea Chinei asupra Tibetului, recunoscând în schimb Tibetul ca „parte integrantă a Chinei“. Presupunând că nu vor exista schimbări radicale în atitudinea Beijingului, în viitorul apropiat este aproape sigur că tibetanii vor continua să se confrunte cu subjugarea politică și culturală în propria lor patrie. Cât timp se poate îndura acest lucru până când ideea emancipării poporului tibetan să devină într-o bună zi reală — aceasta rămâne încă o întrebare deschisă. E posibil ca momentul să fi trecut deja. În condițiile în care s-a întâmplat astfel, următoarea întrebare este dacă va putea supraviețui cultura. Aceasta este de fapt întrebarea, dacă budismul tibetan este capabil să facă acest lucru. Nici aici semnele nu sunt prea încurajatoare. Indiscutabil, impulsul religios în rândul tibetanilor din Tibet pare să scadă, de vreme ce tinerii se preocupă mai mult de viața aceasta decât de următoarea. Deși se pare că, la ora actuală, populația adunată a celor Trei Scaune în exil este egală cu cifra ei istorică, cu peste 20 000 de călugări rezidenți. Numărul lor a început să scadă cam cu un deceniu în urmă, în parte din cauza faptului că China împiedică pe cât posibil migrația din Tibet, dar și din cauză că e din ce în ce mai neobișnuit ca familiile să-și trimită în mod firesc copiii la mănăstiri. O altă îngrijorare este dacă tradiția va mai putea produce practicanți individuali de talia tutorilor lui Dalai Lama, de exemplu.

În ceea ce privește perspectivele unei restaurări complete a religiei în Tibet sub stăpânirea chineză, cel mai mare impediment în acest sens îl constituie, fără îndoială, asocierea tradiției cu ideea de independență a Tibetului. Totuși, pentru Prețiosul Protector, supraviețuirea Buddhadharmei în Tibet este mai importantă decât identitatea națională. El speră cu adevărat că, odată ce instituția Dalai Lama este separată de guvern, aceasta va înceta să mai fie un punct focal pentru naționalism. Rămâne de văzut dacă acest lucru se va traduce prin existența unei comunități monahale (sangha) mai puțin politizate în Tibet. Însă există motive de optimism moderat în privința supraviețuirii tradiției pe alte baze. Creșterea interesului pentru religie în general și pentru budism în special este una dintre cele mai importante trăsături ale Chinei moderne, chiar dacă nu există prea multe dovezi în acest sens. Suntem nevoiți să ne bazăm pe dovezi neconfirmate, dar este evident

că se petrece o revigorare majoră. Dacă ar fi să luăm un exemplu, așezarea monahală pentru ambele sexe de la Larung Gar, dintr-o zonă îndepărtată a ținutului Kham, a găzduit până de curând aproximativ 40 000 de călugări și călugărițe cu vieți consacrate. În 2016, autoritățile au ordonat ca numărul acestora să se reducă la 2 000 de călugărițe și 1 500 de călugări (diferența de număr dintre sexe reflectând probabil percepția că femeile religioase par să provoace mai puține probleme decât omologii bărbați) și curând după aceea a început demolarea multor clădiri. La momentul scrierii acestei cărți, statutul exact al așezării Larung Gar nu este clar. Dar ceea ce se știe este că, atât în momentul de vârf, cât și acum, aproximativ jumătate sunt etnici chinezi.

Reînsuflețirea religioasă reprezintă un fapt în legătură cu care autoritățile chineze au fost dintotdeauna extrem de precaute. Rebeliunea Lotusului Alb, urmată de rebeliunea Taiping — ambele inspirate de lideri religioși charismatici — au fost factori importanți în căderea dinastiei Qing. Având în vedere acest lucru, este foarte probabil să existe în continuare fricțiuni între stat și sangha atât în teritoriile dominate de tibetani, cât și în cele în care predomină chinezii han. Recunoașterea noilor reîncarnări este deja interzisă din punct de vedere tehnic, iar la momentul scrierii cărții, există câteva restricții severe în activitățile mănăstirilor, în general.

Cât privește gândul că un lider chinez prezent sau viitor ar putea trece printr-o transformare spirituală de tip constantinian (Constantin fiind împăratul roman din secolul al IV-lea care a devenit creștin), deși ar fi uluitor, realitatea este că o astfel de întorsătură a evenimentelor nu ar avea un impact prea mare. Nici măcar președintele Mao nu a reușit întotdeauna să impună condiții Biroului Politic. Și, deși n-ar fi imposibil ca partidul să tolereze un premier budist, ceea ce n-ar tolera ar fi orice mișcare capabilă să-i amenințe autoritatea asupra Tibetului. Prin urmare, este greu de imaginat un președinte chinez care să-l invite pe Dalai Lama chiar și pentru o scurtă vizită în patria sa. Cu toate acestea, se pare că a existat un moment (deși negat ulterior) în 2014 când Dalai Lama și secretarul general al Partidului Comunist Chinez (așadar, liderul suprem al Chinei), Xi Xinping, s-ar fi putut întâlni[20]. Mulți tibetani cred că soția lui Xi este practicantă a budismului și că el însuși este un simpatizant atât al acestei religii, cât și al lui Dalai Lama, probabil ca urmare a faptului că tatăl său a fost cantonat în

Tibet în anii 1950. Când liderul chinez era în vizită la Delhi, cabinetul lui Dalai Lama a contactat ambasada chineză pentru a vedea dacă ar putea fi organizată o întâlnire privată între cei doi. S-a aflat că Xi era dispus să meargă la o astfel de întâlnire. Dar, după o pretinsă intervenție a guvernului indian, întâlnirea nu a mai avut loc. Însă chiar dacă ar fi avut loc, este greu de imaginat că s-ar fi întâmplat vreo schimbare radicală de politică din partea Chinei.

Chiar dacă este puțin probabil ca China să facă anumite concesii politice cu privire la Tibet, se pune întrebarea dacă există vreo speranță realistă de supraviețuire a identității tibetane individuale. Sigur, dinastiile vin și pleacă, dar la fel se întâmplă și cu popoarele. Celții au dominat vestul și centrul Europei timp de o mie de ani înainte de venirea romanilor. Înaintea lor au fost fenicienii care au dăinuit și mai mult. Un popor mai recent care a înflorit, după care a dispărut, au fost aztecii. Nu este anormal să ne temem, așa cum se teme Dalai Lama, pentru viitorul pe termen lung al poporului tibetan sub un regim cum este cel creat de chinezi. Totuși, există o entitate care s-a arătat pe deplin capabilă să suporte hărțuirea, persecuția și chiar ura genocidă: însuși spiritul uman. Să ne gândim la poporul evreu, care a fost persecutat o mare parte din istoria sa. Dacă ar fi să ne luăm după experiența evreilor, a căror rezistență a fost susținută de credința religioasă, perspectivele de supraviețuire ale poporului tibetan par mai sigure, în special datorită conducerii unui individ care se ferește de ispitele obișnuite ale lumii — faima (la care actualul Dalai Lama s-a arătat complet dispus să renunțe în disputa asupra controversei Shugden) și avuția (nu există nicio îndoială că Dalai Lama s-ar mulțumi și cu o simplă cameră în care să poată medita), care sunt tentațiile permanente ale celor de la putere. Într-adevăr, spiritul lui Dalai Lama — forța sa vitală, natura sa, hotărârea în fața sorții copleșitoare — arată că atunci când credința de neclintit se intersectează cu renunțarea totală la sine, ființele umane sunt capabile să depășească chiar și cele mai cumplite împrejurări (cu siguranță, acesta este secretul magnetismului personal al lui Dalai Lama: aura pe care o emană, în orice moment și în orice circumstanță, având o convingere totală, ale cărei rădăcini sunt înfipte adânc într-o tradiție ea însăși bogată și profundă, o convingere ușor de purtat, întemeiată pe o generoasă — și palpabilă — bunăvoință).

Așadar, cea mai mare amenințare pentru poporul tibetan este aceeași cu amenințarea pentru instituția Dalai Lama: faptul că asaltul lumii contemporane se dovedește a fi prea puternic pentru individul care preia mantia încarnării actuale. Instituția Dalai Lama este atât de strâns legată de identitatea tibetană, încât este imposibil să ne imaginăm că această identitate ar supraviețui mult dacă Dalai Lama însuși (sau însăși, dacă ar fi femeie — mai puțin plauzibil, dar totuși posibil, conform prezentei încarnări) n-ar fi atât de înrădăcinat în tradiție și de total devotat acestui rol. Deja există semne de slăbire în cadrul instituției Karmapa. În ciuda tradiției, unul dintre pretendenții la titlul de Karmapa s-a căsătorit. Altul a vorbit despre efortul său de a învinge depresia. Și în timp ce instituția Dalai Lama s-a dovedit capabilă să suporte un comportament năbădăios, ca în cazul îndrăgostitului Dalai Lama Al Șaselea, și chiar lipsa de direcție pe perioade îndelungate, cum ar fi cea de peste un secol de la dispariția Celui de-Al Șaptelea Dalai Lama până la atingerea maturității de către Cel de-Al Treisprezecelea Dalai Lama, nu este sigur că ar putea supraviețui unei apostazii desăvârșite — fie a unui Dalai Lama, fie a poporului însuși.

Și cu toate acestea, chiar dacă pe platoul himalayan ar supraviețui doar câteva familii în anii ce ar urma prăbușirii actualului imperiu chinez — care va veni cu siguranță, dacă ne luăm după istorie —, este aproape imposibil să ni le imaginăm uitându-l pe Cel Care Privește în Jos cu Compasiune la strămoșii lor. Amintindu-și acest lucru, oare nu vor căuta semne și minuni în natură, nu-i vor căuta fața printre bebelușii din corturile lor negre din păr de cal, acele miraculoase simboluri ale rezistenței umane împotriva vântului și a frigului, a ravagiilor duhurilor și demonilor din ținuturile nemiloase ale Țării Zăpezilor? S-ar putea întâmpla asta după o întrerupere îndelungată și pare cu atât mai probabil atunci când luăm în considerare mitul care cu siguranță se va țese din realizările actualei încarnări.

Să ne gândim la schimbarea extraordinară a șansei pe care a adus-o Cel de-Al Paisprezecelea Dalai Lama. Când a plecat în exil, urmat de 80 000 de refugiați nevoiași, se putea spera, în cel mai bun caz, ca aceștia să fie absorbiți rapid de societatea indiană, în timp ce el însuși căuta să înființeze unul sau mai multe centre budiste mici, fie în India, fie în altă parte. În ce îl privește pe Dalai Lama, să conduci cu succes o diasporă de mari dimensiuni, în general unită, care numără acum probabil un sfert de milion

de oameni răspândiți în întreaga lume, și pe lângă aceasta să câștigi alte milioane de adepți ai tradiției tibetane a budismului este cu adevărat un fapt uimitor și cu siguranță fără egal în lumea modernă.********

În vreme ce, cu cincizeci de ani în urmă, centrele budiste tibetane din afara Tibetului — dintre care primul a fost înființat de simpaticul băutor de bere și traducător pentru CIA, Geshe Wangyal — puteau fi numărate pe degetele unei singure mâini, astăzi există cu siguranță mii. De asemenea, actualul Dalai Lama a stabilit legături strânse cu comunitățile budiste din afara propriei tradiții, astfel încât i se cer frecvent sfatul și binecuvântarea de către călugări și călugărițe din Coreea, Vietnam, Taiwan, Mongolia, Thailanda, Japonia și chiar China continentală. Fără conducerea fiului de fermier din Taktser, ar fi aproape imposibil să ne imaginăm o astfel de stare de lucruri.

Este adevărat, fără doar și poate, că sporirea interesului pentru budism în general se datorează doar parțial lui Dalai Lama și că s-ar fi întâmplat oricum, dar pare foarte puțin probabil că s-ar fi petrecut în aceeași măsură fără munca neobosită a Prețiosului Protector. Se pare că profeția lui Buddha, cum că la două milenii și jumătate după parinirvana sa învățăturile se vor extinde în ținutul oamenilor cu fața roșie, s-a împlinit așa cum a prevăzut, în mare parte prin propriile sale eforturi. Mai mult decât atât, putem lua în considerare contribuția lui Dalai Lama la familiarizarea crescândă a umanității cu conceptul de compasiune. Este remarcabil faptul că frecvența de utilizare a cuvântului „compasiune“ în ultima jumătate de secol a crescut cu peste 200 la sută în limba engleză, conform celui mai bun procedeu de măsurare disponibil[21] în timp ce în unele limbi europene (în germană, de exemplu) creșterea a fost considerabil mai mare. Spre deosebire de acum o jumătate de secol, compasiunea este privită azi ca o piatră de temelie în îngrijirea sănătății, ca un scop al educației, o condiție prealabilă a păcii și care are însemnătate în lumea afacerilor. Este din ce în ce mai acceptată ideea că până și prizonierii merită să li se arate puțină compasiune. Ar fi greu să ne imaginăm poziția primordială pe care virtutea compasiunii a ajuns să o ocupe în cadrul discursului public, fără susținerea lui Dalai Lama. Iar aceasta este o realizare importantă care cu siguranță îi va însufleți amintirea în cadrul tradiției.

Și totuși, care este moștenirea sa pentru lumea propriu-zisă? Probabil că cea mai importantă contribuție a sa încă nu a fost pe deplin apreciată. Pentru mulți oameni, dacă nu pentru majoritatea, cuvântul „compasiune“ este sinonim cu empatie. Dacă relația lui Dalai Lama cu Chenresig, Bodhisattva al Compasiunii, ar fi luată în serios, ar arăta cu siguranță că întreaga viață a Prețiosului Protector este, dintr-un important punct de vedere, o lecție obiectivă de compasiune. Și se pare că, din această perspectivă, a fi milos înseamnă mult mai mult decât în mod obișnuit.

Având în vedere tot ce a realizat în viața sa, vedem că, pentru Dalai Lama, compasiunea înseamnă în primul rând, și cel mai important, generozitate — dar nu doar în sensul oferirii de daruri, chiar dacă și în acest sens este extrem de generos. Donarea imediată a sumelor de bani care au venit odată cu premiile Nobel și Templeton este o mărturie în acest sens. De asemenea, trebuie menționat că a făcut numeroase donații — adesea substanțiale — către organizații de caritate din toată lumea pentru cauze precum ajutorarea în caz de dezastru. Toate sumele rezultate din drepturile de autor ale numeroaselor sale cărți (în total, peste 200 de titluri, multe dintre ele vândute în milioane de exemplare) sunt virate direct către una dintre fundațiile caritabile pe care le-a înființat. Pe lângă toate acestea, și în particular este foarte generos. Cum era de așteptat, el dă mai departe cadourile primite, dar face și cadouri în bani și împrumuturi familiei și prietenilor — și nu doar tibetanilor. Când mătușa Joyce, așa cum o numea cu drag (și uneori cu teamă) toată Dharamsala pe teozoafa născută în Noua Zeelandă, a avut nevoie de îngrijire permanentă spre sfârșitul vieții, după ce zeci de ani a ocupat voluntar postul de secretar al guvernului din exil, Dalai Lama a fost cel care i-a plătit facturile atunci când a aflat că are nevoie de ajutor. De asemenea, se știe că este extrem de generos cu timpul său, aflându-se deseori într-o situație de disconfort din cauza prelungirii discuțiilor publice sau private pentru a răspunde la întrebări. Însă din perspectivă budistă, generozitatea sa se manifestă cel mai puternic și mai valoros slujind Buddhadharma: prin nenumăratele discuții pe care le-a purtat, miile de învățături și inițieri pe care le-a acordat, zecile de mii de ritualuri la care a participat și hirotonirile pe care le-a conferit.

În timp ce generozitatea de a-i sluji pe alții prin promovarea aprecierii și înțelegerii Buddhadharmei reprezintă apogeul compasiunii lui Dalai Lama,

este important să recunoaștem că există și alte aspecte — indispensabile — prin care ne demonstrează virtutea compasiunii. Dacă putem spune că întreaga viață a Prețiosului Protector poate fi văzută ca o exemplificare pentru ce înseamnă compasiunea, vedem că în chestiunile practice el adoptă virtutea chibzuinței. Aruncând o privire asupra vieții sale, vedem că asta a însemnat, de exemplu, să nu se implice nici în operațiunile CIA în Tibet, nici în rezistența Chushi Gangdruk din anii 1950–1960. Dar în același timp, viața lui plină de compasiune nu l-a determinat să le interzică acestora strădaniile. La fel, nu a exclus un anumit pragmatism, de exemplu, ca atunci când a acceptat cererea Indiei de a trimite Batalionul 22 la război în Bangladesh — oricât de mult l-a durut să facă acest lucru.

După cum reiese de asemenea din biografia sa, compasiunea implică atât disponibilitatea de a face compromisuri, cât și hotărâre. Renunțarea la obținerea independenței Tibetului este un exemplu clar de compromis chibzuit, în vreme ce fidelitatea sa față de doctrina budistă este dovada hotărârii sale. Cele patru adevăruri nobile nu sunt negociabile. Și nici perspectivele budiste de bază asupra naturii fundamentale a realității: doctrinele despre karma, despre originea dependentă, despre deșertăciune și, ca un corolar al acestora, despre lipsa de sine. Dar dacă apărarea a ceea ce este aprioric s-ar putea să nu necesite prea mult efort, există momente când compasiunea implică menținerea pe poziție în fața unei opoziții certe. Astfel, compasiunea este în mod clar legată de curaj. În privința controversei Shugden, ar fi fost ușor să facă concesii. Însă Prețiosul Protector și-a riscat reputația pentru a apăra poziția pe care o consideră corectă în ceea ce privește zeitatea — nu pentru binele său, ci pentru binele tuturor. Mai puțin evident, dar la fel de important, în relațiile sale cu protectorii, Dalai Lama arată că a fi plin de compasiune înseamnă a susține adevărul tărâmului supranatural. În opinia sa, budismul nu poate fi desprins de supranatural și nici nu se poate renunța la protectori. Buddhadharma nu poate fi redusă pur și simplu la etică și meditație conștientă, în ciuda importanței covârșitoare pe care o au atât conduita corectă, cât și calmul interior. A-i ajuta pe alții să înțeleagă asta reprezintă o parte din ceea ce înseamnă a fi plin de compasiune — chiar dacă Dalai Lama nu pune accentul pe practica protectorilor în rândul budiștilor neofiți.

Dacă luăm în serios afirmația că Prețiosul Protector este manifestarea pământească a lui Chenresig, vedem și faptul că, în multe privințe, compasiunea este o virtute conservatoare. Nu în sensul că Dalai Lama poate fi etichetat drept conservator. Acest lucru este clarificat de pledoaria lui pentru democrație în politică și ecumenismul său din sfera religioasă. De asemenea, și de considerația sa pentru femei. Dalai Lama a fost un susținător ferm al introducerii de curând a titlului de geshema pentru călugărițe, deși a subliniat clar că tradiția nu permite hirotonirea femeilor. Dar este adevărat și că unele comentarii exagerat de optimiste despre necesitatea unui viitor Dalai Lama femeie (nu este total exclus, deși o condiție necesară iluminării depline este ca individul să fie bărbat) au provocat dezamăgire în unele zone. În același mod, faptul că Dalai Lama încurajează știința ca parte a curriculumului monahal este o dovadă a angajamentului său în progresul lumii prin intermediul tehnologiei. El a spus adesea că dacă ar fi trebuit să aleagă o carieră diferită de monahism, ar fi vrut să fie inginer.

O altă trăsătură importantă a felului în care Prețiosul Protector își prezintă compasiunea este insistența sa asupra lipsei de prețiozitate. După cum știe oricine a avut privilegiul de a-l întâlni, zâmbetul care îl însoțește permanent și izbucnirile în râs nu sunt absolut deloc forțate. Să ne amintim de remarca lui Chesterton despre existența „unui lucru prea grozav[22] pe care nu ni l-a arătat Dumnezeu când a umblat pe pământ, iar eu mi-am imaginat uneori că era vorba de voioșia Lui“. În schimb, Dalai Lama, după ce a sondat adâncimile conștiinței prin practica sa zilnică de meditație, nu are nicio reținere să-și arate voioșia.

Însă cel mai important dintre toate lucrurile pe care le manifestă Dalai Lama este faptul că compasiunea este rod al bodhichitta, hotărârea de a lucra necontenit pentru iluminarea tuturor ființelor simțitoare — toți oamenii, zei, semizei, animale, duhuri înfometate și viețuitoare ale tărâmurilor iadului. Până la urmă, această aspirație este cea care determină comportamentul lui Dalai Lama: fiecare dintre gândurile, cuvintele și faptele sale. Toate învățăturile sale, toate scrierile, toate discursurile publice, toate aparițiile din presă și interviurile cu jurnaliști, toate acțiunile caritabile, toate ritualurile la care participă, toate divinațiile pe care le întreprinde, toate rugăciunile și meditațiile private, chiar și toate eforturile

sale politice sunt expresii ale acestui scop unic. Prin învățăturile sale și prin exemplul pe care îl oferă, scopul său final este acela de a-i ajuta pe ceilalți să înțeleagă cum sunt lucrurile cu adevărat, îndreptându-i astfel pe calea eliberării. Reiese de aici că, prin dorința sa de a-i ajuta pe oameni să depășească ignoranța și să înceteze să se agațe de existența unui sine material, Dalai Lama este o personalitate mult mai radicală decât se presupune în general. A nu se înțelege că acest lucru înseamnă a rata cel mai important punct al lucrării sale. Spre deosebire de Hristos, care a predicat altruismul (lipsa egoismului), Buddha a predicat lipsa sinelui. Dalai Lama vrea să înțelegem că, în cele din urmă, nu există niciun sine și niciun altul, și niciun Dalai Lama, niciun Prețios Protector, nici Tibet — că în final, există doar jocul magic al iluziei.

******** Întâmplător, eram în audiență la Dalai Lama când documentul care legifera demisia sa i-a fost adus la semnat. A părăsit încăperea pentru câteva minute și s-a întors cu aerul unui om ușurat și în același timp copleșit de ceea ce tocmai făcuse. (N.a.)

******** Este vorba despre Franz-Peter Tebartz-van Elst, așa-numitul „episcop bling-bling“. (N.a.)

******** Este vorba despre secta Aum. (N.r.)

******** Eu sunt unul dintre ei. Regula explicată întotdeauna de la bun început este că organizatorii ar putea percepe taxe pentru a acoperi cheltuielile de cazare ale lui Dalai Lama și însoțitorilor săi. Orice surplus trebuie donat uneia sau mai multor organizații locale de caritate. (N.a.)

******** Când l-am întrebat despre asta pe Dalai Lama în aprilie 2019, nu a răspuns direct, dar a recunoscut că, într-o vizită recentă în Ladakh, în timpul unei sesiuni de învățături pe care le ținea, mulți au observat o formațiune noroasă neobișnuită care venea dinspre Tibet și cobora peste munți. Imediat ce s-au terminat ceremoniile, norul s-a întors exact așa cum a venit, lăsând un curcubeu în urma sa. „Așadar, a fost ceva tainic“, a spus el. (N.a.)

******** La aceste realizări s-ar putea adăuga și succesul extraordinar al studiilor tibetane ca disciplină academică. De aici a rezultat o vastă literatură de traduceri și una derivată. (N.a.)

Postfață și mulțumiri

Una dintre cele mai mari provocări atunci când am scris această carte a fost să rezolv problema discontinuității plictisitoare între Tibetul consemnărilor istorice și ceea ce poate fi numit imaginea de pe Facebook a Tibetului. Ceea ce ne frapează cel mai tare legat de Tibetul din însemnările istorice este, ca să citățm cuvintele lui Johan Huizinga, marele istoric olandez care a scris despre evul mediu european, „conținutul violent al vieții“ care-l caracterizează. Așa cum am văzut, dreptatea era adeseori administrată direct și, după standarde moderne, într-o manieră foarte crudă. Era ușor să ofensezi pe cineva sau să te simți ofensat, iar în ambele cazuri se răspundea prea des cu răzbunare, în timp ce resentimentele durau uneori și secole întregi, trezite la viață de multe ori de un ferment de credințe religioase. Și totuși adevărul este că au existat întotdeauna două fațete ale Tibetului. Pe de o parte este Tibetul cel perceput de tradiție, o tradiție exprimată în cultura și obiceiurile oamenilor, dar și înrădăcinată în peisaj, în flora și fauna acoperișului lumii. Pe de altă parte, vorbim despre Tibetul perceput în afara tradiției.

Tibetul conform tradiției este unul în care, indiferent de greșelile bărbaților și femeilor ca indivizi — și nimeni nu spune că orbirea lui Lunghsar sau uciderea lui Reting Rinpoché au fost altfel decât foarte nedrepte —, societatea în care trăiau prețuia totuși, și adeseori practica, compasiunea. Din perspectiva tradiției, existența mănăstirilor și dedicarea oamenilor în ceea ce privește credințele lor religioase este dovada completă de care este nevoie, întrucât a practica Buddhadharma înseamnă a fi plin de compasiune. În ceea ce privește Tibetul așa cum este văzut din exterior, există o mai mare varietate de opinii. Pentru unii, Tibetul de dinainte de ocupația chineză de la jumătatea secolului XX era „inima înțelepciunii lumii“, vastitatea sa era „spațiu sacru“, oamenii săi erau „paznicii unui depozit de comori spirituale“ a căror religie era o „știință intrinsecă“, în timp ce ei, practicanții săi, erau „exponenți ai unei tehnologii sacre“. Pentru alții, era pur și simplu și fără echivoc „iadul pe pământ“, unde masele „gemeau sub tirania sclaviei“.

Dacă, la prima vedere, perspectiva tradiției asupra ei înseși este nejustificat de optimistă, nici celelalte opinii externe nu stau în picioare. Chiar dacă fără îndoială mulți au avut de suferit din cauza capriciilor conducătorilor lor, există puține dovezi că majoritatea oamenilor își considerau viața un iad. Ce a urmat ulterior a fost mult mai aproape de ideea de iad. Mai mult, este clar că Dalai Lama, personificarea tradiției tibetane, avea el însuși ideea abolirii feudalismului încă de timpuriu. La fel, consemnările istorice arată că această caracterizare dublă a Tibetului ca teritoriu al călugărilor meditând cuprinși de fantezii mistice pe fundalul munților Himalaya în timp ce laicii trăiau în perfectă armonie unul cu celălalt și cu natura este complet indigestă. Niciuna dintre extreme nu face dreptate cauzei poporului tibetan, care, dacă e să fie ajutat de ceva, acest ceva ar fi o analiză sobră a suferinței și neplăcerilor lui.

Mai mult decât atât, dacă ne mulțumim să spunem că adevărul este pe undeva la mijloc, există pericolul să pierdem din vedere felul în care atât tradiția tibetană, cât și Dalai Lama însuși reprezintă o provocare pentru societatea contemporană. Într-un fel, putem numi aceasta o provocare a lumii naturale versus lumea științifică. Din perspectiva tradiției, existența — și disponibilitatea de a folosi — nu doar a armelor de distrugere în masă, ci a armelor care ucid nediscriminatoriu, pare o stare de fapt dezastruoasă. O societate care permite, ba mai mult, găsește pretexte pentru așa ceva trebuie să fie cumplit de barbară. În mod similar, faptul care, din perspectiva tradiției, nu este nimic altceva decât pruncucidere practicată la scară mare (milioanele de avorturi care se practică anual) pare atroce mai presus de orice închipuire, în timp ce, la celălalt capăt al vieții, tratarea celor bătrâni și bolnavi, abandonați în aziluri în afara familiei lor, pare lipsit de suflet și de recunoștință. Iar măcelărirea mecanizată a unui număr inimaginabil de animale zi de zi pare ceva obscen. Dintr-un punct de vedere contemporan, acestea arată a soluții normale și raționale la provocările stilului de viață modern. Totuși, comparate cu aceste trăsături ale lumii moderne, erorile ocazionale și mereu regretate ale unor indivizi din istoria Tibetului par per total, din perspectiva tradiției, mult mai ușor de iertat.

Trebuie să mulțumesc unui mare număr de oameni pentru ajutorul pe care mi l-au acordat în anii în care s-a lucrat la acest proiect. Mai întâi, și în primul rând, aș vrea să-i mulțumesc Sanctității Sale Dalai Lama pentru invitația sa amabilă de a sta la SOS Tibetan Youth Hostel în decembrie 2014, astfel încât el să poată răspunde nenumăratelor întrebări pe care le-am avut pentru el în legătură cu această lucrare. Ulterior, Dalai Lama s-a întâlnit cu mine în mai multe ocazii, totul culminând cu un interviu extins pe care mi l-a acordat într-o zi care ar fi trebuit să fie de repaus complet, în aprilie 2019. Asta nu înseamnă însă că am avut ocazia să-mi lămuresc orice îndoială sau dilemă sau că această lucrare reprezintă în vreun fel o biografie autorizată. Cu toate acestea, pot spune că am beneficiat din plin de oportunitatea de a avea acces la Dalai Lama în timpul petrecut cu documentarea și scrierea acestei cărți.

Ippolite Desideri, misionar în Tibet în secolul al XVIII-lea, nota că, la modul general, tibetanii pe care i-a întâlnit au fost „buni, inteligenți și amabili prin natura lor“. Este cu certitudine o caracterizare care se potrivește tuturor compatrioților lui Dalai Lama, care cu foarte mare generozitate mi-au oferit din timpul lor, ajutându-mă cu acest proiect. În mod special, aș vrea să-i menționez și să le mulțumesc următorilor: domnul Tenzin Choegyal (Ngari Rinpoché), Yangten Rinpoché, doamna Rinchen Khando, domnul Tenzin Geyche Tethong, doctorului Thupten Junpa (care a citit și comentat părți ale manuscrisului; am fost în mod special bucuros că i-a „plăcut mult“ ultimul capitol), doamna Namgyal Takla, răposatul domn Rinchen Sadutsang, doamna Sadutsang, răposatul domn Tsering Gongkatsang, răposatul domn Tsewang Norbu, profesorul Samten Karmay, domnul Paljor Tsarong, domnul Tenzin Namgyal Tethong, domnul Jamyang Choegyal Kasho și, în mod special, domnul Tenzin Choepel — fiecare dintre aceștia oferindu-mi sprijin neprețuit și ajutându-mă cu generozitate ori de câte ori am avut nevoie.

Vreau de asemenea să-i mulțumesc domnului Jeremy Russell pentru că mi-a răspuns la întrebări și mi-a indicat direcția corectă ori de câte ori am avut nevoie; domnului Aniket Mandavagane pentru ideile sale oferite în calitate de ofițer de legătură al guvernului indian cu Dalai Lama; doctorului Jianglin Li pentru că mi-a dezvăluit materiale nepublicate și pentru că s-a lansat într-o corespondență îndelungată despre ocuparea chineză a Tibetului în anii

1950; domnului Ralf Kramer pentru nenumăratele discuții, pentru că mi-a împărtășit cunoștințele sale enciclopedice asupra surselor și locul unde le puteam găsi și pentru munca sa referitoare la bibliografie și note; doctorului George FitzHerbert, în special pentru că mi-a împărtășit lucrarea sa asupra magiei de război tibetane; profesorului Ulrike Roesler pentru câteva introduceri; profesorului Mel Goldstein pentru că mi-a împărtășit surse și material nepublicat referitor la fuga lui Dalai Lama din Lhasa și pentru că a susținut cu amabilitate o extinsă corespondență pe această temă; și doctorului Jan Westerhoff pentru o discuție revelatoare despre logica indo-tibetană. Din interiorul lumii academice, îi sunt recunoscător mai presus de toate profesorului Robbie Barnett pentru lectura sa atentă și corecturile făcute unei părți substanțiale din acest text. M-a ferit să fac multe greșeli.

Sunt mulți alți oameni care, de-a lungul anilor, m-au ajutat să-mi modelez modul de gândire despre istoria și cultura Tibetului, dar pentru discuții de ordin mai general de o natură filosofică, aș vrea să-i mulțumesc în special domnului Stephen Priest; doctorului Ralph Weir (care a fost suficient de amabil cât să citească și să adnoteze manuscrisul); doctorului Samuel Hughes; și profesorului Benedikt Goecke. Pentru lectura sa în cheie teologică a manuscrisului, îi mulțumesc domnului Nikolas Prassas.

În ciuda acestui ajutor imens, sunt destul de sigur că au mai rămas multe greșeli. Pe acestea mi le însușesc complet.

În cele din urmă, pentru ajutorul său în găsirea surselor fotografice, îi mulțumesc domnișoarei Jane Moore, în timp ce, pentru disponibilitatea sa de a împărtăși manuscrise nepublicate, îi sunt în mod deosebit recunoscător domnului David Kittlestrom de la Wisdom Books. Pentru neclintita și greu încercata sa răbdare și pentru spiritul său critic, aș vrea să-i mulțumesc editoarei mele de la Houghton Mifflin Harcourt, domnișoara Deanne Urmy.

Pentru răbdarea lor aș vrea să le mulțumesc, de asemenea, soției și copiilor mei, Rosie, Edward și Theo. Nu în cele din urmă, trebuie s-o menționez în mod special pe fiica mea pentru ideile exprimate în penultima propoziție a ultimului capitol.

Cei paisprezece Dalai Lama

Primul Dalai Lama: Gendun Drub (1391–1474) Recunoscut postum, a fost unul dintre „discipolii de suflet“ ai lui Tsongkhapa. Apreciat în mod deosebit pentru scrierile sale despre vinaya, dar nu la fel de mult precum contemporanul său Khedrup Je, asociat cu descendența Panchen Lama.

Al Doilea Dalai Lama: Gendun Gyatso (1475–1542) Remarcat îndeosebi pentru imnurile sale spirituale, s-a autointitulat „un nebun călugăr cerșetor“ și a devenit mai întâi stareț la mănăstirea Tashilhunpo, apoi la Drepung. În termeni de înălțare spirituală, este considerat unul dintre cei mai inițiați Dalai Lama.

Al Treilea Dalai Lama: Sonam Gyatso (1543–1588) Primul Dalai Lama care a fost recunoscut în timpul vieții sale, pentru că a fost considerat reîncarnarea lui Gendun Gyatso, care a fost, la rândul lui, acceptat drept reîncarnarea lui Gendun Drup; prin urmare, atunci când Altan Khan i-a acordat titlul de Dalai Lama, trebuie să fi fost în realitate Al Treilea. Faptul că Mongolia a devenit o componentă importantă din școala Gelug se datorează în mare parte eforturilor sale.

Al Patrulea Dalai Lama: Yonten Gyatso (1589–1617) Un descendent direct al lui Ginghis Han, Al Patrulea este considerat drept unul dintre Dalai Lama cu cel mai puțin succes. Nu a învățat niciodată să vorbească bine limba tibetană, iar încercările sale spirituale sunt neglijabile. Potrivit unei povești auzite de exploratorul ruso-buriat Tsibikov, a murit otrăvit.

Al Cincilea Mare Dalai Lama: Nawang Lobsang Gyatso (1617–1682) Unificatorul Tibetului sub guvernul de la Ganden Phodrang, grație patronajului războinicului mongol Gushri Khan. Un ecumenist care a

căutat să obțină implicarea tuturor școlilor diferite din tradiția tibetană, Al Cincilea Mare Dalai Lama a fost un inițiat al multor practici Nyingma, un subiect controversat în timpul vieții sale și după aceea. Moartea sa a fost ascunsă publicului aproape cincisprezece ani, până când Al Șaselea Dalai Lama a ajuns la maturitate. Al Cincilea Mare Dalai Lama a fost cel care l-a desemnat pe Nechung drept oracol de stat.

Al Șaselea Dalai Lama: Tsangyang Gyatso (1683–1706) A refuzat să depună jurămintele monastice și a trăit ca un laic. Este amintit îndeosebi pentru cântecele sale de dragoste — și pentru că s-a culcat cu fiicele din cele mai importante familii aristocratice ale vremurilor sale.

Al Șaptelea Dalai Lama: Kelzang Gyatso (1708–1757) Criticat de Al Paisprezecelea Dalai Lama pentru prejudecățile sale sectare înguste, Al Șaptelea Dalai Lama a fost totuși extrem de apreciat deopotrivă pentru scrierile sale și pentru realizările spirituale. În timpul domniei sale a fost întărită relația cu împărații din dinastia Qing.

Al Optulea Dalai Lama: Jamphel Gyatso (1758–1804) Chiar dacă a fost pe deplin înscăunat, Al Optulea Dalai Lama a fost reticent să-și preia puterile seculare, bazându-se în schimb pe regentul său, chiar și când a devenit major. În timpul domniei sale, Tibetul a purtat și a pierdut un război dezastruos împotriva populației Gorkha din Nepal.

Al Nouălea Dalai Lama: Lungtok Gyatso (1805–1815) Primul Dalai Lama despre care se știe că ar fi avut contact cu un european; a fost vizitat de excentricul călător britanic Thomas Manning. A arătat semne de mare valoare ca practicant spiritual. Există suspiciuni cum că ar fi fost asasinat.

Al Zecelea Dalai Lama: Tsultrim Gyatso (1816–1837) Fire bolnăvicioasă, se pare că nu și-a asumat puterile seculare și oricum a

murit înainte să aibă vreun impact de orice fel. Sunt voci care consideră că a fost otrăvit lent la porunca amban-ului chinez.

Al Unsprezecelea Dalai Lama: Khedrup Gyatso (1838–1856) Un învățat promițător, a fost învestit cu puterile seculare la vârsta de 17 ani. Mulți consideră că moartea sa, care a survenit doar trei ani mai târziu, a fost orchestrată de fostul său regent.

Al Doisprezecelea Dalai Lama: Trinley Gyatso (1857–1875) Învestit cu puteri seculare încă din copilărie ca urmare a unei lovituri de stat împotriva regentului, a domnit doar pentru o scurtă perioadă de timp și înainte să moară nu a demonstrat vreo înzestrare deosebită ca inițiat — mulți consideră că a fost ucis de mâna celor doi slujitori ai săi, care oricum au fost arestați, torturați și exilați.

Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama: Thubten Gyatso (1876–1933) Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama a fost primul Dalai Lama, începând cu perioada Celui de-Al Optulea, care a reușit să dejoace mașinațiunile regentului său și pe ale amban-ilor chinezi, obținând deopotrivă puteri spirituale și seculare. A fost forțat să părăsească Lhasa și să plece în exil, mai întâi în Mongolia și apoi în China, alungat de o expediție militară britanică condusă de colonelul Younghusband (vezi Glosar). Nici nu s-a întors bine, că a fost alungat iarăși de forțele militare ale dinastiei Qing. De data aceasta s-a refugiat în sud, în India controlată de britanici. La căderea dinastiei Qing în 1912, s-a întors și a încercat să-și redobândească autoritatea. Opoziția din partea Celor Trei Scaune i-a zădărnicit planurile de constituire a unei armate independente.

Al Paisprezecelea Dalai Lama: Tenzin Gyatso (n. 1935) Subiectul acestei cărți.

Glosar de nume și termeni-cheie

Prezint aici scurte definiții ale unor termeni esențiali împreună cu descrierea succintă a unor personaje principale din povestire. Termenii tibetani sunt prezentați atât fonetic, cât și în transliterarea Wylie, termenii în limba sanscrită sunt redați doar fonetic. De menționat că în textul propriu-zis am folosit de asemenea versiunea fonetică a majorității cuvintelor tibetane.

Adunarea Națională Compusă prin tradiție din familiile aristocrate din Tibet.

AEP Armata de Eliberare a Poporului, armata permanentă a Republicii Populare Chineze.

Amdo (A mDo) Provincia estică a Tibetului istoric. Din 1950, a fost inclusă pe rând în provinciile Sichuan, Qinghai, Gansu și Yunnan ale Republicii Populare Chineze.

Amdowa (A mdo ba) Persoană originară din Amdo (cum este actualul Dalai Lama).

APT Asociația Poporului Tibetan, mișcare locală de opoziție a oamenilor obișnuiți împotriva chinezilor, care s-a născut în anii 1950.

bodhichitta Dorința spontană izvorâtă din Marea Compasiune de a dobândi Iluminarea spre beneficiul tuturor ființelor simțitoare.

bodhisattva Ființă care dorește eliberarea tuturor celorlalte ființe simțitoare înainte de Iluminare; în termeni generali, oricine care a

generat bodhichitta.

Buddha textual, „persoană conștientă“; cineva care cunoaște Adevărul (felul în care sunt lucrurile în realitate).

Buddhadharma Calea spre eliberare conform învățăturilor lui Buddha.

Cel Născut din Lotus (sanscrită: Padmasambhava) Învățat și taumaturg născut în Caşmir în secolul al VIII-lea. A participat la întemeierea primei mănăstiri din Tibet, Samye, dar a fost izgonit ulterior din regat. A supraviețuit unei tentative de asasinare; se spune că și-ar fi petrecut următorii cincizeci și șase de ani în Tibet, dominând zeitățile locale și obligându-le să slujească Buddhadharma.

Chiang Kai-shek (1887–1975) Conducătorul Naționaliștilor Chinezi (Guomindang), președinte al Republicii China în anii 1928–1975, din 1928 până în 1949 în China, apoi în insula Taiwan. Crescut de un budist, s-a convertit la creștinism când s-a însurat cu cea de-a patra soție, Soong Mei-ling (Doamna Chiang, cca. 1898–2003). Moștenind ideologia lui Sun Yatsen, i-a considerat pe tibetani ca fiind un grup etnic minoritar chinez.

Chenresig (sPyan ras gzigs) (în sanscrită, Avalokitesvara) Bodhisattva Compasiunii.

Chushi Gangdruk (Chu bzhi sgang drug) Kham, Patru Râuri și Șase Munți, emblema Armatei Apărătorilor Tibetani Voluntari ai Credinței.

Comitetul Preliminar pentru Regiunea Autonomă Tibet A fost precursorul Regiunii Autonome Tibet din zilele noastre. Conducătorul nominal al comitetului era Dalai Lama, căruia i-a urmat în 1959 Cel de-Al Zecelea Panchen Lama.

CMT Comitetul Muncii din Tibet, fațadă a guvernului central chinez care-i îndeplinește politicile în Tibet.

Deținătorul Tronului Ganden Cel mai înalt rang din cadrul școlii Gelug.

dharma Termen sanscrit ce semnifică textual „calea“: budismul în special, religia în sens mai general.

Dinastia Qing (1644–1912) Întemeiată de clanul manciurian Aisin Gioru, a reclădit imperiul fostei dinastii T'ang.

dob dob (rDob rdob) Frății ale călugărilor din rândul cărora era selectată „poliția“ mănăstirii, cunoscute și pentru activitățile lor sportive, combative și homosexuale.

Dorje Drakden (rDo rje grags ldan) Zeitate, oficialitate religioasă în suita protectorului dharmei Pehar, care comunică cu Dalai Lama și cu membrii Ganden Phodrang prin intermediul oracolului Nechung.

Dorje Shugden (rDo rje shugs ldan) Adepții săi îl consideră o emanație mânioasă a lui Manjushri, Bodhisattva Înțelepciunii, și implicit, un protector al dharmei; adversarii săi susțin că nu e decât un spirit lumesc.

duh flămând sau yidag (Yi dwags) ființă inferioară animalelor și insectelor, dar superioară făpturilor iadului.

eliberare

1.Din samsara, condiție necesară pentru Iluminare

2.Din „iadul viu“ al sclaviei impuse de Partidul Comunist Chinez.

Gadong (dGa’ gdong) Unul dintre oracolele consultate de către Dalai Lama și de către membrii Ganden Phodrang pentru prezicerea viitorului. Recent, un medium a amuțit în timpul transei. N-a putut decât să zâmbească.

Ganden (dGa’ ldan) Mănăstire întemeiată de Tsongkhapa în 1409; așezământul-mamă al școlii Gelug.

Ganden Phodrang (dGa’ ldan pho brang) Nume utilizat pentru guvernul unui Dalai Lama.

Gelug (dGe lugs) Textual, „Calea Virtuții“. Cunoscută uneori ca tradiția Nouă Kadam, de asemenea, ca secta Pălăriilor Galbene; tradiția Gelug, căreia i-au aparținut toți Dalai Lama, a fost înființată de Tsongkhapa, în secolul al XV-lea.

Gelugpa Adept al tradiției Gelug.

geshe (dGe bshes) Titlu academic decernat călugărilor.

geshema (dGe bshes ma) Titlu academic decernat călugărițelor (inovație a actualului Dalai Lama).

Geshe Wangyal (dGe bshes Ngag dbang dbang rgyal) (1901–1983) călugăr de origine calmucă, discipol al lui Agvan Dorjieff, favoritul Celui de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama, Geshe Wangyal a

înființat primul centru budist tibetan în America, pe când lucra ca agent CIA.

Gonpo Tashi Andrugtsang (A 'brugs mgon po bkra shis) (1905–1964) Luptător pentru libertate care a înființat Chushi Gangdruk.

Gould, Sir Basil (1883–1956) Ofițer politic britanic în Sikkim, Bhutan și Tibet. A participat la întronarea actualului Dalai Lama în calitate de reprezentant al viceregelui Indiei și Coroanei Britanice.

guru Îndrumător sau dascăl spiritual (vezi lama).

Gyalo Thondup (rGya lo don 'grub) (n. 1928) Frate al actualului Dalai Lama, al doilea ca vârstă, protejat al lui Chiang Kai-shek și agent CIA.

gyalyum chemo (rgyal yum chen mo) Titlu al mamei lui Dalai Lama.

Harrer, Heinrich (1912–2006) Alpinist, campion la schi și explorator austriac. A absolvit studii universitare de geografie și s-a calificat ca profesor înainte de-a deveni membru al SS, iar apoi, al Partidului Nazist. S-a întâlnit în mod regulat cu Dalai Lama în prima jumătate a anilor 1950 și a scris despre experiențele sale în cunoscutul jurnal de călătorie Șapte Ani în Tibet.

Hinayana Textual, „Vehicul mai mic", în contrast cu budismul Mahayana, „Marele Vehicul"; fără îndoială, termen depreciativ pentru alte forme de budism în afară de Mahayana.

Iluminare Starea atinsă de cineva care a dobândit eliberarea de samsara și e astfel pe deplin conștient de felul în care sunt lucrurile cu adevărat.

Jetsun Pema (rJe btsun pad ma) (n. 1940) Sora mai tânără a lui Dalai Lama. Timp de peste patruzeci de ani, a fost președinta Satelor Copiilor Tibetani, sistemul de învățământ fondat de Dalai Lama pentru educația copiilor refugiaților tibetani.

Jokhang (Jo khang) Cel mai important templu din Tibet, se află la marginea estică a orașului Lhasa și este sacru pentru toate tradițiile budiste din Tibet.

Kalachakra tantra Textual, tantra „Roata Timpului", cunoscută din secolul al XI-lea, sistem complex de practici despre care Dalai Lama afirmă că este benefic pentru cauza păcii mondiale. Prezintă imagini sexuale explicite și o „teologie" apocaliptică în care hoarde barbare sunt masacrate de o armată invincibilă venită din Shambala, un regat ascuns situat în munții Himalaya.

Kargyu (bKa' brgyud) Întemeiată în secolul al XI-lea, tradiția este asociată în mod special cu Marpa și cu faimosul său discipol, Milarepa. Ulterior, s-a scindat în mai multe școli diferite, axate pe descendențe de încarnări diverse.

karma (Kar ma) Textual, semnifică „acțiune" și se referă la efectul pozitiv, negativ sau neutru al unei anumite acțiuni în continuumul mental al făptuitorului. Karma negativă a ființei simțitoare este cea care o menține în samsara.

Kashag (bKa' shag) Consiliul de miniștri compus din patru membri sau cabinetul unui Dalai Lama și al regenților săi. Prin tradiție, doi dintre membri erau călugări. În ultimul timp, sunt și femei în rândul membrilor Kashag.

kathag (kha dags) Fâșie de mătase albă (de regulă) oferită unei persoane sau pentru împodobirea unui obiect (precum o imagine) în semn de respect. Eșarfele au diverse lungimi și calități. Metoda de oferire constă din înfășurarea kathag, ce seamănă cu o eșarfă, în jurul încheieturii mâinilor, brațele fiind întinse, palmele, deschise și orientate în sus.

khabse (Kham zas) Dulciuri tradiționale de Anul Nou.

Kham (Khams) Provincie estică a Tibetului istoric, inclusă în prezent în Regiunea Autonomă Tibet, ce aparține Republicii Populare Chineze, și în provinciile acesteia Sichuan, Qinghai, Gansu și Yunnan.

Khampa (Khams pa) Persoană originară din Kham, cum a fost Gonpo Tashi Andrugtsang (vezi Tashi Andrugtsang).

kuten (sku rten) Textual, „baza“. Medium prin care pot comunica una sau mai multe zeități.

lama (bLa ma) Învățător sau ghid spiritual (cuvântul este traducerea termenului sanscrit guru).

Ling Rinpoché (Gling rin po che) (1903–1983) Cel de-al nouăzeci și șaptelea deținător al Tronului Ganden și îndrumător superior al Celui de-Al Paisprezecelea Dalai Lama.

Lobsang Samten (bLo bsang bsam gtan) (1933–1985) Frate mai mare al Celui de-Al Paisprezecelea Dalai Lama. A fost educat împreună cu Dalai Lama, în perioada 1940–1945; Lord Șambelan; îngrijitor la o școală din Scotch Plains, New Jersey; conducător al primei delegații în Tibet.

Losar (Lo sar) Anul Nou tibetan (calculat conform calendarului lunar).

Mahakala (Ma ha ka la) Zeitate protectoare considerată a fi o emanație mânioasă a lui Chenresig. Este apropiat de Dalai Lama, l-a protejat pe Primul Dalai Lama în copilărie, luând înfățișarea unui corb.

Mahayana Textual „Marele Vehicul“ (în contrast cu budismul numit „Vehiculul mai mic“); primele învățături Mahayana, ce prezintă calea bodhisattva, datează din primul secol d.Hr.

Maitreya Buddha care va veni.

Manchu rasa „barbară“ din Manciuria, inclusă în prezent ca parte a Republicii Populare Chineze, unde își are originea dinastia Qing.

mandala Reprezentare simbolică bidimensională, uneori, tridimensională a cosmosului sau a unei părți din acesta.

Manjushri Bodhisattva Înțelepciunii.

Mao Zedong (1893–1976) Supranumit Marele Cârmaci, a fost un lider comunist, revoluționar și luptător de gherilă, care a devenit fondatorul Republicii Populare Chineze. Cel de-Al Paisprezecelea Dalai Lama a compus o rugăciune în onoarea sa.

Marea Compasiune (sNying rje chen po) Dorința sau aspirația de a înlesni eliberarea tuturor ființelor simțitoare de samsara (vezi samsara).

mijloace iscusite (upaya în sanscrită) Practica prin care un dascăl își adaptează cuvintele și faptele la nivelul de evoluție spirituală a discipolilor săi.

mo (Mo) Formă uzuală de divinație ce utilizează de pildă bile din aluat, în care sunt ascunse bilete de hârtie cu răspunsuri posibile, sau zaruri.

Monlam Chenmo (sMon lam chen mo) Marele Festival al Rugăciunii care sărbătorește Luna Miracolelor lui Buddha și are loc la începutul Anului Nou tibetan.

Nechung (gNas chung) Mănăstire situată în afara orașului Lhasa, în apropiere de Drepung, unde locuiește mediumul prin intermediul căruia comunică Dorje Drakden. De asemenea, nume alternativ al zeității.

Nehru, Jawaharlal (1889–1964) Conform descrierii lui Loy Henderson, ambasador al Statelor Unite în India, era „vanitos, sensibil, emotiv și complicat"; fost elev al unei școli publice britanice, avocat educat la Cambridge, Nehru a fost premierul Indiei de la dobândirea independenței în 1947, până la moartea sa, în 1964.

Ngabo, Nawang Jigme (Nga phod gnag dbang 'jigs med) (1910–2009) Aristocrat tibetan, fost guvernator al orașului Chamdo, a fost membru în delegația care a semnat Acordul în 17 Puncte. Conform lui Gyalo Thondup, a fost „cel mai mare trădător din toate timpurile", dar Dalai Lama avea totuși încredere în Ngabo, cerându-i adesea păreri și sfaturi.

nirvana Starea ce transcende suferința în care trăiesc toți cei care au dobândit eliberarea totală.

Norbulingka (Nor bu ling kha) Textual Parcul Giuvaier, fondat de Cel de-Al Șaptelea Dalai Lama la mijlocul secolului al XVIII-lea, a devenit reședința de vară a următorilor Dalai Lama, deși atât Cel de-Al Treisprezecelea, cât și Cel de-Al Paisprezecelea Mare Dalai Lama și-au stabilit acolo reședința permanentă.

Nyingma (rNying ma) Textual, „vechea“ sau „străvechea“ tradiție, asociată cu Cel Născut din Lotus în timpul primului val de răspândire a budismului în Tibet.

Nyingmapa (rNying ma) Adept al tradiției Nyingma.

oracol Au fost multe oracole în Tibet, cele de la mănăstirea Nechung și de la sihăstria Panglung fiind doar cele mai renumite. Majoritatea mănăstirilor și a satelor își aveau propriul medium care intermedia comunicarea cu una sau mai multe zeități.

Padmasambhava Vezi Cel Născut din Lotus.

Palden Lhamo (dPal ldan lha mo) Vezi Zeița Glorioasă.

Panchen Lama (Pan chen la ma) Cea de-a doua reîncarnare pe linia descendenței din tradiția Gelug, având sediul la mănăstirea Tashilhunpo, în sudul Tibetului.

Patru adevăruri nobile

1.Adevărul suferinței

2.Adevărul cauzei suferinței

3.Adevărul încetării suferinței

4.Adevărul Căii spre încetarea suferinței.

PCC Partidul Comunist Chinez

Pehar (Pe har) Mai corect, Gyalpo Pehar, zeitatea protectoare a guvernului tibetan, care comunică cu Dorje Drakden (vezi Dorje Drakden).

Phabongka Rinpoché (Pha bong rin po che) (1878–1941) Guru al lui Taktra Rinpoché, Ling Rinpoché și Trijang Rinpoché printre alții, Phabongka Rinpoché a fost un învățător fermecător și e apreciat pentru popularizarea cultului lui Dorje Shugden ca protector al tradiției Gelug.

Phuntsog Wahgyal (Phun tsogs dbang rgyal) (1922–2014) Membru timpuriu al PCC, Phunwang, după cum era cunoscut, a fost interpretul lui Dalai Lama în timpul vizitei acestuia în China. Ulterior, a fost înlăturat după campania celor O Sută de Flori și a petrecut nouăsprezece ani în închisoare.

Potala (Po ta la) Palat construit în secolul al XVII-lea pentru găzduirea lui Dalai Lama și a guvernului tibetan.

Regi religioși (Chos rgyal) Au fost trei astfel de regi. Primul, Songtsen Gampo (Srong btsan sgam po) (604–649/50), deși era căpetenie a războinicilor, el are meritul de-a fi adus budismul în Tibet. Este de notorietate faptul că s-a însurat cu prințese chineze și nepaleze. Cel de-al doilea, Trisong Detsen (Khri srong lde'u btsan) (742–797), a coordonat expansiunea imperiului tibetan până la limita maximă și s-a aflat pe tron când forțele armate tibetane l-au înlăturat pe împăratul T'ang. Cel de-al treilea, Rapalchen (Ral pa can) (802–836), era atât de pios, încât se spune că purta extensii țesute ale părului, pe care se

așezau consilierii săi monastici în prezența sa. Se povestește că a fost ucis prin răsucirea capului până când i-a fost frânt gâtul.

reîncarnare calea prin care cei mai evoluați maeștri spirituali pot alege felul și momentul renașterii lor.

renaștere Doctrina transmigrației. Când moare o ființă simțitoare, va renaște pe unul din cele Șase Tărâmuri dacă nu a reușit să ajungă la Iluminare. Încă de când au cunoscut-o, misionarii iezuiți din Tibet au condamnat-o ca fiind o justificare pentru pruncucidere: dacă un copil nu era dorit (de regulă, fiindcă era de sex feminin), putea fi dezvelit și lăsat să moară în speranța pioasă că avea să dobândească o renaștere mai favorabilă.

Reting (Rwa sgreng) Mănăstire întemeiată de Drom Thonpa, încarnare timpurie a lui Chenresig, în secolul al XI-lea, drept centru al tradiției Kadam.

Reting Rinpoché (Rwa sgreng rin po che) (1912–1947) Îndrumătorul de bază al lui Dalai Lama și primul regent, considerat un mare mistic și clarvăzător, a fost aproape sigur asasinat.

Revoluția Culturală (1966–1969) Motivată de dorința lui Mao de a-și reinstaura puterea după Marele Salt Înainte și de a-și asigura moștenirea, Marea Revoluție Culturală Proletară a însemnat o perioadă de lupte de clasă violente, în timpul căreia trebuia eliminată „burghezia“, suspectată că ar fi intenționat să reinstaureze capitalismul. În Tibet au fost confiscate toate proprietățile private, de asemenea, s-a interzis chiar și gătitul acasă. Reușita principală a fost fără îndoială distrugerea multor monumente și artefacte ce simbolizau „cele patru vechi“: vechile tradiții, vechea cultură, vechile obiceiuri și vechile idei.

Richardson, Hugh (1905–2000) Ultimul ofițer politic britanic în Tibet a fost atât un savant remarcabil, cât și un specialist în domeniul lingvisticii; se spune că vorbea impecabil limba tibetană din Lhasa, cu o ușoară urmă de accent de Oxford.

Rinpoché (Rin po che) Titlu onorific semnificând textual „Cel Prețios“, atribuit în general unui lama reîncarnat.

samaya Se referă fie la angajamentul unui inițiat, fie la legătura sacră dintre maestru și discipol, maestrul fiind considerat o personificare a lui Buddha însuși.

samsara Existența ciclică, starea întotdeauna nesatisfăcătoare în care toate ființele conștiente suferă și zăbovesc până când ajung la Iluminare și sunt eliberate din samsara.

sangha Comunitatea monastică.

Shakyamuni Textual, „înțeleptul clanului Shakya“, cca. secolul al V-lea î.Hr., Buddha istoric, s-a născut ca Prințul Gautama în Nepalul din zilele noastre și e numit de asemenea Siddhartha (Cel care îndeplinește).

shi dre (Shi “dre) Un tip de duh în care se pot transforma cei care au suferit o moarte violentă.

Songtsen Gampo (Srong btsan sgam po) Vezi Regii religioși.

Șase Tărâmuri În ordine descrescătoare:

1.Tărâmul ceresc (ce cuprinde multe raiuri sau niveluri cerești)

2.Tărâmul semizeilor sau al demonilor

3.Tărâmul pământesc

4.Tărâmul animalelor

5.Tărâmul duhurilor flămânde

6.Tărâmul iadului (ce cuprinde multe iaduri sau niveluri ale iadului).

tantra Set de practici ezoterice menite a grăbi progresul inițiatului aflat pe calea Iluminării depline.

Tashilhunpo (bKra shis lhun po) Mănăstire din sudul Tibetului, sediul lui Panchen Lama, fondată în 1447 de către Primul Dalai Lama.

Taktra Rinpoché (sTag brag rin po che) (1874–1952) Regent al Tibetului în perioada 1941–51.

thangka Pictură religioasă pe pergament, înrămată de obicei cu brocart, ce poate conține relicve și/sau alte substanțe ritualice consacrate.

Theravada Tradiție considerată de adepți ca păstrătoarea autentică a învățăturilor originale ale lui Buddha. Adepții Theravada nu recunosc de regulă scripturile Mahayana. Tradiția predomină încă în Asia de Sud-Est și în Sri Lanka.

torma (gTor ma) Sculptură în unt: cu ocazia festivalului Losar, diverse mănăstiri participau la o competiție a celor mai frumoase sculpturi. Atingând o înălțime de până la nouă metri, erau plimbate în cadrul unor parade în jurul pieței Barkhor, în ultima zi a festivalului Monlam Chenmo.

Trei Scaune (gDan sa gsum) Mănăstirile Ganden, Drepung și Sera: echivalentul tibetan al universităților Harvard, Princeton și Yale.

Trijang Rinpoché (Khri byang rin po che) (1901–1981) Tutorele secund al lui Dalai Lama, susținător de frunte al lui Dorje Shugden.

tsampa Făină de orz prăjită, fel de mâncare tibetan de bază.

Tsongkhapa (Tsong kha pa) (1357–1419) Cunoscut și sub numele de Je Rinpoché, întemeietor al școlii Gelug.

Tukdam (Thugs dam) Starea de meditație în care cei mai desăvârșiți practicanți ajung la lumina clară (od gsal) a conștiinței primordiale, trecând de la viața trupească la tărâmurile cerești de unde vor renaște pentru binele ființelor conștiente.

tulku (sPrul sku) Textual, „trup emanat“, termen tehnic pentru un lama reîncarnat.

Ü-Tsang (dBus gTsang) Provinciile reunite din sudul Tibetului.

Vajryana Calea de Diamant. Unii învățați consideră budismul Vajryana ca fiind o tradiție distinctă, alături de tradițiile Theravada și Mahayana, alții o privesc pur și simplu ca pe o apoteoză a tradiției Mahayana.

vid (sTong pa nyid) natura ultimă a realității.

vinaya (“Dul ba) Codul monastic sau setul de precepte conform căruia trăiește o persoană care a renunțat la viața lumească. Sunt 253 de precepte pentru călugări și 364 pentru călugărițe.

yabshi (Yab gzhis) Termen ce se referă la gospodăria lui Dalai Lama, inclusiv la familia lui.

yabshi kung (Yab gzhis khang) Tatăl lui Dalai Lama; kung reprezintă un titlu oarecum echivalent cu cel de duce.

yoga Cel mai bine tradusă probabil ca „disciplină“, yoga semnifică totodată practica și setul de practici prin care yoghinul își antrenează mintea, în căutarea Iluminării.

yoghin Bărbat care practică yoga.

yoghină Femeie care practică yoga.

Younghusband, Colonel Sir Francisc (1863–1942) Ofițer al armatei britanice și explorator devenit scriitor mistic care a condus expediția de capturare în Lhasa, în 1904.

Zeița Glorioasă (dPal ldan lha mo) Palden Lhamo, una dintre cele mai puternice zeități protectoare, apropiată atât de Tibet în general, cât și de descendența lui Dalai Lama în special.

zeitate protectoare (Srung ma) Aceste zeități se împart în două categorii: protectorii pământești și protectorii dharmei.

Zhou Enlai (1898–1976) Premier al Republicii Populare Chineze de la înființareea acesteia, până la moartea lui; Zhou a fost un diplomat renumit pentru priceperea cu care a condus afacerile statului, inclusiv pe cele externe, în vreme ce Mao a luptat împotriva presupușilor dușmani ai Revoluției.

Note

Introducere: Hotel Waldorf Astoria, New York, august 1989

1.Sir Basil Gould, comisarul politic pentru Sikkim, Bhutan și Tibet, s-a gândit la același lucru. Vezi Basil Gould, The Jewel in the Lotus: Recollections of an Indian Political (Londra, Chatto & Windus, 1957), p. 207: „Tibetanii râd de aceleași lucruri și la fel de tare, și apreciază frumusețea exact la fel ca englezii“.

2.Charles Bell, Portrait of the Dalai Lama (Londra, Collins, 1946), p. 88.

1. Caznele celui de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama

1.Patrick French, Younghusband: The Last Great Imperial Adventurer (Londra, Ed. HarperCollins, 1995), p. 224.

2.Tsepon W.D. Shakabpa, Tibet: A Political History (New Haven, Yale University Press, 1967), p. 212.

3.Petr Kuz'mich Kozlov, Tibet i Dalai Lama (St. Petersburg, 1920). Am înlocuit ultimul cuvânt al traducerii lui Mark Belcher din acest pasaj — „nervozitate“ — cu „emoție“, care mi se pare mai potrivit.

4.Primele Arhive Istorice din China, vol. 30 (1996), citat de Jung Chang, Empress Dowager Cixi: The Concubine Who Launched Modern China (Londra, Jonathan Cape, 2013), p. 366.

5.Philip Short, In Pursuit of Plants: Experiences of Nineteenth and Early Twentieth Century Plant Collectors (Portland, OR: 2004), p. 108. Relatarea lui Forrest a fost publicată inițial în ziarul său, sub un titlu insignifiant, „Pericolele căutării de plante“, în Gardeners' Chronicle din mai 1910.

6.Short, In Pursuit of Plants, p. 114. Forrest însuși abia a supraviețuit. La un moment dat, în timpul calvarului de trei săptămâni, mare parte din el desfășurându-se la vreo 5 km, a călcat pe o țepușă de 2,5 cm dintr-o capcană mascată, care, „străpungându-mi oasele piciorului“, a ieșit „de o jumătate de palmă“ pe partea cealaltă.

7.Charles Bell, Portrait of the Dalai Lama (Londra, Collins, 1946), p. 157.

8.Xiuyu Wang, China's Last Imperial Frontier: Late Qing Expansion in Sichuan's Tibetan Borderlands (Lanham, MD, Lexington Books, 2011), p. 124.

9.Albert Leroy Shelton, Pioneering in Tibet: A Personal Record of Life and Experience in Mission Fields (New York, F.H. Revell Company, 1921), pp. 93–94. Vezi și Eric Teichman, Travels of a Consular Officer in North-west China (Cambridge, Cambridge University Press, 1921), p. 228.

10.Sam van Schaik, Tibet: A History (New Haven, Yale University Press, 2011), p. 84.

11.Short, In Pursuit of Plants, p. 108.

12.Flora Beal Shelton, Shelton of Tibet (New York, George H. Doran, 1923), 171–72.

13.W.N. Fergusson, Adventure, Sport and Travel on the Tibetan Steppes (New York, Charles Scribner's Sons, 1911), pp. 2–3.

14.Fergusson, Adventure, Sport and Travel, p. 3.

15.Bell, Portrait, p. 103.

16.Gyalo Thondup și Anne F. Thurston, The Noodle Maker of Kalimpong: The Untold Story of My Struggle for Tibet (Londra, Rider, 2015), p. 7.

2. Un mistic și un clarvăzător: regența stabilită

1.Khemey Sonam Wangdu, Basil J. Gould și Hugh E. Richardson, Discovery, Recognition and Enthronement of the 14th Dalai Lama: A Collection of Accounts (Dharamsala: Biblioteca Operelor și a Arhivelor Tibetane, 2000), p. 3.

2.Melvyn C. Goldstein, A History of Modern Tibet: 1913–1951, vol. 1, The Demise of the Lamaist State (Berkeley: University of California Press, 1989), p. 141. Vezi relatarea și în Charles Bell, Portrait of the Dalai Lama (Londra: Collins, 1946), cap. 68.

3.Sam van Schaik, Tibet: A History (New Haven: Yale University Press, 2011), p. 204.

4.Dacă se îndoiește cineva de veridicitatea povestirii, poate încă vedea amprenta păstrată cu grijă într-o capelă, conform spuselor nepoatei regentului, care a vizitat mănăstirea în 2006. Tseyang Sadutshang, My Youth in Tibet: Recollections of a Tibetan Woman (Dharamsala: Biblioteca Operelor și a Arhivelor Tibetane, 2012), p. 37.

5.Nepoata lui și-l amintește cum i-a zâmbit și i-a făcut cu mâna la începutul unei ceremonii religioase, iar apoi, cum s-a jucat cu degetele ei, în timpul unei pauze. Când a izbucnit o epidemie de variolă în regiunea mănăstirii Reting, a fost dusă să-l vadă pe Rinpoché, în timp ce el se afla într-un refugiu spiritual, la o sihăstrie din munți. Acolo, i-a dat nepoatei sale o pudră ce conținea niște piele uscată a unui văr care contractase boala și îi supraviețuise. Pudra, explica marele lama, trebuia inhalată pe nas, precum tutunul de prizat. Când ea a făcut asta și a strănutat, el „și-a întins cu gingășie mâneca pliată a cămășii galbene de mătase și a lăsat-o să-și sufle nasul cu ea. Sadutshang, My Youth in Tibet, pp. 37, 45. O mireasmă delicată este o caracteristică solid atestată și în cazul sfinților creștini: Sfântul Philip Neri a fost unul dintre ei, ca și Sfântul Pio de la Pietrelcina.

6.Hugh E. Richardson, High Peaks, Pure Earth: Collected Writings on Tibetan History and Culture (Londra: Serindia, 1998), p. 715.

7.Philip Neame, Playing with Strife: The Autobiography of a Soldier (Londra: George G. Harrap, 1947), p. 159. Vezi și Philip Neame, „Tibet and the 1936 Lhasa Mission“, Journal of the Royal Central Asian Society 26 (Aprilie 1939): 234–46.

8.Isrun Engelhardt, Tibet in 1938–1939: Photographs from the Ernst Schäfer Expedition to Tibet (Chicago: Serindia, 2007), p. 29.

9.Bell, Portrait, p. 54. Întreaga povestire a decăderii lui Lungshar este redată în cap. 6 al cărții lui Melvyn C. Goldstein, A History of Modern Tibet: 1913–1951, vol. 1, The Demise of the Lamaist State (Berkeley: University of California Press, 1989), cap. 6. Se pare că Lungshar și-a acceptat pedeapsa. A considerat-o a fi o plată karmică pentru că trăsese odată cu praștia într-o oaie, orbind-o.

3. S-a născut un prunc

1.Cea mai documentată relatare a evenimentelor descrise în acest capitol se găsește în cartea scrisă de Khemey Sonam Wangdu, Basil J. Gould și Hugh E. Richardson, Discovery, Recognition and Enthronement of the 14th Dalai Lama: A Collection of Accounts (Dharamsala: Biblioteca Operelor și a Arhivelor Tibetane, 2000).

2.Vezi relatarea din volumul semnat de Mary Taring, Daughter of Tibet (Londra: John Murray, 1970). Basil Gould a vizitat Lhasa în luna august 1936, așa încât e posibil să fi văzut într-adevăr ciupercile. Dar el spune că arătau mai degrabă ca niște coarne; vezi lucrarea lui Jewel in the Lotus: Recollections of an Indian Political (Londra: Chatto & Windus, 1957).

3.Adaptare după Réne de Nebesky-Wojkowitz, Oracles and Demons of Tibet (Delhi: Book Faith India), p. 22.

4.Povestea e relatată mai detaliat în cartea lui Alexander Norman, Secret Lives of the Dalai Lama (New York: Random House, 2008), p. 352.

5.Charles Bell, Portrait of the Dalai Lama (Londra: Collins, 1946).

6.Informațiile complete despre grupul de căutători sunt oferite în cartea scrisă de Wangdu, Gould și Richardson, Discovery, Recognition and Enthronement, pp. 14–15.

7.Wangdu, Gould și Richardson, Discovery, Recognition and Enthronement, p. 15.

8.Robert Thurman povestește că mama lui Dalai Lama ar fi visat un dragon albastru-azuriu, însoțit de doi lei de zăpadă verzi, jucăuși, dar nu am găsit nicăieri o confirmare a povestirii. Robert Thurman, Why the Dalai Lama Matters (New York: Atria, 2008), p. 14.

9.Gyalo Thondup și Anne F. Thurston, The Noodle Maker of Kalimpong: The Untold Story of My Struggle for Tibet (Londra: Rider, 2015), pp. 15, 19.

10.Citat din Françoise Pommaret, Lhasa in the Seventeenth Century: The Capital of the Dalai Lama, trad. Howard Solverson (Leiden: Brill, 2003), p. 69. Vezi și traducerea lui Samten Karmay a pasajului relevant din autobiografia Celui de-Al Cincilea Mare Dalai Lama, The Illusive Play (Chicago: Serindia, 2014).

11.Interviu personal.

4. Vedere din Locul Tigrului Care Rage: religia fără nume a Tibetului

1.Gyalo Thondup și Anne F. Thurston, The Noodle Maker of Kalimpong: The Untold Story of My Struggle for Tibet (Londra: Rider, 2015), p. 4.

2.Thondup, Noodle Maker, pp. 6–13. Întreaga familie a lui Dalai Lama deținea 45 de acri, iar părinții săi aveau în proprietate exclusivă circa șase acri și jumătate de pământ — suficient cât să fie considerați de către comuniști moșieri și, prin urmare, „dușmani de clasă“. Jianglin Li, „When the Iron Bird Flies: The 1956–1962 Secret War on the Tibetan Plateau“, manuscris nepublicat, trad. Stacey Mosher.

3.Adaptare după Thubten Jigme Norbu, Tibet Is My Country (Londra: Rupert Hart Davis, 1960), p. 51.

4.Gary Geddes, Kingdom of Ten Thousand Things: An Impossible Journey from Kabul to Chiapas, ed. ilustrată. (New York: Sterling Publishing Company, 2008), p. 175.

5.Diki Tsering, Dalai Lama, My Son: A Mother's Story (Londra: Virgin, 2000), pp. 37–38. Deși proveniența acestei lucrări i-ar face pe cei mai riguroși biografi să ridice din sprâncene, a fost mai întâi consemnată de către un nepot sub forma unei serii de povestiri, iar apoi, transformată într-o narațiune unitară de un altul, înainte de a primi sprijinul editorului englez. Naturalețea și farmecul cărții îi conferă oricum o aură de autenticitate.

6.Tsering, Dalai Lama, My Son, pp. 40–41.

7.În privința laponilor, vezi de pildă Andrew Brown, „Gods and Fairytales“, The Spectator, 14 februarie 2015.

8.Începând cu marele tibetolog francez R.A. Stein. Vezi lucrarea sa Tibetan Civilisation, trad. J.E. Stapleton Driver (Londra: Faber and Faber, 1972).

9.Tsewang Y. Pemba, Young Days in Tibet (Londra: Jonathan Cape,1957), p. 146. Pentru o explicație tibetană utilă, vezi Norbu Chophel, Folk Culture of Tibet (Dharamsala: Biblioteca Operelor și a Arhivelor Tibetane, 1983); pentru o analiză științifică a diferitelor clase, vezi Geoffrey Samuel, Civilized Shamans: Buddhism in Tibetan Societies (Washington, DC: Smithsonian Institution Press, 1993).

10.Deși greșea în această privință, relatarea (relazione) lui Desideri despre sejurul său de șapte ani în Tibet (disponibilă în Mission to Tibet: The

Extraordinary Eighteenth-Century Account of Father Ippolito Desideri SJ, ed. L. Zwilling, trad. M. Sweet [Somerville, MA: Wisdom Publications, 2010]) este extrem de valoroasă pentru numeroasele sale informații din acea perioadă. Citatul e preluat din traducerea anterioară a lucrării lui Desideri, An Account of Tibet: The Travels of Ippolite Desideri di Pistoia, SJ, 1712–1727, ed. Filippo de Filippi, ed. rev. (Londra: G. Routledge, 1937), p. 353; întregul său „Report on Tibet and Its Routes“ oferă o perspectivă extraordinară atât asupra Tibetului din secolul al XVIII-lea, cât și asupra Contrareformei din Europa. Desideri însuși a fost un geniu al lingvisticii. I-au trebuit mai puțin de doi ani ca să stăpânească îndeajuns de bine limba încât să scrie prima dintre cele trei cărți ale sale în tibetană (una dintre ele, un catehism al credinței creștine, iar două, lucrări filosofice menite a nega budismul). Vezi Donald S. Lopez și Thupten Jinpa, Dispelling the Darkness: A Jesuit's Quest for the Soul of Tibet (Cambridge: Harvard University Press, 2017).

11.Robert B. Ekvall, Tents Against the Sky (Londra: Gollancz, 1954), p. 188.

12.Întreaga poveste e relatată de Pemba, în Young Days in Tibet, pp. 148–50.

13.Astfel de practici nu se limitau la tratarea bolnavilor. Se spune că la marele așezământ Samye al școlii Nyingma exista „o încăpere specială în care trupurile ce se rătăcesc în Bardo, tărâmul dintre vieți, erau tăiate în bucăți și [în care] se petrecea cântărirea sufletelor în vederea pedepsirii… [U]neori, era o necesitate politică plasarea cuiva în această încăpere, pentru răscumpărarea păcatelor Tibetului“. John Crook și James Low, The Yogins of Ladakh: A Pilgrimage Among the Hermits of the Buddhist Himalayas (1997; retip., Delhi: Motilal Banarsidass, 2012), p. 199 și n. 65.

14.Pemba, Young Days in Tibet, p. 149.

5. „Singuratic și cumva nefericit“: un ostatic, în toate privințele, mai puțin cu numele

1.Thubten Jigme Norbu, Tibet Is My Country (Londra: Rupert Hart Davis, 1960), p. 128.

2.Dalai Lama, Freedom in Exile: The Autobiography of His Holiness the Dalai Lama of Tibet (Londra: Hodder & Stoughton, 1990), p. 12.

3.Raimondo Bultrini, The Dalai Lama and the King Demon, trad. Maria Simmons (New York: Tibet House US, 2013), p. 338.

4.My Land and My People: The Autobiography of His Holiness the Dalai Lama (Londra: Weidenfeld and Nicolson, 1962), p. 27.

5.Dalai Lama, Freedom in Exile, p. 14

6.Dalai Lama, Freedom in Exile, p. 14.

7.Nici istoricii tibetani, nici cei chinezi n-au fost îngăduitori cu Ma. Pentru tibetani, era „atât de șiret și revoltător în comportament, încât nici nu se poate descrie“. Fratele mai mare al lui Dalai Lama își amintea cum, într-o misiune de colectare a taxelor, funcționarii lui Ma îi goneau pe localnici, îi legau în șir de glezne și îi băteau cu bețe de bambus dacă încercau să evite să plătească. Gyalo Thondup și Anne F. Thurston, The Noodle Maker of Kalimpong: The Untold Story of My Struggle for Tibet (Londra: Rider, 2015), p. 26. Pentru comuniștii victorioși, Ma, ca susținător al Partidului Naționalist Guomindang, era un contrarevoluționar și un trădător al națiunii. Dar unele dovezi neconfirmate sugerează că era un om afabil, jovial și vizionar. Un funcționar al guvernului american care a vizitat provincia Qinghai i-a apreciat modul de a conduce ca fiind unul dintre cele mai eficiente și mai energice din China. Ma era în special preocupat de reîmpăduriri și le-a oferit țăranilor semințe și instrucțiuni de plantare, spunând că pomul reprezenta „salvarea deșertului“. Ca lider unic al moscheii din Xining, ar fi de așteptat să fi fost un om conservator din punct de vedere social, dar de fapt, Ma Bufang a înființat o școală modernă pentru fete, care oferea educație laică. Odată cu ascensiunea comuniștilor la putere, Ma a fugit, cu ocazia unui pelerinaj la Mecca, în Arabia Saudită, unde a murit în 1975.

8.Melvyn C. Goldstein, A History of Modern Tibet: 1913–1951, vol. 1, The Demise of the Lamaist State (Berkeley: University of California Press, 1989), p. 321.

9.Vezi Goldstein, History of Modern Tibet, 1:323. Acest fapt arată că, în vreme ce Amdo nu se afla sub controlul autorităților din Lhasa, guvernul chinez nu le-a putut dicta tibetanilor condiții privitoare la Tibetul central.

10.Dalai Lama, Freedom in Exile, p. 14.

11.Heinrich Harrer, Seven Years in Tibet (Londra: R. Hart-Davis, 1953), p. 205.

12.Dalai Lama, Freedom in Exile, p. 15.

13.Dalai Lama, Freedom in Exile, p. 15.

14.Thondup, Noodle Maker, p. 33.

15.Thondup, Noodle Maker, p. 35.

16.Diki Tsering, The Dalai Lama, My Son: A Mother's Story (Londra: Virgin, 2000), p. 93.

17.Michael Aris, Hidden Treasures and Secret Lives: A Study of Pemalingpa (1450–1521) and the Sixth Dalai Lama (1683–1706) (Londra: Kegan Paul International, 1989), p. 149.

18.Una dintre cele mai bune colecții individuale de fotografii ale Tibetului pre-modern poate fi văzută la Muzeul Pitt Rivers din Oxford. Poate fi vizionată integral online: http://tibet.prm.ox.ac.uk/tibet_project_summary.html.

19.Thomas Laird, The Story of Tibet: Conversations with the Dalai Lama (Londra: Atlantic, 2006), pp. 269–70.

6. Întoarcerea acasă: Lhasa, 1940

1.Alexandra David-Néel, My Journey to Lhasa (Harmonds- worth: Allen Lane, Penguin Books, 1940), p. 273.

2.Ekai Kawaguchi, Three Years in Tibet (Londra: Theosophical Publishing Society, 1909), p. 407. Deși era un pelerin devotat, Kawaguchi a fost evident dezgustat de oraș. Vorbea despre „mizeria, putoarea și oroarea absolută a străzilor".

3.William Stanley Morgan, Amchi Sahib: A British Doctor in Tibet, 1936–37 (Charlestown, MA: Acme Bookbinding, 2007), p. 73. Dr. Morgan a fost cooptat în misiunea britanică în Lhasa din perioada 1936–37, condusă de Sir Basil Gould. Jurnalul său e remarcabil pentru descrierea clinicii de sifilis pe care a condus-o. O mare parte dintre pacienții săi erau călugări de la mănăstirile locale. Despre bolile venerice ale tibetanilor, vezi și Harrer, Seven Years, p. 176.

4.Frederick Spencer Chapman, Lhasa: The Holy City (Londra: Chatto & Windus, 1938), p. 148.

5.Tsewang Y. Pemba, Young Days in Tibet (Londra: Jonathan Cape, 1957), p. 76.

6.Pemba, Young Days in Tibet, p. 86.

7.Pemba, Young Days in Tibet, p. 109.

8.Estimările variază, dar cele mai multe concordă în privința numărului aproximativ de zece mii de locuitori. W.S. Morgan estimează un număr de numai opt mii (Amchi Sahib, p. 86).

9.Destul de remarcabil, un mod uzual de măsurare atât a timpului, cât și a distanței, era estimarea numărului de cești de ceai care se puteau bea într-un anumit interval. La acea vreme, tibetanii beau cantități enorme de ceai. Charles Bell relatează că mulți oameni pe care-i cunoștea obișnuiau să consume „șaizeci sau șaptezeci de cești pe zi", totuși, Cel de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama se limita la „circa patruzeci de cești, de

mărimea unei cești obișnuite de ceai, în fiecare zi“. Charles Bell, Portrait of the Dalai Lama (Londra: Collins, 1946), p. 303.

10.David-Néel, My Journey to Lhasa, p. 273.

11.Dalai Lama, Freedom in Exile: The Autobiography of His Holiness the Dalai Lama of Tibet (Londra: Hodder & Stoughton, 1990), p. 38.

12.Thomas Laird, The Story of Tibet: Conversations with the Dalai Lama (Londra: Atlantic, 2006), p. 271.

13.Vezi introducerea lui Henrich Harrer în cartea lui Dorje Yudon Yuthok, House of the Turquoise Roof (Ithaca: Snow Lion Publications, 1990), p. 12.

14.Sir Basil Gould, în Jewel in the Lotus: Recollections of an Indian Political (Londra: Chatto & Windus, 1957), p. 220, l-a descris ca pe „un bărbat cu o ținută liniștită și blândă“. Hugh Richardson mi l-a descris odată ca pe un „geambaș bătrân îngrozitor“.

15.În descrierea ei, Tenzin Geyche Tethong, vlăstar al unei vechi familii aristocrate, a afirmat că gyalyum chenmo a fost „extraordinară… o persoană cu adevărat remarcabilă“. Gould a descris-o într-un mod similar: „cu siguranță, una la un milion, nobila mamă a lui Dalai Lama“ (Jewel in the Lotus, p. 220). Și Heinrich Harrer are multe lucruri bune de spus despre ea.

16.Pemba, Young Days in Tibet, p. 84.

17.Pemba, Young Days in Tibet, p. 98.

18.Pemba, Young Days in Tibet, p. 115.

19.Dalai Lama, Freedom in Exile, p. 45. Alungarea (smon lam gdor rgyag) s-a sărbătorit pe 7 februarie în 1940, anul în chestiune. Pentru o descriere completă, vezi Hugh Richardson, Ceremonies of the Lhasa Year (Londra: Serindia Publications, 1993).

20.Pemba, Young Days in Tibet, p. 114.

21.Dalai Lama, Freedom in Exile, p. 48.

22.Dalai Lama, Freedom in Exile, p. 49. Vezi și relatarea scrisă de Alexandra David-Néel în My Journey to Lhasa, cap. 8. Ea adaugă că majoritatea spectatorilor erau deja beți în acel moment.

23.Gould, Jewel in the Lotus, p. 218.

24.Gould, Jewel in the Lotus, p. 231.

25.Knud Larsen și Amund Sinding-Larsen, The Lhasa Atlas: Traditional Tibetan Architecture and Townscape (Londra: Serindia, 2001), p. 104.

26.Gyurme Dorje, Tibet Handbook, ed. a 4-a (Bath: Footprint, 2008), p.97.

27.Dorje, Tibet Handbook, p. 102. Mă întreb cine le-a numărat.

28.Khemey Sonam Wangdu, Basil J. Gould, și Hugh E. Richardson, Discovery, Recognition and Enthronement of the 14th Dalai Lama: A Collection of Accounts (Dharamsala: Biblioteca Operelor și a Arhivelor Tibetane, 2000), p. 79.

29.Dalai Lama, Freedom in Exile, p. 22.

30.Dalai Lama, Freedom in Exile, p. 23.

31.Când, de pildă, Cel de-Al Cincilea Mare Dalai Lama s-a îmbolnăvit în 1681, călugării de la mănăstirea Doenye Ling au recitat mig tse ma de nu mai puțin de 21 750 000 de ori. A urmat o recitare completă a celor 108 volume ale kangyur de 108 ori, de către mii de călugări novici din întreaga țară, recitarea de trei ori a Perfecțiunii Înțelepciunii în Opt Mii de Versuri, bhadracari s-a recitat de 199 500 de ori, namasangiti, de 59 300 de ori, Sadhana Zeiței Umbrelei Albe, de 105 500 de ori, Inima Perfecțiunii Înțelepciunii, de 149 300 de ori, Imnul către Tara, de 1 043 600 de ori și Dharani pentru Viață, de 9 533 000 de ori. Vezi Sansrgyas rgya-mtsho: Life of the Fifth Dalai Lama, trad. Ahmed Zahiruddin (New Delhi: Academy of Indian Culture, 1999). Conform lui Georges Dreyfus, mănăstirile sunt într-adevăr „cele mai importante comunități ritualice“. Georges B.J. Dreyfus,

The Sound of Two Hands Clapping: The Education of a Tibetan Buddhist Monk (Berkeley: University of California Press, 2003), p. 44.

32.Pemba, Young Days in Tibet, p. 80.

33.Cele mai bune descrieri ale culturii dob dob se găsesc în cartea lui Tashi Khedrup, Adventures of a Tibetan Fighting Monk, ed. Hugh Richardson (Bangkok: Orchid Press, 2003). Vezi și Melvyn C. Goldstein, „A Study of the Ldab Ldob“, Central Asiatic Journal 9, nr. 2 (1964): pp. 123–41; și în Kawaguchi, Three Years in Tibet, în special capitolul intitulat „Warrior Priests of Sera“. Conform lui Kawaguchi, „frumusețea băieților tineri era o cauză frecventă“ a luptelor, „iar furtul unui băiat provoca deseori un duel“ (p. 292). Kawaguchi, el însuși un bhikku, hirotonisit, vorbește despre „nopți… de abuzuri folosite ca ocazii pentru desfătarea cu delicte înspăimântătoare. Ei [dob dob] par cu adevărat descendenții bărbaților din Sodoma și Gomora menționați în Biblie“ (p. 470).

34.Pemba, Young Days in Tibet, pp. 80–81. Conform lui Dreyfus, dob dob sunt interziși în mănăstirile din exil (Two Hands Clapping, p. 345, n. 25).

7. Copilăria: două cravașe cu mânere de ratan

1.Tsewang Y. Pemba, Young Days in Tibet (Londra, Jonathan Cape, 1957), pp. 112, 113.

2.Prezentarea lui Ling Rinpoché este luată din cartea lui Dalai Lama, The Life of My Teacher: A Biography of Kyabje Ling Rinpoché (Somerville, MA, Wisdom Publications, 2017), pp. 147–48, 371, 129, 101, 120.

3.Nu-mi amintesc cine mi-a spus această poveste, dar nimic nu mă împiedică s-o cred. Georges B.J. Dreyfus, The Sound of Two Hands Clapping: The Education of a Tibetan Buddhist Monk (Berkeley, University of California Press, 2003), oferă cea mai bună relatare despre viața și cultura unei mănăstiri tibetane moderne.

4.Traducere liberă a autorului, cu mulțumiri către dr. T.J. Langri.

5.Melvyn C. Goldstein, A History of Modern Tibet: 1913–1951, vol. 1, The Demise of the Lamaist State (Berkeley, University of California Press, 1991), p. 465. Și Dalai Lama este un bun țintaș. În trecut, ar fi folosit o pușcă pentru a speria pisicile ce urmăreau păsările.

6.Goldstein, History of Modern Tibet, 1:344.

7.Vezi Goldstein, History of Modern Tibet, vol. 1, cap. 9. Mai multe detalii sunt furnizate de Jamyang Choegyal Kasho, In the Service of the 13th and 14th Dalai Lamas (Frankfurt am Main, Tibethaus Deutschland, 2015), cap. 10.

8.Dacă se ia în considerare problema homosexualității în cadrul mănăstirilor, trebuie subliniat clar că cultura tradițională tibetană nu recunoaște homosexualitatea nici din punctul de vedere al identității, nici al categoriilor naturii umane. Sunt recunoscute doar actele homosexuale. În același mod, din perspectiva vinaya, sau codul de conduită în monahism, numai actele care implică penetrare sunt considerate o încălcare a jurământului de castitate. Actele fără penetrare sunt considerate infracțiuni mai mici și, în general, erau trecute cu vederea. Nu era deloc neobișnuit ca monahii mai în vârstă să-și aleagă niște călugări tineri drept parteneri sexuali. Dar deși această activitate era de comun acord, asta nu însemna că partenerul pasiv privea acțiunea ca pe altceva decât o obligație. Relatarea demnă de încredere este din Melvyn C. Goldstein, The Struggle for Modern Tibet: The Autobiography of Tashi Tsering (Londra, Routledge, 1997), pp. 28–29. Vezi și Heinrich Harrer, Seven Years in Tibet (Londra, R. Hart-Davis, 1953), p. 194; și Tashi Khedrup, Adventures of a Tibetan Fighting Monk, ed. Hugh Richardson (Bangkok, Orchid Press, 2003), p. 50.

9.Kasho, In the Service, p. 118.

10.Dalai Lama, Freedom in Exile: The Autobiography of His Holiness the Dalai Lama of Tibet (Londra, Hodder & Stoughton, 1990), p. 19.

11.Vezi, de exemplu, Thomas Laird, The Story of Tibet: Conversations with the Dalai Lama (Londra, Atlantic, 2006), p. 277. Archibald Steele, In the Kingdom of the Dalai Lama (Sedona, AZ, In Print Publishing, 1993), p. 60, îl descrie ca „un model de conservatorism“.

12.The Magical Play of Illusion: The Autobiography of Trijang Rinpoché, trad. Sharpa Tulku Tenzin Trinley (Somerville, MA, Wisdom Publications, 2018), pp. 100, 114, 91.

13.Trijang, The Magical Play of Illusion, p. 148.

14.Basil Gould, Jewel in the Lotus: Recollections of an Indian Political (Londra, Chatto & Windus, 1957), p. 207.

15.Pentru uimitoarea sa povestire, vezi Alexander Norman, Secret Lives of the Dalai Lama (New York, Random House, 2008), pp. 318–21.

16.Ilia Tolstoy, „Across Tibet from India to China“, National Geographic 90, no. 2 (1946): 169–222.

17.Dalai Lama, Freedom in Exile, p. 51.

18.Edictul a fost inclus în materialul pe care misiunea britanică îl trimitea săptămânal în India. Goldstein, History of Modern Tibet, 1:373.

19.Gyalo Thondup și Anne F. Thurston, The Noodle Maker of Kalimpong: The Untold Story of My Struggle for Tibet (Londra, Rider, 2015), p. 73. Doamna Chiang a fost cu adevărat preocupată de Gyalo Thondup. Se pare că după moartea lui yabshi kung, ea a fost cea care a aranjat ca o aeronavă să le ducă pe bunica și sora celor trei frați în India. Vezi Diki Tsering, The Dalai Lama, My Son: A Mother’s Story (Londra, Virgin, 2000), p. 127.

8. Probleme în Shangri-La: demonizare și intrigi pe Acoperișul Lumii

1.Dalai Lama, Freedom in Exile: The Autobiography of His Holiness the Dalai Lama of Tibet (Londra, Hodder & Stoughton, 1990), p. 21.

2.Thomas Laird, The Story of Tibet: Conversations with the Dalai Lama (Londra, Atlantic, 2006), pp. 277, 274.

3.Laird, The Story of Tibet, p. 278.

4.The Magical Play of Illusion: The Autobiography of Trijang Rinpoché, trad. Sharpa Tulku Tenzin Trinley (Somerville, MA, Wisdom Publications, 2018), p. 163.

5.Melvyn C. Goldstein, A History of Modern Tibet: 1913– 1951, vol. 1, The Demise of the Lamaist State (Berkeley, University of California Press, 1991), pp. 441–42. În cele din urmă, starețul s-a întors în Tibet în calitate de colaborator al comuniștilor.

6.Goldstein, History of Modern Tibet, 1:466.

7.Diki Tsering, The Dalai Lama, My Son: A Mother's Story (Londra, Virgin, 2000), p. 120.

8.Jamyang Norbu o contestă. Vezi postarea sa „Shadow Tibet" din 29 iunie, 2016, „Untangling a Mess of Petrified Noodles", jamyangnorbu.com.

9.Vezi partea din discurs în care Dalai Lama îl menționează pe Reting Rinpoché pe https://www.dalailama.com/messages/dolgyal-shugden/speeches-by-his-holiness-the-dalai-lama/dharamsala-teaching. Am discutat pe larg episodul Reting cu H.E. Richardson, funcționar politic britanic pentru Tibet la acea vreme, la locuința sa din St. Andrews, Scoția. A recunoscut că nu avusese absolut nicio idee despre ce se petrecea în cercurile guvernamentale înainte ca întâmplarea să devină publică.

10.Goldstein, History of Modern Tibet, 1:486.

11.Goldstein, History of Modern Tibet, 1:488.

12.Dalai Lama, Freedom in Exile, p. 33.

13.Laird, The Story of Tibet, p. 185.

14.Goldstein, History of Modern Tibet, 1:499.

15.Goldstein, History of Modern Tibet, 1:505. În ceea ce privește pierderile guvernului, includ aici și cei șaisprezece soldați uciși ulterior la Reting.

Vezi și prezentarea din Jamyang Choegyal Kasho, In the Service of the 13th and 14th Dalai Lamas (Frankfurt pe Main: Tibethaus Deutschland, 2015), cap. 10.

16.Goldstein, History of Modern Tibet, 1:505. Vezi și Laird, The Story of Tibet, p. 287.

17.Laird, The Story of Tibet, p. 287.

18.Laird, The Story of Tibet, p. 279.

19.Povestea este relatată minunat de către Dalai Lama în Freedom in Exile, pp. 42–43.

9. Perfecțiunea înțelepciunii: educația aleasă a unui călugăr budist tibetan

1.Dalai Lama, The Life of My Teacher: A Biography of Kyabje Ling Rinpoché (Somerville, MA, Wisdom Publications, 2017), p. 153. Când s-a comparat cu o barcă în derivă, Dalai Lama probabil s-a referit la primejdiile torentului himalayan.

2.Lowell Thomas, Out of This World (Londra, Macdonald and Co., 1951), p. 155.

3.Este vorba despre părintele Maurice Tournay, un preot elvețian binecuvântat mai târziu de Papa Ioan Paul al II-lea pentru că a murit „in odium fidei“ — de mâna unui om motivat de ura față de credință. Povestea lui este relatată de Robert Loup, Martyr in Tibet (Philadelphia, D. McKay and Co., 1956). Data exactă a martiriului său este 11 august 1949.

4.O relatare interesantă poate fi găsită în Mark Hale, Himmler’s Crusade: The True Story of the Nazis’ 1938 Expedition into Tibet (Londra, Bantam Books, 2003).

5.Unul dintre aceștia a fost Bruno Beger, condamnat în 1974 pentru că a ajutat la selectarea unui grup de evrei ale căror cranii urmau să facă parte dintr-o colecție menită să demonstreze caracteristicile subumane ale deținătorilor lor. De formație antropolog, Beger a fost condamnat la doar trei ani de închisoare, pe care de fapt nu i-a executat niciodată. Ulterior, el a devenit un participant regulat, în mod penibil, la evenimentele legate de Tibet din Germania și din străinătate. L-am întâlnit la un prânz oferit de Dalai Lama la hotelul Grosvenor House din Londra, de cinci stele, în 1992. Deși acest lucru a fost înainte de era Wikipedia, este totuși surprinzător faptul că Beger a fost invitat. Îmi amintesc că mi s-a spus că a fost nazist, dar probabil că detaliile condamnării sale nu erau cunoscute de organizatorii evenimentului menit să-i reunească pe toți europenii supraviețuitori care vizitaseră Tibetul înainte de 1949. Privind retrospectiv, Beger m-a șocat în conversație atât prin faptul că s-a rușinat de trecutul lui, dar și pentru că nu regreta nimic. Cercetările ulterioare arată că a fost un personaj total neplăcut; vezi excelenta și tulburătoarea carte a lui Heather Pringle, The Master Plan: Himmler's Scholars and the Holocaust (Londra, Fourth Estate, 2006), pp. 260–62. La prânzul respectiv a mai fost prezent și Archie Jack, care în tinerețe a concurat în cadrul Jocurilor Olimpice ale lui Hitler, iar mai târziu a vizitat Lhasa. Jack a fost responsabil pentru punerea în libertate a stolului de porumbei pe care trebuia să-i elibereze Führer-ul la ceremonia de deschidere. Fiind un antinazist frenetic, mi-a spus mai târziu că la cina cu Tsarong Shapé, favoritul celui de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama, au discutat despre posibilitatea asasinării lui Hitler. Tsarong i-a spus că dacă ar putea face rost de o șuviță din părul conducătorului german, chestiunea ar putea fi rezolvată ușor de niște călugări pricepuți la magia neagră.

6.Vezi un articol util al savantului Alexander Berzin, specialist în Kalachakra, la https://studybuddhism.com/en/advanced-studies/history-culture/shambhala/the-nazi-connection-with-shambhala-and-tibet.

7.Heinrich Harrer, Seven Years in Tibet (Londra, R. Hart-Davis, 1953), p. 248. La prima publicare, cartea a fost un bestseller uriaș, iar de atunci se tipărește încontinuu. Harrer a fost destul de modest și de generos pentru a sublinia că cel mai mare succes l-a avut în limba engleză, mai mult decât în oricare dintre cele cincizeci de limbi în care a fost tradusă, succes pe care l-a atribuit traducătorului său, Richard Graves — fratele poetului Robert

Graves. Este foarte adevărat că Return to Tibet, cartea pe care a publicat-o trei decenii mai târziu, pare să fi fost scrisă de cu totul altcineva, cu mult mai puțin talent literar.

8.Harrer, Seven Years in Tibet, p. 249. Harrer provenea dintr-un mediu modest. Deși avea educație universitară, tatăl său lucrase la poștă. L-am întâlnit de mai multe ori pe Harrer. Deși avea în jur de optzeci de ani, era încă plin de viață și interesat de toate problemele Tibetului, și mi s-a părut foarte binevoitor și cu picioarele pe pământ, exact așa cum îl descrie Dalai Lama.

9.Harrer, Seven Years in Tibet, p. 249.

10.Harrer, Seven Years in Tibet, p. 257.

11.Aceasta este părerea lui Messner, marele alpinist italian, care l-a cunoscut pe Harrer. Într-un interviu din Die Welt, el vorbește despre modul în care comportamentul lui Harrer după război a fost destul de diferit de cel dinaintea războiului. Vezi https:// www.welt.de/print-welt/article189698/Einer-der-Zaehesten-seiner-Generation.html.

12.Vezi Nicholas Goodrick-Clarke, Black Sun: Aryan Cults, Esoteric Nazism, and the Politics of Identity (New York, NYU Press, 2001), p. 4.

13.Harrer, Seven Years in Tibet, pp. 253, 258.

14.Harrer, Seven Years in Tibet, p. 249.

15.Harrer, Seven Years in Tibet, pp. 253, 258.

16.Harrer, Seven Years in Tibet, p. 255.

10. „La naiba cu picnicul lor!“: invazia chineză, 1949–1950

1.The Magical Play of Illusion: The Autobiography of Trijang Rinpoché, trad. Sharpa Tulku Tenzin Trinley (Somerville, MA, Wisdom Publications, 2018), pp. 187–88. O sursă sus-pusă mă asigură că aceste „materiale de sprijin“ erau reale, nu doar simbolice.

2.Dosare oficiale din India citate în Melvyn C. Goldstein, A History of Modern Tibet: 1913–1951, vol. 1, The Demise of the Lamaist State (Berkeley, University of California Press, 1991), p. 624.

3.Există mai multe traduceri. Cea mai veche este în rusă, datând de la 1827; cea mai timpurie traducere în engleză datează de la 1880 (a lui S.W. Bushell din The Early History of Tibet from Chinese Sources).

4.Robert Ford, Captured in Tibet (Londra, G. Harrap and Co., 1957), p. 64.

5.Vezi Heinrich Harrer, Seven Years in Tibet (Londra, R. Hart-Davis, 1953), p. 259; Dalai Lama, Freedom in Exile: The Autobiography of His Holiness the Dalai Lama of Tibet (Londra, Hodder & Stoughton, 1990), p. 55.

6.Harrer, Seven Years in Tibet, p. 260.

7.Harrer, Seven Years in Tibet, p. 263.

8.Goldstein, History of Modern Tibet, 1:692.

9.Ford, Captured in Tibet, p. 127.

10.Toate citatele sunt extrase din necrologul său apărut în Daily Telegraph, 6 octombrie, 2016; dar vezi și memoriile sale Captured in Tibet (Londra, G. Harrap and Co., 1957).

11.Goldstein, History of Modern Tibet, 1:705.

12.Dalai Lama, Freedom in Exile, p. 314.

13.Povestea despre cum a fost identificat (relativ recent) oracolul este edificatoare. Fenomenul prin care unele persoane — nu doar călugări — cad în transă în timpul ceremoniilor religioase este destul de obișnuit, dar nu toate comunică inteligibil. Îmi amintesc că am auzit pe cineva făcând

acest lucru în timpul unei ceremonii de dimineață de pe acoperișul Tsuglhakang în Dharamsala. Semăna cu scheunatul răgușit al unei vulpi. Atunci când comunică inteligibil nici nu se întâmplă să transmită mesajele cuiva important. Ar putea fi doar un duh care imită identitatea vreuneia dintre zeitățile protectoare. În cazul oracolului Dungkhar, se spune că un pelerin care a venit din Mongolia a cerut să fie primit la mănăstire, dar a fost refuzat. Nu numai că a fost dat afară de un călugăr, dar a fost și abuzat și bătut de alți patru călugări cărora le-a cerut ajutorul. După toate acestea pelerinul a plecat, rostind un blestem la adresa celor cinci călugări să-și afle moartea în decursul unui an. Desigur că aceasta s-a întâmplat, dar nu înainte ca un alt călugăr să intre în transă și să înceapă „să sară de colo-colo, bătându-se peste piept și scoțând sunete ciudate printre dinții încleștați“. Abia când cei cinci călugări au murit, zeitatea a putut fi înțeleasă. S-a dovedit a fi spiritul pelerinului mongol, prin care s-au manifestat ulterior nu mai puțin de șase zeități diferite. Vezi Tsewang Y. Pemba, Young Days in Tibet (Londra, Jonathan Cape, 1957), p. 40.

14.Mama celui de-al Doilea Dalai Lama, Ma Cig Kinga, este un exemplu de persoană care a trăit în retragere. Fiul său i-a păstrat craniul pentru a fi folosit ca potir ritualic. Vezi Alexander Norman, Secret Lives of the Dalai Lama (New York, Random House, 2008), p. 173.

15.Harrer, Seven Years in Tibet, p. 275.

16.Adaptare după Melvyn C. Goldstein, A History of Modern Tibet, vol. 2, The Calm Before the Storm, 1951–1955 (Berkeley, University of California Press, 2007), p. 182.

17.Thubten Jigme Norbu, Tibet Is My Country (Londra, Rupert Hart Davis, 1960), p. 211.

18.Aproape fiecare călător european îi menționează, la fel ca și dr. Pemba; vezi Young Days in Tibet, p. 51.

19.Dalai Lama, Freedom in Exile, p. 64.

20.Trijang, Magical Play, p. 181.

21.Când Archie Jack a vizitat mănăstirea în drum spre Gyantse și apoi spre Lhasa cu mai mult de un deceniu în urmă, a rămas cu o impresie proastă: „Călugării erau suspicioși, îngrozitor de murdari (mulți dintre cei tineri aveau corpul acoperit de răni deschise). Nu erau permise fotografiile și rămâneai cu un sentiment foarte neplăcut, de greață, la ieșirea din acel loc“. Archibald Jack, jurnalul nepublicat din Tibet, Royal Geographical Society, Londra. Spre deosebire de acesta, Robert Byron, contemporanul său care a călătorit pe același traseu, scria în cartea sa First Russia, Then Tibet (Londra, Macmillan, 1933), p. 206, că „nu am primit decât zâmbete și ospitalitate din partea călugărilor“, deși este clar că Byron nu a vizitat chiar mănăstirea Dungkar.

22.Pemba, Young Days in Tibet, p. 58.

23.Dalai Lama, Freedom in Exile, p. 65.

24.Tantrele mai sunt asociate și cu un sistem de practici sexuale, poziția lor centrală în cadrul tradiției fiind atestată de reprezentările frecvente ale protectorilor uniți în raport sexual cu o consoartă. Deloc surprinzător, aceste practici constituie sursa multor interpretări greșite, dar este important de știut că Dalai Lama le susține validitatea, mergând până la a spune că realizarea lor fizică pe parcursul cel puțin al unei vieți este necesară pentru iluminare. Totuși, în cadrul tradiției Gelug, aceste practici sunt limitate la planul mental, nu la cel fizic.

Teoria din spatele practicilor sexuale se datorează felului în care este concepută ființa umană în raport cu cosmosul. Tantrele prevăd o corespondență între cele două, astfel încât combinația minte-corp să fie de fapt un microcosmos al universului însuși. Și așa cum soarele și luna, planetele și stelele sunt susținute de vârtejuri cosmice, la fel și mintea este susținută de vârtejuri interne infinit de subtile care străbat „canalele vârtejurilor“ corpului. Aceste vârtejuri poartă „picături“ sau semințe de potențial, care, dacă sunt folosite corect, îi permit practicantului să experimenteze direct non-dualitatea. Aceasta este o pregătire esențială pentru realizarea finală a iluminării depline.

În termeni lumești, pentru ca practicile sexuale să contribuie la progresul spiritual al individului, este necesar ca omul să se poată angaja în cele mai

avansate tehnici de meditație. Fără o astfel de abilitate, nu va fi posibil să exercite controlul necesar asupra corpului. Nu este suficient ca bărbatul să poată preveni eliberarea lichidului seminal și nici ca femeia să-și poată controla orgasmul. Pentru a obține cea mai profundă cunoaștere spirituală, practicantul trebuie să aibă un control absolut al celor mai subtile energii care se activează în timpul raportului sexual. La bărbați, se spune că cei mai evoluați sunt capabili să inverseze fluxul seminal de la vârful organului sexual și să-l retragă înapoi pe canal. Pentru relatarea lui June Campbell despre experiența sa în calitate de consoartă, vezi Traveller in Space: Gender, Identity and Tibetan Buddhism (Londra, Athlone, 1996). Din perspectiva lui Campbell, relația sa cu Kalu Rinpoché, maestru Kagyu, a fost în cele din urmă exploatatoare. Este interesant să aflăm că reîncarnarea lui Kalu Rinpoché susține că el însuși a fost abuzat sexual când era minor.

25.John Crook și James Low, The Yogins of Ladakh: A Pilgrimage Among the Hermits of the Buddhist Himalayas (1997; Delhi, Motilal Banarsidass, 2012), p. 279.

26.Rinchen Sadutshang, A Life Unforeseen: A Memoir of Service to Tibet (Somerville, MA, Wisdom Publications, 2016), p. 144.

27.Sadutshang, A Life Unforeseen, p. 145.

28.Gyalo Thondup și Anne F. Thurston, The Noodle Maker of Kalimpong: The Untold Story of My Struggle for Tibet (Londra, Rider, 2015), p. 146.

29.Dalai Lama, Freedom in Exile, p. 72.

11. În bârlogul Dragonului: Dalai Lama în China, iulie 1954 — iulie 1955

1.Dalai Lama, The Life of My Teacher: A Biography of Kyabje Ling Rinpoché (Somerville, MA, Wisdom Publications, 2017), p. 163.

2.Melvyn C. Goldstein, A History of Modern Tibet, vol. 2, The Calm Before the Storm, 1951–1955 (Berkeley, University of California Press, 2007), p. 206.

3.Goldstein, History of Modern Tibet, 2:206.

4.Goldstein, History of Modern Tibet, 2:149.

5.Goldstein, History of Modern Tibet, 2:188 (citându-l pe Lhalu), 181.

6.Melvyn C. Goldstein, A History of Modern Tibet: 1913–1951, vol. 1, The Demise of the Lamaist State (Berkeley, University of California Press, 1989), p. 684.

7.Dalai Lama, Freedom in Exile: The Autobiography of His Holiness the Dalai Lama of Tibet (Londra, Hodder & Stoughton, 1990), p. 84.

8.Goldstein, History of Modern Tibet, 2:442.

9.Jianglin Li, Tibet in Agony: Lhasa, 1959 (Cambridge, Harvard University Press, 2016), p. 73.

10.Goldstein, History of Modern Tibet, 2:370.

11.Dalai Lama, Kalachakra Tantra: Rite of Initiation, trad., ed., și cu o introducere de Geoffrey Hopkins, ediție extinsă (Somerville, MA, Wisdom Publications, 1999), p. 178.

12.Dalai Lama, Kalachakra Tantra, p. 95.

13.Mary Craig, Kundun: A Biography of the Family of the Dalai Lama (Londra, HarperCollins, 1997), pp. 184–85.

14.Jamyang Choegyal Kasho, In the Service of the 13th and 14th Dalai Lamas (Frankfurt am Main, Tibethaus Deutschland, 2015), p. 193.

15.Goldstein, History of Modern Tibet, 2:482.

16.Trijang, Magical Play, p. 204.

17.Dalai Lama, Freedom in Exile, p. 93.

18.Trijang, Magical Play, p. 318.

19.Dalai Lama, Freedom in Exile, p. 94.

20.Diki Tsering, The Dalai Lama, My Son: A Mother's Story (Londra, Virgin, 2000), p. 140.

21.Diki Tsering, The Dalai Lama, My Son, p. 140.

22.Melvyn C. Goldstein, Dawei Sherap și William R. Siebenschuh, A Tibetan Revolutionary: The Political Life and Times of Bapa Phüntso Wangye (Berkeley, University of California Press, 2004), pp. 53, 90.

23.Goldstein, Sherap și Siebenschuh, A Tibetan Revolutionary, p. 72.

24.Goldstein, Sherap și Siebenschuh, A Tibetan Revolutionary, pp. 72, 55.

25.Goldstein, Sherap și Siebenschuh, A Tibetan Revolutionary, p. 191.

26.Goldstein, History of Modern Tibet, 2:494–95.

27.https://www.dalailama.com/messages/dolgyal-shugden/speeches-by-his-holiness-the-dalai-lama/dharamsala-teaching (accesat pe 21 martie 2019).

28.Goldstein, Sherap și Siebenschuh, A Tibetan Revolutionary, p. 191.

29.Goldstein, Sherap și Siebenschuh, A Tibetan Revolutionary, p. 191.

30.Goldstein, Sherap și Siebenschuh, A Tibetan Revolutionary, pp. 191, 193.

31.Goldstein, History of Modern Tibet, 2:504.

32.Goldstein, Sherap și Siebenschuh, A Tibetan Revolutionary, p. 192.

33.Se găsesc ușor pe YouTube; vezi www.youtube.com.

34.Goldstein, Sherap și Siebenschuh, A Tibetan Revolutionary, p. 192.

35.Diki Tsering, The Dalai Lama, My Son, p. 140.

36.Rinchen Sadutshang, A Life Unforeseen: A Memoir of Service to Tibet (Somerville, MA, Wisdom Publications, 2016), p. 180.

37.Sadutshang, A Life Unforeseen, p. 182.

38.Dalai Lama, Freedom in Exile, pp. 107, 108.

12. Tărâmul zeilor: India, noiembrie 1956 — martie 1957

1.Diki Tsering, The Dalai Lama, My Son: A Mother's Story (Londra, Virgin, 2000), p. 145.

2.Au fost propuse diferite date pentru întoarcerea lui Dalai Lama. Am preluat-o pe cea pe care o dă el însuși în cartea The Life of My Teacher: A Biography of Kyabje Ling Rinpoché (Somerville, MA, Wisdom Publications, 2017), p. 191.

3.The Magical Play of Illusion: The Autobiography of Trijang Rinpoché, trad. Sharpa Tulku Tenzin Trinley (Somerville, MA, Wisdom Publications, 2018), pp. 336, 343.

4.Melvyn C. Goldstein, A History of Modern Tibet, vol. 3, The Storm Clouds Descend, 1955–1957 (Berkeley, University of California Press, 2014), p. 31.

5.Rinchen Sadutshang, A Life Unforeseen: A Memoir of Service to Tibet (Somerville, MA, Wisdom Publications, 2016), p. 189.

6.Alan Winnington, Tibet: Record of a Journey (Londra, Lawrence and Wishart, 1957), p. 132.

7.Trijang, Magical Play, p. 340.

8.Goldstein, History of Modern Tibet, 3:71–72.

9.Deși existau multe lucruri care puteau constitui o sursă de inspirație, uimitor, populația britanică din India, inclusiv soțiile, copiii și comercianții, împreună cu guvernul și personalul militar, era de doar 150 000 la sfârșitul secolului al XIX-lea, în timp ce populația generală se apropia de 300 de milioane. Este posibil ca numărul britanicilor să fi crescut la începutul secolului XX, dar se pare că niciodată nu a trecut de 250 000. Vezi, de exemplu, https://history.stackexchange.com/questions/15298/how-many-britons-lived-in-india-during-the-british-raj-1858–1947. Britanicii au avut un talent deosebit de a-i flata pe prinții indieni și de a ațâța diferitele state unul împotriva altuia cu un efort minim din partea lor. Celălalt ingredient crucial pentru succesul lui Mahatma Gandhi a fost, fără îndoială, loialitatea cuceritorilor față de învățăturile Predicii de pe Munte a lui Hristos, pe care Mahatma le-a inclus în filosofia sa politică.

10.Goldstein, History of Modern Tibet, 3:95.

11.Numele căpeteniei era Yoenrupoen. Vezi Goldstein, History of Modern Tibet, 3:133ff.

12.Goldstein, History of Modern Tibet, 3:139.

13.Goldstein, History of Modern Tibet, 3:230.

14.Mai există și alți susținători ai violenței motivate de compasiune; vezi, de exemplu, Jacob Dalton, Taming the Demons (New Haven, Yale University Press, 2011).

15.Roger Hicks și Chogyam Ngakpa, Great Ocean, an Authorised Biography: The Dalai Lama (Shaftesbury, Dorset; Element Books, 1984), p. 162.

16.Goldstein, History of Modern Tibet, 3:234.

17.S-a dedus în mod greșit că acesta a fost provocat de bombardiere, menționate în articolul care însoțește fotografia. Informația s-a combinat cu zvonurile (care s-au dovedit a fi adevărate) că și mănăstirea Batang a fost bombardată. Melvyn C. Goldstein, A History of Modern Tibet, vol. 2, The Calm Before the Storm, 1951–1955 (Berkeley, University of California Press, 2007), p. 238.

18.Dalai Lama, Freedom in Exile: The Autobiography of His Holiness the Dalai Lama of Tibet (Londra, Hodder & Stoughton, 1990), p. 121.

19.Dalai Lama, Freedom in Exile, pp. 121–22.

20.Sadutshang, A Life Unforeseen, p. 159.

21.John Kenneth Knaus, Orphans of the Cold War: America and the Tibetan Struggle for Survival (New York, PublicAffairs, 1999), p. 131.

22.Vezi descrierea lui Trijang, Magical Play, p. 351.

23.Goldstein, History of Modern Tibet, 3:338–39.

24.Tsewang Y. Pemba, Young Days in Tibet (Londra, Jonathan Cape, 1957), p. 131.

25.Dalai Lama, Freedom in Exile, p. 127.

26.Nari Rustomji, Enchanted Frontiers: Sikkim, Bhutan and India's North-Eastern Borderlands (Oxford, Oxford University Press, 1971), pp. 123, 215.

27.Observația lui Rustomi cu privire la Panchen Lama a fost intuitivă. Ulterior, lama s-a căsătorit cu fiica unui înalt ofițer din armata naționalistă chineză. O dată am avut onoarea să o întâlnesc pe fiica lui Panchen Lama, pe a cărei carte de vizită, tipărită pe fond roz, scria în mod neașteptat că este prințesă.

28.Goldstein, History of Modern Tibet, 3:343.

29.Dalai Lama, Freedom in Exile, p. 127.

30.În cadrul guvernului Nehru au existat fără îndoială unii moderniști care credeau că budismul tibetan este un amestec hilar de falsități. Vezi remarcile lui Apa Pant citate de Goldstein, History of Modern Tibet, 3:364.

31.Dalai Lama, Freedom in Exile, p. 129.

32.Goldstein, History of Modern Tibet, 3:377.

33.The Political Philosophy of the XIVth Dalai Lama: Selected Speeches and Writings (Delhi: Tibetan Parliamentary and Policy Research Centre, 1998), p. 5.

34.Sadutshang, A Life Unforeseen, pp. 196–97.

35.Dalai Lama, Freedom in Exile, pp. 128, 129. Din câte îmi amintesc, Dalai Lama a scris inițial în cartea sa că Nehru de fapt a ațipit puțin, dar în timpul procesului de redactare s-a decis modificarea frazei pentru a-i scuti de rușine pe cititorii săi din India. Și Ted Heath, fostul prim-ministru britanic, pe care l-a întâlnit la începutul anilor 1980, a ațipit în timpul unei întâlniri cu Dalai Lama.

36.Vezi Goldstein, History of Modern Tibet, vol. 2, cap. 11, „The Dalai Lama Visits India“.

37.Goldstein, 3:422.

38.William Meyers, Robert Thurman și Michael G. Burbank, Man of Peace: The Illustrated Life Story of the Dalai Lama of Tibet (New York, Tibet House, 2016), p. 84. Presupun că a avut această viziune în timp ce medita.

39.Trijang, Magical Play, pp. 355–56.

40.Kenneth Conboy și James Morrison, The CIA’s Secret War in Tibet (Lawrence, University Press of Kansas, 2002), p. 33.

41.Knaus, Orphans of the Cold War, p. 297.

42.Dalai Lama, Freedom in Exile, p. 132.

43.Goldstein, History of Modern Tibet, 3:431. Singura relatare scrisă este a generalului Fan Ming, în autobiografia sa.

44.Trijang, Magical Play, p. 218.

13. „Nu-l vindeți pe Dalai Lama pe dolari de argint!“: Lhasa, 1957–1959

1.Melvyn C. Goldstein, A History of Modern Tibet, vol. 3, The Storm Clouds Descend, 1955–1957 (Berkeley, University of California Press, 2014), pp. 445–51.

2.Vezi Jianglin Li, „When the Iron Bird Flies: The 1956–1962 Secret War on the Tibetan Plateau“, manuscris nepublicat, trad. Stacey Mosher, p. 117.

3.Goldstein, History of Modern Tibet, 3:44. Vezi și The Magical Play of Illusion: The Autobiography of Trijang Rinpoché, trad. Sharpa Tulku Tenzin Trinley (Somerville, MA, Wisdom Publications, 2018), p. 359.

4.Goldstein, History of Modern Tibet, 3:44. De fapt, în final au participat mulți călugări de la Tashilhunpo, însă în mod clar nu aceasta a fost intenția autorităților mănăstirii.

5.Dalai Lama, The Life of My Teacher: A Biography of Kyabje Ling Rinpoché (Somerville, MA, Wisdom Publications, 2017), p. 189.

6.Vezi http://www.jamyangnorbu.com/blog/2014/09/27/the-political-vision-of-andrugtsang-gompo-tashi/ (accesat la 1 noiembrie 2017).

7.Kenneth Conboy și James Morrison, The CIA’s Secret War in Tibet (Lawrence, University Press of Kansas, 2002), p. 55.

8.Conboy și Morrison, Secret War, p. 69.

9.Vezi secvența de început a documentarului The Shadow Circus: The CIA in Tibet.

10.Conboy și Morrison, Secret War, p. 81.

11.Jianglin Li, Tibet in Agony: Lhasa, 1959 (Cambridge, Harvard University Press, 2016), p. 50.

12.Li, Tibet in Agony, p. 55. Populația inițială a orașului Namthang era sub două mii.

13.Li, „When the Iron Bird Flies“, pp. 377, 164.

14.Conboy și Morrison, Secret War, p. 78.

15.Vezi Dalai Lama, Life of My Teacher, pp. 190–91.

16.Trijang, Magical Play, p. 228. Aici prefer traducerea mai literală folosită la prima redactare.

17.Pentru o descriere a examinării finale a unui călugăr Gelug, vezi Georges B.J. Dreyfus, The Sound of Two Hands Clapping: The Education of a Tibetan Buddhist Monk (Berkeley, University of California Press, 2003), pp. 256–59.

18.Comisia Internațională a Juriștilor, The Question of Tibet and the Rule of Law (Geneva, 1959), p. 9.

19.Aici iau în considerare ce spune Li, Tibet in Agony, pp. 100–101.

20.Dalai Lama, Life of My Teacher, p. 193.

21.Li, Tibet in Agony, p. 101.

22.Li, Tibet in Agony, p. 105.

23.Autobiografia lui Phuntsog Tashi Taklha, șeful securității lui Dalai Lama, citat de Li, Tibet in Agony, p. 111. Am avut onoarea de a-l cunoaște pe Phuntsog Tashi când locuia la Londra. Nu era un om cu o atitudine militară evidentă.

24.Li, Tibet in Agony, p. 112. S-ar putea obiecta aici că dacă Dalai Lama chiar era atoateștiutor, nu ar fi avut nevoie de acesta sau de niciunul dintre sfaturile unui oracol. Dar epitetul „atotștiutor“ sau „omniscient“ este unul obișnuit pentru un lama de rang înalt și se referă mai degrabă la cunoașterea desăvârșită a doctrinei.

25.Tsering Shakya, The Dragon in the Land of Snows: A History of Modern Tibet Since 1947 (New York, Columbia University Press, 1999), p. 192.

26.Shakya, Dragon in the Land of Snows, p. 192. Goldstein prezintă detaliat incidentul.

27.Li, Tibet in Agony, p. 129.

28.Li, Tibet in Agony, p. 157.

29.Li, Tibet in Agony, pp. 135, 177.

30.Tubten Khetsun, Memories of Life in Lhasa Under Chinese Rule, trad. Matthew Akester (Delhi, Penguin for Columbia University Press, 2009), p. 29.

31.My Land and My People: The Autobiography of His Holiness the Dalai Lama (Londra, Weidenfeld and Nicolson, 1962), p. 189.

32.Phuntsog Tashi Takhla, citat de Li, Tibet in Agony, p. 150.

33.Li, Tibet in Agony, p. 178.

34.Li, Tibet in Agony, pp. 162, 163.

35.Li, Tibet in Agony, pp. 179, 157.

36.Din conversațiile mele cu Tenzin Geyche Tethong și Tenzin Choegyal, noiembrie 2018.

37.Li, Tibet in Agony, p. 159.

38.Dalai Lama, Freedom in Exile: The Autobiography of His Holiness the Dalai Lama of Tibet (Londra, Hodder & Stoughton, 1990), p. 148.

39.Li, Tibet in Agony, p. 184.

40.Trijang, Magical Play, p. 245.

41.Li, Tibet in Agony, p. 200.

42.Dalai Lama, Freedom in Exile, p. 151.

14. Pe spinarea lui Dzo: zborul către libertate

1.Le sunt extrem de recunoscător doctorului Jianglin Li și profesorului Melvyn Goldstein; nu doar că amândoi mi-au pus la dispoziție multe materiale nepublicate, dar și-au dat și silința să poarte discuții prelungi legate de întrebarea dacă, după cum au afirmat unii, chinezii au permis deliberat fuga lui Dalai Lama. Profesorul Goldstein înclină spre acest punct de vedere; dr. Li tinde spre părerea opusă. Cu siguranță, ambii au dreptate, dar în moduri diferite. Este adevărat, după cum remarcă profesorul Goldstein, că Mao a dat clar de înțeles, încă din anul 1956, că nu-l îngrijora perspectiva ca Dalai Lama să părăsească Lhasa și să se stabilească în străinătate. Mao și-a menținut constant poziția, cel puțin până pe 16 martie. Totuși, după cum subliniază dr. Li, este evident că, la ședința Biroului Politic din data de 17 martie, ziua în care Dalai Lama a fugit de la Norbulingka, politica se schimbase. În esență, acum era „cel mai bine să se încerce menținerea lui Dalai Lama în Lhasa. Totuși, dacă pleacă, nu e mare lucru“ (Wen Feng, „Tan Guansan Jiangjun Zhihui Lasa Pingpan Shimo“ [Relatarea Completă despre Modul Cum Generalul Tan Guansan a Înăbușit Revolta], Wenshi Jinghua 228 [Mai 2009]: 4–13). Nu au fost date publicității minute ale acestei ședințe, dar cele trei rapoarte ale acesteia, pe care le deținem, coincid în această privință. Nu este însă clar dacă aceasta a fost directiva lui Mao, comunicată lui Zhang Jingwu, Zhang Guohua, și Huang Kecheng, pe care îi chemase la cartierul său general temporar din Wuhan, și care sosiseră cu trenul înapoi la Beijing în acea zi, sau dacă a fost o decizie colectivă a Biroului Politic. În orice caz, e limpede că planul se

schimbase. Nu știm nici când a fost atenționat generalul Tan în legătură cu această schimbare. Nu există documente. Ședința Biroului Politic a avut loc în după-amiaza de 17 martie. E posibil ca instrucțiunile să fi fost comunicate telefonic imediat după aceea. E de asemenea posibil să fi fost trimisă o telegramă în aceeași seară sau în ziua următoare. Însă e clar că, chiar dacă Tan a primit instrucțiunea pe data de 17, nu a întreprins nimic în acest sens. Deși ar fi avut doar câteva ore la dispoziție ca să acționeze, ar fi putut măcar trimite una sau mai multe patrule de noapte în acea seară; i-ar fi putut alerta pe informatorii săi de pe teren să pândească și să raporteze orice mișcări suspecte de la Norbulingka; ar fi putut ordona stabilirea unuia sau mai multor puncte de control pe drumul dinspre Norbulingka. Este evident că nu a făcut nimic.

Prin urmare, e corect să spunem că chinezii i-au permis lui Dalai Lama să evadeze, însă a fost mai degrabă un act de omisiune, nu unul de împuternicire. Cu siguranță, erau conștienți de faptul că el avea să încerce să se retragă din Lhasa, însă nu i-au permis voit s-o facă — deși există o informație neconfirmată furnizată de Li Zuomin într-un interviu luat de profesorul Goldstein; acesta a povestit că un funcționar de la Norbulingka, Goshampa, îl contactase pe Ngabo (nu se precizează prin ce mijloace) în ziua de șaptesprezece și-l informase că Dalai Lama plănuia să plece în noaptea aceea. Ngabo i-ar fi transmis mesajul telefonic lui Li, care l-a informat la rândul său pe generalul Tan. Tan a sunat la Beijing cerând instrucțiuni. I s-a spus să-l lase pe Dalai Lama să plece.

Problema este că, dacă informația ar fi corectă, înseamnă că interlocutorul lui Tan de la Beijing a ignorat instrucțiunile emise de Biroul Politic în ziua aceea. Ipoteza nu pare plauzibilă. Din alte dovezi reiese clar că Tan n-a aflat până în ziua de nouăsprezece că Dalai Lama fugise și, într-adevăr, doar în acea zi a informat autoritățile de la Beijing. De asemenea, nu există vreo altă dovadă care să susțină afirmațiile lui Li Zuomin. Să fi mințit acesta? Este cunoscut faptul că unii funcționari, chiar și pensionați, fabrică dovezi ca să salveze imaginea instituției în care au lucrat.

Pentru mine, cel mai plauzibil scenariu e acela că chinezii au menținut o politică permisivă față de posibilitatea ca Dalai Lama să se retragă imediat, până pe șaptesprezece, politică pe care au schimbat-o doar în acea zi. E

foarte posibil ca generalul Tan să fi fost informat de schimbare la începutul serii, dar, primind scrisoarea prin care Dalai Lama îi transmitea că ar dori să accepte oferta generalului de a apela la paza Armatei de Eliberare a Poporului, nu a acționat imediat conform noilor instrucțiuni.

Ulterior, nu s-au făcut eforturi pentru capturarea Prețiosului Protector, pe baza instrucțiunii „nicio grijă“, în caz că ar fi reușit într-adevăr să fugă. Dar avertismentul privind presupusa dovadă furnizată de Li Zuomin nu înseamnă că autoritățile chineze i-ar fi permis în mod explicit lui Dalai Lama să plece. Dacă informația lui Li Zuomin ar fi adevărată, de ce nu au publicat chinezii comunicatele dintre Lhasa și Beijing care au fost transmise pe 18 martie? Motivul e desigur acela că ar fi jenant să procedeze astfel.

2.Telegrama lui Mao de pe 12 martie n-a fost publicată în întregime, dar un rezumat e redat în Jianglin Li, Tibet in Agony: Lhasa, 1959 (Cambridge: Harvard University Press, 2016), p. 167.

3.Jianglin Li, „When the Iron Bird Flies: The 1956–1962 Secret War on the Tibetan Plateau“, ms. nepublicat, trad. Stacey Mosher, p. 264.

4.The Magical Play of Illusion: The Autobiography of Trijang Rinpoche, trad. Sharpa Tulku Tenzin Trinley (Somerville, MA: Wisdom Publications, 2018), p. 245.

5.Dalai Lama, Freedom in Exile: The Autobiography of His Holiness the Dalai Lama of Tibet (Londra: Hodder & Stoughton, 1990), p. 152.

6.Această povestire e relatată de Trijang Rinpoché în autobiografia sa, dar nu în versiunea publicată în limba engleză, Magical Play.

7.Vezi Sumner Carnahan și Lama Kunga Rinpoche, In the Presence of My Enemies: Memoirs of Tibetan Nobleman Tsipon Shuguba (Santa Fe, NM: Heartsfire Books, 1998), p. 4.

8.Li, Tibet in Agony, pp. 234, 243, 235.

9.Carnahan și Lama Kunga Rinpoche, In the Presence, p. 4.

10.http://www.atimes.com/article/dalai-lama-prefer-exile-myanmar-india/ (accesat pe 10 decembrie 2018).

11.Carnahan și Lama Kunga Rinpoche, In the Presence of My Enemies, pp. 4–5.

12.Vezi Jamyang Choegyal Kasho, In the Service of the 13th and 14th Dalai Lamas (Frankfurt pe Main: Tibethaus Deutschland, 2015), p. 205.

13.Pe lângă istorisirile orale adunate de diverse organizații, precum Comisia Internațională a Juriștilor și Biblioteca Operelor și a Arhivelor Tibetane, există mai multe relatări directe valoroase despre acea perioadă, disponibile în limba engleză. Una dintre cele mai detaliate îi aparține lui Tubten Khetsun (Memoirs of Life in Lhasa Under Chinese Rule, trad. Matthew Akester [Delhi: Penguin for Columbia University Press, 2009]), aristocrat de mică anvergură care a lucrat în administrația lui Dalai Lama. De asemenea, e utilă biografia ministrului Kabshoba, scrisă de fiul său, Jamyang Choegyal Kasho (In the Service). Autobiografiile lui Phuntsog Wangyal și Tashi Tsering redau atmosfera vieții mizere din închisoare, la Beijing. Cea mai celebră e probabil a lui Palden Gyatso (Fire Under the Snow: The True Story of a Tibetan Monk [Londra: Harvill Press, 1997]), ținut în detenție timp de trei decenii, dar relatări utile provin de asemenea din Shuguba (Carnahan și Lama Kunga Rinpoche, In the Presence of My Enemies) și Khetsun. David Patt, A Strange Liberation: Tibetan Lives in Chinese Hands (Ithaca: Snow Lion Publications, 1993), prezintă povestirile lui Ama Adhe, femeie nomadă și mamă a doi deținuți timp de peste douăzeci de ani, și ale lui Tenpa Soepa, funcționar guvernamental închis pentru o perioadă similară. Desigur, toate ar trebui citite cu un ochi critic, dar disponibilitatea crescândă a surselor chinezești, mai ales a celor furnizate de Jianglin Li (Tibet in Agony și „When the Iron Bird Flies“), confirmă în foarte mare parte chiar și cele mai cumplite relatări.

14.Vezi Li, Tibet in Agony, p. 301.

15.Vezi raportul din 5 aprilie 1959 al lui Har Mander Singh, ofițerul politic indian stabilit la Tawang, http://www.claudearpi.net/wp-content/uploads/2018/03/April-5-Report-on-the-entry-of-His-Holiness-the-Dalai-Lama-into-India.pdf (accesat pe 11 decembrie 2018).

16.Li, Tibet in Agony, p. 304.

17.Această a doua noapte a fost de fapt petrecută la o mănăstire aflată la mică distanță de fortăreață. Li, Tibet in Agony, p. 305.

18.Momentul a fost capturat în mod uimitor pe film. Se poate vedea imediat după începutul documentarului The Shadow Circus, partea a 3-a.

19.Dr. Jianglin Li e de acord că lipsa însemnelor exclude eventualitatea să le fi aparținut chinezilor.

15. Se deschide ochiul unei noi conștiințe: Allen Ginsberg și the Beats

1.http://www.archieve.claudearpi.net/maintenance/uploaded_pics /590330_Nehru_to_Rajedra_Prasad.pdf (accesat pe 21 noiembrie 2018).

2.Time a publicat totuși un editorial pe 15 aprilie 1959, cu titlul „THE ESCAPE THAT ROCKED THE REDS“. Una din primele relatări se găsește în The Flight of the Dalai Lama de Noel Barber (Londra: Hodder & Stoughton, 1960).

3.Textul complet poate fi citit în The Political Philosophy of the Dalai Lama: Selected Speeches and Writings, ed. Dr. Subash C. Kashyap (New Delhi: Rupa, 2014), pp. 3–5.

4.Dalai Lama, My Land and My People: The Autobiography of His Holiness the Dalai Lama (Londra: Weidenfeld and Nicolson, 1962), p. 218.

5.Dalai Lama, The Life of My Teacher: A Biography of Kyabje Ling Rinpoché (Somerville, MA: Wisdom Publications, 2017), p. 200.

6.Citat în Lobsang Gyatso Sither, Exile: A Photo Journal, 1959–1989 (Dharamsala: Tibet Documentation, 2017), p. 15.

7.Dalai Lama, Freedom in Exile: The Autobiography of His Holiness the Dalai Lama of Tibet (Londra: Hodder & Stoughton, 1990), p. 161.

8.The Magical Play of Illusion: The Autobiography of Trijang Rinpoche, trad. Sharpa Tulku Tenzin Trinley (Somerville, MA: Wisdom Publications, 2018), p. 253.

9.Comisia Internațională a Juriștilor, The Question of Tibet and the Rule of Law (Geneva, 1959), pp. 197–98.

10.Mikel Dunham, Buddha's Warriors: The Story of the CIA- Backed Tibetan Freedom Fighters, the Chinese Invasion, and the Ultimate Fall of Tibet (New York: Jeremy P. Tarcher/Penguin, 2004), p. 332. Pentru o relatare neașteptată despre luptătorii rezistenței, vezi și Chris Mullin, Hinterland (Londra: Profile Books, 2017).

11.Proviziile conțineau și 370 de puști M1 a câte 192 de focuri, patru mitraliere a câte o mie de focuri și două stații radio. O lună mai târziu, a avut loc o a doua livrare, conținând o cantitate similară de arme, la care se adăugau de astă dată trei lansatoare fără recul (bazooka). O a treia livrare, în următoarea noapte cu lună plină, conținea 226 de paleți cu opt sute de puști, douăzeci de lăzi cu grenade de mână, 113 carabine (probabil, M4 cu rază scurtă de tir) și două sute de lăzi cu muniție a câte zece mii de proiectile. Ultima livrare la Pemba, în ianuarie 1960, a fost cea mai mare dintre toate. Trei aeronave au lansat 657 de paleți care, pe lângă un număr de arme proporțional cu cele trei livrări anterioare, conțineau și treizeci de lăzi cu materiale de prim ajutor, douăsprezece lăzi cu hrană și un dispozitiv de copiat pentru documente de propagandă. Rațiile de mâncare conțineau și un fel special de tsampa, preparat pentru combatanții din munți de compania Kellogg's. John Kenneth Knaus, Orphans of the Cold War: America and the Tibetan Struggle for Survival (New York: PublicAffairs, 1999), p. 280.

12.Dunham, Buddha's Warriors, p. 339.

13.John Kenneth Knaus, vorbind în documentarul The Shadow Circus.

14.Knaus, Orphans of the Cold War, p. 2.

15.Knaus, Orphans of the Cold War, p. 330.

16.Dalai Lama, Freedom in Exile, p. 173

17.John F. Avedon, In Exile from the Land of Snows (Londra: Michael Joseph, 1984), p. 86.

18.Deși zvonurile că asculta uneori discuri cu Beatles și purta jeanși în viața privată sunt false, e adevărat că renunța uneori la roba monastică și purta o pereche de pantaloni „călcați bine“ (după cum mi-a spus odată).

19.Avedon, In Exile from the Land of Snows, p. 86.

20.Ambele pot fi găsite pe internet.

21.Speeches of His Holiness the XIVth Dalai Lama (1959–1989), trad. Sonam Gyatso, vol. 1 (Dharamsala: Biblioteca Operelor și a Arhivelor Tibetane, 2011), pp. 7–8, 3.

22.Speeches of His Holiness, 1:14–15, 118.

23.Speeches of His Holiness, 1:29, 31.

24.Speeches of His Holiness, 1:9, 36.

25.Pico Iyer, The Open Road (Londra: Bloomsbury, 2008), p. 228.

26.Speeches of His Holiness.

27.Cifra pe care o utilizez este furnizată de Administrația Centrală Tibetană; vezi site-ul Departamentului de Interne, https://tibet.net/department /home/.

28.Avedon, In Exile from the Land of Snows, pp. 67, 85.

29.Gyalo Thondup și Anne F. Thurston, The Noodle Maker of Kalimpong: The Untold Story of My Struggle for Tibet (Londra: Rider, 2015), p. 213.

30.Vezi Rinchen Sadutshang, A Life Unforeseen: A Memoir of Service to Tibet (Somerville, MA: Wisdom Publications, 2016), p. 241.

31.Ginsberg, autor al poemului Howl, deopotrivă cea mai admirată și cea mai criticată poezie americană din anii 1950, era un pederast declarat și unul dintre primii membri ai North American Man/Boy Love Association. Ulterior, a devenit membru de seamă al comunității budiste asociate cu Chogyam Trungpa. Orlovsky e probabil cel mai bine ținut minte, în caz că este amintit pentru altceva decât pentru asocierea lui cu Ginsberg, pentru colecția sa de poeme intitulate șocant Clean Asshole Poems and Smiling Vegetable Songs. Snyder și-a câștigat reputația de voce poetică a filosofiei Deep Ecology. Kyger, de asemenea poet, a predat mulți ani la universitatea Naropa, fondată de Trungpa. Nu e foarte clar dacă Orlovsky se afla cu adevărat în public, el având obiceiul să „se încuie în baie toată noaptea și să fumeze opiu“ — pregătindu-se să vomite „întreaga dimineață ce urma“. Joanne Kyger, The Japan and India Journals, 1960–1964 (New York: Tomboctou Books, 1981), p. 193.

32.Kyger, The Japan and India Journals, numărul din 11 aprilie 1962; scrisoare către Nemi, 10 aprilie 1962, pp. 193–96.

33.Stuart Gelder și Roma Gelder, The Timely Rain (Londra: Hutchinson and Co., 1964), p. 61.

34.A Poisoned Arrow: The Secret Report of the 10th Panchen Lama (Londra: Tibet Information Network, 1997), p. xvii.

35.A Poisoned Arrow, pp. xx–xxi.

36.Trijang, Magical Play, p. 260.

16. „Nu vă putem constrânge“: revoluția culturală din Tibet, realitățile dure din India

1.Dalai Lama, Freedom in Exile: The Autobiography of His Holiness the Dalai Lama of Tibet (Londra: Hodder & Stoughton, 1990), pp. 199–200.

2.Tubten Khetsun, Memories of Life in Lhasa Under Chinese Rule, trad. Matthew Akester (Delhi: Penguin for Columbia University Press, 2009), p. 138.

3.Khetsun, Memories, p. 107.

4.Stuart Gelder și Roma Gelder, The Timely Rain (Londra: Hutchinson and Co., 1964), p. 50. E interesant ce ar fi scris cei doi Gelder despre Drepung astăzi, când mănăstirea cuprinde zece mii de călugări, majoritatea tineri.

5.Melvyn C. Goldstein, Dawei Sherap și William R. Siebenschuh, A Tibetan Revolutionary: The Political Life and Times of Bapa Phünto Wangye (Berkeley: University of California Press 2004), p. 245.

6.Azi, guvernul chinez recunoaște o cifră de circa 15 milioane, deși, de pildă, Frank Dikotter susține o cifră de trei ori mai mare în Mao's Great Famine: The History of China's Most Devastating Catastrophe, 1958–1962 (Londra: Bloomsbury, 2010).

7.Sumner Carnahan și Lama Kunga Rinpoche, In the Presence of My Enemies: Memoirs of Tibetan Nobleman Tsipon Shuguba (Santa Fe, NM: Heartsfire Books, 1998), p. 162.

8.O altă relatare din acea vreme ce merită a fi cunoscută mai bine îi aparține lui Tashi Tsering. Născut într-o familie poliandrică de fermieri în 1929, Tashi Tsering a fost trimis la vârsta de zece ani să candideze pentru trupa personală de dans a lui Dalai Lama. Districtul său era unul din cele obligate să furnizeze băieți tineri sub formă de taxă.

Însă deși această taxă era foarte detestată, un loc în trupă constituia un mod sigur de a intra în slujba guvernului odată încheiată perioada de angajare, chiar dacă existau condiții aspre. După cum explica el, „ideea profesorilor de a ne stimula era să ne pedepsească imediat cu asprime pentru orice greșeală. Ne loveau mereu peste față, peste brațe și picioare". Ca să scape de condițiile grele și ca să-și îmbunătățească perspectivele, Tashi Tsering a acceptat oferta de a deveni drombo sau catamit pentru un funcționar călugăr senior.

Această relație i-a permis să obțină o educație care nu i-ar fi fost accesibilă, astfel încât, când s-a încheiat perioada de lucru în trupa de dans, la împlinirea a optsprezece ani, a reușit să obțină un serviciu bun ca funcționar la trezoreria din Potala. Ulterior, s-a însurat, apoi a divorțat, înainte de a călători în India în anii 1950, cu intenția de a învăța limba engleză. Acolo, a intrat în contact cu Gyalo Thondup și, prin intermediul său, s-a implicat în proiectul de istorisiri orale dezvoltat de Comisia Internațională a Juriștilor. Ca rezultat al muncii sale, Tashi Tsering a cunoscut un tânăr american bogat care s-a învoit să-l ajute să-și continue educația în America.

Deși se descurca bine cu studiul, Tashi Tsering a decis că, mai presus de toate, dorea să-și ajute poporul aflat la nevoie. Visa să înființeze un fel de grădiniță pentru satul său natal. Hotărând să se întoarcă în Tibet, a renunțat la o viață confortabilă academică în America în schimbul unui post la Institutul Minorității Tibetane, condus de chinezi, situat în apropiere de Amdo, locul natal al lui Dalai Lama. Ulterior, a predat la o școală îndepărtată de provincie, până când a fost suspectat că e spion. În 1970, a fost declarat contrarevoluționar și închis.

Scriind mai târziu despre experiența sa, povestea cum era interogat „zi după zi“, apoi era obligat să scrie și să rescrie declarații despre viața sa în America, despre relația cu Gyalo Thondup și despre motivul întoarcerii în Tibet. Când a fost în sfârșit condamnat, a fost transferat la o închisoare pentru deținuți politici. „ Rutina noastră zilnică era strictă“, își amintea el. „Trebuia să ne trezim devreme dimineața, ni se dădea o supă apoasă de orez și apoi eram trimiși pe câmp să prestăm munci manuale intenționat umilitoare. Munceam în cotețele porcilor, căram excremente sau urină umană… la câmp, unde erau folosite ca fertilizator. Firește, eram și supuși la o îndoctrinare continuă și sistematică pentru corectarea gândirii.“ Aceasta implica obligația de a-și raporta „activitățile mentale pe zile, ore și minute“. Nu e de mirare că mulți au cedat sub această presiune. Povestea lui Tashi Tsering e relatată în volumul scris de Melvyn C. Goldstein, William Siebenschuh și Tashi Tsering, The Struggle for Modern Tibet: The Autobiography of Tashi Tsering (New York: M.E. Sharpe, 1997), p. 121. După eliberare, Tashi Tsering a continuat să înființeze peste șaptezeci de școli în zona centrală a Tibetului.

9.Robert Thurman, Why the Dalai Lama Matters (New York: Atria, 2008), p. 5.

10.Thurman, Why the Dalai Lama Matters, p. 6.

11.Robert A.F. Thurman, „The Dalai Lama's Roles and Teaching", în Understanding the Dalai Lama, ed. Rajiv Mehrotra (Delhi: Viking India, 2004), p. 12. Leary însuși fusese recent contactat de un recrut tibetan al CIA. Recunoscând că „una din cele mai serioase probleme ale tibetanilor [era] lipsa unor agenți instruiți, cu abilități lingvistice și administrative", agenția a instituit un program în care candidații selectați erau înscriși la Universitatea Cornell. Au participat o dată la un seminar ținut de Leary, psiholog și susținător al consumului de droguri halucinogene, în timpul căruia, acesta „a alergat în jurul unui amfiteatru întunecat, cântând și bătând în tobe". Din câte am aflat, studenții săi tibetani au rămas „complet uluiți". Vezi John Kenneth Knaus, Orphans of the Cold War: America and the Tibetan Struggle for Survival (New York: PublicAffairs, 1999), p. 285.

12.The Magical Play of Illusion: The Autobiography of Trijang Rinpoche, trad. Sharpa Tulku Tenzin Trinley (Somerville, MA: Wisdom Publications, 2018), p. 292.

13.John F. Avedon, In Exile from the Land of Snows (Londra: Michael Joseph, 1984), p. 92.

14.Thomas Merton, The Asian Journals (Londra: Sheldon Press, 1974), pp. 100–101.

15.Dalai Lama, Freedom in Exile, p. 207.

16.Vezi Mark Shaw, Beneath the Mask of Holiness (New York: St. Martin's Press, 2009).

17.Merton, The Asian Journals, pp. 125, 124.

18.Discursul din 10 martie 1962, https://www.dalailama.com/messages/Tibet.

19.Discursul din 10 martie 1963, https://www.dalailama.com/messages/Tibet.

20.Discursul din 10 martie 1969,https://www.dalailama.com/messages/Tibet.

21.Discursul din 10 martie, 1971, https://www.dalailama.com/messages/Tibet.

22.Speeches of His Holiness the XIVth Dalai Lama (1959–1989), trad. Sonam Gyatso, vol. 1 (Dharamsala: Biblioteca Operelor și a Arhivelor Tibetane, 2011), p. 65.

23.Discursul din 10 martie 1971 menționează cel puțin o mie de victime; https://www.dalailama.com/messages/Tibet.

24.Thurman, Why the Dalai Lama Matters, p. 7.

25.Thurman, „The Dalai Lama's Roles and Teaching", p. 12.

26.Trijang, Magical Play, p. 336.

27.John Crook și James Low, The Yogins of Ladakh: A Pilgrimage Among the Hermits of the Buddhist Himalayas (1997; repr., Delhi: Motilal Banarsidass, 2012), p. 196.

28.Crook și Low, The Yogins of Ladakh, p. 196.

29.Crook și Low, The Yogins of Ladakh, p. 69.

30.Herbert Benson, Your Maximum Mind (New York: Avon Books, 1991), pp. 16–22.

31.Crook și Low, The Yogins of Ladakh, p. 90. Ceea ce „i-a amuzat foarte tare pe călugări a fost faptul că americanii… nu i-au întrebat niciodată cum să facă asta!" De menționat că, într-un studiu efectuat ulterior de alți oameni de știință, s-a descoperit că aportul de căldură se poate produce fără meditații, doar folosind exercițiile de respirație. S-a descoperit că

principalul efect al meditației era prelungirea efectelor exercițiilor. Vezi https://www.ncbinlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3612090/.

32.Crook și Low, The Yogins of Ladakh, p. 220.

33.Vezi de pildă https://www.youtube.com/watch?v=Kelb5IGbLXM.

34.William Meyers, Robert Thurman și Michael G. Burbank, Man of Peace: The Illustrated Life Story of the Dalai Lama of Tibet (New York: Tibet House, 2016), pp. 135, 161–65. Se consideră că fiecare bodhisattva are una sau mai multe forme de mânie. Acestea sunt manifestate când e necesară eliminarea acumulărilor de negativitate karmică.

35.Când l-a întâlnit pe Dalai Lama pentru prima oară, generalul Uban i-a atins călugărului picioarele, iar de atunci, a purtat permanent un inel dăruit de Dalai Lama; https://talesfromanoasis.wordpress.com/2014/09/08/indias-phantom-warriors-part-ii-maj-gen-uban-and-his-beloved-two-twos/.
Centurionul menționat în capitolul 7 din Evanghelia după Luca și în capitolul 8 din Evanghelia după Marcu ar fi fost, se pare, tot un astfel de soldat. Totuși, deși cariera lui Uban în cadrul Serviciului Aviatic Special e menționată în multe scrieri, arhivistul regimentului 22 SAS m-a informat că nu se cunoaște nimeni cu acest nume care să fi făcut parte din acest regiment sau din predecesorul acestuia, Long Range Desert Group.

36.Adaptare după Mikel Dunham, Buddha's Warriors: The Story of the CIA-Backed Tibetan Freedom Fighters, the Chinese Invasion, and the Ultimate Fall of Tibet (New York: Jeremy P. Tarcher/Penguin, 2004), p. 385. Vezi și Claude Arpi, „A Two Two as Army Chief", Indian Defence Review, http://www.indiandefencereview.com/news/a-two-two-as-army-chief/ (accesat pe 28 martie 2019).

37.http://tibetwrites.in/index.html%3FNot-their-own-wars.html (accesat pe 24 ianuarie 2018).

38.Vezi The Autobiography of Dasur Ratruk Ngawang of Lithang, vol. 2 (Dharamsala: Amnye Machen Institute, 2008), p. 131.

39.Kenneth Conboy și James Morrison, The CIA's Secret War in Tibet (Lawrence: University Press of Kansas, 2002), pp. 244–45.

40.Trijang, Magical Play, p. 341.

41.Dunham, Buddha's Warriors, pp. 385–86.

42.Sujan Singh Uban, Phantoms of Chittagong (New Delhi: Allied Publishers, 1985), p. iv.

43.Trijang, Magical Play, pp. 345, 346.

44.Dalai Lama, The Life of My Teacher: A Biography of Kyabje Ling Rinpoché (Somerville, MA: Wisdom Publications, 2017), p. 275.

17. „Ceva dincolo de puterea de înțelegere a poporului tibetan": Cartea Galbenă și Zeița Glorioasă

1.Tsibikov e citat în Isabelle Charleux, Nomads on Pilgrimage: Mongols on Wutaishan (China), 1800–1940 (Leiden: Brill, 2015), p. 36.

2.Speeches of His Holiness the XIVth Dalai Lama (1959–1989), trad. Sonam Gyatso, vol. 1 (Dharamsala: Biblioteca Operelor și a Arhivelor Tibetane, 2011), p. 3.

3.Vezi Raimondo Bultrini, The Dalai Lama and the King Demon (New York: Tibet House US, 2013), p. 122.

4.Dalai Lama, Freedom in Exile: The Autobiography of His Holiness the Dalai Lama of Tibet (Londra: Hodder & Stoughton, 1990), p. 215.

5.https://www.youtube.com/watch?v=Qwwfj_5A3S8.

6.Dalai Lama, The Life of My Teacher: A Biography of Kyabje Ling Rinpoché (Somerville, MA: Wisdom Publications, 2017), p. 298.

7.Mikel Dunham, Buddha's Warriors: The Story of the CIA-Backed Tibetan Freedom Fighters, the Chinese Invasion, and the Ultimate Fall of Tibet (New York: Jeremy P. Tarcher/Penguin, 2004), pp. 388–89, relatează povestea, confirmată parțial de Dalai Lama în Freedom in Exile, p. 211.

8.William Meyers, Robert Thurman și Michael G. Burbank, Man of Peace: The Illustrated Life Story of the Dalai Lama of Tibet (New York: Tibet House, 2016), p. 138.

9.Citat din Tsering Shakya, The Dragon in the Land of Snows: A History of Modern Tibet Since 1947 (New York: Columbia University Press, 1999), p. 370.

10.Dalai Lama, Life of My Teacher, p. 310. Procedând astfel, protectorul îl încuraja pe Dalai Lama să se alinieze la ris med, sau neafiliere la o anume sectă, mișcare ce înflorise în prima treime a secolului XX.

11.Povestea ei e relatată, de ex., în John Crook și James Low, The Yogins of Ladakh: A Pilgrimage Among the Hermits of the Buddhist Himalayas (1997; Delhi: Motilal Banarsidass, 2012), cap. 15.

12.Shakya, Dragon in the Land of Snows, p. 376.

13.Mary Craig, Kundun: A Biography of the Family of the Dalai Lama (Londra: HarperCollins, 1997), pp. 308.

14.Craig, Kundun, p. 306.

15.Dalai Lama, Freedom in Exile, p. 296.

16.Daniel Goleman, A Force for Good: The Dalai Lama's Vision for Our World (Londra: Bloomsbury, 2015), p. 56.

18. De la Rangzen la Umaylam: Independența și abordarea Căii de Mijloc

1.Vezi John Kenneth Knaus, https://case.edu/affil/tibet/tibetanSociety/documents/usstuff.PDF, p. 78 (accesat pe 28 martie 2019).

2.Marcia Keegan, The Dalai Lama's Historic Visit to North America (New York: Clear Light Publications, 1981), nepaginat.

3.Pico Iyer l-a citat pe Thurman în „Making Kindness Stand to Reason", în Understanding the Dalai Lama, ed. Rajiv Mehrotra (Delhi: Viking India, 2004), p. 54.

4.Barry Boyce, The Many Faces of the Dalai Lama, https://www.lionsroar.com/the-many-faces-of-the-dalai-lama/ (accesat pe 28 martie 2019).

5.Pico Iyer, The Open Road (Londra: Bloomsbury, 2008), p. 66.

6.Iyer, The Open Road, pp. 75, 219, 220.

7.John F. Avedon, In Exile from the Land of Snows (Londra: Michael Joseph, 1984), p. 333.

8.Avedon, In Exile from the Land of Snows, p. 349.

9.William Meyers, Robert Thurman și Michael G. Burbank, Man of Peace: The Illustrated Life Story of the Dalai Lama of Tibet (New York: Tibet House, 2016), p. 189.

10.Tsering Shakya, The Dragon in the Land of Snows: A History of Modern Tibet Since 1947 (New York: Columbia University Press, 1999), pp. 381, 382.

11.Meyers, Thurman și Brinkman, Man of Peace, p. 162.

12.Dalai Lama, Kalachakra Tantra: Rite of Initiation, trad., ed. și introd. de Geoffrey Hopkins, ed. adăugită (Somerville, MA: Wisdom Publications, 1999), p. 382.

13.The Dalai Lama at Harvard: Lectures on the Buddhist Path to Peace (Ithaca: Snow Lion, 1988).

14.Iyer, The Open Road, p. 74. E o afirmație oarecum surprinzătoare pentru cineva care a obținut titlul Congratulatory Double First de la Universitatea Oxford.

15.Tom Clark, The Great Naropa Poetry Wars (Santa Barbara: Cadmus Editions, 1980). Trungpa poate fi văzut în acțiune în câteva filme pe YouTube. Vezi, de pildă, https://www.youtube.com/watch?v=YgviVWanZgc.

16.https://archive.nytimes.com/www/nytimes.com/books.99/04/04/specials/merwin-own.html?_r=1 (accesat pe 14 mai 2018).

17.https://www.cadmuseditions.com/naropa.html (accesat pe 14 mai 2018).

18.Ca exemplu, vezi https://www.youtube.com/watch?v=0wP4rs M7AZQ.

19.Pentru mesajul său mai general, vezi de exemplu cartea sa Beyond Dogma: The Challenge of the Modern World (Londra: Souvenir Press, 1996).

20.Mary Craig, Kundun: A Biography of the Family of the Dalai Lama (Londra: HarperCollins, 1997), p. 323.

21.The Magical Play of Illusion: The Autobiography of Trijang Rinpoche, trad. Sharpa Tulku Tenzin Trinley (Somerville, MA: Wisdom Publications, 2018), p. 376.

22.See Shakya, Dragon in the Land of Snows, p. 384, pentru detalii.

23.Vezi Dalai Lama, The Life of My Teacher: A Biography of Kyabje Ling Rinpoché (Somerville, MA: Wisdom Publications, 2017), p. 328.

24.Dalai Lama, Life of My Teacher, p. 363.

25.O relatare clară și detaliată a fenomenului se regăsește în hagiografia Celui de-Al Nouălea Dalai Lama. Vezi Glenn H. Mullin, The Fourteen Dalai Lamas: A Sacred Legacy of Reincarnation (Santa Fe, NM: Clear Light Books, 2000).

26.Dalai Lama, Life of My Teacher, p. 364.

27.Dalai Lama, Life of My Teacher, p. 364.

28.Pentru o informare despre această practică, vezi Nyoshul Khenpo, A Marvelous Garland of Rare Gems: Biographies of Masters of Awareness in the Dzogchen Lineage (Junction City, CA: Padma Publishing, 2005), pp. 211–12. Se descrie o situație înspăimântătoare în care niște vizitatori au fost atât de dornici de hrană spirituală, încât au sfâșiat efectiv carnea unui mare maestru care decedase recent.

29.Dalai Lama, Life of My Teacher, p. 299.

30.Discursul din 10 martie 1980.

19. Tăierea capului șarpelui: reacție și represiune în Tibet

1.Vezi Dalai Lama, Ethics for the New Millennium (New York: Riverhead Books, 2000), p. 7.

2.The Magical Play of Illusion: The Autobiography of Trijang Rinpoche, trad. Sharpa Tulku Tenzin Trinley (Somerville, MA: Wisdom Publications, 2018), p. 291.

3.William Meyers, Robert Thurman și Michael G. Burbank, Man of Peace: The Illustrated Life Story of the Dalai Lama of Tibet (New York: Tibet House, 2016), p. 197.

4.Pico Iyer, „Making Kindness Stand to Reason“, în Understanding the Dalai Lama, ed. Rajiv Mehrotra (Delhi: Viking India, 2004), p. 53.

5.Pico Iyer, The Open Road (Londra: Bloomsbury, 2008), pp. 75, 158.

6.Discursul s-a ținut pe 21 septembrie 1987. Textul complet poate fi găsit pe https://www.dalailama.com/messages/tibet/five-point-peace-plan.

7.La acest eveniment au fost mai mulți martori din străinătate. Există diferite relatări contemporane ale acestor evenimente, dintre care cele din New York Times sunt cele mai cuprinzătoare.

8.Un rezumat al evenimentelor se găsește în Tsering Shakya, The Dragon in the Land of Snows: A History of Modern Tibet Since 1947 (New York: Columbia University Press, 1999), pp. 414–16.

9.Surse chineze citate în Shakya, Dragon in the Land of Snows, p. 422.

10.Vezi Melvyn C. Goldstein, The Snow Lion and the Dragon, ed. nouă (Berkeley: University of California Press, 1999), p. 83

11.Îi sunt recunoscător Profesorului Robbie Barnett pentru că mi-a atras atenția asupra acestui incident.

12.Textul complet al Declarației de la Strasbourg e disponibil pe website-ul oficial al lui Dalai Lama: https://www.dalailama.com/messages/tibet/strasbourg-proposal-1988.

13.Vezi Goldstein, The Snow Lion and the Dragon, p. 139, n. 24. Pentru alți critici fățiși ai lui Dalai Lama, vezi Shakya, Dragon in the Land of Snows, p. 524, n. 88.

14.Dalai Lama, Freedom in Exile: The Autobiography of His Holiness the Dalai Lama of Tibet (Londra: Hodder & Stoughton, 1990), p. 287.

15.https://www.nytimes/com/1990/08/14/world/chinese-said-to-kill-450-tibetans-in-1989.html (accesat pe 24 mai 2018).

16.Adaptare după Mary Craig, „A Very Human Being“, în Understanding the Dalai Lama, ed. Rajiv Mehrotra (Delhi: Viking India, 2004), p. 72.

17.Un bonus plăcut al vizitei ulterioare în Norvegia, pentru a participa la ceremonia decernării premiului, a fost pentru Dalai Lama ocazia care i s-a ivit de a-și împlini o veche dorință, aceea de a călători într-o sanie trasă de reni, când i-a vizitat pe locuitorii sami din Laponia. Meyers, Thurman și Burbank, Man of Peace, p. 219.

18.Vezi Christian Science Monitor, 10 octombrie 1989, https://www.csmonitor.com/1989/1010/odali.html (accesat pe 7 februarie 2019).

19.Dalai Lama, Freedom in Exile, p. 290.

20.Craig, „A Very Human Being“, p. 72.

21.Articolul lui Douglas Preston despre vizita lui Dalai Lama la Santa Fe în aprilie 1991, din care e extrasă această relatare, e disponibilă pe internet; vezi de ex. „The Dalai Lama’s Ski Trip“, Slate.com.

22.Un raport din data de 28 mai 1993 al Casei Albe către Congres privind prelungirea statutului de națiunea cea mai favorizată pentru China menționează „încercarea de reluare a dialogului cu Dalai Lama sau cu reprezentanții săi“ ca măsură favorabilă recomandată Chinei pentru a se asigura de înnoirea acestui statut. Vezi https://www.savetibet.org/policy-center/chronology-of-tibetan-chinese-relations-1979-to-2013/ (accesat pe 29 aprilie 2019).

23.Am fost unul dintre ei. Vezi Dalai Lama, The Good Heart: A Buddhist Perspective on the Teachings of Jesus (Londra: Rider, 1996).

24.Articol semnat de Li Bing în Tibet Daily, citat în Cutting Off the Serpent’s Head: Tightening Control in Tibet, 1994–1995 (New York: Human Rights Watch, martie 1996), p. 18.

25.Această zicală a fost sursa de inspirație pentru titlul unui raport din 1996, publicat în comun de Tibet Information Network și Human Rights

Watch, Asia. Autorul acestuia (în prezent, profesor), Robbie Barnett, mi-a atras cu blândețe atenția asupra carențelor unei versiuni mai vechi ale acestui paragraf.

26.Cutting Off the Serpent's Head, p. 18.

27.Povestea e relatată în mai multe scrieri: Dalai Lama, Freedom in Exile; Cutting Off the Serpent's Head; Goldstein, The Snow Lion and the Dragon; și, cel mai documentat, în Isabel Hilton, The Search for the Panchen Lama (New York: W.W. Norton, 2000). Chadrel Rinpoché a fost condamnat la șase ani de închisoare.

28.https://www.nytimes.com/1996/12/30/world/bomb-at-government-offices-wounds-5-in-tibetan-capital.html. Vezi și rapoartele relevante ale Tibet Information Network.

29.Pentru relatări la prima mână, vezi „Torture", secțiunea 2 din partea a 2-a, în Cutting Off the Serpent's Head. Vezi și Palden Gyatso, Fire Under the Snow: The True Story of a Tibetan Monk (Londra: Harvill Press, 1997).

20. „Un spirit care încalcă jurămintele, născut din rugăciuni perverse": asasinarea lui Lobsang Gyatso

1.Raimondo Bultrini, The Dalai Lama and the King Demon (New York: Tibet House US, 2013), p. 198.

2.Bultrini, The Dalai Lama and the King Demon, p. 242.

3.Bultrini, The Dalai Lama and the King Demon, pp. 201, 292–93.

4.Bultrini, The Dalai Lama and the King Demon, p. 201.

5.Bultrini, The Dalai Lama and the King Demon, p. 352.

6.Vezi https://www.dalailama.com/messages/dolgyal-shugden /speeches-by-his-holiness-the-dalai-lama/dharamsala-teaching.

7.Dalai Lama, Freedom in Exile: The Autobiography of His Holiness the Dalai Lama of Tibet (Londra: Hodder & Stoughton, 1990), p. 234.

8.Dacă, după cum pare plauzibil, a fost capabil să facă astfel cu viteza de o sută de recitări pe minut, i-ar fi luat ceva mai puțin de șaptesprezece mii de ore — doi ani întregi din viață. Pentru o biografie documentată, vezi Thupten Jinpa, Tsongkhapa: A Buddha in the Land of Snows (Boulder: Shambala, 2019).

9.http://www.dalailama.com/messages/dolgyal-shugden/historical-references-historical-references-fifth-dalai-lama. Vezi și secțiunea relevantă din Samten Karmay, The Illusive Play: The Autobiography of the Fifth Dalai Lama (Chicago: Serindia Publications, 2014).

10.„a luat o sabie“: Joseph F. Sungmas Rock, „The Living Oracles of the Tibetan Church“, National Geographic 68 (1935): 475–86. În articol, Rock folosește propria fonetică și o versiune sinicizată a numelui său, dar e clar că se referă la oracolul lui Shugden. Se referă la sunetul asemănător unui gâlgâit emis de medium, ce ar reprezenta îndesarea kathag în gâtlejul lui Drakpa Gyaltsen. Rock a publicat în revistă dovezi fotografice ale mai multor săbii răsucite.

11.René von Nebesky-Wojkowitz, Where the Gods Are Mountains (Londra: Weidenfeld and Nicholson, 1956), p. 210.

12.https://www.dalailama.com/messages/dolgyal-shugden/speeches-by-hisholiness-the-dalai-lama/dharamsala-teaching. Vezi și citatul din Georges B.J. Dreyfus, The Sound of Two Hands Clapping: The Education of a Tibetan Buddhist Monk (Berkeley: University of California Press, 2003), p. 62, unde se menționează anecdota despre un lama de rang înalt care bea din oala de noapte a îndrumătorului său.

13.Un articol al agenției Reuters publicat în decembrie 2015 prezintă dovezi solide ale implicării Chinei în controversa legată de Shugden: https://www.reuters.com/inves tigates/special-report/china-dalailama.

14.Bultrini, The Dalai Lama and the King Demon, pp. 310–12.

21. Tibetul în flăcări: Jocurile Olimpice de la Beijing și ce a urmat după aceea

1.https://www.lionsroar.com/gays-lesbians-and-the-definition-of-sexual-misconduct/ (accesat pe29 martie, 2019).

2.Pico Iyer, The Open Road (Londra, Bloomsbury, 2008), p. 146.

3.Amnesty International a constatat ulterior că problema nu intră sub incidența „încălcărilor grave ale drepturilor fundamentale ale omului“. Vezi https://www.amnesty.org/download/Documents/152000/asa170141998en.pdf (accesat pe 29 aprilie, 2019).

4.Thupten Jinpa, „The Dalai Lama and the Tibetan Monastic Academia“, în Understanding the Dalai Lama, ed. Rajiv Mehrotra (Delhi,Viking India, 2004), p. 200.

5.Povestea este relatată pe https://www.nzz.ch/schweiz/warum-der-dalai-lama-einen-weinberg-im-wallis-besitzt-ld.1397292 și https://www.deutschlandfunk.de/schweizer-wallis-der-weinberg-des-dalai-lama.1242.de.html?dram:article _id=336905.

6.https://www.theguardian.com/world/2005/jul/27/research.highereducation (accesat pe 21 februarie 2019).

7.Yudhijit Bhattacharjee, „Neuroscientists Welcome Dalai Lama with Mostly Open Arms“, Science 310 (18 noiembrie 2005).

8.https://www.nytimes.com/1998/06/28/world/clinton-china-overview-clinton-jiang-debate-views-live-tv-clashing-rights.html (accesat pe 13 aprilie 2019).

9.Povestea celor doi candidați rivali este spusă foarte bine de Mick Brown, The Dance of Seventeen Lives: The Incredible Story of Tibet’s 17th

Karmapa (Londra, Bloomsbury, 2005). Fără îndoială, ar putea exista și o a doua ediție, având în vedere faptul că acel Karmapa „tibetan“ a obținut un pașaport dominican, spre supărarea evidentă a guvernului indian, în vreme ce Karmapa „indian“, sfidând tradiția, s-a căsătorit. La momentul scrierii acestei cărți, controversa cu privire la cine ar trebui să moștenească averea Karmapa continuă.

10.https://www.savetibet.org/policy-center/chronology-of-tibetan-chinese-relations-1979-to-2013/.

11.Vezi The Economist, 19 martie 2008.

12.Îmi amintesc că, la momentul respectiv, chiar Dalai Lama mi-a spus despre ele, deși nu e clar dacă el însuși le-a văzut.

13.Cea mai bună relatare în engleză despre frământările respective — un adevărat manifest politic — este The Division of Heaven and Earth: On Tibet's Peaceful Revolution de Shokdung, trad. Matthew Akester (Londra, C Hurst Publishers, 2017). Mai există și câteva relatări demne de încredere ale unor martori oculari, apărute în ziarele contemporane, printre care New York Times, The Guardian și The Economist.

14.Vezi Daily Telegraph, 3 noiembrie 2008.

15.Îi sunt recunoscător profesorului Robbie Barnett pentru a-mi fi atras atenția asupra acestei observații.

16.Filmările realizate de Gould sunt disponibile pe YouTube.

22. Jocul magic al iluziei

1.Deși Sangye Gyatso, cel despre care s-a crezut în mare măsură că ar fi fiul natural al Marelui Dalai Lama Al Cincilea, cunoscut de contemporanii săi ca Flat-Head (Cap turtit), a fost un personaj interesant. Inițial călugăr, acesta a devenit un om învățat, care a studiat întreaga viață. De asemenea, a fost și un sportiv și arcaș desăvârșit. Se mai povestește și că „dintre

doamnele nobile din Lhasa și cele care soseau din provincie, nu exista una care să nu se fi culcat cu el“. Michael Aris, Hidden Treasures and Secret Lives: A Study of Pemalingpa (1450–1521) and the Sixth Dalai Lama (1683–1706) (Londra, Kegan Paul International, 1989), p. 123.

2.Dalai Lama, Freedom in Exile: The Autobiography of His Holiness the Dalai Lama of Tibet (Londra, Hodder & Stoughton, 1990), p. 296.

3.El spune că face acest lucru la recomandarea medicilor, după ce a fost bolnav de hepatită. Consumul de carne poate avea legătură și cu faptul că acesta este recomandat celor care efectuează cele mai complexe practici de yoga tantra. Vezi John Crook și James Low, The Yogins of Ladakh: A Pilgrimage Among the Hermits of the Buddhist Himalayas (1997; reedit., Delhi, Motilal Banarsidass, 2012), p. 89.

4.Daniel Goleman, A Force for Good: The Dalai Lama’s Vision for Our World (Londra, Bloomsbury, 2015), p. 146.

5.Robert Thurman, Why the Dalai Lama Matters (New York, Atria, 2008), p. 57.

6.Dalai Lama, Science and Philosophy in the Indian Buddhist Classics, ed. Thupten Jinpa (Somerville, MA, Wisdom Publications, 2017), p. 16.

7.Dalai Lama și Desmond Tutu împreună cu Douglas Abrams, The Book of Joy: Lasting Happiness in a Changing World (Londra, Hutchinson, 2016), p. 182.

8.Goleman, Force for Good, p. 146.

9.Vezi Dalai Lama, Ethics for the New Millennium (New York, Riverhead Books, 2000), p. 238.

10.Se știe că în primul mileniu au existat comunități creștine atât în China, cât și în Asia. De asemenea, există dovezi scrise despre o misiune creștină în Tibet încă din secolul al VIII-lea. Scriindu-i prietenului său Sever, patriarhul creștin caldeean Timotei I menționa că se pregătește să ungă un

mitropolit pentru „Țara tibetanilor“. Vezi Alexander Norman, Secret Lives of the Dalai Lama (New York, Random House, 2008), p. 30 și nota.

11.Comunicare personală.

12.Pico Iyer, The Open Road (Londra, Bloomsbury 2008), p. 77.

13.Thupten Jinpa, „The Dalai Lama and the Tibetan Monastic Academia“, din Understanding the Dalai Lama, ed. Rajiv Mehrotra (Delhi, Viking India, 2004), p. 205.

14.Thurman, Why the Dalai Lama Matters, p. 189.

15.În Salon magazine (https://www.salon.com), iulie 1998.

16.https://www.independent.co.uk/news/world/europe/dalai-lama-europe-refugee-crisis-immigration-eu-racism-tibet-buddhist-a8537221.html. Afirmația sa amintește de stâlpul de piatră din Lhasa, din secolul al VII-lea, care susține că China este a chinezilor și Tibetul, al tibetanilor, la fel ca și deviza scandată la poarta Palatului Norbulingka în martie 1959, „Tibetul este pentru tibetani“.

17.Ann Treneman, în The Times din Londra, 23 mai 2008. Vezi și rezumatul de la sfârșitul unui articol al Agenției de știri Xinhua cu privire la Daily Mail, http://www.gov.cn/english/2008-12/12/content_1176383.htm.

18.Iyer, Open Road, p. 238; Thupten Jinpa, A Fearless Heart: Why Compassion Is the Key to Greater Wellbeing (Londra, Piatkus, 2015), p. 44.

19.Îi sunt recunoscător profesorului Robbie Barnett pentru că mi-a atras atenția asupra acestui lucru.

20.Vezi https://www.ndtv.com/book-excerpts/president-xi-was-to-meet-me-in-delhi-in-2014-but-dalai-lamaexclusive2037863?fbclid=IwAR1vEKVngMFlEKdsjTIzUkOTrD2FwazS0hT06d4eejvifu8gWmiVI6I-H8. Trebuie remarcat faptul că, de atunci, cabinetul lui Dalai Lama a minimalizat însemnătatea poveștii.

21.Vezi https://books.google.com/ngrams și caută cuvântul „compassion“. Dacă se analizează numărul de referințe la Dalai Lama în raport cu numărul de referințe la budism și compasiune, trebuie remarcat faptul că referințele care îl asociază cu compasiunea se ridică la 50 la sută din numărul de referințe care asociază budismul cu compasiunea.

22.Aceasta este ultima frază din cartea lui G.K. Chesterton, Orthodoxy (1908).

Bibliografie

(O bibliografie mai cuprinzătoare, care să ofere informații despre context și istorie poate fi găsită în cartea mea Secret Lives of the Dalai Lama.)

An Account of Tibet: The Travels of Ippolito Desideri di Pistoia, SJ, 1712–1727. Publicată de Filippo de Filippi, ediția revizuită, Londra: G. Routledge, 1937.

Aris, Michael. Hidden Treasures and Secret Lives: A Study of Pemalingpa (1450–1521) and the Sixth Dalai Lama (1683–1706). Londra: Kegan Paul International, 1989.

Avedon, John F. In Exile from the Land of Snows. Londra: Michael Joseph, 1984.

Barber, Noel. The Flight of the Dalai Lama. Londra: Hodder & Stoughton, 1960.

Bell, Charles. Portrait of the Dalai Lama. Londra: Collins, 1946.

Benson, Herbert, Your Maximum Mind. New York: Avon Books, 1991.

Brown, Mick. The Dance of Seventeen Lives: The Incredible Story of Tibet's 17th Karmapa. Londra: Bloomsbury, 2005.

Bultrini, Raimondo. The Dalai Lama and the King Demon. New York: Tibet House US, 2013.

Byron, Robert. First Russia, Then Tibet. Londra: Macmillan, 1933.

Carnahan, Sumner și Lama Kunga Rinpoche. In the Presence of My Enemies: Memoirs of Tibetan Nobleman Tsipon Shuguba. Sante Fe, NM: Heartsfire Books, 1998.

Chang, Jung. Empress Dowager Cixi: The Concubine Who Launched Modern China. Londra: Jonathan Cape, 2013.

Chapman, Frederick Spencer. Lhasa: The Holy City. Londra: Chatto & Windus, 1938.

Charleux, Isabelle. Nomads on Pilgrimage: Mongols on Wutaishan (China), 1800–1940. Leiden: Brill, 2015.

Chophel, Norbu. Folk Culture of Tibet. Dharamsala: Biblioteca Operelor și Arhivelor Tibetane, 1983.

Conboy, Kenneth și James Morrison. The CIA's Secret War in Tibet. Lawrence: University Press of Kansas, 2002.

Craig, Mary. Kundun: A Biography of the Family of the Dalai Lama. Londra: HarperCollins, 1997.

Crook, John și James Low. The Yogins of Ladakh: A Pilgrimage Among the Hermits of the Buddhist Himalayas. 1997. Republicare. Delhi: Motilal Banarsidass, 2012.

Cutting Off the Serpent's Head: Tightening Control in Tibet, 1994–1995. New York: Human Rights Watch, martie 1996.

Dalai Lama XIV. My Land and My People: The Autobiography of His Holiness the Dalai Lama. Londra: Weidenfeld and Nicolson, 1962.

_____. Freedom in Exile: The Autobiography of His Holiness the Dalai Lama of Tibet. Londra: Hodder & Stoughton, 1990.

_____. The Good Heart: A Buddhist Perspective on the Teachings of Jesus. Londra: Rider, 1996.

_____. Kalachakra Tantra: Rite of Initiation. Traducere, redactare și prefață de Geoffrey Hopkins. Ediția completă. Somerville, MA: Wisdom Publications, 1999.

_____. Ethics for the New Millennium. New York: Riverhead Books, 2000.

_____. Speeches of His Holiness the XIVth Dalai Lama (1959–1989). Traducere de Sonam Gyatso. Dharamsala: Biblioteca Operelor și Arhivelor Tibetane, 2011.

_____. The Political Philosophy of the Dalai Lama: Selected Speeches and Writings. Redactate de Dr. Subash C. Kashyap. New Delhi: Rupa, 2014.

_____. The Life of My Teacher: A Biography of Kyabje Ling Rinpoché. Somerville, MA: Wisdom Publications, 2017.

_____. Science and Philosophy in the Indian Buddhist Classics. Redactare de Thupten Jinpa. Vol. 1. The Physical World. Somerville, MA: Wisdom Publications, 2017.

Dalai Lama și Desmond Tutu împreună cu Douglas Abrams. The Book of Joy: Lasting Happiness in a Changing World. Londra: Hutchinson, 2016.

Dalton, Jacob. Taming the Demons. New Haven: Yale University Press, 2011.

David-Néel, Alexandra. My Journey to Lhasa. Harmondsworth: Allen Lane, Penguin Books, 1940.

Dikotter, Frank. Mao's Great Famine: The History of China's Most Devastating Catastrophe, 1958–1962. Londra: Bloomsbury, 2010.

Dorje, Gyurme. Tibet Handbook. Ediția a patra. Bath: Footprint, 2008.

Dreyfus, Georges B.J. The Sound of Two Hands Clapping: The Education of a Tibetan Bud- dhist Monk. Berkeley: University of California Press, 2003.

Dunham, Mikel. Buddha's Warriors: The Story of the CIA-Backed Tibetan Freedom Fighters, the Chinese Invasion, and the Ultimate Fall of Tibet. New York: Jeremy P. Tarcher/Penguin, 2004.

Ekvall, Robert B. Tents Against the Sky. Londra: Gollancz, 1954.

Engelhardt, Isrun. Tibet in 1938–1939: Photographs from the Ernst Schäfer Expedition to Tibet. Chicago: Serindia, 2007.

Fergusson, W.N. Adventure, Sport and Travel on the Tibetan Steppes. New York: Charles Scribner's Sons, 1911.

FitzHerbert, S.G. „Rituals as War Propaganda in the Establishment of the Ganden Phodrang State". Cahiers d'Extrême Asie, EFEO, 27 (2018): 49–119.

Ford, Robert. Captured in Tibet. Londra: G. Harrap and Co., 1957.

French, Patrick. Younghusband: The Last Great Imperial Adventurer. Londra: HarperCollins, 1995.

Gelder, Stuart și Roma Gelder. The Timely Rain. Londra: Hutchinson and Co., 1964.

Goldstein, Melvyn C. A History of Modern Tibet: 1913–1951. Vol. 1. The Demise of the Lamaist State. Berkeley: University of California Press, 1989.

_____. A History of Modern Tibet. Vol. 2. The Calm Before the Storm, 1951–55. Berkeley: University of California Press, 2007.

_____. A History of Modern Tibet. Vol. 3. The Storm Clouds Descend, 1955–57. Berkeley: University of California Press, 2014.

Goldstein, Melvyn C., Dawei Sherap și William R. Siebenschuh. A Tibetan Revolutionary: The Political Life and Times of Bapa Phüntso Wangye. Berkeley: University of California Press, 2004.

Goleman, Daniel. A Force for Good: The Dalai Lama's Vision for Our World. Londra: Bloomsbury, 2015.

Goodrick-Clarke, Nicholas. Black Sun: Aryan Cults, Esoteric Nazism, and the Politics of Identity. New York: NYU Press, 2001.

Gould, Basil J. The Jewel in the Lotus: Recollections of an Indian Political. Londra: Chatto & Windus, 1957.

Gyatso, Palden. Fire Under the Snow: The True Story of a Tibetan Monk. Londra: Harvill Press, 1997.

Hale, Mark. Himmler's Crusade: The True Story of the Nazis' 1938 Expedition into Tibet. Londra: Bantam Books, 2003.

Harrer, Heinrich. Seven Years in Tibet. Londra: R. Hart-Davis, 1953.

_____. Return to Tibet. Londra: Penguin, 1985.

Hicks, Roger și Chogyam Ngakpa. Great Ocean, an Authorised Biography: The Dalai Lama. Shaftesbury, Dorset: Element Books, 1984.

Hilton, Isabel. The Search for the Panchen Lama. New York: W.W. Norton, 2000.

Iyer, Pico. The Open Road. Londra: Bloomsbury, 2008.

Jinpa, Thupten. A Fearless Heart: Why Compassion Is the Key to Greater Wellbeing. Londra: Piatkus, 2015.

_____. Self, Reason and Reality in Tibetan Philosophy: Tsongkhapa's Quest for the Middle Way. Londra: Routledge Curzon, 2002.

_____. Tsongkhapa: A Buddha in the Land of Snows. Boulder: Shambala, 2019.

Karmay, Samten. The Illusive Play: The Autobiography of the Fifth Dalai Lama. Chicago: Serindia Publications, 2014.

Kasho, Jamyang Choegyal. In the Service of the 13th and 14th Dalai Lamas. Frankfurt am Main: Tibethaus Deutschland, 2015.

Kashyap, Dr. Subash C., ed. The Political Philosophy of the Dalai Lama: Selected Speeches and Writings. New Delhi: Rupa, 2014.

Kawaguchi, Ekai. Three Years in Tibet. Londra: Theosophical Publishing Society, 1909.

Keegan, Marcia. The Dalai Lama's Historic Visit to North America. New York: Clear Light Publications, 1981.

Khedrup, Tashi. Adventures of a Tibetan Fighting Monk. Redactare de Hugh Richardson. Bangkok: Orchid Press, 2003.

Khetsun, Tubten. Memories of Life in Lhasa Under Chinese Rule. Traducere de Matthew Akester. Delhi: Penguin for Columbia University Press, 2009.

Kilty, Gavin. The Case against Shukden: The History of a Contested Tibetan Practice. Somerville, MA: Wisdom Publications, 2019.

Knaus, John Kenneth. Orphans of the Cold War: America and the Tibetan Struggle for Survival. New York: PublicAffairs, 1999.

Kyger, Joanne. The Japan and India Journals, 1960–1964. New York: Tomboctou Books, 1981.

Laird, Thomas. The Story of Tibet: Conversations with the Dalai Lama. Londra: Atlantic, 2006.

Larsen, Knud, și Amund Sinding-Larsen. The Lhasa Atlas: Traditional Tibetan Architecture and Townscape. Londra: Serindia, 2001.

Li, Jianglin. Tibet in Agony: Lhasa, 1959. Traducere de Susan Wilf. Cambridge: Harvard University Press, 2016.

_____. „When the Iron Bird Flies: The 1956–1962 Secret War on the Tibetan Plateau." Manuscris nepublicat. Tradus de Stacey Mosher.

Loup, Robert. Martyr in Tibet. Philadelphia: D. McKay and Co., 1956.

Mehrotra, Rajiv, ed. Understanding the Dalai Lama. Delhi: Viking India, 2004.

Merton, Thomas. The Asian Journals. Londra: Sheldon Press, 1974.

Meyers, William, Robert Thurman și Michael G. Burbank. Man of Peace: The Illustrated Life Story of the Dalai Lama of Tibet. New York: Tibet House, 2016.

Mission to Tibet: The Extraordinary Eighteenth-Century Account of Father Desideri SJ. Traducere de M. Sweet. Redactare de L. Zwilling. Somerville, MA: Wisdom Publications, 2010.

Morgan, William Stanley. Amchi Sahib: A British Doctor in Tibet, 1936–37. Charlestown, MA: Acme Bookbinding, 2007.

Mullin, Glenn H. Path of the Bodhisattva Warrior: The Life and Teachings of the Thirteenth Dalai Lama. Ithaca: Snow Lion Publications, 1988.

_____. The Fourteen Dalai Lamas: A Sacred Legacy of Reincarnation. Santa Fe, NM: Clear Light Books, 2000.

Neame, Philip. Playing with Strife: The Autobiography of a Soldier. Londra: George G. Harrap, 1947.

Nebesky-Wojkowitz, René de. Oracles and Demons of Tibet. Delhi: Book Faith India, 1993.

Nebesky-Wojkowitz, René von. Where the Gods Are Mountains. Londra: Weidenfeld and Nicholson, 1956.

Norbu, Thubten Jigme. Tibet Is My Country. Londra: Rupert Hart Davis, 1960.

Norman, Alexander. Secret Lives of the Dalai Lama. New York: Random House, 2008. (Publicat în Marea Britanie cu titlul Holder of the White Lotus. Londra: Little, Brown, 2008.)

Nyoshul Khenpo. A Marvelous Garland of Rare Gems: Biographies of Masters of Awareness in the Dzogchen Lineage. Junction City, CO: Padma Publishing, 2005.

Patt, David. A Strange Liberation: Tibetan Lives in Chinese Hands. Ithaca: Snow Lion Publications, 1993.

Pemba, Tsewang Y. Young Days in Tibet. Londra: Jonathan Cape, 1957.

A Poisoned Arrow: The Secret Report of the 10th Panchen Lama. Londra: Tibet Information Network, 1997.

Pringle, Heather. The Master Plan: Himmler's Scholars and the Holocaust. Londra: Fourth Estate, 2006.

The Question of Tibet and the Rule of Law. Geneva: International Commission of Jurists, 1959.

Rahula, Walpola Sri. What the Buddha Taught. 1959. Republicare. Oxford: One World Publications, 2008.

Richardson, Hugh. Ceremonies of the Lhasa Year. Londra: Serindia Publications, 1993.

Rustomji, Nari. Enchanted Frontiers: Sikkim, Bhutan and India's North-Eastern Borderlands. Oxford: Oxford University Press, 1971.

Sadutshang, Tseyang. My Youth in Tibet: Recollections of a Tibetan Woman. Dharamsala: Biblioteca Operelor și Arhivelor Tibetane, 2012.

Samuel, Geoffrey. Civilized Shamans: Buddhism in Tibetan Societies. Washington, DC: Smithsonian Institution Press, 1993.

Sans-rgyas rgya-mtsho: Life of the Fifth Dalai Lama. Traducere de Ahmed Zahiruddin. New Delhi: Academy of Indian Culture, 1999.

Santideva. The Bodhischaryavatara. Traducere cu prefață și note de Kate Crosby și Andrew Skilton. Oxford: Oxford University Press, 1995.

Schaeffer, Kurtis și Matthew Kapstein. Sources of Tibetan Tradition. New York: Columbia University Press, 2013.

Shakabpa, Tsepon W.D. Tibet: A Political History. New Haven: Yale University Press, 1967.

Shakya, Tsering. The Dragon in the Land of Snows: A History of Modern Tibet Since 1947. New York: Columbia University Press, 1999.

Shelton, Albert Leroy. Pioneering in Tibet: A Personal Record of Life and Experience in Mission Fields. New York: F.H. Revell Company, 1921.

Shelton, Flora Beal. Shelton of Tibet. New York: George H. Doran, 1923.

Shokdung. The Division of Heaven and Earth: On Tibet's Peaceful Revolution. Traducere de Matthew Akester. Londra: C. Hurst Publishers, 2017.

Short, Philip. In Pursuit of Plants: Experiences of Nineteenth and Early Twentieth Century Plant Collectors. Portland, OR: Timber Press, 2004.

Sither, Lobsang Gyatso. Exile: A Photo Journal, 1959–1989. Dharamsala: Tibet Documenta- tion, 2017.

Steele, Archibald. In the Kingdom of the Dalai Lama. Sedona, AZ: In Print Publishing, 1993.

Stein, R.A. Tibetan Civilisation. Traducere de J.E. Stapleton Driver. Londra: Faber and Faber, 1972.

Strong, Anna Louise. When Serfs Stood Up in Tibet. Peking: New World Press, 1960.

Teichman, Eric. Travels of a Consular Officer in North-west China. Cambridge: Cambridge University Press, 1921.

Thomas, Lowell. Out of This World. Londra: Macdonald and Co., 1951.

Thondup, Gyalo, împreună cu Anne F. Thurston. The Noodle Maker of Kalimpong: The Untold Story of My Struggle for Tibet. Londra: Rider, 2015.

Thurman, Robert. Why the Dalai Lama Matters. New York: Atria, 2008.

Trijang Rinpoche. The Magical Play of Illusion: The Autobiography of Trijang Rinpoche. Traducere de Sharpa Tulku Tenzin Trinley. Somerville, MA: Wisdom Publications, 2018.

Tsering, Diki. The Dalai Lama, My Son: A Mother's Story. Londra: Virgin, 2000.

Uban, Sujan Singh. Phantoms of Chittagong. New Delhi: Allied Publishers, 1985.

van Schaik, Sam. Tibet: A History. New Haven: Yale University Press, 2011.

Wang, Xiuyu. China's Last Imperial Frontier: Late Qing Expansion in Sichuan's Tibetan Borderlands. Lanham, MD: Lexington Books, 2011.

Wangdu, Khemey Sonam, Basil J. Gould și Hugh E. Richardson. Discovery, Recognition and Enthronement of the 14th Dalai Lama: A Collection of Accounts. Dharamsala: Biblioteca Operelor și Arhivelor Tibetane, 2000.

Williams, Paul. Mahayana Buddhism: The Doctrinal Foundations. Ediția a doua. Londra: Routledge, 2009.

Table of Contents

Cover Page
Dalai Lama. O viata extraordinara - preBT v2
Notă asupra terminologiei și pronunției
Introducere
Partea I
O profeție împlinită
Capitolul 1
Caznele Celui de-Al Treisprezecelea Mare Dalai Lama
Capitolul 2
Un mistic și un clarvăzător: regența stabilită
Capitolul 3
S-a născut un prunc
Capitolul 4
Vedere din Locul Tigrului Care Rage: religia fără nume a Tibetului
Capitolul 5
„Singuratic și cumva nefericit“: un ostatic, în toate privințele, mai puțin cu numele
Partea a II-a
Tronul Leului
Capitolul 6
Întoarcerea acasă: Lhasa, 1940
Capitolul 7
Copilăria: două cravașe cu mânere de ratan
Capitolul 8
Probleme în Shangri-La: demonizare și intrigi pe Acoperișul Lumii
Capitolul 9
Perfecțiunea înțelepciunii: educația aleasă a unui călugăr budist tibetan
Capitolul 10
„La naiba cu picnicul lor!“: invazia chineză, 1949–1950
Capitolul 11
În bârlogul Dragonului: Dalai Lama în China, iulie 1954 — iulie 1955
Capitolul 12
Tărâmul zeilor: India, noiembrie 1956 — martie 1957

Capitolul 13
„Nu-l vindeți pe Dalai Lama pe dolari de argint!“: Lhasa, 1957–1959
Partea a III–a
Libertate în exil
Capitolul 14
Pe spinarea lui Dzo: zborul către libertate
Capitolul 15
Se deschide ochiul unei noi conștiințe: Allen Ginsberg și the Beats
Capitolul 16
„Nu vă putem constrânge“: revoluția culturală din Tibet, realitățile dure din India
Capitolul 17
„Ceva dincolo de puterea de înțelegere a poporului tibetan“: Cartea Galbenă și Zeița Glorioasă
Capitolul 18
De la Rangzen la Umaylam: Independența și abordarea Căii de Mijloc
Partea a IV-a
Bodhisattva Compasiunii
Capitolul 19
Tăierea capului șarpelui: reacție și represiune în Tibet
Capitolul 20
„Un spirit care încalcă jurămintele, născut din rugăciuni perverse“: asasinarea lui Lobsang Gyatso
Capitolul 21
Tibetul în flăcări: Jocurile Olimpice de la Beijing și ce a urmat după aceea
Capitolul 22
Jocul magic al iluziei
Postfață și mulțumiri
Cei paisprezece Dalai Lama
Glosar de nume și termeni-cheie
Note
Bibliografie